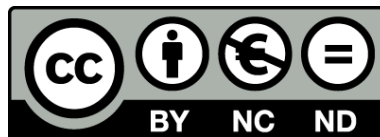

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

**Influència i contribució dels corrents teòrics
en Sociologia al naixement i configuració de la
disciplina del Treball Social: el cas de l'Escola
de Treball Social de la Universitat de Barcelona
(1955-2013)**

Josep Antoni López Rodríguez

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement- NoComercial – SenseObraDerivada 3.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento - NoComercial – SinObraDerivada 3.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0. Spain License.**

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

INFLUÈNCIA I CONTRIBUTIÓ DELS CORRENTS TEÒRICS EN SOCIOLOGIA AL NAIXEMENT I
CONFIGURACIÓ DE LA DISCIPLINA DEL TREBALL SOCIAL: EL CAS DE L'ESCOLA DE TREBALL
SOCIAL DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA (1955-2013)

Josep Antoni López Rodríguez

Director i Tutor de la Tesi Doctoral: Dr. Josep Maria Torralba i Roselló

FACULTAT D'EDUCACIÓ

UFR ESCOLA DE TREBALL SOCIAL

PROGRAMA DE DOCTORAT: EDUCACIÓ I SOCIETAT

LÍNIA RECERCA: TREBALL SOCIAL, SERVEIS SOCIALS I POLÍTICA SOCIAL

Barcelona, 2017

A Sara, Pau i Jan

AGRAÏMENTS

Aquesta recerca ha estat un acte de generositat col·laborativa entre totes les persones que han participat de forma desinteressada, amb les que estic amb deute per la seva generositat i que gràcies a les seves aportacions ha estat possible portar a terme aquesta tesi.

La Unitat de Formació i Recerca (UFR) Escola Treball Social de la Universitat de Barcelona, m'ha facilitat l'accés a tota la documentació que ella ha custodiat, des de la inauguració de l'escola, alguns dels documents són autèntics incunables de la nostra història als que Josefina Fernández i Violeta Quiroga, com a responsables de la UFR en el període del transcurs de la tesi m'han atorgat el privilegi de poder accedir. També haig de donar les gràcies als companys de la UFR, que sense ells saber-ho, han contribuït amb les converses informals al resultat final de la recerca.

Estic en deute amb totes les persones que s'han prestat a ser entrevistades: Rosa Domènech (ha estat professora de l'Escola Universitària de Treball Social i Serveis Socials de la Universitat de Barcelona), Concepció Ainsa (ha estat professora del Departament de Treball Social i Serveis Socials de la Universitat de Barcelona, Carme Rubí (ha estat professora del Departament de Treball Social i Serveis Socials de la Universitat de Barcelona), Càndid Palacín (professor de la UFR Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona), Montserrat Bacardit (ha estat professora de l'Escola Universitària de Treball Social i Serveis Socials de la Universitat de Barcelona), Manuel Barbero (professor del Departament de la Universitat de Girona), Ferran Cortés (professor de la UFR Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona), Teresa Rossell (ha estat directora de l'Escola Universitària de Treball Social i Serveis Socials de la Universitat de Barcelona), Elisabeth Tejero (professora de la UFR Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona), Francisco J. Miguel Quesada (Professor del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona), Màrius Domínguez (professor del Departament de Sociologia de la Universitat de Barcelona), Salvador Giner (Catedràtic Emèrit de Sociologia de la Universitat de Barcelona) i

Salvador Carrasco (Professo Emèrit, ha estat professor del Departament de Sociologia i Anàlisi de les Organitzacions de la Universitat de Barcelona).

Agrair-li al director i tutor de la tesi, Josep Maria Torralba, la seva dedicació i la seva paciència per alguns moments de la meua mirada de via estreta.

Aquesta tesi no hauria estat possible sense el suport incondicional de Sara, Pau i Jan, que sempre han estat al meu costat, moltes gràcies.

ÍNDIX

AGRAÏMENTS.....	1
Capítol 1. INTRODUCCIÓ.....	5
1.1. Justificació.....	5
1.2. Pregunta que guia la investigació.....	7
1.3. Objectius de la Tesi.....	8
1.4. Organització de la Tesi.....	9
Capítol 2. MARC TEÒRIC.....	11
2.1. Estat de la qüestió.....	12
2.2. Corrents Teòrics.....	15
2.2.1. El Positivisme.....	15
2.2.2. L'Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes.....	20
2.2.3. El Neoestructuralisme.....	27
2.2.4. El Marxisme.....	31
2.2.5. L'Interaccionisme Simbòlic.....	36
2.2.6. El Corrent Fenomenològic i el Construccionisme Social.....	42
2.3. Teoria Anàltica.....	52
Capítol 3. RECORREGUT HISTÒRIC I NORMATIU.....	74
3.1. L'Escola de Treball Social de Barcelona: marc legislatiu i contextualització.....	74
3.1.1. Les primeres Escoles de Treball Social en Europa.....	74
3.1.2. Les primeres Escoles de Treball Social a Catalunya.....	74
3.1.3. L'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona.....	76
Capítol 4. METODOLOGIA.....	82
4.1. Disseny i marc d'estudi.....	82
4.2. Objecte d'estudi i mostra.....	83
4.3. Recollida d'informació i tècniques emprades.....	86
4.4. Procediment de l'anàlisi i constucció de les categories.....	91
4.5. Consideracions ètiques i limitacions de la recerca.....	101
Capítol 5. ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE RESULTATS.....	102
5.1. L'ensenyament del Treball Social durant el període del 1955 a la dècada dels 70.....	103
5.1.1. Resultats de l'anàlisi de les signatures agrupades sota l'epíleg <i>Conceptes Bàsics de Treball Social —CBTS—</i>	108

5.1.2. Resultats de l'anàlisi de les assignatures agrupades sota l'epíleg Treball Social Individual i Familiar —TSIF—.....	110
5.1.3. Resultats de l'anàlisi de les assignatures agrupades sota l'epíleg de Treball Social Comunitari —TSC—.....	112
5.1.4. Síntesi de resultats d'aquest període.....	112
5.2. Assignatura: Conceptes Bàsics del Treball Social.....	113
5.2.1. Síntesi de resultats de l'anàlisi de l'assignatura —CBTS—.....	174
5.2.2. Proposta d'un model d'influència —CBTS—.....	187
5.3. Assignatura: Treball Social Individual i Familiar.....	190
5.3.1. Síntesi de resultats de l'anàlisi de Treball Social Individual i Familiar.....	222
5.3.2. Proposta d'un model d'influència —TSIF—.....	232
5.4. Assignatura: Treball Social Comunitari.....	235
5.4.1. Síntesi de resultats de l'anàlisi de l'assignatura de Treball Social Comunitari.....	310
5.4.2. Proposta d'un model d'influència —TSC—.....	327
5.5. Síntesi de l'Anàlisi de Resultats de la Recerca.....	330
5.5.1. A la recerca de tendències dels corrents teòrics en l'Ensenyament de Treball Social.....	334
5.5.2. Aspectes dels corrents teòrics que han tingut una major rellevància en l'Ensenyament de Treball Social.....	339
Capítol 6. CONCLUSIONS.....	346
Bibliografia.....	348
Índex de Figures.....	360
Índex de Taules.....	360
Índex de Gràfics.....	362
Acrònims i abreviatures.....	364
Apèndix.....	367

Capítol 1. INTRODUCCIÓ

ESQUEMA DE CONTINGUT:

El següent capítol contempla: 1) la justificació, 2) la pregunta que guia la investigació, 3) objectius de la Tesi i 4) organització de la Tesi.

1.1. Justificació

En la pràctica de l'ofici¹ de treballador social cal posar en joc moltes competències teòriques i en moltes ocasions en contextos, que no sempre possibiliten el temps o més temps del que la conjuntura del moment proporciona per articular un diagnòstic, per oferir un explanans o explicació (Hempel, 1966), sempre provisional. Si realment són necessàries aquestes competències teòriques per a la pràctica del Treball Social, explicitar els corrents teòrics provinents de la Sociologia, que han tingut una gran rellevància, una major influència en l'ensenyament del Treball Social, és cabdal per comprendre d'on venim i plantejar-nos cap a on ens agradaria anar com a disciplina.

Poder explicitar les influències teòriques que el Treball Social ha rebut des de la Sociologia, pot ajudar a entendre el tipus d'acció social que s'ha portat a terme en el transcurs del temps. Pot ajudar a repensar les potencialitats i limitacions amb què s'ha afrontat i amb les que es troba en l'actualitat. Pot ajudar a incorporar altres teories que actualment tenen una influència més marginal en la pràctica del Treball Social, amb la possibilitat d'oferir altres perspectives. En aquest sentit la tesi es troba més propera al que s'identifica com recerca bàsica.

El fet d'escollir aquesta temàtica, respon a un interès personal pel vessant teòric, especialment per evidenciar la importància de la influència de la teoria per modelar la mirada particular de l'investigador envers l'objecte o

---

¹ En aquest cas em refereixo al Treball Social com a *ofici* per provocar la "ruptura epistemològica" a la que ens convida Bourdieu (1976), l'*ofici* té el simbolisme de l'artesà, que s'elabora a poc a poc. El Treball Social com *ofici* per les dificultats-opportunitats d'establir un espai concret d'idiosincràtic. Per la dificultat que representa pel Treball Social, establir un escenari de representació simbòlica ben delimitat que faci possible saber a què es dedica de manera intuïtiva. És per aquesta raó que parlo d'*ofici*, per la necessitat de (re)pensar-se contínuament ell mateix, pel fet que es troba en una construcció o reconstrucció constant.

fenomen social. La teoria ens ofereix un prisma concret en el qual es pot ubicar la nostra investigació i/o acció social, la meua posició s'allunya de la de *l'inductivista ingenu*² (Chalmers,1994).

He escoltat moltes vegades que el corrent funcionalista ha tingut un gran impacte en el desenvolupament del Treball Social, aquesta mateixa afirmació l'he sentit en relació a la teoria de sistemes (Moix Martínez, 1991). Jo no sé si és així? Però els corrents teòric Funcionalista i la Teoria de Sistemes contempla un prisma de la “realitat” que a vegades poden oferir comprensions oposades d'un mateix fet. La meua preocupació és la d'intentar ser més precís a l'hora “d'evidenciar” què és el que més rellevància ha tingut dintre de la mirada que proporciona un determinant corrent teòric i com aquesta mirada particular ha condicionat l'ensenyament del Treball Social, en un temps i un espai concret.

En aquest sentit, el meu interès recau en el que podríem qualificar d'àmbit local, ja que es focalitza en l'ensenyament del Treball Social a Catalunya. El plantejament inicial va ser una comparativa entre les dues escoles de Treball Social amb més recorregut històric, l'escola de Treball Social que actualment pertany a la Universitat Ramon Llull (URL) —inaugurada en 1932— i l'actual Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona (UB) —inaugurada en 1953—; amb l'objectiu d'evidenciar quina influència han tingut els corrents teòrics en què ha contribuït la Sociologia, en l'ensenyament del Treball Social en les dues escoles.

En la tasca de la recerca de la documentació dels plans docents dels estudis, em vaig trobar amb un entrebanc que no contemplava en el meu imaginari; l'escola de la Universitat Ramon Llull, arran dels seus diversos trasllats d'ubicació els ha comportat el trasllat de la documentació, em van comunicar que havien perdut tots els plans docents anteriors a 1980. Això va fer-me replantejar la meua proposta inicial i vaig acotar la investigació a l'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona³.

---

² Chalmers critica la visió del científic positivista que ha anomenat com *inductivisme ingenu*, en el que la ciència comença amb l'observació i que aquesta proporciona una base segura de la qual es deriva el coneixement.

³ Agraïxo les facilitats brindades per les dues Escoles de Treball Social (UB i URL), especialment a les professores Josefina Fernández i Carme Fernández, respectives directores de les Escoles, per facilitar-me l'accés a la documentació disponible per portar a terme la investigació.

La meua mirada com investigador, és la del nou vingut, la del que passeja per terres desconegudes deixant-se sorprendre per les troballes, del que ho té tot per aprendre.

1.2. Pregunta que guia la investigació

El Treball Social s'ha nodrit de diversos corpus teòrics, de diferents disciplines de les ciències socials, com pot ser l'Antropologia, la Psicologia, la Sociologia, l'Economia, entre altres. Aquestes influències han estat associades a una major o menor rellevància en funció de la ubicació, del moment històric, del país en què s'ha desenvolupat el Treball Social. En aquest sentit, el treball de recerca que es proposa a continuació vol convidar a la reflexió sobre la relació que manté la teoria i la pràctica en el Treball Social, aproximant-se a la noció de *fet social total* de Mauss (1971)⁴, centrat en la influència que ha exercit la Sociologia en la disciplina. Es vol evidenciar quins han estat els principals corrents teòrics, provinents de la Sociologia⁵, que han influït i contribuït al naixement i configuració de la disciplina del Treball Social a Catalunya, en el cas de l'ensenyament a la Universitat de Barcelona.

Podem trobar diferents debats o referències en publicacions especialitzades d'àmbit nacional i internacional en què s'analitza de forma parcial, la influència de determinats corrents teòrics de la Sociologia en el Treball Social, però no he trobat cap estudi en profunditat que evidencii la tendència o tendències teòriques que han tingut una major incidència en la disciplina del Treball Social a Catalunya. Amb l'afany d'evidenciar o refutar les diferents opinions que puguin donar-se en relació a les influències teòriques durant el període que compren l'estudi, **es planteja la següent pregunta com a guia de la recerca:**

---

⁴ "Que el acto social sea total no sólo significa que todo aquello que se observa forma parte de la observación, sino también, y sobre todo, que en una ciencia en que el observador es de la misma naturaleza que su objeto, éste es también parte integrante de su observación" (Mauss i Lévi-Strauss, 1971, p.25).

⁵ Fa referència a corrents teòrics de les ciències socials en els que la Sociologia ha fet la seva contribució, entre altres disciplines.

Quins han estat els principals corrents teòrics, provinents de la Sociologia, que han influït i contribuït al naixement, configuració de la disciplina del Treball Social; acotat a l'Escola de Treball Social a la Universitat de Barcelona (UB) durant el període comprès de 1955 fins al 2013?

1.3. Objectius de la Tesi

Els objectius que es formulen per assolir el que planteja la tesi són els següents:

Objectiu General

- Cercar i constatar els principals corrents teòrics provinents de la Sociologia que han influït i contribuït al naixement i configuració de la disciplina del Treball Social, acotat a l'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona (1955-2013).

Objectius Específics

- Identificar els corrents teòrics, que han influït i contribuït en la disciplina del Treball Social.
- Analitzar quines dimensions, de cadascun dels corrents teòrics, han tingut una major incidència en la docència a l'Escola de Treball Social, contextualitzades en el temps i l'espai.

L'amplitud de l'estudi és micro-social, acotat al gruix d'assignatures pròpies de l'ensenyament de Treball Social —catalogades com obligatòries i/o troncales—, excloent les que el seu corpus teòric es basa principalment en la disciplina de Psicologia. La principal font d'informació ha estat la del docent que ha impartit l'assignatura durant alguns dels moments o períodes de la cohort temporal al que s'acota la recerca. L'aproximació empírica a la realitat de l'ensenyament de Treball Social se circumscriu a una casuística concreta. Els resultats es poden o no extrapolar a altres assignatures, no es contemplan evidències per afirmar que sigui o no generalitzable a altres casos similars.

1.4. Organització de la Tesi

Aquest treball es troba dividit en els següents capítols:

Capítol 1. Introducció: presentació de la tesi, de la pregunta que guia la recerca i els objectius de la recerca.

Capítol 2. Marc teòric: presenta el marc teòric en el qual se sustenten els resultats de la investigació.

S'estructura en els següents apartats:

Estat de la qüestió: s'exposa una revisió bibliogràfica d'estudis i treballs que han tractat la temàtica objecte d'estudi.

Corrents teòrics: s'exposen els corrents teòrics utilitzats per l'anàlisi de les fonts primàries i les fonts secundàries.

Teoria Analítica: s'exposa la perspectiva teòrica de què parteix l'explanans o explicació, per identificar els elements del discurs del docent amb els que justifica els continguts dels corrents teòrics en què incidia en l'assignatura.

Capítol 3. Recorregut històric i normatiu: presenta les situacions socio-polítiques i aspectes legislatius que han marcat l'Ensenyament del Treball Social, durant el període que contempla la investigació.

Capítol 4. Metodologia: s'exposen els procediments i tècniques que s'han utilitzat per portar a terme la recerca. El capítol contempla els següents apartats:

- 1) Disseny i marc d'estudi
- 2) Objecte d'estudi i mostra
- 3) Recollida d'informació i tècniques emprades
- 4) Procediment de l'anàlisi i constucció de les categories
- 5) Consideracions ètiques i limitacions de la recerca

Capítol 5. Anàlisi i interpretació de resultats: en aquest apartat es presenten els resultats de l'anàlisi de les fonts primàries —les entrevistes focalitzades als docents als quals fa referència el pla docent que han impartit l'assignatura— i els resultats de l'anàlisi de les fonts secundàries —els continguts dels temaris dels plans docents de l'assignatura i els resultats de l'anàlisi de la bibliografia referenciada en els plans

docents—. S'identifiquen els corrents teòrics en què se sustenten les fonts primàries i secundàries, i es presenta l'anàlisi de les dimensions, de cadascun dels corrents teòrics identificats. Per cada assignatura objecte d'estudi es presenta una síntesi dels resultats, en la que es mostren les tendències teòriques identificades i una proposta de model d'influència. Per concloure, en la *Síntesi de l'Anàlisi de Resultats de la Recerca*, es mostren les tendències dels corrents teòrics que s'han identificat en l'ensenyament del Treball Social. Finalment, es destaquen aquells aspectes dels corrents teòrics que han tingut una major rellevància en l'ensenyament del Treball Social.

Capítol 6. Conclusions: es presenten les conclusions en els quals ha incidit la recerca i el seu caràcter innovador.

Bibliografia

Índex de Figures

Índex de Taules

Índex de Gràfics

Acrònims i abreviatures

Apèndix: es troba conformat per dos apartats que serien: 1) es mostra una còpia del model de consentiment informat que han signat tots els docents entrevistats, 2) el segon apartat conté totes les transcripcions de les entrevistes focalitzades.

Capítol 2. MARC TEÒRIC

ESQUEMA DE CONTINGUT:

El següent capítol presenta el marc teòric en què es fonamenten els resultats de la investigació. El contingut se subdivideix en tres subapartats:

- 1) **Estat de la qüestió:** s'exposa una revisió bibliogràfica sobre estudis i recerques prèvies, en les quals es constata la influència teòrica que ha exercit la Sociologia sobre la disciplina del Treball Social des del seu naixement i posterior consolidació com a disciplina científica.

- 2) **Corrents teòrics:** s'exposen els corrents teòrics utilitzats per l'anàlisi de les fonts primàries —les entrevistes focalitzades als professors als quals fa referència els plans docents que ha impartit l'assignatura— i de les fonts secundàries —el contingut del temari exposat en el pla docent de l'assignatura i un altre apartat seria la bibliografia referenciada en el pla docent—.

Els corrents teòrics que s'esposen a continuació es presenten en el següent ordre:

- El Positivisme
  - L'Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes «visió sistèmica de la societat»
  - El Neoestructuralisme
  - El Marxisme
  - L'Interaccionisme Simbòlic
  - El corrent Fenomenològic a la Sociologia i el Construccionalisme Social
-
- 3) **Teoria Analítica:** aquest apartat presenta la perspectiva teòrica de la qual parteix l'*explanans* o *explicació*, per sustentar el sub-apartat *Justificació del discurs* —dels docents— del Capítol 5. *Anàlisi i interpretació dels resultats*. S'identifiquen els elements del discurs del docent, en els quals se sustenten les

accions, els continguts que impartia en l'assignatura. Per tal de desenvolupar aquest subapartat, s'utilitza l'enfocament que proporciona la Teoria Analítica (TA).

2.1. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Si fem una mirada retrospectiva a la relació que ha mantingut el Treball Social i la Sociologia en el transcurs de la seva història, podem trobar moments en què han caminat plegats i altres moments de desavinences.

Podem identificar diferents aspectes o moments que han condicionat la seva complexa relació, com poden ser:

1. Si bé de forma majoritària, les dues disciplines han compartit l'interès per oferir respostes a situacions de malestar social, han diferit en la plataforma de com, han ofert les seves respostes. La Sociologia s'ha centrat en l'estatus acadèmic, mentre que el Treball Social s'ha centrat a oferir respostes des de l'entitat professional.
2. Segons els països, la relació entre les dues disciplines ha diferit. Possiblement, els Estats Units i Anglaterra, han estat els dos països que han realitzat més aportacions intel·lectuals al Treball Social i amb menys repercussió Europa central.
3. Esdeveniments com les fortes migracions als Estats Units i en el cas d'Europa la I i la II Guerra Mundial, han estat moments en què les dues disciplines han intentat oferir respostes a grans problemes socials, associats a la transformació del món "tradicional, costumista", deixant pas a la modernitat. Al mateix temps que va suposar el qüestionament dels fonaments de les Ciències Socials.

La revisió bibliogràfica realitzada coincideix en establir la II Guerra Mundial, com a un moment d'inflexió en la influència o tradició teòrica en les ciències socials en general, en la Sociologia i en el Treball Social en particular. Suposa el qüestionament i desbancament del "monopoli" que havia exercit fins aleshores el funcionalisme parsonià i la Teoria de sistemes introduïda per Spencer (1966).

En el cas de l'Estat Espanyol, el Treball Social podríem qualificar-lo d'un naixement tardà respecte a altres països. Hem d'esperar fins a la dècada de 1960 per identificar el Treball Social més professionalitzador, en un context socio-polític mediat per la dictadura franquista, seguit de la transició cap a la democràtica (finals de la dècada de 1970), per passar posteriorment a la creació i estabilització de les estructures d'un Estat del Benestar (dècada de 1980). Com a exemple, el *1 Congreso Nacional de Asistentes Sociales* se celebra a Barcelona en 1968⁶. Salvador Giner va realitzar la ponència inaugural (en aquells moments, era professor de Sociologia de la Universitat de Reading, Anglaterra), fent referència a la particularitat del Treball Social a Espanya per aquesta època, de cerca d'identitat i referents per la particular situació socio-política del moment.

L'obra pionera que aborda explícitament la temàtica d'estudi, és la presentada pel sociòleg Robert Maciver (1931) amb el títol *The Contribution of Sociology to Social Work*. Suposa un dels pocs intents, per part de la Sociologia, per indagar en les relacions de les dues disciplines. Maciver (1931), en la seva obra, deixa clar que es tracta de disciplines diferents, en el que ell entén que la Sociologia no aporta una contribució terapèutica per exercir el Treball Social, però que sí que li aporta, «la base per al desenvolupament de la filosofia social que ha d'integrar el pensament del Treball Social, la qual ha de controlar la direcció i il·luminar la fi de les seves activitats». Parteix de què la Sociologia fa la seva contribució des de la ciència i entén al Treball Social com una pràctica que contribueix a erradicar els desajustos particulars que pateixen els individus en els seus contextos socials. Li atribueix al Treball Social aportar les accions per entomar els problemes socials perquè aquest es troba en "l'esfera dels valors".

Posteriorment a aquesta obra, li han succeït altres, de menor envergadura en l'abordatge de la temàtica que ens ocupa, especialment trobem referències a la influència de diferents corrents teòrics en períodes concrets.

Molts estudiosos en la matèria coincideixen en el fet que l'obra de Parsons (1968), amb la perceptiva Funcionalista a la qual posteriorment incorpora la Teoria de Sistemes⁷, conjuntament amb la de Merton (1968), han tingut una

---

⁶ Veure *Memoria del 1 Congreso Nacional de Asistentes Sociales*. (1969). Barcelona : Federación Española de Asociaciones de Asistentes Sociales.

⁷ Especialment desenvolupada en la seva obra *La Estructura de la acción social* (1968), obra original de 1937.

influència significativa en el Treball Social, especialment en la seva anàlisi de les relacions socials enteses com un sistema de relacions entre individus i grups; amb especial èmfasi en la socialització en l'àmbit de la família. Miranda (2004), en la seva tesi doctoral, reconeix la influència de Spencer (1966)⁸ en el Treball Social i en la Sociologia, com introductor en les ciències socials de la perspectiva organicista de la societat.

Soydan (2004), en la seva obra *La historia de las ideas en el trabajo social*, fan referència al Treball Social i a la Sociologia com dues disciplines que van estar molt unides en els seus orígens. Moix (1991), en *Introducción al trabajo social*, assenyala la Sociologia com un dels grans corpus teòrics de doctrina que ha influït decisivament en el Treball Social, molt associat al qual ell identifica com *darwinisme social* a través de l'obra d'Spencer (1966), amb una forta influència en la *Charity Organization Society*. Ander-Egg (1985), en *¿Qué es el trabajo social?*, parteix de la perspectiva de Richmond (1982) que era clarament sociològica.

L'obra de Mary Richmond, no deixa dubtes de la influència que va tenir per a ella la Sociologia en els fonaments del Treball Social. Al 1893 fa palesa la necessitat d'incrementar els materials didàctics per la formació de les "Visitadores". Va començar a estudiar Sociologia i Filosofia, amb una especial influència del pragmatisme, especialment les obres de William James i John Dewey, va establir una sòlida amistat amb George H. Mead. Richmond (1922/1982) produeix la seva obra *Caso social individual*, amb l'eclosió del corrent funcionalista, es veu la influència d'aquest en el seu plantejament de (re)ajustament en el seu medi de l'individu, però s'ha de matisar que el seu marc teòric primordialment es nodreix de la perspectiva pragmàtica. Richmond (1982) és pionera en incorporar les idees de Mead al patrimoni de coneixement del Treball Social, com expressa el següent fragment de la seva obra:

El profesor George H. Mead, de la Universidad de Chicago, va más lejos todavía cuando afirma que la sociedad no es solamente el medio por el cual se desarrolla la personalidad, sino también la fuente y el origen de ésta. Desgraciadamente, ha publicado poco y su obra no es accesible al gran público (Richmond, 1982, p.87).

---

⁸ Desenvolupat en la seva obra *The principles of sociology*, obra original de 1877.

També en la mateixa obra, recupera la idea de Maciver (1931) que la societat i la individualitat són dos aspectes de la mateixa moneda, per reforçar la importància del contacte entre generacions successives, que considera més característic de la llar que qualsevol altra institució social, recolzant-se en la perspectiva de William James (Ibid., p.97 i 124).

En aquesta línia, obres més contemporànies, com la de Natividad de la Red (1993) *Aproximaciones al trabajo social*, conclouen que conjuntament amb la Teoria Sistèmica, les perspectives interpretatives i concretament l'Interaccionisme Simbòlic i la Fenomenologia, han estat els corrents teòrics que han exercit una major influència en el Treball Social a partir de 1975.

Les obres citades tenen en comú que anuncien diferents tendències teòriques, en les que ha contribuït la Sociologia, que han influït en el Treball Social, en un moment determinat. Els corrents teòrics ofereixen un prisma de la "realitat" que permet oscil·lar en aquest ventall. El que no s'ha trobat en la recerca bibliogràfica realitzada, és precisar les dimensions dels diversos corrents teòrics en Sociologia que han exercit més influència en el Treball Social. Es podria anunciar que la recerca que s'ha proposat pretén ser el més informativa possible en els seus resultats, fent un esforç per eliminar el nombre més gran de mons possibles per tal d'ajudar, a identificar els aspectes de la teoria que han estat més rellevants en el Treball Social, en aquest cas circumscrit en l'ensenyament del Treball Social a la Universitat de Barcelona.

2.2. CORRENTS TEÒRICS

2.2.1. EL POSITIVISME

El Positivisme orbita en el convenciment del progrés de l'home —potser no deixa de ser una contradicció però aquest convenciment en el progrés de l'home s'aproxima més a un dogma de fe que a una evidència empírica— i en la més absoluta confiança en els mètodes d'investigació de la ciència natural com a camí per arribar al coneixement —els seus inicis s'ubiquen a finals del segle XVIII—. El que s'allunyi d'aquest procediment, en el millor dels casos, només pot arribar a aproximar-se sense arribar a assolir el coneixement. El mètode científic és l'únic que portarà a la certesa, a l'explicació de l'esdeveniment, ja sigui de la realitat natural o humana.

Un conjunt de pensadors de l'àmbit de les ciències socials van considerar que l'aplicació del mètode de la ciència natural a les ciències humanes o socials era l'única forma d'arribar a anunciar les lleis que regeixen als homes, lleis invariables, descobriments que van encaminats a la irremeiable evolució humana⁹. És més, *l'evolució lineal de l'home*, com ho formulava Spencer (1966) que es donaria indefectiblement, essent les societats industrials d'Europa Occidental el seu màxim exponent i prova d'aquesta *evolució de la humanitat* (Parsons, 1968).

En aquest context, destaco la distinció que proposa Giner (2011) envers el positivisme, en un primer moment resulta més freqüent el *positivisme absolutista*, en el que la ciència és l'única forma per accedir a la veritat, passant per l'experimentació i la raó, el que permetrà enunciar lleis generals universals, també en les ciències humanes. Posteriorment, podríem parlar d'una variació d'aquesta, el *positivisme pragmàtic*, que se separa de la premissa d'aconseguir grans enunciats i se centra a aplicar tècniques empíriques d'indagació social, centrat en la tècnica estadística, amb la finalitat de fer emergir regularitats, tendències. Si bé els enunciats d'aquesta darrera tendència són més cauts que la del positivisme absolut, estan convençuts de l'hegemonia dels seus mètodes en aquesta empresa.

Em centraré en alguns dels més destacats *positivistes absolutistes*, les seves idees i perspectiva, del vessant de les ciències de l'home o socials —potser, retrospectivament les seves propostes es poden titllar de romàntiques, sense deixar de ser lloables—. En aquest punt, faré referència a Jean Antonie Nicolas Caritat, més conegut com a marquès de Condorcet (1743-1794), a Claude-Henri de Rouvroy, més conegut com a Comte de Saint-Simon (1760-1825) i finalment a Isidore Auguste Comte (1798-1857, any VI segons el calendari revolucionari francès).

CONDORCET

Condorcet (1743-1794) destaca per la intenció d'aplicar la *raó* per a la governança del poble, moltes vegades sense el poble, també s'ha de dir. Si bé Condorcet no amaga les seves inclinacions monàrquiques, no és fins a la darrera etapa de la seva vida, amb els esdeveniments de la revolució francesa, en la que hi ha un moment d'inflexió, un apropament a les idees republicanes per considerar que s'ajusta millor a la raó. La primacia de la raó, lligada a la ciència, suposa l'únic coneixent fiable. Aquesta posició difereix sensiblement d'una visió de la república democràtica, lligada a la voluntat del poble. En coherència amb aquest principi, els governants que gestionin les

---

⁹ Parsons (1968) ha anomenat a aquesta perspectiva "*positivisme racionalista radical*", posició utilitària en què la racionalitat és maximitzada.

qüestions públiques han de ser *tecnòcrates*. Aquests experts oferirien solucions *racionals* i organitzatives. Equipara la racionalitat aplicada al govern dels homes, a la física o a la química. En el *Bosquejo de un cuadro histórico de los progresos del espíritu humano* (1980; primera edició 1795), possiblement l'obra més important de l'autor, podem trobar explícites al·lusions al progrés de la humanitat que es regeix per la raó, destaco aquest fragment de la seva obra que sintetitza molt bé el projecte de les societats governades per la raó:

Distingirem els progressos de la pròpia ciència, que no té una altra mesura que la suma de veritats que posseeix, i els progressos d'una nació en cada ciència, que es mesuren, des d'un punt de vista, pel nombre d'homes que coneixen les seves veritats més usuals, les seves veritats més importants, i, des d'un altre, pel nombre i pel caràcter d'aquestes veritats generalment conegudes.

Perquè hem arribat al punt de la civilització en què el poble es beneficia de les llums, no només pels serveis que rep dels homes il·lustrats, sinó perquè ha sabut fer d'elles una espècie de patrimoni i utilitzar-les immediatament per a defensar-se contra els errors, per prevenir o per a satisfer les seves necessitats (...) (Condorcet, 1980, p.182)¹⁰.

SAINT-SIMON

Hi ha dues nocions per fer referència a les idees de Saint-Simon (1760-1825), *física social* i *sistema industrial*, mots que ell bateja per fer referència als nous temps de canvis productius i socials. La *física social*, com la disciplina dedicada a l'estudi de la societat sota criteris científic, que el seu deixeble Comte va rebatejar amb el nom de sociologia. En *El sistema industrial* (1975), destaca el paper de la producció industrial com a eix central de la nova societat, la societat s'estructurarà sota els criteris de la productivitat, com expressa el següent fragment de l'obra: "El sistema industrial i científic, establirà un nou poder temporal situat en mans dels caps de l'agricultura, la indústria i el comerç, i un nou poder espiritual confiat als savis positius" (Saint-Simon, 1975, p.230)¹⁰.

Manté, igual que el seu predecessor, la fe en la ciència i en la tecnologia com a camí per a guiar la humanitat, pel progrés. També el preocupa la convulsa i incerta situació soci-política revolucionària que li ha tocat viure. No deixa de ser exemplificant, amb aquestes idees, la seva solució per establir un ordre governamental basat en criteris

---

¹⁰ Traducció realitzada pel doctorand.

científics, el que ell anomena el *gran Consell de Newton*, que es regiria pels criteris de la *ciència positiva* i que governaria el món (Giner, 2011). L'administració de la societat, fruit de la unió entre industrials i científics, "hauria de garantir el desenvolupament progressiu d'una societat industrial, en la que la dominació política sobre les persones es dissoldria progressivament en la pura administració de les coses, en tant que organització racional de la producció" (Saint-Simon, 1975, p.10).

AUGUSTE COMTE

En l'intent de resumir de forma sintètica la naturalesa del positivisme de Comte (1798-1857), he de fer referències a les primeres planes de la seva obra *System of Positive Philosophy*, en la qual planteja que:

La primera característica de la filosofia positiva és que considera tots els fenòmens subjectes a Lleis naturals invariables. La nostra tasca consisteix en —eludir la inutilitat de tota investigació de les anomenades Causes, siguin causes primeres o causes finals— tractar de descobrir amb precisió quines són aquestes Lleis amb possibilitats de reduir-les al menor nombre possible. No podem resoldre cap dificultat relativa a l'origen als propòsits especulant sobre les causes. La nostra veritable tasca consisteix a analitzar amb precisió les circumstàncies dels fenòmens, i en establir nexes entre ells mitjançant les relacions naturals de successió i semblança. La millor il·lustració del que s'ha dit és el cas de la teoria de la gravitació universal (Comte, 1830, p.5-6)¹¹.

Comte (1830) ens parla del gran *Ésser* per referir-se a la Humanitat, on es sedimenta el saber acumulat del qual tots som portadors. Aquesta idea la desenvolupa des d'una perspectiva historicista¹², justificada en el que ell va anomenar *la llei fonamental dels tres estadis: un primer estadi teològic, un segon estadi metafísic i un tercer estadi científic*. Una llei que enuncia com evolucionen les societats indefectiblement, fins a aconseguir arribar a regir-se pel positivisme (Sanguineti, 1977). L'avanç de la història afavoreix les condicions per a l'aparició de les formes d'un pensament més complex, del pensament científic. En aquesta mateixa línia, entén les ciències, no com una col·lecció d'especialitats inconnexes entre si, sinó en un ordre necessari que correspon a l'increment de la complexitat, el que

---

¹¹ Traducció realitzada pel doctorand.

¹² Les explicacions historicistes obeeixen a la creença que hi ha un pla o llei que es compleix irremeiablement que guia la història de les societats, el que ha de fer el científic és fer emergir el seu funcionament. No solament en Comte podem trobar aquesta mena d'explicacions, podem trobar-la en una gran diversitat de grans pensadors, com pot ser Sant Agustí, Hegel, Karl Marx, etc.

el porta a establir una classificació ordinal jeràrquica de les ciències que ordena, en les Matemàtiques, posteriorment l'astronomia, seguit de la Física i finalment la Sociologia, atribuint-li a la Sociologia l'empesa d'enunciar lleis immutables del funcionament de la societat, superant l'empirisme i la probabilística (Giner, 2011; Giddens, 1990).

En els escrits de Comte, es va repetint com una constant la idea que l'aplicació del mètode científic en les ciències de l'home, és l'única via i la que portarà a descobrir les lleis universals que regeixen el funcionament de la societat, evocant a l'home a viure en el paradís positivista.

El positivisme de Comte consisteix en l'actitud del coneixement que nega a l'ésser i la naturalesa de les coses, reduint-lo a funcions i a actituds sensibles en relació a fenòmens sense subjecte substancial i sense finalitat, la seva coordinació constant s'expressaria en lleis físiques que constitueixen l'objecte d'investigació científica. Ja no hi ha essència de les coses, sinó només Lleis (Sanguineti, 1977, p.27)¹³.

El valor que li atorga a la ciència, és el de proporcionar una base teòrica per a l'acció de l'home sobre les coses. "Tota proposició que no és estrictament reduïble al simple enunciat d'un fet, particular o general, no pot tenir cap sentit real o intel·ligible" (Comte, 1965, p.54).

El coneixement de les lleis dels fets no materials, dels fets humans, han de servir per fer possible la previsió dels fets futurs i permetre la seva modificació, evitant situacions perjudicials o peyoratives per a la humanitat. Aquesta idea que recull Comte (1965), dels seus antecessors, és a la que alguns amb una mirada retrospectiva han titllat de cert romanticisme.

El desenvolupament d'aquest corrent va topar amb pensadors —especialment a França que es van anomenar *el positivisme espiritualista*— que volien superar el determinisme i les explicacions mecanicistes incidint en la llibertat i en aspectes qualitatius.

Considero que no podem dir que el positivisme estigui superat, no es troba en voga la *perspectiva romàntica*, la que pretén trobar lleis de cobertura o monològiques-deductives en ciències socials. Possiblement el corrent positivista, el podem trobar en el transcurs de la història amb altres noms, ha estat un dels més influents i persisteix la seva influència en els nostres dies en àmbits com l'acadèmic i el científic.

---

¹³ Traducció realitzada pel doctorand.

2.2.2. L'ESTRUCTURAL-FUNCIONALISME I LA TEORIA DE SISTEMES

L'Estructural-Funcionalisme i la seva particular visió de la societat com a sistema, ha estat una de les teories més influents en les ciències socials i en la Sociologia en particular a partir de la II Guerra Mundial. La influència de la sociologia americana va ajudar que es posicionés com a corrent hegemònic. Aquesta orientació teòrica ha estat un component clau en la història de la Sociologia i la seva influència la podem trobar en l'actualitat, especialment mitjançant l'orientació sistèmica.

Considero interessant remarcar la importància de no confondre, l'atenció de l'estructura social, característic de l'Estructural-Funcionalisme amb el corrent Estructuralista, que podem trobar en diferents àmbits de les ciències socials, en la segona meitat del segle XX –i es desenvolupa posteriorment–.

Fonamentats del pensament clàssic de l'Estructural-Funcionalisme:

La **metàfora organicista** possibilita oferir una explicació de l'evolució de les societats, passar de les societats primitives a les societats complexes. Cito aquest fragment de l'obra d'Spencer (1966) com a exponent de l'organicisme:

Una altra de les característiques dels cossos socials, com la dels cossos vius, és que segons creixen en grandària ho fa també la seva estructura. En l'embrió d'un animal superior, com en el d'un inferior, hi ha poques parts diferenciades: però a mesura que va adquirint una massa major, les seves parts es multipliquen i diferencien. El mateix succeeix amb una societat. Al principi les diferències entre els seus grups d'unitats no criden l'atenció ni pel seu nombre ni pel seu grau, però a mesura que la població augmenta, la divisió i subdivisions arriben a ser més nombroses i diferenciades. A més a més, tant en l'organisme social com en l'individual, el procés de diferenciació només s'atura quan arriba i completa la maduresa i comença la decadència (Spencer, 1966, p.437)¹⁴.

Aquesta idea serà rescatada per Durkheim (1928) en el concepte que ell va desenvolupar amb el nom de *solidaritat orgànica* i *solidaritat mecànica*: Les principals característiques que defineixen l'Estructural-Funcionalisme són les següents:

---

¹⁴ Traducció realitzada pel doctorand.

- La concepció de la **societat com a un tot**, les parts o components de la societat es troben interrelacionats, de manera que la resultant de la interrelació explica l'existència de cada component i del propi sistema (Durkheim, 1928). En aquest sentit Durkheim expressa el seu interès per les *idees, interesso i valors comuns* —estats de la consciència col·lectiva» que són diferents en la seva naturalesa dels estats de la consciència individual, les representacions col·lectives resulten del substrat dels individus associats, però la seva explicació no es pot acotar als trets individuals— que en les societats emergents els representen les noves institucions i formes de relació social on l'economia i els aspectes jurídics o normatius tenen un paper fonamental, que posseeixen segons l'autor les característiques del que va anomenar *fets socials*¹⁵ (Lukes, 1984).
- El concepte de **funció**, fent referència al paper que desenvolupa objectivament cada institució o la contribució de cada fenomen a l'estructura social. Parsons (1966) en els seus escrits mostra una preocupació reiterada per trobar els elements de l'estructura social que assegurin la seva conservació. Atribuïnt-li al conflicte conseqüències destructores, desintegradores i antifuncionals, considerant-ho com una “malaltia” de la societat. Dins del mateix corrent, trobem autors com Coser (1961) que contempla el conflicte social amb funcions socials en la conformació i dinàmica dels grups, com mostra aquest fragment de la seva obra:

La tesi es basa en què el conflicte és una forma de socialització. (...). Cap grup pot ser enterament harmonitzat, doncs llavors no podríem trobar, respecte a ell, processos i estructures. Els grups requereixen la desharmonia el mateix que de l'harmonia, de la dissociació com de l'associació; els conflictes que es porten a terme en el seu interior no són, de cap manera, només factors destructius. (...). Tant el conflicte com la cooperació tenen funcions socials. Un cert grau de conflicte està molt lluny de ser antifuncional; és un element essencial de la formació del grup i de la persistència de la vida del grup (Coser, 1961, p.33)¹⁶.
- Destacada **aproximació a la ciència física i natural**, adoptant el mètode del positivisme clàssic des del vessant més ortodox. (Parsons, 1968).

---

¹⁵ Posseeixen els tres criteris distintius dels *fets socials*: 1) *exterioritat*, existeixen amb independència de la consciència dels individuals, 2) *coerció*, imposen recompenses i sancions al si et desvies de l'establert i 3) *generalitat més independència*, fa referència a la difusió que presenta en l'interior del grup, transcendeix les formes de representació en el moment que es fa la difusió (Lukes, 1984, p.11-15).

¹⁶ Traducció realitzada pel doctorand.

Des de la perspectiva evolucionista, la societat es troba subjecte a processos de diferenciació i especialització progressiva, el que acaba derivant en un plantejament organicista que permet explicar el pas neguentròpic, del simple al complex, del caos a l'ordre.

Què l'interessa a la Sociologia estructural-funcionalista?

S'interessa per la seva funció a la societat. No es preocupa pels interessos dels individus, l'interessa la repercussió d'uns fets en uns altres fets. Un clar exemple el podem trobar en les formes de solidaritat social explicades per Durkheim (1928) com a conseqüència dels canvis de la divisió social del treball, immers en una concepció holista de la societat. La solidaritat que exposa Durkheim (1928), aglutina la societat com a un tot, oferint una noció de totalitat estructurada essencial a l'hora de la comprensió del conjunt i per a cada una de les parts o components.

Aquest corrent teòric fa un símil de les característiques dels sistemes i organismes vius amb els sistemes socials. Els sistemes tendeixen a la seva estabilitat, les tensions a què se sotmet a l'estructura social pels processos com els demogràfics, polítics, cultural..., no deixen d'ésser cicles —guerres, crisi, etc.— en el transcurs del temps. Pareto et al., (1980) proposa la teoria cíclica de la societat, que comporta l'inevitable monopoli del poder, les elits. El constructe d'aquesta concepció es basa en la convicció de la immutabilitat de la naturalesa humana, les accions dels individus comprenen judicis aliens a la raó.

Des de l'aportació de l'antropologia destaquen autors com Radcliffe-Brown (1881-1955) i Malinowski (1884-1942):

Radcliffe-Brown (1935) fa una analogia entre la vida social i la vida orgànica. Com succeeix en la vida d'un organisme, també en les societats humanes, el funcionament i la continuïtat de la seva estructura, la funció de qualsevol part és la de contribuir a la vida o al funcionament del mateix sistema concebut com a un tot.

La funció d'un procés fisiològic recurrent és, una correspondència entre ell i les necessitats (és a dir, les condicions necessàries d'existència) de l'organisme. I en l'esfera social, en què els éssers humans individuals “les unitats essencials”, estan connectades per xarxes de relacions socials en un tot unificat, la

funció de tota activitat recurrent, com el càstig del delictes, o una cerimònia fúnebre, és el paper que aquesta activitat representa en la vida social com un tot i, l'aportació que fa a la conservació la continuïtat estructural (Radcliffe-Brown, 1935, p.398)¹⁷.

A diferència de Durkheim (1928), Malinowski (1884-1942) vincula les institucions socials amb les necessitats dels individus més que amb la pròpia estructura social. L'apropament de l'individu que porta a terme aquest autor, va ser ben acollit per la tradició posterior individualista i empirista especialment anglesa (Malinowski, 1970).

Es pot concretar que la concepció funcionalista es basa en una:

- visió holista de la cultura i
- la connexió orgànica entre les parts.

Les institucions acaben contribuint d'alguna manera al sistema social; el que existeix, els diferents esdeveniments acabant contribuint positivament a mantenir el sistema social, fins i tot sota la seva possible aparença perniciosa (Merton i Torner, 1964). Malinowski (1926) formula aquesta idea, de forma que podria titllar-se d'exacerbada, quan parla de la funció de la cultura, defensa que "tot tipus de civilització, tot costum, objecte material, idees i creença desenvolupa alguna funció vital" (Malinowski, 1926, p.132)¹⁸.

Merton (1964) planteja els preceptes que han de complir les explicacions funcionalistes i fa èmfasi en alguns aspectes que poden contribuir a minvar el seu poder explicatiu:

1. L'objecte d'anàlisi ha de ser un objecte estandarditzat (no individuals), com poden ser normes socials, institucions socials, normes culturals, etc.; això exclou la singularitat de l'anàlisi funcional, del seu protocol d'observació.
2. Quan les dades d'observades fan referència a motivacions, es poden prendre les dades com a dada objectiva, i en quines circumstàncies es poden prendre apropiades com a derivades d'altres dades?

---

¹⁷ Traducció realitzada pel doctorand.

¹⁸ Traducció realitzada pel doctorand.

3. Les funcions són enteses com les conseqüències observades que afavoreixen l'adaptació o ajust d'un sistema. També hi ha la possibilitat empírica de conseqüències afuncionals, que s'allunyen de l'ajust del sistema, que no es contemplen en el nostre sistema d'estudi.
4. La perspectiva funcionalista limita l'anàlisi a funcions que es desenvolupen per a la societat, però les coses poden ser funcionals per a uns individus i disfuncionals per a uns altres, pel que s'ha d'acotar l'abast en què opera el sistema en el qual la funció té les conseqüències previstes.
5. Tot anàlisi funcional atribueix certes funcions al sistema objecte d'estudi, aquesta exigència *a priori* tendeix a convertir-se en una tautologia o *ex post facto*.
6. Si els sistemes responen a principis de possibilitats limitades, no es contemplen les interrelacions que s'estableixen entre ells? Fins a quin punt el context limita el marge de maniobra, i en aquest context té cabuda el canvi estructural i social?

L'estabilitat dels sistemes socials

La **teoria sistèmica** és, des del seu inici a la dècada de 1920, una teoria pròpia de la ciència de la naturalesa, i específicament de la biologia, que pretén ser aplicada en els organismes vius i indistintament en aquells conjunts que es comporten com si fossin organismes.

La concepció orgànica és bàsica per a la biologia moderna. És necessari no només estudiar parts i processos aïllats, sinó també resoldre els problemes decisius trobats en l'organització i l'ordre que els unifiquen, resultant de la interacció dinàmica de parts i que fan el diferent comportament d'aquestes quan s'estudien aïllades o dintre d'un tot (...). En les ciències socials el concepte de societat com la suma d'individus a manera d'àtoms socials —el

model d'home econòmic— va ser substituït per la inclinació a considerar la societat, l'economia, la nació, com un tot super-ordinat a les seves parts¹⁹ (Bertalanffy, 1976, p.31).

Per a Niklas Luhmann (1983), el principi regulador dels sistemes, generals o sistemes vius, vindria determinat per la interacció d'un conjunt de forces molt complexes, originat en les parts que componen el tot i de l'orientació mecanicista o cibernètica (on el més característic és el principi de realimentació per a la producció d'homeòstasi en el sistema, que s'origina en la seva pròpia estructura i s'autoregula en el seu procés de causalitat circular).

La societat només és intel·ligible com a sistema social tancat i autoreferent basat en el principi d'autopoiesis, d'acord amb Maturana (1980). El sistema es reproduceix a si mateix en un marc de condicions bàsiques donades i això suposa que les propietats del sistema no poden ser explicades en termes de les propietats de les parts, l'explicació social no pot reduir-se a arguments que girin al voltant de l'individu. El principi d'autopoiesis dels sistemes socials, és l'única operació genuïnament social d'aquests mateixos, segons la concepció de Luhmann (1983). També trobem autors com Bertalanffy (1976) que ofereixen matisos a aquesta idea, considerat l'homeòstasi inapropiada com a principi explicatiu per a les activitats humanes, que no fan referència a aspectes utilitaristes amb objectius conseqüencials.

Retornant a l'origen i des del vessant sociològic, possiblement l'autor que ha sistematitzat de forma més detallada els requisits fonamentals que necessita un sistema per a la seva estabilitat ha estat Parsons (1966). Aquest autor concreta aquests requisits en quatre punts –coneguts amb les sigles en anglès AGIL (Adaptation, Goal Attainment, Integration, Latency)– (Parsons, 1966; Almaraz, 1981).

1. Adaptació a les condicions materials
2. Definició i conseqüències de finalitats
3. Integració com a producte de la socialització i del control social
4. Manteniment de pautes a través de la resolució dels conflictes

---

¹⁹ “... apareixen isomorfismes de sistemes en problemes recalcitrants a l'anàlisi quantitativ, (...) isomorfismes entre sistemes biològics i «epiorganismes», com les comunitats animals i les societats humanes ...” (Ibid, p.34). Traducció realitzada pel doctorand.

Com es pot veure de les regles AGIL, Parson (1966) incorpora aspectes estructurals i aspectes funcionals. La idea final subjacent és la d'identificar la constant, en aquesta recerca s'acaben ignorant els canvis socials a favor de l'estructura. Autors com Robert K. Merton (1964), que acaba transitant cap al corrent teòric estructuralista, per la incapacitat de l'estructural-funcionalisme d'oferir una explicació al canvi social.

Les crítiques més rellevants que se li han fet a aquest corrent

Una de les primeres crítiques que se li han fet han estat que responia a una ideologia conservadora i legitimava la realitat social del seu moment; s'oposava al conflicte com a patologia i se li recriminava la seva incapacitat per incorporar el canvi social, posant especial èmfasi en l'estabilitat del sistema.

L'estructural-funcionalisme només s'interessa per les condicions de continuïtat del sistema social. El que impossibilita prendre en consideració seriosament els fenòmens que apunten a la discontinuïtat i als desajustos del sistema. La fixació d'elaborar un model social ordenat que hauria d'ésser universal, ha convertit aquesta eina en uns conceptes fetitxistes, allunyant-se dels problemes específics i empírics.

Tocqueville adverteix d'un dels riscos més elemental, en el que es pot caure amb l'anàlisi funcional, que és en confondre el que ens resulta familiar amb el necessari (Merton, 1964).

Autors més contemporanis han criticat que l'explicació funcional se centra principalment en fets que no fan referència a les causes dels esdeveniments, sinó a les finalitats que determinen les causes. No se satisfà el requisit d'història causal. Fent referència a Elster (1989, p.12), aquest autor considera que en absència d'un mecanisme general –com pot trobar-se en biologia, el de la selecció natural per exemple–, no es pot inferir que la presumpta funció latent d'una estructura social, per mantenir-la en homeòstasi, respongui en última instància a conseqüències beneficioses per a aquest sistema. Això pot ser o no ser així, en tot cas no ens ofereix una explicació causal que ens permeti identificar els mecanismes socials, pel que es descarta l'explicació funcional com una explicació per a les ciències socials.

Merton (1964) adverteix que, el vessant més radical del funcionalisme ens pot portar a una *reduction ad absurdum*, com l'explicació que ofereix Ben Franklin en la que diu que:

Déu vol que empinem el colze, perquè ens va fer l'articulació del braç exactament a la distància necessària per portar un got a la boca, sense que es quedi curt ni passi de la ratlla: Adorem, doncs, got en mà, aquesta benigna saviduria; adorem-la i bevem (Wecter, 1941, p.53-54)²⁰.

2.2.3. EL NEOESTRUCTURALISME

Les bases del Neoestructuralisme venia gestant-se principalment en les obres de Lévi-Strauss, Lacan i Barthes. El seu naixement es pot situar, entre els intel·lectuals de París, a mitjans de la dècada dels 60 (s.XX).

Abans d'endinsar-nos en el Neoestructuralisme faré una breu referència als seus orígens i precedents de l'Estructuralisme.

Des de la sociologia no es pot començar d'una altra manera que no sigui fent referència a l'herència de Durkheim (1858-1917) i a la seva escola, concretament a les idees que han influït de forma més directa en aquest corrent, destacant:

1. La concepció holista de la societat, amb la que l'autor asseverava que els fenòmens socials havien d'estudiar-se com un tot estructurat i com alguna cosa irreductible a fenòmens psicològics o biològics (Durkheim, 1986). Deixebles de Durkheim com Marcel Mauss (1872-1950) han contribuït a aquest corrent, concebut els fets socials com a un codi de representacions simbòliques, en el que incideix en la relació entre els elements més que en la idiosincràsia dels mateixos (Mauss, 1972). Aquesta concepció també és compartida per autors com Parsons (1966). La seva anàlisi de la societat parteix de concebre-la com a una estructura dels rols institucionals.
2. Per a Durkheim(1993) les creences i l'estructura de les nostres categories mentals imiten a l'estructura de la societat, això difereix de la majoria d'estructuralistes com Lévis-Strauss (1992), pels que l'estructura social i cultural és una manifestació o emanació de la de les nostres categories mentals. Aquesta idea la

---

²⁰ Traducció realitzada pel doctorand.

podem identificar concretament en la seva obra *Les formes elementals de la vida religiosa* (Durkheim, 1993), en la que estableix una homologia estructural entre l'organització social, les nostres categories i les representacions mentals.

La implicació estructuralista en el llenguatge i en la societat

Si fem referència a la concepció lingüística, he de fer referència a Ferdinand de Saussure (1857-1913) Contra la idea que les paraules estaven lligades a conceptes inalterables, universals i independents de la llengua, Saussure sosté que cada llengua estructura el món de forma diferent i específica —d'una altra manera els problemes de traducció no existirien—. Enfront de la concepció que l'explicació del significat de les paraules es troba en la història de la mateixa, Saussure (2002) va mantenir una explicació típicament estructural: el significat dels termes lingüístics depèn de les seves relacions dins del conjunt que constitueix una llengua (suposaria substituir l'anàlisi diacrònic-històric pel sincrònic). El llenguatge és una estructura on cada part cobra sentit en relació al tot, l'estructura de la societat pot ser com l'estructura d'un llenguatge o codi profund.

Les referències imprescindibles a l'Antropologia de Lévi-Strauss

El punt de partida de Lévi-Strauss (1908-2009) difereix del de Durkheim (1928). Per a Lévi-Strauss (1992) les estructures que expliquen el fet social són en última instància estructures mentals o psicològiques. Això implica que sota l'aparença de la diversitat personal i cultural, existeix una estructura universal de la ment humana invariable, pre-social. És una estructura inconscient i no directament observable, que mitjançant l'anàlisi estructural es pot deduir.

Lévi-Strauss (1992) s'allunya de la mirada antropocèntrica. L'individu queda diluït en una estructura mental i universal que l'acaba determinant en relació a les creences, els seus valors, les seves preferències, etc. Partir d'aquesta tesi, permet establir una homologia entre la societat i la ment humana, una homologia en la seva estructura amb possibilitats finites. Les estructures socials reproduïxen les categories del pensament humà, que a la vegada té la seva base en la naturalesa i, per tant, la conducta humana vindria modelada per una sèrie de regles de joc estructurals i inconscients, per un repertori ideal d'elements mentals que limiten les possibilitats de diversitat cultural (Lévi-Strauss, 1992).

En els següents fragments de la *Antropología estructural* de Lévi-Strauss (1992) i en el de *Las reglas del método sociológico* de Durkheim (1986), es pot identificar la diferència de concepció entre els dos autors:

En el psicópata, toda la vida psíquica y todas las experiencias ulteriores se organizan en función de una estructura exclusiva o predominante, bajo la acción catalizadora del mito inicial; pero esta estructura y las otras que, en él, quedan relegadas a un papel subordinado, se encuentran también en el hombre normal, primitivo o civilizado (Lévi-Strauss 1992, p.226).

Lo extraordinario de la coacción social no se debe a la rigidez de ciertas disposiciones moleculares sino al prestigio del que están investidas ciertas representaciones. Es verdad que los hábitos, individuales o hereditarios, tienen, en ciertos aspectos, esta misma propiedad. Nos dominan, nos imponen creencias o prácticas. Sólo que nos dominan desde dentro, pues todos están por completo dentro de cada uno de nosotros. En cambio, las creencias y las prácticas sociales actúan sobre nosotros desde fuera: también la influencia que unos y otros ejercen es, en el fondo, muy distinta (Durkheim, 1986, p.29-30).

Aquest corrent dona pas al desenvolupament de les idees de la desaparició del subjecte, l'autonomia del discurs respecte del món, o la interpretació de la cultura com un sistema de signes. Aquesta posició, amb el Postestructuralisme assoleix extrems possiblement difícils d'imaginar inclús pel mateix Lévi-Strauss (1992), amb autors com Foucault, Derrida i Baudrillard.

Principals trets diferenciadors del pensament postestructuralista

Els principals trets diferenciadors que caracteritzen el **pensament postestructuralista** són els següents:

1. Marcada tendència "**antirrealista**" epistèmica. No es tracta d'establir certa analogia entre la cultura o el llenguatge i l'estructura social com a un sistema de signes o un discurs. Pel postestructuralisme deixen de ser dues realitats per comprendre-la com "la realitat". L'atomització entre discurs i realitat no pot sostenir-se, Baudrillard (1991) va manifestar que la guerra del Golf no havia existit: «*La guerra del Golfo no tendrá lugar*» es va publicar en *Libération* del 4 de gener de 1991. «*¿Está teniendo lugar realmente la guerra del Golfo?*» correspon al període de febrer de 1991. «*La guerra del Golfo no ha tenido lugar*» publicació

posterior a la fi de les hostilitats (març de 1991). Es va publicar un fragment en *Libération* del 29 de març de 1991.

2. **Parlar de subjecte no té sentit**, quan fem referència al *Jo* és només una ficció del llenguatge. El subjecte individual és una *construcció històrica i social*, com explica aquest fragment de Baudrillard (1997):

Estamos en plena ilusión de la finalidad de la técnica como extensión del hombre y de su poder, en plena ilusión subjetiva de la técnica. Pero hoy este principio operativo es derrotado por su misma extensión, por esta virtualidad sin freno, que supera las leyes de la física y la metafísica. La lógica del sistema, arrastrándolo más allá de sí mismo, altera sus determinaciones. Al mismo tiempo que a un estado paroxístico, las cosas han llegado a un estado paródico (Baudrillard, 1997, p.41).

Algunes de les conseqüències d'aquests trets distintius són:

- a) La tendència a estudiar tot el que trenca amb el subjecte racional modern, així com la bogeria, la depravació...
  - b) La dissolució de tota objectivitat, doncs no queda subjecte algun que pugui erigir-se com a tal.
3. **L'omnipresència del poder i la dissolució de la raó**: la raó moderna seria totalitària, estaria dirigida a excloure tot el que no entra en el seu model —Foucault (1999 i 1976), en l'estudi sobre la presó, la psiquiatria, la sexualitat moderna—.

Conseqüència: la conseqüència política d'aquest punt de vista és que qualsevol projecte d'emancipació social queda reduït a un discurs de poder més; no hi ha possibilitat "d'alliberament", com ingènument creien il·lustrats o marxistes (Foucault, 1999, p.185-206).

Posició emmarcada en el **solipsisme**²¹, la distinció entre *veritat* i *fals* no té sentit, no deixa d'ésser un efecte del poder mitjançant el discurs. En *Las palabras y las cosas*, Foucault (1968) ens recorda que:

... el tesoro que nos ha transmitido la Antigüedad, el lenguaje vale como signo de las cosas. No existe diferencia alguna entre estas marcas visibles que Dios ha depositado sobre la superficie de la tierra, a fin de hacernos conocer sus secretos interiores, y las palabras legibles que la Escritura o los sabios de la Antigüedad, iluminados por una luz divina, han depositado en los libros salvados por la tradición. La relación con los textos tiene la misma naturaleza que la relación con las cosas; aquí como allí, lo que importa son los signos (Foucault, p.41).

2.2.4. EL MARXISME

Possiblement, la concepció marxista de la societat, de Marx i Engels, ha estat una de les més influents en les ciències socials durant el segle XX. L'impacte de la seva concepció del món ha propiciat acèrrims defensors i tenaços detractors, en tot cas, no ha creat indiferència i m'atreviria a dir que encara orbiten algunes de les seves idees en els corrents contemporanis de forma directa o indirectament. El Marxisme posa com a eix central la preocupació per les situacions d'opressió, d'explotació, de desigualtat dels éssers humans; i ha desenvolupat instruments metodològics per intentar desemmascarar les seves arrels, els seus orígens i encara més lloable, si s'escau, ofereix eines per intentar canviar aquestes situacions d'opressió. Sens dubte, la concepció del Marxisme, ha suposat un gran impuls intel·lectual que ha contribuït a diferents models centrats en la idea d'emancipació. Des de la dels treballadors assalariats, passant per les antigues colònies, l'opressió per raons de gènere, les relacions de desigualtat entre països productors i els països proveïdors...

Fer referència al Marxisme pot resultar inabastable per a l'empresa que ens ocupa, pel que podríem anomenar una primera etapa que comportaria des dels contemporanis de Marx i Engles fins a principis de la segona Guerra Mundial. Cito alguns dels autors més influents d'aquesta etapa com pot ser Antonio Gramsci (1891-1937), Antonio

---

²¹ El solipsisme és una posició filosòfica d'idealisme extrem que proposa que l'existència del món és relativa a la meua consciència. Pel solipsisme un no pot estar realment segur que la vida que viu sigui un somni.

Labriola (1842-1904), Karl Kautsky (1854-1938), Ievgueni Preobrazheski (1886-1937), Vladímir Ilich Uliánov (1870-1924) conegut amb l'aliè Lenin, Lev Davidovich Trotski (1879-1940), Rosa Luxemburg (1871-1919), György Lukács (1885-1971), entre molts altres. Etapa marcada per la Primera Guerra Mundial, la pujada de Hitler al poder i la Revolució Russa. La segona etapa la podríem situar després de la Segona Guerra Mundial, en la que es comença gestar la Teoria crítica de la societat de l'Escola de Frankfurt, destacant alguns dels autors que podríem englobar en aquesta segona etapa: Theodor Adorno (1903-1969), Max Horkheimer (1895-1973), Erich Fromm (1900-1980), Jürgen Habermas (1929-...), Manuel Sacristán (1925-1985) i Gerald Cohen (1941-2009), entre altres.

D'aquestes etapes, summament interessants i complexes, només destacaré alguns dels conceptes que han tingut més rellevància pel seu desenvolupament i interpretacions posteriors. Lenin (1870-1924) en la seva dissertació sobre la lluita de classes i fent referència específicament al proletariat, parla d'un interessant concepte que ell va anomenar *l'aristocràcia obrera*, per fer referència a una subclasse dintre del proletariat que es caracteritzava per percebre salaris generosos, pel que acaben distanciant-se dels interessos de la lluita obrera. L'autor veu proliferar aquesta classe, principalment buròcrata, en els partits i en els sindicats obrers. Aquesta idea ha estat desenvolupada posteriorment per Wright 1979 en la seva obra *Class, crisis and the State*, on parla de *renda de lleialtat*, per fer referència a la fidelitat a l'empresa amb major eficàcia que la repressió o el càstig i es concreta en la *renda de qualificació*, que correspon als costos de qualificació de la força de treball i als mecanismes d'exclusió de caràcter corporatiu. Sense deixar a Lenin, cal destacar el concepte de *dependència*, en la lògica de l'intercanvi desigual entre *centre i perifèria*, entre les ex-colònies que dona pas al neocolonialisme. La concepció de *classe social*, és clarament el pilar que va predominar durant tot el Marxisme, on les classes socials structuren la societat i les seves relacions de poder. Lukács (1970) desenvolupa aquest concepte que ha inspirat a diferents autors, de disciplines diverses, en l'elaboració de metodologies orientades a l'acció social per a l'emancipació. La idea principal és la de *classe en si*, que faria referència a una classe social que s'agrupa en funció de la possessió dels recursos materials, de la possessió del coneixement, *qualificat*; enfrontada a la idea de *classe per a si*, fent referència a la consciència de classe, a prendre consciència de la posició que ocupa en l'estructura de classe social i que en el cas de la classe obrera seria la condició *sine qua non* que pot fer emergir la posició de ruptura revolucionària, com a *subjecte revolucionari*. En el vocabulari marxista, sol identificar-se com a *consciència anticapitalista i la voluntat de superar revolucionàriament l'ordre burgès*. En aquesta lògica, Lukács (1923), idea el concepte de *consciència atribuïda*, no exempta de polèmica, fent referència al sentit de fer conscient la situació històrica de classe. En el següent fragment de *Historia y conciencia de clase* (1970; primera edició de 1923), el mateix autor ens ho expressa així:

Únicamente la conciencia del proletariado puede señalar el modo de salir de la crisis del capitalismo. Antes de aparecer esa conciencia, la crisis es permanente, vuelve a su punto de partida, repite la situación hasta que, finalmente, después de infinitos sufrimientos y terribles rodeos, la lección de cosas de la historia pone punto final al proceso de conciencia del proletariado y pone entre sus manos la dirección de la historia. Entonces el proletariado sólo tiene un camino. Es preciso que se convierta en clase, no sólo «frente al capital», sino también «para sí mismo» ... (Lukács, 1970, p.105).

Encavalcada amb el concepte de classe social, trobem els conceptes *d'estructura i supraestructura*. Marx (1922) en la seva extensa obra *El capital* (1922) fa referència a aquests dos conceptes i es refereix de la següent manera:

... la estructura económica de la sociedad, es la base real sobre la que se alza la supraestructura jurídica y política y a la que corresponden determinadas formas de conciencia social (...) el régimen de producción de la vida material condiciona todo el proceso de la vida social, política y espiritual (Marx, 1922, pàg. 52).

Un altre concepte interessant i desenvolupat àmpliament en el context de situacions d'opressió, de violència per raons de gènere, és el de *revolució passiva*. Fa referència a la revolució sense revolució, on es produeix un canvi estructural però la classe social que se suposa que hauria de portar a terme aquesta revolució, no tenen la força suficient i es produeix per mitjançant altres factors. Aquest concepte ofereix flexibilitat interpretativa enfront de la rigidesa del materialisme històric. Cito un dels exemples que Gramsci (1981), de la seva obra *Cuadernos de la cárcel*:

Otro elemento histórico a recordar es el desarrollo del cristianismo en el seno del Imperio Romano, así como el fenómeno actual del gandhismo en la India y la teoría de la no resistencia al mal de Tolstoi que tanto se aproximan a la primera fase del cristianismo (antes del edicto de Milán). El gandhismo y el tolstoísmo son teorizaciones ingenuas y de tinte religioso de la revolución pasiva (Gramsci, 1981, p.194).

En el text preparatori de *El Capital* de Marx, *Manuscritos economicos y filosoficos*, escrits en 1844 però que no van ser publicats fins a 1932, ja trobem desenvolupat el concepte *d'alienació*, molt relacionat amb el de *reificació* o *cosificació*, però que cal distingir la seva idiosincràsia. L'*alienació* centrada principalment en la sensació d'estranyesa que li produeix a l'obrer la divisió extrema del treball, perd el control del producte final, del treball i dificulta la relació amb la resta de productors que es troben dominades per les relacions mercantils. El resultat final del seu treball escapa al control dels agents implicats, s'imposa una relació de dominació.

Resulta molt il·lustratiu aquest fragment de l'obra citada anteriorment:

El trabajo no sólo produce mercancías; se produce también a sí mismo y al obrero como mercancía, y justamente en la proporción en que produce mercancías en general.

Este hecho, por lo demás, no expresa sino esto: el objeto que el trabajo produce, su producto, se enfrenta a él como un ser extraño, como un poder independiente del productor. El producto del trabajo es el trabajo que se ha fijado en un objeto, que se ha hecho cosa; el producto es la objetivación del trabajo. La realización del trabajo es su objetivación. Esta realización del trabajo aparece en el estadio de la Economía Política como desrealización del trabajador, la objetivación como pérdida del objeto y servidumbre a él, la apropiación como extrañamiento, como enajenación (Marx, 2001, p.56).

La *reificació* o *cosificació*, si bé es troba associada al procés d'alienació, se centra en uns aspectes diferents. La *reificació* es produeix quan mitjançant la creació de productes, fruit de la pràctica humana, aquests s'objectiven o passen a tenir l'aparença de cosa, deslligada del seu productor, com il·lustra el següent fragment:

... la mente humana parecen figuras autónomas, dotadas de vida propia, en relación unas con otras y con los hombres. Otro tanto ocurre en el mundo de las mercancías con los productos de la mano humana. A esto llamo el fetichismo que se adhiere a los productos del trabajo no bien se los produce como mercancías, y que es inseparable de la producción mercantil.

Ese carácter fetichista del mundo de las mercancías se origina, como el análisis precedente lo ha demostrado, en la peculiar índole social del trabajo que produce mercancías. Si los objetos para el uso se convierten en mercancías, ello se debe únicamente a que son productos de trabajos privados ejercidos independientemente los unos de los otros. El complejo de estos Trabajos privados es lo que constituye el trabajo social global. Como los productores no entran en contacto social hasta que intercambian los productos de su trabajo, los atributos específicamente sociales de esos Trabajos privados no se manifiestan sino en el marco de dicho intercambio. O en otras palabras: de hecho, los trabajos privados no alcanzan realidad como partes del trabajo social en su conjunto, sino por medio de las relaciones que el intercambio establece entre los productos del trabajo y, a través de los mismos, entre los productores. A éstos, por ende, las relaciones sociales entre sus trabajos privados se les ponen de manifiesto como lo que son, vale decir, no como relaciones directamente sociales trabadas entre las personas mismas, en sus trabajos, sino por el contrario como relaciones propias de cosas entre las personas y relaciones sociales entre las cosas. Es sólo en su intercambio donde los productos del trabajo adquieren una objetividad de valor, socialment uniforme, separada de su objetividad de uso, sensorialmente diversa. Tal escisión del producto laboral en cosa útil y cosa de valor sólo se efectiviza, en la práctica, cuando el intercambio ya ha alcanzado la extensión y relevancia suficientes como para que se produzcan cosas útiles destinadas al intercambio, con lo cual, pues, ya en su producción misma se tiene en cuenta el carácter de valor de las cosas (Ibid., p.48-49) .

Aquestes dues idees de despersonalització associada a la vida moderna, a la burocràcia, a la societat de masses, etc., es van desenvolupar àmpliament en l'Institut d'Investigacions Socials fundat a Frankfurt en 1923, més conegut per l'Escola de Frankfurt, essent especialment significatives les obres de Theodor Adorno i Marx Horkheimer, entre altres representant d'aquest corrent.

Les idees i reflexions del corrent marxista han suggerit múltiples estratègies per a l'acció social encaminades a canviar situacions d'opressió i desigualtat. En aquest sentit, s'ha de destacar la tasca pedagògica de Paulo Freire (1921-1997), amb persones adultes en situació d'explotació. Aquest autor utilitza la formació, ensenyar a llegir, com a mitjà privilegiat que ell mateix anomena com a *procés de conscienciació*. Aquest procés implica una dinàmica processal mitjançant la paraula en què les persones implicades prenen consciència de si mateixes, de la realitat que viuen i la llegeixen amb les seves pròpies paraules. Tal com defineix el mateix Freire (1970) en la seva obra *Pedagogía del oprimido*: "La conciencia es una misteriosa y contradictoria capacidad que el hombre tiene de distanciamiento de las cosas para hacerlas presentes" (Freire, 1970b, p.15). La dialèctica entre objectivitat-subjectivitat supera el solipsisme per donar peu a la intersubjectivitat en relació amb els altres, afavorint la presa de consciència de les contradiccions de la situació d'opressió, de la seva alienació (Ibid., p.10-11).

Freire(1970) para atenció en establir certs nivells de consciència que propicien expressions de la realitat diferents, ell distingeix entre *consciència intransitiva*, *consciència ingènua* i *consciència crítica*, tal com podem veure en la

Taula 1.

Taula 1

Nivells de consciència

Nivells de consciència	
<i>Consciència intransitiva</i>	Els verbs intransitius són els que no deixen passar a l'acció a l'altre; l'acció intransitiva no és tancada, però sí estreta en la seva capacitació de la realitat; és una capacitat màgica i supersticiosa. Per això, aquesta consciència és fanàtica i la seva situació és "d'immersió". El seu coneixement de la realitat és incomplet i imperfecte, reduït. És propi de les societats tancades.
<i>Consciència ingènua</i>	La seva interpretació de la realitat és simplista i superficial; la seva visió

---

històrica és la valoració del passat; afavoreix el gregarisme, és emocional i considera la realitat com estàtica. Són pròpies de les societats en transició.

Consciència crítica

Recerca les causes, admet el dinamisme i la dialèctica de la realitat, dialògica i democràtica, interpel·ladora, entén el present i projecte el futur. Pròpia de les societats lliures.

Font: elaboració pròpia, basat en (Freire, 1970b, p.28).

El que proposa Freire (1970) és passar a ser una *classe en si* a ser una *classe per a si*, com havia proposat Lukács (*ut supra*). Utilitzant l'educació com a eina alliberadora, com a subjecte crític, amb capacitat d'actuar "en" i "sobre" el món, integrat en una societat de persones. L'educació alliberadora incideix en dotar als homes de capacitat crítica, de modificar les seves situacions, de comprometre's amb els altres i transformar el món. Només quan es descobreix l'individu oprimat es transforma en compromís històric, "engagement", no centrat en la meua imatge mental de la situació, sinó en el compromís de transformar l'estructura, llavors és quan podem parlar de procés de conscienciació (Ibid., p.56-61).

2.2.5. L'INTERACCIONISME SIMBÒLIC

Durant la dècada dels anys 1960 i 1970 del segle XX sorgeixen diverses propostes teòriques crítiques amb els corrents predominants del Funcionalisme i l'Estructuralisme. Una d'aquestes propostes va ser l'Interaccionisme Simbòlic, que defensava una proposta teòrica i metodològica diferent del Funcionalisme. Per parlar de l'Interaccionisme Simbòlic he de fer referència a Herbert Blumer (1900-1987).

Les arrels teòriques de l'Interaccionisme Simbòlic es comencen a gestar al pragmatisme filosòfic i ideològic dels Estats Units, en l'última dècada del segle XIX i el primer terç del segle XX. Volen oferir una resposta a les grans onades d'immigrants del camp a la ciutat i de diferents llocs del país, amb els immensos problemes i costos que això va implicar, en un context d'industrialització i la urbanització accelerada, constitueix el context social en el qual es

formula el pragmatisme²². En aquest context de complexitat, el pragmatisme es planteja la necessitat d'un ventall de conceptes que recullin els problemes de la diversitat humana. Parlar de l'entorn com a *constant* ja no té sentit com a marc de referència, si algun marc de referència pren sentit, és el del canvi permanent. El nostre coneixement es troba subjecte a les categories i normes que es van modificant arran de les successives interaccions, remarcant la seva naturalesa contingent i temporal (James, 1984).

Oficialment el pragmatisme va ser fundat per Charles Sanders Peirce (1839-1914) i difós per William James (1842-1910). Si es vol ser rigorós, s'hauria de puntualitzar que Peirce, va fundar un tipus de pragmatisme i James un altre. Aquest últim va ser més popular. John Dewey i George H. Mead representen la segona generació de filòsofs pragmàtics.

La posició de James, més propera a l'individualisme social, serà dominant en la teoria social; mentre que la posició de Peirce, seguida també de Mead, serà minoritària. Per a James, Dewey, Cooley i la majoria dels sociòlegs de Chicago, inclòs Blumer, l'individu és la unitat crítica que explica la societat. Per a Mead, la societat és la unitat crítica que fonamenta l'explicació dels individus, posició que també va mantenir Goffman, no com a extensió de les idees de Mead, sinó de les de Durkheim.

Charles Horton Cooley (1864-1929) possiblement és un dels sociòlegs d'aquest corrent que més incideix en la qüestió de **la naturalesa mental de la societat**. Aquest autor argumenta que la societat existeix en la ment de cada individu com a relació de les seves idees sobre els altres. Un exemple paradigmàtic ho trobem en la seva concepció del «*jo-mirall*», que en síntesi, ve a dir, que el grup primari comença a modelar en el nen el desenvolupament d'un concepte de si mateix en una direcció determinada —models de conducta acceptada, rebutjats, explicatives, etc.— i aquest concepte d'ell mateix va en paral·lel al poder i el control que el nen aprèn a exercir sobre el seu entorn. El nen adquireix un sentit d'identitat personal que ho fa conscient, que reflecteix el que els altres pensen que és. Respecte a la naturalesa humana, aquesta es forma en els grups primaris i es caracteritza per la seva gran capacitat d'aprenentatge, fonamentalment el desenvolupament d'un sentit de si mateix que reflecteix les definicions de la societat mantingudes pels grups primaris (Cooley, 1966).

---

²² El mot *pragmatisme*, amb el que s'identifica a aquest corrent, el va introduir Charles Peirce, en 1878 amb la publicació de l'article titulat *How to Make Our Ideas Clear* publicat en *Popular Science Monthly*.

George Herbert Mead (1863-1931, professor del Departament de Filosofia de la Universitat de Chicago) també tracte la vinculació de la formació de la ment i la personalitat amb la societat mitjançant el llenguatge. Estableix un vincle entre l'individual i els aspectes socials, el que possibilita a la societat humana diferenciar-se de les societats animals. Mead, igual que Peirce, intenta crear una filosofia amb fonament científic que permeti a les teories més especulatives ser verificades experimentalment, donat el caràcter públic i anti-individualista del mètode científic. Se li ha de reconèixer l'intent d'elaborar una teoria de la intersubjectivitat, que concep a la personalitat (*self*) com un producte social, allunyat de l'individualisme egoista. Per a Mead (1972), el conductisme social suposa una alternativa als problemes no resolts en les diverses alternatives individualistes, ja que situa el procés social com anterior a l'individu. Pressuposa la societat com anterior als individus, possibilitant una teoria de la ment considerada com a producte de la comunicació, sorgida en la interacció dels individus en el procés social, l'existència de la ment com un fenomen que sorgeix de l'experiència social i la comunicació dels individus dins d'ella, tal com podem veure en aquest fragment de l'obra de Mead (1972), *Espíritu, persona y sociedad : desde el punto de vista del conductismo social*:

Por lo general, la psicología social ha encarado varias fases de la experiencia social desde el punto de vista psicológico de la experiencia individual. La forma de enfoque que yo sugiero es la de tratar la experiencia desde el punto de vista de la sociedad, por lo menos desde el punto de vista de la comunicación en cuanto esencial para el orden social. La psicología social, en este sentido, presupone un ángulo de enfoque de la experiencia tomado desde el punto de vista del individuo, pero se propone determinar, en particular, qué pertenece a esa experiencia en razón de que el individuo mismo pertenece a una estructura social, un orden social (Mead, 1972, p.49).

A diferència de la concepció individualista de la ment de la psicologia de James i Dewey, Mead (1972) concep la ment com un producte social. La ment emergeix i opera en un mitjà social i la seva funció també és social: permet la coordinació de les activitats i les relacions socials, perquè el lloc de la ment no està en l'individu, sinó en el procés social que uneix les activitats de la societat. Per aquest autor, el llenguatge simbòlic és el tret específic de l'espècie humana i el que la diferencia de la resta de les espècies.

William Thomas (1863-1947), es pot considerar un dels antecessors de l'Interaccionisme Simbòlic. Aquest corrent es caracteritza per considerar que tots els fets socials han de veure's com a manifestacions de les interaccions humanes en marcs històrics concrets. Els interaccionistes consideren els processos socials, com a susceptibles de manipulació

per les consciències individuals que busquen aconseguir les seves fites. Aquesta concepció afavoreix l'ús de mètodes com a eina d'introspecció i comprensió.

L'enfocament situacional de Thomas, ofereix un canvi de perspectiva, obligant a preguntar-se *com* és comporten els individus en situacions específiques, en comptes del *per què* de la conducta. Per a Thomas, els agents es comporten sempre «com si» la situació fos tal com ell la defineix, pel que la definició de la situació passa a ser l'element més fiable per a les prediccions de la conducta. L'individu actua cap a les coses segons el significat que aquestes posseeixen per a ell a través del contacte personal de la socialització²³.

El terme Interaccionisme Simbòlic va ser proposat l'any 1973 per Herbert Blumer, molt influenciat pel pensament de Mead i per les obres de Thomas i Park. La postura de la Sociològica que proposa Blumer s'oposa a la Sociologia quantitativa que començava a ser hegemònica en aquell moment i ofereix un paradigma diametralment diferent del funcionalisme. Els interaccionistes simbòlics, van jugar un paper rellevant en les crítiques a la Sociologia positivista i el rebuig a les ciències neopositivistes que van proliferar en els anys 1970 i 1980. Si s'ha de destacar un punt d'inflexió en l'Interaccionisme Simbòlic de Blumer, he de fer referència a la posició metodològica. És en aquest punt, on Blumer (1981) marca les diferències respecte al Funcionalisme i el Conductisme.

La perspectiva de Blumer (1981) es podria englobar en aquests tres aspectes:

1. Una imatge de l'ésser humà que accentua la seva llibertat i el caràcter impredecible i creador de la seva conducta, la que porta a enfocar l'acte social com a resultat d'un (*inter*)joc entre els factors innovadors i socials de l'individu.

---

²³ D'aquí el conegut com a «teorema de Thomas» que proposa, que el que els homes defineixen com a real és real en les seves conseqüències i efectes, amb independència de la seva realitat objectiva.

2. Una imatge de la societat que accentua el seu **caràcter processual** i el paper dels individus dins d'ella, per la que els factors estructurals es conceben com a marc on succeeix l'acció, que consisteix fonamentalment en negociacions o transaccions entre individus.
3. Una metodologia que es presenta com a fruit d'aquestes imatges, que reclama la necessitat de comprensió directa de l'expectativa dels agents i fa ús de tècniques «*suaus*» i de conceptes «*sensibilitzant*», com a alternativa als mètodes matemàtics i experimentals incapaçs de captar els significats que mediatitzen i formen les accions humanes (Blumer, 1981).

Blumer (1981) abandona les pretensions de la macrosociologia, centrades en la recerca de llei més properes a les posicions monològiques deductives, com pot ser el corrent funcionalista o marxista. La seva proposta es concreta en la microsociologia, atenent l'àmbit de la vida quotidiana, en les conductes i els significats que aquest li atorga:

- 1) L'ésser humà orienta els seus actes cap a coses, en funció dels significats que les coses tenen per a ell.
- 2) El significat de les coses és el producte de la interacció social amb els altres.
- 3) Els significats es manipulen i modifiquen mitjançant un procés interpretatiu desenvolupat per la persona enfrontant-se a les coses (Ibid., p.2).

En aquest punt, he d'incidir en la importància del significat que l'individu li atorga a les coses, els fenòmens socials com un producte social “que emana de i a través de les activitats definitòries dels individus a mesura que aquests interactuen” (Blumer, 1981, p4). Com a producte social, de les interaccions entre els agents implicats, propicia que no podem parlar d'un significat estable sinó en constant modificació o construcció, ja que es tracta d'un procés interactiu en què se seleccionen, es verifiquen, s'eliminen, reagrupen i transformen els significats en funció de les situacions en la que es troben, del context en què es desenvolupa l'acció dels agents. La posició de Blumer és la dels individualistes metodològics, distanciant-se de la posició de Mead. Per aquest autor “una societat es compon

d'individus que estableixen una interacció amb els altres" (Ibid., p.5)²⁴. L'estratègia des de la qual s'ha de posicionar la Sociologia per oferir explicacions vàlides, és des de la introspecció simpatètica, dels processos introspectius dels agents socials implicats.

La principal crítica que Blumer (1981) fa en contra el corrent funcionalista i el corrent estructuralista és que no estudien a la societat com el que ell anomena una *unitat d'acció*, sinó basant-se en estructures i organitzacions, considerant a les organitzacions segons les funcions que se li acaben atribuint i a la vegada que es considera a les organitzacions com un sistema amb una tendència innata a l'equilibri. Distanciant-se d'aquesta posició, l'Interaccionisme Simbòlic no reconeix cap principi o presència organitzativa social, sinó que parteix de què:

1. Qualsevol organització social no deixa de ser un marc, un context, en el que succeeix l'acció social i no acaba determinant a l'acció.
2. Les possibles organitzacions i canvis que es produeixen són el producte o els efectes de composició de les interaccions i les conductes dels agents implicats (Ibid., p.22-24).

Erving Goffman

Les arrels teòriques de Goffman (1922-1982) s'han de cercar en Durkheim i en l'antropologia britànica de Malinowski i Radcliffe-Brown. A Goffman se l'associa amb la microsociologia o a vegades amb l'anomenat *enfocament dramàtic*, per l'ús de metàfores teatrals. La tendència teòrica de Goffman es considera una variant de l'Interaccionisme Simbòlic, a causa de la semblança en l'anàlisi d'aspectes de la vida quotidiana. Para especial atenció en les formes més bàsiques de la vida social, els processos del *self* i de la interacció cara a cara, on la influència de les condicions estructurals i el caràcter ritual generador d'obligacions morals de la interacció, pren una especial rellevància. L'originalitat de Goffman (1981) recau en ser capaç de portar el determinisme social fins al nivell micro i mostrar de quina manera operen els fets socials durkheimians dins dels àmbits de la vida social moderna.

---

²⁴ Traducció realitzada pel doctorand.

Els rituals d'interacció

Amb el nom de *rituals d'interacció*, és el que Goffman (1981) anomena als rituals que donem per suposats en la vida quotidiana de les societats modernes. Té sentit establir un model micro, ja que segons aquest autor no existeix cap ritual en què participi la societat de masses.

Goffman (1981) parla del ritual com el mecanisme que trobem en tots els casos, de forma explícita o implícita, que produeix aquests sentiments morals i els modela en formes socials específiques. Per a ell el llenguatge i l'experiència tenen una base ritual. Els rituals constitueixen el nucli de la realitat social en el seu caràcter moral.

2.2.6. EL CORRENT FENOMENOLÒGIC I EL CONSTRUCCIONISME SOCIAL

Les arrels de la Fenomenologia les trobem en la filosofia d'Edmund Husserl (1859-1938). La seva proposta considera que la filosofia s'ha de dedicar a cercar els supòsits fonamentals de la ciència, cercant que la Filosofia es constitueixi en fonamentació d'altre coneixement, amb la intenció de dotar de certesa el pensament, tasca que s'havia abandonat pel positivisme. Husserl reprèn la mirada de Descartes, qüestionant aquelles *certeses autoevidents*, que difícilment es posen en dubte. Aquesta posició fa que no es pugui acceptar una *veritat donada*, suposa abandonar els pressupòsits. Suposa la *tornada a les coses*, trencant amb examinar el món com el trobem en la nostra experiència ordinària.

Aquesta branca de la Filosofia també se la coneix com la filosofia de la subjectivitat i de la intersubjectivitat. S'interessa pels processos mentals, pels quals es coneixen les coses i sabem que les coneixem.

Husserl critica el corrent positivista, especialment a la psicologia positivista, que ell ha anomenat com a *naturalistes ingenus*, que consideren que amb l'aplicació d'un mètode els portarà a comprendre el món físic i cognitiu. Considera que els fets observables per si sols no ens poden oferir indicis dels significats.

Husserl (1991) ens proposa el mètode anomenant «reducció», amb el propòsit d'arribar a aquest significat, sense que es trobi distorsionat per les pre-nocions de la ciència. Les idees de Husserl van arrelant en la Sociologia de la mà de Schütz i la de Garfinkel. A continuació, assenyalo les tres idees centrals que són recurrents:

1. La diferència entre «**actitud natural**» i «**actitud fenomenològica**». «L'actitud natural» no és una posició exclusiva del científic, es basa en la creença de la realitat de les coses experimentades per mitjà dels sentits.
2. La idea d'**intersubjectivitat**: La mirada fenomenològica, “posa entre parèntesis” totes les creences sostingudes sobre els objectes experimentats. No es nega l'existència dels objectes externs a la nostra experiència, simplement es contempla com a un fenomen més, sense prendre en consideració els possibles coneixements previs sobre el fenomen en qüestió (Husserl, 1991).

La idea de la intersubjectivitat ens pot suscitar la qüestió de com és que podem tenir un món compartit més enllà de les consciències individuals, com “escapar” del solipsisme? Com ben assenyala Schütz, Husserl no aconsegueix solucionar aquest problema perquè proposa una espècie de consciència supraindividual que permetria la intersubjectivitat. L'error radica en què aquesta consciència supraindividual és, realment, la consciència supraindividual construïda per un individu, per un ego transcendental, amb el que el problema de la intersubjectivitat segueix sense resoldre's.
3. El **món de la vida**, per la seva rellevància es desenvolupa a continuació (Schutz, 1993).

El món de la vida

La influència de la proposta fenomenològica de Husserl ha estat notable en el desenvolupament de les ciències socials, amb especial rellevància en la cultura europea. L'etapa que comprèn la podríem situar entre les dues guerres mundials i la segona postguerra.

Els vehiculitzadors d'aquesta tendència els podríem englobar en el moviment intel·lectual anomenat existencialisme. Els seus representants més destacats han estat Martin Heidegger (1889-1976) i Karl Jaspers (1883-1969) pel vessant alemany, i Jean-Paul Sartre (1905-1980) pel vessant francès.

La introducció i aplicació de la fenomenologia en la Sociologia ve de la mà d'Alfred Schütz (1899-1959), molt influenciat per l'obra de Max Weber (1864-1920). I per tant, l'obra de Schütz estableix una clara connexió entre la sociologia interpretativa o *verstehende* de Weber i la filosofia de Husserl.

Schütz (1993) comparteix amb la sociologia la preocupació per l'aspecte subjectiu de la vida humana, especialment el concepte weberian d'acció social, que fa referència a la conducta humana que l'agent o agents entenen com a subjectivament significativa i manté relació respecte a la conducta d'altre o altres agents. El **significat subjectiu** l'entén des d'una introspecció simpatètica, des del significat de l'agent i amb la característica que el significat s'atribueix a l'acció de forma retrospectiva, quan aquesta ja ha succeït, o de forma prospectiva, doncs l'acció és conducta dirigida cap a la realització d'una determinada fi futura. Al significat objectiu li atribueix el significat de l'observador i l'investigador, el problema de la ciència social radica en la relació entre ells. En aquest sentit, l'autor entén que:

... la unidad de la acción es entonces subjetiva, y el problema de insertar el significado subjetivo en un fragmento de conducta que tiene ya supuestamente unidad objetiva resulta ser un pseudoproblema. Debe estar clara que una acción carece de significado como tal si se la separa del proyecto que la define, ... un significado no se adjudica realmente a una acción. Si decimos que eso ocurre, debemos comprender esa afirmación como una manera metafórica de decir que dirigimos nuestra atención a nuestras vivencias, para constituir, a partir de ellas, una acción unificada (Schutz, 1993, p.92).

Schütz (1993) parteix del món de la vida –el *lebenswelt* de Husserl–, previ a la reflexió de la ciència i sobre les bases que la justifiquen. Per a la Sociologia, el món de la vida es basa en el món social de la vida quotidiana de cada individu. És en aquest món quotidià en el qual desenvolupem la nostra vida, en el que l'interès és fonamentalment pràctic i no teòric. Schütz (1993) es refereix al món de la vida com a **realitat suprema**, és el camp d'acció en el que els agents executen les seves accions per intentar exercir la seva *dominació*. Segons l'autor, aquesta és la *realitat* per la qual s'ha d'interessar la Sociologia. La *naturalitat i quotidianitat* del món de la vida, afavoreix que en la majoria dels casos els agents no la qüestionin, que es percebi com a *objectiva*. El següent fragment mostra com es percep com a objectiu el que s'interpreta des de la idiosincràsia de cada un:

Sin embargo, la simultaneidad de nuestras dos corrientes de conciencia no significa que a cada uno de nosotros se le den las mismas experiencias. Mi vivencia de ti, así como el ambiente que te adscribo, llevan la marca de mi propio Aquí y Ahora subjetivo y no la marca del tuyo. También yo te adscribo un ambiente que ya ha sido interpretado desde mi punto de vista subjetivo. Presupongo entonces que en cualquier momento dado ambos nos estamos refiriendo a los mismos objetos, que trascienden la experiencia subjetiva de cada uno de nosotros. Esto

ocurre así por lo menos en el mundo de la actitud natural, el mundo de la vida cotidiana en el cual uno tiene experiencia directa de sus congéneres, el mundo en el cual supongo que tu estás viendo la misma mesa que yo veo (Ibíd., p.134).

Com aconseguim fer *intel·ligible, accessible* el món de la vida? El món de la vida té unes característiques particulars que ens permeten l'accés. És un món que la seva existència és prèvia a la teoria sociològica. Es tracta d'un món tipificat, que ens permeten percebre'l amb cert ordre, com a resultat de l'activitat humana passada i existeix només mentre que l'activitat humana segueixi produint-ho: és un producte de l'externalització de l'activitat humana. Això és així perquè les accions es fan habituals, es crea una pauta d'acció —un hàbit— que és aplicable i que permet estalviar-se l'esforç de la constant elecció entre alternatives. Les situacions estan tipificades, les accions també, les accions i els agents que habiten el món també responen a tipus. Perquè aquestes tipificacions es puguin aprendre, es parteix de la premissa que el *lebenswelt* és intersubjectiu i que aquesta intersubjectivitat es pot compartir amb major o menor proporció —en la mesura que es comparteix amb uns altres que també l'experimenten i l'interpreten— entre els agents que participen d'aquest. La subjectivitat d'un altre mai és completament accessible per a mi, només tenim accés a parcel·les, ja que tots vivim dins de (micro)mons tipificats que aprenem, usem i confirmem constantment. Abasten una gamma àmplia de situacions i relacions que van fent-se progressivament anònimes a mesura que disminueix la probabilitat de trobar-se cara a cara, com mostra aquest fragment de la seva obra:

... el significado objetivo sigue siendo, desde el punto de vista del intérprete, invariante para todos los posibles creadores del objeto significativo. En la medida en que ese objeto contiene dentro de su significado mismo la idealidad del "etcétera" y del "puedo hacerlo de nuevo", ese significado resulta independiente de su creador y de las circunstancias en que se originó. El producto es abstraído de toda conciencia individual y, en realidad, de toda conciencia como tal. El significado objetivo es meramente el ordenamiento que el intérprete hace de sus vivencias de un producto dentro del contexto total de su experiencia (Ibíd., p.164).

En l'actitud natural de la vida quotidiana es pressuposa:

- a) L'existència corpòria dels altres homes;

- b) Que aquests cossos estan dotats de consciència similar a la meua
- c) Que les coses del món extern incloses en el meu ambient i en els dels meus semblants són les mateixes per a nosaltres i tenen fonamentalment el mateix sentit;
- d) Que puc entrar en relacions i accions recíproques amb els meus semblants;
- e) Que puc fer-me entendre per ells;
- f) Que un món social i cultural estratificat està donat, prèviament, com a marc de referència per a mi i els meus semblants, d'una manera tan pressupostada com el món «natural»;
- g) Que la situació en què em trobo és només una petita mesura creada exclusivament per mi.

En el món de la vida ens movem amb el que Schütz (1993) anomena *l'actitud natural*.

... siempre me encuentro en un mundo que presupongo y considero evidentemente real. Nací en él y presumo que existió antes de mí. Es el fundamento incuestionado de todo lo dado en mi experiencia, el marco presupuesto por así decirlo, en el cual se colocan todos los problemas que debo resolver. Este mundo se me aparece en ordenamiento coherente de objetos bien circunscritos que tienen determinadas propiedades (Schutz i Luckmann, 1977, p.25).

No dubtem que la platja que jo veig, també la veu qui està amb nosaltres i que es tracte de la mateixa platja. Aquest procés l'identifica com **la idealització de «l'així successivament»**. Aquest és un altre supòsit, que el món és constant, pel que puc tornar a repetir l'acció en circumstàncies semblants, la ideació del «sempre puc tornar a fer-ho» i que es reproduirà el que ja ha succeït en unes altres situacions prèvies. Aquesta és la base de l'actitud natural.

La intersubjectivitat del *lebenswelt* i del llenguatge es basa en la tesi general de la **reciprocitat de les perspectives**. El llenguatge que aprenem és la base de les nostres conceptualitzacions del món, només perquè les diferents perspectives sobre el món són recíproques. Aquesta tesi es basa en la intercanviabilitat de les perspectives, conjuntament amb la congruència dels sistemes de significativitat, el que pressuposa que podem actuar amb els altres, respectes als objectes com si haguessin experimentat el mateix.

La fenomenologia de Schütz (1993) s'ha popularitzat de forma indirecta mitjançant l'obra de Peter Berger (1929-...) i Thomas Luckmann (1927-...), *La construcció social de la realitat* (1968). Aquesta obra vol posar les bases de la sociologia del coneixement. El centre d'interès resideix en el mateix coneixement, no en el coneixement científic, sinó en el de la vida quotidiana, en els processos de tipificació de la realitat social com a **realitat suprema**.

Aquest fragment de l'obra citada de Berger i Luckmann (1968) concentra aquestes idees:

... la sociología del conocimiento debe, ante todo, ocuparse de lo que la gente "conoce" como "realidad" en su vida cotidiana, no-teórica o pre-teórica. Dicho de otra manera, el "conocimiento" del sentido común más que las "ideas" debe constituir el tema central de la sociología del conocimiento. Precisamente este "conocimiento" constituye el edificio de significados sin el cual ninguna sociedad podría existir (Berger i Luckmann, 1968, p.31).

L'argument central d'aquesta obra, segueix als passos de Schütz (1993) de la intersubjectivitat com a **procés d'objectivació de realitzats** a través del llenguatge, que s'utilitza en la interacció social de la vida quotidiana, constituent la societat com una realitat objectiva a través del doble mecanisme de la institucionalització i la legitimació, interioritzats o internalitzats per cada individu, a través de processos de socialització primària i secundària.

La paradoxa és que l'ésser humà és capaç de produir un món que després experimenta com alguna cosa diferent d'un producte humà. Berger i Luckmann (1968) fan referència al **procés d'objectivació** del producte creat per l'home, com es pot copsar en aquest breu fragment:

La expresividad humana es capaz de objetivarse, o sea, se manifiesta en productos de la actividad humana, que están al alcance tanto de sus productores como de los otros hombres, por ser elementos de un mundo común. Dichas objetivaciones sirven como índices más o menos duraderos de los procesos subjetivos de quienes los producen, lo que permite que su disponibilidad se extienda más allá de la situación "cara a cara" en la que pueden aprehenderse directamente. Por ejemplo, la actitud subjetiva de la ira se expresa directamente en la situación "cara a cara" mediante una variedad de índices corporales: el aspecto facial, la posición general del cuerpo, ciertos movimientos específicos de brazos y pies, etc. Estos índices son continuamente accesibles en la situación "cara a cara", que precisamente por eso constituye la situación óptima para dar acceso a la subjetividad ajena. Estos mismos índices no tienen posibilidades de sobrevivir más allá del presente vivido que ofrece la situación "cara a cara" (Ibid., p.52-53).

Els rols consisteixen en tipificacions de les accions pròpies i alienes, que suposen la identificació del subjecte amb el sentit objectiu de l'acció, l'experiència tipificada i establerta lingüísticament. L'individu, en participar del món social, interioritza els rols, aquest mateix món cobra realitat per a ell subjectivament.

La legitimació dota de sentit a la totalitat de l'ordre institucional per als participants en diferents processos institucionals. Fariem referència a una **objectivació de significat de segon ordre**, la funció d'aquesta és aconseguir

que les objectivacions ja institucionalitzades arribin a estar objectivament disponibles i siguin subjectivament plausibles (Ibíd. p.120).

Per una altra banda, s'ha de fer referència a l'univers simbòlic que és la matriu de tots els significats objectivats socialment, subjectivament reals.

LA SOCIALITZACIÓ PRIMÀRIA I LA SOCIALITZACIÓ SECUNDÀRIA

La socialització és un procés que dura tota la vida i els continguts que s'interioritzen es veuen amenaçats constantment en la seva realitat subjectiva, que requereix el desenvolupament de procediments de manteniment de la realitat que guardin simetria entre la realitat objectiva i la subjectiva.

Hi ha dos tipus generals de manteniment de la realitat:

1. El manteniment de rutina i
2. El manteniment de crisi.

La interacció amb uns altres, especialment els altres significatius, és el procés bàsic de la realitat subjectiva. El diàleg i la conversa són els mitjans més importants que confirmen la realitat subjectiva dels individus en la rutina del món quotidià que es dona per descomptat. Al mateix temps que mantenen la realitat, les converses també la modifiquen constantment. La força generadora de realitat —*panta rhei*— que posseeix el diàleg descansa en el fet de l'objectivació lingüística que estableix ordre al món. La realitat social subjectiva depèn sempre d'estructures de plausibilitat específiques, això és, una base social i uns processos socials necessaris per al seu manteniment.

En situacions de crisi, utilitzen els mateixos procediments que en les de rutina, excepte que les confirmacions de realitat han de ser més intenses i explícites, i per tant amb freqüència es posen en joc tècniques de rituals. Una de les situacions de crisi més important és la de la mort.

La socialització sempre s'emmarca en el context d'una estructura social específica. La socialització és més eficaç, allí on hi ha un alt grau de simetria entre realitat objectiva i subjectiva. A menor divisió del treball i mínima distribució social del coneixement, major èxit de socialització, doncs les identitats estan summament perfilades i representen la totalitat de la realitat objectiva en què està situada (Ibíd., p.192-196).

CONSTRUCCIONISME SOCIAL

El Construccionisme Social²⁵ és una posició epistemològica basada en la construcció social dels esdeveniments, de les “realitats”, de les vivències..., fruit dels actes (inte)relacionals dels agents, parteix de l'acció humana en termes d'un procés relacional. Descarta la possibilitat d'oferir un significat fix a un context. La base contextual, temporal i el significat negociat és nuclear pel Construccionisme, el que implica que el significat o significats negociats poden desplaçar-se, variar, modificar-se, per variacions del context, la temporalitat i/o la (re)negociació; la (re)construcció recursiva del significat entre els agents. Es separa de l'autoncenpció del jo, no com una estructura cognitiva privada i personal, per entendre'l com un discurs en construcció cap al jo. White i Epsom (1990, p.13) afirmen que “les persones concedeixen significat a les seves vides i relacions relatant la seva experiència”. El relat configura el significat que se li atorga en aquell moment, en aquell espai i es classifiquen d'aquella manera temporalment. La narració no pretén ser un reflex de la realitat sinó un constructe de la realitat oferint un sentit. Ibáñez et al. (2001) ens diu que “los criterios de verdad son obra nuestra, y esto significa que los hemos construido nosotros mismos mediante nuestras prácticas colectivas, y que son por lo tanto relativos a dichas prácticas y a las características de los agentes” (p.113). Per Von Glasersfelds (1989) saber ser vol dir poder comprendre, en l'àmbit de la pràctica en què el discurs es dona, perquè aquest discurs no és independent de l'home que verbalitza els seus problemes.

Un símil il·lustratiu de com es construeixen els conceptes ho podem trobar en la metàfora de l'artefacte:

Els éssers humans construïm cases, embarcacions, armaris i acurtables i, en un sentit una mica més figurat, teories científiques, visions del món, doctrines polítiques i arguments forenses. Per dur a terme la construcció del primer tipus d'artefactes, hi ha hagut que construir prèviament uns altres, tals com a excavadores, grues, serres i tisores, i alguna cosa semblen succeeix amb les construccions del segon gènere; abans de posar-se a elaborar-les cal tenir a mà un bon repertori de conceptes, axiomes, experiments, patrons de justificació, intencions, finalitats i fins i tot prejudicis –coses totes elles que en cert sentit també es construeixen– (Valdecantos, 1996, p.202).

---

²⁵ Alguns autors com McNamee parlen de Construccionisme Relacional (McNamee i Hosking, 2012).

El construccionisme no és un corrent rupturista amb la majoria de corrents post-modernistes, més aviat estableix un diàleg epistemològic. Per exemple, té molt present la idea d'emancipació hegeliana i especialment les idees que desenvolupa Habermas en la seva obra *Teoría de la acción comunicativa* (2010; primera versió 1981), també la perspectiva de Saussure en la que el llenguatge és una estructura on cada part cobra sentit en relació al tot idea que trobem al construccionisme (Saussure et al., 2002) i de manera especialment rellevant a les idees provinents del pragmatisme i de l'Interaccionisme Simbòlic com:

- La introspecció simpatètica com a punt de partida per oferir significat als processos dels agents implicats. En aquesta línia els estudis d'etnometodologia de Garfinkel (1967) van significar una via pionera en la investigació social.
- L'ésser humà orienta els seus actes cap a coses, en funció dels significats que les coses tenen per a ell.
- El significat de les coses és el producte de la interacció social amb els altres.
- Els significats es manipulen i modifiquen mitjançant un procés interpretatiu desenvolupat per la persona enfrontant-se a les coses (Blumer, 1981).

Aquesta mirada transcendeix les ciències socials, com es pot identificar mitjançant conceptes provinents d'altres disciplines com la física com pot ser el concepte de *cibernètica de segon ordre* de Von Foerster i Pakman (1996), parteixen de la idea que l'explanans que l'investigador atribuïble al sistema estudiat, s'ha d'entendre com el producte de la interacció de l'observador amb l'observat. L'objecte no existeix sense el subjecte i el subjecte no és independent l'objecte. La validesa de les coses descansa en el consens operacional (Maturana, 1995). La ciència pot enunciar teories que podem atorgar-li estatus de veritat i precisió, però resulta essencial no perdre de vista que aquests enunciats s'han de tractar com artefactes de processos locals inscrits en un context que no tenen res d'universal (Gergen, 2006).

El construccionisme social trenca amb la perspectiva que ha imperant en Occident, d'ésser com a subjecte individual, com ment individual. D'aquesta concepció d'ésser *lliure elector* és l'individu qui adquireix coneixement, propiciant la mirada hegemònica occidental. La possibilitat d'intercanvi i aproximació entre cultures diferents en els darrers temps, especialment atribuïble a les *Tecnologies de la Informació i de la Comunicació* (TIC) ha afavorit qüestionar-se la mirada etnocèntrica imperant, afavorint les perspectives col·laboratives relacionals (Ibíd., p.21-22). L'acció passa a ser visible i intel·ligible per la via de la negociació (Hegel et al., 1967).

Si ens centrem en la principal via de comunicació utilitzada en la ciència, des de la perspectiva positivista fins als diferents corrents dels nostres dies, es pot constatar que s'ha fet i se segueix fent mitjançant el llenguatge. El llenguatge és la manera d'explicar i divulgar els resultats de les recerques i és el llenguatge el que valida la *veritat* mitjançant la cultura, que és el representant de l'acció. El que ens porta a qüestionar-nos sobre la relació existent del llenguatge descriptiu i el món que projecta en la seva representació, de forma especialment acurada entre les descripcions que ofereixen un significat fix de l'acció social²⁶. Com diu Kisnerman (1998, p.120) “cuando elaboramos un conocimiento, no estamos representado algo externo a nosotros. Estamos construyendo un objeto que no representa ningún trozo de la realidad con el cual estaría en correspondencia”.

Aquesta perspectiva ha portat a alguns autors a posicionar-se des del que han anomenat relativisme construccionista, en oposició a la mira absolutista, estàtica i posicionar-se des de la perspectiva col·laborativa de significat; el que implica no imposar cap ètica ni moral, sinó afavorir l'exploració de les pràctiques relacionals que permetin que les persones trobin el què elles entenen per una vida moral. Aquesta idea és molt propera a la que proposa Schutz (1993) quan parla del concepte de *bona viada*.

La següent cita de Eduardo Galiano (1940-2015) conté l'essència del construccionisme: “Los científicos dicen que estamos hechos de átomos, pero a mí un pajarito me contó que estamos hechos de historias”.

---

²⁶ Parteixo de la idea d'Acció Social de Touraine (1969, p.19) amb especial èmfasi en la importància dels valors culturals i socials de l'acció, no es pot entendre com una conducta individual no influenciada per l'entorn, en sintonia amb la teoria que Vygotsky va formular destacant la importància del context social, per davant de l'actitud personal, com el factor més influent en el procés d'aprenentatge. De l'acció social el que resulta “visible” és la conducta, la qual comporta que: 1) està orientada cap a certs objectius, orientació que, no ha de ser definida en termes d'intencions individuals conscients; 2) l'agent està situat en sistemes de relacions socials; i finalment 3) la interacció es fa comunicació gràcies a l'ocupació de sistemes simbòlics, dels quals el llenguatge és el més manifest.

2.3. TEORIA ANALÍTICA

Aquest apartat presenta la perspectiva teòrica de què parteix l'*explanans* o explicació, per sustentar el subapartat *Justificació del discurs* del Capítol 5 *ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE RESULTATS*. S'identifiquen els elements del discurs del docent, en els quals se sustenten les seves accions, així com els continguts que impartia en l'assignatura.

Sociologia Analítica

La Sociologia Analítica (SA), està centrada en l'opció metodològica de l'explicació causal, mitjançant la identificació dels mecanismes socials o microfonaments, intentant establir una "caixa de cristall", que ens permeti la descomposició de processos complexos en elements el més simple que es pugui. La fi última és la comprensió dels mecanismes causals, la comprensió dels processos i fenòmens en la seva complexitat (Aguiar et al., 2009).

Explicació

L'explicació, del llatí "*explicatio*", fa referència a desplegar el que estava doblegat o desembolicar. Etiològicament, fa referència a desentranyar o explicitar el que no és evident o "visible". El que és interessant per a les ciències socials és poder explicar l'emergència, ja es tracti d'una cosa concreta, d'un canvi d'estat per la seva evolució en el temps i els mecanismes pels quals s'ha arribat a ser el que és, sense necessitat que aquesta hagi de ser estable en el temps (Bunge, 1999).

En aquest sentit, els límits, no sempre clars, entre explicació i descripció, s'interrelacionen, però proporcionen respostes a preguntes diferents. La Sociologia Analítica se centra en l'explicació. A diferència de les descripcions, que busquen oferir respostes al "què" de les preguntes; les explicacions volen respondre el "per què". Les explicacions intenten oferir una resposta, per què succeeixen els esdeveniments, per què alguna cosa canvia en el temps o per què els estats o esdeveniments co-varien en el temps i/o espai.

La idea central de l'explicació basada en mecanismes és la d'explicar un fenomen social, en referir-se a una constel·lació d'entitats i activitats, agents amb capacitat proactiva i les seves accions, que estan vinculats uns amb els altres. La dissecció i l'abstracció de l'explanandum són dos aspectes de la mateixa activitat, essent el nucli de l'aproximació analítica. L'explanans ha d'oferir els “engranatges i les rodes” dels processos socials per fer visible i intel·ligible l'explanandum, sense oblidar que l'entitat central són els agents que conformen el sistema social que és objecte d'estudi. Seran les accions i les conductes dels agents el que conformin els processos socials, els esdeveniments i els canvis socials. Assumim que aquest comportament està dotat de significat, d'intencionalitat, per la qual cosa es pot explicar per què fan el que fan²⁷.

Com a disciplina, el Treball Social no explica la conducta individual, aïllada. L'acció dels agents és l'entitat central de la recerca social com a pas intermedi en una estratègia de motius que busca comprendre el canvi a nivell individual englobat en el canvi social. Sota aquestes premisses, l'explicació parteix de les accions individuals de cada agent sobre la base de les creences i els desitjos per captar l'emergència i el possible canvi social (Hedström, 2005).

Particularitats de la Teorització en Treball Social

El coneixement en les ciències, especialment els que operen en sistemes tancats, permeten predir esdeveniments. Però el Treball Social opera en sistemes oberts, per la qual cosa la possibilitat de predicció queda molt més restringida o més aviat no resulta possible. L'activitat diària del Treball Social, que en algunes ocasions s'ha denominat com a activitat especial del saber, permet trobar les següents característiques: la d'explicar les conductes

---

²⁷ Es parteix de la hipòtesi que els individus actuen, de forma privilegiada, d'acord amb la lògica de la situació, el que permet discriminar entre conductes “racionals” i conductes “irracional”. Popper (1967, p.136) és explícit sobre aquest tema: “... quan parlem de “conducta racional” o de “conducta irracional”, volem significar un comportament que està o no d'acord amb la lògica de la situació”.

La lògica de la situació està configurada substancialment per dos tipus d'elements: a) finalitats i creences (aquestes s'objectiven com a informació i teories d'agents) i b) els fets (estats de casos i processos). Fets, creences i objectius tenen un cert ordre d'existència al que Popper denomina “lògica dels esdeveniments” o “lògica de la situació”.

Les persones actuen racionalment en la mesura en què realitzen l'acció adequada per obtenir determinats objectes que formen part de la situació que la seva lògica s'avalua. L'explicació situacional s'alinea amb la racionalitat de mitjans (Weber, 1992) o racionalitat instrumental (Habermas, 2002).

individuals dels agents en el seu context, la d'explicitar les normes socials, interpretar les seves característiques els seus condicionants culturals i l'ordre social (Bauman, 2001; Castells, 2000; Habermas, 1984).

Si bé anteriorment ja he emfatitzat que l'explicació és diferent de la descripció, l'explicació també és diferent a establir tipologies i taxonomies. Establir tipologies poden ser de gran utilitat per conformar l'explicació, perquè permeten establir un ordre, un exemple conegut poden ser les tipologies establertes per Esping-Andersen (1990) sobre els models de l'Estat del Benestar. Sense oblidar el detall que és possible crear una tipologia d'explicacions, però no podem tenir unes explicacions tipològiques.

Representació dels fenòmens socials

El següent apartat segueix l'estructura de la Figura 1 que Coleman (1990) utilitza per oferir la singularitat de l'explicació basada en mecanismes. Els fenòmens socials s'expliquen en referència a les accions dels agents, ja que són els agents les entitats socials dotades d'intencionalitat i causalitat. La Figura 1 representa els fenòmens socials, els canvis dels fenòmens socials al llarg del temps i fa referència a l'explicació nivell-micro —subintencional, suprainintencional i accions individuals—.

En intentar establir una explicació utilitzant el nivell-macro (la fletxa D), com pot aventurar-se a través d'una correlació estadística, ens condueix a supèrflues explicacions causals. Això no ens explicarà els mecanismes generatius de l'*explanandum*. Per trobar aquests mecanismes hem de desplaçar-nos al nivell-micro, veure com els fenòmens socials que influeixen en les creences dels agents, desitjos i oportunitats percebudes «fan referència a les sigles en anglès DBO, *desires, beliefs i opportunities* —veure Hedström (2005)—» (fletxa A); l'agent, després de sospesar les DBO, pot ser que passi a l'acció (fletxa B) i finalment el conjunt o agregació d'accions dels agents implicats generarà l'*explanandum* (fletxa C).

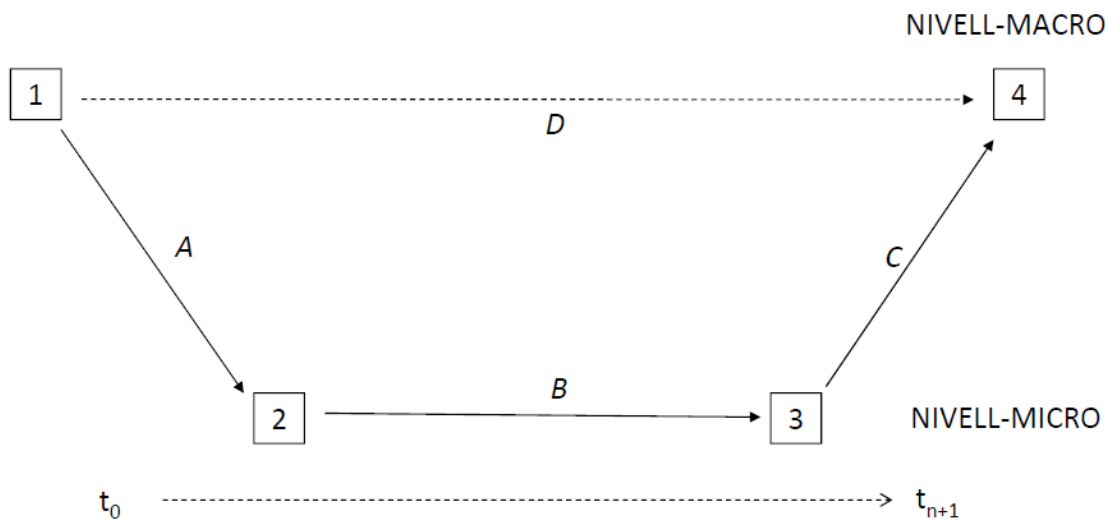

Figura 1. Representació dels fenòmens socials per fases

Font: Coleman (1990)

Aquest subapartat s'ha estructurat segons les diferents fases (cadascun dels apartats que contempla la Figura 1, identificats mitjançant la numeració de l'1 al 4). La fase 1 fa referència als antecedents intencionals, del fenomen social que és objecte d'estudi; la fase 2 se centra principalment en els *Agents intencionals*, en la *causalitat subintencional*; en la fase 3 es tracten els *mecanismes moleculars, suprainencionals*, etc.; per finalitzar la fase 4 mostra els *efectes emergents o de composició*. La Figura 2 presenta els conceptes que s'aniran tractant posteriorment, tot això situat en les diferents fases del procés.

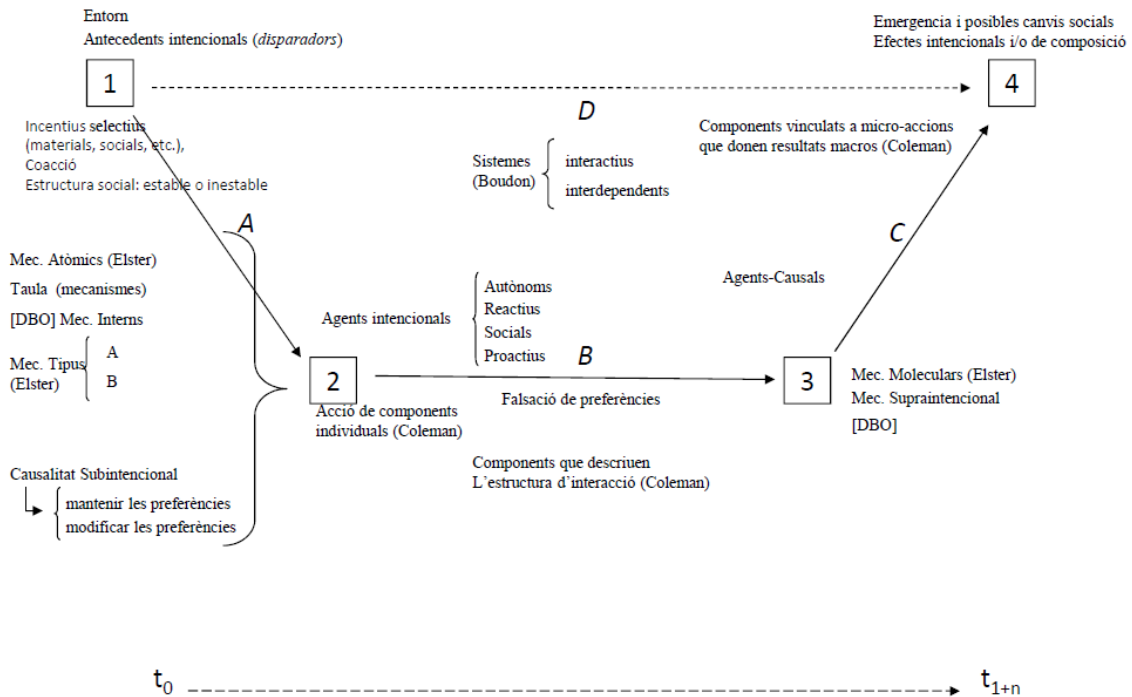

Figura 2. Representació dels fenòmens socials per fases

Font: elaboració pròpia, basat en Coleman (1990)

CAUSALITAT O EXPLICACIÓ CAUSAL

Abans de centrar-nos en l'explicació basada en microfonaments em detindré, breument, en els tipus d'explicació que resulta pertinent segons el camp de recerca. La Taula 2 creua els diferents camps de recerca —Física, Biologia i Ciències Socials— amb les diferents modalitats d'explicacions —causal, funcional i intencional—, i em detindré en l'explicació en Ciències Socials. També cal tenir en compte la **causalitat subintencional** que són les operacions mentals que escapen a la voluntat de l'agent. La **causalitat supraintencional** es refereix a la interacció causal entre agents intencionals.

Això no necessàriament és una posició contraposada amb la Teoria de l'Elecció Racional (TER). Mitjançant explicacions de causalitat subintencional es pot explicar si es mantenen o es modifiquen les preferències, posteriorment l'agent avalua les diferents alternatives que ell percep com a possibles i que no han estat descartades

prèviament mitjançant una elecció racional. Posteriorment a aquest procés l'agent és quan pot passar a l'acció, els efectes agregats d'aquestes accions es pot arribar a explicar per mecanismes causals supraindencionals.

Taula 2

Diferents camps de recerca –Física, Biologia i Ciències Socials- amb les diferents modalitats d'explicacions

	Física	Biologia	Ciències Socials
Explicació causal	Sí	Sí	Sí
		Explicació causal subfuncional	Explicació subintencional
		Explicació supraindencional	Explicació supraindencional
Explicació funcional	No	Sí	?
Explicació intencional	No	?	Sí

Font: Elster (1990, p.21)

(?): aquest símbol representa, no l'absència, de conseqüències beneficioses que puguin explicar les seves causes, sempre que s'especifiqui algun mecanisme de retroalimentació.

Elster (1990) i en general, els autors d'aquesta última tendència, es basen per afirmar que l'explicació dels esdeveniments socials poden formular-se adequadament en termes de:

- a. **els antecedents intencionals que el van causar.** Les causes poden ser externes o internes. El realment interessant és poder identificar quin mecanisme o conjunt de mecanismes realment actuen. Les decisions motivacionals es troben motivades per les seves intencions, es tractarà de mecanismes interns, cognitius. Aquest corrent es basa en l'**Individualisme Metodològic (IM)**. L'IM entén que els fenòmens socials poden ser explicats en funció dels individus i els seus comportaments (Elster, 2002). En aquest sentit, la majoria d'aquestes recerques utilitzen l'estratègia de la **microrreducció o microrreduccionisme** —d'abaix a dalt—, parteint dels agents concrets. El cas oposat seria la macrorreductiva, que centra l'explicació del comportament d'un component d'un sistema en termes del lloc que ocupa o de la funció que exerceix en el sistema (Bunge, 1999).

- b. **l'explicació de conseqüències agregades, no intencionals, en termes de causalitat supraincidental.** És conseqüència d'un agregat de conductes individuals no buscat intencionalment. Els resultats d'aquestes interaccions passen llavors a ser caracteritzats com a agregats no intencionals que resulten d'accions no intencionals. (Bugen, 1999).

Sota aquesta concepció, els fenòmens socials deixen de veure's com a simples reflexos de la societat i de la cultura, per passar a presentar-se com a resultat de la capacitat humana de raonar i decidir, hi ha una cerca intencional de l'acció dels agents que interactuen en contextos socialment indexats (Lizón, 2007).

El “*hard core*” de l'explicació basada en mecanismes causals, se centra a establir la relació entre la dada i l'activitat o efecte. Una regressió no és suficient probabilitat que tindrà un impacte en el desenvolupament perquè no és suficientment precisa i finalista per precisar els mecanismes específics que probablement estan treballant (Sørensen, 1998).

La Taula 3 mostra els diferents tipus d'explicacions.

Taula 3

Diferents tipus d'explicacions

	Cobertura de l'explicació mitjançant lleis	Explicació estadística	Explicació mitjançant mecanismes
Principi explicatiu	Ofereix l'explicació sota una llei causal	Identifica una relació estàtica	Especifica un mecanisme social –oportunitats-, i/ o un mecanisme psicològic i intencionals –desitjos i creences-.
Factors claus de la explicació	No hi ha restriccions, excepte que l'esdeveniment que estan sota una llei com l'esdeveniment que s'explica	No hi ha restriccions, excepte que el factor ha de ser estadísticament rellevant per l'esdeveniment que s'explica	Les entitats pertinents a l'acció i les activitats es troben vinculades entre si

Font: Hedström (2005, p.14) amb ampliació pròpia de l'apartat Principis explicatius amb explicació mitjançant mecanismes.

Quan s'ofereixen explicacions basades en mecanismes, ens trobem amb diferents conceptes que es presten a confusió i que val la pena detenir-se un moment per esvair-les, conceptes com:

- mecanismes subintencionals i suprainencionals *-vide supra-*.
- mecanisme causal,
- mecanisme intencionals,
- efectes intencionals,
- efectes de composició,
- sistemes intencionals, etc.

També cal dir que hi ha vegades que tampoc són concepte que gaudeixen d'un consens entre els diferents autors. En el transcurs d'aquest subapartat tindrem ocasió d'entomar els diferents conceptes.

INTENCIONALITAT O EXPLICACIÓ INTENCIONAL

En aquest apartat, es tracten dos aspectes que es troben interrelacionats, l'explicació intencional i la incidència dels sistemes interactius i interdependents.

L'explicació intencional d'A es basa a demostrar que A és el resultat de la causalitat intencional que respon a una sèrie de conductes intencionals, adreçades a la cerca d'una fi que encara no s'ha realitzat o aconseguit (Elster, 1990). Aquest tipus d'explicacions en Ciències Social es fonamenten en dues premisses: 1) que les intencions són estats mentals individuals, i 2) que tota acció es deriva dels estats mentals. Si es parteix d'aquesta ontologia de la ment humana, l'explicació basada en termes d'individus i els seus estats mentals són els pilars de les explicacions causals subintencionals. L'explicació intencional serà possible si som capaços d'establir una relació lògica entre la conducta, el conjunt de creences i els desitjos dels agents.

Boudon no estableix una clara distinció entre mecanismes causals i mecanismes intencionals.

Boudon (1983), diferencia entre:

1. **Sistemes interactius** amb o sense decisió autònoma: comprenen a aquells sistemes altament normats, com els sistemes mertonians d'interacció per rols, tendeixen a reproduir contextos interactius amb escàs marge de reacció estratègica (p. ex. el canvi de la barata a l'economia monetària (Simmel, 1977).
2. **Sistemes de decisió interdependents**: representen les instàncies més clares d'interaccions gestionades intencionalment. (p. ex. en el treball de Boudon (1983) sobre *La desigualdad de oportunidades* explica perquè davant el baix rendiment escolar, amb prou feines afecta la decisió de continuar en el sistema educatiu, en el cas de famílies acomodades. També explica perquè les famílies no acomodades, opten per la continuïtat escolar dels fills quan hi ha un alt rendiment d'aquests.

Aquests sistemes tendiran a oferir diferents tipus d'explicacions. En el cas dels sistemes interactius, la possibilitat d'intencionalitat es troba molt reduïda per tractar-se de sistemes molt normats. En el cas dels sistemes interdependents, els agents gestionen la intencionalitat, com es mostra en la Taula 4:

Taula 4

Intencionalitat, sistemes interactius i interdependents

Sistemes	Predomini Intencionalitat	Predomini No Intencionalitat
Interactius		X
Interdependents	X	

Font: elaboració pròpia

ELS EFECTES

Les característiques o trets centrals, li permeten a Boudon (1983) distingir entre:

1. **Resultats amb impacte individual o col·lectivament buscats d'una manera intencional** —*resultat manifest*—.
2. **Efectes agregats no intencionals** -*resultats latents*-. Aquests es distingeixen segons el seu impacte sigui:
  - a. **Positiu**: fenomen de “*mà invisible*”.

- b. *Adversos*: efectes perversos o no intencionat. En la majoria de casos, es tracta d'accions que buscaven un cert resultat però que acaben per tenir conseqüències netes indesitjables o no previstes.

En major mesura, a les Ciències Socials i el Treball Social en particular l'interessa aquest segon cas o tipus d'impacte, donat que la seva lògica sembla escapar als seus propis gestors²⁸.

En els sistemes d'interdependència, que es troben sotmesos a la voluntat dels agents que ho conformen, succeeix com si la voluntat de les seves accions se'ls escapés. És com si se'ls imposessin a la seva voluntat, això el podem trobar en la divisió del treball, el caràcter d'oligopoli dels partits polítics, *l'anomia durkheimiana*. No són conseqüències de la voluntat de ningú. És com si aquests efectes se'ls imposessin als individus, presentats com a forces anònimes. Però no deixa de ser el resultat de les projeccions d'estructures d'interdependència (Boudon, 1981).

La Taula 5 mostra alguns dels efectes més destacats.

Taula 5

Efectes més destacats

Efectes

Efecte distorsionador	La percepció dels agents davant un mateix missatge és sensible a l'ambigüïtat de la situació o del missatge. Exemples d'aquest efecte els podem trobar, amb relativa facilitat, en l'àmbit de la política i en el de la publicitat. En algunes situacions pot ser efectiu per a certs propòsits, ja que li <i>atorga</i> al subjecte certa oportunitat de sentir-se lliure de definir
-----------------------	---

---

²⁸ Un exemple clàssic, d'efecte no intencional, seria la manipulació de la taxa d'interès per part de les autoritats —preocupades pel benestar de la societat, elles poden decretar que el preu del diner sigui reduït: tots pagaran menys pel crèdit i això ajudarà a tots. La relació causa-efecte és entesa amb simplisme i s'actua en conseqüència fent cas omís de què podrà succeir: retirant el crèdit als projectes més arriscats i a les persones de menors ingressos. Els programes d'ajuda a les persones amb menys recursos econòmics solen estar plens d'aquests efectes no intencionals.

Un altre exemple pot ser el d'alliberar a persones que són venudes com a esclaus. Es fa una col·lecta de diners que compra a aquestes persones i més tard les allibera, l'objectiu és lloable, però els seus efectes poden ser oposats a la intenció buscada: la compra d'esclaus eleva la demanda i dona incentius perquè més persones siguin capturades.

---

	la matèria en termes que li resultin propers i satisfactoris.
Efecte de reforç i percepció selectiva	En política, la percepció de la posició del polític de referència sol percebre-la, l'agent afi amb aquesta tendència, com a <i>semblant o molt propera</i> a la del candidat, la qual cosa fa que augmenti la consistència. Alhora que propicia que augmenti la distància amb l'oponent. S'ha trobat una correlació positiva entre afiliació política i consonància en les opinions dels líders. Exemples clars ho trobem en les posicions en defensa o en contra de l'avortament o del matrimoni homosexual.
Efecte de negació	Si reconeixem que es parteix d'un <i>litigi</i> entre les parts, encara que puguin fer propostes semblants o diferents de les pròpies, pot afavorir la dissonància. Pel que davant aquesta possibilitat trobem, en algunes ocasions, la negativa fins i tot a conèixer les propostes de l'altra part.
Efecte retroalimentador	Com més fort és l'adhesió al partit, major és el biaix de la percepció de l'acord compartit en relació als altres partits i menor el biaix en la percepció de l'acord assolit amb l'oposició. El que fa que afavoreixi una distorsió en la percepció, sobredimensionant les posicions del mateix partit. S'acaba percebent un major distanciament respecte als oponents.
Efecte genuí	Ho trobem en els models estadístics d'inferència causal. Si es manipula un factor causal x , establint els controls apropiats (pot ser el cas d'una regressió, per exemple) s'ha observat l'efecte sistemàtic sobre la variable que respon a y . Si es controlen apropiadament mitjançant la introducció de dos subunivers hipotètics, un grup de tractament x i un altre de control $no-x$, per intentar discriminar si la probabilitat d' y donat que x és major que la probabilitat d' y donat $no-x$.
Efecte neutralizador	L'efecte neutralizador té a veure amb l'efecte entre la comparació d'agents amb situacions més favorables que la d'un propi i comparades també amb altres menys afavorides, propiciant l'efecte neutralizador. Queda molt bé explicat en l'exemple de (Merton, 1968, p.279-334), entre els soldats de baixa graduació, destinats fora d'USA no en primera línia de combat i els soldats destinats en propi territori Americà. Els dos manifestaven un bon estat anímic, quan el que s'hauria d'esperar és que els que s'han

---

---

vist forçats a allunyar-se del país, deixant a la família i a la seva xarxa de relacions, hauria de trobar-se pitjor. Però els destinats fora del país es comparaven amb els companys que es trobaven en combat, la qual cosa afavoria la neutralitat del possible malestar de trobar-se destinat fora del país.

Efectes cíclics   En realitat fa referència a una petita teoria de tipus cíclic cridat a repetir-se, podent-se prefigurar-se en petites teories de moviment pendular que van d'una esfera a una altra, fent-se recurrent. Un cas paradigmàtic és el proposat per Hirschman (1977) en *Salida, voz y lealtad*.

Font: Taula d'elaboració pròpia

EXPLICACIÓ MITJANÇANT MECANISMES

Quan es parla de mecanismes, existeix un debat entre els autors de si a tot al qual se li sol anomenar mecanisme és realment això o en funció de la fase en la qual es produeix es tracta de coses diferents. En relació a l'esquema de Coleman (1990) —veure Figura 1— autors com Elster (2002) parla de mecanismes en la fase situacional i decisional, fletxa A i B respectivament. En el cas de Boudon (1983), en la fase transaccional, fletxa C, fa referència a efectes; distinció que no fa Hedström (2005), on en totes les fases parla de mecanismes. Davant aquesta controvèrsia, la posició adoptada en aquesta recerca és la de Hedström (2005).

L'explicació mitjançant mecanismes requereix identificar una pauta causal particular, que podem reconèixer en diferents situacions i que ofereixi una resposta intel·ligible a la pregunta de “per què va fer ell (l'agent) això?” (Elster, 2002, p.19).

Si A $\implies$ (a vegades) B

Elster fa una distinció entre dues possibles categoritzacions de mecanismes, mecanismes de tipus A i de tipus B:

- **Mecanismes de tipus A:** sorgeixen quan la indeterminació afecta al coneixement de quina de les diverses cadenes causals possibles serà la que es posi en marxa (Figura 3).

Una explicació A també pot tenir una explicació no A, la qual cosa no invalida als mecanismes com a explicació. La qüestió no és saber quin dels esdeveniments possibles tindrà lloc, sinó quin tendirà a dominar.

La Figura 3 i la Figura 4, representen mitjançant les fletxes un procés causal mitjançant (C) i pot donar lloc a un efecte (E). La fletxa de punts representa “l’activador o disparador” de la causa, donat un estat de la situació (S).

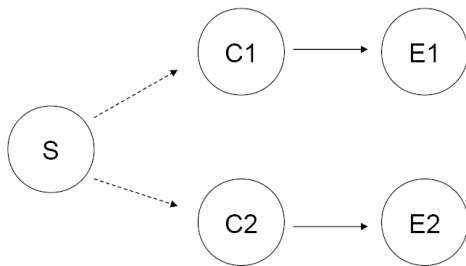

Figura 3. Representació del mecanisme de tipus A

Font: elaboració pròpia

- **Mecanismes de tipus B** (sistemes de processos oposats): sorgeixen quan podem predir la posada en marxa de dues cadenes causals que afecten una variable independent en direccions oposades, amb la qual cosa l'efecte net queda indeterminat (Figura 4).

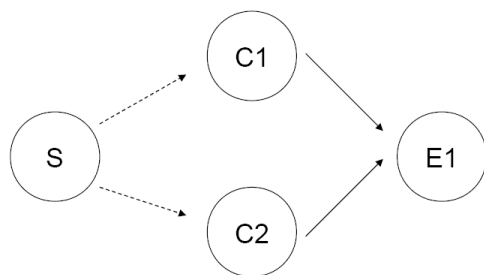

Figura 4. Representació del mecanisme de tipus B

Font: elaboració pròpia

Causalitat i contrafàctics: habitualment existeix un vincle estret entre enunciats causals i enunciats contrafàctics, és a dir, entre “A va causar B” i “si A no hagués ocorregut, B no hagués ocorregut”. No obstant això, pot demostrar-se que la veritat de l'enunciat contrafàctico no és suficient ni necessari per a la veritat de l'enunciat causal (Elster, 1990). Aquest podria ser el cas de la Figura 4.

Quan parlem de mecanismes socials, en el sentit elsterià, hem de distingir entre **mecanismes atòmics i mecanismes moleculars:**

- a) **Mecanismes atòmics:** mecanismes concatenats. Se centren en models motivacionals, que bàsicament poden descriure's a nivell individual i no es poden desagregar. Corresponen, en aquest cas, a accions o actituds de persones i els antecedents descriuen estats mentals individuals, *intrasubjetius*.

Exemple: en el dilema del presoner, el procés de decisió (cada jugador està incentivat individualment per defraudar a l'altre) porta a resultats subòptims, resultats no buscats individualment.

- b) **Mecanismes moleculars:** poden o no estar concatenats. En aquest cas, els models se centren en les interaccions entre els agents que ho conformen. *Intersubjetiu* (Ibid., p.198).

Exemple: La veu descrita en *Salida, voz y lealtad* de Hirschman (1977), el mecanisme és com les persones es decideixen per la veu com a mecanisme per afrontar determinada situació. El procés d'elecció d'aquest mecanisme és el dominant pels agents implicats, aquest fa que evolucioni el procés.

En la majoria dels casos trobem una successió dels mecanismes *intra i intersubjetius*.

L'explicació weberiana contempla aquests aspectes, la qual es podria expressar mitjançant la següent equació:

$$M = M\{m[S(M')]\}$$

Un fenomen social, M , hauria d'explicar-se com una funció, M , de les accions, M . Aquestes accions han de ser vistes com a dependent de la situació social, S , en la que es produeixen, i aquestes situacions socials, en part, han de ser vistes com a dependent d'altres fenòmens socials, M (veure Boudon (1986)). Des d'aquesta perspectiva, es fa

especialment rellevant la necessitat d'especificar amb detall els mecanismes implicats, amb el propòsit d'establir una major precisió i intel·ligible l'explanans. No és una simple correlació, si no establir una causa relacional en el procés causal i un efecte. L'explanans, se centra en els agents i l'acció, és el nucli d'aquesta entitat. En aquest sentit, podem concretar tres aspectes bàsics a remarcar:

1. Establir, per a la pràctica científica, que la formulació de les teories han de ser formulades en termes de processos, els quals siguin generatius dels fenòmens objecte d'estudi, per la qual cosa s'han de basar en l'acció per explicar el canvi social.
2. L'explicació focalitzada en l'acció i contextualitzada en termes intencionals, proporciona èmfasis en la comprensió de les causes dels processos.
3. L'explicació basada en l'acció tendeix a reduir el risc d'error en la inferència causal. El risc principal més freqüent en tendències a nivell macro, és el d'atribuir a correlacions espúries la causa genuïna (Skog, 1988; Jackson i Pettit, 1992).

Quan es parla de mecanisme social²⁹, es fa referència a un mecanisme en un sistema social. Tot mecanisme social és un procés en algun sistema, que com a mínim és un procés que inclou a dos agents implicats en la formació, manteniment, transformació o desmantellament d'un sistema social. Podem identificar molts tipus diferents de sistemes socials, el de la parella, xarxes socials informals, el del supermercat... S'ha d'explicitar que sistema i mecanisme social són conceptes diferents, aquesta distinció, en algunes ocasions en les ciències socials, es presta a la confusió. En les ciències naturals, la distinció sol ser senzilla d'identificar, queda clarament distingit el sistema cardiovascular del de la circulació de la sang. En canvi, en ciències socials es pot caure en l'error que pot portar a

---

²⁹ Les explicacions mitjançant mecanismes no busquen lleis monològiques-deductives, o identificar factors estàtics rellevants. La definició de mecanisme difereix sensiblement segons l'autor (Bhaskar, 1978; Bunge, 1999; Elster, 1996; Gambetta, 1998; Glennan, 1996; Hedström, 2005; Karlsson, 1958; Little, 1991; Mayntz, 2004; Pawson, 2000; Schelling, 1989).

afirmacions com la següent, “la família és el mecanisme principal de la socialització del nen”, quan el correcte seria assenyalar que “la vida familiar és el principal mecanisme de la socialització del nen” (Bunge, 1999, p.106-107).

Arribats a aquest punt, el plantejament general d'empirisme metodològic és que un pot saber que A, B i C estaven enllaçats per certes connexions causals, però no coneix mai amb exactitud la naturalesa d'A, B o C. En conseqüència, les recerques fan avançar els procediments de recerca, però els seus resultats no ingressen en el dipòsit de teoria cumulativa de ciències socials (West, en Merton, 1964, p.124).

Els principis de causalitat han de complir, com a mínim, aquests tres aspectes bàsics:

1. **Regularitat**
2. **“Causalitat local” o “localismes”**: fa referència al fet que una causa sempre actua sobre el que és contigu a ella, en espai i temps. L'acció a distància és impossible. Les **“cadena de primer ordre”** (supòsit markoviano) que les probabilitats de transmissió depèn només de l'estat actual. Aquestes cadenes conserven la causalitat local però violen el determinisme, i aquests són principis reguladors diferents. En ciències socials, aquesta característica té un major paper en l'explicació perquè no s'ha aconseguit el coneixement estructural. La meta de l'investigador social hauria de ser reemplaçar per causes passades les petjades que deixa en el present el funcionament d'aquestes causes, però això no sempre ho podem aconseguir. Aquestes petjades generalment es denominen **“variables d'estat”** i ocupen una posició privilegiada en l'explicació científica (Elster, 1990).
3. **Asimetria temporal**: fa referència al fet que una causa ha de precedir al seu efecte o almenys no succeir-ho.

Nucli de les explicacions basades en mecanismes

Les causes i les conseqüències de les accions individuals són l'essència del tipus de mecanisme social al qual s'està fent referència, com va expressar Popper (1994). Les accions són les animacions principals d'allò social, sense oblidar, com remarca Weber (1949), que no ha d'acceptar-se una agregació de correlacions com a explicació fins a tenir-la desglossada en parts intel·ligibles d'accions individuals (veure Turner, 1983).

Les **teories de la (inter)acció social**, provenen de la fonamentació de l'explicació teòrica de Sociologia, en la qual almenys s'han de complir tres condicions bàsiques:

1. ha de ser psicològica i sociològicament possible (l'acció ha d'estar relacionada amb altres agents, el menys abstracta possible),
2. ha de ser tan simple com es pugui,
3. l'explicació de l'acció s'ha de basar en termes intencionals.

Per Coleman (1990) les teories han de centrar-se en tres tipus de components (veure Fig.2):

1. una acció de components individuals
2. uns components que descriuen l'estructura d'interacció
3. uns components vinculats a micro-accions que donen resultats macros (Hedström, 2005).

El comportament racional dels agents no ha de centrar-se necessàriament en la maximització d'utilitat, o en els estàndards de la racionalitat econòmica, donar que també cal tenir en compte les creences, els desitjos i les oportunitats d'aquests. En aquest sentit, i des d'una perspectiva weberiana, l'Individualisme Metodològic (IM) equival al supòsit que els fenòmens socials han de ser interpretats com a resultat d'accions individuals dotades de sentit (Figura 1. fletxa B i C) que, al seu torn, han d'explicar-se en termes d'aquells estats intencionals que encoratgen als agents individuals i els porten a una determinada acció (Figura 1. fase 2). Com a model d'intenció (*causal-cum-intencional*), fa referència a les accions entre individus que generen accions individuals (del micro al macro, Figura 1. fletxa C). Els models són construïts a través de les preferències dels agents, expressats mitjançant les seves accions —nivell micro—. L'acció ha d'entendre's com el conjunt de comportaments motivats per estats mentals “significatius” de motius “expressats” (Gambetta, 2007; Lizón, 2007; Francisco, 1997). En el procés que genera l'acció col·lectiva, del micro al macro, trobem l'emergència social (Figura 1, fletxa C, fase 4). Epistemològicament, emergència social fa referència a les propietats macro, que difícilment poden ser predites a partir del coneixement complet sobre les propietats micro de les parts.

Quines són les causes de les accions dels agents?

Les causes d'aquesta acció ha de ser explicable per **les Creences, els Desitjos i les Oportunitats**³⁰ (Davidson, 1980) (Figura 5) (Figura 2, fase 2). Les **creences són** les certeses que un individu té sobre una determinada qüestió, que responen a raons intersubjetives i els **desitjos** són un anhel d'aconseguir alguna cosa per algun mitjà que contemplin les **oportunitats**. Les **oportunitats**³¹ descriuen un menú d'accions alternatives percebudes com a disponibles per l'agent (Figura 5).

L'individualista metodològic consistent no només té en compte les intencions i les expectatives individuals, sinó que l'elecció, en part, es troba configurada per circumstàncies socials. Pocs individus són lliures per triar el rang social al qual volen pertànyer. Si la rellevància del context social s'obvia, el model social resultant pot desembocar en una explicació insuficient per donar una explicació del fenomen social. No pot plantejar-se l'entorn com alguna cosa aliena i independent de les ments individuals intencionals. Si l'entorn ha de fer-se present en la ment de l'agent abans d'efectuar les seves accions, importa recuperar-ho mentre que passa a formar part dels continguts de les seves creences i desitjos. Les circumstàncies externes poden resultar indicatives d'aquestes disposicions de base, ja que el que realment fan és estimular determinades opcions d'elecció i acció dels agents dins d'unes determinades coordenades contextuais (Bunge, 1999; Lizón, 2007). Aquesta disposició de base pot trobar-se en l'estat mental intencional dels agents (fletxa B, Figura 1.), podent actuar com a disparador de la causa de l'acció.

---

³⁰ Quan faig referència a les oportunitats, no és en relació a les oportunitats disponibles per a l'agent sinó a les oportunitats que l'agent contempli en el seu imaginari, que seran les úniques que ell contemplarà com a oportunitats possibles. El conegut "teorema de Thomas, W.", diu que "L'actor es comporta sempre "com si" la situació fos tal com ell la defineix, per la qual cosa la definició de la situació és l'element més fiable per a les prediccions de la conducta. El que els homes defineixen com a real és real en les seves conseqüències i efectes, amb independència de la seva realitat objectiva".

³¹ El concepte d'oportunitat es mantindria del corrent del marxisme analític, diferent de l'estructuralisme. Les oportunitats són les diferents opcions a les quals pot optar en el context en el qual es troba. Concepte proper al de "l'estructura de classe".

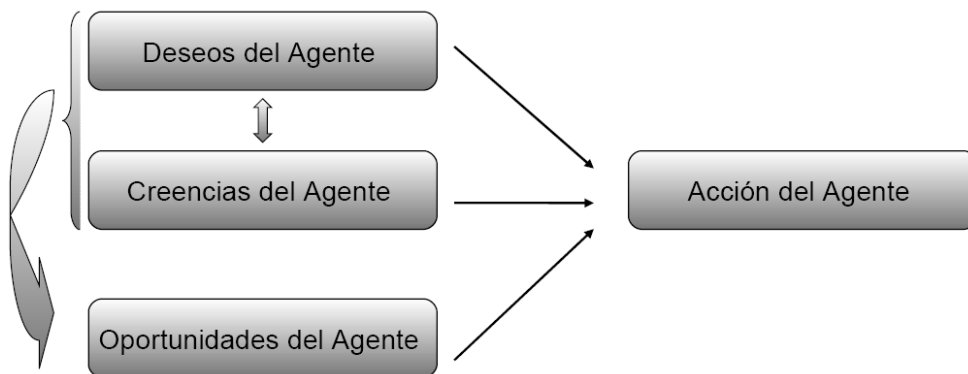

Figura 5. Acció i interacció (Components de la teoria basada en DBO)

Font: creació pròpia basada en Hedström (2005)

La fletxa que interrelaciona els desitjos i les creences fa referència als mecanismes freds i calents.

Segons aquesta teoria, els desitjos i les creences s'emmarcarien en la categoria de processos mentals. Si fem referència als desitjos i a les oportunitats, en alguns casos tenen com a causa comuna una variable antecedent. Els desitjos, les creences i les oportunitats poden ser causa i també interconnexió entre ells (Elster, 2002) —veure Figura 5—.

Si s'analitza l'efecte des d'una **visió dinàmica**, es pot trobar que el descontentament amb les condicions existents augmenten quan les condicions milloren. Això el podem identificar en situacions en les quals les oportunitats augmenten, la qual cosa afavoreix que les aspiracions personals dels agents s'incrementin més ràpidament, la qual cosa genera major insatisfacció. La **versió estàtica**, el descontentament és major quan les condicions són millors. Encara que el progrés econòmic satisfà el desig, crea un altre al mateix temps i ho deixa insatisfet³².

³² Fent cert paral·lisme amb alguns aspectes de la psicologia cognitiva, especialment desenvolupat per Elster (1988, 2002), s'ha establert un paral·lisme de com les creences i els desitjos es veuen influenciats per "mecanismes calents" i per "mecanismes freds" (*Fig.5). Els primers fan referència a creences induïdes, principalment, per les emocions, en la majoria dels casos no responen a una lògica racional. Un dels més

La **falsificació de preferències i el canvi de preferències** poden interactuar de diverses maneres:

- a) Quan altres persones falsifiquen les seves preferències, poden provocar que canviïn les meves. Puc acabar creient, de manera errònia, que hi ha una majoria que sosté una determinada opinió que jo adopto després.
- b) Quan falsifiquem l'expressió de les meves preferències en resposta a una pressió externa, puc acabar canviant les meves preferències en si.

La Taula 6 mostra un catàleg dels mecanismes més destacats a nivell cognitiu, es troben aparellats per colors, ja que majoritàriament cada mecanisme té el seu oposat, com es mostra a continuació.

Taula 6

Catàleg dels mecanismes més destacats a nivell cognitiu

Mecanismes

- Autoengany   Mecanisme “psíquic o cognitiu” mitjançant el qual les persones pretén evitar evidències que li resulten molestes o que les contrarien. Davant diferents situacions, com pot ser la de la implantació d'una planta nuclear en un determinat emplaçament, pot haver-hi persones que no vulguin escoltar les possibles conseqüències adverses per a la salut, només focalitzen l'interès en els llocs de treball que van a suposar per a la comarca o emplaçament.

rellevants pot ser el de la dissonància cognitiva, que tendeix a aproximar les creences als desitjos, o a l'inrevés, els desitjos a les creences fins a aconseguir cert grau de “conformisme”, de consonància.

Els “mecanismes freds” fan referència a un conjunt de processos cognitius que fan referència a la deformació i la distorsió de les creences. Podent arribar a aconseguir falses o dubtoses creences (Lizón 2007) (Fig.2 fase 2). Les creences i els desitjos conformaran les percepcions de les oportunitats que els agents percebin com a possibles (Fig.5).

- **Adaptació**   En aquest cas en comptes del autoengany, el subjecte ajusta les expectatives a les expectatives oportunitats disponibles.
Aquests dos mecanismes intenten minimitzar possibles desajustaments entre cognicions contrariades, buscant de reduir les possibles dissonàncies cognitives (Elster 2002).

- **Falàcia del “wishful thinking”**   Bàsicament acaba confonent els desitjos amb la realitat.
- **Pendent relliscosa o “contervishful thinking”**   En aquest cas les emocions tendeixen a accentuar la seva intensitat pel que comença convertint-se en por passa a transformar-se en pànic i el que comença com a ira passa a convertir-se en fúria. En els dos casos, aquests mecanismes contribueixen a la creació de creences irracionals, cadascuna de forma diferent (Kuran, 1995).

- **Contaminació**   El dany sofert en una esfera s'acaba estenent a tota la resta de la vida.
- **Compensació**   És una tendència a compensar o contrarestar el dany sofert en un àmbit amb la cerca gratificant en unes altres.

- **Conformisme**   Desig, no conscient, d'assimiar els gustos i creences dels altres.
- **Inconformisme**   Desig, no conscient, per diferenciar-se dels altres (Elster, 1995).

- **Decepció**   Generalment perquè no es compleixen les expectatives que s'havien dipositat en determinat producte o acord entre les parts.
- **Eufòria**   Pot ser fruit de l'adquisició d'un bé de consum.

- **Dotació**   A vegades recordar experiències del passat tendeixen a reproduir aquestes sensacions en el present, en el cas d'associar una situació actual amb una anterior en la qual evoca emocions agradables, tendeix a reproduir-se aquestes emocions en la situació present i viceversa.
- **Contrast**   A vegades es produeix el contrari. En record d'una experiència agradable en el passat serveix per devaluar l'experiència present o a l'inrevés, el record d'una mala experiència passada pot servir per millorar la percepció de l'experiència present.

-
- Difusió o contagi   Enforteix la tendència a envejar a tots, fins i tot als amics.
  - Compensació   Tendeix a afeblir aquesta tendència descarregant l'enveja en enemics i persones desconegudes, preservant d'aquesta manera el nucli de persones reunides.

Font: quadre d'elaboració pròpia basat en Lizón (2007)

Les causes de l'acció, DBO, i la interacció social són una part essencial per a l'explicació teòrica en ciències socials. Si s'assumeix que les creences i els desitjos tenen una tendència duradora, la qual cosa no les eximeix de ser susceptibles de canvis o variacions i que les accions l'afecten en menor mesura; l'acció serà el cor de la interpretació en les ciències socials i si s'estableixen bones interrelacions entre actituds i creences, passen a ser models d'interpretació entre elles (Fiske i Taylor, 1984). Normalment, nosaltres no decidim les creences o desitjos. Creences i desitjos són generalment el resultat de processos causals que no directament estan sota el nostre control. Les creences són formes de tendències "causals", són formes de focalitzar punts de vista individuals. Per extensió, l'acció d'un actor influeix en la dels altres, aquesta acció està intervinguda per les oportunitats o estats mentals dels agents. En termes de Teoria DBO, en l'acció de l'actor poden influir els desitjos i/o en les oportunitats i/o creences per a l'acció. Per tatn, en la majoria de les ocasions s'estableix una vinculació entre allò individual i el que és social.

ESQUEMA DE CONTINGUT:

Aquest capítol presenta, el naixement de les primeres Escoles de Treball Social en Europa, les primeres Escoles de Treball Social a Catalunya per centrar-se en l'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona. Es fa un recorregut des del seu naixement 1953 fins al 2013, contextualitzat en la situació socio-política i aspectes legislatius que han marcat l'ensenyament del Treball Social.

3.1. L'ESCOLA DE TREBALL SOCIAL DE BARCELONA: marc legislatiu i contextualització

3.1.1. Les primeres Escoles de Treball Social en Europa

La primera Escola de Treball Social en Europa es va fundar en 1889 a Amsterdam; quinze anys més tard, en 1904 a Liverpool es crea l'Escola de Treball Social vinculada a la Universitat. En 1908 a Berlín comença a funcionar "L'Escola Social per a la Dona" liderada pel Dr. Salomon i aquest mateix any a Zurich "L'Escola Social de la Dona". En 1911 a París es crea l'Escola Norma Social de matriu catòlica i a l'any següent en 1912 l'Escola Pràctica de Serveis Social. Aquestes escoles pioneres a Europa posen especial èmfasi en el procés de coneixement —"pràctic i empíric"— i en el procés legitimador de la intervenció social des de l'àmbit professional (González Muñoz, 1975).

3.1.2. Les primeres Escoles de Treball Social a Catalunya

Aquest apartat se centra en l'àmbit territorial de Catalunya, per oferir un marc referencial del territori en què sorgeix l'actual ensenyament de Treball Social de la Universitat de Barcelona, sense oblidar que es troba emmarcat en el context d'Espanya.

Els primers ensenyaments d'Assistent Social a Espanya s'emmarquen legalment en les Lleis de Beneficència de 1822 —en vigor entre 1822 i 1823, i posteriorment entre 1836 i 1849—, els fonaments normatius els trobem a la Constitució de 1812. La principal particularitat és que es regia pel principi de subsidiarietat en matèria de beneficència, atribuint als municipis, mitjançant unes juntes municipals de beneficència, la responsabilitat plena d'ordenar tots els establiments de beneficència del seu territori. Les atribucions que li atorgava a les diputacions provincials era de control i fiscalització del funcionament de la beneficència municipal, però no l'ordenació dels serveis, ni manteniment ni establiments. S'ha de puntualitzar que la llei de 1849 es decanta per "corregir" el pes

preponderant que la llei de 1822 li atorgava al municipi i distribuir la responsabilitat entre diferents nivells de l'Administració, acabant sent les Diputacions principalment les que gestionaven quasi la meitat de la despesa en beneficència. Aquest model es va perpetuar durant més d'un segle (Aguilar, 2010, p.10-11).

La Taula 7 mostra les Escoles dedicades a l'ensenyament del Treball Social a Catalunya, es mostra el nom que van rebre en el seu moment, l'any d'inauguració, la ciutat en què s'ubica i la situació actual (la institució a la qual pertany actualment o si es troba extingida).

Taula 7

Escoles dedicades a l'ensenyament del Treball Social a Catalunya

Nom de l'Escola	Any d'inauguració	Ciutat	Situació actual
Escuela de Asistencia Social para la Mujer	1932	Barcelona	Escola de Treball Social de la Universitat Ramon Llull
Escuela de Visitadoras Sociales Psiquiátricas	1953	Barcelona	Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona
Escola de formació d'Assistent Social Masculina, anomenada, Escuela de Servicios Sociales.	1955-1956	Barcelona	Extingida
Escola de Formació Social	1957-1970	Sabadell	Extingida
Escola d'Assistents Socials Sant Fruitós	1958	Tarragona	Escola de Treball Social de la Universitat Rovira i Virgili
Escola de Formació Social Torras i Bages	1958	Manresa	Extingida
Escola d'Assistents Socials	1963	Lleida	Escola de Treball Social de la Universitat de Lleida

Font: elaboració pròpia basat en Barbero, Feu, et al., 2009; Sabater, 2002; Estruch i Güell Fortuny, 1976.

3.1.3. L'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona

Pel cas que ens ocupa, em centraré en la *Escuela de Visitadoras Sociales Psiquiátricas*, nom que rep en la seva inauguració en 1953, que és l'Escola que posteriorment s'incorpora a la Universitat de Barcelona. La *Escuela de Visitadoras Sociales Psiquiátricas* cronològicament és la segona escola de Treball Social a Catalunya i la tercera en inaugurar-se a Espanya, anteriorment s'inaugura la de Madrid (Estruch i Güell Fortuny, 1976, p. 67).

El context social és de la dictadura de Francisco Franco, en la dècada en què s'inaugura l'escola, el règim fa actes de distanciament de la situació d'autarquia en la qual es trobava el país, hi ha gestos per trencar l'aïllament diplomàtic com pot ser el Concordat del Vaticà (1953), instal·lacions de bases militars dels Estats Units a territori Espanyol i l'ajuda econòmica d'aquest país (1953), Espanya és admesa a les Nacions Unides (1955); en l'àmbit de política interna el govern es reforça amb l'entrada de tecnòcrates neoliberals que provenien de l'OPUS (1957), en aquest sentit es materialitza en les profundes transformacions que es va portar a terme en matèria econòmica i en els anomenats Plans d'estabilitat. Això va afavorir el creixement econòmic i en el cas de Catalunya va suposar un reclam de mà d'obra d'altres províncies, el que va compostar un moviment migratori molt important —es calcula que d'Andalusia, Extremadura, Castella i Lleó, Castella-la Manxa, Galícia, Aragó i Múrcia es van traslladar, cap a Catalunya, el País Basc i Madrid, uns cinc milions de persones— (Vilà, 2005, p.174).

En aquest context d'indici de canvi en les relacions internacionals del país, se situen els antecedents de *La Escuela de Visitadoras Sociales Psiquiátricas*. En 1950 a l'Hospital Clínic de Barcelona, concretament en *La Escuela de Enfermeras de la Sección Femenina* venia oferint cursos d'especialització en diverses matèries, entre elles relacionades amb l'atenció social. En 1950 el Dr. Ramon Sarró clausura el curs de Psiquiatria. Prèviament el Dr.Sarró havia visitat els Estats Units on va conèixer la tasca del *Social Worker* en l'àmbit de la Salut Mental. Va quedar tan gratament sorprès del treball que s'estava portat a terme pels Treballadors Social que plantejà fundar una escola semblant a Barcelona per impartir aquest ensenyament. Va comunicar el seu projecte a la Delegació de la *Sección Femenina* que va donar el seu vistiplau al projecte. El 12 de gener de 1953 es crea *La Escuela de Visitadoras Sociales Psiquiátricas* de la *Sección Femenina de la Falange Española y de las JONS (Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista)*, l'ensenyament s'imparteix des de la Càtedra de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona, —la formació estava distribuïda en dos anys—. La seu de l'Escola es troba en la mateixa Càtedra de la Facultat de Medicina del carrer Casanova 143 de Barcelona. Els principals càrrecs de direcció els van presidir durant 20 anys, el Dr. Sarró com a Director, la Sra. Montserrat Castells com a Subdirectora i la Sra. Mª Dolores Àguila com a Cap

d'Estudis; la Subdirectora i la Cap d'Estudis eren Assistents Socials i delegades de la *Sección Femenina*. La formació anava encaminada a la formació de personal especialitzat a atendre les tasques psicosocials relacionades amb la psiquiatria d'aquest moment. Posteriorment la formació es va ampliar a la resta de l'àmbit sanitari i amb poc temps va contemplar diversos camps d'aspecte social. L'ampliació del prisma d'acció de l'ensenyament va propiciar el canvi de nom i va passar a nomenar-se *Visitadoras Sociales Psicológicas* —ampliant-se la formació a tres anys (1956)—. En aquest moment l'èmfasi de l'escola recau en la formació de professionals socials amb una àmplia base de formació en psicologia.

Fins al curs 1963-1964 l'ensenyament es trobava acotat al sexe femení, és amb aquest curs que l'escola amplia la convocatòria als dos sexes, l'ensenyament passa a ser mixt.

En 1964 comencen a fer-se visible la feina feta amb el reconeixement oficial de l'ensenyament per part del *Ministerio de Educación y Ciencia (MEC)*, el Decret 1403/1964 publicat en el BOE del 30 d'abril sobre la classificació dels estudis d'Assistent Social el classifica com a tècnic de greu mitjà. Aquest mateix any, l'Escola és reconeguda internacionalment, passa a ser membre de la Unió Catòlica Internacional d'Escoles de Serveis Socials (UCISS) i més tard va ser reconeguda i acceptada com a membre de la International of School of Social Work (ISSW).

En 1966 es fa un pas important per la consolidació oficial de l'Escola amb el reconeixement de l'Ordre del 4 de gener de 1966 publicat al BOE del 8 de febrer de 1966 amb el nom de *Escuela Superior de Asistentes Sociales Sta. Teresa de Barcelona*. Aquest mateix any s'inicia el nou Pla d'Estudis, amb l'Ordre Ministerial del 26 d'Octubre en la que el (MEC) publica el *Plan de Estudios de las Escuelas de Asistentes Sociales*. Aquest nom es va mantenir aproximadament uns anys, segons consta en els documents de la *Sección Femenina*, amb data de 8 de juny de 1967, la *Delegación Provincial de Madrid* va comunicar a la *Delegación Provincial de Barcelona* que segons un acord del *Ministerio* (no publicat) no s'admet per a *Las Escuelas de Asistente Social* el nom "superior", pel que va suposar que l'escola passa a nomenar-se *Escuela de Formación Psico-Social Sta. Teresa de Barcelona* (Molina, 1994, p.91-93).

En la dècada dels 70 i principis dels 80 trobem esdeveniments que propicien canvis socials a nivell estructurals molt importants, la mort del dictador Francisco Franco (1975), es proclama la Constitució de 1978 que aferma el camí cap a la democràcia i com Estat social, les eleccions generals de 1982, la configuració d'un Estat autònom facilita transferir algunes competències entre elles les que fan referència a Serveis Social, etc.

Al setembre de 1973, la *Sección Femenina* canvia la direcció de l'Escola. El càrrec de Director passa al Dr. José Luís Martí Tusquets i com a Subdirectora la Sra. Teresa Rossell, que era Assistent Social. Un fet significatiu és que es tracta de personal no vinculat a la *Sección Femenina*. Ja en plena transició de la dictadura a la conformació de l'Estat Democràtic, en 1976, amb l'extinció de la *Sección Femenina*, l'Escola passa a dependre de la *Comisión de Transferencia*, adscrita al Vicerectorat de la Universitat de Barcelona (UB), per passar a dependre, un any més tard (1977), del *Ministerio de Cultura* i adscrita a la Facultat de Filosofia i Lletres (UB), recuperant el nom del 1966 de *Escuela Superior de Asistentes Sociales*. En 1980 es crea el Consell Assessor de l'Escola Superior d'Assistents Socials de Barcelona que s'encarregarà de preparar el traspàs del *Ministerio de Cultura* a la Generalitat de Catalunya, a l'any següent (1981) es fa efectiu al traspàs a la Generalitat de Catalunya (a la Conselleria de Sanitat i Assistència social), adscrita al Vicerectorat (UB). Aquest mateix any, amb el Decreto 1850/1981 publicat al BOE el 28 d'agost, es reconeixen els estudis de Treball Social com universitaris.

En 1982 l'Escola és reconeguda com a Escola Universitària de Treball Social, dependent del Departament d'Ensenyament de la Generalitat.

Amb l'Ordre Ministerial 10869/1983 publicada al BOE el 12 d'abril, es regula el Pla d'Estudis Universitaris de Treball Social.

En 1984 es conforma el Patronat de l'Escola Universitària de Treball social adscrita a la Universitat de Barcelona, format per la Generalitat de Catalunya (Director General d'Ensenyaments Universitaris), la Universitat de Barcelona (Vicerector Acadèmic i Vicerector As. Administratiu), representant del Departament dels Estudis i el Director de l'Escola Universitària de Treball Social). Aquesta adscripció va comportar el canvi de nom, passant a anomenar-se Escola Universitària de Treball Social de Barcelona, on es cursen els estudis de Diplomat Universitari en Treball Social.

Amb el Real Decret 1431/1990, del 26 d'octubre, estableix el títol universitari oficial de Diplomat en Treball Social i les directrius generals pròpies dels plans d'estudi, el que va suposar una homogeneïtzació dels continguts dels estudis en l'àmbit estatal.

En 2001 comença el procés d'integració a la UB. El 14 de febrer s'aprova la integració i al maig d'aquest any, els estudis de Treball Social s'ubiquen en la Facultat de Ciències Econòmiques, en el Departament d'Economia Política i Hisenda Pública com Unitat Departamental de Treball Social i Serveis Socials. Per canviar d'ubicació al curs 2002-

2003 a la Facultat de Pedagogia, en el Departament de Teoria i Història de l'Educació; en 2004 es constitueix com a Secció Departamental de Treball Social i Serveis Social, i en 2008 es constitueix com a Departament de Treball Social i Serveis Social.

El Real Decret 1393/2007, de 29 d'octubre que s'estableix l'ordenació dels ensenyaments universitaris oficials, dóna pas a la constitució del Grau en Treball Social amb una durada de quatre anys.

La Taula 8 resumeix la informació principal d'aquest apartat.

Taula 8

Quadre resum de la informació exposada

Any	NON ESCOLA	DEPENDENCIA INSTITUCIONAL i/o esdeveniment significatiu	Normativa i altres DOGC
1953	<i>Escuela de Visitadoras Sociales Psiquiátricas</i>	Càtedra de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona	Sección <i>Femenina de la Falange Española y de las JONS</i>
1956	<i>Visitadoras Sociales Psicológicas</i>		
1963-1964 L'escola amplia la convocatòria als dos sexes			
1964 Reconeixement oficial dels estudis per part del <i>Ministerio de Educación y Ciencia</i> (Decret 1403/1964 publicat en el BOE del 30 d'abril)			
1964 Reconeixement internacional de l'Escola, passa a ser membre de:			
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Unió Catòlica Internacional d'Escoles de Serveis Socials i de la</i> 2. <i>International of School of Social Work</i> 			
1966	<i>Escuela Superior de Asistentes Sociales Sta. Teresa de Barcelona</i>	Reconeixement oficial de l'Escola	Ordre del 4 de gener de 1966 (BOE del 8 de febrer de 1966)
1967	<i>Escuela de Formación Psico-Social Sta. Teresa de Barcelona</i>	El <i>Ministerio</i> no admet per a <i>Las Escuelas de Asistente Social</i> el nombre "superior"	

1973 Canvi de càrrecs de comandament de l'Escola amb personal no vinculat a la *Sección Femenina*

1976 Extinció de la *Sección Femenina*

L'Escola passa a dependre de la *Comisión de Transferencia*

Adscrita al Vicerectorat (UB)

1977 L'Escola passa a dependre del *Ministerio de Cultura*

Adscrita a la Facultat de Filosofia i Lletres (UB)

1977

Escuela Superior de

Asistentes Sociales

1980 Creació del Consell Assessor de l'Escola Superior d'Assistents Socials de Barcelona

Objectiu: preparar el traspàs del *Ministerio de Cultura* a la Generalitat de Catalunya

1981 es fa efectiu al traspàs a la Generalitat de Catalunya (*Conselleria de Sanitat i Assistència social*)

Adscrita al Vicerectorat (UB)

1981 Reconeixement dels estudis de Treball Social com universitaris

(Decreto 1850/1981 publicat al BOE el 28 d'agost)

1982 L'Escola és reconeguda com Escola Universitària de Treball Social

Dependència: Departament d'Ensenyament de la Generalitat

1983 Regulació del Pla d'Estudis Universitaris de Treball Social

(Ordre Ministerial 10869/1983 publicada al BOE el 12 d'abril)

1984 es conforma el Patronat de l'Escola Universitària de Treball social adscrita a la Universitat de Barcelona

Generalitat de Catalunya (Director General d'Ensenyaments Universitaris)

Universitat de Barcelona (Vicerector Acadèmic i Vicerector As. Administratiu)

Representant del Departament dels Estudis

Director de l'Escola Universitària de Treball Social

1984

Escola Universitària de

Treball Social de

Adscrita a la Universitat

de Barcelona

Barcelona

1990 S'estableix el títol universitari oficial de Diplomats en Treball Social i les directrius generals pròpies dels plans d'estudi a nivell estatal

(Real Decret 1431/1990, del 26 d'octubre)

2001 Procés d'integració a la UB

Els estudis de Treball Social s'ubiquen en la Facultat de Ciències Econòmiques, en el Departament d'Economia Política i Hisenda Pública com Unitat Departamental de Treball Social i Serveis Socials

2002-2003 S'ubica en la Faculta de Pedagogia, en el Departament de Teoria i Història de l'Educació

2004 es constitueix la Secció Departamental de Treball Social i Serveis Social

2007 Constitució del Grau en Treball Social (Real Decret 1393/2007)

2008 es constitueix el Departament de Treball Social i Serveis Social

Font: elaboració pròpia

Capítol 4. METODOLOGIA

ESQUEMA DE CONTINGUT:

Aquest capítol presenta el disseny metodològic així com les tècniques emprades per portar a terme aquesta investigació. Aquest capítol se subdivideix en els següents apartats:

- Disseny i marc de l'estudi
  - Població objecte d'estudi i mostra
  - Recollida d'informació i tècniques emprades
  - Procediment, anàlisi de les informacions i definició de categories
  - Consideracions ètiques i limitacions de l'estudi
-

4.1. Disseny i marc d'estudi

La present investigació no opta per una metodologia única d'anàlisi, sinó que s'ha seguit una metodologia i s'han aplicat unes tècniques que han resultat justificades per a la pràctica de la investigació. No s'ha d'establir necessàriament una correlació directa entre l'anàlisi de realitats complexes i la utilització de tècniques complexes d'anàlisi de dades. Les tècniques pretenen auxiliar en la reducció de la complexitat de les dades obtingudes en el sistema social en el qual operen.

Si fem una mirada retrospectiva als orígens del que actualment són els estudis universitaris del Grau en Treball Social que s'imparteix a la Universitat de Barcelona, hem de remuntar-nos al 12 de gener de 1953 que és quan oficialment es crea la *Escuela de Visitadoras Sociales Psiquiátricas*, dins de la Càtedra de Psiquiatria de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona (Molina, 1994).

El període que contempla la investigació és des del curs acadèmic 1955-1956, perquè són els primers plans docents a què he tingut accés, fins al curs 2012-2013. En aquest període, es donen diverses reformes normatives que afecten els plans d'estudi fins a la més actual —entenenent el moment actual l'inici de la investigació—, englobada en l'*Espai Europeu d'Educació Superior (EEES)*, més coneguda amb el nom de "*Procés de Bolonya*", en el que trobem la implantació del Grau en Treball Social. La investigació comprèn fins al curs 2012-2013 que és quan es gradua la

primera promoció del Grau en Treball Social (UB). Es tracta d'una investigació longitudinal que contempla un abast temporal de 57 anys.

La metodologia utilitzada ha estat la mixta seqüencial. La metodologia d'investigació mixta seqüencial contempla l'enfocament qualitatiu per a l'obtenció de les dades i utilitza els resultats de l'anàlisi qualitatiu per construir un instrument quantitatiu. S'ha optat per aquesta metodologia amb l'objectiu de fer front a una recerca intencionada del coneixement d'una forma ordenada i sistemàtica, vinculant els resultats de les dades amb la teoria (Sautu, 2005; Hernández Sampieri, Fernández Collado i Baptista, 1998).

En el llibre de Cook i Reichardt (1986) titulat *Métodos cualitativos y cuantitativos en investigación evaluativa*, els autors fan referència a estudis pioners en la introducció d'aquest tipus de metodologia, com pot ser el de Campbell, N. (1974), etc. Cook i Reichardt, volen trencar amb aquesta atomització en què cada mètode es troba lligat a una perspectiva paradigmàtica concreta. Els autors justifiquen la necessitat de contemplar les dues perspectives en un mateix enfocament.

Per a la investigació que es presenta a continuació, s'ha optat per a la metodologia qualitativa en l'anàlisi de contingut de les fonts primàries i les fonts secundàries. S'han transformat les dades qualitatives en dades quantitatives pel seu tractament i representació gràfica mitjançant la metodologia quantitativa. S'ha optat per transformar les dades qualitatives en quantitatives per establir una representació gràfica que ajudi a la interpretació de les dades qualitatives, auxiliant en la reducció de la complexitat a causa de l'amplitud temporal que contempla la investigació. Aquest procés permet la reducció de les dades, sense la distorsió d'una elevada capacitat informativa, basada en les categories elaborades per a l'anàlisi (Anguera, 1986 i 1979).

4.2. Objecte d'estudi i mostra

La selecció de les assignatures d'interès per a l'estudi s'ha realitzat responnent a la pregunta que guia la investigació sobre quins han estat els principals corrents teòrics, provinents de la Sociologia, que han influït i contribuït al naixement i configuració de la disciplina del Treball Social; acotat a l'Ensenyament de Treball Social a la UB durant el període comprès des de l'any 1955 fins al 2013. Després de fer una revisió del contingut dels plans docents de les assignatures, s'han descartat aquelles que tenien un contingut més generalista, com ara la *Introducció a la Sociologia* o *Sociologia General*; també s'han exclòs les assignatures que feien referència principalment a altres disciplines de les ciències socials, com pot ser l'Antropologia, la Història, la Ciència Política o bé l'Economia.

Assignatures objecte d'estudi: criteris d'inclusió i d'exclusió

Com a criteri d'inclusió i exclusió per a la selecció de les assignatures, s'han establert els següents criteris:

Criteris d'inclusió:

1. Ser una assignatura catalogada com obligatòria i/o troncal en l'ensenyament.
2. Que l'assignatura faci referència exclusivament al Treball Social; són assignatures que fan referència a elements teòrics i/o metodològics del Treball Social.

Criteri d'exclusió:

3. Les assignatures que tot i complir els dos criteris d'inclusió, el seu corpus teòrics es basa principalment en la disciplina de la Psicologia.

Amb aquests criteris d'inclusió, les assignatures que compleixen aquests requisits són les assignatures de Treball Social identificades majoritàriament amb la nomenclatura de³³: 1) **Conceptes Bàsics del Treball Social**, 2) **Treball Social Individual i Familiar** i 3) **Treball Social Comunitari**. Cadascuna d'aquestes assignatures, les trobem principalment en cursos de primer, segon i tercer, respectivament; en alguns períodes aquest ordre ha sofert modificacions. Una altra particularitat pot ser com s'han anomenat les assignatures, que no han mantingut una constància en el temps i trobarem diferents títols d'assignatures per anomenar continguts semblants, especialment en el període que comprèn des de l'any 1955 fins a la dècada de 1970.

Per establir un fil conductor en les assignatures seleccionades per a l'anàlisi, s'han agrupat sota l'epígraf de **Conceptes Bàsics del Treball Social**, les assignatures amb afinitats als continguts que contempla l'assignatura que actualment al Grau en Treball Social s'identifica amb aquest nom, comparteixen l'objectiu d'oferir una perspectiva global i d'iniciació al Treball Social; una altra de les agrupacions fa referència al que principalment s'identifiquen amb el **Treball Social Individual i Familiar**; i una tercera agrupació engloba el **Treball Social Comunitari** —sempre prenent com a referència el contingut i objectius d'aquestes assignatures en el Grau en Treball Social—.

---

³³ L'assignatura de Treball Social Grupal no s'ha inclòs perquè compleix el criteri d'exclusió.

Aquest estudi s'adequa al que s'entén com un estudi de casos, el que en aquesta investigació es concreta en les assignatures seleccionades i que imparteixen els docents amb els quals s'ha mantingut l'entrevista focalitzada³⁴. Això ha permès una aproximació empírica a cada cas, sense possibilitat d'extrapolar-lo a casos generals (no es pot establir una correlació amb la mateixa assignatura que en el mateix període la imparteix un altre docent), només proporciona informació de l'assignatura seleccionada i amb aquell professor com a docent, en un període temporal concret. La potencialitat d'aquest estudi és que permet l'aproximació a la realitat de l'Ensenyament de Treball Social a una casuística concreta (Stake i Filella, 1998).

Els noms amb els quals apareixen aquestes assignatures durant el període esmentat són els següents — només s'identifica el curs acadèmic on apareix l'assignatura per primera vegada — (Taula 9):

Taula 9.

Nom de les assignatures agrupades segons l'epígraf de Conceptes Bàsics del Treball Social, Treball Social Individual i Familiar, i Treball Social Comunitari

Conceptes Bàsics del Treball Social	
Curs	Non de l'assignatura
1956-1957	Trabajo Social de Casos
1960-1961	Métodos de Trabajo Social "Case Work"
1963-1964	Introducción al Trabajo Social
1966-1967	Principios Generales y Metodología del Trabajo social
1971-1972	Trabajo Social
1979-1980	Treball Social: Acció Social i Treball Social
1986-1987	Treball Social
1994-1995	Bases Conceptuals del Treball Social
2001-2002	Conceptes Bàsics del Treball Social

³⁴ En l'apartat Apèndix, es troben les transcripcions de les entrevistes focalitzades als docents.

Treball Social Individual i Familiar	
Curs	Non de l'assignatura
1959-1960	Trabajo Social de Casos
1960-1961	Asistencia Social
1966-1967	Servicio Social Individualizado y de Grupo
1974-1975	Metodología del Trabajo Social a nivel del individuo
1977-1978	Treball Social
1986-1987	Treball Social Individual i Familiar

Treball Social Comunitari	
Curs	Non de l'assignatura
1961-1962	Trabajo Social de Comunidad
1962-1963	Servicios Sociales de Comunidad y Organizaciones de Servicios Rurales
1972-1974	Trabajo Social de Comunidad
1976-1977	Treball Social
1994-1995	Treball Social Comunitari

Font: elaboració pròpia

4.3. Recollida d'informació i tècniques emprades

Prèviament a l'inici del treball de camp de la recerca, s'han realitzat diverses entrevistes exploratòries a investigadors i entrevistes a experts en metodologia d'investigació per tal de poder acotar d'una manera més acurada l'objecte d'estudi així com el disseny metodològic a seguir durant aquesta investigació.

Entrevistes exploratòries

Amb l'objectiu de contrastar aspectes a tenir en compte en la investigació i en les fonts bibliogràfiques, que ajudessin a acotar el meu objecte d'estudi, s'han realitzat dues entrevistes exploratòries a investigadors amb un coneixement extens sobre la problemàtica plantejada. Els investigadors entrevistats han estat el Dr. Salvador Giner

(Catedràtic Emèrit de Sociologia de la UB) i el Dr. Salvador Carrasco (Professo Emèrit, ha estat professor del Departament de Sociologia i Anàlisi de les Organitzacions de la UB).

Entrevista a experts

Amb l'objectiu de cercar assessorament i poder contrastar aspectes en l'àmbit metodològic, s'han realitzat diverses entrevistes a experts, en aspectes metodològics sobre la investigació qualitativa i la investigació quantitativa.

S'ha entrevistat a la professora Elisabeth Tejero (UFR Escola de Treball Social de la UB), experta en metodologia qualitativa.

S'ha entrevistat al Dr. Màrius Domínguez (professor del Departament de Sociologia de la UB) i al Dr. Francisco J. Miguel Quesada (Professor del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona), experts en metodologia quantitativa.

Fonts de la recerca: primàries i secundàries

Les **fonts primàries** s'han centrat en la realització d'entrevistes focalitzades als docents als quals fa referència el pla docent que han impartit l'assignatura —durant aquest període—, per ser els actors privilegiats que poden narrar en primera persona el contingut de les classes que impartien. Durant el període comprés entre el curs acadèmic 1955-1956 i la dècada de 1970, els criteris de selecció s'han modificat pel decés de la principal docent que impartia les assignatures durant aquest període³⁵. Per aquest període, s'ha optat per seleccionar a un docent que conegués a la professora que impartia les assignatures, que hagi estat alumne de l'Escola i amb un ampli coneixement de la trajectòria històrica de l'Escola durant el període esmentat. La docent que complia aquests criteris ha estat la professora Teresa Rossell.

Les **fonts secundàries** s'han basat en els programes o plans docents de les assignatures seleccionades. Els plans docents s'han dividit en dos apartats, un seria el contingut temàtic exposat en el pla docent i un altre apartat seria

---

³⁵ La docent de referència era la professora Montserrat Castells (1916-1986).

la bibliografia referenciada en el pla docent. De la bibliografia referenciada als plans docents, s'ha descartat la que feia referència principalment a disciplines com la Psicologia, l'Economia o l'Antropologia. En el període comprès entre l'any 1955 i la dècada de 1970, les fonts secundàries s'han acotat als continguts temàtics dels plans docents perquè en aquests programes no constava la bibliografia de referència.

Tècniques emprades

Anàlisi documental

S'ha utilitzat l'anàlisi documental per treballar amb les fonts secundàries, que comprèn els temaris dels plans docents i la bibliografia referenciada en aquests. L'anàlisi documental s'ha utilitzat per a la representació del contingut del gran volum de documentació que s'ha analitzat. La representació d'aquestes ha de permetre la recuperació de la informació de forma indexada per aquesta recerca, ha de permetre agrupar-la per afinitats segons la informació de què es disposa (Del Valle, 1988).

L'Entrevista focalitzada

Es pot fer referència a diversos tipus d'entrevistes, com poden ser les entrevistes obertes, les entrevistes tancades, les entrevistes focalitzades..., amb independència de la tipologia d'entrevista a la qual fem referència, totes comparteixen que es tracta d'un procés de comunicació i d'interpretació entre humans. Aquesta metodologia permet l'explotació de la informació i suggerir l'elaboració d'informació, d'idees addicionals. El mètode de l'entrevista pot assimilar-se a un contracte entre l'investigador i el seu interlocutor, que ofereix una major llibertat en les respostes i formes d'expressar-se, que la que ofereix l'enquesta per qüestionaris.

En els seus inicis, l'entrevista focalitzada es va desenvolupar per trobar certs problemes emergents en la investigació de la comunicació i en l'anàlisi de la propaganda. Posteriorment, trobem que es va començar a utilitzar com a suport de base per a la interpretació de les dades estadístiques dels efectes significatius de la comunicació de masses.

L'entrevista focalitzada se centra en un esdeveniment o experiència que s'ha viscut, en aquest cas, les fonts primàries de la investigació corresponen a professors als quals fa referència el pla docent que han impartit l'assignatura³⁶. Aquest tipus d'entrevista si bé orbiten sobre un objecte d'interès concret, no parteixen d'unes preguntes fixes o estructurades, sinó d'uns apartats o aspectes d'interès concrets relacionats amb la temàtica. La idea és poder abordar els diferents aspectes en l'entrevista, però amb tota llibertat, en el transcurs de la conversa. L'enquadrament de l'entrevista resulta força flexible, l'interès principal és que durant l'entrevista s'ofereixi informació i reflexions addicionals a les de les fonts secundàries que afavoreixin l'anàlisi del contingut (Merton, Lowenthal, i Kendall, 1956).

La característica més destacada de l'entrevista focalitzada proposada, és que fa referència a successos passats, alguns relats es remunten a esdeveniments de fa 50 anys. Això comporta explicitar el *caràcter performatiu* del relat de les persones entrevistades. Basant-me en Austin (1971), el *caràcter performatiu* s'entén com la (re)construcció narrativa d'un fet, que se li atorga un significat mitjançant la narració de l'escenari, situacions i experiències d'una situació passada. El que comporta que la narració es pot veure influenciada per la seva trajectòria vital viscuda fins aquell moment (Thomas, Znaniiecki, i Zarco, 2004).

Les principals potencialitats són que:

1. l'investigador disposa d'un testimoni subjectiu, en el nostre cas d'un agent que ha participat activament en alguns dels períodes que contempla el nostre objecte d'estudi.
2. el relat en primera persona també comporta el reflex d'una època, d'unes normes socials i d'uns valors compartits, en certa mesura, entre la comunitat de la qual l'agent entrevistat forma part (Pujadas, 1992).

L'apartat *Teoria Analítica* del Capítol Marc Teòric (veure pàg.52) explica el marc teòric en què se sustenta l'anàlisi del subapartat *Justificació del discurs* de l'apartat *Anàlisi de l'assignatura (Capítol Anàlisi i interpretació de resultats)*, on s'identifiquen els elements del discurs del docent, en els quals se sustenten les accions, la justificació dels continguts que impartia en l'assignatura, tenint en compte que es fa una (re)interpretació de fets passats.

---

³⁶ Excepte en el període comprès entre 1955 i la dècada de 1970, com s'explicita en l'apartat que fa referència a les *Fonts de la recerca: primàries i secundàries (ut supra)*.

En aquest sentit, les entrevistes focalitzades portades a terme als docents que han impartit l'assignatura, s'han centrat en els següents aspectes d'interès:

- Contextualització social, circumstàncies institucionals i polítiques en el moment en què es va impartir la docència.
- Si els continguts de l'assignatura es trobaven vinculats a alguna *"demanda o situació social"* d'aquell moment.
- Què esperava aconseguir amb els continguts de l'assignatura?
- Durant l'entrevista es presenten els plans docents als quals estem fent referència (les temàtiques d'interès a les que fa referència), es comenta la bibliografia referenciada (en relació al pes específic que li atorgava en l'assignatura) i es presenta una representació gràfica cartesiana de la bibliografia referenciada en els plans docents respecte als corrents teòrics proposats en el marc teòric per a l'anàlisi. L'objectiu és poder contrastar aquesta primera proposta amb l'actor privilegiat que suposa el professor que ha impartit la matèria.
- Si considera que hi ha algun concepte o conceptes que van ser especialment rellevants o s'incidien especialment i quin significat li atorgava a aquest.

Les entrevistes exploratòries, s'han centrat en els següents aspectes d'interès:

- Pertinença de la recerca.
- Quina relació consideren que ha tingut la Sociologia i el Treball Social, en l'àmbit internacional i en el cas d'Espanya i Catalunya.
- Quins aspectes del corrent teòrics en Sociologia han influenciat al Treball Social, en diferents contextos i àmbits.
- Influència socio-política en cas Espanyol i particularitats en el cas de Catalunya.

Les entrevistes exploratòries a experts en metodologia, s'han centrat en els següents aspectes d'interès:

- Pertinença de la metodologia i tècniques proposada per portar a terme la investigació.
- Aspectes a destacar de cada metodologia i tècniques: potencialitats i limitacions.
- Pertinença de la proposta per l'elaboració de les categories d'anàlisi.
- Pertinença de l'elaboració d'una representació gràfica multidimensional i una representació mitjançant l'Anàlisi de Correspondència.

4.4. Procediment de l'anàlisi i construcció de les categories

Elaboració dels conceptes per l'anàlisi

L'elaboració dels conceptes, la conceptualització, constitueix una de les tasques principals per a la construcció del model d'anàlisi. La conceptualització no es pot equiparar a una definició o a una convenció terminològica, sinó que es tracta d'una construcció abstracta que pretén donar compte de la "realitat". Els corrents teòrics no deixen de ser un conjunt de conceptes, lògicament relacionats, que intenten representar el que creuen que succeeix en el món, com a producte de l'intel·lecte humà, que s'utilitza com a eina per intentar oferir una explicació ordenada i lògica als esdeveniments socials, el que es converteix en una construcció selectiva de la "realitat".

Amb l'objectiu d'evidenciar si hi ha vinculació o associació en el contingut de les fonts primàries i les fonts secundàries amb els corrents teòrics utilitzats per a l'anàlisi, cada corrent teòric s'ha concebut com un gran concepte. Els eixos en què es fonamenta la investigació són els corrents teòrics esmentats en el marc teòric, es pretén identificar-los per proximitat o absència en el transcurs del període temporal de la investigació (Manheim i Rich, 1988). Per simplificar la complexitat dels conceptes i facilitar l'anàlisi de la investigació, s'han acotat les dimensions en què es fonamenta, sense que necessàriament hagin de ser excloents entre elles, acotades dintre del mateix corrent teòric.

La construcció del concepte requereix acotar les dimensions en què es fonamenta. Les dimensions dels conceptes requereixen indicadors que propicien la seva localització, són manifestacions detectables. Els indicadors que s'utilitzen en aquesta investigació poden fer referència a una expressió, a una opinió o qualsevol aspecte que puguem identificar amb la dimensió (Quivy i Campenhoudt, 2001).

La contingència dels conceptes s'ha centrat en la distinció de cada corrent teòric, el que ha comportat parer especial atenció en la construcció de les dimensions. Els corrents teòrics, les dimensions i els indicadors que s'han utilitzat per a l'anàlisi de la investigació han estat els següents:

<i>Corrent teòric: Positivisme</i>	
<i>Dimensió</i>	<i>Indicador</i>
METODOLOGIA CIENTÍFICA: l'aplicació del mètode científic és el camí per sustentar un treball basat en criteris científics i arribar al coneixent de la realitat.	<ul style="list-style-type: none"> - coneixent de la realitat - mètode científic
POSITIVISME ABSOLUTISTA: en el que la ciència és l'única forma per accedir a la veritat, passant per l'experimentació i la raó, el que permetrà enunciar lleis generals universals, també en les ciències humanes.	<ul style="list-style-type: none"> - la ciència és l'únic camí per accedir a la veritat - raó
POSITIVISME PRAGMÀTIC: se separa de la premissa d'aconseguir grans enunciats i se centra a aplicar mètodes, en tècniques empíriques d'indagació social amb la finalitat de fer emergir regularitats, tendències.	<ul style="list-style-type: none"> - Metodologia, mètode - Tendència

<i>Corrent teòric: Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes</i>	
<i>Dimensió</i>	<i>Indicador</i>
SOCIETAT COM A SISTEMA: La concepció de la societat entesa com un tot, les parts o components de la societat es troben interrelacionats, de manera que la resultant de la interrelació explica l'existència de cada component i del propi sistema.	<ul style="list-style-type: none"> - concepció de la societat entesa com un tot - les parts o components de la societat es troben interrelacionats
FUNCIÓ DEL CONFLICTE ANTI-FUNCIONAL: Atribueix al conflicte conseqüències destructores, desintegradores i	<ul style="list-style-type: none"> - conflicte social amb conseqüències disfuncionals

antifuncionals, considerant-ho com una “malaltia” de la societat.	- conflicte social com a malaltia de la societat
FUNCIO CONFLICTE SOCIAL: tant el conflicte com la cooperació tenen funcions socials. Un cert grau de conflicte està molt lluny de ser antifuncional; és un element essencial de la formació del grup i de la persistència de la vida del grup.	- conflicte social necessari per a la vida grupal - el conflicte social té la seva funció social

<i>Corrent teòric: Neoestructuralisme</i>	
<i>Dimensió</i>	<i>Indicador</i>
LA LLENGUA ESTRUCTURA EL MÓN: cada llengua estructura el món de forma diferent i específica —d'una altra manera els problemes de traducció no existirien—.	- cada llengua estructura el món de forma diferent
ANTIRREALISTA: l'atomització entre discurs i realitat no pot sostenir-se. El discurs és la realitat del subjecte, quan fem referència al “jo” és solament una ficció del llenguatge.	- el discurs és la realitat del subjecte - atomització entre discurs i realitat no es pot sostenir

<i>Corrent teòric: Marxisme</i>	
<i>Dimensió</i>	<i>Indicador</i>
ALIENACIÓ: El resultat final del seu treball (mercantil o no) escapa al control dels agents implicats, s'imposa una relació de dominació.	- Sensació d'estranyesa davant els productes de la societat
CLASSE SOCIAL: classe en si que faria referència a una classe social que s'agrupa en funció de la possessió dels recursos materials, de la possessió del coneixement,	- agrupa als individus en funció de la possessió dels recursos materials, de la possessió del

qualificat, enfrontada a la idea de classe per a si fa referència a la consciència de classe, a prendre consciència de la posició que ocupa en l'estructura de classe social.	<p>coneixement</p> <ul style="list-style-type: none"> - consciència de classe - la posició que ocupa en l'estructura social
CONSCIÈNCIA CRÍTICA: recerca les causes, admet el dinamisme i la dialèctica de la realitat, dialògica i democràtica, interpel·ladora, entén el present i projecte el futur. Pròpia de les societats lliures.	<ul style="list-style-type: none"> - admet el dinamisme i la dialèctica de la realitat, interpel·ladora - entén el present i projecte el futur
PROCÉS CONSCIENCIACIÓ: una dinàmica processal mitjançant la paraula en què les persones implicades prenen consciència de si mateixos, de la realitat que viuen i la llegeixen amb les seves pròpies paraules.	<ul style="list-style-type: none"> - prendre consciència de sí mateix en relació als altres
REÏFICACIÓ: es produeix quan mitjançant la creació de productes, fruit de la pràctica humana, aquests s'objectiven o passen a tenir l'aparença de cosa, deslligada del seu productor.	<ul style="list-style-type: none"> - l'aparença de cosa de la producció humana mitjançant l'objectivació
REVOLUCIÓ PASSIVA: per fer referència a la revolució sense revolució, es produeix un canvi estructural però la classe social que hauria de portar a terme aquesta revolució no tenen la força suficient i es produeix per mitjançant altres factors.	<ul style="list-style-type: none"> - canvi estructural en què es veuen implicades forces diferents de la classe social que hauria de liderar el canvi social

<i>Corrent teòric: Interaccionisme Simbòlic</i>	
<i>Dimensió</i>	<i>Indicador</i>
CANVI PERMANENT: el significat de les coses és el producte de la interacció social amb els altres, manipulat i modificat mitjançant el procés interpretatiu desenvolupat per la persona enfrontant-se a les coses.	<ul style="list-style-type: none"> - significat de les coses com a producte de la interacció social - procés social interpretatiu

<p>SOCIETAT COM A PERCEPCIÓ MENTAL: l'existència de la ment com un fenomen que sorgeix de l'experiència social i la comunicació dels individus dins d'ella, accentuant el seu caràcter processual i el paper dels individus dins d'ella.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - la percepció mental com experiència social - caràcter processual
<p>PROCÉS SOCIAL CREADOR DE REALITATS: els processos socials són susceptibles de manipulació per les consciències individuals. Els agents es comporten sempre «com si» la situació fos tal com ell la defineix.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - els agents es comporten sempre «com si» la situació fos tal com ell la defineix.

<p>Corrent teòric: <i>Fenomenologia – Construccionisme</i></p>	
<p><i>Dimensió</i></p>	<p><i>Indicador</i></p>
<p>ABANDÓ PRESSUPÒSITS: es posen en dubte aquelles “certeses autoevidents”, es tracta d'examinar el món com el trobem en la nostra experiència ordinària.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Abandó de les “certeses autoevidents”
<p>INTERSUBJECTIVITAT: el <i>lebenswelt</i> és intersubjectiu, aquesta intersubjectivitat es pot compartir amb major o menor proporció –en la mesura que es comparteix amb uns altres que també l'experimenten i l'interpreten– entre els agents que participen d'aquest.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - intersubjectivitat del <i>lebenswelt</i>
<p>SIGNIFICAT SUBJECTIU: el significat subjectiu s'entén des d'una introspecció simpatètica.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - significat subjectiu - introspecció simpatètica
<p>NATURALITAT QUOTIDIANA: tendeix a la idealització de l'«així successivament», suposa que el món és constant, pel que puc tornar a repetir l'acció en circumstàncies semblants, la ideació del «sempre puc</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pressupòsit que el món és constant

tornar a fer-ho» i que es reproduirà el que ja ha succeït en unes altres situacions prèvies.

SIGNIFICAT NEGOCIAT: el significat o significats negociats poden desplaçar-se, variar, modificar-se, per variacions del context, la temporalitat i/o la (re)negociació; la (re)construcció recursiva del significat entre els agents. - (re)construcció recursiva del significat

Adequació de l'Anàlisi de Contingut

La tècnica d'investigació emprada, que ha proporcionat les dades per aplicar l'instrument mètric multidimensional, ha estat l'**Anàlisi de Contingut** de les fonts primàries³⁷ i secundàries, amb l'objectiu de proporcionar coneixements nous i intel·ligibles. L'anàlisi de contingut se centra en l'anàlisi del significat simbòlic dels missatges, tenint en compte que el significat dels missatges, en la majoria dels casos, no corresponen a un significat unívoc. Per oferir un sentit a les dades, se li ha atorgat un significat privilegiat al context de les fonts, en el cas de l'entrevista focalitzada afegint la perspectiva, la mirada que ofereix l'entrevistat, aquest context l'identificarem com a *context de les dades*.

Tenint en compte aquestes consideracions sobre l'Anàlisi de Contingut, una possible definició d'aquest podria ser la que planteja Stone (1966), en el que considera que "l'Anàlisi de Contingut és una tècnica d'investigació per a formar inferències identificant de manera sistemàtica i objectiva certes característiques específiques dintre d'un text" (Stone, 1966, p.5)³⁸, tenint en compte l'exposat anteriorment a aquesta definició caldria incorporar el que s'ha identificat com a *context de les dades*, tota anàlisi s'hauria d'elaborar en funció d'aquest.

Janis (1965) ofereix una proposta de classificació de l'Anàlisi de contingut, que reproduïxo en la taula següent (Taula 10):

---

³⁷ Les entrevistes focalitzades realitzades als docents, han estat enregistrades amb un dispositiu MP3 i transcrites —es troben en l'apartat Apèndix—. Per portar a terme l'anàlisi de contingut s'ha utilitzat el paquet d'Anàlisi Qualitatiu assistit per computació *Atlas.ti*.

³⁸ Traducció realitzada pel doctorand.

Taula 10

Tipus d'Anàlisi de Contingut

Tipus Anàlisi de Contingut	Aplicació
1. Pragmàtic	Procediment que classifiquen els signes segons les seves causes o efectes probables (p. ex., freqüència amb la qual es diu alguna cosa que pot produir una actitud favorable cap al polític X).
2. Semàntic	Procediment que classifiquen els signes d'acord amb el seu significat (p. ex. còmput de vegades que es fa referència al polític X, sense importar les paraules específiques que s'utilitzen en aquesta referència).
3. Designacions	Proporciona la freqüència amb què es fa referència a determinats objectes (persones, grups, conceptes, etc.), és aproximadament equiparable a una anàlisi temàtica (p. ex., referències a la política que promulga el polític X).
4. Atribucions	Proporciona la freqüència amb què es fa referència a les característiques d'un objecte (p. ex., referències a la integritat personal).
5. Asseveració	Proporciona la freqüència amb què certs objectes són caracteritzats d'un mode particular, és aproximadament equivalent a una anàlisi temàtic (p. ex., referència al polític X com a persona íntegre).

Font: elaboració pròpia basada en Janis (1965).

En aquest estudi, per l'Anàlisi del Contingut s'ha utilitzat l'anàlisi de tipus pragmàtic, que té els seus orígens en la filosofia pràctica, centrada en les situacions de la vida quotidiana, parant atenció els efectes produïts amb el llenguatge. Es postula el maneig del signe per part de l'agent, es parteix de la intencionalitat per part del parlant de l'ús dels signes, idea oposada a la perspectiva que representa l'estructuralisme. Contràriament a l'absència de subjecte de l'estructuralisme, el pragmatisme es fonamenta en la intenció d'un individu o agent que fa un ús estratègic dels signes. Es troba plenament lligat al postmodernisme, rebutjant la idea de *súper subjecte* històric i advoca per les *teories de curt abast*. El principi de realitat *efectiva*, anti-realista de William Thomas com a filòsof del

concret, es troba present en l'anàlisi del discurs, és l'anàlisi de l'acte lingüístic i la correspondència entre context i enunciat.

Posteriorment a aquesta proposta, podem trobar altres variants en la filosofia analítica anti-transcendental anglosaxona, representada principalment per Austin (1971) i Searle (1980). En aquest sentit, són d'especial rellevància els elements dítctics, que representen a coses concretes mitjançant referències i acaben oferint-li un sentit referencial. I, per tant, el sentit dels signes s'ha de cercar en l'agent actiu, l'actuant, en el context social; el que li ofereix més rellevància a l'estudi del sentit de l'acte i les seves conseqüències. Voloshinov (1929)³⁹, en la seva obra *El Marxismo y la filosofía del lenguaje*, ja exposava la importància d'analitzar el discurs en la situació en què es produeix, en la micro-situació, idea que també va defensar prèviament Saussure (2002).

En aquest sentit, l'anàlisi del discurs que es porta a terme des del pragmatisme s'enriqueix amb la incorporació de la naturalesa productiva del discurs, que ostenta el seu exponent de sentit en el si de la seva pròpia situació, incorporant les referències a l'origen històric del discurs.

En la meua anàlisi, parteixo de què els agents construeixen i (re)construeixen en el seu discurs, com agents proactius i que ho fan en funció dels seus interessos. L'anàlisi posa especial èmfasi en aquest aspecte i en com la intencionalitat influeix en l'estratègia de l'agent, en el contingut i els corrents teòrics en què incideix el docent a l'assignatura que imparteix.

Instrument mètric Multidimensional

Per a l'elaboració de l'Instrument Multidimensional, procediré a la transformació de les dades qualitatives a quantitatives. Basant-me en els estudis de Le Goff (1985) i els estudis de Delumeau (1992), les primeres transformacions del qualitatiu en quantitatiu les hauríem de situar en el segle XII i XIII, en el desenvolupament escolàstic del pecat. En aquests estudis, podem trobar diversos exemples, però només per citar-ne un representatiu pot ser la transformació algorítmica de la *naturalesa qualitativa* com són els pecats, on s'estableix una correspondència amb un llenguatge i relacions quantitatives, com són els dies d'estança en el Purgatori; i com són el conjunt de relacions quantificades entre els pecats i el nombre d'oracions que havia de resar el penitent i els diners que havia de pagar per la seva indulgència i així reduir el temps d'estada del difunt en el Purgatori.

---

³⁹ He utilitzat la traducció en llengua castellana del 1992.

Per a la meua investigació, una vegada elaborada la conceptualització i les dimensions referencials que conforma l'espai topològic que sustenta l'anàlisi, es procedeix a la transformació de les dades qualitatives a quantitatives de manera que puguin ser representades en un espai euclidià⁴⁰.

Amb l'objectiu d'elaborar un instrument que permeti copsar la tendència o tendències entre les fonts primàries i secundàries utilitzades per a la investigació versus els corrents teòrics contemplats en el marc teòric, he optat per una eina que permet una representació gràfica dels fets.

Es planteja, com en tot model, un procés per a reduir la complexitat. Amb aquesta finalitat s'ha elaborat una escala ordinal, que ubica les fonts primàries i secundàries respecte als corrents teòrics en un espai euclidià, quantitatiu. La freqüència mostra les vegades que s'ha identificat el corrent teòric en l'entrevista realitzada al docent, en el contingut del temari i en la bibliografia referenciada en el pla docent de l'assignatura.

Per portar a terme la representació de la distribució espacial amb una magnitud escalar, s'ha analitzat de forma independent les entrevistes realitzades als docents que han impartit l'assignatura en aquest període, els continguts del temari i el contingut de la bibliografia referenciada en el pla docent de l'assignatura; vinculant-los per afinitat als corrents teòrics. En el cas de les entrevistes focalitzades i el contingut del temari dels plans docents es mostra la freqüència amb la qual s'ha identificat, en el cas de la bibliografia referenciada en els plans docents només s'identifica una vegada el corrent o corrents vinculats a cada obra o document, per eliminar el possible efecte de sobre-representació. La freqüència serà el valor de l'escala ordinal amb increment d'1.

Representació Gràfica Multidimensional

Per a cada assignatura i període acadèmic, s'ha portat a terme una representació en un espai Multidimensional escalar, que serà el resultat final del sumatori dels corrents teòrics identificats en el temari del pla docent, en la bibliografia referenciada en aquest i l'entrevista focalitzada al docent que ha impartit l'assignatura. Les

---

⁴⁰ L'espai euclidià és la representació vectorial d'una dimensió finita n definida per una distància definida.

representacions gràfiques es presenten de forma desagregada. El període longitudinal-temporal⁴¹ que representa el gràfic facilita l'anàlisi diacrònica del gran volum d'informació obtinguda de les fonts primàries i secundàries; i la identifica amb els corrents teòrics.

Per oferir un cert sentit a la tendència teòrica resultant, l'explans o explicació contempla que es tracta d'una mirada retrospectiva, tenint en compte el caràcter *performatiu* d'aquesta; ubicant-la en el context històric i situació sociopolítica, les tendències culturals que arriben a Catalunya o a determinats cercles d'influència de la professió, com a part del procés comprensiu de què i el com s'ha explicat el Treball Social.

S'ha plantejat un Instrument Multidimensional per a no reduir el fenomen a una sola dimensió referencial, perquè comportaria la pèrdua de les dimensions amb menor representació que la dimensió principal. La representació multidimensional garanteix que totes les dimensions observades es troben representades, afavorint l'emergència dels patrons o tendències amb major rellevància. La utilització d'una distribució extensiva permet distribuir i localitzar en l'espai multiaxial conformat pels corrents teòrics les assignatures seleccionades per a l'estudi, el que permet la representació en un Gràfic Multidimensional (Delgado i Gutiérrez Fernández, 1994).

Representació gràfica mitjançant l'Anàlisi de Correspondència de les tendències teòriques de les assignatures

S'ha procedit a una representació gràfica obtinguda mitjançant l'Anàlisi de Correspondència⁴² (AC) per tal de facilitar la tasca hermenèutica d'interpretació⁴³. L'objectiu de l'AC és reduir un nombre considerable de dades a un nombre reduït de dimensions. Les dades, en aquest tipus d'anàlisi, s'acostumen a presentar en una taula de contingència de dues variables nominals o ordinals. L'AC permet resumir la informació presentada en les files i en les columnes, acotar-la a espais reduïts. En el cas que m'ocupa, m'interessa la representació gràfica que possibilita

---

⁴¹ La direcció longitudinal-temporal facilita observar i analitzar diacrònicament un problema que compren un espai entre dues unitats temporals, que a la vegada s'inscriu en un espai-temporal, que és un estudi evolutiu dels elements i la relació entre el contingut de les unitats d'espai donades en una època determinada (Vilà Valentí, 1999).

⁴² Per representació gràfica obtinguda mitjançant Anàlisi de Correspondència s'ha utilitzat el paquet d'Anàlisi Estadístic SPSS.

⁴³ Les dades utilitzades són les que provenen de la transformació de les dades qualitatives en quantitatives, explicat en l'apartat *Instrument mètric Multidimensional*.

aquest tipus d'anàlisi, permetent-me representar de forma simultània les files i les columnes de les variables nominal i ordinals.

Per portar a terme la representació, s'associa a la modalitat de la taula un punt en l'espai R^n (generalment $n=2$) de manera que les relacions que es troben a prop/lluny entre els punts calculats reflecteixen les relacions de dependència i semblança existent entre elles. En el meu cas, la proximitat entre les assignatures i els corrents teòrics, permet establir relació entre elles i la llunyania representa una presència marginal o nul·la de l'assignatura en relació al corrent teòric. (Doménech i Portell, 1994).

4.5. Consideracions ètiques i limitacions de la recerca

La tesi s'ha elaborat seguint les recomanacions del *Codi de bones pràctiques en recerca* (2010) de la Universitat de Barcelona. Tots els docents que han participat de l'entrevista focalitzada ho han fet de forma voluntària, i han donat la seva autorització per tal de poder utilitzar aquesta informació per a l'elaboració de la recerca.

A l'Apèndix es troba el model de *Consentiment Informat* que han signat els entrevistats. Els originals signats els custodia el doctorand, restant a la disposició del tribunal si es considera oportú. El tractament de les dades de l'entrevistat, es farà respectant les disposicions de la Llei Orgànica 15/1999 de Protecció de Dades de Caràcter Personal, i només seran utilitzades per aquesta recerca, dins del Conveni de col·laboració entre la Universitat de Barcelona i el Col·legi de Treball Social de Catalunya.

No ha estat possible realitzar l'entrevista focalitzada a la professora que impartia majoritàriament les assignatures objecte d'estudi durant el període de 1955 a la dècada de 1970 per decés, com s'ha explicat anteriorment.

La recerca dels plans docents ha estat complicada, perquè majoritàriament no es trobaven catalogats, ni tampoc ordenats; es trobaven entre un conjunt de documents que fan referència a l'Escola de Treball Social, en diferents períodes de la seva trajectòria. Hi ha un nombre reduït de plans docents als quals no s'ha tingut accés per no trobar-se entre la documentació custodiada per la UFR Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona —fa referència al període comprès de 1955 a la dècada de 1970—, com s'explicita en l'apartat de resultats.

Capítol 5. ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE RESULTATS

ESQUEMA DE CONTINGUT:

En aquest apartat es presenten els resultats de l'anàlisi de les fonts primàries —les entrevistes focalitzades als docents als quals fa referència el pla docent que han impartit l'assignatura— i els resultats de l'anàlisi de les fonts secundàries —els continguts dels temaris dels plans docents de l'assignatura i els resultats de l'anàlisi de la bibliografia referenciada en els plans docents—.

El tractament de l'anàlisi té dues parts diferenciades, a causa de la naturalesa de les fonts, que són les següents:

- a) L'apartat *L'ensenyament del Treball Social durant el període del 1955 a la dècada dels 70*, presenta els resultats de l'anàlisi de l'ensenyament de Treball Social des de l'any 1955 a la dècada dels 1970. Aquest apartat presenta els resultats amb "limitacions" de les fonts d'estudi durant aquest període, com la impossibilitat de realitzar l'entrevista a la professora que ha impartit principalment la matèria de les assignatures objecte d'estudi, per decés. El contingut de temari dels plans docents és molt breu i no contempla la bibliografia referenciada per l'assignatura. Amb aquestes limitacions d'accés a les fonts, s'ha optat per entrevistar a la professora Teresa Rossell com informadora clau d'aquest període i l'anàlisi del temari dels plans docents.
- b) La dècada de 1970 fins al curs 2012-2013 es presenten els resultats de l'anàlisi de les fonts primàries i secundàries per a cada assignatura, **Conceptes Bàsics del Treball Social**, **Treball Social Individual i Familiar**, i **Treball Social Comunitari**. Tots els apartats tenen la mateixa estructura:
  - *Resultats de l'anàlisi de les entrevistes* —els fragments de l'entrevista als que es fa referència s'identifiquen amb la lletra atorgada al docent i el número de línia que comença i acaba de la transcripció de l'entrevista, p. ex. (D, 25:27). Les transcripcions de les entrevistes es poden consultar en l'apartat Apèndix.
  - *Justificació del discurs* —fa referència al discurs del docent—.
  - *Resultats de l'anàlisi de l'entrevista*
  - *Bibliografia dels plans docents* — es presenten els resultats de l'anàlisi del contingut del temari dels plans docents—.

- *Temari: corrents i dimensions dels plans docents*
- *Síntesi de resultats de l'anàlisi de l'assignatura*

Per finalitzar es presenta la *SÍNTESE DE L'ANÀLISI DE RESULTATS*: presenta la síntesi dels resultats obtinguts dels corrents teòrics identificats per a cada assignatura, durant el període que comprèn la investigació. Posteriorment, es mostren les tendències dels corrents teòrics que s'han identificat en l'ensenyament del Treball Social. Finalment, es destaquen aquells aspectes dels corrents teòrics que han tingut una major rellevància en l'ensenyament del Treball Social.

5.1. L'ensenyament del Treball Social durant el període del 1955 a la dècada dels 70

El següent apartat té un tractament diferent de la resta de períodes i en relació a les assignatures, en primer lloc cal destacar la impossibilitat de realitzar una entrevista a la professora Montserrat Castells (1916-1986), per decés, —principal docent de les assignatures objecte d'estudi durant aquest període—, per la qual cosa com a font primària s'ha utilitzat l'entrevista realitzada a la professora Teresa Rossell, que s'ha format en aquesta escola durant aquest període, va conèixer personalment a la professora Castells i també ha exercit càrrecs directius en la direcció de l'escola a partir de la dècada dels 70. Una altra limitació és que els plans docents d'aquest període no disposen de bibliografia pel que no s'ha pogut analitzar⁴⁴. A continuació es presenta un recorregut històric i d'esdeveniments significatius per l'Escola des dels inicis fins a la dècada dels 1970, posteriorment es presenten els resultats de l'anàlisi dels plans docents de les assignatures seleccionades per l'estudi d'aquest període; prenent com a informadora clau a la professora Teresa Rossell.

El 12 de gener de 1953 es crea la *Escuela de Visitadoras Sociales Psiquiátricas* de la *Sección Femenina de la Falange Española y de las JONS (Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista)*, l'ensenyament s'imparteix des de la Càtedra de Psiquiatria de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona, —la formació estava distribuïda en dos

---

⁴⁴ Com s'especifica en l'apartat Metodologia.

anys—. La seu de l'Escola es troba en la mateixa Càtedra de la Facultat de Medicina del carrer Casanova 143 de Barcelona (Estruch i Güell Fortuny, 1976). En els seus inicis els plans docents es troben amb una marcada influència de la disciplina psiquiàtrica i de la disciplina psicològica. Aquest aspecte ho corrobora la professora Rossell, durant l'entrevista realitzada:

...quan es crea l'Escola al 1953 hi ha unes senyores, que són de la Secció Femenina. La Secció Femenina tenia tota una vessant social, de fer obres socials i llavors hi havia unes senyores que van dir que volien col·laborar i el Dr. Sarró diu això doncs fem això de les visitadores socials. Es passen dos anys, que si mires el programa tot és psicologia (TR, 70:73).

Els plans docents del curs 1955-1956, corroboren l'afirmació de la professora Rossell, en la Taula 11 es reproduïx les assignatures que s'impartien durant els diferents cursos de l'ensenyament de Treball Social:

Taula 11

Assignatures que contempla el pla docent del curs 1955-1956

1º CURSO	2º CURSO
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Psiquiatria ▪ Psicopatología ▪ Técnicas de entrevista ▪ Problemas de inadaptación infantil ▪ Técnicas e interpretación de los test infantiles ▪ Elementos de sociología de la familia ▪ Psicodinamia ▪ Psicología evolutiva de la infancia 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Legislación e instituciones ▪ Psicología social ▪ Nociones de sociometría ▪ Programa de higiene mental ▪ Caracterología ▪ Problemas de la inadaptación infantil ▪ Técnicas de interpretación de test metal ▪ Psiquiatria ▪ Sociología aplicada

Font: elaboració pròpia basat en el pla docent del curs 1955-1956

Les primeres dues dècades de l'escola cal contextualitzar-la en una Espanya que es troba sota la dictadura franquista. Els principals càrrecs de direcció els van presidir durant els primers 20 anys, el Dr. Sarró com a Director, la Sra. Montserrat Castells com a Subdirectora i la Sra. Mª Dolores Enedáguila com a Cap d'Estudis; la Subdirectora i la Cap d'Estudis eren Assistents Socials i delegades de la *Sección Femenina*. La formació anava encaminada a la formació de personal especialitzat a atendre les tasques psicosocials relacionades amb la psiquiatria d'aquest

moment. Posteriorment, la formació es va anar ampliant a la resta de l'àmbit sanitari i amb poc temps va contemplar diversos camps d'aspecte social. L'ampliació del prisma d'acció de l'ensenyament va propiciar el canvi de nom i va passar a nomenar-se *Visitadoras Sociales Psicológicas*, ampliant-se la formació a tres anys (1956).

En consonància amb el canvi de tendència, es comença a primar les disciplines de les ciències socials. La professora Rossell, en aquest cas relatant la seva experiència com a estudiant en aquesta escola, constata com es comença a fer manifesta la introducció de la sociologia o d'aspectes relacionats amb aquesta, en l'ensenyament del Treball Social i com la mirada de l'Escola es troba posada també en aspectes internacionals. Es reproduïx a continuació el següent fragment de l'entrevista en què ella comença a considerar la sociologia i la psicologia com a disciplines que poden oferir eines al treball social:

... jo vaig ser la primera treballadora social de grup a l'any 1962 o 1964, perquè va venir..., bueno a les hores va ser molt important, això ja ho deus saber que van venir aquestes expertes de les Nacions Unides, que una era la Nathirka Furi, l'altre la Helen Cassidy i aquestes senyores explicaven el que era el Case Work, suposo que a l'altre escola també hi van anar. Aquestes jo ja les vaig agafar perquè jo vaig estudiar en el 1959 o 1962, algo així. I llavors aquestes senyores explicaven case work, què era el Treball Social i és quan moltes de nosaltres vam veure que la psicologia i la sociologia eren molt important per a reforçar el que era el treball social (TR, 84:91).

La dècada dels 60, més concretament a partir de 1964, es podria denominar com la dècada que comença a consolidar-se el reconeixement oficial de l'ensenyament de Treball Social per part de l'Administració i el reconeixement de l'Escola a nivell internacional. Concretament és a l'any 1964 cuando el *Ministerio de Educación y Ciencia (MEC)*, mitjançant el Decreto 1403/1964 publicat en el BOE del 30 d'abril sobre la classificació dels estudis d'Assistent Social, el classifica com a tècnic de grau mig. Aquest mateix any, l'Escola és reconeguda internacionalment, passa a ser membre de la Unió Catòlica Internacional d'Escoles de Serveis Socials (UCISS) i més tard va ser reconeguda i acceptada com a membre de la International School of Social Work (ISSW). La professora Rossell va ser membre actiu de la ISSW i va participar en el reconeixement internacional de l'Escola de Treball Social de Barcelona, que en aquell moment es denominava "*Visitadoras Sociales Psicológicas*". Com testifica el següent fragment de l'entrevista:

L'any 1973 és molt interessant perquè per entrar a l'Associació Internacional de Treball Social feien enviar a cada escola perquè fos acceptada, el pla d'estudis, l'emplaçament..., hi ha un document que la Montserrat Castells diu, no sé si l'any 73, que finalment la ISSW accepta l'escola de Treball Social com a membre d'aquesta associació

mundial, al 73, però després d'una activitat, d'un informe de lo que era l'escola. A partir d'aquest moment som membres i jo posteriorment vaig ser del comitè directiu d'aquesta organització (TR, 280:284).

En la dècada dels 70 i principis dels 80 es concentren esdeveniments i canvis socials significatius per a la pràctica i de l'ensenyament del Treball Social. A nivell estructural, de caire polític i legal, és molt important la mort del dictador Francisco Franco (1975), la proclamació de la Constitució de 1978 que aferma el camí cap a la democràcia i com Estat Democràtic Social de Dret, i la celebració de les primeres eleccions generals de l'any 1982, la configuració d'un Estat autonòmic facilita transferir algunes competències entre elles les que fan referència a serveis socials. Segons manifesta la professora Rossell, "l'oficialisme" i adequació dels plans docents a la visió i requeriments de la dictadura, no reflecteixen el clima de tolerància que existia a les classes, a l'hora d'impartir la docència, com s'identifica en el següent moment de l'entrevista que es reproduïx a continuació:

...abans de la transició política, hi ha un problema molt important que és el problema que estem sota el franquisme i que encara que les corrents marxistes estiguin molt presents i aquí i sobretot en professions socials, en sociologia en el programa, la sociologia que es dona i la visió del Treball Social, podriem dir que és també molt oficial, molt clàssic, encara que per sota, a la pràctica tenen molta importància totes les teories del socialisme actiu, del marxisme (TR, 1:6).

Sense oblidar que fins a la dècada dels 70 a l'Escola es troba la *Secció Femenina*, i Montserrat Castells com una representant d'aquesta organització i la subdirectora de l'escola. Rossell considera que el fet de poder parlar de la ideologia marxista a les classes, es deu principalment a Montserrat Castells que considerava l'ensenyament com alguna cosa plural i inclusiva, com reconeixen en el següent fragment de l'entrevista:

(...) Montserrat Castells per la seva manera de ser era autoritària, quan es va jubilar, però quan ja va haver l'altre direcció i tot això els hi vam fer un homenatge a la Montserrat Castells, al Dr. Sarró i a la Maria Dolors Àguila i jo tinc una carta de la Montserrat Castells super-agraïda, però penso que no s'ha reivindicat prou aquesta figura, en el sentit que va portar endavant una Escola, i ella ja et dic que era d'aquesta organització i penso que si es parlava de marxisme era perquè ella tenia una actitud ètica de que s'havia d'acceptar el pensament que no fos exclusiu (TR, 252:257).

Possiblement, un dels canvis més significatius ho trobem en el mes de setembre de 1973, la *Sección Femenina*, canvia la direcció de l'Escola. El càrrec de Director passa al Dr. José Luís Martí Tusquets i com a Subdirectora la Sra. Teresa Rossell, que era Assistent Social. Un fet significatiu és que es tracta de personal no vinculat a la *Sección Femenina*. Ja

en plena transició de la dictadura a la conformació de l'Estat Democràtic, l'any 1976 es fa efectiva l'extinció de la *Sección Femenina*.

Plans docents de les assignatures i contextualització del seu contingut contrastat amb l'entrevista de la professora Teresa Rossell

Des de l'inici de l'Escola a l'any 1953 fins a la dècada dels 70, comprèn un període de canvis social, de canvis a l'Escola en relació als objectius de l'ensenyament de Treball Social, de canvis en els continguts dels plans docents, incorporació d'assignatures i extinció d'unes altres. Totes aquestes dinàmiques que conflueixen en aquest període, que podríem denominar de gestació d'assignatures i en (re)plantejaments a l'Escola de treball social, es troba reflectit en el contingut de les assignatures. Per establir un fil conductor en les assignatures seleccionades per a l'anàlisi, des de 1955 al 2013, he agrupat les assignatures seleccionades per a l'anàlisi del període que ens ocupa de 1955 a la dècada de 1970. Amb la nomenclatura de Conceptes Bàsics del Treball Social, per afinitat als continguts que contempla l'assignatura que actualment s'imparteix en el Grau de Treball Social s'identifica amb aquest nom, i les assignatures comparteixen l'objectiu d'oferir una perspectiva global i iniciació al Treball Social; una altra de les agrupacions fa referència al que principalment s'identifiquen amb el Treball Social Individual i Familiar; i una tercera agrupació engloba el Treball Social Comunitari.

Com tindrem oportunitat de veure a continuació, en alguns moments, els plans docents engloben en la mateixa assignatura més d'una de les agrupacions o àmbits especificats anteriorment.

No és fins al curs 1956-1957, que la formació de Treball Social passa de dos a tres anys de formació; en els plans docents anteriors al curs 1956-1957 no es troba una assignatura de Treball Social com a tal, per la qual cosa els resultats de l'anàlisi de les assignatures agrupades per àmbits que s'ofereix a continuació comença amb els plans docents de 1956-1957. Una altra de les característiques dels plans docents de les assignatures seleccionades és que durant aquest període no contenen bibliografia referenciada, per la qual cosa l'anàlisi se centra en el contingut de la temàtica dels plans docents.

5.1.1. Resultats de l'anàlisi de les assignatures agrupades sota l'epíleg Conceptes Bàsics de Treball Social —CBTS—

Les següents assignatures les trobem situades en el primer any d'ensenyament, posteriorment les trobem situades en el segon any amb el mateix contingut, com s'especifica a continuació. En el curs 1956-1957, trobem l'assignatura *Trabajo Social de Casos* impartida pel Dr. de la Cruz, que incideix en aspectes més introductoris i de forma recurrent en el diagnòstic i el tractament. Reprodueixo a continuació alguns continguts del temari que fan referència a aquests aspectes:

- Lección 1.- Finalidades del trabajo social. Métodos de trabajo social. Trabajo social de casos.
- Lección 7.- Fines sociales del tratamiento. Tipos de tratamiento. Utilización de los recursos. Tratamiento directo e indirecto.
- Lección 8.- Adaptación y capacidad para recibir tratamiento. Concepto de adaptación. El uso de la interpretación: autoridad y realidad.

Analitzant el contingut dels plans docents, s'identifica la importància que se li atorga al fet d'establir un tractament des del Treball Social amb la finalitat d'adaptar l'individu al funcionament de la societat en la qual es desenvolupa, com si es tractés d'una desviació de la funció a desenvolupar en aquesta. Aquesta concepció es troba més propera al corrent teòric **Estructural-Funcionalisme** i la **Teoria de Sistemes** i de forma més específica a la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**, en la que la no adaptació de l'individu a la societat s'assimila a la idea de patologia o es tracta d'alguna cosa disfuncional per part de l'individu. Aquesta assignatura la trobem pràcticament sense canvis en el temari fins al curs 1959-1960.

A partir del curs 1960-1961 no es troba l'assignatura amb el mateix nom, però trobem l'assignatura *Métodos de Trabajo Social "Case Work"* i com a docent específica a la professora Montserrat Castells. L'assignatura segueix tenint un caràcter introductor i continuista en relació a l'anterior, insistint en els aspectes del tractament. A continuació es reprodueixen les parts més significatives de temari per al cas que ens ocupa:

- Lección 1.- Introducción al trabajo social de casos. Conceptos básicos. Función del trabajo social de casos dentro del trabajo social: algunas notas históricas.
- Lección 3.- Principios generales de trabajo social de casos, concepto del método. Objeto, fin y medios.
- Lección 4.- Los instrumentos del trabajo social de casos la relación profesional.

- Lección 7.- Fines del tratamiento. Utilización de los recursos. Modalidad de tratamiento indirecto en el tratamiento directo.

Segueix insistint en la importància del tractament que cal oferir des del Treball Social canalitzat en el mateix corrent teòric citat anteriorment, el **corrent teòric Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** i en el marc de la mateixa **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**.

A partir del curs 1963-1964, l'assignatura canvia de nom i passa a denominar-se **Introducción al Trabajo Social**, tenint com a docent a la professora Amelia Baldajos. L'assignatura segueix mantenint el mateix objectiu, ser introductòria en la disciplina, però s'introdueix una temàtica que no s'havia trobat fins al moment que són referències a l'àmbit europeu i nord-americà en relació al treball social. Això es pot identificar en els següents apartats del temari que es reproduïx a continuació:

- II.- Bosquejo histórico de la influencia europea en el trabajo social actual: situación española. Función de la escuela de visitadoras sociales psicológicas.
- III.- Estudios norteamericanos sobre el trabajo social. Bases fundamentales del trabajo social.
- V.- Idea general de los métodos de trabajo social. Trabajo social de casos. Trabajo social de grupo. Trabajo social de comunidad. Trabajo social administrativo.

Amb la informació explícita del temari, no es disposa de dades suficients per establir una associació amb els corrents teòrics.

En el curs 1966-1967, trobem l'assignatura amb un altre nom, es diu **Principios Generales y Metodología del Trabajo Social**, la docent és Monserrat Castells. Respecte al temari, segueix sent una assignatura introductòria al Treball Social, tots aquests apartats del temari evidencien la tasca més incipient en la introducció a la matèria:

Tema 2.- Concepto actual del trabajo social. Definiciones, bases fundamentales en las que se apoya. Finalidad.

Tema 3.- Evolución del concepto de necesitado a través de la historia. Influencia europea y de los estudios norteamericanos.

En relació a la vinculació del contingut del temari amb els corrents teòrics, no s'ofereixen evidències suficients per poder arribar a establir certa associació.

En el curs 1971-1972, trobem l'assignatura amb un nou nom, mantenint els mateixos continguts en temari del pla docent i la mateixa docent que l'anterior, la professora Montserrat Castells; en aquest cas es denomina *Trabajo Social* i es mantindrà sense variacions en el següent curs acadèmic.

5.1.2. Resultats de l'anàlisi de les assignatures agrupades sota l'epíleg Treball Social Individual i Familiar —TSIF—

El període que comprèn des del curs 1959-1960 al curs 1974-1975 es troba, en funció del curs, denominacions diferents que en major o menor mesura fan referència als continguts de Treball Social Individual i Familiar, com es presentarà a continuació incideixen més en els aspectes individuals que familiars i una altra de les peculiaritats és que en alguns cursos s'engloba en el mateix temari el Treball Social Individual i el Treball Social de Grups, i fins i tot també trobarem el Treball Social Comunitari. Centrant-me en el curs 1959-1960, l'assignatura es denomina *Trabajo Social de Casos*. L'assignatura se centra principalment en el Treball Social Individual, fent referència als següents aspectes del temari:

- Características del caso individual.
- El método de casos individuales en trabajo social.

El temari contempla el Treball Social Familiar, sense donar-li el protagonisme que ostenta el Treball Social Individual. Es troba englobat en l'apartat que es denomina Treball Social Especialitzat, en el qual també es troba el Treball Social i Educacional, el Treball Social Industrial, el Treball Social Mèdic, el Treball Social Jurídic i el Treball Social Laboral. Amb la informació obtinguda del pla docent, del contingut del temari, no es disposa d'informació suficient que permeti la vinculació amb els corrents teòrics utilitzats per a l'anàlisi.

En el curs 1960-1961, l'assignatura que fa referència a Treball Social es denomina **Asistencia Social**, especificant com a docent a la professora Montserrat Castells. Els continguts del pla docent són els mateixos que trobem en l'assignatura de primer del curs 1966-1967 amb el nom de *Principios Generales y Metodología del Trabajo social*, com ja s'ha comentat abans fa referència al que s'ha englobat com a conceptes bàsics de Treball Social pel qual no ho comentaré en aquest apartat.

En el curs 1966-1967, es pot trobar que l'assignatura que fa referència al Treball Social Individual i Familiar, alhora comprèn l'assignatura de Treball Social de Grups. En aquest apartat, només faig referència al Treball Social

Individual i Familiar del pla docent. L'assignatura es denomina *Servicio Social Individualizado y de Grupo*. El primer apartat del programa es denomina **Servicios Sociales Individualizados**, i fan referència exclusivament a la intervenció individualitzada, l'apartat que es reproduïx a continuació englobaria l'essència del temari:

II.- Aplicación de los principios generales del servicio social al método individualizado.

En aquest cas no s'explicita el Treball Social Familiar. El contingut del pla docent no ofereix elements suficients per vincular-ho amb els corrents teòrics.

Durant el curs 1970-1971, l'assignatura fa referència al Treball Social Comunitari, pel que passaré al curs 1974-1975 en el que l'assignatura torna a centrar-se en el Treball Social Individual i Familiar, i l'assignatura es denomina *Metodología del Trabajo Social a nivel del individuo*, essent la docent la professora Rosa Roca. Resulta significatiu el fet que fa referència explícitament a la sociologia, entès com a suport teòric que permeti entendre la globalitat dels fets o esdeveniments externs, en aquest cas el pla docent ho denomina de la següent manera:

- Factores sociales o sociológicos (externos).

Es torna a reprendre el concepte de tractament quan fa referència a la determinació dels elements d'estudi, de diagnòstic i de tractament. Entenent que l'individu forma part d'un tot que és la societat en la qual participa i es troba interrelacionat entre els elements que la conformen, considerant que juga un rol, una funció que cal tractar si es detecta certa desviació o disfuncionalitats d'aquest punt, aquesta concepció s'acosta al que comprèn la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**, corresponent al **corrent teòric Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**.

Al curs 1977-1978, l'assignatura passa a denominar-se **Treball Social**, i com a docent identifica a la professora Ana Morató. A partir d'aquest curs, els plans docents no incideixen de forma tan explícita en la intervenció individual i familiar, si prenem com a referència aquest pla docent, que pràcticament es manté sense modificacions fins al curs 1981-1982, es proposa a l'assignatura com a objectiu principal, cito textualment: "capacitar a los futuros trabajadores sociales en la interpretación dialéctica del contexto social y, consecuentemente, para su intervención profesional".

En relació a aquesta assignatura, els plans docents que comprenen el període dels cursos 1982-1983 al curs 1985-1986 no he tingut accés per incorporar-los en la recerca, perquè no s'han trobat a l'arxiu de la UFR de l'Escola de Treball Social de la UB. És a partir del curs 1986-1987, en què de forma més explícita, els plans docents contempnen l'assignatura identificada amb l'epíleg de **Treball social Individual i Familiar**.

5.1.3. Resultats de l'anàlisi de les assignatures agrupades sota l'epíleg de Treball Social Comunitari –TSC–

És en el curs 1961-1962, en el qual trobem l'assignatura de Treball Social Comunitari de manera monogràfica, situada en el tercer curs de l'ensenyament. En aquest cas es denominava *Trabajo Social de Comunidad*, sent la professora Montserrat Castells la que impartia la docència de l'assignatura. El temari fa referència a una part introductòria i històrica del concepte de comunitat i les seves tipologies, també es referència els límits del Treball Social respecte als problemes de la comunitat i destacaria també l'última lliçó que parla de planificació de la solució. Com que el Pla Docent no desenvolupa aquest temari i al no comptar amb més elements que permetin atribuir la presència d'uns corrents teòrics específics en ensenyament del Treball Social comunitari en aquest període, no es realitza cap vinculació per no incórrer en una relació espúria.

Durant el curs 1962-1963 al curs 1966-1967, segueixo trobant l'assignatura de Treball Social Comunitari, però ja deixa d'oferir-se com assignatura monogràfica per compartir l'espai en la mateixa assignatura amb organització dels serveis socials rurals. L'assignatura es denomina *Servicios Sociales de Comunidad y Organizaciones de Servicios Rurales*, en aquest cas el pla docent no identifica el professor que imparteix aquesta matèria. En la primera part del pla docent que fa referència al servei social de comunitat, no es troben canvis significatius respecte a l'assignatura anterior de Treball Social Comunitari. Durant el curs 1970-1971, torna a incorporar-se l'assignatura, amb el mateix nom, en aquest cas, el temari que desenvolupa l'apartat que fa referència a serveis socials de comunitat, és idèntic al comentat anteriorment de *Servicios Sociales de Comunidad y Organizaciones de Servicios Rurales*.

En el curs 1972-1973 tornem a trobar l'assignatura, com es comenta posteriorment en l'apartat dedicat a l'anàlisi de l'assignatura de Treball Social Comunitari.

5.1.4. Síntesi de resultats d'aquest període

Durant aquest període que comprèn des de 1955 fins a principis de la dècada dels 70, l'únic corrent teòric que s'ha pogut evidenciar de l'anàlisi dels plans docents ha estat el **corrent teòric l'Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** i en tots els casos vinculats a la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**. Amb les limitacions que s'han descrit anteriorment, relacionades amb les fonts primàries i les fonts secundàries per dur a terme l'anàlisi, no es

poden descartar influències d'altres corrents teòrics en l'ensenyament de Treball Social en aquest període, però no es disposa d'evidències suficients per establir aquesta correspondència, cosa que sí que succeeix en les anàlisis posteriors.

A continuació, es presenten els resultats de l'anàlisi de les assignatures seleccionades per a la investigació a partir de la dècada del 1970, comprèn els resultats de l'anàlisi de les entrevistes als docents, del contingut dels temaris i la bibliografia referenciada en els plans docents.

5.2. Assignatura: Conceptes Bàsics del Treball Social

Conceptes Bàsics del Treball Social

En aquest apartat, prenc com a referència el contingut del temari de l'assignatura del Grau que en l'actualitat s'identifica amb el nom de Conceptes Bàsics del Treball Social (CBTS). Per tal d'oferir un fil conductor, he agrupat sota l'epígraf Conceptes Bàsics del Treball Social, totes les assignatures que des de 1955 al 2013 tenen com a objectiu oferir una introducció al Treball Social als estudiants durant el primer curs d'ensenyament, que és on s'ubica; en la professió, en la seva metodologia, en les formes d'intervenció, la interdependència dels factors implicats, etc., pel que es tracta d'una assignatura que podríem qualificar-la d'introductòria en conceptes i aspectes que es tractaran de forma més específica en altres assignatures, i la seva perspectiva és més generalista.

Aquesta assignatura la trobem en l'ensenyament de Treball Social per primera vegada en el curs 1956-1957 i s'identifica amb el nom de *Trabajo Social de Casos*. Aquesta assignatura la trobem pràcticament sense canvis en el temari fins al curs 1959-1960. A partir del curs 1960-1961, l'assignatura passa a nomenar-se *Métodos de Trabajo Social "Case Work"*. A partir del curs 1963-1964, l'assignatura canvia de nom i passa a denominar-se *Introducció al Trabajo Social*. En el curs 1966-1967, trobem l'assignatura amb un altre nom, es diu *Principios Generales y Metodología del Trabajo social*, per passar a anomenar-se *Trabajo Social* en el curs 1971-1972. En el curs 1979-1980, es denomina *Treball Social: Acció Social i Treball Social*, per passar a denominar-se *Treball Social I* a partir del curs 1986-1987. A partir del curs 1994-1995, l'assignatura pren forma i un contingut més estable, i se la denomina **Bases**

Conceptuals del Treball Social, i és en el curs 2001-2002 en el que es canvia el nom que manté en l'actualitat, **Conceptes Bàsics del Treball Social** (fins al curs 2012-2013).

A continuació es presenten els resultats de l'anàlisi de les entrevistes realitzades als docents de referència de l'assignatura durant aquest període —professora Rosa Domènech, professora Carme Rubí, professora Conxita Ainsa i professor Cándid Palacín—, els resultats de l'anàlisi del temari i de la bibliografia referenciada en els plans docents.

Treball Social (curs 1977-1978 al curs 1978-1979) –CBTS–

Aquest apartat se centra en l'assignatura identificada en el Pla Docent de 1977-1978 fins al curs 1978-1979 amb el nom de **Treball Social**, ubicada en el primer curs de l'ensenyament.

L'objectiu que es marca aquesta assignatura, com constata el Pla Docent del curs 1977-1978, és introduir als estudiants en la metodologia professional, oferir una visió històrica de la professió, el rol del treballador social i la constatació d'aspectes teòrics a través de la pràctica. Pel període que comprèn els cursos des del 1977-1978 al curs 1978-1979 prendré com a referent a la **professora Rosa Domènech**, com a docent que va impartir l'assignatura durant aquest període.

ANÀLISI DE L'ASSIGNATURA TREBALL SOCIAL (curs 1977-1978 al curs 1978-1979) –CBTS–

El context històric ha estat especialment rellevant durant aquest període, amb la fi de la dictadura Franquista i la transició cap a l'establiment d'una democràcia a Espanya, el trencament amb l'aïllament respecte a altres països; són fets que va impregnar el què i el com de l'assignatura, com constata la professora Domènch: *"...teníem una missió, la resistència al franquisme, de restaurar la democràcia (...), jo deia d'alguna manera el que havíem de fer per anar contra el franquisme, per canviar la nostra societat, per la justícia social"*(D, 62 i 189:190).

Si bé es planteja ser una assignatura introductòria, es veu impregnada de la situació socio-política del moment. Les tendències teòriques que han emergit de l'anàlisi de l'entrevista han estat l'**Estructural-Funcionalisme i la Teoria de**

Sistemes, de forma molt destacada, seguit del **corrent Marxisme**. A continuació es presenten els resultats de l'anàlisi de l'entrevista.

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE L'ENTREVISTA A LA PROFESSORA ROSA DOMÈNECH –CBTS–

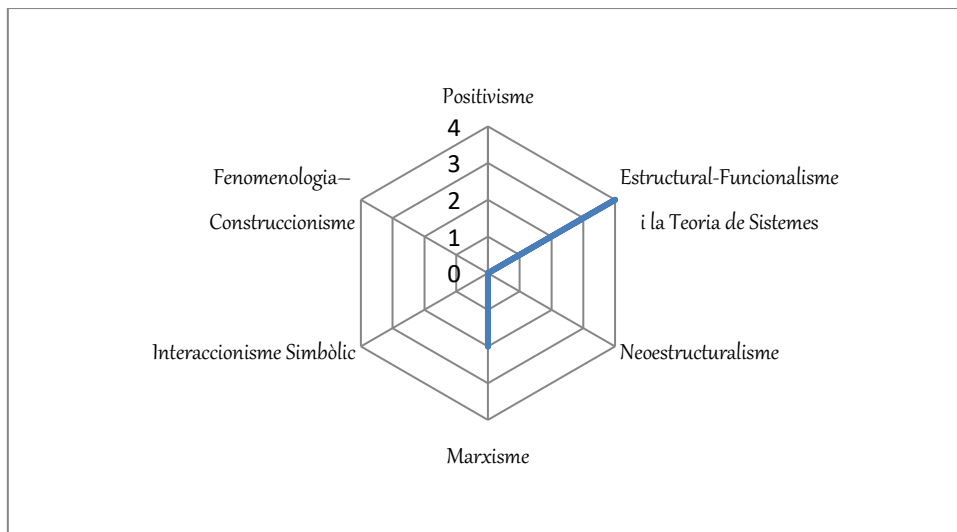
La Taula 12 i el Gràfic 1 mostren la freqüència i representació en un espai multidimensional dels corrents teòrics identificats a l'entrevista.

Taula 12

Identificació dels corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Domènch —CBTS—

	Positivisme	Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia–Construccionisme
TOTALS:	0	4	0	2	0	0
%	0,0%	66,7%	0,0%	33,3%	0,0%	0,0%

Font: elaboració pròpia

Gràfic 1. Representació gràfica dels corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Domènch —CBTS—

Font: elaboració pròpia

El corrent que fa referència a l'**Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** mostra una destacada presència en l'assignatura durant aquest període, atenent els resultats de l'anàlisi de l'entrevista, seguit del **Marxisme**.

Corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes –CSBT–

Es tracta del corrent amb una major presència, com es mostra a continuació. S'identifica la concepció de funció, de la funció que exerceix cada institució per contribuir al conjunt de la societat, entesa com un sistema en què les parts es troben interrelacionades i contribueixen a "l'harmonització" de la societat, una concepció amb afinitats a la proposta de Parsons (1966). En aquest sentit, destaca la presència del contingut de la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**. La professora Domènech explica que és fruit del moment socio-polític, s'ha de contribuir de forma constructiva per portar a terme i consolidar la democràcia. La Taula 13 mostra les dimensions identificades en l'entrevista vinculades a aquest corrent teòric i els els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

Taula 13

Dimensions identificades vinculades al corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes —CBTS—

	Funció del conflicte anti-funcional
Resultat	4
Fragments text identificat	(D, 62:63) (D, 69:70) (D, 160:169) (D, 342:346)

*Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

Dimensió Funció del conflicte anti-funcional –CSBT–

Aquesta dimensió és la que ostenta una major presència en el discurs de la professora Domènech, en els següents fragments de l'entrevista, podem identificar la concepció de com les parts aporten al sistema, col·laboren per un bé comú, com ens, institucions, etc., són agents que contribueixen amb les seves accions a l'estabilització del sistema.

...si però abans teníem una missió, la resistència al franquisme, de restaurar la democràcia, després anar a l'Ajuntament, vam fer el tercer sector per ajudar a l'Administració. (...) era una idea que estava en els països de Dinamarca i en aquests països, que era ajudar com a gran executor a l'Administració en els serveis socials, (D, 62:63 i 69:70).

El Tercer Sector tenia la concepció de ser un dels agents que havia de contribuir a facilitar la tasca de l'Administració, sense oblidar que són els primers moments de la democràcia.

També s'identifica aquesta dimensió en el desajust o desviació en les funcions del sistema familiar, que comporten conseqüències afuncionals, en aquest cas la professora Domènech fa referència a situacions dels fills, parteix del fet que el context limita el marge de maniobra (Merton, 1964), valgui aquest fragment de l'entrevista com a exemple:

...quan jo veig un delinqüent penso, què passa a casa seva, sempre que veus un delinqüent sempre, sempre, sempre hi ha una problemàtica a casa seva. Aquest que està tancat en una ambaixada, el Julian Assange, tu has vist la vida d'aquest noi? Un noi que en un any ha viscut en 8 pobles, que vols que sigui aquest nen, a dins ha de tenir quelcom a dins que li ha de sortir, aquest xicot no ha tingut una vida normal. Si mires, sempre, sempre, sempre hi ha una problemàtica familiar, sempre. (...) He conegut nens que els seus pares no podien estar per ells o no han estat, nens que ara ja són homes, quina ha estat la resposta d'ells, molts han acabat delinqüents (D, 160:169).

La professora Domènech reconeix que l'autor que li ha influenciat més i que ha condicionat la perspectiva de les seves classes ha estat Marco Marchioni, instaurat principalment en una perspectiva no conflictivista i de consens entre les parts, defugint de la confrontació com a estratègia d'intervenció, ella ho reconeix en aquest moment de l'entrevista.:

...el que em va ajudar de veritat era el Marco Marchioni, les altre coses, les idees..., també hi havia aquell el Freire que també ens influïa i havia el Kisnerman... hi havia bastants d'aquests que venien una mica revoltats de casa seva. Però a mi el que em va ensenyar a treballar, em va ensenyar les etapes va ser Marco Marchioni... (D, 342:346).

Corrent Marxista –CSBT–

Reconeix que es trobava present el corrent Marxista a l'assignatura, concretament la proposta de Paulo Freire encaminades a fer front a les situacions d'opressió i desigualtat, en la que el procés de presa de consciència de la

situació social suposa un aspecte central per plantejar-se fer front a les situacions d'opressió. La Taula 14 identifica les dimensions vinculades a aquest corrent teòric en l'entrevista.

Taula 14

Dimensions identificades vinculades al corrent Marxista —CSBT—

	Procés conscienciació	**Sense dimensió
Resultat	1	1
Fragments text identificat[*]	(D, 342:345)	(D, 320:329)

^{*}Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

^{**}Fa referència als moments en què es reconeix explícitament la influència d'aquest corrent.

Dimensió Procés conscienciació —CBTS—

Aquesta dimensió es troba menys representada que l'anterior, concretament s'identifica 1 vegada, associada a la perspectiva de Paulo Freire en la que incideix en el caràcter processual de la presa de consciència de si mateix i de reinterpretar-la segons les seves vivències: “...també hi havia aquell el Freire que també ens influïa i havia el Kisnerman (...) hi havia bastants d'aquests que venien una mica revoltats de casa seva”(D, 342:345).

En un altre moment de l'entrevista reconeix la influència d'aquest corrent però no ofereix elements suficients per vincular-lo amb una dimensió, resultant una dada d'interès aquest reconeixement en el moment que respon la següent qüestió.

T: En el llibre de Kisnerman que ha citat vostè, ell ratifica que el funcionalisme ha intervingut molt en les ciències socials, però ell reivindica el paper de trencar amb aquesta idea (...). D: Perquè venien d'un altre món, a l'Ander-Egg el perseguïen, no sé en quin anys, al setanta i pico, que a Argentina hi va haver una revolució, ell va marxar, va estar a casa meua i anava coix per la reprimendes que va rebre en el seu país i això el va com.. el va mentalitzar i el Kisnerman era més suau perquè la seva situació era diferent (D, 320:329).

Justificació del discurs

Per aquest apartat partirem de la premissa que les accions dels agents responen a termes intencionals i que adquireixen el seu sentit en el context de les (iter)accions socials, com proposa Turner (1983). Sota aquesta lògica dels esdeveniments analitzaré l'entrevista a la professora Domènech.

Com tindrè oportunitat d'analitzar a continuació, s'han identificat els elements principals que porten a l'acció, que contribueixen al contingut de l'assignatura.

El següent moment de l'entrevista resulta molt il·lustratiu, com les **creences** conformen certes (susceptibles de ser modificada) i les raons o justificacions adquireixen el seu sentit de forma **intersubjectiva**, com es pot identificar en aquest fragment:

... amb el Pallach que vàrem fundar el partit, vaig aprendre que la justícia social es pot fer també a través de la política, perquè jo abans només pensava en lo social en l'església i vaig entendre que també es podia fer a través de la política (D, 10:12).

En aquest altre fragment, també identifiquem la **creença** que en un primer moment només es contemplava com a possible a través de l'àmbit de l'església i com ha canviat aquesta creença arran de certes interaccions amb altres agents, en aquest cas amb especial rellevància la figura de *Pallach*; i com el **desig** de la *justícia social* que manifesta, amb el canvi de diferents espais per portar-ho a terme modifica el ventall **d'oportunitats** disponibles per a la seva fi. Tots aquests aspectes —desitjos, creences, oportunitats— també els podem identificar en aquest moment de l'entrevista:

...jo tinc de continuar perquè així m'ho he cregut, doncs lluitant pels fills, lluitant pel frau fiscal. Ho tinc tant interioritzat que crec que tinc de continuar, és com la meua vida, forma part del que tinc de continuar fent (D, 166:171).

També resulta molt interessant la comprensió del Treball Social que ella professa i que contextualitza com a resposta del moment socio-polític de treballar per consolidar la democràcia, el sistema de Benestar Social —amb concordança amb el contingut del qual s'explicava en l'assignatura— podem identificar que la seva justificació s'apropa al que pot ser el **mecanisme de compensació**, en el que el malestar o situació no grata que ella atribueix al Treball Social actual, contrasta amb la gratificació de com recorda la situació del Treball Social del temps dels inicis

de la democràcia, de contribuir des del Tercer Sector a la tasca de l'Administració en l'àmbit dels Serveis Socials, com podem copsar en aquest fregament:

... abans teníem una missió, la resistència al franquisme, de restaurar la democràcia, després anar a l'Ajuntament, vam fer el Tercer Sector per ajudar a l'Administració. (...) Ara han agafat un paper reivindicatiu contra l'Administració i quan nosaltres vàrem néixer, era una idea que estava en els països de Dinamarca i en aquests països, que era ajudar com a gran executor a l'Administració (D, 62:70).

En relació a aquest mecanisme, també s'identifica el **mecanisme de contrast**, el record de la seva experiència en el passat com a professional, d'il·lusió i compromís, devaluant la visió que té dels professionals en l'actualitat, com il·lustra aquest fragment:

... nosaltres teníem il·lusió, empena, n'hi havia que tenien la ideologia de l'església, altres del partit socialista, d'altres de la social democràcia i anàvem pujant, cosa que ara no passa. Jo crec que ara els professionals estan més aviat estancats, estancades. No tenen projecció com teníem nosaltres (D, 52:55).

En relació a aquesta visió de la situació, també ho justifica el que s'apropi a una **visió estàtica** d'aquest procés mental, en el que el descontentament és major quan les condicions milloren, com es pot copsar en aquest moment de l'entrevista:

... el que et deia abans, el marc no és tant com per tenir il·lusió, potser a l'haver treballat en un barri i veure la necessitat de la gent, era com més motivador, més diguem arremanguem-nos i lluitem (D, 108:110).

Si he de triar entre la proposta de Boudon (1981) entre **sistemes interactius** o **sistemes interdependents**, si bé resulta difícil trobar sistemes en la realitat que s'adeqüin a un o a un altre, durant l'entrevista mostra en alguns moments una concepció de la realitat que es trobaria més a prop dels **sistemes interactius**, en la que els agents es troben molt condicionats per normes socials alienes a la seva voluntat, en la que es troben molt condicionats a desenvolupar un rol amb escàs marge de reacció estratègica. Aquesta visió es trasllada a la comprensió de la realitat social que s'oferia en l'assignatura, el següent fragment relata una situació en relació a menors:

... jo era al Camp de la Bota, una tarda d'un diumenge varen robar un cotxe i els joves van acabar a la presó, al cap de dos anys van sortir de la presó, un d'aquells nois era el Vaquilla, va néixer allà. Aquests nois anaven prostituint-se per la presó. Quan jo veig un delinqüent penso, què passa a casa seva, sempre que veus un delinqüent sempre,

sempre, sempre hi ha una problemàtica a casa seva. (...) Si mires, sempre, sempre, sempre hi ha una problemàtica familiar, sempre (D, 157:165).

Però si haguéssim de destacar què ha condicionat més les seves accions a nivell professional i en la docència, segons ha manifestat, va ser conèixer a Marco Marchioni, ha estat la perspectiva que ha representat un paper prominent de què s'explicava a l'assignatura. Aquest emmarcament ha propiciat noves **oportunitats** per a l'acció, guiada per la **creença** que aquesta metodologia és de les més adients per intervenir, com ella ho reconeix en aquests moments de l'entrevista:

El que em va ajudar de veritat era el Marco Marchioni(...). Però a mi el que em va ensenyar a treballar, em va ensenyar les etapes va ser Marco Marchioni, (...). El vaig veure no fa gaire i li vaig dir "Chico, a mi me salvaste la vida profesional (...) jo no hauria estat aquesta professional si no hagués estat el Marco (D, 342:354).

Si situem aquest fragment en la Figura 2 de Coleman (veure pàg.56) la situariem en la fase 3, en la que intervenen els **mecanismes suprainencionals**, en la que hi ha interacció causal entre els agents de forma intencional, però també es veuria implicada la fase 2 amb la **causalitat subintencional** en la que va havent-hi una **modificació de preferències**.

BIBLIOGRAFIA DELS PLANS DOCENTS DE L'ASSIGNATURA DE TREBALL SOCIAL –CBTS–

Els resultats de l'anàlisi de la bibliografia referenciada en els plans docent de l'assignatura d'aquest període, que compren del curs 1977-1978 al curs 1978-1979, amb la professora Rosa Domènech com a docent referent, es sustenta en els següents corrents teòrics: **Marxisme, Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes, Positivisme i l'Interaccionisme Simbòlic**. A continuació es presenten els resultats de l'anàlisi de la bibliografia en relació als corrents teòrics i les dimensions utilitzades per l'anàlisi.

Resultats de l'anàlisi de la bibliografia (curs 1977-1978 al curs 1978-1979)

La Taula 15 mostra les freqüències dels corrents teòrics identificats vinculats a la bibliografia.

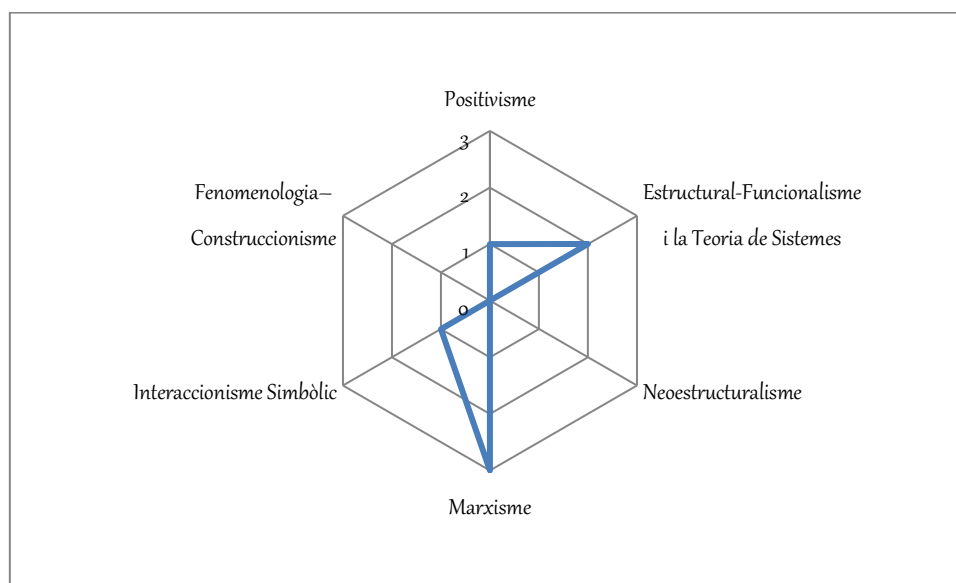
Taula 15

Identificació dels corrents identificats en la bibliografia durant el primer període —CBTS—

	Positivisme	Estructural- Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia- Construccionisme
TOTALS:	1	2	0	3	1	0

Font: elaboració pròpia

El Gràfic 2 ubica la bibliografia referenciada en els plans docents en un espai multidimensional en relació als corrents utilitzats per l'anàlisi.

Gràfic 2. Representació gràfica dels corrents identificats en la bibliografia (curs 1977-1978 al curs 1978-1979) —CBTS—

Font: elaboració pròpia

Corrents i dimensions identificades en la bibliografia —CBTS—

Els corrents identificats a la bibliografia i les dimensions associades han estat els següents:

Corrent Marxime –CBTS–

En la bibliografia identificada que fa referència al **corrent Marxista**, s'ha pogut associar a la **dimensió Procés conscienciació**. També es reconeix, en algunes de les obres, la influència d'aquest corrent de forma explícita, però no s'ha pogut associar amb les dimensions; en alguns casos perquè tracten alguns aspectes del marxisme en relació a la seva trajectòria històrica, i en altres per fer el reconeixement i no oferir més dades que facilitin la vinculació amb les possibles dimensions, com es mostra a continuació.

La bibliografia identificada en els plans docents amb aquest corrent ha estat:

- Ander-Egg, E. (1976). *Reconceptualización del servicio social: primera aproximación*. Buenos Aires : Humanitas.
- Gallardo Clark, M. A. (1973). *La Praxis del trabajo social en una dirección científica : (teoría-metodología-instrumental de campo)*. Buenos Aires : Ecro.
- Harnecker, M. (1975). *Los Conceptos elementales del materialismo histórico*. : Siglo XXI.

A excepció del llibre d'Ander-Egg (1976), es reconeixen la influència del corrent marxista en el Treball Social però no ofereixen elements suficients per associar-los amb una de les dimensions, en el cas de Gallardo (1973) en *La Praxis del trabajo social en una dirección científica*, reconeix que conjuntament amb el Funcionalisme, el Marxisme ha estat un dels corrents més influents, com explica en el Capítol I titulat "Funcionalismo y Trabajo Social":

Las que sin lugar a dudas han alcanzado un lugar de relieve por su contenido, significado y honda trascendencia en el mundo social, han sido las teorías:

- a) Funcionalistas
- b) Teorías del conflicto Social, ubicadas en el interior de esta última, la teoría Marxista Materialista Dialéctica.

Ambas teorías (Funcionalista y Materialista Dialéctica) mítanse como incompatibles y contradictorias entre sí, siendo la primera de ellas la que mayor hondamiento ha logrado imprimir su sello ideológico caracterizador en el conjunto de las disciplinas científico-sociales y técnicas del continente. Bajo esta influencia, desde sus albores hasta los años 1968-1969 cabe ubicar también al Trabajo Social (Gallardo Clark, 1973, p.11).

Molt influenciat per la perspectiva d'Althusser, en la que destaca les bondats, segons ell, del materialisme històric i dialèctic com a teoria i mètode, com es pot examinar en el següent fragment:

El materialismo como teoría, entra a precisiones conceptuales; al establecimiento de delimitaciones entre unas formas o vías de conocimiento, y otras; a la formación de leyes aplicables a la realidad, conocimiento e historia; y a la determinación de su Objeto Material:

- a) Modos de producción que ha surgido y seguirán surgiendo en la historia⁴⁵, para el caso del Materialismo Histórico, y
- b) Procesos de transformación por vía natural que se han producido y que se seguirán produciendo en todo cuanto existe, es el caso del Materialismo Dialéctico.

Todos y cada uno de estos aspectos han tenido su propia respuesta y reafirmación en la Ciencia. (Gallardo Clark, 1973, p.24-25).

En el cas de Harnecker, fa un recorregut pels principals conceptes de l'obra de Marx com *producció, medis de producció, relació de producció i la seva relació amb la circulació de la producció, consciència en les relacions de producció, etc.*

En el llibre *Reconceptualización del servicio social* d'Ander-Egg (1976), sí que trobem una clara vinculació amb la **dimensió Procés conscienciació**, de com mitjançant la paraula els implicats prenen consciència de la seva situació, atorgant el seu significat a la situació. En aquest breu fragment s'identifica de forma evident: “una cosa es educar con métodos tradicionales para integrar el hombre al sistema, y otra muy diferente educar, mediante técnicas de concientización, para ayudar al hombre a desalienarse y desmasificarse” (Ander-Egg, 1976, p.30).

Corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes –CBTS–

El corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes es troba present en la bibliografia referenciada en els plans docents, amb una clara vinculació amb la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**, molt propera a la idea parsoniana en la que cada element o fenomen social contribueix en pro del sistema social, al seu manteniment, pel

---

⁴⁵ Badiou, A., i Althusser, L. (1975). *El (Re)comienzo del materialismo dialéctico*. México, D.F. : Pasado y Presente.

que les diferents actuacions dels agents han de distanciar-se del conflicte, entès el conflicte com un element que contribueix a la desintegració. La bibliografia dels plans docents que fa referència a aquest corrent és:

- Gallardo Clark, M. A. (1973). *La Praxis del trabajo social en una dirección científica : (teoría-metodología-instrumental de campo)*. Buenos Aires : Ecro.
- Friedlander, W. A. (1969). *Conceptos y métodos del servicio social*. Buenos Aires : Kapelusz.

L'obra de Gallardo (1973) explicita la influència i conseqüències que en el Treball Social ha tingut aquest corrent i concretament a la perspectiva de Parsons, vinculada a la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**, com evidencia aquest fragment:

Para Parsons, las funciones sociales básicas mediatas, son las de adaptación y mantenimiento latente de normas y de superación de la tensión, siendo “disfuncionales”, todo lo que altere el normal equilibrio de la sociedad. Todo aquel que no se ajuste al “orden-patrón”, debe ser adaptado a un sistema social, considerado “perfecto”. El Trabajo Social cobra así auge en el país del Norte, aceptando el rol de “adaptador del hombre”; se hace funcionalista. (Gallardo, 1973, p.18-19).

I en relació a aquest vessant, incorpora aquesta definició de Kohs i Eskenazi (1966)⁴⁶, que resulta molt eloqüent:

El Trabajo Social es una disciplina en la cual el conocimiento de la ciencia de las relaciones humanas, y su aplicación práctica, sirven para movilizar las aptitudes de los individuos y los recursos de la comunidad, con el fin de lograr una mejor adaptación de las personas a su medio, total o parcial (Ibíd., p.18-19).

En aquesta mateixa obra, s'identifica el corrent Funcionalista i el corrent Marxista, en aquest cas no permet vincular-ho amb una dimensió concreta però és prou significatiu aquest reconeixement, en el moment que diu:

... las que sin lugar a dudas han alcanzado un lugar de relieve por su contenido, significado y honda trascendencia en el mundo social, han sido las teorías: a) Funcionalistas, b) Teorías del conflicto social, ubicando en el interior de

---

⁴⁶ Kohs, S. C., i Eskenazi, S. S. (1966). Las Raíces del trabajo social. En Gallardo Clark, M. A. *La Praxis del trabajo social en una dirección científica : (teoría-metodología-instrumental de campo)*. Buenos Aires : Ecro.

esta última, la teorías Marxista Materialista Dialéctica (...) siendo la primera de ellas, la que mayor y hondamiento ha logrado imprimir su sello ideológico caracterizado en el conjunto de las disciplinas científico-sociales y técnicas del continente (Ibíd., p.18-19).

En el cas de l'obra de Friedlander (1969), també s'identifica l'aproximació al que compren la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional** quan parla del que anomena *cas social individual*, com evidencia aquest fragment:

Vimos primordialmente los fenómenos más objetivos tal como se presentaron en clientes que se hallaban en situaciones conflictivas, es decir, ante cambios en la reestructuración de sus roles sociales y reestructuración en las funciones del rol. Notamos que las situaciones conflictivas se experimentan subjetivamente como 1) lo inaplicable o inapropiado de los modos acostumbrados y habituales de a la adaptación, para satisfacer las exigencias de la modificación de un rol en una situación dada, o como 2) los desequilibrios en el cumplimiento de roles relativamente estables, cuando las motivaciones y capacidades personales adecuadas están cambiando. (...) El estudio y diagnóstico revelan los modos de adaptación dominantes de los clientes y llevan a la formulación de planes para el tratamiento apropiado del caso individual en un intento por modificar los desequilibrios entre la persona y su mundo social. Los modelos de adaptación dominantes en el cliente, se relacionan directamente tanto con las metas de tratamiento como con la formulación del rol del asistente social en este tratamiento. Los modelos en que los clientes se adaptan a las situaciones conflictivas determinan si la experiencia subjetiva del conflicto es de liberación o complicación (Friedlander, 1969, p.71-72).

Corrent Positivisme –CBTS–

El corrent Positivista, entès com a mètode per accedir a la realitat sustentat en criteris científics, com contempla la dimensió que s'identifica, la **dimensió Metodologia científica**, fa referència a la següent bibliografia:

- Gallardo Clark, M. A. (1973). *La Praxis del trabajo social en una dirección científica : (teoría-metodología-instrumental de campo)*. Buenos Aires : Ecro.

En l'obra de Gallardo (1973), es troba certa ambivalència en identificar el mètode científic amb el Funcionalisme, a mesura que desenvolupa els aspectes metodològics en el Treball Social, fa una ferria defensa de les tècniques científiques com a necessàries pel Treball Social per accedir a la realitat, sempre que estiguin desproveïdes d'aquesta ideologia com exemplifica el següent fragment:

En la búsqueda de estos caminos, los trabajadores sociales llegan a determinar que todo método que utilice el Trabajo Social debe separarse o disociarse indefectiblemente del marco ideológico funcionalista y positivista. Todo método, entonces a utilizar hoy día debe prescindir absolutamente de cualquier connotación o instrumental técnico o proposición científica que, de alguna manera, hubiera tenido un nacimiento, un pasado o una influencia en ese sentido. Llega a cuestionarse el esquematismo, el encasillamiento, la imposición de ciertos pasos rigurosamente seguidos para lograr la fidedignación de datos, y la nefasta tendencia del profesional a encasillarse en ciertos esquemas metodológicos, más que a extraer los datos de la práctica social, tal cual ésta los va arrojando. Y, nada más cierto de lo dicho. Sólo que puede y debe rescatarse lo que realmente es valioso de rescatar: las técnicas y/o procedimientos de la investigación y otras disciplinas, utilizadas por el Trabajo Social y que actúan como instrumentos auxiliares de primer orden:

- Técnicas para conocer la realidad.
- Técnicas para regular la realidad.
- Técnicas para transformar la realidad.
- Técnicas para movilizar a las masas.
- Técnicas para organizar y educar a las masas.
- Técnicas para el planeamiento y elaboración de programas y Diagnósticos.
- Técnicas para la apreciación cuántica de la realidad, etc. (Gallardo Clark, 1973, p.37-38).

Corrent Interaccionisme Simbòlic –CBTS–

La bibliografía vinculada a aquest corrent és:

- Kisnerman, N. (1972). *Servicio social pueblo*. Buenos Aires : Humanitas.

Aquesta vinculació és principalment per oposició a la suposada neutralitat que se li atribueix al mètode científic des de la posició positivista.

Kisnerman (1972) és clar en el seu posicionament, donat que fa una crítica al que comprendria la dimensió **Metodologia científica**, sempre que aquesta es presenti com un mètode neutral, escèptic, lliure de la formació i (de)formació del context, de la interpretació. Considera que el context en el qual es porta a terme la investigació la condiona, pel que s'ha de tenir en compte en la producció del coneixement com un condicionant, en què el

coneixement no deixa de ser una producció de l'home, una creació de l'home, i en aquest sentit s'aproxima molt a la **dimensió Procés social creador de realitats** del corrent Interaccionisme Simbòlic (Kisnerman, 1972, p.30-31).

TEMARI: corrents i dimensions identificades en els plans docents (curs 1977-1978 al curs 1978-1979) –CBTS–

Segons s'exposa en el pla docent de l'assignatura, pretén ser el primer contacte pels estudiants en l'ensenyament del Treball Social, introduint aspectes metodològics de la professió, en la introducció en el recorregut històric i que prengui consciència del rol professional del treballador social en la societat. Els enunciats del temari no ofereixen molts elements per establir una tendència teòrica, només en el tema IV del temari titulat *El Trabajo Social Hoy* ofereix certs indicis de la branca marxista molt propera a la teoria de l'alliberament, quan enuncia:

- Reconceptualización o puesta al día de los objetivos, valores y postulados del Trabajo Social.

La resta dels apartats del temari no ofereixen indicadors suficients per a la seva vinculació amb un dels corrents teòrics utilitzats per l'anàlisi.

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE L'ASSIGNATURA DE TREBALL SOCIAL 1r (curs 1979-1980 curs 1993-1994) –CBTS–

El període esmentat inclou certs canvis en la bibliografia referenciada pel que fa a l'anterior, tant en l'àmbit d'ensenyament i en menor mesura pel que fa a la temàtica del pla docent. En aquest període, **la professora Carme Rubí** és a docent de referència. Els resultats de l'anàlisi de l'entrevista ha fet emergir els següents corrents teòrics, el **corrent Estructural-Funcionalisme** i la **Teoria de Sistemes**, i el **corrent Marxisme** com a corrents amb una especial incidència en l'assignatura (Taula 16).

Resultats de l'anàlisi de l'entrevista a la professora Carme Rubí —CBTS—

La Taula 16 i el Gràfic 3 mostren la freqüència amb la qual s'ha identificat els corrents teòrics utilitzats per a l'anàlisi.

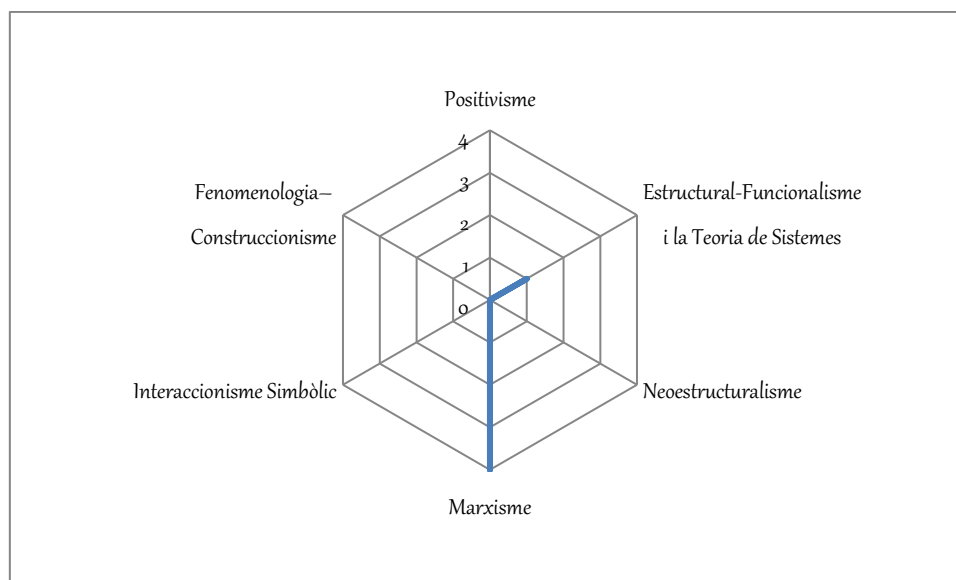
Taula 16

Identificació dels corrents teòrics identificades en entrevista a la professora Rubí —CBTS—

	Positivisme	Estructural- Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia- Construccionisme
TOTALS:	0	1	0	4	0	0
%	0,0%	20,0%	0,0%	80,0%	0,0%	0,0%

Font: elaboració pròpia

El Gràfic 3 mostra en un espai multidimensional les freqüències representades en la Taula 16.

Gràfic 3. Representació gràfica dels corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Rubí —CBTS—

Font: elaboració pròpia

Resultats de l'anàlisi dels corrents que s'han identificat en l'entrevista –CBTS–

El resultat de l'anàlisi mostra els següents corrent teòrics i les dimensions vinculades a aquests:

Corrent Marxisme –CBTS–

El corrent Marxista ha emergit com un dels més presents en l'assignatura, especialment vinculat a la **dimensió procés de conscienciació**, en el que l'estratègia de propiciar espais per (re)pensar sobre ells mateixos i prendre consciència de la situació social que ocupen per intentar modificar-la, a l'estil proposat per Paulo Freire. La identificació del corrent teòric marxista es troba molt centrat en aquesta tendència de la teoria de l'alliberament originalment de l'Amèrica Llatina.

La Taula 17 mostra les dimensions identificats relacionats amb el corrent teòric marxisme.

Taula 17

Dimensions identificades relacionades al corrent Marxisme –CBTS–

	Procesos conscienciació
Resultat	3
	(R, 206:212)
Fragments entrevista identificats*	(R, 16:21) (R, 226:231)

*Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

La **dimensió identificada com a Procés de conscienciació** ha estat sens dubte la més present en el discurs de l'entrevista. La professora Carme Rubí considera que en els primers cursos que comprèn aquest període, període de transició a la democràcia i posteriorment posar en marxa l'estructura de l'Estat de Benestar per a la seva consolidació. Moment en què la precarietat dels recursos de l'estructura de l'Estat de Benestar fa que s'entengui l'acció social, com a eix vertebrador del Treball Social des de la base. Des d'aquesta concepció, la **dimensió Procés de conscienciació** ostenta un espai hegemònic en el Treball Social, el següent fragment de l'entrevista resulta representatiu d'aquesta dimensió:

En aquell moment, mira et dono un exemple de com tu ho pots traduir, formar dins de l'escola de pares gent que era analfabeta, dones analfabetes, en aquest cas. Aquestes dones analfabetes, en 2 o 3 anys se les ajuda realment, automàticament tens un camí en que la persona aquesta en comptes de dir "que desgraciada soy" això no hi ha

dret, o sigui passar de l'aspecte aquest de caritat és que lluitàvem, que és això és una cosa individual, sí però individual amb una altra versió, escolta què hem de fer, i llavors aquesta senyora que havia estat en aquest context, que era analfabeta, estava a l'associació de veïns i per aquí anava fent camí, jo diria que l'acció social anava per aquí (R, 206:212).

Aquest procés de conscienciació pretén afavorir una distància amb la situació i paradoxalment fer-la present des d'una altra perspectiva, a poder ser alliberadora. Des d'aquesta mateixa perspectiva incideix en la importància que siguin les persones implicades les que siguin capaces d'identificar les oportunitats i treure'ls el màxim benefici, és la posició que mostra el següent fragment de l'entrevista:

... jo reivindicava i ara també que una de les funcions importants del treballador social, a part de tot el que és i que està molt respectat, el saber els recursos que té la comunitat per donar resposta, com també un treball amb les persones, amb les persones perquè col·laborin i tenir relacions amb les persones per veure de quina manera les pots ajudar, perquè elles mateixes realment ho aprofitin, els pocs recursos en aquell moment, que donava la societat ... (R, 16:21).

Resulta especialment il·lustratiu el fragment de l'entrevista que es reproduïx a continuació, en el qual li atorga una especial rellevància al procés d'aprenentatge mitjançant la paraula, en la que els subjectes prenen consciència de la seva situació, són petits canvis individuals que contribueixen a afavorir els canvis estructurals a nivell social, segons comenta en el següent fragment:

T: Pel que jo he entès es potenciava més el canvi estructural i no el canvi de l'individu que s'hagi d'ajustar a la situació en la docència, bé comencem per aquí de forma individual però això va irradiant al seu entorn. R: Aquesta jo penso que era la polèmica d'abans, no sé si ara està o no està, però sí perquè són processos educatius i jo penso que és important, sí, el treball social ... (R, 226:231).

Considero important destacar el reconeixement de la professora Carme Rubí, en el que explicita que la bibliografia disponible se circumscriu a Llatinoamèrica, fins a finals de la dècada dels 80, amb una forta presència de la teoria marxista. Aquesta afirmació no ens permet vincular-ho amb una dimensió per falta de dades, però sí que resulta il·lustrativa la constatació de la importància del corrent marxista en la bibliografia referenciada en els plans docents fins a finals de la dècada dels 80.

Corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes –CBTS–

Com mostra la Taula 16 (veure pàg.129), el corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de sistemes s'ha identificat una vegada durant l'entrevista, però resulta d'especial rellevància en el context en què s'esmenta, quan es refereix al Treball Social amb famílies, que ella considera un aspecte neuràlgic en la intervenció del Treball Social. Aquest corrent teòric es troba clarament vinculada a la **dimensió Societat com a sistema** (veure Taula 18), com es mostra a continuació, quan es refereix a la família ho fa referint-se a aquesta com un sistema en el que els membres integrants d'aquest cobren sentit en relació a altres. El resultat de la interrelació li atorga sentit als membres del sistema (Durkheim, 1928). Resulta especialment significatiu el paral·lelisme que efectua entre la família i una cèl·lula de l'organisme, acostant-se a la perspectiva organicista de Spencer, (1966), com a mostra el següent fragment de l'entrevista: “ ... en quan a lo que és estructura familiar que és molt important, aquí està tot, està la llibertat, està l'educació, està la relació, està la veu, està tot, “es una pequeña célula ...” (R, 223:225).

Taula 18

Dimensions identificades relacionades al corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes –CBTS–

	Societat com a sistema
Resultat	1
Fragments entrevista identificats*	(R, 223:225)

*Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

Justificació del discurs –CBTS–

En la cerca de les causes dels continguts en els plans docents, el que s'explicava en l'assignatura; en el cas de l'anàlisi de l'entrevista a la professora Carme Rubí, resulta especialment interessant posar l'atenció en les **creences** manifestades, que comporta certs **desitjos** i la possibilitat de certes **oportunitats** que impulsen a l'acció (Davidson, 1980). Com explica la professora Carme Rubí, aquestes accions, que repercuteixen en el contingut de l'assignatura, cobren sentit en el seu context, en un context socialment indexat.

Com es mostra a continuació, destaquen les **creences**, com a elements especialment significatius per a l'acció que la professora Carme Rubí fa referència.

Fent una mirada retrospectiva de la dècada dels 80, la professora Carme Rubí reconeix que no incidia massa en la bibliografia i ho justifica en la **creença** personal que no era el principal que s'havia de treballar des de la docència, donat el context sociopolític. Aquesta creença repercuteix en l'acció, en aquest cas en els continguts que s'impartien classes, com es pot identificar en el següent fragment:

... No feien molt cas els alumnes d'això, he tornat a mirar el llibre i lo que sí que et puc dir que l'importa als alumnes que mirin el llibre tal i com havia molt pocs que només queden aquests sub-americans doncs només podies donar-li això, que ho miraven o no ho miraven, potser nosaltres tampoc forçàvem molt, era un altre moment ... (R, 119:122).

Possiblement, resulta més exemplificador el moment en què explicita que personalment, durant un període, la literatura i la perspectiva alliberadora marxista provinent del Treball Social llatinoamericà, va tenir un impacte a nivell personal considerable i aquest repercutiria en els continguts de la docència; aquí es pot identificar el tàndem que conformen les **creences** i els **desitjos** i com aquests influeixen en l'acció, com s'identifica en el següent fragment: *"... tot el que seria els sud-americans i tota aquesta gent, bastant ens influïen personalment i això es traduïa en les classes i en tot, era en aquells moments, era molt fort ..."* (R, 139:140).

Aquest tàndem ho tornem a identificar quan explicita la importància que ella li atorga a l'anàlisi de les necessitats. Ella manifesta que ostentaven un espai important a les seves classes i que aquest estudi de les necessitats s'havia de dur a terme des de la teoria i des de la pràctica, sent aquestes les oportunitats que generen els desitjos i les creences; ho podem veure quan comenta:

... jo penso el bloc molt important de les classes a nivell de contingut és tot l'anàlisi del que són les necessitats socials i això ha estat molt clar, i quan això ho enfrontes a la responsabilitat de donar resposta amb recursos, aquí el professor té molt a dir, sobretot en el meu cas que jo era teòrico-pràctica (R, 165:168).

També podem identificar la importància dels **mecanismes supraindencionals** que incideixen en la interacció causal entre agents intencionals, la qual cosa tindria afinitat amb els **sistemes interdependents** que ens parla Boudon (1981). Ho podem identificar quan incideix en la importància que ella li atorga als continguts del pla docent en relació a les inquietuds dels estudiants, a la situació del moment, de les interaccions (veure R, 195:197).

Quan parla del Treball Social Individual i Familiar en relació al Comunitari, comenta que la ubicació d'un o en un altre dels cursos van ser tema que va suscitar certes discussions intel·lectuals, emotives entre els docents. Ella defensa que el Treball Social Individual i Familiar ha de situar-se previ al Comunitari, respon a la creença que és on es gesta de forma privilegiada l'individu, per la qual cosa afavoreix el **desig** que aquesta matèria s'imparteixi amb anterioritat al comunitari; resulta especialment significatiu el següent fragment de l'entrevista: “... en quan a lo que és estructura familiar que és molt important, aquí està tot, està la llibertat, està l'educació, està la relació, està la veu, està tot, “es una pequeña célula ...” (R, 223:225).

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE LA BIBLIOGRAFIA (curs 1979-1980 al curs 1993-1994) —CBTS—

En la bibliografia referenciada durant aquest període, s'identifiquen els següents corrents teòrics, el **Positivism**, l'**Estructural Funcionalisme** i la **Teoria de Sistemes**, el **Marxisme**, l'**Interaccionisme Simbòlic** i el corrent **Fenomenologia-Construccionalisme**. La Taula 19 següent situa el contingut de la bibliografia en relació als corrents teòrics.

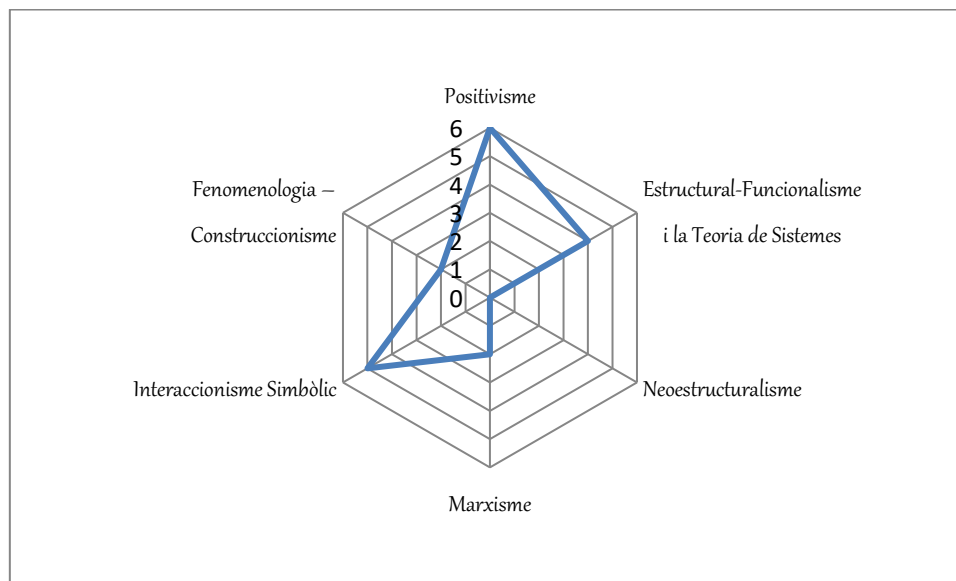
Taula 19

Identificació dels corrents identificats en la bibliografia durant el curs 1979-1980 al curs 1993-1994 —CBTS—

	Positivism	Estructural- Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia- Construccionalisme
TOTALS:	6	4	0	2	5	2

Font: elaboració pròpia

El Gràfic 4, situa la bibliografia referenciada en els plans docents en un espai multidimensional en relació als corrents utilitzats per l'anàlisi.

Gràfic 4. Representació gràfica dels corrents identificats en la bibliografia durant el curs 1979-1980 al curs 1993-1994 —CBTS—

Font: elaboració pròpia

Resultats de l'anàlisi de la bibliografia referenciada en els plans docents respecte als corrents teòrics i les dimensions —CBTS—

Corrent Positivisme

Aquest corrent teòric és al que es fa una major referència en la bibliografia dels plans docents durant aquest període. La concepció de ciència a la qual es fa referència en la següent bibliografia, es troba molt propera al que contempla la **dimensió Metodologia científica**. En la recerca de la certesa i de ser objectiu en la intervenció amb el client o usuari, es presenta el mètode científic com l'eina per aconseguir aquesta finalitat. La bibliografia en la qual s'ha identificat el corrent positivista ha estat en les següents obres:

- Colomer, M. (1973). *Método básico de Trabajo social* (Federación). Madrid.
- Hempel, C. G. (1973). *Filosofía de la ciencia natural*. Madrid : Alianza.
- Kisnerman, N. (1981). *Introducción al trabajo social*. Buenos Aires: Humanitas.
- Lima, B. A. (1986). *Contribución a la epistemología del trabajo social*. Buenos Aires: Humanitas.
- Rossell, T., i Social, E. U. de T. (1987). *L'Entrevista en el treball social*. Barcelona: La Llar del llibre.
- Rubí, C., i Social, E. U. de T. (1989). *Introducción al trabajo social. Monografies* (Vol. 4). Barcelona: La Llar del Llibre.
- Towle, C. (1964). *El Trabajo social y las necesidades humanas básicas*. México : La Prensa Medica Mexicana.

S'identifiquen de forma més explícita la **dimensió Metodologia científica**, en les obres de Lima, en la de Kisnerman, en la de Rossell, en la Rubí i en l'obra de Hempel.

Lima (1986) parteix de la posició que és possible conèixer la realitat externa a nosaltres, la realitat objectiva de les coses, de les situacions socials i que aconseguir aquest coneixement és necessari per a l'abstracció teòrica, com es pot identificar en la següent cita del seu llibre:

Sólo el conocimiento de la verdad objetiva de las cosas, es lo que nos va a permitir realizar una praxis creativa y transformadora de la realidad, e iniciar así el camino teórico de la abstracción conceptualizadora de la actividad práctica como fuente de conocimiento (Lima, 1986, p.10).

Si bé la realitat pot ser canviant, temporalment es pot arribar a conèixer aquesta realitat, considerant els sistemes socials com a sistemes temporalment tancats tal com queda considerat en el fragment del llibre:

La verdad deviene de su correspondencia con la realidad, la que por cierto es cambiante; la práctica social es la encargada de determinar la verdad o falsedad, es decir, la correspondencia del pensamiento con la realidad (...)
 Cuando el conocimiento concuerda con el conocimiento de conocimiento estamos en presencia de la verdad; cuando no hay concordancia, hay falsedad (Ibíd. p.31).

Kisnerman (1981) reivindica la necessitat que el Treball Social s'instauri en la metodologia científica, com a camí per consolidar-se en l'àmbit de les ciències socials, abandonant la subjectivitat i l'activisme; o quan ho comenta en el següent fragment:

En la medida en que los trabajadores sociales abandonen una práctica activista y aislada, fundada en el subjetivismo metodológico o empirismo crítico, y se inserten en una práctica social científica, el trabajo social se

asentará como disciplina científica, recibiendo el aporte de ellas, pero también brindando su propio aporte (Kisnerman, 1981, p.11).

En el cas de l'obra de Rossell (1987), podríem identificar-ho, quan parla de l'entrevista, afirmant que l'entrevista és una tècnica i que aquesta s'emmarca en el mètode científic, que és el que li atorga fiabilitat, més proper al que contempla la **dimensió Metodologia científica**. Si bé ens parla de fases de l'entrevista, en alguns aspectes mostra una metodologia més oberta, que s'ha d'adequar al context dels agents, ho podem copsar quan comenta:

L'entrevista, (...) és també una tècnica. (...) Les tècniques no poden anar deslligades d'un cos de coneixements científics que servirà de referència i donarà suport i fiabilitat a l'actuació específica del professional (...). Cada entrevista és un procés en diferents fases, (...). No hi ha una forma única que es pugui considerar la millor manera de rebre l'entrevistat (Rossell, 1987, p.59 i 70).

L'obra de Rubí (1989), amb l'objectiu de comprendre el Treball Social des de la científicitat, presenta els sistemes socials com més propers a sistemes tancats, sistemes que possibiliten enunciar lleis monològiques-deductives, amb capacitat predictiva. Si bé ella utilitza una concepció que podríem catalogar de més flexible, en la mesura que de vegades s'allunya d'aquesta concepció de la ciència tan restrictiva. En el següent fragment de la seva obra reivindica el paper de la ciència en el treball social:

El objetivo principal al hacer ciencia es captar la verdad sobre el mundo que nos rodea y explicar esa verdad en forma de leyes. Es cierto que una vez establecidas pueden usarse no sólo para explicar lo que sucede, sino también para predecir y hasta cierto punto controlar el futuro. Ahora bien la teoría del científico como tal es explicativa, no de acción práctica.

De aquí que podamos distinguir dos grandes grupos de teorías: las explicativas o de conocimiento y las de intervención (...).

Pero del mismo modo que el científico debe partir de una hipótesis o supuestos básicos de conocimiento, también el práctico debe partir de hipótesis pre descriptivas que van encaminadas a fines, es decir, a conseguir ciertos objetivos a partir de los medios adversarios para poder alcanzarlos.

El trabajo social en cuanto intervención en la realidad pretende modificar o transformar esta realidad, requiere por tanto el haber definido finalidades que vienen dadas por las opciones ideológicas al mismo tiempo que son derivadas también de los marcos teóricos referenciales. (...) Una teoría es la red que tenemos para atrapar el mundo (...). Formular una teoría nos permite reunir una multitud de hechos de forma significativa para comprenderlos

todos a la vez. (...) La teoría en primer término nos permite organizar nuestras observaciones y manejar la información, confirmándole un significado (Rubi, 1989, p.102-103).

Hempel (1973) incideix en la relació causal que explícita del mètode científic, essent les condicions experimentals més favorables, i per això també contempla que aquestes no sempre són possibles pel que la repetició espontània en situacions no controlades poden permetre establir aquesta relació causal, com exposa en la següent cita de la seva obra:

Quando el control experimental es imposible, cuando las condiciones C mencionadas en la implicación contrastado ahora no pueden ser provocadas como variadas por medios tecnológicos disponibles, entonces habrá que contrastar la hipótesis de un modo no experimental buscando como esperando que se produzcan casos en que esas condiciones específicas ceden espontáneamente, probando luego si E se produce también (Hempel, 1973, p.40).

En el cas de l'obra referenciada de Colomer (1973), en la qual incideix en la importància d'utilitzar una metodologia basada en la ciència, la seva argumentació s'aproxima de forma més fidedigna a la **dimensió Positivisme pragmàtic**, posant l'atenció en aspectes més micros, en aspectes més individuals i buscant l'emergència de regularitats. Tal com explicita anant del general al particular, en els aspectes significatius, cercant les seves causes i desemmascarant els aspectes estructurals als quals respon; seleccionar les dades i interpretar els valors amb l'objectiu de captar la situació real des de l'objectivitat (Colomer, 1973, p.46-48).

Corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes

El corrent teòric **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, juntament amb el corrent Positivista, és una de les identificades, amb una major presència en la bibliografia referenciada en els plans docents i dins d'aquest centrat principalment en la **dimensió funció del conflicte anti-funcional** i a la **dimensió societat com a sistema**. Com passaré a identificar a continuació, les estratègies d'intervenció van encaminades a la no confrontació, a no posar en dubte o qüestionar el sistema i l'ordre establert. Tenint el sistema, família, la comunitat, el barri, etc., com alguna cosa que és més que la suma de les parts, molt propera a la proposta funcionalista proposada per Parsons (1968).

La bibliografia que fa referència a la **dimensió funció del conflicte anti-funcional**, és la següent:

- De Bray, L., i Tuerlinckx, J. (1966). *La Asistencia social individualizada :(social casework) : principios, enseñanza, supervisión. Psicología y educación* (Vol. 3a). Madrid: Aguilar.
- Friedlander, W. A. (1969). *Conceptos y métodos del servicio social*. Buenos Aires : Kapelusz.
- Perlman, H. H. (1965). *El Trabajo social individualizado*. Madrid : Rialp.

Friedlander (1969) posa l'accent en l'adaptació del subjecte a les situacions que li produeixen malestar o de conflicte, l'adaptació suposa un acostament o restabliment de l'equilibri davant la situació de conflicte. Aquesta tendència "harmonitzadora", de restablir l'homeòstasi la podem identificar en el següent fragment de la seva obra:

El estudio de diagnóstico revelan los modos de adaptación dominantes en los clientes y llevan a la formulación de planes para el tratamiento apropiado del caso individual, intento por modificar los desequilibrios entre la persona en su mundo social y los modos de adaptación dominantes en el cliente, se relacionan directamente tanto con las metas de tratamiento como con la formulación del rol del asistente social en este tratamiento. Los modos en que los clientes se adaptan a las situaciones conflictivas determinan si la experiencia subjetiva del conflicto es de liberación o complicación. (...) Es esencial que logre algún equilibrio duradero entre su percepción de la situación conflictiva y su adaptación a ella (Friedlander, 1969, p.72).

En el cas de (Perlman, 1965, p.24), trobem que fa referència a aspectes més propers a la disciplina de la psicologia com quan contempla l'eficàcia per aconseguir el benestar que cadascú cerca i ho vincula amb un aspecte a tenir en compte com el funcionament de la seva estructura de personalitat; per a l'empresa que ens ocupa ens centrarem en els aspectes més circumscrits principalment en aspectes socials, com reflecteix el següent fragment:

Afortunadamente el especialista en casework sólo necesita conocer de cada ser humano en la media medida para realizar su propósito a saber, conseguir que su cliente encuentre el camino que le permita resolver o afrontar eficazmente su problema. Para ello no es necesario que tenga en cuenta todas las dimensiones y aspectos dinámicos de cada persona. La propia naturaleza del problema planteado por el cliente determina, unido a otros factores, que conocimientos son necesarios y hasta qué punto debe ser completa la comprensión del sujeto. Pero, cualquiera que sea el tipo de ayuda solicitada y los fines de la institución de asistencia, la ayuda prestada por el estudio social del individuo consiste esencialmente en reestablecer, conformar de nuevo y reformular su ajuste y buen funcionamiento como ente social (Perlman, 1965, p.21).

De Bray i Tuerlinckx (1966) manifesten que resulta difícil oferir una definició del que és el *case work*; de tota manera les autores es decanten per la següent definició i diuen que és en la qual es basa per a la seva exposició, essent aquesta segons elles la definició més generalitzada a Europa, definició que es reproduïx a continuació:

El trabajo social de casos es un arte en el que el conocimiento de la ciencia de las relaciones humanas y la habilidad en la relación, se utilizan para movilizar las capacidades en el individuo y los recursos en la comunidad apropiada para un mejor ajuste entre el cliente y todo o una parte de su entorno total. (...)

Si consideramos el análisis del trabajo social de casos tal como lo lleva a cabo el D.P. Swithun Bowers podemos, con el Dr. De Jongh, director de la escuela de servicial de Amsterdam, distinguir en él los siguientes elementos, que tienen la mayor importancia para su enseñanza:

- a) La finalidad del *casework* consiste en conseguir una mejor adaptación del cliente a su medio social.
- b) Esto se logra recurriendo a los medios de asistencia de que dispone la comunidad (De Bray i Tuerlinckx, 1966, p.22-23).

Si bé en aquesta definició podem identificar aspectes que fan referència a la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**, també fa referència a la possibilitat de modificacions en l'entorn social per afavorir l'ajust del client al seu entorn. No exposa en la definició la possibilitat de canvis estructurals, i resulta significatiu les reiterades referències al fet que sigui l'individu el que s'adapta a l'entorn.

Les següents obres fan referència a la **dimensió Societat com a sistema**:

- Perlman, H. H. (1965). *El Trabajo social individualizado*. Madrid : Rialp.
- Zamanillo, T., i Gaitán, L. (1991). *Para comprender el trabajo social*. Estella : EVD.

Zamanillo i Gaitán (1991) fan referència a la gran influència que ha exercit la perspectiva sistèmica en el Treball Social. Si bé comparteixen que el que emergeix de la suma de les parts és alguna cosa diferent de les individualitats en el seu conjunt, eviten fer referència a situacions complicades o complexes, per la qual cosa contemplen la possibilitat d'escenaris que operin en sistemes oberts, indeterminats, el que això ofereix la possibilitat d'explicar el pas negentròpic. Aquesta concepció de la teoria de sistemes contempla la possibilitat del canvi, sense que aquest es vegi obligat a respondre a una funció del sistema. Aquesta interessant perspectiva la podem identificar quan comenten:

Los elementos elegidos para la representación sistémica pueden ser relativamente simples y estables, o complejos y cambiantes; pueden variar sólo una o dos propiedades, o bien adaptar muchos estados distintos. Una característica esencial de esta concepción es la siguiente: el todo es diferente de la suma de las partes. Para Walter Buckley (1989), esta característica es la clave central del pensamiento moderno: la organización de los componentes de relaciones sistémicas. El concepto de sistema abierto es otra de las opciones esenciales de este enfoque (Zamanillo i Gaitán, 1991, p.47).

Perlman (1965) també utilitza la perspectiva sistèmica per interpretar les conductes dels individus, conductes atribuïbles a la influència del sistema en l'individu. En aquest cas, la llibertat de moviment es troba més acotada en la mesura que presenten més influència de l'exterior, del que és social cap a l'individu. Serveixi el següent fragment a tall d'exemple:

... a medida que va hablándose de todo esto, el cliente va conociéndose mejor incluso vislumbra la manera de realizar sus ideas de tener y de devenir (...) Toda persona ocupa una posición determinada en una categoría social de estatus y representación. En cualquier momento, su estatus resulta de la combinación de su edad, sexo, clase económica, etc., y ciertas expectativas de privilegios y responsabilidades anejas a ello. Su papel o representación social consiste en la principal función que desempeñan en un momento determinado, con sus responsabilidades, recompensas y comportamiento propios (Perlman, 1965, p. 39).

Corrent Interaccionisme Simbòlic

El corrent teòric **de l'Interaccionisme Simbòlic** és un dels que ostenta una major representativitat, conjuntament amb el corrent positivista entre la bibliografia referenciada en els plans docents, en els quals es contempla el caràcter impredecible i creador de la conducta humana, la qual cosa accentua la llibertat dels agents, de les seves conductes, entenent que operen en sistemes oberts. En les següents obres referenciades a continuació, s'identifica la **dimensió Canvi permanent i la dimensió Procés social creador de realitats**. Les obres que fan referència a aquest corrent són les següents:

- Aylwin de Barros, N., Jiménez de Barros, M., i Quesada de Greppi, M. (1982). *Un Enfoque operativo de la metodología de trabajo social* (Vol. 2a). Buenos Aires: Humanitas.
- Berlo, D. K. (1969). *El Proceso de la comunicación : introducción a la teoría y a la práctica*. Buenos Aires : El Ateneo.

- De Bray, L., i Tuerlinckx, J. (1966). *La Asistencia social individualizada :(social casework) : principios, enseñanza, supervisión. Psicología y educación* (Vol. 3a). Madrid: Aguilar.
- Richmond, M. E., i Sociales, C. G. de C. O. de D. en T. S. y A. (2005). *Diagnóstico social*. Madrid: Consejo General de Colegios Oficiales de Diplomados en Trabajo Social y Asistentes Sociales.
- Towle, C. (1964). *El Trabajo social y las necesidades humanas básicas*. México : La Prensa Medica Mexicana.

En l'obra de Richmond (2005), en l'obra de Aylwin de Barros et al.,(1982) i en la de Berlo (1969), s'identifica la **dimensió Canvi permanent**, en la qual els processos d'interacció social dels quals participa o s'enfronta la persona, li aporta elements nous per implementar el significat que li atorga a la situació o situacions. Richmond (2005) des dels seus inicis es troba orbitant en aquest corrent teòric, amb especial èmfasi remarcant que les situacions socials en les quals opera l'individu i que es troben subjectes a transformacions, canvis, són les que el treballador social ha de contemplar la no coherència existent en les persones. Les indicacions que ofereix Richmond (2005) per incorporar aquesta dimensió la podem veure quan ofereix els següents consells tècnics per als professionals del Treball Social:

- Poner el énfasis en lo normal y no en lo patológico.
- Evitar la rigidez mental del profesional.
- Ir con la verdad por delante.
- No considerarse infalible .
- Buscar los aspectos positivos de la relación de trabajo social de casos.
- Estar disponibles a las llamadas de emergencia. ...

El trabajador acepta el cliente tal como es; no intentamos darlo para que sea como a el le gustaría (Richmond, 1982, p.16-17 i 24).

Aylwin de Barros et al. (1982) incideixen en el fet que a vegades en els sistemes oberts indeterminats, en els que l'emergència social de les interaccions de les parts és una mica més que la suma d'aquestes, es troba de forma recursiva en aquesta sinergia. En aquesta obra, trobem la tensió que proposen des del Marxisme circumscrit en les propostes de la teoria de l'alliberament i el corrent teòric de l'Interaccionisme simbòlic, tal com es queda reflectit en aquest moment del text:

El método es el medio que garantiza la relación dialéctica teoría-práctica en la acción transformadora (...) El todo es igual a la suma de las partes, sin embargo, no existe sin las partes. La estructura es una totalidad de relaciones y, al

mismo tiempo, es un mecanismo de operaciones. Las etapas del método forman las partes de la estructura, y como tales sólo pueden entenderse en relación al método como totalidad. En tanto proceso, el método se da en su aplicación a una realidad determinada. Toda realidad social es dinámica y cambiante, y está sometida a una determinada alteración (...) Las relaciones que un problema social tiene con la estructura en la que se inserta son múltiples y dialécticas. El método debe tener un carácter integral, totalizante para responder a esta característica (Aylwin de Barros, et al., 1982, p.22-23).

L'obra de Berlo (1969) se subscriu a aquest corrent, òrbita en aquestes dues dimensions, la que fa referència al **Canvi permanent i la dimensió que fa referència al Procés social creador de realitats**. Berlo posa l'accent en la limitació que comporta tota explicació d'una acció social en la mesura que fa referència a una cohort temporal, estàtica, amb impossibilitat d'incorporar els canvis esdevinguts a posteriori, fent referència a la primera dimensió comentada:

Quando tratamos de hablar o escribir sobre un proceso, como puede ser el de la comunicación, tenemos que enfrentarnos a dos problemas. En primer lugar, hemos de detener la dimensión del proceso, así como detener el movimiento para tomar una fotografía. Podemos sacar observaciones muy útiles de la fotografía, pero comentaremos un error si olvidamos que la cámara no reproduce en forma completa los objetos fotografiados. Las interrelaciones entre los elementos son obliteradas, la fluidez del movimiento, la dinámica se ven interrumpidas (Berlo, 1969, p.22).

En referència a la segona dimensió **Procés social creador de realitats**, és molt il·lustratiu quan comenta que la realitat és un constructe en la que utilitzem diferents elements per conformar-la i li atorguem un significat, ho podem identificar en el següent fragment:

La base que construye el concepto de proceso es la idea de que la estructura de la realidad física no puede ser descubierta por el hombre, y de que debe ser creada por éste. Al construir la realidad, el teórico elige la forma en que habrá de organizar sus percepciones. Es libre de decidir qué podemos llamar elementos ingredientes o componentes a ciertas cosas. Al hacer esto, comprende que no ha descubierto nada, sino que ha creado un conjunto de herramientas que pueden resultar útiles o no para analizar o describir el mundo. Reconoce que existen ciertas cosas que pueden preceder a otras, pero que en muchos casos el orden de precedencia habrá de variar de una situación a otra. Esto no quiere decir que no podamos poner un orden en el desarrollo de los acontecimientos. La dinámica del proceso tiene elementos, pero a pesar de ello hay más de una dinámica susceptible de ser desarrollada en casi todas las combinaciones de acontecimientos (Ibíd., p.22).

L'obra de De Bray i Tuerlinckx (1966), i l'obra de Towle (1964), fan referència al que contempla la **dimensió Procés social creador de realitats**. De Bray i Tuerlinckx (1966) fan una crítica al procés de reificació que comporta en alguns casos les categories utilitzades en Treball Social. Les categories atribueixen les característiques als agents que incorporem en aquesta passant per alt, en alguns casos, la perspectiva de la cibernètica de segon ordre, com podem identificar en el següent fragment:

Hay que reconocer que algunas veces los asistentes sociales muestran tendencias a generalizar en lo abstracto, a clasificar a los clientes por categorías; este es el camino más sencillo, el que permite vislumbrar remedios que están preparados. Pero semejante actitud no tiene en cuenta la realidad.

Los problemas sociales no existen por sí mismos, sino que los encontramos en los seres humanos. El asistente social nunca se hallará ante un problema social, sino ante una persona que presenta dificultades o problemas. El cliente no es un concepto abstracto; es un ser concreto, en continua evolución, en constante devenir. Reacciona y se adapta o no se adapta durante toda su existencia a las circunstancias de la vida y a lo que le rodea. Siente unas veces amor y otras odio, sufrimiento o desesperación, alegría o felicidad. Ese ser humano ha tenido una experiencia de vida realmente única, solo suya, que es la suma o totalidad de todas sus experiencias anteriores, y él intentará utilizarla para la satisfacción de sus necesidades (Berlo, 1969, p.27).

Towle (1964) incideix en la importància d'acostar-se a la forma de sentir, de pensar, per intentar oferir un explanans a la seva conducta sobre la base de la seva forma de pensar; com explícita en el següent fragment de la seva obra:

... En este sentido se ha identificado al hombre y nos esforzamos por que nuestra razón controle realmente nuestra conducta, lo cual logramos hasta cierto grado si comprendemos cuáles son las fuerzas emocionales que nos gobierna puesto que no podemos ejercer un control consciente sobre algo desconocido. Al prestar nuestros servicios, asumiremos que la forma de sentir de las personas determinará en considerable medida su forma de pensar y de actuar, así como su interpretación y aprovechamiento de los servicios (...) Frecuentemente conviene que los trabajadores sociales sepan qué es lo que el cliente tenga, la información que ha recibido o imaginado, y en ciertos casos es útil que relate las experiencias que haya tenido en casos semejantes (Towle, 1964, p.13 i 16).

Corrent Fenomenologia – Construccionisme –CBTS–

Aquest corrent teòric basat en el qual alguns autors han anomenat «*l'actitud natural*», basada en la creença que la matèria primera de la realitat de les coses és l'experimentat mitjançant els sentits, no és que es negui l'existència dels objectes externs a la nostra experiència. Si bé aquest corrent, conjuntament amb el corrent marxista són els que ostenten una menor freqüència pel que fa a representació, com mostra la Taula 19, resulta significativa la presència de la fenomenologia i el construccionisme com a incorporació d'una nova perspectiva en relació amb la interpretació de la realitat social i de les formes d'intervenir. Més endavant, podré constatar si es tracta d'una tendència en consolidació o és així. Sota aquesta influència trobem les següents obres:

- Aylwin de Barros, N., Jiménez de Barros, M., i Quezada de Greppi, M. (1982). *Un Enfoque operativo de la metodología de trabajo social* (Vol. 2a). Buenos Aires: Humanitas.
- De Bray, L., i Tuerlinckx, J. (1966). *La Asistencia social individualizada :(social casework) : principios, enseñanza, supervisión. Psicología y educación* (Vol. 3a). Madrid: Aguilar.

Com s'ha comentat anteriorment, la majoria de les obres es nodreixen de diferents corrents teòrics com és el cas de les obres citades i es troben associades també a altres corrents. En el cas de l'obra de Aylwin de Barros *et al.* (1982), també es troba citada a l'apartat anterior que fa referència a l'interaccionisme simbòlic. En el cas de l'obra de De Bray i Tuerlinckx (1966), també se citada anteriorment en aquest cas vinculat a la perspectiva estructural funcionalista i la teoria de sistemes. Per al cas que analizo, en l'obra de Aylwin de Barros *et al.* (1982), s'identifiquen els continguts de la **dimensió Significat negociat**, fruit de les interaccions, de la *suplementació* que pot comportar els actes de comunicació (Gergen, 2006, p.66). Ho podem identificar en el següent fragment:

... el objeto de las ciencias sociales tiene la característica de no ser sólo un objeto, sino objeto y sujeto a la vez, estableciéndose entre el objeto y el investigador una relación que modifica a ambos.

La segunda característica fundamental del objeto de las ciencias sociales en su gran complejidad. La realidad social es multifacética y para su estudio, las diferentes ciencias sociales abstraen formalmente una parte de esa realidad. Como esta división no se da empíricamente, sucede que cada una de las ciencias sociales estudia cierto campo de objeto que desde otro punto de vista, comprende esa misma disciplina como forma de actividad humana (Aylwin de Barros et al., 1982, p.20).

En l'obra De Bray i Tuerlinckx (1966), citat també en la perspectiva teòrica estructural funcionalista i la teoria de sistemes, també es troba la vinculació amb el corrent Fenomenologia–Construccionisme, en aquest cas associat a la

dimensió **Significat subjectiu**, en el que els diferents agents oferiran interpretacions i vivències diferents davant els mateixos esdeveniments, i aquests consideren que aquesta idiosincràsia és fonamental contemplar-la per a una intervenció individualitzada. Com a mostra, el següent fragment de l'obra:

Cada individuo es distinto a los demás, no solo en el aspecto físico, sino también en el aspecto psicológico, ya que lo que le circuye a ese mundo exterior que le rodea e influye sobre él son diferentes de tal manera que las relaciones, la evolución y el futuro de ese hombre le distingue de cualquier otro ser. Las necesidades del hombre se diferencian de una época a otra, de un medio a otro, porque las necesidades de un individuo no son únicamente objetivas, sino que se encierran en sí elementos subjetivos. Por lo tanto, cada individuo es hasta cierto punto un ser único, es decir, distinto a otro ser. Esta convicción constituye la base del "casework" social (De Bray i Tuerlinckx, 1966, p.26).

Corrent Marxisme –CBTS–

El següent corrent té una representació més modesta quant a nombre d'obres, en aquest cas s'identifica aquest corrent en els següents llibres:

- Alayón, N., i Grassi, E. (1983). *El Trabajo social de hoy y el mito de la asistente social*. Buenos aires: Humanitas.
- Ander-Egg, E. (1975). *Del desajuste a la transformación :apuntes para una historia del trabajo social. Cuadernos de trabajo social*(Vol. 10). Buenos Aires: Ecro.

Emmarcat en aquest corrent, Ander-Egg (1975) parla de reconceptualització vinculat a la **dimensió Consciència crítica**. Per aquest autor, la reconceptualització ofereix les eines i la possibilitat de canviar les situacions d'opressió i desigualtat social, admetent el dinamisme i la dialèctica de la realitat com a eina per interpretar-la, per entendre el present i projectar un futur diferent, un futur alliberador. Com mostra, el següent fragment de la seva obra:

Al plantearse el problema de la reconceptualización, se dijo: «concebimos el servicio social, una praxis, un proceso dialéctico en el que teoría y práctica mutuamente son miembros para lograr su objetivo de liberación humana» (...) Esta rebelión se caracteriza, entre otras cosas, por cuestionar la sociedad global, al sistema capitalista y, consecuentemente, con una fuerte personalidad antiimperialista. Todo esto repercutió sobre la profesión, por una parte, como instrumento del mantenimiento del sistema; y por otra, influida fuertemente por la concepción del servicio social existente en el centro hegemónico. Los profesionales más lúcidos y críticos comenzaron a preguntarse:

¿A quién estamos sirviendo? El ajuste que estamos haciendo de los “individuos”, “grupos” y “comunidades”, ¿no es un modo que contribuye al mantenimiento del status quo? ¿No somos acaso los encargados de corregir las disfuncionalidades del sistema? (Ander-Egg, 1975, p.296-297).

Alayón i Grassi (1985), incideixen en les relacions de poder que perpetua la perspectiva funcionalista, i com aquest discurs va forjant una falsa consciència. Els autors expliciten el que contempla la **dimensió Alienació**, i com aquesta falsa consciència pot arribar a escapar del control dels agents en la seva realitat quotidiana. Aquesta crítica la trobem en el següent fragment de la seva obra:

El trabajador social, mediatizados de una ideología funciónanalizada en una actividad, ha caído y cae a un y la ilusión de que él es el motor de la transformación social, cuando en realidad es un instrumento de las clases dominantes al servicio de la legitimación del sistema. Dicho error está determinado por la naturaleza misma de su tarea y se realiza (en tanto persista al menos el sistema social como marco de referencia) con prescindencia de las intenciones o puntos de vista de los actores. En última instancia la dependencia salarial de los trabajadores sociales actúa como garantía. (...) Sólo un cambio estructural concluirá con la agonía y la desesperanza de la Argentina oligárquica crisis que iniciará el cambio hacia una sociedad justa (Alayón i Grassi, 1983, p.13-14).

TEMARI: corrents i dimensions identificades en els plans docents (curs 1979-1980 al curs 1993-1994) –CBTS–

Com s'identifica en els diferents plans docents d'aquest període i prenent com a referència el del curs 1979-1980, aquesta assignatura té com a objectius introduir als estudiants en els conceptes generals sobre l'acció social i treball social, ajudant a comprendre la situació actual dels serveis socials i del Treball Social des d'una perspectiva històrica i compartida amb altres països, i de manera integrada amb la resta de materials de Treball Social—objectius que es van repetint en tots els plans docents d'aquest període—. L'assignatura ha tingut diferents denominacions, en el curs 1979-1980 el nom de l'assignatura era *Treball Social: Acció Social i Treball Social*, i aquesta denominació de l'assignatura la trobem fins al curs 1986-1987. És en aquest curs quan es comença a denominar *Treball Social I* i persisteix fins al curs 1993-1994.

Durant tot aquest període es mantenen en els plans docents de l'assignatura els mateixos objectius i continguts. El temari que exposen els plans docents durant aquest període no ofereix elements suficients per establir associacions amb els diferents corrents teòrics, per la qual cosa no s'estableix cap vinculació amb aquests.

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE L'ASSIGNATURA CONCEPTES BÀSICS DEL TREBALL SOCIAL (crus 1994-1995 al curs 2010-2011) –CBTS–

Per aquest període, prendré com a referent la **professora Concepció Ainsa** com a docent de l'assignatura. En els seus inicis l'assignatura es denomina *Bases Conceptuals del Treball Social*. L'assignatura neix amb l'objectiu d'oferir una presentació del Treball Social a l'estudiant de primer curs d'ensenyament. No pretén aprofundir en aspectes concrets, però sí exposar diferents mirades de la professió —que poden ser complementàries—. Els estudiants tindran oportunitat de treballar de forma monotèmica el que es presenta en *Bases Conceptuals del Treball Social* en assignatures posterior, com comenta la professora Ainsa:

... Bàsicament sempre ha estat el mateix amb noms diferents, que és una presentació del que és la professió, i aquesta presentació de la professió vol dir explicar els objectius, finalitats, explicar una mica d'història, d'antecedents i desenvolupament de la professió ... (A, 34:36).

Aquesta pretensió d'oferir una mirada global del que trobaran en el transcurs dels estudis, ha propiciat certa complexitat a l'hora d'establir el contingut del temari i amb una major incidència en la bibliografia, en relació a la resta d'assignatures, per intentar no solapar els continguts de la matèria en diferents assignatures (veure A, 41:42 i 184:189).

Considero interessant comentar el context d'aïllament territorial respecte a Europa de l'època de la dictadura franquista, fet comentat per la professora Ainsa, que va condicionar la bibliografia dels primers plans docents de l'ensenyament en Treball Social. No es tenia pràcticament accés a la bibliografia anglosaxona i a més a més, la llengua anglesa no es trobava molt estesa entre els docents, perquè s'entenia més el francès (veure A, 82:89).

Retornant a l'assignatura de *Bases Conceptuals del Treball Social*, aquesta mirada generalista que ofereix, dificulta establir una tendència o afinitat amb determinats corrents teòrics en l'anàlisi de l'entrevista, tot i això els corrents teòrics identificats fan referència al **Marxisme**, al **Positivisme** i a l'**Interaccionisme Simbòlic**. A continuació es presenten els resultats de l'anàlisi de l'entrevista a la professora Ainsa.

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE L'ENTREVISTA A LA PROFESSORA AINSA —CBTS—

La Taula 20 mostra la freqüència de la identificació dels corrents teòrics utilitzats per a l'anàlisi de l'entrevista. Les dades que ofereixen les freqüències, de forma descontextualitzada poden abocar a establir relacions espúries, entre el que s'explicava a l'assignatura i la influència de determinats corrents.

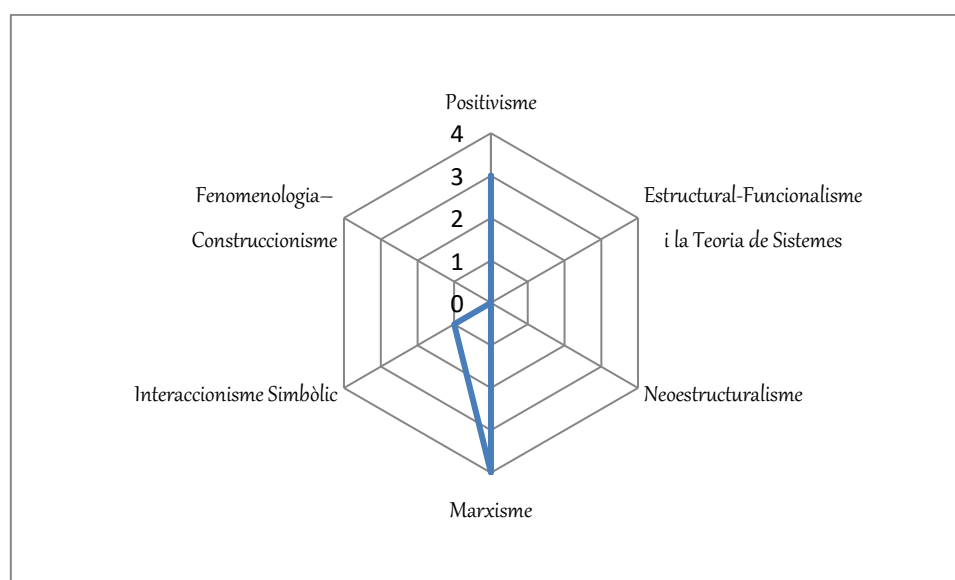
Taula 20

Identificació dels corrents teòrics en l'entrevista a la professora Ainsa —CBTS—

	Positivisme	Estructural- Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia- Construccionisme
TOTALS:	3	0	0	4	1	0
%	37,5%	0,0%	0,0%	50,0%	12,5%	0,0%

Font: elaboració pròpia

El Gràfic 5 representa en un espai multidimensional els corrents teòrics identificats en la Taula 20.

Gràfic 5. Representació gràfica dels corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Ainsa —CBTS—

Font: elaboració pròpia

Resultats de l'anàlisi dels corrents teòrics identificats a l'entrevista —CBTS—

El **Positivisme** ha estat el corrent teòric identificat a l'entrevista amb una presència destacable. Aquesta representació respon al fet que és un dels corrents que es troba molt representat en la bibliografia i s'ha comentat àmpliament a l'entrevista, més que a la presència de facto en l'assignatura. Si s'ha de destacar un corrent teòric, hauríem de parlar del **Marxisme**, com el que té una presència més clara en l'assignatura i de forma més tangencial el corrent **Interaccionisme Simbòlic**.

Corrent Positivisme —CBTS—

El corrent **Positivista** s'ha trobat vinculat a la **dimensió Metodologia científica**, en alguns moments de l'entrevista s'ha identificat aquest corrent, però no s'ha pogut vincular a cap dimensió, com mostra la Taula 21.

Taula 21

Dimensions identificades vinculades al corrent Positivista —CBTS—

	Metodologia científica	**Sense dimensió
Resultat	1	2
Fragments text identificat	(A, 217:219)	(A, 228:245) (A, 355:376)

*Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

**Fan referència al moment en el qual l'entrevistat reconeix explícitament la influència d'aquest corrent.

La professora Ainsa considera que els interessos manifestats a l'aula per part dels estudiants és un reflex dels interessos manifestats i latents en la societat (veure 431:433). En aquest sentit, ella considera que en un període molt concret, especialment amb la posada en marxa dels serveis socials, es va facilitar que molts professionals del Treball Social assolissin llocs de feina de comandament. Aquest fet fa que es vegi la necessitat de justificar el que es fa i s'intenti dissenyar els serveis des d'una certa tecnocràcia i amb metodologies que responguin o s'apropin a criteris científics, com ella afirma: *"Jo crec que va haver-hi un moment que la professió va voler aprofundir en això, en una*

metodologia, i es va voler sentar les bases perquè la professió tingués unes bases més científiques”(A, 217:219 i veure 228:245 i 355:376).

Aquest interès per la metodologia, ella l'ubica a la dècada dels 80, especialment al final. Si ens preguntem si el concepte Positivista era un element central en aquesta assignatura, el següent fragment és prou eloqüent per a respondre la qüestió:

... No, no, no, perquè l'apartat de metodologia des de les assignatures que ens seguien, ens deien que havíem de retallar molt perquè precisament era objecte de l'assignatura següent i si nosaltres explicàvem quatre coses de la metodologia. (...) aquesta assignatura que intentava fer una presentació molt genèrica no era la seva finalitat aprofundir molt metodològicament (A, 234:241).

Pel que s'ha de concloure que es parlava d'aquest aspecte, però no destaca respecte a d'altres corrents identificats en l'anàlisi de l'entrevista.

Corrent Marxisme –CBTS–

La professora Ainsa considera que el Marxisme ha estat molt influent com a corrent teòric per alguns dels docents, el que no vol dir que això s'hagi de traslladar a la docència de l'assignatura. En el cas de l'assignatura *Bases Conceptuals del Treball Social*, ha tingut el seu pes però no destaca especialment respecte d'altres corrents, com explicita aquest fragment de l'entrevista:

És que durant molts anys la influència que teníem, anàvem cap al marxisme, vull dir que va tenir un pes important, perquè estava incorporat en tots els moviments socials d'aquella època. Per tant, a l'escola buscàvem d'alguna manera autors crítics, encara que parlàvem de la Mary Richmond. La Mary Richmond no es pot dir que sigui una Ander-Egg (A, 70:73).

En el seu cas, reconeix que ha estat una de les fonts teòriques amb un pes significatiu però que no s'ha traslladat a l'aula de forma mimètica, com ella comenta:

... en aquell moment jo tenia la meva formació i les meves fonts eren crítics, eren marxistes; això no vol dir que jo anava explicant el marxisme, però el meu posicionament a l'hora de treballar tenia en compte l'anàlisi de la societat des d'aquest punt de vista ... (A, 139:142).

La Taula 22 mostra les dimensions identificades vinculades al corrent Marxista.

Taula 22

Dimensions identificades vinculades al corrent Marxista—CBTS—

	Consciència crítica	**Sense dimensió
Resultat	2	2
Fragments text identificat*	(A, 77:82) (A, 279:283)	(A, 70:73) (A, 139:142)

*Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

**Fan referència als moments de l'entrevista en el qual l'entrevistat reconeix explícitament la influència d'aquest corrent.

La presència d'aquest corrent en l'assignatura estava molt al costat de les teories de l'alliberament, molt associat a la dimensió que he identificat com a **Consciència crítica**, molt influenciat per aquesta mirada que principalment prové de Sud-Amèrica, com constata la utilització d'articles de certes revistes especialitzades amb aquesta tendència, com quan comenta:

... jo vaig donar tota una sèrie de revistes que trèiem articles d'allà, una revista que es deia "Hoy en los Servicios sociales o en el TS" no me'n recordo ara, les vaig donar perquè em vaig subscriure molts anys i quan vaig marxar vaig dir si les voleu, i algunes coses d'aquestes eren articles que eren publicats en aquesta revista i evidentment la seva ideologia era aquesta, era tot una tendència de Sud-Amèrica que era molt crítica, molt crítica, no parlaven d'Espanya, parlaven dels seus països, però ens identificàvem (A, 77:82 i veure 279:283).

Per Freire (1979, p. 10-11), "la presa de consciència de la seva situació passa a ser un procés essencial per fer visibles les contradiccions que impliquen les situacions d'opressió".

Corrent Interaccionisme Simbòlic —CBTS—

En relació a aquest concepte, reconeix explícitament que ha estat també una de les fonts que s'ha vist reflectida en l'assignatura, entre altres (Taula 23). Només l'explícita, però no aporta elements per vincular-lo amb una de les

dimensions, el reconeixement explícit l'he tingut en compte com un dels corrents influents en la docència, com quan comenta que:

... Tu em preguntaves si estava més en el que era l'interaccionisme, en determinants moments sí que hem fet molt èmfasi, però tot barrejat, jo almenys no m'he agafat només a una. El que passa és que tot el context, que no el pots oblidar, els sentits més crítics va haver-hi un moment que estaven passats de moda, semblava que..., ara ja no cal ... (A, 525:529).

Taula 23

Reconeixement explícit del corrent Interaccionisme Simbòlic —CBTS—

	**Sense dimensió
Resultat	1
Fragments text identificat	(A, 525:529)

**Fan referència als moments de l'entrevista en el qual l'entrevistat reconeix explícitament la influència d'aquest corrent.

Interpretació dels resultats dels corrents teòrics versus les dimensions de l'entrevista—CBTS—

Dels corrents identificats a l'entrevista, **Positivisme**, **Marxisme** i **Interaccionisme Simbòlic**, les dimensions que han emergit han estat **Metodologia científica** i **Consciència crítica**. Vol dir que serien les que ocupaven un espai privilegiat en el conjunt de l'assignatura? Atenent el contingut de l'entrevista, en la que incideix que l'objectiu de l'assignatura era oferir una perspectiva general, l'aprofundiment en els diferents aspectes li correspon a altres assignatures. Aquest fet va en detriment d'establir una tendència respecte als corrents teòrics, el que a la vegada afebleix el poder explicatiu dels corrents identificats. La **dimensió Metodologia científica** incideix en la importància de la metodologia amb criteris científics com a camí per arribar al coneixement o coneixements, es troba present en l'assignatura; conjuntament amb la **dimensió Consciència crítica**, més propera a la concepció de la teoria de l'alliberament, en la que les persones prenen consciència de la seva situació, com a pas previ que possibiliti passar a l'acció. Amb els resultats de l'anàlisi de l'entrevista, podem dir que aquestes dimensions s'han trobat presents durant aquest

període, però no podem afirmar que el seu pes específic en l'ensenyament de l'assignatura sigui més rellevant que altres dimensions.

Justificació del discurs –CBTS–

Partint del fet que els comportaments dels agents, les conductes, els discursos es troben dotats de significat intencional. Segons Popper (1967), el significat intencional respondrà al principi de racionalitat si els agents actuen d'acord a la lògica de la situació, també anomenat *lògica dels esdeveniments*. Partint de la premissa de la lògica dels esdeveniments, analitzaré el discurs de la professora Ainsa.

Quan fa referència a la gestió de l'assignatura, als continguts a incloure en el temari, en la bibliografia, al tractar-se d'una assignatura introductòria, matèria que es dona amb major profunditat en assignatures posteriors, ens comenta que la gestió de l'assignatura requeria d'un diàleg constant amb les altres assignatures per negociar continguts i l'abast de la matèria. Els *efectes de composició* que es plasmen en el contingut de les assignatures implicades és fruit d'aquestes negociacions entre assignatures, que situaríem de la fase 3 a la fase 4 de la Figura 2 (veure pàg.56) de Coleman (1990), el que Elster (1990) identifica com a *mecanisme molecular*. En la tensió entre *sistemes interactius i interdependents* que proposa Boudon (1983), hi ha indicis que s'aproxima als *sistemes interdependents*, en el que la gestió de l'assignatura i de les assignatures amb les quals estableix interrelació respon a *conductes intencionals*. Però parlo de tensió, perquè segons ha manifestat l'estructura de l'assignatura també es veia condicionada a la resta d'assignatures i com s'estructurava l'ensenyament, i aquest sistema de restriccions o *normatiu* tindria traces dels *sistemes interactius*. Si bé ho podem identificar en diferents moments de l'entrevista, exposo els següents fragments a tall d'exemple:

Sempre ha sigut una assignatura una mica dura (...) També en quan a contingut, diguéssim a la bibliografia i tot això, doncs també ha estat supeditada al programa general de la carrera i també a les assignatures que seguien Treball Social (...) et demanaven fins aquí o això no o si perquè ja ho tracto jo. Ha sigut una assignatura que d'alguna manera gestionar-la era complexa... (A, 23:32).

L'estructura de l'assignatura, que combinava aspectes teòrics i presentació de la pràctica mitjançant visites a institucions, respon a la **creença** i **desitjos** que aquesta combinació afavoreix a l'estudiant la comprensió de la professió, especialment necessària per a estudiants de primer. L'estructura de l'assignatura és congruent amb les creences, conjuntament amb el desig que impulsa a l'acció, que justifica com s'estructura l'assignatura, amb

aspectes teòrics i aspectes pràctics que es concreten en visites a institucions. Aquesta creença i desitjos s'identifica quan comenta:

... A nosaltres ens semblava que l'estudiant per entendre la professió, en aquell moment si fèiem una mica d'introducció a la pràctica l'ajudava a entendre i el que fèiem era durant el curs una mena de presentacions de camps diferents o d'àmbits, aquí la distinció entre camps i àmbits ja no sé on està. Els estudiants feien visites a les institucions. Això ens semblava que, paral·lelament a l'enfoc teòric, aclaria moltes coses (A, 18:23).

En l'apartat anterior ha quedat palès la influència del Marxisme, especialment durant la dècada dels 70 i 80. La professora Ainsa l'atribueix als **antecedents intencionals** i a certs **incentius selectius**, com ho anomena Coleman (1990), la docent comenta que:

... durant molts anys la influència que teníem, anàvem cap al marxisme, vull dir que va tenir un pes important, perquè estava incorporat en tots els moviments socials d'aquella època. Per tant, a l'escola buscàvem d'alguna manera autors crítics, encara que parlàvem de la Mary Richmond. La Mary Richmond no es pot dir que sigui una Ander-Egg. ... jo vaig donar tota una sèrie de revistes que trèiem articles d'allà, una revista que es deia "Hoy en los Servicios sociales o en el TS" no me'n recordo ara, les vaig donar perquè em vaig subscriure molts anys i quan vaig marxar vaig dir si les voleu, i algunes coses d'aquestes eren articles que eren publicats en aquesta revista i evidentment la seva ideologia era aquesta, era tot una tendència de Sud-Amèrica que era molt crítica, molt crítica, no parlaven d'Espanya parlaven dels seus països, però ens identificàvem. A més amb el tancament que hi havia a Espanya, en quant a relació amb Europa, durant molts anys va ser molt bèstia (A, 70:84).

En aquest cas, ens referim a **antecedents intencionals externs** quan fan referència a les influències del context socio-polític, d'aïllament forçat per la dictadura, i l'accés principalment de la bibliografia provinent de Sud-Amèrica. Ella explicita que hi ha una identificació del vessant crític cap a la situació social que ella descrivia, el que respon als **incentius selectius**, en relació als **antecedents intencionals**. Aquestes decisions motivacionals responen, segona ha manifestat, a les seves intencions, a la seva necessitat d'oferir una resposta crítica amb el règim, aquests incentius selectius intencionals responen a **mecanismes interns** de tipus cognitius. També ho identifico quan diu:

... en aquell moment jo tenia la meua formació i les meves fonts eren crítiques, eren marxistes, això no vol dir que jo anava explicant el marxisme, però el meu posicionament a l'hora de treballar tenia en compte l'anàlisi de la societat des d'aquest punt de vista ... (A, 39:42).

L'explicació que ofereix a la demanda d'incorporar, de forma més accentuada, la metodologia científica a la professió ofereix aspectes molt semblants amb els que justifica la influència del marxisme. Manifesta que a la dècada dels 80, amb la posada en marxa dels serveis socials, molts professionals del Treball Social accedeixen a càrrecs de comandament, fent referència als **antecedents intencional externs**. Aquest nou context, en el que les interaccions amb agents, amb els que fins aleshores no era habitual, amb altres professions, en l'àmbit polític, etc., condiciona la necessitat d'oferir metodologies i accions amb una base més científica, situació que comprèn les característiques dels **mecanismes moleculars**. Com a **efecte emergent**, és que comença a haver-hi un gran interès per incorporar aspectes metodològics amb base científica en la professió, el que també afecta en l'ensenyament i els congressos especialitzats, en els quals aquests aspectes comencen a emergir quantitativament en interès, com ella comenta en el següent fragment:

Jo crec que va haver un moment que la professió va voler aprofundir en això, en una metodologia, es va voler sentar les bases perquè la professió tingués unes bases més científiques, (...) molt més metodològicament i en uns coneixements que t'ajuden a la comprensió i a l'hora de treballar. Jo diria que això va ser tot una època que la professió va tenir molt interès (...) Si busques informació dels congressos, veuràs que hi ha un moment, que potser és quan s'acaba el franquisme, quan comencen els socialistes, llavors hi ha un interès en crear els serveis socials, i hi ha un moment que la professió diu hem de fer això (A; 217:230).

I també en el següent fragment de l'entrevista:

Molts treballadors socials accedeixen a càrrecs de direcció o càrrecs de responsabilitat, que els exigeix justificar i que d'alguna manera si tu tens un equip de (...) és clar d'alguna manera es va volgué pautar com treballar, perquè si una cosa s'ha de posar en relació a l'altre i s'han de fer estudis, s'han de marcar prioritats... evidentment necessita una metodologia i llavors hi molt aquest interès ... (A, 355:362).

Quan ofereix els arguments que poden influir, de forma genèrica, al baix interès per la teoria per a guiar la pràctica professional en els estudiants, ho explica amb arguments que responen principalment a **mecanismes atòmics** amb influència de **mecanismes moleculars**. La seva argumentació respon al fet des del Treball Social, es treballa amb la població més vulnerable i que l'ajuda que es presta no acaba d'afavorir un auto-consciència que és necessària sobre el que es fa, útil i consistent, el que afavoreix una certa dissonància entre teoria i pràctica a nivell individual, el que faria referència als **mecanismes atòmics**. Aquests pensaments, actituds, s'han de contextualitzar contextos socials indexats, en què de forma manifesta o latent, s'atenen necessitats individuals i/o col·lectives, en contextos

d'interacció, que s'apropen més al concepte de **mecanisme molecular** i poden reforçar les actituds adverses envers la necessitat de la teoria per exercir la professió, com manifesta la professora Ainsa en el següent fragment:

... No sé si perquè hem treballat o treballem amb la part de la societat més feble i amb més carències, i llavors amb aquest ajut que fa la professió ens ha induït no sé d'estar empobrits en el sentit de creure'ns que el que feiem és necessari, és útil i a demés té una consistència i aleshores aquesta divergència entre lo teòric i lo pràctic; suposo que els teòrics a l'hora d'ensenyar no s'ha fet bé o no ho hem fet del tot bé, i els pràctics diuen que la teoria no ens serveix de res (A, 125:130).

No atribueix exclusivament les dificultats d'incorporar la teoria a la pràctica a una possible visió atomitzada, sinó que parteix de la **creença** que la formació que s'ofereix és pobre en aspectes teòrics com es pot copsar quan diu: “... Jo crec que l'interès per la metodologia i la formació teòrica ha existit sempre, però el que passa és que el contingut teòric és pobre” (A, 489:490).

El context socio-polític de les primeres eleccions en democràcia a Espanya, en les que el Partit Socialista obté una majoria a les urnes, és un moment en què molts professionals que havien estat a les bases passen a càrrecs de comandament en els serveis socials, el missatge que es donava responia a oferir un **efecte neutralitzador**. Ara les bases no han de reivindicar, han estat en moments pitjors anteriorment i els que ara ostenten el poder s'encarregaran de tot, volen afavorir aquesta **visió estàtica**, però com comenta la professora Ainsa, això va ser una treva temporal per passar d'aquesta visió estàtica que es volia oferir a una **visió dinàmica**, ara que les condicions socio-polítiques són millors la insatisfacció augmenta amb les noves expectatives. Es pot identificar quan comenta:

... Va haver-hi un moment que quan els socialistes van agafar el poder, semblava que tot el que s'havia fet que la gent s'organitzés i reclamés coses, això ja no calia perquè tots estaven ja en els càrrecs de comandament i que ho farien molt bé. No és una crítica als socialistes, sinó també als que eren d'esquerra, va haver un context històric, on totes les organitzacions de la gent que havia hagut, de veïns..., ara ja no calien i es deia dediqueu-vos al folklore, dediqueu-vos a les festes majors, com que ja hem accedit al poder ho farem bé. Va haver un participant en un congrés a Espanya que es va posicionar molt en aquest sentit. El context va anant evolucionant d'alguna manera, que sembla que ideològicament ja no ens havíem de preocupar. És a posteriori que es diu, cal un cert control del que s'està fent i pot-ser que ens tornem a organitzar (A, 529:538).

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE LA BIBLIOGRAFIA (curs 1994-1995 al curs 2001-2002) —CBTS—

Si ens centrem en els resultats dels corrents identificats en la bibliografia durant aquest primer període, destaca la bibliografia que fa referència al contingut del **corrent Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, seguit del **corrent Interaccionisme Simbòlic** i el **corrent Positivista**; amb una menor representació trobem el **corrent Marxista** i el **corrent Fenomenologia – Construccionisme**. La Taula 24 mostra els corrents identificats i les seves freqüències o el que és el mateix, el nombre d'obres associades a cada corrent.

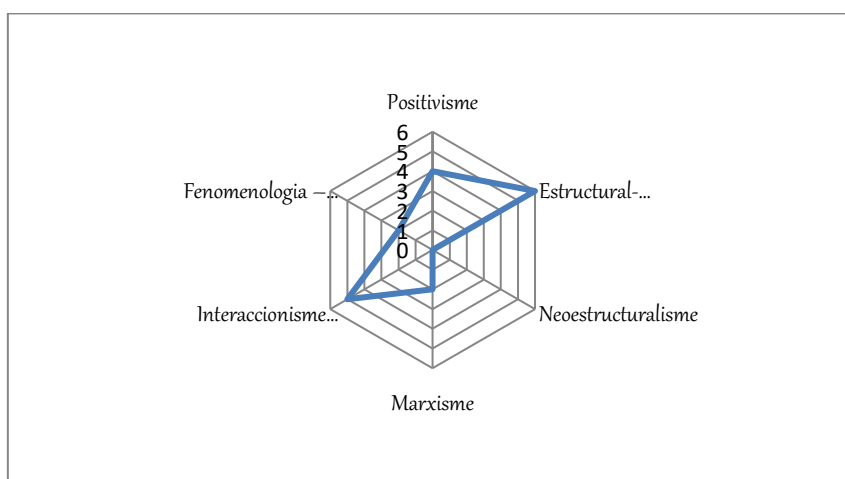
Taula 24

Corrents teòrics identificats en la bibliografia —CBTS—

	Positivisme	Estructural- Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia– Construccionisme
TOTALS:	4	6	0	2	5	1

Font: elaboració pròpia

El Gràfic 6 ubica la bibliografia referenciada en els plans docents en un espai multidimensional en relació als corrents utilitzats per l'anàlisi.

Gràfic 6. Representació gràfica dels corrents identificats en la bibliografia de l'assignatura —CBTS—

Font: elaboració pròpia

A continuació es presenten els corrents identificats a la bibliografia i les dimensions associades.

Corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes –CBTS–

De la bibliografia referenciada en els plans docents que s'ha identificat amb el **corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, incideix especialment en la **dimensió Sistèmica de la societat**, en la que les parts que les conformen tenen sentit en relació al seu conjunt. També trobem present la **dimensió Funció conflicte anti-funcional**, en el que es busquen els elements que tendeixen a l'estabilitat al sistema i bibliografia que parteix del seu antagònic, que contempla la **dimensió Funció conflicte social**, que no concep l'harmonització entre les parts com un objectiu sinó que les tensions i el conflicte són elements inherents als processos socials, necessaris per replantejar-se elements interns en relació als grups i externs en relació a l'alteritat.

El corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, i les dimensions associades a aquest corrent, el trobem en la següent bibliografia dels plans docents:

- Barbero, J. M. (1996). *Viure el treball social : reflexions sobre el treball social, l'avaluació i crítica de la intervenció*. Girona : Ajuntament de Girona.
- Friedlander, W. A. (1969). *Conceptos y métodos del servicio social*. Buenos Aires : Kapelusz.
- García Alba, J., i Melián Melián, J. D. (1993). *Hacia un nuevo enfoque del trabajo social*. Madrid : Narcea.
- Hamilton, G. (1951). *Teoría y práctica del trabajo social de casos* (Vol. 2a rev). México: La Prensa Médica Mexicana.
- Moix Martínez, M. (1991). *Introducción al trabajo social*. Madrid : Trivium.

En el cas del llibre de Friedlander (1969), es contemplen les situacions de conflicte, les tensions que genera a les persones que les pateixen com un element que pot propiciar l'auto-incapacitació per fer front a la situació, en el cas que les estratègies que portaria a terme no disminueixi aquesta tensió. Per aquesta particularitat, considera que el sistema en el qual es desenvolupa la persona, que exerceix un rol en relació a aquesta i li proporciona unes eines per fer front a les situacions de conflicte com una situació que ha de contemplar en un primer moment de tendència a l'equilibri o homeòstasis, per poder transitar en aquesta tensió i gestionar el desequilibri sense instaurar-se en l'auto-incapacitació. En aquest sentit, Friedlander (1969) seqüencia el concepte **Funció del conflicte anti-funcional**

amb **Funció conflicte social**, entén que els agents operen en sistemes socialment indexats com es pot identificar en aquests fragments de la seva obra:

Vimos primariamente los fenómenos más objetivos tal como se presentaron en clientes que se hallaban en situaciones conflictivas, es decir, ante cambios en la reestructuración de sus roles sociales y reestructuraciones de las funciones del rol (...) El estudio y diagnóstico revelan los modos de adaptación dominantes de los clientes y llevan a la formulación de planes para el tratamiento apropiado del caso individual en un intento de modificar los desequilibrios entre las personas y su mundo social. Los modos en que los clientes se adaptan a las situaciones conflictivas determinan si la experiencia subjetiva del conflicto es de liberación o bien de complicación.

Las adaptaciones a situaciones conflictivas se pueden hacer, por lo menos en tres niveles (...) si estos enfoques vuelven a fallar, en situaciones extremas, se pueden convertir en un apático, totalmente resignado (...) Es esencial que logren algún equilibrio duradero entre su percepción de la situación conflictiva y su modo de adaptarse a ella (Friedlander, 1969, p.71-72)

La visió que ofereix Barbero (1996) permet copsar com la seva perspectiva del Treball Social orbita al voltant d'aquests quatre corrents teòrics:

- Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes «visió sistèmica de la societat»
- Marxisme
- Interaccionisme Simbòlic
- Positivisme

Així s'identifica en aquest fragment de la seva obra:

Per produir canvis, els treballadors social estableixen uns plans d'acció/intervenció específics per a cada situació, que consten d'objectius, d'activitats, de mètodes, d'unes formes organitzatives, de formes de relació amb els subjectes/població i amb altres serveis i d'unes maneres especials d'entendre aquest conjunt d'elements i relacions entre ells.

Remarquem que els canvis que imaginem i que cerquem no són pas exclusius del subjecte o poblacions que pateixen problemàtiques determinades o marginació, sinó que inclouen o haurien d'incloure, la societat en general, les polítiques que es fan, les institucions i també a nosaltres mateixos (personalment i professionalment) (...) En treball social, sempre s'ha parlat de la importància de la participació dels subjectes i les poblacions. Les dificultats per aconseguir-ho són ben grans, però ens caldria potser, començar per variar el nostre propi llenguatge i, en

comptes de pensar en termes de <<plans d'intervenció o acció>>, començar per fer-ho de <<plans d'intervenció>>, tot subratllant la reciprocitat del caràcter de la comunitat i de la relació, i també la prioritat que aquests dos aspectes tenen en el treball social.

... Els canvis de què parlem són canvis socials i no solament canvis personals (...) reformista o gradualista, considerant els límits institucionals, però sabent, també que els límits són mòbils, que poden moure's.

... Un treball social que té per objecte el canvi es planteja una comprensió dels problemes i de les solucions quelcom més enllà del subjecte; problemes i solucions hauran d'ésser percebuts com a resultats de processos socials, relacions socials (Barbero, 1996, p.24-25).

Si ens centrem en les dimensions del corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, s'ha de fer referència primordialment a la dimensió **Societat com a sistema**, incidint especialment en la interrelació entre les parts en què els efectes de composició s'han d'entendre més enllà de la suma de les parts. Els canvis socials els entén com a canvis socials no només individuals, sinó que els canvis transcendeixen a l'individu.

En el cas de Hamilton (1951), si bé utilitza el concepte ajustar, quan parla de tractament, ell l'entén com una interrelació entre el component del sistema, en aquest cas del sistema familiar, en què les conductes es veuran afectades per les dels altres, el que s'apropa més a la dimensió **Societat com a sistema**. Així es pot identificar en aquest fragment de text de la seva obra:

Los críticos del trabajo social podrían quizás malinterpretar el término juzgamiento, viendo en él un intento para hacer aceptar al cliente una sociedad sostenible e injusta, lo cual no es cierto. El trabajo social de casos puede, sin embargo, ayudar al cliente a reconocer lo que es real en el mundo externo, ya sea que se acepte o no se acepte. Esto puede comprenderse más fácilmente si se piensa no sólo en los asuntos económicos, sino en otras situaciones. Yo, por ejemplo, la de un niño que se encuentra en un medio familiar desfavorable, el trabajador social aportará principalmente el caso por medio de la relación padre- niño y tratará de modificar las actitudes y comportamiento paterno con relación al niño. Si esto se logra, las presiones por parte de los padres se reducirán, el niño se conducirá mejor y no será preciso hacer nada más (Hamilton, 1951, p.244-245).

García i Melián (1993), en el seu recorregut dels corrents influents en Treball Social destaquen la influència de la visió Sistèmica, segons el moment amb un major apropament o amb més atributs al que contempla la dimensió **Societat com a sistema**. En un principi des de la perspectiva funcionalista, anant incorporant amb el temps aspectes psicològics, com contempla aquest fragment:

En la década de los 50, varios científicos sociales se dan cita. Del trabajo en común, surge una de las aportaciones más ricas en el campo de las ciencias sociales (...) elaboran y proponen uno de los conceptos teóricos que cristalizan, junto a las aportaciones de la Teoría de la Cibernética y de la Comunicación, en la Teoría y el Enfoque Sistémico (García i Melián, 1993, p.78).

També trobem aquest reconeixement de la influència de la perspectiva Sistèmica en l'obra de Moix (1991, p.177-178), *Introducción al trabajo social*. Destaca com en els seus inicis, la influència del corrent Sistèmic, entès en el context funcionalista, posa l'accent en ajustar l'individu a l'entorn, en l'adaptació de l'individu a aquest. En el cas que en última instància no s'adapti, respon principalment a la inadaptació de l'individu, en el següent fragment s'identifica el que contempla en la dimensió **Funció del conflicte anti-funcional**:

... en el período comprendido entre el inicio del siglo XX i la Primera Guerra Mundial, el trabajador social de casos, al hacer frente al problema del ajustamiento del hombre a su entorno, se había preocupado primordialmente del entorno y en los posibles modos en que la acción social podría reparar el fracaso individual. Ahora, en los años de postguerra, se suponía que, si tal ajustamiento no se lograba, había que culpar, ante todo, al individuo (Moix, 1991, p.197).

Encara resulta més exemplificador el que es recullen les actes de la 56th National Conference of Social Work de San Francisco (1929) en la que Miriam Van Waters afirmava que “Nosotros no planteamos ni construimos comunidades, somos más bien ajustadores, tal vez mejoradores, o simplemente esquivamos el tráfico⁴⁷” (Ibid., p.200).

Corrent Positivisme –CBTS–

El corrent Positivista té rellevància en la bibliografia dels plans docents, associat a la **dimensió Metodologia científica**, com a mètode vàlid per arribar al coneixement de la realitat. Entre la bibliografia que identifica aquest corrent, és necessari explicitar que contemplen aquesta dimensió però que transita en el que es considera una definició forta i

---

⁴⁷ Miriam van Waters: “The New Morality and the Social Worker” en Proceedings of the la 56th National Conference of Social Work, San Francisco, 1929 (University of Chicago Press, Chicago, 1930), en Moix Martínez, M. (1991,). *Introducción al trabajo social*. Madrid : Trivium. p.200.

una definició dèbil⁴⁸ de la dimensió Metodologia científica. La bibliografia dels plans docents que fa referència a aquest corrent és:

- Aylwin de Barros, N., Jiménez de Barros, M., i Quezada de Greppi, M. (1982). *Un Enfoque operativo de la metodología de trabajo social* (Vol. 2a). Buenos Aires: Humanitas.
- Barbero, J. M. (1996). *Viure el treball social : reflexions sobre el treball social, l'avaluació i crítica de la intervenció*. Girona : Ajuntament de Girona.
- Kisnerman, N. (1981). *Introducción al trabajo social*. Buenos Aires: Humanitas.
- Rossell, T., i Social, E. U. de T. (1987). *L'Entrevista en el treball social*. Llar del llibre.

L'obra de Barbero (1996) posa un especial esforç en intentar dotar d'una metodologia pel Treball Social basada en la metodologia científica com el camí a seguir per elaborar un coneixement rigorós i pautat en la disciplina, com es pot identificar en el següent fragment:

Un projecte vist per a l'avaluació és un projecte operativitzat. Això vol dir que allò que s'entén pels conceptes i les proposicions explicatives de caràcter més general es va concretant en definicions particulars que ens permeten analitzar si hi ha suficient coherència entre els seus diversos aspectes. Aquesta aportació de l'avaluació al projecte neix des d'una necessitat peremptòria que té tota investigació: ha de mesurar o copsar els canvis que es produeixen en un fenomen o problemàtica com a efecte de la intervenció del projecte... (Barbero, 1996, p.87-89).

Kisnerman (1981) ofereix una perspectiva més propera a una definició forta la dimensió **Metodologia científica**, contemplant el mètode científic com l'únic que guia la pràctica professional, com es pot copsar en la seva afirmació: "El Trabajo Social es una intervención intencionada y científica, por lo tanto racional y organizada en la realidad social, para conocerla-transformarla..." (Kisnerman, 1981, p.116).

Apropant-se més a la definició dèbil podríem identificar a Rossell (1987) i de forma més explícita a Aylwin de Barros et al. (1982). Rossell (1987) quan parla de l'entrevista, afirma que l'entrevista és una tècnica i aquesta l'emmarca en el mètode científic, que és el que li atorga fiabilitat, més proper al que contempla la dimensió **Metodologia científica**. Si bé ens parla de fases de l'entrevista, en alguns aspectes mostra una metodologia més oberta, que s'ha d'adequar al context dels agents en certa mesura, ho podem identificar quan comenta:

---

⁴⁸ Les definicions fortes són més restrictives, les definicions dèbils relaxen aquestes restriccions i només exigeixen que es compleixi un nombre més reduït o combinació d'aquestes.

L'entrevista (...) és també una tècnica (...) Les tècniques no poden anar deslligades d'un cos de coneixements científics que servirà de referència i donarà suport i fiabilitat a l'actuació específica del professional (...) Cada entrevista és un procés en diferents fases, (...) No hi ha una forma única que es pugui considerar la millor manera de rebre l'entrevistat (Rossell, 1987, p.59 i 70).

Aylwin de Barros et al. (1982), de forma més explícita, es decanten pel mètode científic però condicionen el mètode a l'objecte d'estudi i a la teoria, són partidaris de la necessitat d'una plasticitat en la metodologia per ser més curiosos en l'aproximació a les característiques de la realitat social que es pretén aproximar, com quan afirmen que:

El método se adecua para captar o responder a una realidad particular y concreta, y en este aspecto es mucho más amplio y flexible que la técnica (...) Tanto la teoría como el método deben considerar las características específicas que tiene la práctica social en el área de las ciencias sociales. Como indica Wright Mills⁴⁹ ni el método ni la teoría son dominios autónomos (Aylwin de Barros et al., 1982, pp.19 i 21).

Corrent Interaccionisme Simbòlic –CBTS–

El corrent **Interaccionisme Simbòlic** és un dels corrents que s'ha identificat amb una major freqüència en les obres referenciades en els plans docents de l'assignatura (veure Taula 24). La presència d'aquest corrent representa una clara tendència per una perspectiva qualitativa en la professió —tècniques «suaus» i de conceptes «sensibilitzants»—, partint de la indeterminació en què operen els individus per la seva idiosincràsia, el context social, dinàmic i subjecte a canvis. El que comporta que els individus orientin les seves conductes cap a objectes que li atribueixen un significat; un significat que pren el seu sentit en el context socialment indexat i el significat té un caràcter temporal arran de les interaccions, inputs, etc. (Blumer, 1981).

La bibliografia en la qual s'identifica aquest corrent és la següent:

- Max-Neef, M. A., Elizalde, A., i Hopenhayn, M. (1994). *Desarrollo a escala humana : conceptos, aplicaciones y algunas reflexiones*. Montevideo : Nordan-Comunidad.

---

⁴⁹ Mills, C. W. (1961). *La Imaginación sociológica*. Fondo de Cultura Económica.

- Red Vega, N. de la. (1993). *Aproximaciones al trabajo social*. Madrid : Consejo General de Colegios de Diplomados en Trabajo Social y Asistentes Sociales.
- Richmond, M. E., i Kisnerman, N. (1982). *Caso social individual* (Vol. 2a). Buenos Aires: Humanitas.

La dimensió **Procés social creador de realitats**, que incideix en la visió de la percepció de la realitat, es veu sotmès a la consciència individual i la trobem en dues obres: en la de De la Red (1993) i en la de Max-Neef, Elisalde i Hopenhayn (1994). En el cas de l'obra de De la Red (1993), aquesta tendència resulta molt evident, si volem saber per què un individu orienta la seva conducta en aquesta direcció, hem d'endinsar-nos en el que és significatiu per a ell. Aquí el significat és un producte social que és susceptible de manipulació i (re)negociació arran de les interaccions socialment significatives per a l'agent. Es pot identificar en el següent fragment:

El ser humano orienta sus actos hacia las cosas en función de lo que éstas significan para él. El significado de estas cosas surge como consecuencia de la interacción social que cada uno mantiene con el prójimo. Es un producto social. Los significados se manipulan y modifican mediante un proceso interpretativo desarrollado por las personas al enfrentarse a las cosas que va hallando a su paso (De la Red, 1993, p.223).

En el cas de l'obra de Max-Neef et al. (1994), *Desarrollo a escala humana : conceptos, aplicaciones y algunas reflexiones*, si bé no resulta tan evident, sí que incideix en què la realitat que un viu esdevé un producte que acabem conformant nosaltres i ell ho enllaça amb la gran influència que té l'economia en el llenguatge quotidià. Aquest autor considera que s'han impregnat totes les esferes de la vida quotidiana, i es pot copsar en el següent fragment:

Las formas en que vivimos nuestras necesidades son ,en último término, subjetivas. (...) Estamos atrapados, nos guste o no, en el lenguaje de la economía, que ha domesticado el mundo entero. El lenguaje nos domestica cuando logra empapar toda nuestra vida cotidiana y nuestras formas cotidianas de expresión. (...) En cualquier lugar del mundo estamos dominados por el lenguaje de la economía y esto influencia en gran medida nuestro comportamiento y nuestras percepciones (Max-Neef et al. 1994, p. 52 i 142).

Richmond et al., (1982) també incideixen en la importància de contemplar la vivència personal de la persona que s'atén per ser l'actor privilegiat que li atorga sentit a la seva vivència, i ho consideren primordial perquè ens pugui explicar el que és significatiu per a les persones que són ateses. Fan referència al concepte **Procés social creador de realitats** en aquest moment que utilitzen el símil de l'atenció que proporciona un metge: "es necesario que el paciente tenga la impresión que es la única persona que cuenta para el médico para que se decida a hacerle todas sus confesiones" (Richmond et al., 1982, p. 116).

Corrent Marxisme –CBTS–

El corrent Marxista que s'ha identificat en la bibliografia planteja una clara tendència a la perspectiva de Freire (1970), en la seva obra *Pedagogía del oprimido*. Aquest concepte el trobem en les següents obres:

- Barbero, J. M. (1996). *Viure el treball social : reflexions sobre el treball social, l'avaluació i crítica de la intervenció*. Girona : Ajuntament de Girona.
- Freire, P. (1970). *Pedagogía del oprimido*. Madrid: Siglo XXI.
- García Alba, J., i Melián Melián, J. D. (1993). *Hacia un nuevo enfoque del trabajo social*. Madrid : Narcea.

L'obra de Barbero (1996), citada anteriorment, té molt present la **dimensió Consciència crítica** i més concretament des del procés de conscienciació que proposa Freire (1970). Barbero (1996) incideix en la importància de la comprensió del problema i les possibles solucions o oportunitats que s'identifiquen com a possibles, més enllà del subjecte, fruit d'un procés dialèctic de la realitat, dels processos relacionals.

Freire (1970), en *Pedagogía del oprimido*, incideix en el seu concepte de procés de conscienciació, que es trobaria més proper a la **dimensió Procés de conscienciació**, en la que la paraula esdevé un mitjà per prendre consciència de la seva situació i per transformar el sentit que se li atorga, com es pot identificar en aquest fragment de la seva obra:

Al intentar un adentramiento en el diálogo, como fenómeno humano, se nos revela la palabra: de la cual podemos decir que es el diálogo mismo. Y, al encontrar en el análisis del diálogo la palabra como algo más que un medio para que éste se produzca, se nos impone buscar, también, sus elementos constitutivos.

Esta búsqueda nos lleva a sorprender en ella dos dimensiones —acción y reflexión— en tal forma solidarias, y en una interacción tan radical que, sacrificada, aunque en parte, una de ellas, se resiente inmediatamente la otra. No hay palabra verdadera que no sea la unión inquebrantable entre acción y reflexión y, por ende, que no sea praxis. De ahí que decir la palabra verdadera sea transformar el mundo (Freire, 1970, p.70).

L'obra de García i Melián (1993), els autors presenten els enfocaments que han influït en el Treball Social, exposen la perspectiva dialèctica, entre altres. En la seva exposició, l'enfocament dialèctic incideix en el que contempla la **dimensió Procés de conscienciació** per arribar a assolir una consciència crítica enfront de la situació social en la qual es troba, de manera que propiciï una nova reinterpretació per tal d'elaborar una teoria, com planteja aquest fragment de l'obra: "...para el Enfoque Dialéctico, los objetivos finales que se persiguen son satisfacer las necesidades

de los sujetos, la adquisición por estos de una conciencia crítica y la elaboración de Teoría” (García i Melián, 1993, p.56).

Corrent Fenomenologia – Construccionisme –CBTS–

El corrent Fenomenologia–Construccionisme identificat en la bibliografia, pren la intersubjectivitat com a element central en el qual es configura, s’elabora i es (re)elabora el significat de l’experiència social. En aquest sentit, la dimensió que s’identifica en la bibliografia associada al corrent Fenomenologia – Construccionisme és la **dimensió Significat negociat**. La bibliografia associada a aquest concepte és:

- Red Vega, N. de la. (1993). *Aproximaciones al trabajo social*. Madrid : Consejo General de Colegios de Diplomados en Trabajo Social y Asistentes Sociales.

De la Red (1993) explicita que la influència que exerceix en el Treball Social la perspectiva fenomenològica de Schutz es comença a visualitzar a partir de la segona dècada dels 70, posant especial rellevància en la comprensió de les situacions socials com un constructe en què conflueix la relació i el llenguatge, tal com s’identifica en aquest moment del text:

... bajo el rótulo Sociología de la vida cotidiana o Microsociología, pues todas presentan interés por el “problema de comprensión del sentido del actuar social”, como elemento constitutivo de la realidad intersubjetiva, por el problema de la relación entre sociedad y lenguaje (...) la concepción fenomenológica de la estructura social destaca que ésta es producida por la actividad de los sujetos y por las interpretaciones que formulan... (De la Red, 1993, p.224-225).

Aquesta perspectiva es troba vinculada al que contempla la **dimensió Significat negociat**, en el que els significats dels coneixements poden transitar cap a nous significats o variacions, pel context social en què es produeix, per la temporalitat o com l’anomena Elster (1990), variables d’estat que contempla la causalitat local com a cadena de primer ordre.

TEMARI: corrents i dimensions identificades en els plans docents (curs 1994-1995 al curs 2010-2011) –CBTS–

Durant aquest període, els plans docents es plantegen com a objectiu general que els estudiants adquireixin coneixements que els possibilitin definir el Treball Social com a professió i com a disciplina. Els temaris es troben en concordança amb aquest objectiu de caràcter més generalista, pel que no es poden identificar elements que permetin la vinculació amb els corrents teòrics d'anàlisi.

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE L'ASSIGNATURA DE CONCEPTES BÀSICS DEL TREBALL SOCIAL (curs 2011-2012 al curs 2012-2013)

En aquest segon període, conflueix que hi ha canvis en els plans docents de l'assignatura i també hi ha canvi de coordinador, deixant la coordinació de l'assignatura la professora Ainsa i assumint-la el **professor Palacín**.

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE L'ENTREVISTA AL PROFESSOR CÀNDID PALACÍN –CBTS–

L'entrevista ha mostrat molta continuïtat de contingut i objectius en relació a l'etapa anterior, en aquest cas només es fa referència a dos cursos, del 2011-2012 fins al curs 2012-2013. Les variacions no són massa destacades, el que sí que es troba és menys incidència en les dimensions que fan referència al Positivisme. L'absència d'altres corrents teòrics no vol dir que no estigui present en l'assignatura, sinó que ja s'assumeix el que ha aportat la professora Ainsa corresponent a la primera etapa.

La Taula 25 resumeix la freqüència en les que s'ha identificat els diferents corrents teòrics utilitzats per portar a terme l'anàlisi.

Taula 25

Identificació dels corrents teòrics en l'entrevista al professor Palacín —CBTS—

	Positivisme	Estructural- Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia- Construccionalisme
TOTALS:	1	0	0	2	0	0
%	33,3%	0,0%	0,0%	66,7%	0,0%	0,0%

Font: elaboració pròpia

El conceptes als que ha fet referència en l'entrevista han estat al voltant del **corrent Positivisme** i el **corrent Marxisme**.

Resultats de l'anàlisi dels corrents que s'han identificat a l'entrevista —CBTS—

En aquest apartat faré referència als corrents identificats en l'entrevista i a la dimensions associades.

Corrent Marxisme —CBTS—

Com el professor Palacín explicita en l'entrevista, la seva concepció del Marxisme, té un destacat biaix en relació a la pedagogia de l'alliberament, en què reconeix la situació d'opressió en la qual la persona es troba i suposa una tasca primordial a portar a terme propostes emancipadores (Freire, 1979). Una dada rellevant que sustenta la preponderància interpretativa de l'entrevista, en relació a la resta de fonts utilitzades per a la recerca, és que hi ha ocasions en què s'utilitzen fonts bibliogràfiques que no sempre es troben reflectides en la bibliografia dels plans docents.

La Taula 26 identifica les dimesions associades al corrent Marxisme, identificant-se la **dimensió Consciència crítica**, congruent amb la tendència a la qual ha mostrat més afinitat.

Dimensions identificades relacionades al corrent Marxista —CBTS—

	Consciència crítica
Resultat	2
Fragments entrevista identificats*	(CP, 295:298) (C,P 314:320)

*Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

Com es pot identificar en els següents moments de l'entrevista:

Pensa que el Fernández Alemany i companyia són textos una mica de "corta y pega", la sort que puguis tenir en el millor o pitjor que estigui fet l'article que ha fet aquella persona. Jo he incorporat en el tema de necessitats i que no es troba a la bibliografia i que jo relacionaria amb el marxisme de Manfred Max Neef (...) Llavors aquí diries que el corrent estructuralista també tindria rellevància i que la perspectiva marxista és més propera a la teoria de l'alliberament (CP, 295:298).

... Sí, perquè també l'utilitzem encara que no consti a la bibliografia, per exemple a Herman Kruse i Boris Lima que són bastant radicals a l'hora de fer pressupostos, a vegades sonen més a un activista polític que a un treballador social el que proposen, això és viable? Com a tal t'ho qüestiono, però que també fan propostes molt interessants i molt transformadores, que aquí les pots fer servir quan estàs en el Tercer Sector però que ha d'anar en compte quan estàs a l'Administració (CP, 314:320).

Corrent Positivisme —CBTS—

Amb l'objectiu d'oferir un ventall ampli i divers en relació a diferents visions que es poden trobar en el Treball Social, també s'expliquen perspectives que no necessàriament han de ser de l'afinitat del docent, com és el cas. En aquesta ocasió, el corrent Positivista s'apropa a la perspectiva que la ciència és l'únic camí vàlid per anunciar lleis i/o tendències que regeixen l'home (Parsons, 1968).

La dimensió associada al corrent Positivista és la **dimensió Metodologia científica**, com mostra la Taula 27.

Taula 27

Dimensions identificades relacionades al corrent Positivista —CBTS—

	Metodologia científica
Resultat	1
Fragments entrevista identificats *	(CP, 259:264)

* Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

Dimensió Metodologia científica—CBTS—

Contempla un no qüestionament de la metodologia científica com a via per arribar al coneixement de la realitat, tot procediment que s'allunyi d'aquesta metodologia queda relegat a altres coses, com s'identifica en aquest moment de l'entrevista:

Per exemple, Natividad de la Red quan parla de definicions de ciència agafa a Mario Bunge, que és un gran defensor del positivisme, és un defensor del conductisme com a científic, fins i tot el cognitivisme el qüestiona, no tant com qüestiona la psicoanàlisi. Natividad de la Red utilitza la definició de ciència d'aquest home (CP, 259:264).

Justificació del discurs —CBTS—

En l'entrevista realitzada al professor Palacín, ha parlat de manera alterna de l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar i de Conceptes Bàsics del Treball Social, assignatures en les quals ell ha exercit com a docent. En aquest sentit, aquest apartat s'intenta identificar els elements que sustenten la justificació del discurs; en aquest cas ha incidit més en l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar i menys amb la de Conceptes Bàsics del Treball Social. Tot i això, s'ha identificat com la **creença** que ell identifica com a rigorista a l'hora d'abordar o identificar les necessitats socials que comporten que li atorgui una certesa o una major validesa enfront a les que s'allunyen d'aquesta *rigorositat*, com es pot copsar en aquest moment de l'entrevista:

Jo des del 2009 ja el donava, quan el vaig veure, poc a poc a l'anar-ho llegint vaig veure que els textos confonien bastant perquè és de teoria complexa, però sobre tot m'agradava la idea de que la necessitat és quelcom estable que

no varia, no varia mai, el que varia és la forma. I em semblava molt rigorós a l'hora de treballar el tema de la necessitat, en comparació amb altres autors. Una llar bressol és una necessitat o és una altre cosa?, Max Neef diria que no és una necessitat, és la manera que tu tens de cobrir una necessitat de cura en aquest cas dels nens (CP, 300:305).

El fet que li atorgui una vàlua a aquestes creences, ajuda en l'emergència d'una **oportunitat** possible per fer front a les necessitats, el que contribueix a passar a l'acció, en el cas que ens ocupa, es materialitza en utilitzar la proposta de Max-Neef et al. (1994) per tractar les necessitats, tot i que no es troba referenciat en la bibliografia del pla docent.

BIBLIOGRAFIA DELS PLANS DOCENTS (curs 2011-2012 al curs 2012-2013) —CBTS—

La bibliografia dels plans docents d'aquest període manté les citades anteriorment —període de la professora Ainsa— i afegeix la següent:

- Fernández García, T., i Alemán Bracho, C. (2003). *Introducción al trabajo social*. Madrid : Alianza.
- Robertis, C. de. (2003). *Fundamentos del trabajo social : ética y metodología*. València : Universitat de València.

En aquest apartat, em centro en els resultats de les noves aportacions respecte a l'etapa anterior.

En la bibliografia aportada, aquesta se circumscriu en el **corrent Fenomenologia – Construccionisme** i en el **corrent Interaccionisme Simbòlic**, respectivament. De Robertis (2003) posa l'accent en el que contempla el **corrent Interaccionisme Simbòlic**, amb especial rellevància en relació al significat que l'individu li atorga als fenòmens com a productes de les interaccions entre els agents implicats, es tracta d'un procés interactiu, com es pot identificar en aquest fragment:

Los trabajadores sociales ponen a las personas con las que se trabajan en relación con otras personas, con los circuitos institucionales o con las instituciones a las cuales pertenecen. Lo que significa la creación de oportunidades de intervención, la dinamización de las redes primarias de las personas ayudadas, su participación en actividades y en los lugares de vida social a nivel de vecindario (...) todo aquello que fortalezca la creación de lazos (Robertis, 2003, 142).

La dimensió vinculada a aquest corrent és **Procés social creador de realitats**, en la que la xarxa que es va teixint mitjançant la creació de llaços socials afavoreix l'emergència d'oportunitats, de noves interpretacions de les situacions.

En el cas de l'obra de Fernández i Alemán (2003), es fa referència només al capítol 14 *Metodología en el Trabajo Social* de Barbero, que és el capítol que s'especifica en la bibliografia del pla docent referent a aquesta obra. El capítol 14 es troba en consonància amb l'obra de De Robertis (2003), però posa un major accent en la construcció del significat que se li atorga a la situació, com un acte de (co)construcció entre els subjectes implicats, accentuant la idea d'intersubjectivitat que contempla el **corrent Fenomenologia – Construccionisme** i especialment vinculat a la **dimensió Significat negociat**, en un context temporal, susceptible de modificar-se, com s'identifica en aquest fragment:

Una situación es una problemática adecuada al Trabajo Social cuando es intersubjetiva; es decir, definida, elaborada y/o sentida como situación que se ha de ser tratada por los sujetos destinatarios y por el profesional. La construcción de esa comprensión intersubjetiva sólo puede realizarse a través de una escucha y un diálogo en los que se encuentren y se contrasten las comprensiones diversas de la situaciones sociales que abordamos y de las posibles soluciones. La aproximación a la diversidad de los puntos de vista es el resultado de un proceso de diálogo, de comunicación entre las partes que se prolonga en todos los momentos u operaciones de la intervención social (Fernández i Alemán, 2003, p.40)

TEMARI: corrents i dimensions dels plans docents (curs 2010-2011 al curs 2012-2013) –CBTS–

Els objectius d'aprenentatge que plantegen els plans docents mantenen molta continuïtat respecte al primer període, incidint en oferir una aproximació generalista al Treball Social; oferint una aproximació a la professió i a la disciplina, presentant les principals metodologies, una aproximació als principis ètics que orienten la professió i els principals elements de la història del Treball Social. Els blocs temàtics anuncien de forma genèrica aspectes dels objectius que es desenvoluparan, com pot ser aproximació al concepte de Treball Social, naixement de la professió, etc., el que no ofereixen elements consistents que possibilitin la vinculació amb els corrents d'anàlisi utilitzats per l'anàlisi.

5.2.1. SÍNTESI DE RESULTATS DE L'ANÀLISI DE L'ASSIGNATURA –CBTS–

Aquest període comprèn des del curs 1955-1956 fins al curs 2012-2013. A continuació es procedeix a mostrar, de forma conjunta, els resultats dels diferents períodes que comprenen el conjunt de les assignatures que he agrupat sota l'epíleg de *Conceptes Bàsics del Treball Social*. L'objectiu és evidenciar la relació dels corrents teòrics i les dimensions que han tingut més rellevància en aquesta assignatura.

L'anàlisi d'aquest període compren l'entrevista a la professora Rossell, a la professora Domènch, a la professora Rubí, a la professora Ainsa i al professor Palacín; la bibliografia referenciada i el contingut dels respectius temaris dels plans docents. A continuació es realitza una comparació dels resultats de l'anàlisi de les entrevistes.

Comparativa dels resultats de l'anàlisi de les entrevistes a la professora Domènch, a la professora Rubí, a la professora Ainsa i al professor Palacín –CBTS–

La Taula 28 i el Gràfic 7 mostren de manera conjunta la freqüència amb la qual s'ha identificat cada corrent teòric en l'entrevista a la professora Domènch, a la professora Rubí, a la professora Ainsa i al professor Palacín. L'entrevista a la professora Rossell no incorpora evidències que permetin la vinculació amb els corrents en relació a l'assignatura de *Conceptes Bàsics del Treball Social*, pel que no es contempla en aquest apartat de resultats de l'anàlisi de les entrevistes.

El Gràfic 7, amb el suport de la Taula 28, permet identificar com és el **corrent Marxisme** el que es troba present en totes les entrevistes, amb unes freqüències de 2, 4, 4 i 2 respectivament; el **corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** el trobem en les entrevistes de les professores Domènch i Rubí, amb una destacada presència en el cas de la primera amb una freqüència de 4 i una freqüència de 1 per a la segona professora. En el cas del **Positivisme** el trobem en el cas de l'entrevista a la professora Ainsa i el professor Palacín, amb unes freqüències que van decreixent de 3 i 1 respectivament. S'identifica de forma isolada en l'entrevista de la professora Ainsa, l'**Interaccionisme Simbòlic**. Aquestes són les franges dels corrents teòrics pels quals ha transitat l'assignatura al llarg dels períodes que comprenen les diferents assignatures que s'aglutinen sota l'epígraf *Conceptes Bàsics del Treball Social*.

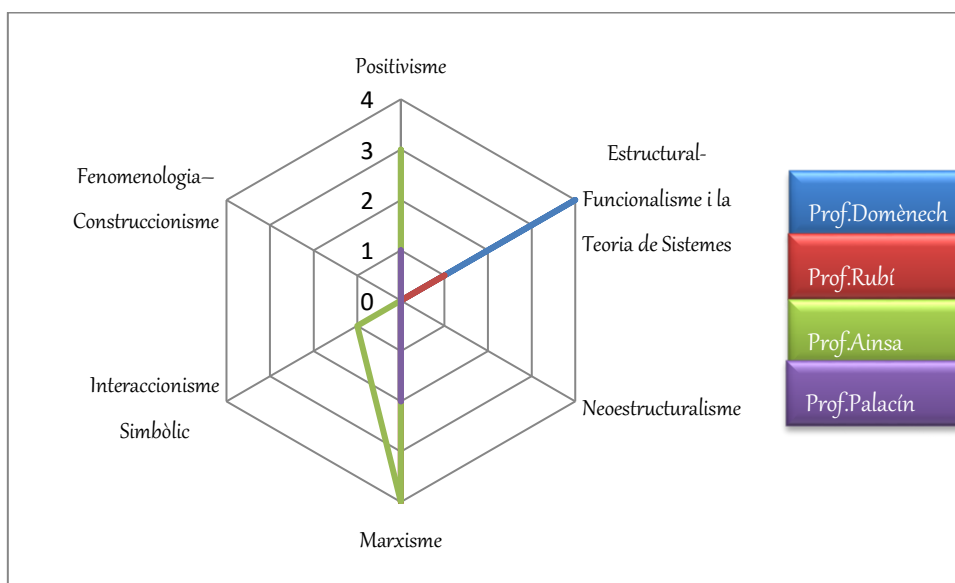
Taula 28

Corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Domènech, a la professora Rubí, a la professora Ainsa i al professor Palacín

—CBTS—

	Positivisme	Estructural- Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia- Construccionalisme
Domènech	0	4	0	2	0	0
Rubí	0	1	0	4	0	0
Ainsa	3	0	0	4	1	0
Palacín	1	0	0	2	0	0

Font: elaboració pròpia

Gràfic 7. Representació gràfica simultània dels conceptes identificats en l'entrevista a la professora Domènech, a la professora Rubí, a la professora Ainsa i al professor Palacín —CBTS—

Font: elaboració pròpia

A continuació, em centraré en les dimensions associades als corrents teòrics identificats en les entrevistes, el que permet establir semblances o variacions en l'assignatura inclús movent-se sota un mateix corrent teòric.

Comparativa de les dimensions identificades a les entrevistes —CBTS—

La Taula 29 mostra la freqüència de les dimensions associades en relació als corrents teòrics identificats en les entrevistes.

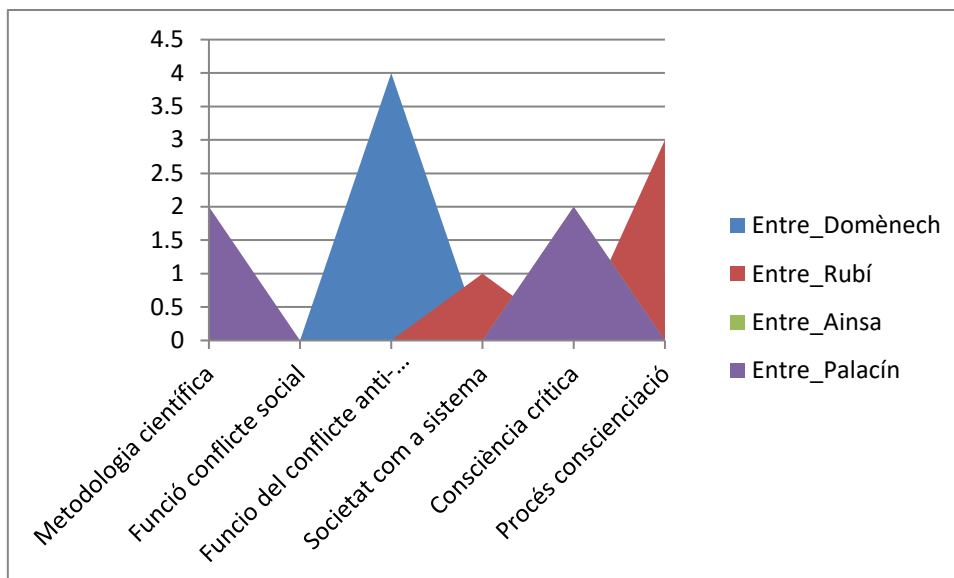
Taula 29

Dimensions identificades en l'entrevista a la professora Domènech, a la professora Rubí, a la professora Ainsa i al professor Palacín
—CBTS—

Entrevista	Metodologia científica	Funció del conflicte anti-sistematitzat funcional	Societat com a sistema	Consciència crítica	Procés de conscienciació
Domènech	0	4	0	0	1
Rubí	0	0	1	0	3
Ainsa	1	0	0	2	0
Palacín	2	0	0	2	0

Font: elaboració pròpia

El Gràfic 8 pretén destacar la rellevància de les diferents dimensions que s'han identificat en les entrevistes als docents.

Gràfic 8. Representació gràfica de les dimensions identificades en l'entrevista a la professora Domènech, a la professora Rubí, a la professora Ainsa i al professor Palacín —CBTS—

Font: elaboració pròpia

Corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes en relació a les dimensions —CBTS—

Aquest corrent el trobem present en l'entrevista de la professora Domènech i en l'entrevista de la professora Rubí, en una destacada presència de la primera i de forma molt més modesta en el cas de la segona, 4 i 1 respectivament. Si bé en les dues s'identifica aquest corrent, les dimensions associades al corrent en una i l'altra contempen aspectes diferents que també es reflecteixen en la docència de l'assignatura. A continuació, s'identifiquen les dimensions que han emergit del resultat de l'anàlisi de les entrevistes associades al corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes.

Dimensió Funció del conflicte anti-funcional —CBTS—

Aquesta dimensió té una rellevància especialment significativa en el cas de la professora Domènech, que és en l'entrevista que s'identifica aquesta dimensió, ella la troba congruent en relació al context socio-polític, finals de la dècada dels 70. Es tracta de la col·laboració de les diferents parts per assolir el projecte que aglutina l'Administració de portar a terme i consolidar l'Estat del Benestar, en què en el sistema col·laboren per un bé comú. La professora entén que són agents que hi han de contribuir amb les seves accions a l'estabilització del sistema. El conflicte

l'associa a tendències desestabilitzadores, desviades, que és una concepció amb afinitats a la proposta de Parsons (1966). El següent fragment de l'entrevista resulta molt representatiu d'aquesta dimensió:

... Si però abans teníem una missió, la resistència al franquisme, de restaurar la democràcia, després anar a l'Ajuntament, vam fer el Tercer Sector per ajudar l'Administració (...) era una idea que estava en els països com Dinamarca i d'altres països, que era ajudar com a gran executor a l'Administració en els serveis socials (D, 62:63 i 69:70).

La perspectiva que contempla aquesta dimensió no té continuïtat en els altres professors. Seguin amb el mateix corrent, s'identifica la **dimensió Societat com a sistema** amb la professora Rubí.

Dimensió Societat com a sistema –CBTS–

La professora Rubí contempla aquesta dimensió. Ella entén a la família com un element central a treballar des del Treball Social, entès com un sistema en què els membres integrants d'aquest cobren sentit en relació a altres. Des d'una perspectiva molt "organicista" propera a la concepció de (Spencer, 1966), com evidencia aquest fragment de l'entrevista: *"... pel que fa a allò que és estructura familiar que és molt important, aquí està tot, està la llibertat, està l'educació, està la relació, està la veu, està tot, «es una pequeña célula» ..."* (R, 223:225).

El Corrent Teòric Marxisme en relació a les dimensions –CBTS–

És el corrent que tenen en comú tots els docents, amb una especial rellevància a partir del curs 1977-1978 fins al curs 1993-1994. En el cas dels cursos que van de 1977-1978 al 19778-79, ostenta un espai molt més marginal respecte al corrent comentat anteriorment, cosa que no passa en el cas de la professora Rubí —del curs 1979-1980 al curs 1993-1994. En aquests dos primers períodes, la dimensió amb què s'ha vinculat ha estat **Procés conscienciació** i en els cursos successius la dimensió identificada amb aquest corrent és la de **Consciència crítica**.

Dimensió Procés conscienciació –CBTS–

Es troba molt vinculat a la proposta de Freire (1970), en la tendència de la teoria de l'alliberament originalment de l'Amèrica Llatina, amb l'objectiu de propiciar espais per repensar sobre ells mateixos i prendre consciència de la seva situació social per intentar modificar-la, com s'identifica en el següent fragment de l'entrevista a la professora Rubí:

En aquell moment, mira et dono un exemple de com tu ho pots traduir, formar dins de l'escola de pares gent que era analfabeta, dones analfabetes, en aquest cas. Aquestes dones analfabetes en 2 o 3 anys se les ajuda realment, automàticament tens un camí en que la persona aquesta en comptes de dir "que desgraciada soy" això no hi ha dret; o sigui passar de l'aspecte aquest de caritat amb el que lluitàvem, què és una cosa individual, sí però individual amb una altra versió; escolta què hem de fer, i llavors aquesta senyora que havia estat en aquest context, que era analfabeta, estava a l'associació de veïns i per aquí anava fent camí, jo diria que l'acció social anava per aquí... (R, 206:212).

Dimensió Consciència crítica –CBTS–

Aquesta dimensió s'identifica a partir del curs 1994-1995 amb la professora Ainsa, i es manté en els cursos següents com una dimensió central en l'assignatura, també amb el professor Palacín —del curs 2009-2010 al curs 2012-2013. Ha estat un dels corrents que ha influït en l'ensenyament de l'assignatura, però segons ha manifestat la professora Ainsa, no li atribueix una major rellevància respecte d'altres. El següent fragment de l'entrevista situa el context social i la influència d'aquest moment per entendre el paper que jugava el Marxisme, i molt associat a la dimensió que s'identifica com a **Consciència crítica**:

És que durant molts anys la influència que teníem, anàvem cap al marxisme; vull dir que va tenir un pes important, perquè estava incorporat en tots els moviments socials d'aquella època. Per tant, a l'escola buscàvem d'alguna manera autors crítics, encara que parlàvem de la Mary Richmond. La Mary Richmond no es pot dir que sigui una Ander-Egg (A, 70:73),

Com la professora Ainsa comenta, les principals fonts bibliogràfiques a què tenen accés durant molt de temps són les que provenen de Sud-Amèrica, en el seu cas amb especial rellevància a articles de certes revistes especialitzades amb aquesta tendència. El professor Palacín també manté aquest biaix en relació a la pedagogia de l'alliberament en la seva assignatura.

El Corrent Positivisme en relació a les dimensions –CBTS–

El Positivisme el trobem amb la professora Ainsa i amb el professor Palacín. La professora Ainsa l'associa molt a una demanda de la dècada dels 80, coincidint amb el període de la posada en marxa dels serveis socials, que va facilitar que molts professionals del Treball Social assolissin llocs de feina de comandament. Això fa que es vegi la necessitat de justificar el que es fa i s'intentin dissenyar els serveis des d'una certa tecnocràcia, amb metodologies que responguin o s'apropin a criteris científics en relació al que contempla la **dimensió Metodologia científica**, sense que aquesta sigui un element central de l'assignatura en tractar-se d'una assignatura introductòria com ella ha manifestat. El professor Palacín ha manifestat que també explica la perspectiva propera a la **dimensió Metodologia científica**, per ser una que ha mantingut un pes significatiu al llarg de la història, tot i que ell no comparteix aquesta perspectiva del Treball Social.

La Figura 6 representa les dimensions identificades en relació a l'entrevista als docents i els corrents teòrics.

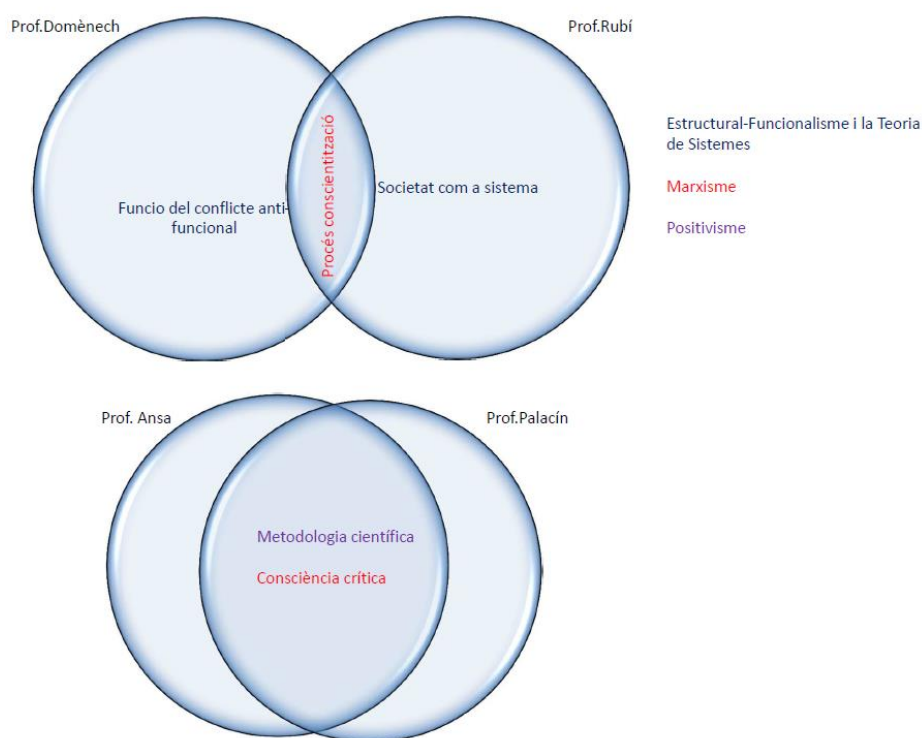

Figura 6. Representa les dimensions que s'han identificat en l'assignatura de CBTS en els diferents períodes segons el professor de referència

Font: elaboració pròpia

CAP A UN MODEL DE COMPRESIÓ DEL CONTINGUT DE L'ASSIGNATURA DE CONCEPTES BÀSICS DEL TREBALL SOCIAL

Partint que el comportament dels docents estan dotats de significat, d'intencionalitat; l'anàlisi de l'entrevista permet identificar els arguments, la justificació de la inclusió o exclusió, de la presència en determinants aspectes i com l'acció del docent, incideix en el contingut de l'assignatura i de la docència. Aquest apartat es troba relacionat amb l'apartat *Justificació del discurs*, aspectes en els quals se sustenten aquests resultats d'aquest apartat però que no es tornen a reproduir per no ser redundants.

L'anàlisi de les entrevistes ha ofert els següents elements bàsics que sustenten la seva elecció en el contingut de l'assignatura:

- **Sistemes de decisió interdependents:** sistemes d'interacció amb gestió intencional per part dels agents.
- **Sistemes interactius amb o sense decisió autònoma:** comprenen a aquells sistemes altament normats o normatius, que tendeixen a reproduir contextos interactius amb escàs marge de reacció estratègica (Simmel, 1977).
- **Mecanisme supraindencional:** sota aquesta concepció, els fenòmens socials deixen de veure's com a simples reflexos de la societat i de la cultura, per passar a presentar-se com a resultat de la capacitat humana de raonar i decidir, hi ha una cerca intencional de l'acció dels agents que interactuen en contextos socialment indexats (Lizón, 2007:273).
- **Efectes emergents o de composició:** seran el resultat de les accions de conductes individuals, els resultats socials no poden ser interpretats al marge de les propietats i atributs dels agents implicats.
- **DBO⁵⁰:** fan referència a les Creences dels agents, Desitjos i Oportunitats percebudes que influiran en les seves accions.
- **Causalitat subintencional:** són operacions mentals que escapen a la voluntat de l'agent (Elster, 1990). Aquest tipus d'explicacions en ciències socials es fonamenten en dues premisses: 1) que les intencions són estats mentals individuals i 2) que tota acció es deriva dels estats mentals. Si es parteix d'aquesta ontologia

---

⁵⁰ Fan referència a les sigles en anglès DBO, desires, beliefs i oportunities (veure Hedström (2005)).

de la ment humana, l'explicació basada en termes d'individus i els seus estats mentals són els pilars de les explicacions causals subintencionals. L'explicació intencional serà possible si som capaços d'establir una relació lògica entre la conducta, el conjunt de creences i els desitjos dels agents.

- **Entorn o antecedents intencionals:** El fenomen social que és objecte d'estudi, per l'individualista metodològic consistent, no només té en compte les intencions i les expectatives individuals, sinó que l'elecció en part, es troba configurada per circumstàncies socials.
- **Mecanisme de contrast:** el record d'una experiència agradable en el passat serveix per devaluar l'experiència present o a l'inrevés, el record d'una mala experiència passada pot servir per millorar la percepció de l'experiència present —a nivell cognitiu—.
- **Visió estàtica:** el descontentament és major quan les condicions són millors. Encara que el progrés econòmic satisfà el desig, crea un altre al mateix temps i ho deixa insatisfet.
- **Mecanisme atòmic:** mecanismes concatenats. Se centren en models motivacionals, que bàsicament poden descriure's a nivell individual i no es poden desagregar. Corresponen, en aquest cas, a accions o actituds de persones i els antecedents descriuen estats mentals individuals, intrasubjetius.
- **Mecanisme de compensació:** és la tendència a compensar o contrarestar el dany sofert en un àmbit amb la cerca gratificant en unes altres —a nivell cognitiu—.
- **Efecte neutralitzador:** té a veure amb l'efecte entre la comparació d'agents amb situacions més favorables que la d'un propi, i comparades també amb altres menys afavorides, propiciant l'efecte neutralitzador.

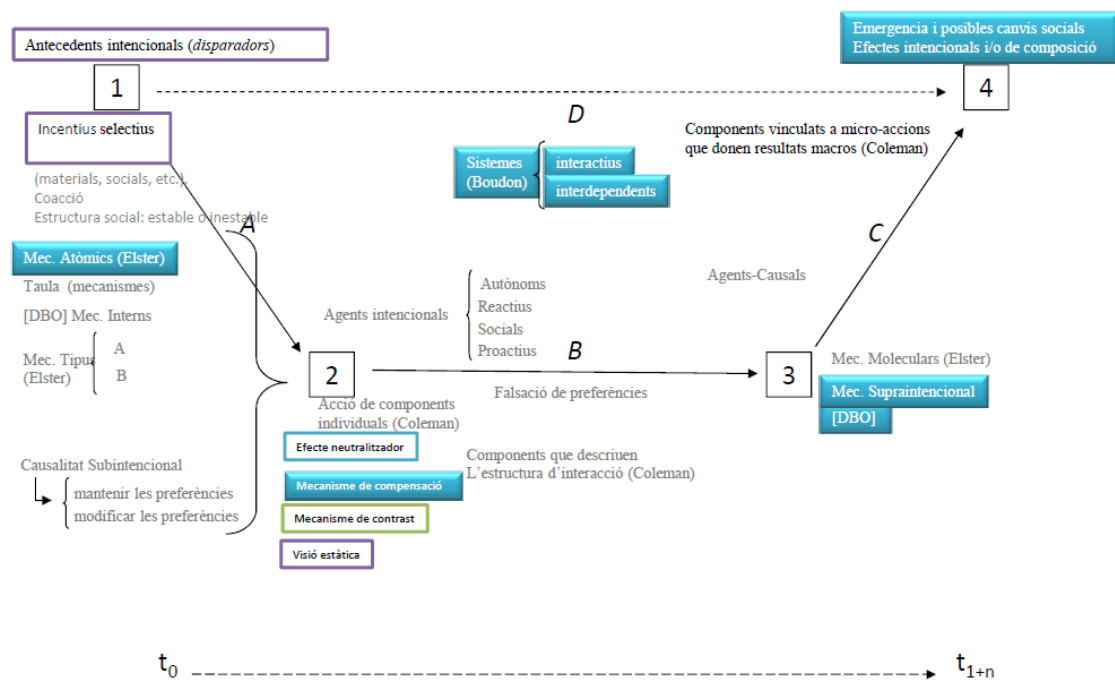

Figura 7. Elements que sustenten el contingut de l'assignatura —CBTS—

Font: elaboració pròpia basat en Coleman (1990)

*Els colors especifiquen les entrevistes en què s'ha identificat cada element:

Tots els docents
Domènech - Ainsa
Ainsa
Domènech

La Figura 7, destaca la fase 2, 3 i 4 com a fases que tenen una especial rellevància en tots els docents, essent la fase 2 en la que s'han identificat un major nombre de mecanismes, fase que emfatitza les intencions dels docents —compartides per tots o només per alguns dels docents—. La interrelació d'aquest apartat amb les dimensions identificades a l'entrevista, li ofereix una major congruència a la justificació del docent en relació a un context socialment indexat en les dimensions identificades:

- Metodologia científica
- Funció del conflicte anti-funcional

- Societat com a sistema
- Consciència crítica
- Procés conscienciació

Totes aquestes dimensions comparteixen que els fenòmens socials són producte de les accions intencionals dels agents, que interactuen, s'interrelacionen i s'influeixen mútuament en un context social indexat. Els **Desitjos, Creences i Oportunitats** són susceptibles de modificar-se arran de les interrelacions socials, on és especialment significativa la fase 2 en la que identifiquen un major nombre de mecanismes i efectes — assenyalat per cada docent— en la que els identificats en la professora Domènech i la professora Ainsa són congruents en el context de transició, en el procés d'estructuració dels Serveis Socials i la seva consolidació, les docents s'identifiquen en la fase 1 amb els antecedents intencionals.

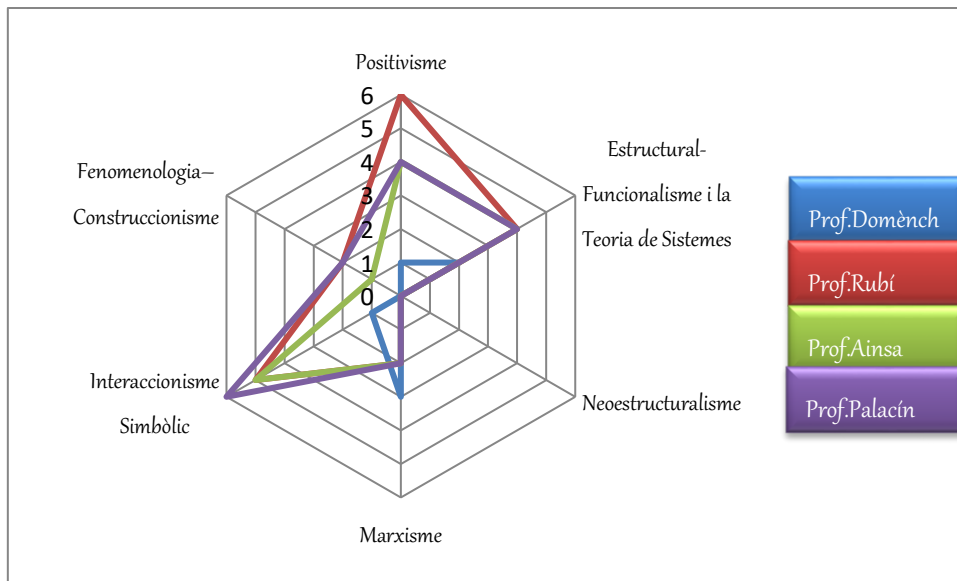
Si bé tots han reconegut que operen en Sistemes de decisió interdependents, en relació al context socio-polític, a les oportunitats d'accés a la bibliografia de l'estranger, etc., la seva gradació ha anat oscil·lant.

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE BIBLIOGRAFIA DE L'ASSIGNATURA DE CONCEPTES BÀSICS DEL TREBALL SOCIAL

Els resultats de l'anàlisi de la bibliografia comprèn tot els cursos a partir del curs 1972-73, que són els plans docents en què es troba la bibliografia referenciada. Els resultats d'aquest apartat es troba analitzat, de forma desagregada, en l'apartat *Bibliografia dels plans docents*, de l'etapa de la professora Domènech, la professora Rubí, la professora Ainsa i el professor Palacín.

Corrents teòrics identificats durant els diferents períodes de l'assignatura –CBTS–

El següent Gràfic 9 representa en un espai multidimensional, de forma sobreposada, les freqüències dels corrents teòrics identificats en la bibliografia durant els diferents períodes de l'assignatura.

Gràfic 9. Representació multidimensional dels corrents teòrics identificats a la bibliografia de l'assignatura durant els diferents períodes
—CBTS—

Font: elaboració pròpia

El període longitudinal-temporal⁵¹ que aglutina el Gràfic 9 facilita l'anàlisi diacrònica del volum d'informació que representa la relació de bibliografia referenciada en els plans docents i la seva vinculació amb els corrents teòrics.

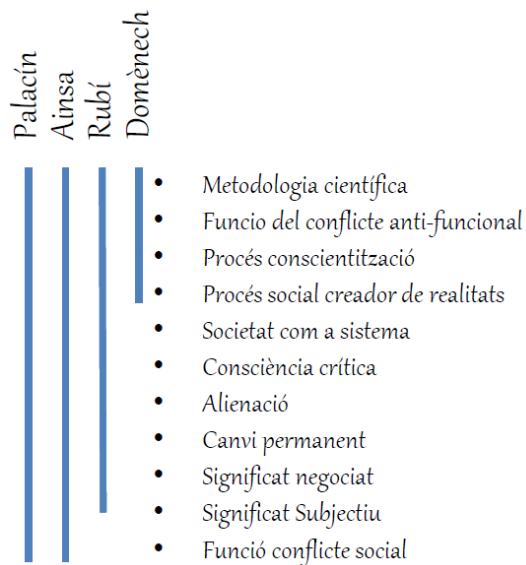
En el gràfic, es mostra com els corrents teòrics identificats durant el transcurs de l'assignatura en la bibliografia referenciada en els plans docents s'ha mantingut molt estables. Durant aquest període s'han identificat els corrents **Positivista**, l'**Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, el **Marxisme**, l'**Interaccionisme Simbòlic** i en el cas del **corrent Fenomenologia-Construccionisme**, a excepció del curs 1972-1973 al curs 1979-1980 que no es troba present, sí que el trobem en els cursos successius. El gràfic mostra un increment generalitzat de la freqüència dels corrents identificats, respecte al primer període, a excepció del Marxisme que té un lleuger descens però manté la seva presència. A partir del curs 1979-1980, s'incrementa i es va mantenint en cursos successius una forta presència del corrent teòric **Interaccionisme Simbòlic**; és a partir d'aquest any en el qual s'introdueix en la bibliografia el **corrent Fenomenologia-Construccionisme**, amb una menor representació respecte a l'**Interaccionisme Simbòlic**. La

⁵¹ La direcció longitudinal-temporal permet observar i analitzar diacrònicament un problema que compren un espai entre dues unitats temporals, que a la vegada s'inscriu en un espai-temporal, que és un estudi evolutiu dels elements i la relació entre el contingut de les unitats d'espai donades en una època determinada (Vilà Valenti, 1999, p.381).

introducció d'aquests dos corrents en la bibliografia va consolidant un major espai per a les perspectives teòriques més heurístiques.

Dimensions identificades durant els diferents períodes de l'assignatura a la bibliografia —CBTS—

La Figura 8 mostra les dimensions identificades en la bibliografia de tots els períodes que compren l'assignatura amb bibliografia referenciada en els plans docents, s'identifica el professor de referència per a cada període.

Figura 8. Dimensions identificades en la bibliografia —CBTS—

Font: elaboració pròpia

CONTINGUT DEL TEMARI DELS PLANS DOCENTS –CBTS–

Si bé les aportacions del contingut del temari són les fonts que menys indicis aporten a l'hora d'associar-les amb un corrent teòric, cal destacar els plans docents que comprenen el període de 1955 a principis de la dècada dels 1970, en què s'identifica el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** vinculat a la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**.

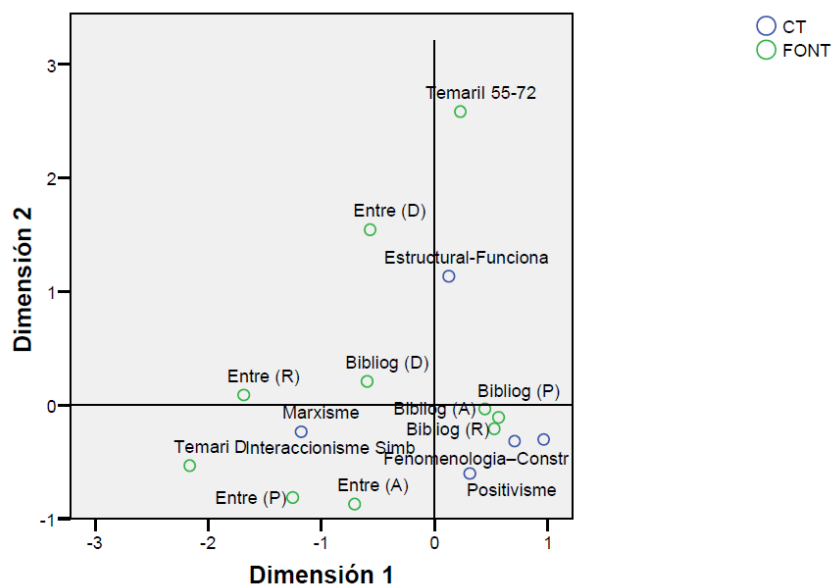
Els plans docents del curs 1977-1978 fins al curs 1978-1979, només en el tema IV del temari titulat *El Trabajo Social* ofereixen certs indicis de la branca marxista molt propera a la teoria de l'alliberament, quan enuncia en el punt "Reconceptualización o puesta al día de los objetivos, valores y postulados de Trabajo Social", però que no s'ha vinculat a una dimensió per no oferir més elements que evidencin la seva vinculació.

La resta dels plans docents són més genèrics i no es pot extrapolar una vinculació amb els corrents teòrics utilitzats per a l'anàlisi.

5.2.2. PROPOSTA D'UN MODEL D'INFLUÈNCIA –CBTS–

Per intentar fer emergir les possibles tendències respecte als corrents teòrics i a les dimensions associades a cada corrent, amb una major presència en el període que compren les signatures que s'han emmarcat sota l'epígraf Conceptes Bàsics del Treball Social, a continuació es mostra el gràfic que aglutina dades que anteriorment s'han mostrat de forma desagregada. El Gràfic 10, mostra mitjançant una Anàlisi de Correspondència les dues dimensions, la dimensió 1 representa les fonts (entrevistes, bibliografia i el contingut del temari) i la dimensió 2 els corrents teòrics utilitzats per a l'anàlisi.

Punts de columnes i files

Gràfic 10. Representació gràfica a partir d'una Anàlisi de Correspondència —CBTS—

Font: elaboració pròpia

*CT: són els corrents teòrics utilitzats per a l'anàlisi (Positivisme, Marxisme, etc.)

FONTS: fa referència a les entrevistes, bibliografia i el contingut del temari:

Entre (D): entrevista a la professora Domènech

Entre (D): entrevista a la professora Rubí

Entre (A): entrevista a la professora Ainsa

Entre (D): entrevista al professor Palacín

Bibliog (D): bibliografia referenciada en els plans docents de l'etapa de la professora Domènech.

Bibliog (D): bibliografia referenciada en els plans docents de l'etapa de la professora Rubí

Bibliog (A): bibliografia referenciada en els plans docents de l'etapa de la professora Ainsa

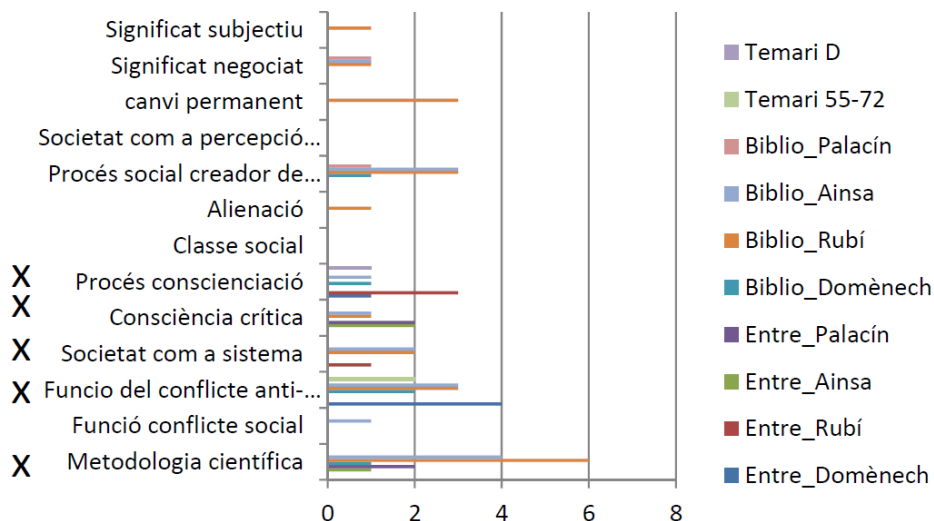
Bibliog (P): bibliografia referenciada en els plans docents de l'etapa del professor Palacín

Si prenem atenció al Gràfic 10, en la ubicació dels professors —fa referència als resultats de l'anàlisi de les entrevistes als docents de l'assignatura— en relació als corrents teòrics, es pot distingir com el període de l'assignatura que tenim com a referent a la professora Domènech (període cursos de 1977 a 1979) es troba vinculat clarament al **corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, la bibliografia ofereix un ventall més ampli (**Positivisme, Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes, Marxisme i Interaccionisme Simbòlic**) però atent que s'ha explicat

que la Font privilegiada per identificar els corrents teòrics de l'assignatura ha estat l'entrevista, és **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** la que ostenta una major presència en aquest període de l'assignatura.

El període en què la docent de referència és la professora Rubí (període cursos de 1979 a 1994), hi ha una clara aproximació a altres corrents, podríem dir que fa de frontissa entre l'etapa anterior en què es troba la professora Domènech i l'etapa posterior en la qual trobem a la professora Ainsa (període cursos de 1994 a 2002) i al professor Palacín (període cursos de 2011 a 2013). A la professora Rubí, la trobem en el gràfic situada a prop principalment del corrent **Marxisme**, mantenint també el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** però aquest té una presència molt més residual, com reflecteix la major distància en la que trobem a la professora Rubí respecte a aquest corrent en contrast amb el corrent **Marxisme**. Les etapes posteriors, en les que trobem a la professora Ainsa i en la que trobem al professor Palacín, respectivament, són dues etapes amb una molt alta confluència en els corrents teòrics que han manifestat en l'entrevista, que han influït en l'assignatura. En el gràfic, la professora Ainsa i el professor Palacín es troben molt a prop entre ells, el que indica que les influències respecte als corrents teòrics són molt similars; per proximitat —influència— primerament hem de fer referència al corrent **Marxisme**, seguit del **Positivisme** i de forma més feble l'**Interaccionisme Simbòlic**.

Gràfic 11. Dimensions identificades en les entrevistes i en la bibliografia i els temaris —CBTS—

Font: elaboració pròpia

En el Gràfic 11 s'ha destacat amb una X les dimensions que s'han identificat en les entrevistes. Destaca especialment la dimensió **Funció del conflicte anti-funcional** en el cas de la professora Domènech, que és congruent amb la identificació en el gràfic anterior respecte al **corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**. En el cas de la professora Rubí, destaca la dimensió **Procés conscienciació**, vinculat al **corrent Marxisme**. En el cas de la professora Ainsa i el professor Palacín, destaquen la dimensió **Consciència crítica** i la **dimensió Metodologia científica**, vinculada al **corrent Marxisme** i al **corrent Positivisme** respectivament.

5.3. Assignatura: Treball Social Individual i Familiar

Treball Social Individual i Familiar (curs 1986-1987 al curs 2012-2013)

En aquest apartat ens centrarem en l'assignatura que en l'actualitat s'identifica amb el nom de Treball Social Individual i Familiar (TSIF). Aquest apartat comença on ha acabat l'apartat *l'Ensenyament del Treball Social durant el període del 1955 a la dècada dels 70* (veure pàg.103), comprèn des de 1986 al 2013. Els docents entrevistats per

aquest període han estat la **professora Montserrat Bacardit** i el **professor Càndid Palacín**. A continuació, es presenten els resultats de l'anàlisi de les entrevistes, el contingut dels temaris i la bibliografia dels Plans Docents.

Treball Social Individuali Familiar (curs 1986-1987 al curs 2009-2010) —TSIF—

Per aquest període, la docent de referència de l'assignatura ha estat la **professora Montserrat Bacardit**, a continuació es presenten els resultats de l'anàlisi de l'entrevista, del temari i de la bibliografia referenciada en els plans docents.

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE L'ENTREVISTA A LA PROFESSORA BACARDIT (curs 1986-1987 al curs 2009-2010) —TSIF—

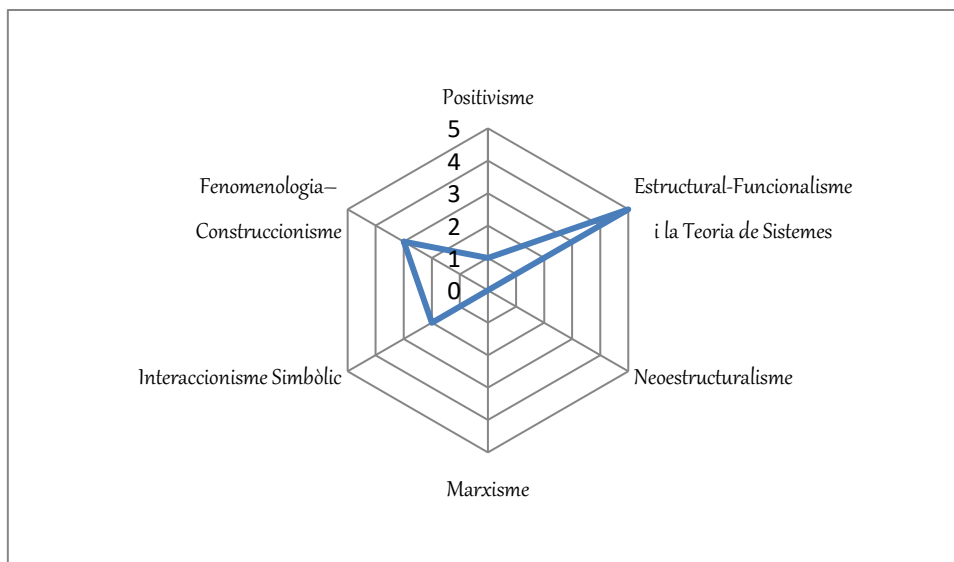
En aquest apartat, es presenten els resultats dels corrents teòrics que s'han identificat en l'anàlisi de l'entrevista, les seves freqüències (Taula 30) i la representació en un espai multidimensional (Gràfic 12).

Taula 30

Identificació dels corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Bacardit —TSIF—

	Positivisme	Estructural- Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia- Construccionisme
TOTALS:	1	5	0	0	2	3
%	9,1%	45,5%	0,0%	0,0%	18,2%	27,3%

Font: elaboració pròpia

Gràfic 12. Representació gràfica dels corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Bacardit —TSIF—

Font: elaboració pròpia

El corrent teòric que s'ha identificat amb una major rellevància en l'assignatura durant aquest període, ha estat **l'Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, seguit del corrent **Fenomenologia–Construccionisme**, posteriorment **l'Interaccionisme Simbòlic**, i en el cas del **Positivisme** es troba present però ocupa un espai més modest respecte als altres corrents (Taula 30). La influència dels corrents identificats, ha tingut fluctuacions durant aquest període, pel que fa al seu pes en l'assignatura, com es comenta tots seguit.

Corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes –TSIF–

Aquest corrent és el que s'ha identificat com a central en l'assignatura, però específicament des de l'orientació sistèmica vinculada a la **dimensió Societat com a sistema**. Des d'aquesta perspectiva, els components, les parts, ja siguin els membres d'una família, d'un grup, de la xarxa de relacions socials, etc., les interrelacions li ofereix un sentit a cada component del sistema i al propi sistema. És una idea més propera a la perspectiva organicista en ciències socials, tot i que la concepció que manifesta la professora Bacardit seria més laxa, es troba influenciada per altres corrents. Sent coherent amb aquesta perspectiva, les propietats del sistema no poden ser explicades en termes de les propietats de les parts. En aquest sentit, la professora Bacardit mostra uns criteris més laxos, i la seva posició

es trobaria més propera a la d'autors com Bertalanffy (1976), que considera que partir de què el sistema social cerca l'homeòstasi és inapropiat com a principi explicatiu per a les activitats humanes.

La Taula 31 identifica les dimensions identificades en l'entrevista vinculades aquest corrent teòric.

Taula 31

Dimensions identificades vinculades al corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes —TSIF—

	Societat com a sistema
Resultat	5
	(MB, 61:67)
	(MB, 107:109)
	(MB, 50:58)
Fragments text identificat	(MB 149:151)
	(MB, 187:194)

¹Identifica els fragment de l'entrevista als quals es fa referència.

Dimensió Societat com a sistema —TSIF—

Aquesta és la dimensió que s'ha identificat, en concordança amb l'orientació sistèmica a la qual ha fet referència en l'entrevista. Si bé l'assignatura durant aquest període ha tingut una gran influència de la disciplina de la psicologia, com especifica la professora Bacardit, aquesta influència ha anat decreixent al llarg dels diferents cursos. La incorporació de la professora Bacardit a l'assignatura, aporta una major presència de l'orientació sistèmica i la incorporació de perspectives més heurístiques com el construccionisme, com s'identifica en el següent fragment de l'entrevista:

Els seus orígens són molt del camp de la psicologia, i per tant el professor o professora venia amb una arrel, com Teresa Rossell que venia d'una arrel psicològica. Ella havia estudiat en el clínic, i per això la base més forta jo diria que és la base en la relació assistencial, la de la Isca Salzberger, molt més psicològic. Quan entrem jo i la Núria Perejero, ho agafem pensant, jo diria, en el tema molt més de relacions psicològiques, però també de relacions del sistema, del que representa el constructivisme, molt més de la branca de les relacions socials... (MB, 61:67).

Com també corrobora el fragment (MB, 107:109 i 50:58) —no es reproduïx per no ser redundants—.

La concepció sistèmica ha tingut una especial rellevància en aquest període associada al Treball Social Familiar, entenent que l'individu forma part d'aquest sistema i aquest al seu torn té relació amb uns altres, com s'identifica en el següent moment de l'entrevista:

En aquell moment, quan dic família, utilitzàvem més el sistèmic i com aquells sistemes externs a la família, també hi ha una relació. El tema sistèmic era molt utilitzat en la nostra assignatura, jo penso que té molta importància... (MB 149:151).

El següent fragment explicita la importància del sistema social, sigui la família o un altre, com a element que influeix en l'individu de forma privilegiada, la qual cosa pot potenciar o anar en detriment de les capacitats de l'agent. Aquí es pot identificar que si bé la professora Bacardit es troba influenciada per l'orientació sistèmica, aquesta orientació es troba influenciada també per altres perspectives, en aquest cas faria referència a la perspectiva més propera a la posició d'autors com Peirce i com Mead, emmarcats en el corrent de l'Interaccionisme Simbòlic. Per a aquests autors, el sistema social és la unitat crítica que explica les conductes dels individus, ja que la influència del sistema cap a l'individu és major que en sentit oposat (Mead, 1972). Aquesta posició queda reflectida en el següent fragment de l'entrevista:

Crec que ens feien, resumint una mica, com tres vessants importants per entendre la persona i la relació amb la família, molt de la psicologia dinàmica; l'altre seria com construïm l'entorn de les famílies amb l'entorn i la societat, com està construïda amb una estructura social que l'està influïnt constantment a part de la família i els seus elements psicològics (...) després tota la relació molt més pròpia del sistema que van donant capacitat o que es van menjant les capacitats que té la persona, la família, com un sistema pot ensorrar a una persona o com un sistema la pot ajudar a sortir; i aquí si que jo diria que és al començament d'aquests anys que es va posar el tema de sistèmic... (MB, 187:194).

Corrent Fenomenologia – Construccionisme – TSIF—

Aquest corrent comença a tenir més rellevància, especialment a partir dels anys 90, com comenta la professora Bacardit (veure MB, 50:58) i com també constata la bibliografia referenciada en els plans docents a partir d'aquesta època i que mostren els resultats de l'anàlisi de la bibliografia més endavant.

La Taula 32 identifica les dimensions de l'entrevista vinculades a aquest corrent teòric.

Taula 32

Dimensions identificades vinculades al corrent Fenomenologia – Construccionisme —TSIF—

	Significat subjectiu
Resultat	3
	(MB, 50:58)
Fragments text identificat	(MB, 122:127)
	(MB, 136:137)

Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

Dimensió Significat subjectiu –TSIF—

Quan s'identifica aquest corrent teòric, el discurs se subscriu principalment a la **dimensió Significat subjectiu**, des d'una perspectiva molt propera a la proposta de Schütz. La professora Bacardit, en l'atenció individual i familiar, considera primordial els aspectes subjectius de la persona que està atenent, si volem acostar-nos al significat que la persona li ofereix a la seva conducta, entesa com subjectivament significativa i en relació als altres; aproximant-se al concepte d'acció social weberiana, com reflecteix el següent fragment de l'entrevista:

La situació s'atén respectant molt i aquí sí que agafàvem els moments de com la persona viu la seva situació, com l'altre explica i com l'altre viu tot el procés en aquell moment que ve a demanar ajuda, o ve a demanar, com ell t'explica; no buscant causa efecte sinó una situació que ell viu i buscant el camí en el context, en el context familiar, en el context individual, amb les relacions que tingui, buscant com ell pot refer i pot canviar la seva situació, amb un gran pes de les capacitats de cada persona (MB, 122:127).

També en el següent fragment, posa l'accent en la importància de la vivència de la situació de la qual parteix la persona que és atesa, com la professora Bacardit comenta: “..jo crec que no sempre és la causa (...) és com ell viu la situació i com ell la pot canviar”(MB, 136:137).

Corrent Interaccionisme Simbòlic –TSIF–

El corrent teòric Interaccionisme Simbòlic també s'ha identificat en l'entrevista, com corrent amb presència en la docència de l'assignatura, mantenint una forta concordança respecte a la dimensió comentada anteriorment. En aquest cas, se circumscriu en la importància dels processos socials com a susceptibles de manipulació per les consciències individuals, tenint en compte que els agents operen en contextos socialment indexats, que reforça el sentit de la conducta en un temps i en un espai, proposta que subscriu Thomas (2004) com un dels representants d'aquest corrent. La dimensió que s'ha identificat associada a aquest corrent ha estat la de **Procés social creador de realitats**.

La Taula 33 identifica les dimensions identificades en l'entrevista vinculades aquest corrent teòric.

Taula 33

Dimensions identificades vinculades al corrent Interaccionisme Simbòlic –TSIF–

		Procés social creador de realitats
Resultat		2
Fragments identificat	text	(MB, 137:147) (MB, 225:227)

¹Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

Dimensió Procés social creador de realitats –TSIF–

El següent fragment de l'entrevista, que es reproduceix a continuació, resulta eloqüent en relació a aquesta dimensió:

Utilitzàvem molt casos pràctics i utilitzàvem uns videos que vam fer de situacions familiars i diverses entrevistes, tenia tot un procés, on sortien els elements de la persona, de la família (...) llavors s'entrevistava a un membre de la família, després a tota la família i com el rol de la família vista en el video, com la interpretàvem quan el fill explicava una cosa, el marit una altre i anàvem veient com construïen les relacions en la família (MB, 137:147).

També s'identifica aquesta dimensió en el següent moment de l'entrevista:

... Penso que en cada situació, en cada moment, cada persona tenen un nivell de treball, segons la seva necessitat, el que has vist versus una situació o una altra i per tant cadascun d'aquests tres nivells té els seus valors ... (MB, 225:227).

Corrent Positivisme –TSIF–

El corrent positivisme es troba present en l'assignatura centrat en aspectes metodològics, per tal d'aplicar tècniques empíriques en la interacció social, que ajudin en l'elaboració d'un diagnòstic, acostant-se més a **la dimensió Positivisme pragmàtic**.

La Taula 34 identifica les dimensions identificades en l'entrevista vinculades aquest corrent teòric.

Taula 34

Dimensions identificades vinculades al corrent Positivisme –TSIF–

	Positivisme pragmàtic
Resultat	1
Fragments text identificat*	(MB, 115:120)

* Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

Dimensió Positivisme pragmàtic –TSIF–

La **dimensió Positivisme pragmàtic**, en aquest cas se centra en la importància que li atorga a la metodologia en el treball social individual i familiar, amb la finalitat d'elaborar un diagnòstic que faciliti un pla de treball, com s'explicita en aquest moment de l'entrevista:

Jo diria que el Treball Social sempre, a nivell d'individual i familiar, a nivell comunitari, i d'estructura metodològica sempre l'he tingut molt present, evidentment quan explicàvem l'entrevista que era el primer que es treballava en l'estudi de la situació, començàvem parlant de metodologia, amb estudi, anant complementant dades; arribar a fer el diagnòstic, arribar a fer un pla de treball i a fer una intervenció i una valoració, tot això ho cercaves, buscaves elements d'anar reforçant cada pas d'aquest amb elements metodològics (MB, 115:120).

Justificació del discurs –TSIF–

En la identificació dels elements del discurs, en els quals se sustenten les accions, els continguts que impartia en l'assignatura, partiré de què les conductes es troben dotades de significat, d'intencionalitat, de manera que permet oferir-li un sentit als continguts de l'assignatura. En aquest cas, s'han identificat com a causes que justifiquin el contingut dels corrents teòrics en els quals se sustentava l'assignatura en elements com ara les **Creences**, els **Desitjos** i les **Oportunitats** (Davidson, 1980). Les **Creences** són les certeses que un individu té sobre una determinada qüestió, que responen a raons intersubjectives i els **Desitjos** són un anhel d'aconseguir alguna cosa per algun mitjà que contemplin les oportunitats. Les **Oportunitats** descriuen un menú d'accions alternatives percebudes com a disponibles per l'agent. Segons la professora Bacardit, un exemple és com les creences condicionen la intervenció, considerant primordial partir de la vivència subjectiva de la persona que és atesa, del seu context, que propiciarà un ventall d'oportunitats possibles. Es pot identificar en el següent fragment:

La situació era respectant molt i aquí sí que agafàvem els moments de com la persona viu la seva situació, com l'altre explica i com l'altre viu tot el procés en aquell moment que ve a demanar ajuda, o ve a demanar, com ell t'explica; no buscant causa efecte, sinó una situació que ell viu i buscant el camí en el context, en el context familiar, en el context individual, amb les relacions que tingui; buscant com la persona pot refer i pot canviar la seva situació, amb un gran pes de les capacitats de cada persona (...) és com ell viu la situació i com ell la pot canviar (MB, 121:126 i 135:136).

La **creença** que la perspectiva sistèmica era molt important per la intervenció en el Treball Social Individual i Familiar, i amb el **desig** d'incorporar-la a l'assignatura, ho trobem en aquest moment de l'entrevista:

En aquell moment, quan dèiem família, utilitzàvem més el sistèmic i com amb aquells sistemes externs a la família, també hi ha una relació. El tema sistèmic era molt utilitzat en la nostra assignatura, jo penso que té molta importància ... (MB, 148:150).

Possiblement, en aquest moment de l'entrevista que es reproduïx a continuació, justifica millor la importància de treballar des de la perspectiva sistèmica, partint de la creença que la influència del sistema cap a l'individu és major que a l'inrevés:

... la relació molt més pròpia del sistema que va donant capacitat o que es va menjant les capacitats que té la persona, la família (...) com un sistema pot ensorrar a una persona o com un sistema la pot ajudar a sortir ... (MB, 190:193).

BIBLIOGRAFIA DELS PLANS DOCENTS –TSIF–

Els resultats de l'anàlisi de la bibliografia referenciada en els plans docent de l'assignatura durant aquest període, que compren del curs 1986-1987 al curs 2010-2011, amb la professora Montserrat Bacardit com a docent referent, els corrents teòrics que s'han identificat de l'anàlisi de la bibliografia referenciada en els plans docents ha estat: **Positivisme, Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes, Marxisme, l'Interaccionisme Simbòlic** i el corrent **Fenomenologia – Construccionisme**. A continuació es presenten els resultats de l'anàlisi de la bibliografia en relació als corrents teòrics identificats i les dimensions vinculades a aquests.

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE LA BIBLIOGRAFIA (curs 1986-1987 al curs 2010-2011) –TSIF–

La Taula 35 mostra els corrents tòrics vinculats a la bibliografia.

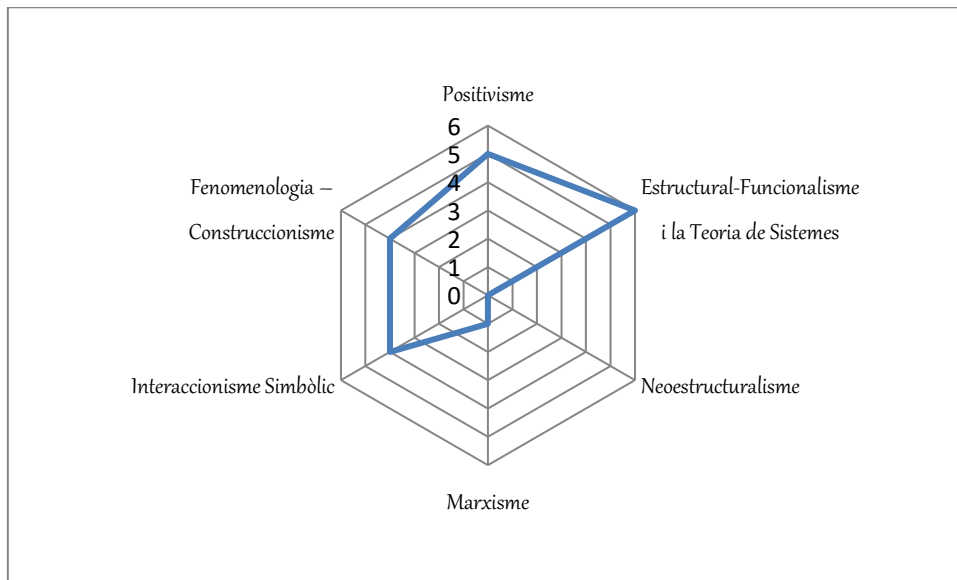
Taula 35

Identificació dels corrents identificats en la bibliografia durant el període del curs 1986-1987 al curs 2010-2011 —TSIF—

	Positivisme	Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia–Construccionisme
TOTALS:	5	6	0	1	4	4

Font: elaboració pròpia

El Gràfic 13 ubica la bibliografia referenciada en els plans docents en un espai multidimensional pel que fa als corrents teòrics utilitzats per a l'anàlisi.

Gràfic 13. Representació gràfica dels corrents identificats en la bibliografia durant el període del curs 1986-1987 al curs 2010-2011 —TSIF—

Font: elaboració pròpia

Els corrents identificats a la bibliografia i les dimensions associades han estat els següents:

Corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria De Sistemes –TSIF–

El corrent teòric **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** és la que ostenta una major presència en la bibliografia referenciada en els plans docents d'aquest període. La bibliografia identificada en aquest corrent, es circumscriu en dues dimensions, la dimensió que fa referència a la **Societat com a sistema** i a la dimensió que fa referència a la **Funció del conflicte anti-funcional**.

La bibliografia identificada en els plans docents amb aquest corrent que fa referència a la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional** ha estat:

- De Bray, L., i Tuerlinckx, J. (1966). *La Asistencia social individualizada :(social casework) : principios, enseñanza, supervisión. Psicología y educación* (Vol. 3a). Madrid: Aguilar.

Els resultats de l'anàlisi d'aquesta bibliografia ja ha estat analitzat a l'apartat que fa referència a l'assignatura de Conceptes Bàsics del treball Social, i aquí només faré referència pel que fa a aquesta dimensió.

En el cas De Bray i Tuerlinckx (1966), s'identifiquen aspectes que fan referència a la dimensió **Funció del conflicte anti-funcional**, en relació a la possibilitat de modificacions en l'entorn social per afavorir l'ajust del client a aquest. Resulta significatiu les reiterades referències al fet que sigui l'individu el que s'adapta a l'entorn.

La bibliografia identificada en els plans docents amb aquest corrent que fa referència a la **dimensió Societat com a sistema** ha estat:

- Ackerman, N. W., i Bernstein, J. (1971). *Diagnóstico y tratamiento de las relaciones familiares : psicodinamismos de la vida familiar*. Buenos Aires : Hormé.
- Coletti, M., i Linares, J. L. (1997). *La Intervención sistémica en los servicios sociales ante la familia multiproblemática : la experiencia de Ciutat Vella*. Barcelona [etc.] : Paidós.
- Fernández García, T., i Ponce de León Romero, L. (2011). *Trabajo social con familias*. Madrid : Ediciones Académicas,.
- Hamilton, G. (1951). *Teoría y práctica del trabajo social de casos* (Vol. 2a rev). México: La Prensa Médica Mexicana.
- Walrond-Skinner, S. (1978). *Terapia familiar*. Buenos Aires : Abril.

Walrond-Skinner (1978) parteix de la posició de la teoria sistèmica de Bertalanffy (1976), des d'una concepció més organícista, en la qual té sentit la **dimensió Societat com a sistema**. Aquesta concepció s'explicita en el següent fragment de la seva obra:

La teoría de los sistemas generales establece que un sistema es una totalidad y que sus objetivos (o componentes) y sus atributos (o propiedades) sólo pueden comprenderse como funciones del sistema total. Un sistema no es una colección aleatoria de componentes, sino una organización interdependiente en la que la conducta que exprese de cada uno influye y es incluida por todos nosotros. El concepto de totalidad implica más distintividad, en otras palabras, el todo contribuye más que la simple suma de sus partes (Walrond-Skinner, 1978, p.20).

L'obra de Ackerman i Bernstein (1971) fa referència al principi de *retroalimentació o cibernètica*, acostant-se al principi de *autopoiesis* proposat per Maturana (1995), sense compartir amb ell necessàriament la tendència a l'autoconcepció del sistema. Això ho podem identificar en aquest paràgraf de la seva obra:

La estabilidad de la familia y de sus miembros depende de un patrón sutil de equilibrio e intercambio emocional, en que cada miembro influye en la conducta de todos. Una desviación en la interacción emocional de un par de

personas en una familia dada afecta los procesos de interacción con otros familiares. En una relación triangular, donde uno de los miembros puede unir o hacer pedazos la unidad psíquica de los otros dos. La enfermedad emocional puede integrar o desintegrar la relación familiar (Ackerman i Bernstein, 1971, p.45).

El següent fragment de la mateixa obra és el que inclouria al principi de autopoiesis proposat per Maturana:

La familia es el nombre de una institución tan antigua como la misma especie humana. Es una entidad paradójica y evasiva. Asumí muchas apariencias. Es la misma en todas partes, y sin embargo no es nunca la misma. A través del tiempo, ha permanecido igual y sin embargo nunca ha permanecido igual. La constante transformación de la familia a través del tiempo es el resultado de un incesante proceso de evolución; la forma de la familia se amolda a las condiciones de vida que dominan en un lugar y tiempo dados. En el escenario contemporáneo, la familia está cambiando su pauta con una velocidad notablemente acelerada, se acomoda en forma llamativa a la crisis social que caracteriza nuestro período histórico. Para nada fijo o inmutable en la familia, excepto en que está siempre con nosotros (Ibid., p.35).

L'obra de Fernández García i Ponce de León (2011), presenta el sistema familiar des d'una perspectiva propera a la perspectiva organicista, propera a la d'autors com Bertalanffy (1976). Es posa l'accent en la relació entre els components del sistema, que seran els que afectin als membres de la família, tal com es pot identificar en el següent fragment de la seva obra:

La familia se considera como un sistema dinámico que está sometido al continuo establecimiento de reglas y de búsqueda de acuerdos entre ella. Por sistema, se entiende el conjunto de reglas o principios que se encuentran ordenados entre sí, que interaccionan y que desempeñan una finalidad. Desde el funcionalismo, la familia es entendida como un organismo vivo compuesto por una estructura interna, en la que cada parte de una función permite poder solucionar las necesidades del sistema (Fernández García i Ponce de León Romero, 2011, p.136).

Coletti i Linares (1997) en la seva obra, reconeixen explícitament la influència que ha tingut la sociologia en la proposta de la intervenció sistèmica en la qual es fa cert paral·lelisme amb els sistemes vius en què les parts formen part d'un tot complex i contribueix a la seva supervivència mitjançant l'especialització, autors com Luhmann (1983) desenvolupen aquesta proposta, que se circumscriu en la **dimensió societat com a sistema**. Els autors parteixen d'aquesta proposta per a la intervenció des dels serveis socials, i ho podem identificar en diferents moments de l'obra com ara en aquest fragment:

Las contribuciones de orientación prevalentemente sociológica han evidenciado la tendencia de fondo que caracteriza la vida de la familia en la transición de la sociedad preindustrial a la industrial.

Parsons (1953) ha ressaltado aquellos aspectos de la institución familiar que hacen el sistema funcional, dejando en un segundo lugar los aspectos estructurales principales del sistema social. La tendencia sería la de una restricción del rol público de la familia para otorgarle un club privado, contracción de la familia nuclear, reducción de las funciones socioeconómicas y atomización individual del mismo núcleo. La pérdida de algunas funciones antes asumidas por la vieja estructura llevaría consigo, sin embargo, la especialización de las funciones que le siguen quedando... (Coletti i Linares, 1997, p.45-46).

L'obra citada de Hamilton (1951), emmarcada en la **dimensió Societat com a sistema**, es troba analitzada en l'apartat de l'assignatura de *Conceptes Bàsics de Treball Social* pel qual es remet al lector a la pàgina 161, en la qual s'exposa la seva anàlisi.

Corrent Positivisme—TSIF—

El corrent teòric del **Positivisme** ostenta una presència considerable en la bibliografia referenciada en els plans docents, orbiten principalment en la dimensió **Positivisme pragmàtic** i amb menor presència la dimensió **Metodologia científica**.

La bibliografia identificada en els plans docents amb aquest corrent que fa referència a la dimensió **Positivisme pragmàtic** ha estat:

- Aylwin de Barros, N., Jiménez de Barros, M., i Quezada de Greppi, M. (1982). *Un Enfoque operativo de la metodología de trabajo social* (Vol. 2a). Buenos Aires: Humanitas.
- Blalock, H. M. (1970). *Introducción a la investigación social*. Buenos Aires : Amorrortu.
- Colomer, M. (1973). *Método básico de Trabajo social* (Federación). Madrid.
- Font, T., i Porcel, A. (1986). *Estudio sobre técnicas de trabajo social : materiales de trabajo social-2*. Barcelona : Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya.
- Hill, D. (1979). *Caso individual : modelos actuales de práctica*. Buenos Aires : Humanitas.
- Robertis, C. de. (1988). *Metodología de la intervención en trabajo social* : El Ateneo.

Blalock (1970) en la seva obra, es posiciona clarament en abandonar els esforços des de les ciències socials, en la recerca de lleis monològiques-deductives i centrar-se en propostes més petites, locals, que s'ha acabat denominant *teories de curt abast*, en les quals se circumscriu la dimensió **Positivisme pragmàtic**. En el següent fragment de la seva obra s'identifica clarament:

... los «grandes teóricos» nos han proporcionado muy escasas proposiciones específicas de precisión suficiente como para obtener hipótesis verificables.

Robert Merton⁵², uno de los discípulos de Parsons, se encuentra entre quienes explicaron por primera vez la opción — a la que ahora se adhieren, probablemente, la abrumadora mayoría de los sociólogos— de que lo que más se necesita son teorías «de alcance para medio... (Blalock, 1970, p.90).

La proposta de Hill (1979) se centra primordialment en l'exposició de diferents models d'intervenció des de la praxi del Treball Social. Exposa diferents models, com el model clínic-normatiu, el model socio-conductista, el model de crisi (o "a curt termini"), o l'alineament al model de resolució de problemes. Tots ells són part d'una perspectiva simètrica del coneixement, en la qual el saber tècnic del professional és hegemònic enfront del saber del client com contempla la **dimensió Positivisme pragmàtic** (Hill, 1979, p3).

Font i Porcel (1986), parteixen de la proposta de la **dimensió Positivisme absolutista**, en la qual la ciència és la via privilegiada per accedir a la veritat i equipara el Treball Social a l'estatus de ciència que se li atorga a altres disciplines de les ciències socials. Es pot copsar en el següent fragment de l'obra:

El trabajo social forma parte del amplio espectro de profesiones que engloban las ciencias sociales. Como tal profesión, debe utilizar los instrumentos que estas le proporcionan, de manera que pueda equiparar los conocimientos con ellos alcanzados con los demás profesionales de las ciencias sociales y poder intercambiarlos. Es por esto, que hacemos hincapié en una serie de requisitos que debe tener este proceso de conocimiento de la realidad para que aumente de forma real y positiva el cuerpo de conocimientos sobre un problema determinado: es un proceso que a su vez está formado por unas clases de actuación sucesivas que se orientan a descubrir la verdad del campo social (...). En el momento de la intervención con respecto a los conocimientos sociológicos teóricos, muchos sociólogos están de acuerdo en este punto. Según Caplow, no siempre puede aplicarse, de forma correcta y decisiva, en una intervención el conjunto de conocimientos puros que se tienen sobre una situación o problema determinado. No existen medios objetivos para encontrar la forma correcta e idónea de aplicación, ya que la intervención aplicada

---

⁵² Merton, R. K., i Turner, F. M. (1964). *Teoría y estructura sociales*. Mexico, D.F. : Fondo de Cultura Económica.

ha tenido siempre un carácter pragmático en el que la probabilidad y la intuición desempeñaban un papel importante (Font i Porcel, 1986, p.29-30).

L'obra de Colomer (1973), ja s'ha presentat en l'apartat de resultats de l'anàlisi de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social, i per tant, es remet al lector a la pàgina 135. Colomer (1973) remarca la importància d'utilitzar una metodologia basada en la ciència, incidint en els aspectes més micros, en el que alguns autors han denominat *teories de curt abast*, com aspectes que engloba la dimensió **Positivisme pragmàtic**.

La bibliografia identificada en els plans docents amb aquest corrent que fa referència a la **dimensió Metodologia científica** ha estat:

- Aylwin de Barros, N., Jiménez de Barros, M., i Quezada de Greppi, M. (1982). *Un Enfoque operativo de la metodología de trabajo social* (Vol. 2a). Buenos Aires: Humanitas.

L'obra de Aylwin et al. (1982), també comentada en l'anàlisi de l'assignatura *Conceptes Bàsics del Treball Social*, se centra més en la dimensió **Metodologia científica**, aplicant amb certa plasticitat els criteris científics, que he identificat com una definició feble.

El corrent teòric de l'Interaccionisme Simbòlic i el corrent teòric Fenomenologia – Construccionisme comencen a tenir una rellevància molt important entre la bibliografia referenciada en els plans docents a partir del curs 1994-1995. Els resultats d'aquesta anàlisi es presenten tot seguit.

Corrent Interaccionisme Simbòlic –TSIF–

Les obres que fan referència al corrent teòric de l'Interaccionisme Simbòlic i la dimensió identificada com a **Canvi permanent**, han estat comentades a l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social, a excepció de l'obra de Robertis (1988), per tant no es redundarà en els resultats de l'anàlisi, remetent al lector a aquest apartat (veure pàg.141).

La bibliografia identificada en els plans docents amb aquest corrent que fa referència a la dimensió **Canvi permanent** ha estat:

- Aylwin de Barros, N., Jiménez de Barros, M., i Quezada de Greppi, M. (1982). *Un Enfoque operativo de la metodología de trabajo social* (Vol. 2a). Buenos Aires: Humanitas.
- De Bray, L., i Tuerlinckx, J. (1966). *La Asistencia social individualizada :(social casework) : principios, enseñanza, supervisión. Psicología y educación* (Vol. 3a). Madrid: Aguilar.
- Richmond, M. E., i Sociales, C. G. de C. O. de D. en T. S. y A. (2005). *Diagnóstico social*. Madrid: Consejo General de Colegios Oficiales de Diplomados en Trabajo Social y Asistentes Sociales.
- Robertis, C. de. (1988). *Metodología de la intervención en trabajo social*. : El Ateneo.

En l'obra de Richmond (2005) i en la de De Bray i Tuerlinckx (1966), s'identifica la dimensió **Canvi permanent**, en la qual els processos d'interacció social dels que participa o s'enfronta la persona li atorga elements nous per implementar el significat que li atorga a la situació o situacions. Aylwin et al. (1982) incideixen en la imprevisibilitat de les conductes humanes que operen en sistemes oberts.

En l'obra de Robertis (1988), s'exposa com una de les premisses que ha de tenir el Treball Social és que opera en sistemes que es caracteritzen pel canvi gradual o de forma més dràstica, com es pot identificar en aquest fragment de la seva obra:

... Creemos que son esenciales tres ideas que queremos destacar: 1) la idea de que el trabajo social actua en una realidad compleja, de múltiples facetas, en que los aspectos objetivos y subjetivos no pueden disociarse; 2) la idea de que el trabajo social media en situaciones que tienen una dinámica propia, que cambia — en forma brusca o progresiva—, y que varia en función de las diversas fuerzas enfrentadas, fuerzas que son a menudo contradictorias, opuestas; 3) la idea de que el trabajo social interviene también a nivel de “la vida”, cualquiera que sea el grado de deterioro o de carencia perceptible en la situación del asistido... (Robertis, 1988, p.74).

Corrent Fenomenologia – Construccionisme –TSIF–

Vinculat a aquest corrent teòric, trobem cinc obres citades en els plans docents que aprofundeixen en diferents dimensions d'aquest corrent, que són la dimensió **Significat subjectiu**, la dimensió **Abandó de pressupòsits** i la dimensió **Significat negociat**.

La bibliografia identificada en els plans docents amb aquest corrent que fa referència a la dimensió **Significat subjectiu** ha estat:

- Watzlawick, P., Krieg, P., i Von Foerster, H. (1994). *El Ojo del observador : contribuciones al constructivismo : homenaje a Heinz von Foerster*. Barcelona : Gedisa.

Aquesta obra incideix de forma reiterada en la importància del punt de vista de l'observador com el punt privilegiat de referència del subjecte, com es mostra en aquest breu fragment:

La comprensión de esa interdependencia de observador inundo observando es el objeto principal del llamado constructivismo radical, que así va más allá de la teoría de la relatividad de Einstein (según la cual las observaciones son relativas al punto de referencia del observador), y el postulado de la relación borrosa de Heisenberg, según la cual la observación influye en lo observado... (Watzlawick, Krieg, i Von Foerster, 1994, p.11).

La bibliografia identificada en els plans docents amb aquest corrent que fa referència a la **dimensió Abandó de pressupòsits** ha estat:

- Gergen, K.J. (1992). *El Yo saturado : dilemas de identidad en el mundo contemporáneo*. Barcelona [etc.] : Paidós.
- Morin, E. (1994). *Introducción al pensamiento complejo. Hombre y sociedad*. Cla.de.ma. Barcelona: Gedisa.

Morin (1994) parteix de l'abandó del qual alguns autors han anomenat l'abandó de *certeses autoevidents*, on cal estar disposat a deixar-se sorprendre, tal com s'identifica en el següent fragment de la seva obra:

La complejidad no es una receta para conocer lo inesperado. Pero nos vuelve prudentes, atentos, no nos deja dormirnos en la mecánica aparente y la trivialidad aparente de los determinismos. Ella nos muestra que no debemos encerrarnos en el contemporaneísmo, es decir, en la creencia de que lo que sucede ahora para continuar indefinidamente... (Morin, 1994, p.117).

L'obra de Gergen (1992) presenta una societat atomitzada, en la qual l'individu es veu abocat a la incoherència, a pautes socials inconnexes en aparença entre si; en el que avui ha servit per resoldre una situació no té per què ser resolutiu en situacions anàlogues. Gergen presenta la incoherència del jo en haver d'assumir les no pressuposades pautes socials. Aquesta és una constant en la seva obra, tal com queda reflectit en aquest fragment:

Al vincular los conceptos acerca del individuo con las pautas de comportamiento vigentes, operan dos procesos fundamentales. En ambos casos, este vínculo se ve promovido por la tecnología de la saturación social. El primero de estos procesos ya fue descrito en nuestro análisis precedente: a ser saturados por las relaciones, somos colonizados por fragmentos de los otros, y cada uno alberga cúmulos de posibilidades para relacionarse con el otro y reemplazarlo. El resultado final es que estamos listos para participar en un mundo de incoherencia, un mundo en el que todo vale. Estamos preparados para mantener diversas conexiones e intervenir en variados contextos, y si éstos aparecen en sacudidas sucesivas como los programas de televisión cuando cambiamos de canal, nos maravillamos

de nuestra capacidad de adaptación. Además, como cada fragmento incorporado es la adquisición de un valor (una pequeña voz que nos impone un nuevo mandato), nosotros bien podemos buscar algo que aún no se ha gestado; cualquier pauta estable pisotea la sensibilidad de 1000 espectros internos... (Gergen, 1992, p.222).

La bibliografia identificada en els plans docents amb aquest corrent que fa referència a la **dimensió Significat negociat** ha estat:

- Dallos, D. (1996). *Sistemas de creencias familiares : terapia y cambio*. Barcelona [etc.] : Paidós.

Dallos (1996) se subscriu clarament al que contempla la **dimensió Significat negociat**, en la qual els significats subjectius de partida poden ser desplaçats arran dels inputs que va rebent l'individu en les interaccions, (re)negociant, (re)construint de forma recursiva el significat que se li atorga a la situació social. En aquest breu fragment de l'obra, queda explícita aquesta premissa:

Esto es similar a la proposición de George Kelly acerca de que cada uno de nosotros tiene un sistema personal de constructores, a través de los cuales percibimos el mundo. Esto representa una forma de organización o estructura cognitiva interna que es única para cada individuo. Por lo tanto, cuando nos comunicamos con otras personas, nunca debemos asumir que los demás han entendido lo que hemos dicho, de la misma forma que lo entendemos nosotros. En lugar de esto, lo que sucede es un proceso bidireccional de negociación mediante el cual llegamos a significados compartidos con los que estamos (Dallos, 1996, p.21).

Corrent Marxisme –TSIF–

El corrent Marxisme és el que es troba menys representat, només es troba una obra que faci referència a aquest corrent teòric subscriuint-se a la dimensió **Consciència crítica**.

La bibliografia identificada en els plans docents amb aquest corrent que fa referència a la **dimensió Consciència crítica** ha estat:

- Ander-Egg, E. (1982). *Metodología del trabajo social*. Barcelona: El Ateneo.

L'obra d'Ander-Egg (1982) se centra a oferir una metodologia que possibiliti, segons ell la denomina, una promoció alliberadora de l'individu que es troba oprimat i sotmès pel sistema, com s'identifica en el següent fragment de la seva obra:

En el momento álgido de la reconceptualización (un proceso terminado) y de reformulación metodológica (hoy con pretensiones más modestas), el problema central que se confrontó era el siguiente: ¿cómo desarrollar una metodología de acción dentro de un sistema que hay que cambiar, teniendo en cuenta que, dentro de ese sistema que hay que cambiar, quienes contratan o emplean a los trabajadores sociales sólo quieren realizar (en su gran mayoría) una acción paliativa en y sobre efectos, pero sin atacar causas? Las instituciones y agencias sólo están preocupadas por eliminar los subproductos indeseables del sistema y por corregir disfuncionalidades; la nueva concepción del trabajo social propone una praxis que vaya en una línea de promoción liberadora (Ander-Egg, 1982, p.22).

TEMARI: corrents i dimensions identificades en els plans docents (curs 1986-1987 al curs 2009-2010) –TSIF–

Alguns dels plans docents, que comprèn aquest període, expliciten perspectives teòriques que han permès la vinculació amb els corrents teòrics i les seves dimensions. A continuació, es destaquen els plans docents que s'han vinculat amb els corrents teòrics i l'associació amb les corresponents dimensions.

S'ha establert una vinculació amb el **corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** en el temari del curs 1990-1991 al curs 1992-1993, vinculat a la **dimensió Societat com a sistema**. A continuació, es reproduïx el punt 3 del temari en el qual s'identifica:

3. La família com nucli d'intervenció del Treball Social

3.3. Funcions de la família. El cercle vital de la família.

3.4. La família com a sistema.

El temari del curs 2006-2007 manté la vinculació amb el **corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, associat a la dimensió **Societat com a sistema**, on es parla de *teoria sistèmica-ecològica* i incorpora la perspectiva

constructivista a l'hora que l'emmarca en la construcció envers la comunicació, la narració, i la conversa; vinculat al corrent **Fenomenologia–Construccionisme** i associat amb la **dimensió significat negociat**. A continuació es reproduïx l'apartat del temari al qual es fa referència:

Primera part: Fonaments teòrics pel treball social individual i familiar.

2. Marcs teòrics per a l'atenció individuals i familiar : teoria psicodinàmica, teoria sistèmica-ecològica i constructivisme, les aplicacions al treball social.

3. La relació professional com a construcció: La comunicació, l'observació, la conversa, la narració i la entrevista : Aspectes ètics de la intervenció.

Els temaris dels plans docents del curs 2007-2008 al curs 2009-2010 expliciten la presència a l'assignatura del corrent teòric **Fenomenologia–Construccionisme**, mantenint l'associació amb la **dimensió Significat negociat**, on es fa referència a la construcció recursiva de la relació professional-subjecte. Reproduïxo els aspectes del temari on s'identifica:

OBJECTIUS D'APRENTATGE DE L'ASSIGNATURA

- Aproximar l'estudiant a diferents teories i models relatius al tema com a constructes explicatius.
- Ajudar l'estudiant a rellegir les diverses teories inherents en relació al treball social. Amb la finalitat que incorpori els elements bàsics de comprensió de la complexitat humana que li permetin entendre i intervenir en el treball social amb subjectes i famílies.
- Donar a conèixer nous paradigmes per afrontar la incertesa postmoderna.

Primera part: Fonaments teòrics pel treball social amb individus i famílies

- La relació subjecte professional – subjecte consultant com a construcció.

Treball Social Individuali Familiar (curs 2010-2011 al curs 2012-2013) —TSIF—

Per aquest període el docent de referència de l'assignatura ha estat el **professor Càndid Palacín**, a continuació es presenten els resultats de l'anàlisi de l'entrevista, del temari i de la bibliografia referenciada en els plans docents.

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE L'ENTREVISTA AL PROFESSOR CÀNDID PALACÍN —TSIF—

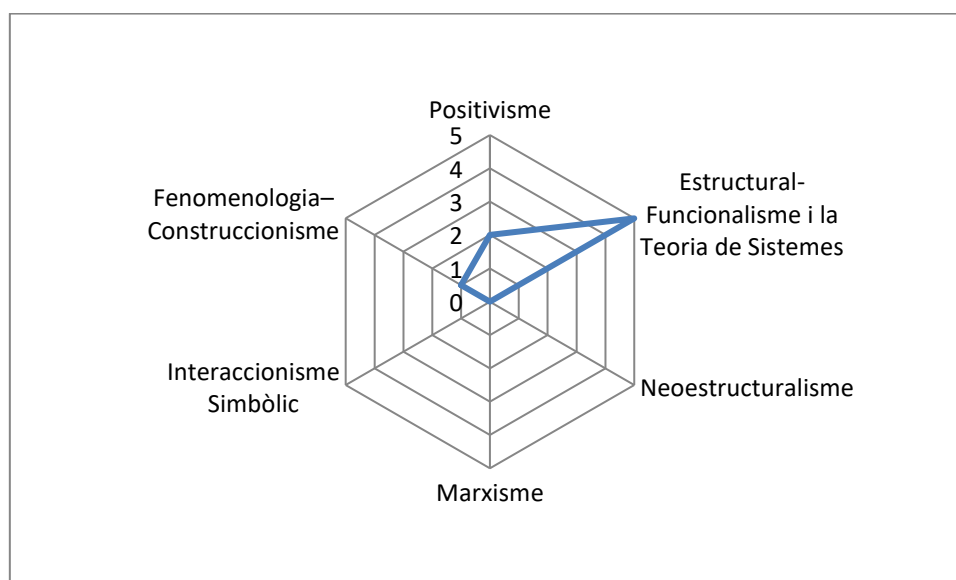
La Taula 36 mostra les freqüències dels corrents teòrics que s'han identificat amb l'anàlisi de l'entrevista al professor Càndid Palacín, el Gràfic 14 representa en un espai multidimensional els corrents identificats i les seves freqüències —comprèn des del curs 2010-2011 al curs 2012-2013—.

Taula 36

Identificació dels corrents teòrics identificats en l'entrevista al professor Càndid Palacín —TSIF—

	Positivisme	Estructural- Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia- Construccionalisme
TOTALS:	2	5	0	0	0	1
%	25,0%	62,5%	0,0%	0,0%	0,0%	12,5%

Font: elaboració pròpia

Gràfic 14. Representació gràfica dels corrents teòrics identificats en l'entrevista al professor Càndid Palacín —TSIF—

Font: elaboració pròpia

Els corrents teòrics identificats han estat **l'Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, el corrent **Fenomenologia–Construccionisme** i el **Positivisme**.

Corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes –TSIF–

El corrent teòric **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** és el que ostenta una major presència en el discurs del professor Palacín, vinculat principalment a la **dimensió Societat com a sistema**, posant especial atenció en la interacció dinàmica de les parts que componen el sistema, ja sigui una família, grup, etc., en la qual els diferents components d'aquest cobren sentit en relació a la de tots. També s'identifica la dimensió **Funció del conflicte anti-funcional**, posició des de la qual no es qüestiona o s'interpel·la l'estructura social, posant l'èmfasi en l'ajust de l'individu en aquesta.

La Taula 37 mostra les dimensions identificades en l'entrevista associades a aquest corrent.

Taula 37

Dimensions identificades vinculades al corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes —TSIF—

	Societat com a sistema	Funció del conflicte anti-funcional
Resultat	4	1
Fragments text identificat	(CP, 80:92) (CP, 160:165) (CP, 173:183) (CP, 195:198)	(CP, 231:236)

¹Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

Dimensió Societat com a sistema –TSIF–

Hi ha un moment de l'entrevista en el qual el professor Palacín cita a Viscarret, com un dels autors que referencia en l'assignatura, que si bé té influències de la psicoanàlisi també ho complementa amb la perspectiva sistèmica, com es pot copsar en el següent fragment de l'entrevista:

... utilitzo un autor que és Viscarret. Viscarret de forma especial separa el model familiar del model sistèmic, no l'anomena com a model sistèmic; i separa el model familiar sense anomenar-lo com a sistèmic del model psicosocial

de Gordon Hamilton, del model de la resolució de problemes de Perlman que agafa la teoria de Otto Rank ... (CP, 80:92).

En el següent fragment de l'entrevista, és un dels quals reflecteix millor la presència d'aquesta dimensió a l'assignatura. El professor Palacín manifesta, que quan presenta la teoria sistèmica, explicita els possibles riscos que el subjecte té diluït en el sistema en el qual interactua, com s'identifica en el següent fragment de l'entrevista:

El propi estructuralisme era un corrent molt important a França, que a mi particularment m'agrada bastant; quan feia Antropologia m'agradava Lévi-Strauss, hi ha Lacan que ell és estructuralista; és un problema epistemològic important, que resulta que apareix el subjecte darrera de l'estructura. El fa desaparèixer darrera de l'estructura del llenguatge. Jo utilitzo bastant l'estructuralisme per treballar el que és el subjecte, el subjecte dins de l'estructura, com s'organitza, sense citar masses autors (CP, 160:165).

També fa referència a autors com Castel (1984), que no es troben citats a la bibliografia, però reconeix que inclou en la seva assignatura referències d'aquest, autor molt proper a la **dimensió Societat com a sistema**. Reprodueix el fragment de l'entrevista en el qual fa referència a Castel:

Per exemple l'estructuralisme té molt efecte, però no el funcionalisme em sembla, igual m'equivoco, però jo crec que és exclusivament l'estructuralisme en un autor com Robert Castel perquè ell sí que utilitza molt l'estructura social. (...)L'utilitzo, no el dono com a bibliografia, perquè és una cosa massa específica, incideix molt on intervenim els treballadors socials i què podem fer, sí que l'utilitzo. L'utilitzo perquè quan expliquem l'objecte del treball social, un dels objectes, el programa psicosocial que Zamanillo utilitza bastant i amb aquesta m'esplaió una mica explicant les tres parts que té l'estructura social; la de vulnerabilitat, com pot anar, augmentant o disminuint en funció de determinades circumstàncies i que m'era molt clara; jo penso que sí que és bastant herència de l'estructuralisme molt relacionat amb Michel Foucault (CP, 173:183).

Si bé explica que el model sistèmic és un dels punts als quals l'assignatura fa referència, reconeix que ocupa un espai considerable en aquesta, com reflecteix el següent fragment de l'entrevista:

... el sistèmic el vàrem situar com un model més i aquí se li donava més rellevància, se li dona importància a l'enfocament sistèmic. Se li dedica força estona, i s'intenta construir des de la teoria de sistemes de Murray Bowen, les qüestions lingüístiques més lligades a Basladi, als seus axiomes i després ja es va passar a l'aplicació del treball social i tota aquesta història. Si que se li dona bastant de rellevància al model sistèmic ... (CP, 195:198).

Dimensió Funció del conflicte anti-funcional –TSIF–

La dimensió **Funció del conflicte anti-funcional** té una presència més modesta a l'assignatura, en la qual el professor Palacín remarca els riscos, que segons ell, comporta una intervenció social des d'aquesta dimensió acrítica amb l'estructura social i posant tota l'èmfasi en l'individu, com s'identifica en el següent fragment de l'entrevista:

... Una situació molt fotuda hi havia en aquesta aplicació del darwinisme social, on es posava molt èmfasi en l'adaptació social, tema que la Mary Richmond també li posa en la noció d'adaptació de que partien on l'individu és el problema. Si hem de fer alguna cosa amb l'estructura, modifiquem-la molt poquet perquè l'individu es pugui adaptar bé, si l'hem de canviar de casa el canviem de casa però no és un problema d'estructura social, aquesta versió és fotuda ... (CP, 231:236).

Corrent Positivisme –TSIF–

Quan s'ha identificat el corrent teòric positivista, ha estat associada principalment a la metodologia per aplicar en l'estudi de situacions micro socials. La dimensió associada dins d'aquest corrent ha estat la de **Positivisme pragmàtic** i la **dimensió Metodologia científica**, tal com mostra la Taula 38 on s'identifiquen les dimensions associades a aquest corrent.

Taula 38

Dimensions identificades vinculades al corrent Positivisme –TSIF–

	Positivisme pragmàtic	Metodologia científica
Resultat	1	1
Fragments text identificat*	(CP, 46:52)	(CP, 198:200)

*Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

Dimensió Positivisme pragmàtic –TSIF–

Distanciant-se de la dimensió Positivisme absolut, s'ha identificat principalment la **dimensió Positivisme pragmàtic**, en el qual es posa l'accent en l'aplicació d'una metodologia per dur a terme un estudi, un diagnòstic de la situació.

El professor Palacín comenta que utilitza principalment De Robertis per dur a terme aquesta tasca des de l'assignatura, complementada amb altres autors, com es comenta en el següent fragment de l'entrevista:

Jo l'ha hagués ubicat en el positivisme, però ara que ho dius no ho tinc clar com a corrent. Hi ha una part que m'agrada molt d'ella que s'anomena l'anàlisi de situació, que crec que és de les parts més treballades. Hi ha altres menys, però aquesta la trobo molt treballada perquè divideix d'alguna manera els factors que influeixen sobre un cas que van des del context a la pròpia relació assistencial, el geogràfic, el dispositiu, el treballador social i els condicionants de l'usuari. A mi m'agrada bastant perquè et permet discriminar coses, distribuir la informació, categoritzar-la d'alguna manera ... (CP, 46:52).

Dimensió Metodologia científica –TSIF–

La **dimensió Metodologia científica**, contempla el mètode científic com l'únic camí per sustentar un treball científic i rigorós, que permeti comprendre les conductes humanes i, fins i tot, poder avançar-se a elles. El professor Palacín, si bé no se subscriu a aquest corrent, entén que ha tingut un pes important en la disciplina del Treball Social pel qual és important oferir-li un espai en l'assignatura, com s'identifica en el següent fragment de l'entrevista:

... Ja saps que no és la meva adscripció, que el conductual es fa servir molt dins del món del treball social i jo crec que és important poder-lo donar, malgrat que aquest sí que els enquadra en el positivisme lògic ... (CP, 198:200).

Corrent Fenomenologia-Constructivisme –TSIF–

Aquest corrent es troba present en l'assignatura, i es pot copsar quan parla de De Robertis, però no ofereix suficients elements que ens permetin realitzar una associació amb les dimensions d'aquest corrent, per la qual cosa es deixa constància només del corrent teòric en l'assignatura (veure CP, 63:65).

Justificació del discurs –TSIF–

Partint de la intencionalitat que presenta el docent en l'assignatura, passaré a destacar els elements mitjançant els quals el professor Palacín ha justificat aquests continguts en aquesta.

Com es mostra a continuació, el seu discurs s'ha centrat en les **creences**, en els **desitjos** i les **oportunitats**; i només quan fa referència a una autora en concret, es pot identificar **l'efecte negació**.

El professor Palacín parteix de la **creença** que els models teòrics han de tenir correspondència amb la realitat i que algunes vegades proliferen models teòrics allunyats de la praxi, el que no propicien **oportunitats** per a la comprensió de l'objecte d'estudi. Es pot identificar en el següent fragment de l'entrevista, on fa referència als models en Treball Social:

... el que cal és veure què passa amb la pràctica, i a partir de què passa amb la pràctica i com construïm la teoria anem fent models teòrics ..., i després preguntes als professionals i no tenen ni idea de què els estem parlant ... (CP, 142:145).

També es pot identificar, en una de les mencions a la teoria de sistemes, com les preferències, la creença de la seva utilitat genera oportunitats per a la intervenció des del Treball Social Individual i Familiar, com quan comenta:

El propi estructuralisme era un corrent molt important a França, que a mi particularment m'agrada bastant (...) Jo utilitzo bastant l'estructuralisme per treballar el que és el subjecte, el subjecte dins de l'estructura, com s'organitza, sense citar masses autors (CP, 160:165).

Un altre exemple, que parteix de la **creença** que l'assignatura ha d'oferir **oportunitats** d'un ampli espectre de corrents teòrics, més enllà de l'adscripció del professor en major o menor mesura a una d'elles, ho podem trobar en l'exposició de la branca teòrica conductista dins del Treball Social, a la qual el professor Palacín ha deixat clar que ell no se subscriu, però donat la gran influència que ha tingut en alguns períodes de l'ensenyament la presenta en l'assignatura, ho indica en el següent fragment de l'entrevista:

...Ja saps que no és la meva adscripció, que el conductual es fa servir molt dins del món del treball social i jo crec que és important poder-lo donar, malgrat que aquest sí que els enquadraria en el positivisme lògic ... (CP, 198:200).

Hi ha un moment de l'entrevista, en què s'aproxima molt a **l'efecte negació**, quan fa referència a l'autor Rudy Labos, efecte que consisteix a menysprear una proposta per no tenir en compte quan hi ha una oposició al que s'ha dit o al que la diu. Es pot identificar quan comenta:

... el Rudy Labos crec que l'utilitzava abans la Sílvia i no me'n recordo, potser la Montse Mestres. És una autora que coneixia de psicologia i que combinava el sistema de creences amb el món sistèmic. Particularment, no m'agrada, ja no m'agradava a psicologia i per tant no em vaig plantejar incorporar-la aquí (CP 67:71).

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE LA BIBLIOGRAFIA (curs 2010-2011 al curs 2012-2013) –TSIF–

A continuació, s'ofereixen els resultats de l'anàlisi de la bibliografia referenciada en els plans docents durant aquest període. La bibliografia referenciada en l'etapa anterior es manté i s'incorpora de nova, i per tant només es comenten els resultats de l'anàlisi de la bibliografia incorporada, que és la següent:

- Du Ranquet, M., i Tello, C. (1996). *Los Modelos en trabajo social : intervención con personas y familias*. Madrid : Siglo XXI de España.
- Ripol-Millet, A., Garcia Villaluenga, L., i Bolaños Cartujo, I. (2011). *Estrategias de mediación en asuntos familiares*. Madrid : Reus.
- Rossell, T., i Social, E. U. de T. (1987). *L'Entrevista en el treball social*. Llar del llibre.
- Segado Sánchez-Cabezudo, S., i López Peláez, A. (2011). *Nuevas tendencias en trabajo social con familias : una propuesta para la práctica desde el empowerment*. Madrid : Universidad Nacional de Educación a Distancia.

La bibliografia incorporada es vincula als següents corrents teòrics: el **Positivisme**, l'**Estructural-Funcionalisme** i la **Teoria de Sistemes** i l'**Interaccionisme Simbòlic**. La Taula 39 mostra la freqüència acumulada de la bibliografia referenciada en els plans docents d'aquest curs 1986-1987 fins al curs 2012-2013.

Taula 39

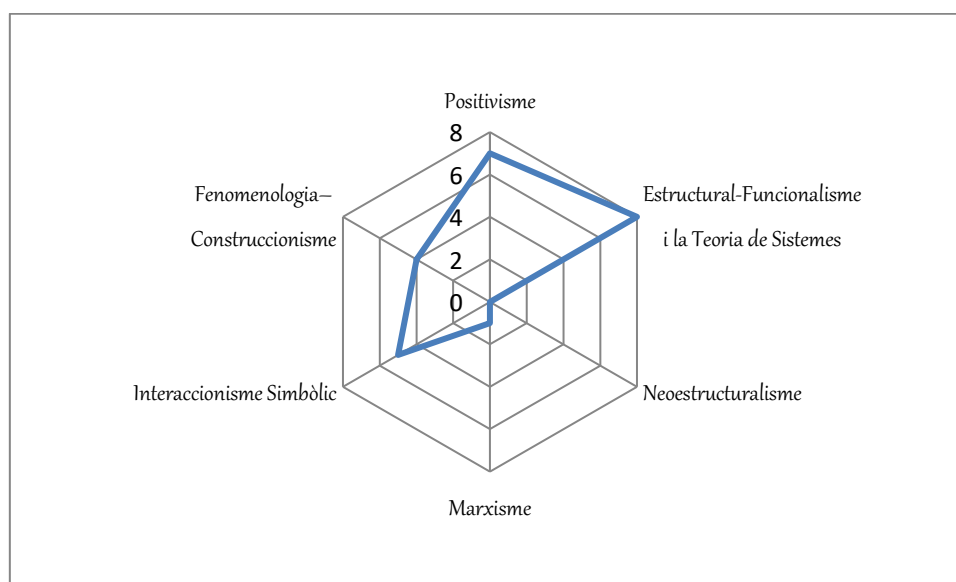
Identificació dels corrents identificats en la bibliografia referenciada en els plans docents des del curs 2010-2011 fins al curs 2012-2013

—TSIF—

	Positivisme	Estructural- Funcionalisme	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia- Construccionisme
TOTALS:	7	8	0	1	5	4

Font: elaboració pròpia

El Gràfic 15 situa la bibliografia referenciada en els plans docents des del curs 2010-2011 fins al curs 2012-2013 en un espai multidimensional.

Gràfic 15. Representació gràfica dels corrents identificats en la bibliografia referenciada en els plans docents des del curs 2010-2011 fins al curs 2012-2013 —TSIF—

Font: elaboració pròpia

Corrents i dimensions identificades en la bibliografia –TSIF–

Corrent Positivisme –TSIF–

La bibliografia vinculada al corrent teòric **Positivista**, fa referència a aspectes metodològics principalment, i les dimensions associades han estat la **dimensió Metodologia científica** i la **dimensió Positivisme pragmàtic**. La bibliografia vinculada a aquest corrent ha estat:

- Du Ranquet, M., i Tello, C. (1996). *Los Modelos en trabajo social : intervención con personas y familias*. Madrid : Siglo XXI de España.
- Rossell, T., i Social, E. U. de T. (1987). *L'Entrevista en el treball social*. Llar del llibre.

Du Ranquet i Tello (1996) presenten mètodes d'intervenció social relacionats amb models explicatius per a la praxi del Treball Social. En aquest sentit, s'associa a la **dimensió Positivisme pragmàtic**, en la qual la utilització del mètode comportarà les finalitats proposades en la intervenció social. Un clar exemple d'això és quan presenta el model behaviorista, com es reproduïx a continuació:

... El modelo behaviorista permite contemplar los problemas de conducta de otra manera. En efecto, la mayoría de las conductas humanas, incluso las que se considerarían emotivas, son adquiridas por proceso de aprendizaje y son resultado de las interacciones entre el ser humano con su entorno. Las relaciones de los otros y, sobre todo, de las personas significativas del entorno constituyen una estimulación repetida que hacer adquirir las conductas. Adaptadas estas conductas han sido aprendidas de la misma manera; pueden, por tanto, ser reemplazadas por otras conductas aprendidas también por un procedimiento científico, en este caso voluntario. El modelo de modificación de conducta utilizado por el trabajo social se sitúa en el marco del modelo global behaviorista que en el momento presente penetra varias disciplinas (Du Ranquet i Tello, 1996, p.177).

En el cas de l'obra de Rossell (1987), també està referenciada en l'assignatura de *Conceptes Bàsics del Treball Social*, i per tant només presentaré la dimensió associada. Aquesta obra es troba associada al que he qualificat d'una definició dèbil de la **dimensió Metodologia científica**, relacionada amb la tècnica de l'entrevista en el Treball Social.

Corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes –TSIF–

Les obres següents se centren de forma prioritària en la teoria de sistemes, en la qual la conducta individualitzada té sentit en relació als altres més enllà de tractar-se de conductes additives, associat a la **dimensió Societat com a sistema** (Bertalanffy, 1976):

- Ripol-Millet, A., Garcia Villaluenga, L., i Bolaños Cartujo, I. (2011). *Estrategias de mediación en asuntos familiares*. Madrid : Reus.
- Segado Sánchez-Cabezudo, S., i López Peláez, A. (2011). *Nuevas tendencias en trabajo social con familias : una propuesta para la práctica desde el empowerment*. Madrid : Universidad Nacional de Educación a Distancia.

Segado i López Peláez (2011) reconeixen explícitament la influència que té la teoria de sistemes com a metodologia d'intervenció professional a nivell familiar, a manera d'exemple es reproduïx el següent fragment de la seva obra:

Prácticamente, la totalidad de las aproximaciones terapéuticas a la familia se basan en la visión de las mismas como sistema. La afirmación de todas es quizás algo exagerada, teniendo en cuenta la pluralidad de ciencias dedicadas al estudio de la conducta y a la prestación de ayuda mediante las relaciones humanas. Aquí, sin embargo, podría considerarse una afirmación bastante ajustada a la realidad en caso de su aplicación al trabajo social. Porque es precisamente esta concepción holística del funcionamiento humano que aporta la teoría de sistemas uno de los atributos que abanderan la disciplina del trabajo social...

Cuando el trabajo social con familias proporciona un servicio a la familia, el primer requisito es entender el funcionamiento de la familia. Esto implica que los problemas que surgen a nivel familiar no pueden describirse de forma aditiva, sumando los problemas individuales de cada miembro, o sus características disfuncionales o patológicas. La familia tiene un impacto profundo en el desarrollo de los miembros que la componen, influye en las creencias, conductas, desarrollo de identidades y roles, entre otros aspectos (Segado Sánchez-Cabezudo i López Peláez, 2011, p.39 i 42).

En el cas de Ripol-Millet, Garcia Villaluenga i Bolaños (2011), també reconeixen que la teoria de sistemes serveix com a base per ser complementada amb les nostres estratègies, en aquest cas en la mediació familiar, com a mostra el següent fragment de la seva obra:

A diferencia de lo que propugnan otras metodologías (...) Es conveniente conocer la estructura y la dinámica familiar, los subgrupos, las alianzas y coaliciones y, en general, las reglas de funcionamiento del sistema familiar, tal como se suele hacer en la terapia familiar sistémica. Con esta aproximación, dicen los defensores de este modelo, que es más fácil conseguir resultados en el primer y específico objetivo de la mediación familiar terapéutica: aliviar las medidas emocionales.

Sin embargo, en el desarrollo del proceso de mediación dirigido a la gestión de conflictos concretos, los instrumentos a utilizar no difieren demasiado de las utilizadas habitualmente en otros modelos de mediación (Ripol-Millet et al., 2011, p.53).

Corrent Fenomenologia – Construccionisme –TSIF–

L'obra de Segado i López Peláez (2011) es posiciona propera a la **dimensió Significat negociat** associat a aquest corrent. Oferint una definició de l'*empowerment*, on el significat que els membres de la família li concedeixen a un fet, a una vivència, es troba modelat a mesura que es van intercanviant les seves narratives sobre l'esdeveniment; aquesta és una posició molt propera a la proposta de White i Epsom (1990).

A continuació, es reproduïx un dels fragments de l'obra en els qual s'explicita com entenen l'*empowerment*:

... De la investigación que se refleja en este libro, y aplicado al ámbito específico del trabajo social con familias, puede afirmarse que el empowerment es un proceso de mutualidad de colaboración mediante el que la familia, sus miembros de forma individual y el propio trabajador social, logran la toma de conciencia y el aumento del propio poder, a lo largo de un proceso en el que se formulan unos objetivos y se desarrolla un trabajo para alcanzarlos (Segado i López Peláez, 2011, p.116).

TEMARI: corrents i dimensions identificades en els plans (curs 2010-2011 al curs 2012-2013) –TSIF–

En els plans docents que comprenen aquest període en l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar, es contempla l'enfocament sistèmic com un dels principals models d'intervenció amb famílies, i aquest enfocament està clarament vinculat al corrent teòric **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, en aquest cas a la **dimensió Societat com a sistema**. A continuació, es reproduïx l'apartat del temari on es fa referència:

- Principals models d'intervenció amb famílies:

La mediació familiar

L'enfocament sistèmic

En el pla docent del curs 2012-2013, s'afegeix un apartat que no es trobava present fins al moment, que ofereix alguns indicis per poder-lo associar al corrent teòric Fenomenologia – Construccionisme, però no ofereix elements suficients per poder associar-lo amb alguna de les dimensions d'aquest corrent. L'apartat del temari en el qual es fa referència és el següent:

- 1.1. Subjectes i famílies en les societats postmodernes

5.3.1. SÍNTESI DE RESULTATS DE L'ANÀLISI DE TREBALL SOCIAL INDIVIDUAL I FAMILIAR

A continuació, es mostra de forma conjunta els resultats de l'anàlisi de les assignatures que he agrupat sota l'epígraf de Treball Social Individual i Familiar, englobant els resultats del període comprès des del curs 1959-1960 fins al curs 2012-2013. En aquest apartat, es posa l'accent en identificar la tendència o tendències dels corrents teòrics i les seves dimensions que han tingut més rellevància en l'assignatura en el transcurs d'aquest període.

Per a l'anàlisi d'aquest període, s'utilitzen els resultats de l'anàlisi de les entrevistes als professors seleccionats com a referents de l'assignatura, a la professora Rossell, a la professora Bacardit, el professor Palacín i els resultats de l'anàlisi de la bibliografia, i el contingut dels diferents plans docents que comprenen aquest període.

Tot seguit, es realitza una comparativa dels resultats de l'anàlisi de les entrevistes.

Comparativa dels resultats de l'anàlisi de les entrevistes a la professora Bacardit i al professor Palacín —TSIF—

La Taula 40 i el Gràfic 16 mostren de manera conjunta la freqüència amb la qual s'ha identificat cada corrent teòric en l'entrevista a la professora Bacardit i al professor Palacín —compren el període des del curs 1986-1987 al curs 2012-2013—. L'entrevista a la professora Rossell no incorpora evidències que permetin l'associació amb els corrents teòrics pel que fa a l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar i, per tant, no es contempla en aquest apartat de resultats de l'anàlisi de les entrevistes.

Dels resultats de l'anàlisi de les entrevistes que comprenen aquest període, s'identifica amb especial rellevància el corrent teòric **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, i amb menys rellevància en relació a la freqüència, però també present en les dues entrevistes, el corrent teòric **Positivisme**, també s'identifica el corrent teòric **Fenomenologia – Construccionisme**, amb una major freqüència en el cas de la professora Bacardit, 3 i 1 respectivament. El corrent que fa referència a l'Interaccionisme Simbòlic només s'ha identificat en l'entrevista de la professora Bacardit.

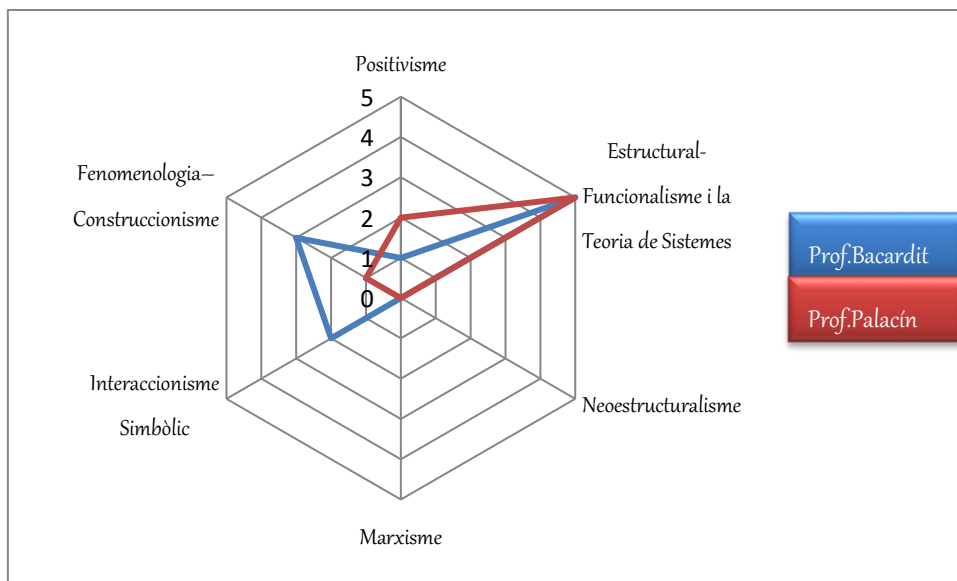
Si s'entén que l'entrevista focalitzada realitzada als professors que han impartit l'assignatura representa la font on es pot identificar una major influència, en la presència dels diferents corrents teòrics en l'assignatura, els corrents identificats en la Taula 40 i representada en el Gràfic 16 són els corrents teòrics pels que ha transitat l'assignatura al llarg d'aquest període.

Taula 40

Corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Bacardit i al professor Palacín —TSIF—

	Positivisme	Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia–Construccionisme
Bacardit	1	5	0	0	2	3
Palacín	2	5	0	0	0	1

Font: elaboració pròpia

Gràfic 16. Representació gràfica simultània dels conceptes identificats en l'entrevista a la professora Bacardit i al professor Palacín —TSIF—

Font: elaboració pròpia

A continuació, ens centrarem en les dimensions associades als corrents teòrics identificats en les entrevistes, això permetrà establir semblances o les variacions en l'assignatura, fins i tot transitant en un mateix corrent teòric.

Comparativa de les dimensions identificades a les entrevistes—TSIF—

La Taula 41 mostra les dimensions que s'ha associat en relació als corrents teòrics identificats en les entrevistes.

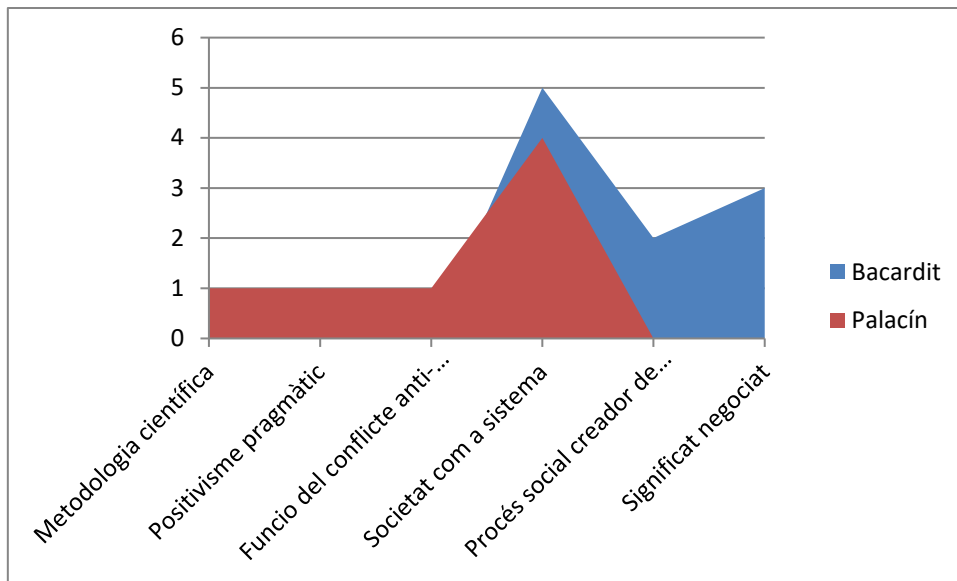
Taula 41

Dimensions identificades en l'entrevista a la professora Bacardit i al professor Palacín—TSIF—

	Metodologia científica	Positivisme pragmàtic	Funció del conflicte funcional	Societat com a anti-sistema	Significat negociat
Bacardit	0	1	0	5	2
Palacín	1	1	1	4	0

Font: elaboració pròpia

El Gràfic 17 pretén destacar la rellevància de les diferents dimensions que s'han identificat en les entrevistes als docents.

Gràfic 17. Representació gràfica de les dimensions identificades en l'entrevista a la professora Bacardit i al professor Palacín —TSIF—

Font: elaboració pròpia

El Corrent Teòric Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes en relació a les dimensions —TSIF—

En ambdues entrevistes, el corrent teòric Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes, ostenta una àmplia presència en l'assignatura en relació als altres corrents teòrics. Aquest corrent és el que té una presència més estable durant tot aquest període. La **dimensió Societat com a sistema** és la que s'ha identificat com a dimensió nuclear en les dues entrevistes i s'identifica també de forma més marginal, la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**. En aquesta última dimensió, només fa referència el professor Palacín.

Dimensió Societat com a sistema—TSIF—

Tots dos professors coincideixen a atorgar-li una especial rellevància a la influència del sistema en l'individu, en els membres que el componen, essent el resultat del sistema més complex que la suma de les seves parts. En el cas de la professora Bacardit, té una concepció del sistema social, del sistema familiar, molt propera a autors com Bertalanffy (1976), i no concep que necessàriament els sistemes socials tinguin una tendència cap a l'homeòstasi com a base per a l'explicació de les activitats humanes. El professor Palacín accentua els riscos que segons ell pot comportar la perspectiva sistèmica en què l'individu quedi diluït dins del sistema.

Dimensió Funció del conflicte anti-funcional –TSIF–

La incidència de la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional** resulta més modesta, només s'identifiquen en l'entrevista al professor Palacín. Incideix en els riscos que pot comportar aquesta dimensió, posant especial èmfasi en l'adaptació o ajust de l'individu a la societat en relació a l'estructura social.

El Corrent Teòric Positivisme en relació a les dimensions –TSIF–

Quan s'identifica el corrent teòric positivisme, en ambdues entrevistes, se centra en aspectes metodològics, en tècniques empíriques per a la recerca microsocial, que aportin elements per a l'elaboració d'un diagnòstic social. Aquesta visió s'acosta més a la **dimensió Positivisme pragmàtic**. També s'identifica, només en cas de l'entrevista professor Palacín, la **dimensió Metodologia científica**. El professor Palacín fa referència a aquesta dimensió com l'única que ostenta el rang o distinció de científica avançada per a la comprensió de les conductes humanes en el context del conductisme, a la qual no se subscriu però considera necessari explicar-la pel que ell considera que ha tingut una gran influència en el Treball Social Individual i Familiar.

El Corrent Teòric Interaccionisme Simbòlic en relació a les dimensions –TSIF–

Aquest corrent només s'identifica en el període de la professora Bacardit —curs 1986-fins al curs 2009-2010—, associat a la **dimensió Procés social creador de realitats**, posant l'èmfasi en el significat que l'individu li atorga als fets socials tenint en compte la temporalitat del significat en els contextos socialment indexats.

El Corrent Teòric Fenomenologia–Construccionisme en relació a les dimensions —TSIF—

Tots dos professors fan referència al fet que aquest corrent teòric es troba present en l'assignatura. En el cas del professor Palacín, no ofereix elements suficients per associar-lo amb una dimensió; i en el cas de la professora Bacardit, sí que permet associar el corrent teòric a la **dimensió Significat negociat**, que incideix en la perspectiva de la *cibernètica de segon ordre* a l'hora d'oferir-li un significat als fets socials.

La Figura 9 representa les dimensions identificades segons els corrents teòrics en l'anàlisi de l'assignatura.

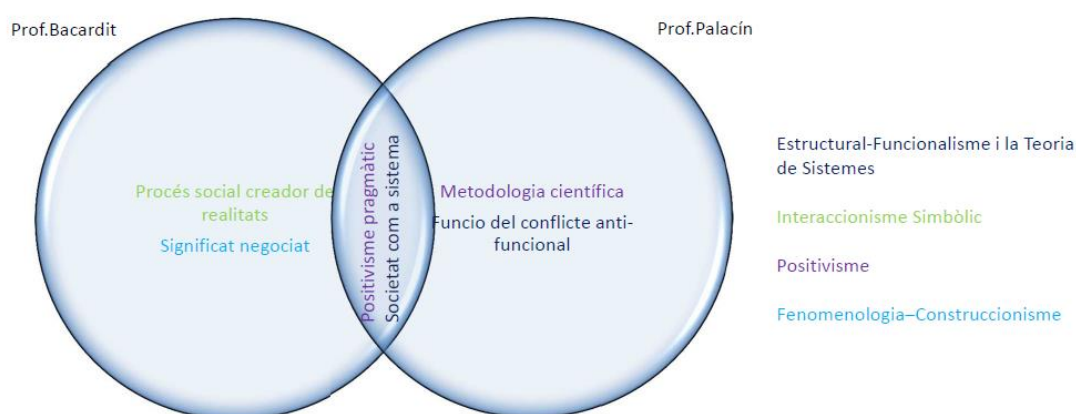

Figura 9. Representa les dimensions que s'han identificat en l'assignatura de TSC en els diferents períodes segons el docent que la imparteix —TSIF—

Font: elaboració pròpia

Cap a un model de comprensió del contingut de l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar

Partint que el comportament dels docents estan dotats de significat, d'intencionalitat, l'anàlisi de l'entrevista permet identificar els arguments que ells exposen per a la inclusió o exclusió de determinats continguts, i com l'acció del docent incideix en el contingut de l'assignatura. Aquest apartat es troba relacionat amb l'apartat *Justificació del discurs* —TSIF—, aspectes en què se sustenten aquests resultats però que no es tornen a reproduir per no ser redundants.

L'anàlisi de les entrevistes ha ofert els següents elements bàsics que sustenten la seva elecció en el contingut de l'assignatura:

- **Efectes emergents o de composició:** seran el resultat de les accions de conductes individuals, els resultats socials no poden ser interpretats al marge de les propietats i atributs dels agents implicats.
- **Sistemes de decisió interdependents:** sistemes d'interacció amb gestió intencional per part dels agents
- **DBO⁵³:** fan referència a les Creences dels agents, Desitjos i Oportunitats percebudes que influiran en les seves accions.
- **Efecte negació:** afavoreix menys tenir una proposta que prové d'una part, agent, persona, que considero oposada a la meua posició o idea respecte a alguna un fet concret.
- **Mecanisme Supraintencional:** sota aquesta concepció, els fenòmens socials deixen de veure's com a simples reflexos de la societat i de la cultura, per passar a presentar-se com a resultat de la capacitat humana de raonar i decidir, hi ha una cerca intencional de l'acció dels agents que interactuen en contextos socialment indexats (Lizón, 2007:273).

---

⁵³ Fan referència a les sigles en anglès DBO, desires, beliefs i opportunities (veure Hedström (2005)).

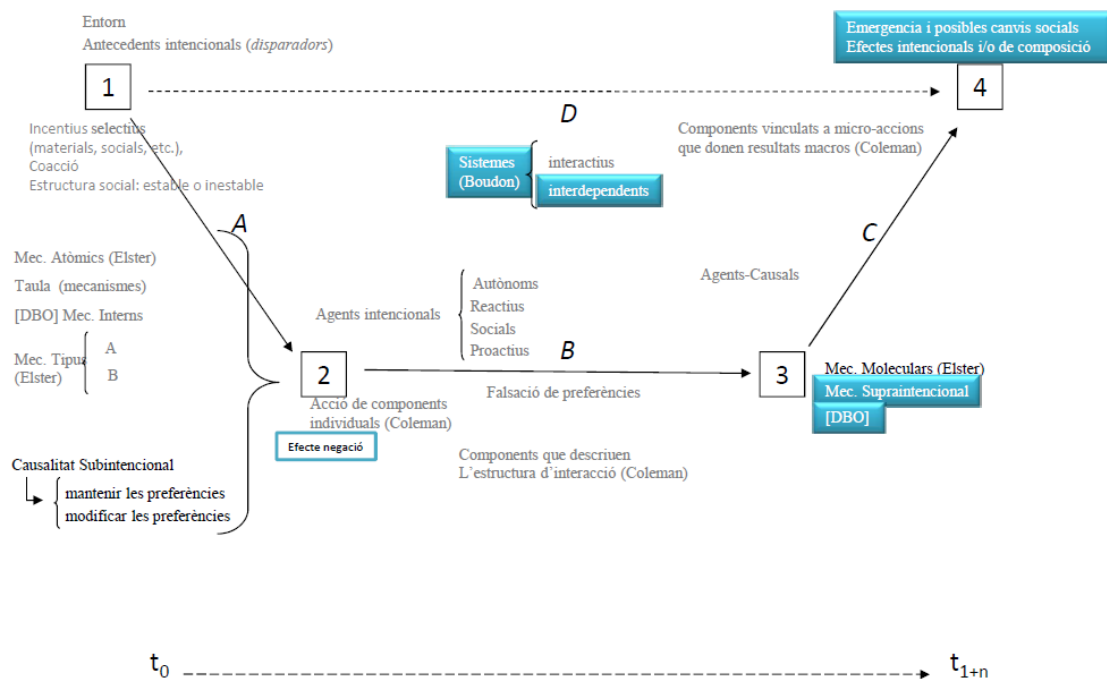

Figura 10. Elements que sustenten el contingut de l'assignatura.—TSI—

Font: elaboració pròpia, basada en Coleman (1990)

*Els colors especifiquen les entrevistes en les quals s'ha identificat cada element:

Tots els docents
Palacín

En les dues entrevistes (Figura 10), s'ha identificat com element fonamental que porta a l'acció, els continguts de l'assignatura, els corrents en què sustenten l'assignatura com a **Desitjos, Creences i Oportunitats**. També s'ha identificat que operen en **Sistemes interdependents**, que resulta congruent amb la perspectiva que han ofert els docents sobre la teoria de sistemes identificada en la **dimensió Societat com a sistema**.

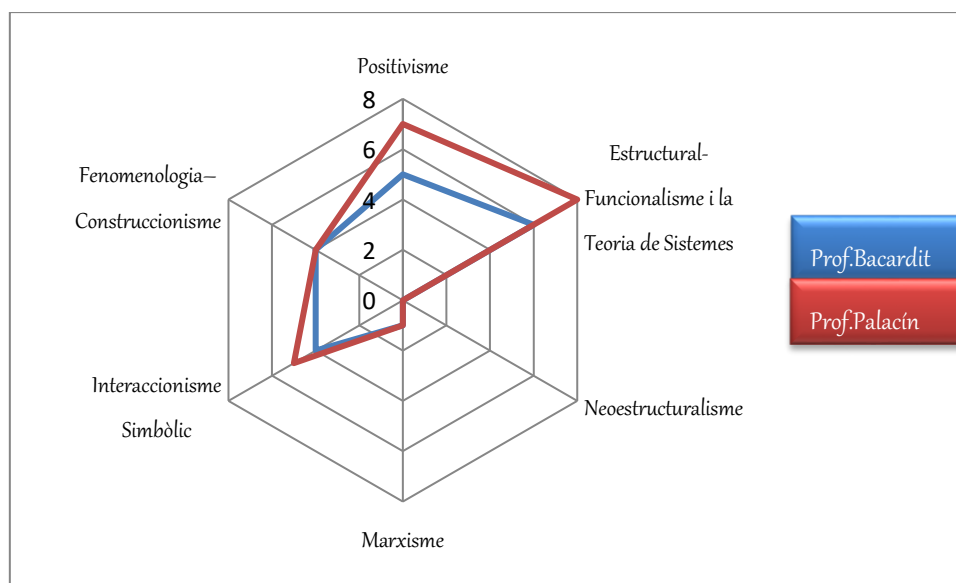
RESULTATS DE L'ANÀLISI LA BIBLIOGRAFIA DE TREBALL SOCIAL INDIVIDUAL I FAMILIAR

Els resultats de l'anàlisi de la bibliografia comprenen tot els cursos a partir de 1986, que són els plans docents en els que es troba la bibliografia referenciada. Els resultats d'aquest apartat es troben vinculats a l'apartat *Bibliografia dels plans docents*, de l'etapa de la professora Bacardit i el professor Palacín.

Corrents teòrics identificats durant els diferents períodes de l'assignatura –TSIF–

El següent Gràfic 18 representa en un espai multidimensional, de forma sobreposada, les freqüències dels corrents teòrics identificats durant els diferents períodes de l'assignatura.

Gràfic 18. Representació multidimensional dels corrents teòrics identificats a la bibliografia de l'assignatura durant els diferents períodes —TSIF—

Font: elaboració pròpia

El Gràfic 18 facilita l'anàlisi diacrònica del volum d'informació que representa la relació de bibliografia referenciada en els plans docents i la seva associació amb els corrents teòrics, des del curs 1985-1986 fins al curs 2012-2013.

En el gràfic, es mostra com els corrents identificats en el transcurs de l'assignatura en la bibliografia referenciada en els plans docents s'han anat mantenint en el temps, com s'ha comentat anteriorment; i la incorporació dels corrents més heurístics — **Interaccionisme Simbòlic i Fenomenologia-Construccionisme** — es comencen a introduir en la bibliografia dels plans docents a partir del curs 1994-1995. El corrent **Marxisme** és el que té una menor presència.

La Figura 11 mostra les dimensions identificades en la bibliografia en relació al període que ostenta cada docent.

Figura 11. Dimensions identificades en la bibliografia —TSIF—

Font: elaboració pròpia

CONTINGUT DELS TEMARI DELS PLANS DOCENTS —TSIF—

El contingut del temari dels plans docents són les fonts que aporten dades més febles a l'hora d'establir una associació amb un corrent teòric i la dimensió corresponent. És a partir del curs 1959-1960, en el que s'identifica el contingut de l'assignatura Treball Social Individual i Familiar, com s'ha comentat en els resultats de l'anàlisi de la bibliografia d'aquest període, Taula 42 vinculat al contingut dels plans docents en relació als corrents teòrics i les dimensions, comentat anteriorment. La Taula 42 presenta aquesta informació de forma sintètica, entre temaris, corrents teòrics i dimensions.

Taula 42

Vinculació del contingut dels plans docent en relació al corrent teòric i la dimensió

Pla docent curs	Corrent teòric	Dimensió
1974-1975	Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Funcio del conflicte anti-funcional
1990-1991	Estructural-Funcionalisme i la Teoria de	Societat com a sistema

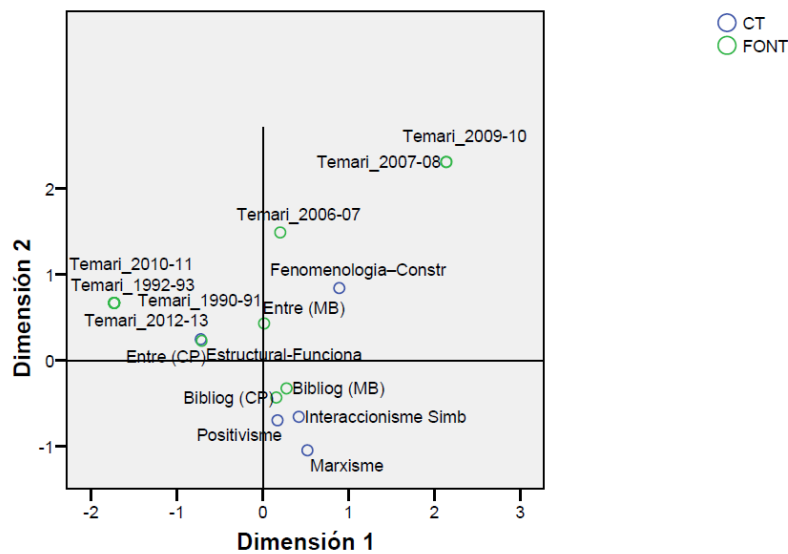
	Sistemes	
1992-1993	Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Societat com a sistema
2006-2007	Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes // Fenomenologia–Construccionisme	Societat com a sistema // Significat negociat
2007-2008	Fenomenologia–Construccionisme	Significat negociat
2008-2009	Fenomenologia–Construccionisme	Significat negociat
2010-2011	Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Societat com a sistema
2012-2013	Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Societat com a sistema

Font: elaboració pròpia

5.3.2. PROPOSTA D'UN MODEL D'INFLUÈNCIA –TSIF–

El Gràfic 19 mostra mitjançant una Anàlisi de Correspondència les dues dimensions de les dades que anteriorment s'han presentat de forma desagregada, la dimensió 1 representa les fonts (entrevistes, bibliografia i el contingut del temari) i la dimensió 2 els corrents teòrics utilitzats per a l'anàlisi.

Punts de columnes i files

Gràfic 19. Representació gràfica a partir d'una Anàlisi de Correspondència. —TSIF—

Font: elaboració pròpia

*CT: són els corrents teòrics utilitzats per l'anàlisi (Positivisme, Marxisme, etc.)

FONT: fa referència a les entrevistes, bibliografia i el contingut del temari:

Entre (MB): entrevista a la professora Bacardit

Entre (CP): entrevista al professor Palacín

Bibliog (MB): bibliografia referenciada en els plans docents de l'etapa de la professora Bacardit.

Bibliog (CP): bibliografia referenciada en els plans docents de l'etapa del professor Palacín

Temari: temari referent al Pla Docent de l'any referenciat

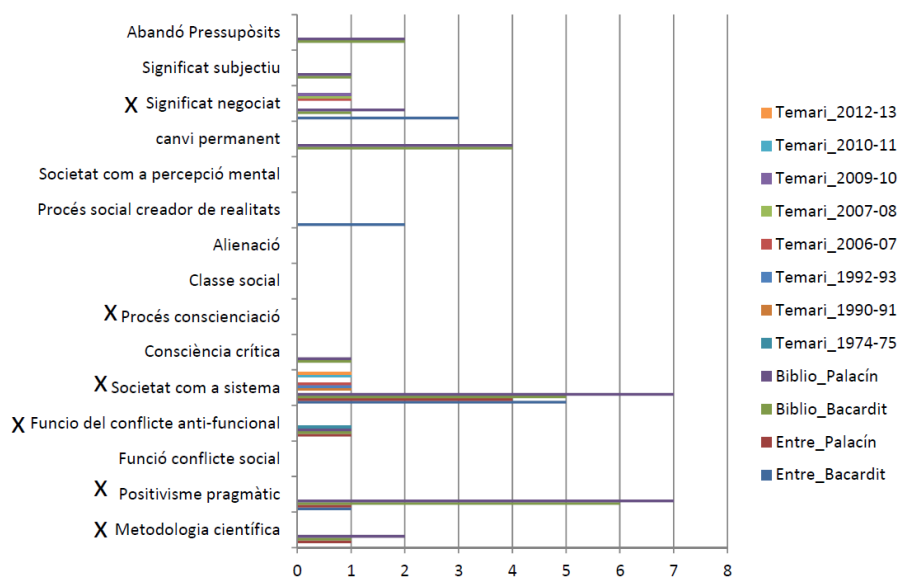
El Gràfic 19 mostra una imatge de la presència dels corrents teòrics que s'han identificat en l'assignatura. Prenent com a font principal per a la interpretació la posició dels docents respecte al corrent teòric, per la seva proximitat o llunyania en la distància a aquests podem identificar la presència dels corrents teòrics en l'assignatura —el període que compren des del curs 1986-1987 al curs 2009-2010 la professora Bacardit és la referent, del curs 2010-2013 el professor de referència és Palacín—. El que comparteixen és el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, la seva presència és molt rellevant en tots els períodes. En la bibliografia referenciada en els plans docents, té una tendència molt semblant, la bibliografia que s'identifica per a cada professor es troba molt a prop en la representació gràfica (identificat com *Bibliog (MB)*, *Bibliog (CP)*). Es troben representats els corrents **Estructural-**

Funcionalisme i la Teoria de Sistemes, el Positivisme, l'Interaccionisme Simbòlic i la Fenomenologia–Construccionisme.

El període de la professora Bacardit — del curs 1986-1987 al curs 2009-2010— es troba més influenciat per la perspectiva més heurística, el corrent **Fenomenologia–Construccionisme i l'Interaccionisme simbòlic**. El contingut dels temaris permet aproximar-se de manera sincrònica, trencant amb la imatge estàtica i podent identificar com en els temaris del curs 1990-1991 i el curs 1992-1993 la presència del corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** té un pes considerable i que en els temaris successius —2006-2007, 2007-2008 i 2009-2010— la presència del corrent **Fenomenologia–Construccionisme** cada vegada és més rellevant. A partir del curs 2010-2011 i els posteriors —el professor Palacín és el referent en aquest període— aquesta tendència torna a decantar-se clarament cap al corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**. El temari de cursos anteriors, el curs 1974-1975, també s'adscriu a aquest corrent. Això permet identificar el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** com el corrent central de l'assignatura i que ha anat transitant incorporant, en major o menor mesura, tendències teòriques més heurístiques — **l'Interaccionisme simbòlic** i el corrent **Fenomenologia–Construccionisme**—, com s'ha comentat anteriorment.

El Gràfic 20 mostra les dimensions identificades en l'entrevista, la bibliografia i els plans docents de l'assignatura.

En el gràfic, he ressaltat amb una X les dimensions que s'han identificat en les entrevistes. La **dimensió Societat com a sistema**, present en les dues entrevistes, és la dimensió que exerceix com a eix vertebrador de l'assignatura; congruent amb el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** identificat com a corrent amb una major presència en el transcurs del període de l'assignatura.

Gràfic 20. Dimensions identificades en les entrevistes i en la bibliografia i els temaris —TSIF—

Font: elaboració pròpia

5.4. ASSIGNATURA: TREBALL SOCIAL COMUNITARI

Aquest apartat presenta els resultats de l'anàlisi de l'assignatura de Treball Social Comunitari des del curs 1972-1973 fins al curs 2012-2013. A continuació, es presenten els resultats acotats al període de referència de cada docent entrevistat.

TREBALL SOCIAL COMUNITARI (curs 1972-1973 al curs 1989-1990)

Pel període que compren del curs 1972-1973 al curs 1989-1990, prendré com a referència la professora que ha impartit l'assignatura, Rosa Domènech. A l'inici d'aquest període, l'assignatura s'anomena "Trabajo Social de Comunidad", a partir del curs 1976-1977 canvia el nom i passa a anomenar-se *Treball Social*. A partir del plans docents dels curs 1986-1987 fins al curs 1989-1990, la mateixa assignatura contempla dues parts, una que fa

referència als Serveis Socials d'Atenció Primària, i una altra que fa referència al Treball Social Comunitari. En aquest apartat, només faré referència a l'apartat de Treball Social Comunitari.

A continuació, es poden identificar els resultats de l'anàlisi de contingut de l'entrevista, la rellevància que el **corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** ha tingut en aquest període, especialment a través d'estratègies d'intervenció que cercaven contribuir al "bon" funcionament de la comunitat, del barri i de la societat. Aquest període comprèn esdeveniments i canvis socio-polítics significatius, com el final de la dictadura, el període de transició cap a la democràcia, i la creació dels serveis socials en democràcia, aspectes que com comenta la professora Domènech van influir en l'ensenyament del Treball Social.

A continuació, es presenten els resultats de l'anàlisi de l'entrevista, la bibliografia i el temari dels plans docents.

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE L'ENTREVISTA A LA PROFESSORA DOMÈNECH (curs 1972-1973 al curs 1989-1990) –TSC–

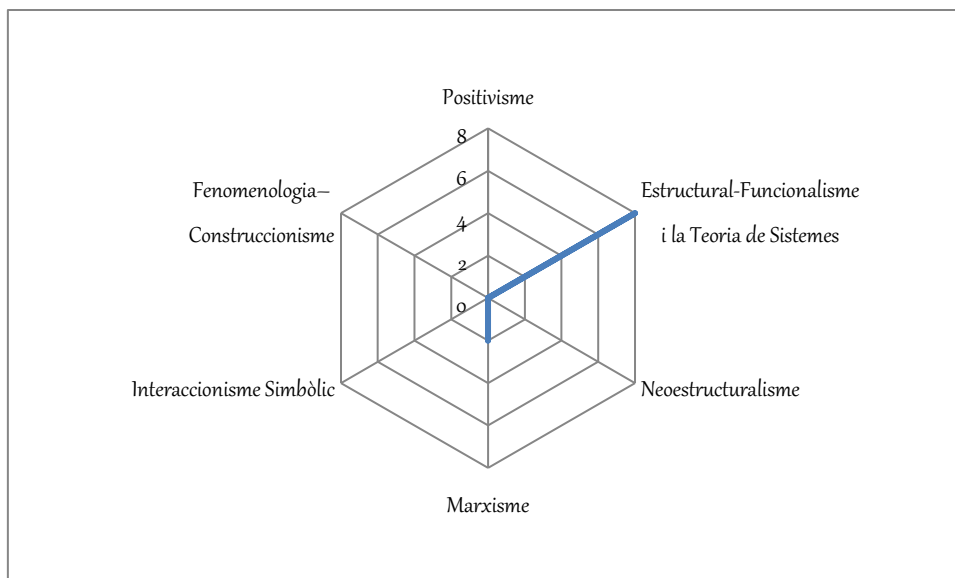
En la Taula 43 i el Gràfic 21 es mostra la freqüència i la representació gràfica amb què s'ha identificat els diferents corrents teòrics.

Taula 43

Corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Domènech en l'assignatura de Treball Social Comunitari

	Positivisme	Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia–Construccionisme
TOTALS:	0	8	0	2	0	0
%	0,0%	80,0%	0,0%	20,0%	0,0%	0,0%

Font: elaboració pròpia

Gràfic 21. Representació gràfica dels corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Domènch en l'assignatura de Treball Social Comunitari

Font: elaboració pròpia

Els corrents que s'han identificat en l'anàlisi de l'entrevista amb la professora Domènch han estat l'**Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** i el corrent **Marxisme**. A continuació, es presenten els resultats de l'anàlisi per a cada corrent teòric.

Corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes –TSC–

Aquest ha estat el corrent que s'ha identificat amb una major presència en l'assignatura durant el període esmentat.

El discurs de l'entrevistat té com a eix vertebrador la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**. La intervenció en la qual posa l'accent la professora Domènch com a estratègia d'intervenció en el Treball Social Comunitari, se centra principalment a contribuir al "bon" funcionament de la comunitat, on cada institució contribueix positivament a l'estructura del sistema. El Treball Social Comunitari que proposa pretén contribuir, donar suport als objectius de l'Administració. Tal com s'explicita posteriorment, li atorga sentit a aquesta estratègia en el context sociopolític del moment de la transició democràtica i de posar a "funcionar" les estructures administratives per tal de crear els serveis socials a Catalunya, durant la dècada dels 80. També comenta que el Treball Social Comunitari dut a terme actualment pel Tercer Sector té i ha de tenir una altra estratègia, més de confrontació i reivindicatiu davant l'Administració.

Taula 44

Dimensions identificades vinculades al corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes

	Funció del conflicte anti-funcional	Funció del conflicte social
Resultat	7	1
Fragments text identificat*	(D, 19:25) (D, 331:334) (D; 342:345) (D, 35:39) (D, 66:72) (D, 157:165)	(D, 271:278)

*Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

Dimensió Funció del conflicte anti-funcional

Com va comentar en reiterats moments durant l'entrevista, l'autor que més li ha influenciat en el Treball Social Comunitari, tant en l'àmbit professional com en la docència, ha estat Marco Marchioni. Aquest autor comprèn la comunitat com un sistema en què es troben, d'una banda, els membres de la comunitat; l'Administració seria un altre membre del sistema i els recursos tècnics, professionals i científics existents; el que alguns autors l'han anomenat com *les tres esferes del Treball Social Comunitari* (Marchioni, 1969, p.3).

En aquest sentit, acostant-se més a la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**, s'identifica aquesta dimensió en reiterats moments durant l'entrevista, com en el següent fragment:

Em va marcar molt conèixer el Marco Marchioni, i em va donar l'oportunitat de conèixer professionalment els paràmetres que havia d'utilitzar, el coneixement de la realitat, el contacte amb la gent; el coneixement de la realitat amb consens, i atendre les necessitats conjuntament, la guarderia, el dispensari. Aquelles etapes del Marco encara les tinc aquí guardades: coneixement de la realitat, apropar-se a la gent, tinc l'esquema del treball social comunitari, que és l'esquema que a mi em va ensenyar Marchioni, que en aquells anys a mi em va marcar molt i vaig tenir molta sort del Marco (D, 19:25),

El següent fragment de l'entrevista resulta significatiu de la tasca duta a terme pel Treball Social Comunitari en la col·laboració amb l'Administració:

... vaig estar 7 anys al Camp de la Bota, en el marc de la resistència al franquisme, així com ara és l'independentisme, que està de moda l'independentisme, en aquell moment era la resistència al franquisme. I com ara els partits van una mica aquí i una mica allà, els partits col·laboraven a fer coses conjuntament i aquest era el treball comunitari que feiem conjuntament ... (D, 35:39).

La professora Domènech reconeix que el paper del Treball Social Comunitari que ella impartia durant aquest període, incidint en la integració del treball comunitari en la tasca duta a terme per l'Administració, s'ha de contextualitzar en el temps i l'espai. Es tracta de crear l'estructura dels serveis socials i la seva consolidació, en el que es comprèn que totes les parts, l'Administració i el Tercer Sector treballen per això. La docent és conscient que aquesta estratègia possiblement no seria la que ara implementaria si impartís l'assignatura perquè entén que ens trobem en un altre context, i ho justifica en el següent fragment:

... l'últim tercer dilluns va venir l'Àngels Guiteras, la presidenta del Tercer Sector a explicar què era el tercer sector i evidentment hi ha una diferència de quan ho veiem nosaltres a ara. Ara han agafat un paper reivindicatiu contra l'Administració i quan nosaltres vàrem néixer, era una idea que estava en els països de Dinamarca i en aquests països, que era ajudar com a gran executor a l'Administració en els serveis socials. El que ara s'ha convertit en el Tercer Sector és reivindicatiu, perquè hi ha menys reconeixement, perquè hi ha vells que no poden anar a les residències (D, 66:72).

També s'identifica la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**, amb conseqüències desintegradores, quan fa referència a la funció socialitzadora que li atribueix a la família. En aquest sentit, associa les conductes delictives en els menors a problemes en el sistema familiar. El següent fragment resulta especialment il·lustratiu en aquest sentit:

... Jo era al Camp de la Bota, una tarda de diumenge vàren robar un cotxe i els joves van acabar a la presó. Al cap de dos anys, van sortir de la presó, i un d'aquells nois era el Vaquilla, va néixer allà. Aquests nois anaven prostituits per la presó. Quan jo veig un delinqüent penso, què passa a casa seva, sempre que veus un delinqüent sempre, sempre, sempre hi ha una problemàtica a casa seva. Aquest que està tancat en una ambaixada, el Julian Assange, tu has vist la vida d'aquest noi? Un noi que en un any ha viscut en 8 pobles, què vols que sigui aquest nen, a dins ha de tenir quelcom que li ha de sortir, aquest xicot no ha tingut una vida normal. Si mires, sempre, sempre, sempre hi ha una problemàtica familiar, sempre (D, 157:165).

Dimensió Funció del conflicte social

Com s'identifica a la Taula 44, la comprensió del conflicte com a estratègia d'intervenció ocupa un espai molt més marginal en relació a la dimensió anterior. Això no vol dir que no ho contempli com a estratègia de cohesió de grup i estratègia de pressió davant l'Administració, com s'identifica en el següent fragment de l'entrevista:

... a Montjuïc feia casos en el barri, després vaig fer grups pel tema d'habitatge, i després vaig fer comunitari. Havia d'anar a reunions a la nit però bé, jo crec que sense la premsa que ens ajudava (...) sense la meua planificació. El problema era que a les barraques, que a moltes barraques hi havia dues famílies i l'ajuntament només volia donar una habitatge per barraca i vam lluitar i ho vam aconseguir, bé allò va ser fantàstic. El treball comunitari que vam fer allà, si convocàvem una assemblea venia tothom, convocàvem que la gent resistís davant de la barraca i resistia tothom. I a la nit que portàvem El Cideruelo, que era un diari, portàvem una nota que a l'endemà sortia (D, 271:278).

Corrent Marxisme –TSC–

L'altre corrent identificat a l'entrevista fa referència al **Marxisme**, ocupant un espai més residual respecte al corrent tractat anterior. Dins del corrent del Marxisme, la docent s'ubica principalment en els aspectes que fan referència a les dinàmiques organitzatives de presa de consciència de la pròpia situació social a què fan referència els autors de Llatinoamèrica, emmarcats principalment en les idees de Freire (1970).

Taula 45

Dimensions identificades vinculades al corrent Marxisme

	Procés conscienciació
Resultat	2
Fragments text identificat ¹	(D, 343:346) (D, 228:229)

¹Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

Dimensió Procés conscienciació

La professora Domènech reconeix la influència dels autors llatinoamericans, els situa en un pla més marginal, tal com ella mateixa manifesta en el següent fragment de l'entrevista.

... també hi havia Freire que també ens influïa i havia Kisnerman (...) hi havia bastants d'aquests que venien una mica revoltats de casa seva. Però a mi el que em va ensenyar a treballar, em va ensenyar les etapes va ser Marco Marchioni (...) i en una classe vam tenir a l'Ander-Egg, a Kisnerman, això era al començament dels anys 80, estava aquí exiliat ... (D, 343:346 i 228:229).

Justificació del discurs –TSC–

Aquest apartat es troba analitzat en l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social, en el que la professora Domènech és la docent, i per tant, es remet al lector a la pàgina 119 en la que es troba desenvolupat aquest apartat.

BIBLIOGRAFIA DELS PLANS DOCENTS (curs 1972-1973 al curs 1989-1990) –TSC–

Durant aquest període, l'assignatura de Treball Social Comunitari s'ubica en el tercer curs de l'ensenyament de Treball Social. A continuació, es presenten els resultats de l'anàlisi de la bibliografia referenciada en els plans docents pel que fa als corrents teòrics i les seves respectives dimensions.

Abans de passar a comentar els resultats de l'anàlisi, cal esmentar que en els plans docents anteriors al curs 1978-1979 no es troba referenciada la bibliografia i, per tant, la bibliografia analitzada dels plans docents fa referència a partir d'aquest curs. També cal esmentar que el període que comprenen els cursos de 1979-1980 al curs 1981-1982, l'assignatura passa a anomenar-se *Treball Social III* i no fa referència de forma explícita al Treball Social Comunitari, centrant la temàtica dels plans docents en el que es denomina fases de la pràctica professional aplicables a diferents sectors del Treball Social, concretant-se a la planificació, l'execució, l'avaluació i aspectes relacionats amb els recursos, organització, promoció. Pel que fa als plans docents que comprenen aquesta franja temporal, no s'han inclòs per a l'anàlisi del Treball Social Comunitari per no complir els criteris d'inclusió

explicitats en l'aparat *Metodologia*. A partir del curs 1982- 1983, l'assignatura de *Treball Social III* torna a contemplar explícitament el Treball Social Comunitari, però no es tracta d'una assignatura monogràfica, per tant, farà referència a partir d'aquest curs només als apartats del temari que fan referència al Treball Social Comunitari.

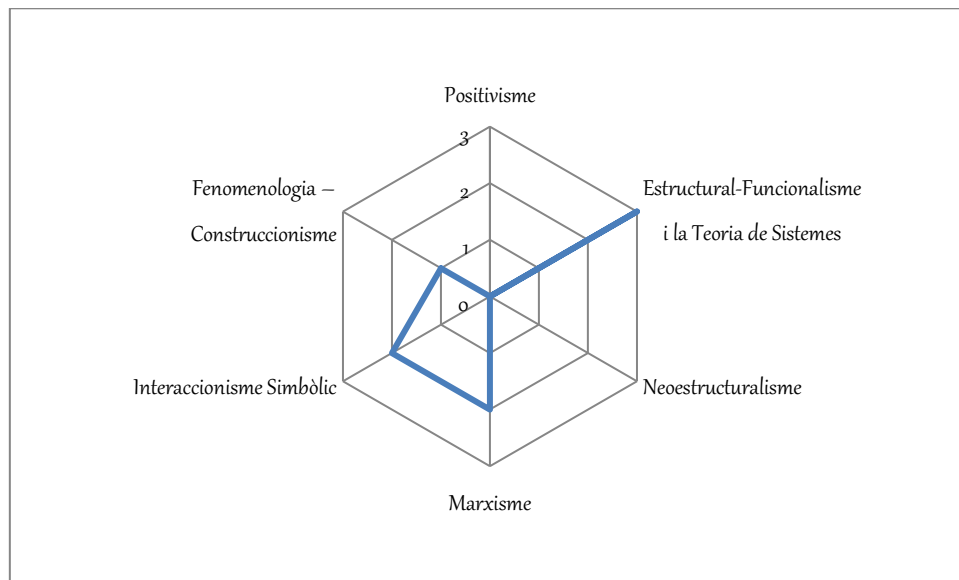
Taula 46

Corrents teòrics identificats en la bibliografia durant del curs 1972-1973 al curs 1989-1990

	Positivisme	Estructural- Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia- Construccionalisme
TOTALS:	0	3	0	2	2	1

Font: elaboració pròpia

Els corrents teòrics que s'han identificat de l'anàlisi de la bibliografia han estat l'**Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, el **Marxisme**, l'**Interaccionisme Simbòlic**, i la **Fenomenologia-Construccionalisme**; essent els tres primers corrents teòrics els que tenen una major presència en la bibliografia referenciada en els plans docents (Taula 46). El Gràfic 22 mostra la presència dels corrents teòrics de la bibliografia referenciada en un espai multidimensional.

Gràfic 22. Bibliografia referenciada en els plans docents representada en un espai multidimensional en relació als corrents teòrics

Font: elaboració pròpia

A continuació, es presenta el resultat de l'anàlisi de la bibliografia referenciada vinculat als corrents teòrics identificats i les seves dimensions.

Corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes –TSC–

Les obres de la bibliografia en les que s'ha identificat el corrent teòric **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** han estat les següents:

- Marchioni, M. (1969). *Comunidad y desarrollo*. Barcelona : Nova Terra.
- Marchioni, M. (1987). *Planificación social y organización de la comunidad : alternativas avanzadas a la crisis*. Madrid : Editorial Popular.
- Twelvetress, A. C. (1988). *Treball de comunitat*. Barcelona : INTRESS.

En les tres obres citades, es parteix del que comprèn la **dimensió Societat com a sistema**, en la comunitat, en el grup; en la que la interacció dels agents del sistema, en aquest cas individus i organitzacions acaben per sustentar l'entramat social com si es tractés d'un tot.

En el cas del llibre de Marchioni (1969), incideix en la impossibilitat de la neutralitat de la metodologia, aprofitant en el que aporta la comunitat com a punt de partida per plantejar les modificacions d'aquesta. Possiblement, el que resulta més interessant és com es concep la intervenció a la comunitat, la seva concepció de la persona que viu i es desenvolupa en comunitat, i que la comunitat és fruit de les interrelacions dels agents d'aquesta. El nivell de participació i implicació en la comunitat dels diferents agents ho considera com un acte lliure, no imposat, incidint en l'estratègia dels tres cercles o les *teories dels tres cercles*, com l'autor ho anomena. En aquest sentit, segueix present com en tots els llibres d'aquests autors als quals es fan referència posteriorment, la idea de consens, no rupturista entre els agents de la comunitat que contempla la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**. Aquests aspectes es poden identificar en els següents fragments del llibre:

En efecto, no existe una metodología neutral o neutra que valga para cualquier finalidad. Evidentemente la metodología e incluso las técnicas tienen que ser coherentes con los planteamientos teóricos, los principios inspiradores y las finalidades intrínsecas del trabajo comunitario.

... Este tiene que partir de lo existente, tanto por lo que a las condiciones sociales de la comunidad se refiere, como por los recursos con los que cuenta. Se va a incidir en el uso de estos recursos y se va a plantear una reconversión

paulatina y parcial de los mismos. De otra forma, es imposible modificar las cosas; pero no se plantea una sobreposición de nuevos recursos a los existentes...

... A diferencia de no hace muchos años, hoy en día toda comunidad está dotada de recursos técnicos y profesionales para atender las demandas de la población. Resulta oportuno dejar claro que la intervención comunitaria sólo puede hacerse con el concurso del conjunto de ellos, y no puede ser llevada a cabo por uno solo, sobreponiéndose a todo lo que ya está funcionando.

... En este proceso y en estas relaciones, no todo el mundo puede participar de la misma manera. La praxis también nos ha enseñado que cada persona (o grupo, asociación o servicio) tiene que elegir libre y autónomamente el nivel o el grado de implicación en el proceso.

... La necesidad de que los protagonistas se escuchen y comuniquen mutuamente es intrínseca al proceso comunitario. Sin comunicación y sin osmosis permanente y sistemáticamente, las relaciones se estancan o se enquistan. Pero el hecho de comunicarse y de escucharse recíprocamente no se da de manera espontánea, sino en momentos puntuales y, en general, en ocasión de conflictos, cuando se plantea claramente la exigencia de comprender las razones o motivos del otro, para poder llegar a algún tipo de acuerdo (Marchioni, 1969, pp.7, 9-10, 15 i 91).

Seguint amb Marchioni (1987), aquest autor incideix especialment en el paper col·laboratiu del treballador social en la comunitat, oferint estratègies d'intervenció no conflictivistes, des d'una perspectiva més "harmonitzadora" entre les parts, en aquest sentit identificant-se amb la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**. En el transcurs d'aquesta obra, ho podem identificar diverses vegades, com a exemple, en el fragment que parla de la funció del treballador social en la comunitat una vegada que els membres de la comunitat ho han acceptat i no el contemplen com un element hostil, una vegada que la població ha comprès el veritable paper del professional:

... que colaboren en el trabajo en común de la comunidad, aportando la contribución que nace de su preparación.

Ellos no sustituyen la iniciativa de las personas, simplemente les ayudan en la tentativa de encaminarla a las finalidades que se persiguen.

Las personas de la comunidad han comprendido que el desarrollo depende exclusivamente de su esfuerzo, de su acción común, de su activa presencia en todas las iniciativas que se han puesto en marcha.

A los trabajadores sociales les queda todavía la importante tarea, en la consulta técnica, de la asistencia a las realizaciones que se han llevado a cabo, de la coordinación de los esfuerzos (Marchioni, 1987, p.99).

Twelvetress (1988) exposa les dues grans postures del moment, en relació al Treball Comunitari per part dels professionals. L'autor distingeix entre l'escola més professionalitzadora, amb una idea del Treball Social Comunitari que tendeix cap al consens; i una altra escola que es decanta més per a la confrontació, més propera a les idees del socialisme. En aquesta dicotomia que presenta Twelvetress (1988) entre escoles, podem identificar la dimensió que fa referència a la **Funció del conflicte anti-funcional**, associada a la primera escola, que mitjançant els grups de pressió vol cercar el consens entre els agents implicats, entre comunitat o entitats comunitàries i l'Administració. Aquesta idea queda ben explicitada en el següent fragment:

Dins del corrent principal del treball social comunitari, existeixen dues perspectives oposades sobre la qüestió, gairebé dues ideologies. La primera es podria definir com l'escola professional, i la segona com l'escola socialista (...) Els treballadors de comunitat de l'escola professional tendeixen a donar més importància a l'ajuda mútua, que no pas a l'activitat dels grups de pressió, i prefereixen col·laborar amb l'Administració local que enfrontar-s'hi (Twelvetress, 1988, p.15).

Seguint amb Twelvetress (1988), en contraposició, l'altra escola té un plantejament diametralment diferent, en la que s'entén el conflicte com a necessari, com una eina per tal de replantejar les estructures de poder i la redistribució dels béns materials. En aquesta escola, si bé es pot identificar amb trets que fan referència al corrent teòric Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes i del corrent Marxisme; fent referència al primer corrent, es poden identificar trets de la **dimensió Funció conflicte social**, en la que el conflicte social és necessari per portar a terme una transformació de la societat. El següent fragment de l'obra resulta molt il·lustratiu en relació a aquesta perspectiva:

... Els treballadors comunitaris que he catalogat dins de l'escola socialista no parteixen del mateix punt que els que pertanyen a l'escola professional (...) La seva anàlisi de la qüestió és explícitament socialista o marxista, i consideren el Treball Comunitari com a part de la lluita de classes per arribar a una societat socialista. Els seus objectius principals són despertar la consciència de la classe treballadora i ajudar les seves organitzacions a augmentar el seu poder sobre les institucions que afecten les seves vides, un procés que s'associa, si no s'igualava, amb la lluita per enderrocar el capitalisme, encara que no necessàriament per mitjans revolucionaris (Ibíd., p.15).

Corrent Marxisme –TSC–

En el cas del corrent teòric Marxisme, les obres vinculades a aquest són les següents:

- Faleiros, V. de P. (1972). *Trabajo social : ideología y método*. Buenos Aires : Ecro.
- Kisnerman, N. (1975). *Práctica social en el medio rural*. Buenos Aires : Humanitas.

En les dues obres citades, s'identifica la **dimensió Classe social**, entenent aquesta dimensió com un pilar fonamental que estructura de la societat i les seves relacions de poder, i en la que la possessió o no dels mitjans de producció és un factor discriminant a l'hora d'identificar-se amb una classe social o l'altra, oferint una perspectiva de classe social propera a la d'autors com Lukács (1970) o Gramsci (1981). Tal com podem identificar en el següent fragment de l'obra de Kisnerman (1975):

Llamamos práctica social al conjunto de las prácticas que realizan los hombres en una realidad concreta para transformarla como práctica, es un proceso porque implica una serie de relaciones activas entre hombres y entre éstos y la naturaleza; relaciones que se establecen por medio del trabajo, el que transforma la naturaleza, transforma los Hombres; de ahí que Gramsci dijera que todo hombre "es el proceso de sus actos"⁵⁴. Como totalidad, integra una práctica económica, una política y una cultural.

Toda práctica social supone la inserción en un proceso de producción referido a la transformación de un objeto por el hombre, que se da bajo determinadas relaciones de producción, establecidas entre poseedores de medios de producción y no poseedores de ellos. La ubicación que los hombres tienen en el sistema reproductivo capitalista de acuerdo a la posesión de los medios de producción, determina la existencia de dos grupos antagónicos denominados clase social, cuyas prácticas también se enfrentan, dado que sus intereses son distintos. Cada una expresa tendencias diferentes, contrapuestas con las que interpreta la realidad social(...)

Las ideologías no existen en abstracto en la sociedad de clases, y la ideología dominante es la ideología de la clase dominante, la que tiene a su disposición los medios para la producción material (infraestructura), al mismo tiempo que los medios para la producción cultural que legitiman su poder (superestructura) y aseguran la reproducción y el desarrollo de las fuerzas en un orden social establecido por ellos (Kisnerman, 1975, p.9-10).

Seguint amb la mateixa obra de Kisnerman (1975), també es troba l'associació amb la **dimensió Procés de conscienciació**, especialment quan interpel·la a la tasca del Treball Social des d'una labor mecanicista o des d'un vessant dialèctica, en la que prenen consciència de la tasca ideològica i política, de producció o reproducció de les

---

⁵⁴ Gramsci, A., & Solé Tura, J. (1972). *Introducción a la filosofía de la praxis*. Barcelona : Península.

estructures de poder que construeixen o col·laboren amb les classes dominants. Aquesta interpel·lació, la podem identificar en el següent fragment de l'obra:

Entendemos hoy que el trabajo social podrá integrarse a la ciencia, cuando la sistémica explicación teórica de su práctica social concreta se deba a la realidad y contribuya a transformarla. Y en la medida en que contribuyan a ello, contribuir a su propia transformación. Para ello, debe comenzar por cuestionar su propia realidad interna y la del contexto social en que trabaja; deberá insertarse junto a la clase dominada en su práctica social cotidiana, tomando posición de su clase junto a ella, y dejando de ser una práctica mecanicista al servicio de la clase dominante, deberá también definirse ya que ambas son categorías relacionadas dialécticamente y actuar consecuentes con esa definición ideológica, esa posición política. Hablando de trabajo social entraña, pues, una elaboración política (Ibíd., pàg.16-17).

En Faleiros (1972), també es troba clarament identificada la **dimensió Classe social** com mostra el següent fragment de l'obra:

El hombre no solamente es existencia, objeto. Es sujeto y objeto. Sujeto porque posee la conciencia. Pero esta conciencia no es una entidad translúcida, transparente, inmóvil. La conciencia se construye en la existencia, por la forma y contenido de la práctica social e histórica de los hombres.

La práctica social se configura a partir de las relaciones de producción y de las clases sociales correspondientes (Faleiros, 1972, p.31).

També s'identifica la **dimensió Alienació**, en la que la ideologia dominant intenta mostrar les relacions de poder com alguna cosa "natural", que escapa al control dels individus, tal com es pot copsar en aquest fragment de l'obra:

Para la clase dominante, la ideología tiene la función de legitimación de su situación de clase frente a sí misma diferente a las demás clases. Sirve también para hacer aceptar a las otras clases su situación de dominadas, como si todo dependiera de Dios o fuera el destino... (Ibíd., pàg.32-33).

Corrent Interaccionisme Simbòlic –TSC–

En les següents obres, es trobem referències associades amb el **corrent teòric de l'Interaccionisme Simbòlic**:

- Kisnerman, N. (1972). *Servicio social pueblo*. Buenos Aires : Humanitas.
- Torres, Z. (1982). *Grupo instrumento de trabajo social*. Buenos Aires : Humanitas.

Kisnerman (1972) és clar en el seu posicionament i fa una crítica al que seria la dimensió Metodologia científica, sempre que aquesta es presenti com un mètode neutral, escèptic, lliure de la formació i (de)formació del context, de la interpretació. Considera que el context en què es porta a terme la investigació la condiciona i, per tant, s'ha de tenir en compte en la producció del coneixement com un condicionant, en què el coneixement no deixa de ser una producció de l'home, una creació de l'home i, en aquest sentit, s'aproxima molt a la **dimensió Procés social creador de realitats** del corrent Interaccionisme Simbòlic.

En l'obra de Torres (1982), també es pot identificar aquesta dimensió citada, en la que les consciències individuals processen la percepció de la "realitat" en relació a la seva idiosincràsia, com s'identifica en el següent fragment de l'obra:

La objetividad es entendida por nosotros, como la capacidad de encarar los hechos y las personas entre ellos, sin preconceptos, sin actitudes clarificadoras. Implica la comprensión de los motivos que llevan a los individuos a reaccionar frente a las diferentes situaciones sociales. Supone el conocimiento de la diversidad de los valores culturales, y la autopercepción del propio sistema operativo. En la práctica, supone además una actitud de relativismo cultural, conocimiento de la interrelación de la dinámica de comportamiento individual y de los grupos; y la utilización del método científico en la realización del trabajo.

... Con esta introducción, pretendemos definir una posición frente a la clasificación existente en relación a los tipos de productos, que algunos autores clasifican como los grupos con los cuales trabajan los servicio sociales en:

— grupos de desarrollo personal y grupos de acción social.

Encontramos esta clasificación ficticia, dado que la realidad en la que trabajamos nunca encontramos categorías puras de estos tipos de grupos. Nos parece que uno de los grandes premios del trabajo con grupos se deja a tentativas de sus entradas de operativizar el grupo dentro de esta clasificación, principalmente los grupos de acción social. Encontramos mucho más débil el análisis del trabajo en función de las categorías, en lugar de etapas de desarrollo (Torres, 1982, p.30-31).

Corrent Fenomenologia – Construccionisme –TSC–

El corrent teòric **Fenomenologia–Construccionisme** és el que té una presència més modesta en relació a la representació de les obres citades en els plans docents associades als corrents teòrics utilitzats per l'anàlisi. En aquest cas, només s'ha trobat una obra associada a aquest, que és la següent:

- Porzecanski, T. (1983). *Desarrollo de comunidad y subculturas*. Buenos Aires : Humanitas.

Porzecanski (1983) parteix de posar en dubte aquelles *certeses auto evidents*, i de la necessitat de posar en relació el context en la qual es troba l'experiència d'examinar el món, en aquest cas fa referència la **dimensió Abandó de pressupòsits**. Es pot identificar en el següent moment de l'obra, en la que fa referència als sociòlegs Berger i Luckman⁵⁵:

... Anotábamos que la manera como se genera conocimiento en ciencias sociales era uno de los condicionantes más notorios para la creación de la teoría. Esto no puede tener, de ninguna manera, validez universal por las limitaciones históricas o contextuales que relativizan sus presupuestos (Porzecanski, 1983, p.13).

En coherència amb la dimensió anterior, també s'identifica la **dimensió Significat subjectiu**, en la qual el significat que l'individu li atorga a les vivències i esdeveniments cal cercar-les des de la posició de la introspecció simpatètica, tal com s'identifica en el següent fragment de l'obra:

Si bien admitimos que es humanamente imposible evadir en forma total el propio limitado marco de valores, debemos insistir en que sólo a través de sus valores, es posible alcanzar una objetividad mayor. Por consiguiente, la objetividad se logra mediante interpretaciones subjetivas precisas de la realidad, que amplíen la base teórica del análisis (Ibíd., pàg.20).

---

⁵⁵ Berger, P. L., & Luckmann, T. (1968). *La Construcción social de la realidad*. Buenos Aires : Amorrortu.

TEMARI: corrents i dimensions dels plans docents (curs 1972-1973 al curs 1989-1990) –TSC–

El temari dels plans docents d'aquest període, ofereix pocs elements que ens permetin associar-ho amb els corrents teòrics. Malgrat aquesta limitació, destacaré els apartats del temari, que si bé d'una forma tangencial, es poden associar a alguns dels corrents. Com ja s'ha comentat anteriorment, l'assignatura no sempre s'ha anomenat amb el mateix nom, del curs 1972-1973 al curs 1975-1976 es denominava *Treball Social de Comunitat*; del curs 1976-1977 fins al curs 1989-1990 amb el nom de *Treball Social*, amb la peculiaritat que a partir del curs 1987-1988 es denomina amb el següent afegit: *Treball Social "Els Serveis Socials d'atenció primària i el Treball Social Comunitari"*.

En el temari del curs 1972-1973, no s'identifiquen elements suficients per poder associar-lo per si mateix a una perspectiva teòrica, però resulta significativa la referència explícita que fa a la disciplina de la sociologia, dins dels apartats 2 i 3 del temari, com es reproduïx a continuació:

- Comunidad:
  - a) definición sociológica, aspectos del trabajo social
- Cambio social:
  - a) concepto sociológico del cambio social

En els plans docents dels cursos 1975-1976 fins al curs 1978-1979, a l'apartat IV del temari, s'identifiquen alguns elements, citats a Marchioni (1969), per associar-ho amb el corrent teòric **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, i al seu torn a la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**, tal com es reproduïx a continuació:

IV.- Fases del procés de Desenvolupament Comunitari segons M. Marchioni: estudi i coneixement de la realitat. Fase de audiència. Intervenció inicial. Intervenció ordinària. Fase intercomunitària.

En els dos cursos posteriors (1979-1980 i 1980-1981), si bé l'assignatura que s'imparteix segueix mantenint el mateix nom, el seu contingut canvia substancialment i no tracta de Treball Social Comunitari. Se centra a presentar als estudiants l'aplicació de treball social a diferents sectors de la pràctica professional, seguint l'esquema metodològic i posant èmfasi en les fases de planificació, execució, amb les tècniques aplicades corresponents i l'avaluació, pel que aquests plans docents no s'adeqüen per a l'anàlisi del Treball Social Comunitari.

A partir del curs 1987-1988, l'assignatura passa a identificar-se com *Treball Social "Els Serveis Socials d'atenció primària i el Treball Social Comunitari"*, no es presenta com un monogràfic de Treball Social Comunitari, també es parla de Serveis Socials d'Atenció Primària. L'apartat 2.3. del temari, que fa referència al Treball Social Comunitari,

permet associar-ho al corrent teòric **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, tal com es reproduïx segons el contingut d'aquest apartat:

2.3. Els nivells d'intervenció professional comunitària i assistencial: funció referencial context social; identificació.

Aquest apartat s'identifica amb la **dimensió Societat com a sistema**, en la que les parts es troben interrelacionades i en aquest cas sembla que el context social li permet a l'individu identificar-se amb aquest.

ANÀLISI DE L'ASSIGNATURA DE TREBALL SOCIAL COMUNITARI (curs 1994-1995 al curs 2008-2009)

He acotat aquest període per la seva especificitat de contingut en la matèria, *Treball Social Comunitari*, i per la particularitat que representa en l'ensenyament de Treball Social durant el període que comprèn la recerca. És en el curs 1994-1995, quan es torna a incorporar explícitament una assignatura dedicada exclusivament a aquest àmbit del Treball Social, després de quatre cursos sense l'assignatura de *Treball Social Comunitari* en l'ensenyament. En períodes anteriors, podem trobar cursos en els quals es tracta el *Treball Social Comunitari* en altres assignatures, però no disposa d'una assignatura monotemàtica, a excepció del període comprès pel curs 1972-1973 a curs 1975-1976 en què es troba l'assignatura *Trabajo Social de Comunidad*. A tall d'exemple, en el pla docent de l'assignatura de *Treball Social II* del curs 1980-1981, el punt 10 del temari, que reproduïx la Taula 47, es pot identificar que contempla el *Treball Social Comunitari*, entre altres aspectes, però no es tracta d'una assignatura dedicada en exclusiva a aquesta matèria.

Contingut del temari del Pla Docent de l'assignatura Treball Social II (curs 1980-1981)

1. Concepte de mètode. Aplicació del mètode científic en el Treball Social i la seva utilització segons els objectius que es pretenen.
  2. Marc organitzatiu-ideològic en què es desenvolupa la metodologia de Treball Social: Política, organització, planificació i administració social.
  3. Les etapes metodològiques i els elements que interveuen.
  4. Coneixement de la realitat: problemes que s'hi plantegen. Mitjans per a l'aproximació al coneixement de la realitat: observació directa, documentació i tècniques d'investigació.
  5. Interpretació de dades: diagnòstic social
  6. Establiment d'objectius de Treball Social a curt, mig i llarg termini.
  7. Planificació i establiment de programes d'actuació. Nivells d'intervenció, nivells d'actuació, temps previst, tècniques que s'utilitzaran, recursos i mitjans, dificultats, etc.
  8. Intervenció social. Com es desenvolupen els programes establerts. Treball en equip. Participació dels tècnics i de la població, processos dinàmics que hi interveuen. Tècniques més utilitzades en aquesta etapa: entrevistes grupals, de comunicació social, etc.
  9. Avaluació en relació amb els objectius, mitjans i tècniques utilitzades.
  10. Les tècniques en el procés metodològic de Treball Social: Entrevista, grupals, de comunicació social, Treball Social Comunitari, sensibilització i participació. Detectació utilització i promoció de recursos socials. Documentació. Investigació.
- El programa de segon curs, complementarà amb seminaris sobre: Organització dels Serveis Socials en altres països, - Planificació Social i Treball Social.

Possiblement, un dels factors que li atorga una major coherència a aquesta cohort temporal és el fet que durant aquest període, un dels docents és el professor i coordinador de l'assignatura Manel Barbero, conjuntament amb la professora Concepció Ainsa que també impartia l'assignatura. La influència del professor Manel Barbero en aquesta assignatura, en el període esmentat, ho podrem constatar en l'anàlisi que es realitza de la seva entrevista.

La ubicació de l'assignatura de *Treball Social Comunitari* en el transcurs dels cursos ha anat variant, així del curs 1994-1995 fins al 2000-2001 la trobem ubicada al 1r curs. La ubicació d'una assignatura es troba en relació a les altres i les possibilitats del moment, com manifesta el professor Barbero en aquest fragment de l'entrevista:

... suposo que la van ubicar en el lloc que en aquell moment es podia, i després va anant ocupant una posició més coherent, tot i que també t'he de dir que això de la coherència no està en el moment en el que es fa l'assignatura (B, 13:16).

Durant el curs 2001-2002, no apareix l'assignatura en els plans d'estudi, posteriorment, al curs 2002-2003 passa a ubicar-se al segon curs fins al curs 2003-2004, per acabar passant a tercer al curs 2004-2005, fins al curs 2008-2009 que és el període que compren aquesta cohort temporal.

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE L'ENTREVISTA AL PROFESSOR BARBERO (curs 1994-1995 al curs 2008-2009) –TSC–

Com s'ha comentat anteriorment, l'assignatura de *Treball Social Comunitari* la tornem a trobar com assignatura monotemàtica en el curs 1994-1995. Com es constata posteriorment amb els resultats de l'anàlisi, amb independència del curs en què s'ha anat ubicant l'assignatura, durant tot aquest període manté una coherència i una certa continuïtat envers la tendència o tendències teòriques que ha anat mantenint, per tant, l'entrevista i l'anàlisi d'aquesta s'ha realitzat com un tot i no s'incideix en discursos parcel·lats segons la ubicació del curs.

Considero que el següent fragment de l'entrevista avança el corrent teòric en què oscil·la l'assignatura durant el període esmentat, tot i que l'anàlisi en profunditat de l'entrevista permet identificar de forma més detallada i curosa uns altres aspectes:

... en la construcció del meu pensament, jo bec de múltiples fonts; inicialment em deia marxista, segurament era més un marxisme militant que un marxisme teòric, segur que influències del marxisme tinc, les teories de l'alliberament, per suposat avui dia diria que les teories de sistemes m'influeixen bastant. Si la teoria de sistemes està dins del funcionalisme això és evident, però també de l'interaccionisme simbòlic, per exemple jo utilitzo molt els aspectes de l'interaccionisme simbòlic, bé de l'interaccionisme ... (B, 168:175).

La Taula 48 resumeix la freqüència en les que s'ha identificat, al llarg de l'entrevista, els diferents corrents teòrics utilitzats per portar a terme l'anàlisi, tal com s'explicita en l'apartat metodològic.

Taula 48

Corrents teòrics identificats en l'entrevista al professor Barbero

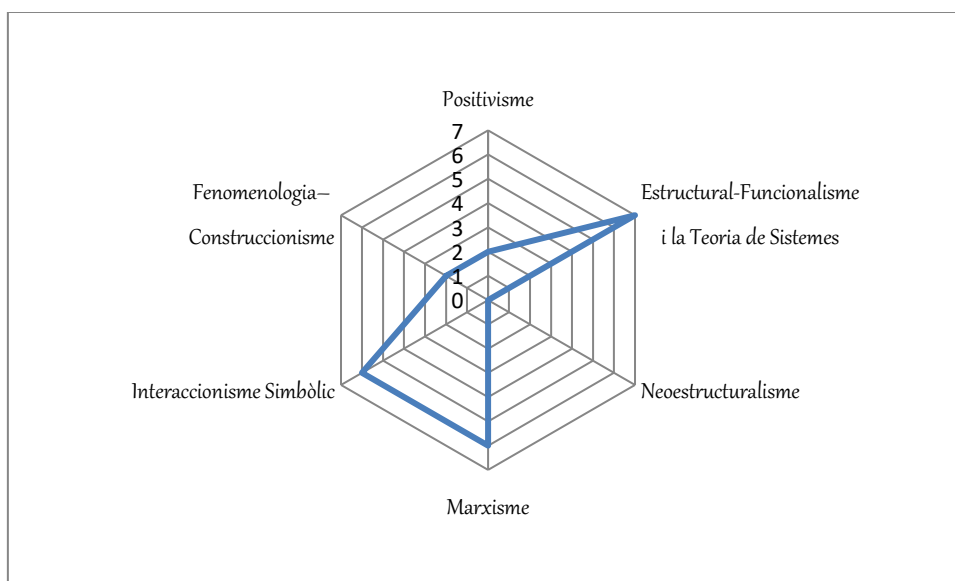
	Positivisme	Estructural- Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia– Construccionisme
TOTALS:	2	7	0	6	6	2
%	8,7%	30,4%	0,0%	26,1%	26,1%	8,7%

Font: elaboració pròpia

Els corrents teòrics identificats que mostren una major representació han estat la **perspectiva Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, el **corrent Marxisme** associat a la Teoria de l'alliberament i el corrent de l'**Interaccionisme Simbòlic**. Aquests corrents teòrics representen el 82,6% dels corrents teòrics que s'han identificat en l'anàlisi, el 17,4% restant el conforma el corrent **Positivista** i el corrent que engloba la **Fenomenologia i el Construccionisme**.

El Gràfic 23 representa en un espai multidimensional, ubicant en aquest els corrents teòrics identificats en l'entrevista i utilitzant una distribució extensiva que permet distribuir i localitzar els diferents corrents teòrics identificats en l'entrevista realitzada al professor Barbero.

Gràfic 23. Representació gràfica dels corrents teòrics identificats en l'entrevista al professor Barbero

Font: elaboració pròpia

Resultats de l'anàlisi dels corrents teòrics que s'han identificat a l'entrevista

En aquest apartat, faré referència als corrents teòrics identificats en l'entrevista i a les dimensions amb la que s'associa.

Corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes –TSC–

Si es comença l'anàlisi de l'entrevista de forma decreixent, partint del corrent teòric amb una major presència, s'ha de fer referència al corrent identificat com a **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**. És, sens dubte, una idea nuclear del discurs, centrada de forma molt marcada en la visió sistèmica de la societat segons, és una idea recurrent durant tota l'entrevista. Aquest corrent és el que s'ha identificat més vegades durant l'entrevista, representant el 30,4% respecte al conjunt dels corrents teòrics (veure Taula 48).

Posteriorment, s'analitzen els altres corrents teòrics identificats en segona posició, per la seva presència, fent referència al **Marxisme** i al corrent de l'**Interaccionisme Simbòlic**, representant cadascun el 26,1% del global.

Dimensions identificades del corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes –TSC–

La Taula 49 ubica els fragments de l'entrevista associats a les dimensions identificades del corrent teòric **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**

Taula 49

Identificació de les dimensions vinculades al corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**

	Funció conflicte social	Funció del conflicte anti-funcional	Societat com a sistema	**Sense dimensió
Resultat	3	1	1	2
Fragments text identificat*	(B, 31:41) (B, 43:55) (B, 60:66)	(B, 79:90)	(B, 187:200)	(B, 177:188) (B, 427:430)

*Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

**Fan referència als moments de l'entrevista en el que l'entrevistat reconeix explícitament la influència d'aquest corrent.

Dimensió Funció conflicte social –TSC–

Si ens centrem en les dimensions associades a aquest corrent, resulta especialment rellevant la que fa referència a

Funció conflicte social, com es representa a la Taula 49. El conflicte social és entès no des de la perspectiva més anti-

funcional, en la que trobaríem autors com Parsons (1968), sinó des d'una perspectiva més propera a la postura de Coser (1961), en la que el conflicte lluny d'atribuir-li trets exclusivament anti-funcionals pot tenir una **funció de cohesió de grup**, de dinamitzador de la comunitat; que pot propiciar processos de cooperació i de replantejament de l'estructura social. L'autor més significatiu per al professor Barbero per a treballar aquests processos en l'assignatura ha estat Alinsky (1972) amb la seva obra *Rules for radicals : a practical primer for realistic radicals* i l'obra *Tratado para radicales: manual para revolucionarios pragmáticos* (2012). Aquesta perspectiva contempla el conflicte com un procés propi de la societat, no anti-funcional; la influència d'Alinsky (1972) es troba molt present a l'assignatura, la podem identificar quan comenta:

... jo, per exemple, en les teories del conflicte em basava sobre tot en Saul Alinsky; per cert, crec que de seguida el vam introduir en la bibliografia nosaltres i va ser dels primers llibres, no llibres, la primera formació sobre Saul Alinsky que es donava pràcticament en l'Estat Espanyol (...) jo crec, actualment s'ha traduït i està traduït en espanyol i és "Tratado para radicales". Afortunadament ara ja, però probablement fa 2 o 3 anys que s'ha traduït i per fi comptem amb ell. Jo la seva perspectiva la treballava a classe bastant (B, 31:41).

La concepció del conflicte social l'entén com una estratègia vertebradora per assolir la fita o fites fixades pel grup, per la comunitat implicada, considerant-lo com un dels aspectes més rellevants de l'estratègia. L'altre pilar recau en el *grup motor* per portar a terme aquesta estratègia. El col·lectiu adquireix el protagonisme com agent de canvi, com es pot identificar en el següent fragment:

Ell és conegut per la teoria del conflicte, per l'estratègia del conflicte en matèria d'organització comunitària; i ell és un radical pragmàtic nord-americà, i d'alguna manera, diríem que exposa una manera de comprendre l'acció social. Primer critica l'acció social, d'alguna manera acomodada al manteniment de les situacions, i ell proposa una forma de comprendre-la per abordar una situació i canviar-la, hem de constituir una organització. L'organització és la font de poder de qualsevol col·lectiu per canviar les coses. A partir d'aquí, el poder està en l'organització i hi ha

tota una estratègia de constitució d'aquestes organitzacions (...) Saul Alinsky ara és molt ben recepcionat per part de les organitzacions socials que no renuncien al conflicte, jo he vist molt retratada tota la teoria de Saul Alinsky en la Plataforma d'afectats per la hipoteca, en tots aquests moviments de contestació actual que s'han donat (B, 43:55).

El conflicte social pot provocar una (re)negociació, nous pactes i compromisos, aspectes que considera essencials per entendre aquesta estratègia en el *Treball Social Comunitari*, com es pot identificar quan comenta que:

Ell proposa el conflicte precisament per desestabilitzar el poder establert, i abocar el poder a una negociació i a un compromís (...) es tracta de seguir el mateix procés d'organitzar-se per entrar en conflicte amb el poder pre-establert, forçant a negociar i una negociació que ens ha d'abocar a un compromís, un compromís en que no guanyarem cent però una part sí... (B, 60:66).

Aquesta forma de dinamitzar la comunitat, requereix que els interessos grupals s'incorporin o s'identifiquin com a interessos individuals, funció molt important per a la cohesió del grup.

Dimensió Funció del conflicte anti-funcional –TSC–

De forma molt explícita es distancia de la idea més propera a Parsons (1966), en la que identifica el conflicte amb idees destructores, anti-funcionals. Si el Treball Social Comunitari que es porta a terme s'identifica més amb aquesta perspectiva, buscarà el consens entre les parts, s'allunyarà de les estratègies conflictivistes proposades anteriorment. El professor Barbero no renuncia a explicar aquesta perspectiva en l'assignatura per ser una de les actuacions que s'han utilitzat i se segueixen utilitzant, tot i que ell deixa clar que no la comparteix, però reconeix que ha tingut un pes molt important en el corpus teòric del Treball Social Comunitari a Espanya, especialment pel moment en què arriba, principis dels anys 70 de la mà de Marco Marchioni com explicita en aquest moment de l'entrevista:

... si ens remuntem a la pròpia reconceptualització llatinoamericana que ens arriba a nosaltres a finals dels 60, principis dels 70, parteix de com es comprèn el treball comunitari en aquell moment; quan arriba el treball comunitari al nostre país, a finals del 50 principis del 60, és una proposta de consens de posar d'acord a les Administracions i les poblacions per aconseguir una cosa. Tots els poders estan d'acord amb aquest enunciat, de fet és l'enunciat que s'ha anat produint durant el desenvolupament comunitari, durant molt de temps, encara és vigent en algunes de les comprensions del treball comunitari; per exemple en Marco Marchioni en algunes de les concrecions del treball comunitari i que continuen vigents continua dient el mateix des dels anys 60; en aquest sentit i, dins d'aquest paradigma, de posar d'acord a les poblacions amb les autoritats (B, 79:90).

Dimensió Societat com a sistema –TSC–

La concepció de **la societat entesa com un sistema**, en què les parts o components d'aquesta es troben interrelacionats, passa a ser la que li atorga sentit a les parts en relació al sistema; en aquest sentit, la influència del sistema cap a l'individu resulta molt forta, afavorint les representacions col·lectives dels individus associats, com proposa el professor Barbero. Aquesta idea s'ha identificat amb la **dimensió Societat com a sistema**, tal com es pot copsar en el següent fragment de l'entrevista:

... la meua comprensió del treball social, es vincula molt a la comprensió que s'origina de posar en relació al subjecte amb l'entorn i l'entorn en relació al subjecte. Jo dono a entendre que la tasca del treball social és conèixer aquestes accions d'interacció i convertir els diversos sistemes en recurs per resoldre aquestes problemàtiques; en el treball comunitari això és molt clar, en el sentit de què pretenem normalment, es tracta del model sistèmic en el que juguen diversos sistemes. Aquí no té perquè ser un subjecte, poden ser col·lectius per posar d'acord un sistema, per desenvolupar un projecte comú de modificació d'una situació en un territori, d'aconseguir millors recursos, de modificar fins i tots ambients que es donen en les interaccions i posar-nos d'acord en un projecte en comú, aquesta seria una mirada, no. Clar, posar-nos d'acord no deixa de ser el paradigma del consens, però jo també penso que el treball social també pot ser des de l'altra perspectiva, construir un grup i per modificar les interaccions a vegades t'has d'enfortir i t'ha de convertir en un problema que llavors es poden desencadenar possibles respostes (B, 187:200).

També en els següents moments de l'entrevista, (B, 177:188) i (B, 427:430), reconeix explícitament la influència d'aquest corrent en l'assignatura de Treball Social Comunitari. Aquest reconeixement no es pot associar a una dimensió perquè el fragment de l'entrevista no ofereix elements suficients per a l'anàlisi, que permeti realitzar una interpretació d'aquests, però resulta interessant destacar la seva adscripció al corrent esmentat.

Corrent Marxisme –TSC–

El corrent teòric **Marxisme** s'ha identificat sis vegades i representa el 26,1% dels corrents als quals el professor Barbero ha fet referència, atorgant-li una rellevància molt significativa i que es troba present en la docència del període esmentat. De les possibles dimensions associades al corrent, com es comenta de forma més extensa posteriorment, la dimensió identificada com a **Consciència crítica** és la que mostra una major presència, és una dimensió central del discurs, seguida de la dimensió identificada com a **Procés de conscienciació** i de manera més testimonial la dimensió **Classe social**, com recull la Taula 50.

Taula 50

Dimensions identificades relacionades al corrent teòric Marxisme

	Consciència crítica	Procés de conscienciació	Classe social
Resultat	6	2	1
Fragments text identificat	(B, 76:90) (B, 93:109) (B, 131:140) (B, 168:188) (B; 338) (B, 392:395)	(B, 100:106) (B:131:140)	(B, 131:140)

*identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència

Dimensió Consciència crítica –TSC–

El que es contempla en la dimensió **Consciència crítica**, és l'anàlisi de la realitat des d'una perspectiva dialògica, contemplant la situació de la qual es parteix des de la comprensió i les possibilitats d'establir projectes de futur en un context de llibertat, tal com s'identifica en aquest fragment de l'entrevista:

... Quan ja entra la crisi del franquisme, ens arriben les teories de la reconceptualització llatino-americana per molts motius; entre d'altres, perquè era l'únic que teníem, no enteníem res de l'anglès ni es traduïa res de l'anglès, ens arriba allò produït a Llatinoamèrica en aquells moments, que eren moments de molta lluita, estava ple d'organitzacions fins i tot guerrilleres. Doncs, ens arriba el moviment de la reconceptualització i el moviment de la reconceptualització és Paulo Freire, jo diria, el món del treball social de conscienciació. Això fa que en els anys 70, s'introdueix una variació de com entendre el treball comunitari; en comptes de comprendre-ho en el paradigma del consens, comença a dir-se que també es pot fer dins d'un altre paradigma, organitzant les poblacions però dins del paradigma de la conscienciació, passant per la consciència social, per la mobilització social; i aquestes teories contribueixen en bona mida a que els treballadors social s'incorporin a la lluita contra el franquisme en el món professional una mica, bé que s'incorporin en la lluita contra el franquisme en el sentit que la lluita contra el franquisme tingui un impacte també en la formació dels treballadors socials a través de, jo diria, a través de Paulo Freire ... (B, 93:109).

Els aspectes a què fa referència, prendre consciència de la seva situació i la situació d'un mateix en relació als altres, es converteixen en un dels eixos centrals del discurs. En paraules de Lukács (1970), consistiria a propiciar el procés que afavoreixi passar a ser *una classe en si* a ser *una classe per a si*. Possiblement, un dels fragments de l'entrevista on aquesta idea queda millor representada sigui el següent:

T: Pel que dius aquesta idea de la Teoria de l'alliberament tenia un pes significatiu? B: Tenia un pes significatiu i tant, aquesta idea de la Teoria de l'alliberament tenia un pes significatiu, jo Paulo Freire l'he utilitzat des del principi, molt Paulo Freire hi ha un element que és molt importat, el fer fora, diria, de les nostres ments l'opressor; i que vol dir, nosaltres adoptem els punts de vista de l'opressor i tot una estratègia de treball de fixar les coses, de debatre en grup tot això, d'explorar, la investigació participativa. Tot això són elements que ens fan construir noves comprensions de la realitat, comprensions més properes a allò real, construïdes per nosaltres, que suposa desfer-nos una mica de les interpretacions pròpies del sistema opressiu; hi ha molts elements que Paulo Freire aporta i jo crec que no hi ha cap llibre de treball comunitari que no compti amb Freire (B, 131:140).

Aquest fragment aglutina l'essència de la pedagogia de Paulo Freire que el Treball Social Comunitari acaba fent "seva" per a la praxi professional, el que comprèn la **dimensió Consciència crítica**. Aquesta s'allunya de la *consciència intransitiva* circumscrita en un pensament màgic, supersticiós, que impossibilita passar a l'acció —per utilitzar la classificació de certs nivells de consciència que proposa Freire (1970)—. També deixa de banda el que ell anomena *consciència ingènua*, amb interpretacions simplistes de la realitat i gregàries, afavorint una visió de la

realitat estàtica, per centrar-se en el que ell anomena *la consciència crítica*, que ofereix oportunitats per interpel·lar el passat i projectar el futur, incidint especialment en la possibilitat de canvi en els col·lectius, en els grups; de canvi social.

El professor Barbero considera que el contingut del corrent teòric **Marxisme** ha transcendit pràcticament a la majoria de manuals i literatura referent al Treball Social Comunitari. Això representa que el seu pes en relació a la resta dels corrents teòrics hauria d'establir-se com un dels corrents principals, tot i que a nivell quantitatiu no s'aprecia especificitat, però considero que s'havia de remarcar aquesta apreciació en aquest apartat com idea transversal que el professor Barbero considera que es troba en el nucli de la docència del Treball Social Comunitari. Aquesta perspectiva, centrada en la consciència crítica, suposa un trencament amb les propostes de consens en les que es basaven les primeres perspectives del Treball Social Comunitari que arriben a Espanya, que podríem anomenar propostes "harmonitzadores", que en certa mesura podríem qualificar d'incidir en cercar l'homeòstasi del sistema, com es reflecteix en aquest fragment de l'entrevista:

T: Aquesta perspectiva o idees més properes a la idea de l'alliberament, tenien un pes rellevant o és una cosa o constant que es va recuperant? B: No marxa, de fet jo diria, si ens remuntem a la pròpia reconceptualització llatinoamericana, que ens arriba a nosaltres a finals dels 60, principis dels 70, parteix de com es comprèn el treball comunitari en aquell moment; quan arriba el treball comunitari al nostre país, a finals del 50 principis del 60, és una proposta de consens de posar d'acord a les Administracions i les poblacions per aconseguir una cosa. Tots els poders estan d'acord amb aquest enunciat, de fet és l'enunciat que s'ha anat produint durant, bé en el desenvolupament comunitari durant molt de temps, encara és vigent en algunes de les comprensions del treball comunitari; per exemple, en Marco Marchioni, en algunes de les concrecions del treball comunitari i que continuen vigents, per exemple en Marco Marchioni continua dient el mateix des dels anys 60; en aquest sentit, i dins d'aquest paradigma de dir, de posar d'acord a les poblacions amb les autoritats (B, 76:90).

Dimensió Procés conscienciació –TSC–

La dimensió **Procés de conscienciació** esdevé un altre dels pilars, fent referència especialment a la concepció de Paulo Freire, en la que la dialèctica entre objectivitat-subjectivitat supera el solipsisme per donar peu a la intersubjectivitat en relació amb els altres, afavorint la presa de consciència de les contradiccions de la situació d'opressió, de la seva

alienació (Freire, 1979). En aquest sentit, a l'entrevista s'explicita la importància d'aquest procés de presa de consciència:

... en els anys 70, s'introdueix una variació de com entendre el treball comunitari; enlloc de comprendre-ho des del paradigma del consens, comença a dir-se que també es pot fer dins d'un altre paradigma, organitzant les poblacions però dins del paradigma de la conscienciació, passant per la consciència social, per la mobilització social; i aquestes teories contribueixen en bona mida a que els treballadors social s'incorporin a la lluita contra el franquisme en el món professional una mica ... (B, 100:106).

El procés de conscienciació afavoreix interpel·lar les situacions socials objectivades, i comprendre la posició social en què s'ubica cadascú respecte als altres, respecte a l'estructura social; si un es descobreix oprimat, pot esdevenir un incentiu per plantejar-se ser un agent de canvi social, per canviar l'estructura social. En aquest sentit i de forma indissoluble pel que fa a la dimensió anterior, de consciència crítica, conformen l'eix vertebrador que estimula la intencionalitat de les accions focalitzades al canvi social, identificant-se com un dels factors fonamentals per portar a terme el Treball Social Comunitari. En el següent fragment, utilitzat també en la dimensió anterior, s'explicita aquest compromís de transformació social que segons el professor Barbero comporta el Treball Social Comunitari:

T: Pel que diu aquesta idea de la Teoria de l'alliberament tenia un pes significatiu?. B: Tenia un pes significatiu i tant, jo Paulo Freire l'he utilitzat des del principi, molt, Paulo Freire hi ha un element que és molt important, el fer fora, diria, de les nostres ments l'opressor; i què vol dir, nosaltres adoptem els punts de vista de l'opressor i tot una estratègia de treball, de fixar les coses, de debatre en grup tot això, d'explorar, la investigació participativa. Tot això són elements que ens fan construir noves comprensions de la realitat, comprensions més properes a allò real, construïdes per nosaltres, que suposa desfer-nos una mica de les interpretacions pròpies del sistema opressiu. Hi ha molts elements que Paulo Freire aporta, i jo crec que no hi ha cap llibre de treball comunitari que no compti amb Freire (B, 131:140).

El procés de conscienciació pot afavorir el que ell anomena "fer fora de les nostres ments l'opressor".

Dimensió Classe social –TSC–

El procés de conscienciació, acompanyat d'una consciència crítica, propícia prendre consciència de l'estructura social pel que fa a les relacions de poder, la ubicació d'un mateix en relació al grup de pertinença respecte a l'estructura i distribució de forces. Prendre consciència de la pertinença d'un mateix respecte a un grup, ajuda a (re)pensar la correlació de forces imperants fins al moment i possibles accions per modificar-les; aquesta proposta resulta possible en el moment que es passa de *classe en si* a *classe per a si*; com s'identifica en el següent fragment de l'entrevista comentat en dimensions anteriorment (veure B, 131:140).

Corrent Interaccionisme Simbòlic

El corrent teòric de l'**Interaccionisme Simbòlic** representa un 26,1% dels corrents identificats a l'entrevista, el mateix percentatge amb el qual es troba el corrent **Marxisme**. Per tant, aquests dos corrents es troben en la segona posició en la distribució de l'espai multiaxial representat en el Gràfic 23, només superat pel corrent **Estructural-Funcionalista i Teoria de Sistemes**.

Dimensió Procés social creador de realitat i dimensió Societat com a percepció mental

Les dimensions associades a aquest corrent, que han estat identificades són les de **Procés social creador de realitat** i la dimensió **Societat com a percepció mental** respectivament, tal com es presenta la Taula 51.

Taula 51

Dimensions identificades relacionades al corrent teòric Interaccionisme Simbòlic

	Procés social creador de realitats	Societat com a percepció mental	**Sense dimensió
Resultat	3	1	2
Fragments text identificat[*]	(B, 147:151) (B, 174:188) (B, 392:395)	(B, 60:66)	(B, 388) (B, 439:442)

^{*}Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

^{**}Fan referència als moments de l'entrevista en el que l'entrevistat reconeix explícitament la influència d'aquest corrent.

De les dues dimensions que s'han identificat, es podria dir que mantenen una certa associació entre elles perquè les dues comparteixen la idea que la percepció mental de la realitat és la que un interpreta de la situació social; la percepció que un es conforma de la percepció d'allò "real" com a experiència social, de les interaccions amb els altres, entès com un procés recursiu, de caràcter processal i en el que cada agent exerceix la seva influència o contribució a l'efecte de composició.

Dimensió Procés social creador de realitat –TSC–

La dimensió ***Procés social creador de realitats*** la podem identificar en el següent fragment de l'entrevista:

... jo utilitzo molt els aspectes de l'interaccionisme simbòlic, bé de l'interaccionisme; jo, normalment, parlo de situació social o de situacions socials com l'objecte del treball social, que són situacions socials d'exclusió, marginació o rebuig, i a la vegada, com que té dos cares, integració (...) Dos cares de l'objecte i una situació social de com jo l'entenc, què és una acció social, un ambient d'interaccions, partint que és un ambient d'interaccions d'aquest tipus d'exclusió. Es tracta de convertir-lo en l'objecte de la nostra acció, és a dir, entenc que les persones o els grups amb problemes estan envoltats d'accions d'interacció amb diferents subsistemes, i es tracta de fer moviment de com connectem a les persones i millorem les condicions d'interaccions diverses. Però també es tracta de com els diferents subsistemes dels que formem part ajuden o es modifiquen, és el recurs de les persones; faig una mica amb aquest exemple, jo contínuament parlo de situacions d'interacció (...) es vincula molt a la comprensió de posar en relació al subjecte amb l'entorn i l'entorn en relació al subjecte (B, 174:188).

Aquest passatge contempla la idea de la realitat com a fruit de les interaccions socials, conformador de realitats que poden plantejar portar a l'acció o a accions no contemplades com a possibles fins aleshores. També s'identifica aquesta concepció quan comenta:

Per a mi, el treball comunitari és una acció entorn als fets col·lectius, és una acció que és fa també en col·lectiu, de manera comunitària, de manera col·lectiva. Les repercussions en el món de les relacions, les comprensions personals, els impactes a nivell personal són molts, però construïts en l'entorn de grup i construïts col·lectivament ... (B, 147:151).

Aquesta dimensió es pot copsar, de forma més explícita, quan comenta l'estratègia d'Alinsky per intentar forçar una correlació de força diferent en la negociació entre les parts:

Ell proposa el conflicte precisament per desestabilitzar el poder establert, i abocar el poder a una negociació i a un compromís; de fet, Saul Alinsky té molta influència per part dels moviments sindicals americans. Les seves primeres experiències estan en el món sindical, i ell ho trasllada al món de la organització dels veïns; es tracta de seguir el mateix procés d'organitzar-se per entrar en conflicte amb el poder pre-establert, forçant-lo a negociar i a una negociació que ens ha d'abocar a un compromís, un compromís en que no guanyarem cent però una part sí (B, 60:66).

Aquest fragment emfatitza la idea que la percepció de l'experiència social, de les interaccions, conforma una percepció de la realitat social, sempre inacabada pel caràcter processal i emfatitza en la importància del grup com a espai o instrument facilitador d'interaccions.

Hi ha dos moments, en els quals el professor Barbero reafirma la influència que ha exercit **l'Interaccionisme Simbòlic** en les seva docència, si bé no s'identifica amb cap de les dimensions associades al corrent, considero rellevant remarcar aquest fet perquè corrobora la presència d'aquest corrent en l'ensenyament de l'assignatura de forma molt significativa. L'explicitació de que aquest corrent ha tingut una presència molt significativa, la podem identificar en dos moments de l'entrevista, un moment seria quan afirma: “... *l'interaccionisme simbòlic té una influència important*”(B, 388) i en el moment,

T: Vostè m'està dient que el Método en Trabajo social hi ha alguns 265enomeno que es troben més a prop del positivisme. B: Si està bé, probablement està ben situat aquí en l'interaccionisme simbòlic, la fenomenologia, però té element lògicament de ... (B, 439:442).

Corrent Positivisme –TSC–

Taula 52

Dimensions identificades relacionades al corrent teòric Positivisme

	Metodologia científica
Resultat	2
Fragments text identificat	(B, 340:347) (B, 422:438)

*Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

Aquest corrent és menys representatiu en relació al conjunt global de l'assignatura, representa el 8,7% (Taula 48 i Taula 52), però resulta molt interessant la dimensió central identificada, la de **Metodologia científica**.

Dimensió Metodologia científica

La dimensió **Metodologia científica** contempla l'aplicació del mètode científic al Treball Social com un mètode que ens permet apropar-nos a la "veritat". Un aspecte també a destacar, és que el mètode científic proporciona dades "més acreditades", com ho qualifica el professor Barbero, si bé s'interpreta que es troben més acreditades per l'acadèmia científica en detriment de dades que no han utilitzat aquest mètode. Aquesta dimensió s'identifica clarament en aquests dos moments de l'entrevista quan diu:

Que no vol dir que jo no em senti també influït a vegades, jo que sé; en Viure el treball social vulguis o no pots trobar una contradicció entre alguns discursos sobre antipositivistes, però després unes propostes d'avaluació o fins i tot de comprensió de l'exercici del treball social; d'alguna manera, molt metòdica i sistemàtica, que a vegades podria haver dit, jo també he tingut les meves contradiccions en aquest sentit, com en l'exercici de l'avaluació en un moment determinant, vaig ser amb models molt tancats des de la perspectiva diríem de la comprensió més positivista ... (B, 340:347).

En el mètode, quan parles del mètode alguna influència tens també d'aquest positivisme, d'aquest intent de parlar d'una estructura del procediment, de connectar aquesta estructura amb el que et deia abans amb la part científica (...) jo crec que va ser un element singular, quan es fan de manera gràfica aquestes estructures del procediment ens hem oblidat sempre de connectar les operacions amb les fonts d'informació teòriques o científiques, és important (...) aquest argument està en acumular informació o té ingredients d'informació, dades, teories, també no ens podem desvestir ni dels nostres valors ni de la nostra ideologia; per suposat, un projecte que sigui creïble per nosaltres mateixos és la única forma de que t'impulsi i sigui el motor de l'acció, ha d'acumular tots aquests elements, però sense oblidar aquestes fonts de coneixements més acreditades (B, 422:438).

Posteriorment, es podrà copsar que la dimensió **Metodologia científica** en el transcurs de l'assignatura s'ha anat introduint el que podríem qualificar de criteris o definicions més dèbils⁵⁶ que han propiciat concloure noves fonts de dades que al començament de l'assignatura semblaven fonts de dades més marginals.

Corrent Fenomenologia – Construccionisme –TSC–

Es podria afirmar que aquest corrent teòric és el que es troba menys representat o el que té un pes específic més feble, si bé ostenta el mateix tant per cent que el corrent teòric **Positivisme** (8,7%). La Taula 53 identifica els fragments de l'entrevista en els que s'identifiquen les dimensions associades al corrent teòric **Fenomenologia – Construccionisme**.

Taula 53

Dimensions identificades relacionades al corrent teòric Fenomenologia – Construccionisme

	Significat negociat	**Sense dimensió
Resultat	1	1
Fragments text identificat [†]	(B, 147:151).	(B, 427:430)

[†]Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

**Fan referència als moments de l'entrevista en el que l'entrevistat reconeix explícitament la influència d'aquest corrent.

Dimensió Significat negociat –TSC–

En la dimensió catalogada com a **Significat negociat**, es pot identificar la concepció dels esdeveniments, de les “realitats” socials basades en un constructe social, de forma recursiva, modelat per la incorporació de noves

⁵⁶ Les definicions fortes són més restrictives, les definicions dèbils relaxen aquestes restriccions i només exigeixen que es compleixi un nombre més reduït o combinació d'aquestes.

experiències, vivències, centrades de forma privilegiada en els actes (inter)relacionals dels agents, o com identifica el professor Barbero en entorns de grups. La contextualització en un temps i un espai afavoreix l'emergència d'un significat de forma negociada, o com s'afirma a l'entrevista, "construït col·lectivament". Les variacions del context i la temporalitat porta a (re)construir col·lectivament el significat, a tornar a negociar. Aquesta perspectiva que he identificat, en el marc teòric, més propera a la perspectiva **Construccionista**, seria en la que tindria cabuda aquesta percepció que conté aquest fragment de l'entrevista:

Per a mi el treball comunitari és una acció entorn als fets col·lectius, és una acció que és fa també en col·lectiu, de manera comunitària, de manera col·lectiva. Les repercussions en el món de les relacions, comprensions personals, els impactes a nivell personal són molts però construïts en l'entorn de grup i construïts col·lectivament ... (B, 147:151).

El següent fragment explicita que ell considera que el construccionisme es troba en la seva concepció teòrica del Treball Social Comunitari, si bé considera molt rellevant aquesta identificació teòrica per part de l'entrevistat, resulta impossible interpretar una vinculació amb una dimensió:

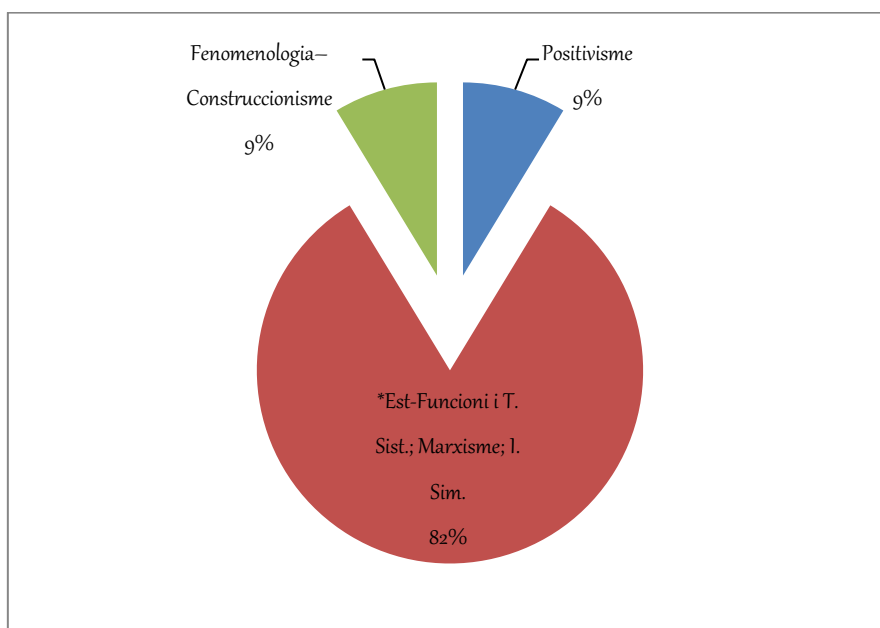
Sí, jo ja t'he dit per a mi la interacció social com objecte, els ambients d'interacció que envolten una problemàtica personal o social o col·lectiva determinada (...) sí jo diria que marxisme, interaccionisme simbòlic, fenomenologia i construccionisme, sí. Una mica de teoria de sistemes potser també m'influeix (B, 427:430).

En l'apartat següent, es realitza una interpretació de forma conjunta dels corrents identificats així com de les dimensions associades en el transcurs del període que comprenen els cursos 1994-1995 fins al 2008-2009 de l'assignatura de *Treball Social Comunitari*.

INTERPRETACIÓ DELS RESULTATS DELS CORRENTS SEGONS LES DIMENSIONS DE L'ENTREVISTA

En la Taula 48 (veure pàgina 253), es mostra la freqüència amb la qual s'han identificat els corrents en l'entrevista, destacant tres corrents teòrics com a centrals que són **l'Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes, el Marxisme** i el corrent **Interaccionisme Simbòlic**, que representen el 82% (Gràfic 24).

Aquests tres corrents teòrics són els que mostren una major presència en l'ensenyament de l'assignatura durant aquest període. Si ens centrem exclusivament en els resultats obtinguts de l'anàlisi de l'entrevista, podem identificar una clara tendència dels corrents teòrics esmentats —posteriorment es contrasten els resultats de l'entrevista, els resultats de l'anàlisi de la bibliografia i els resultats de l'anàlisi dels plans docents per poder corroborar o desmentir si es mantenen aquests primers resultats—.

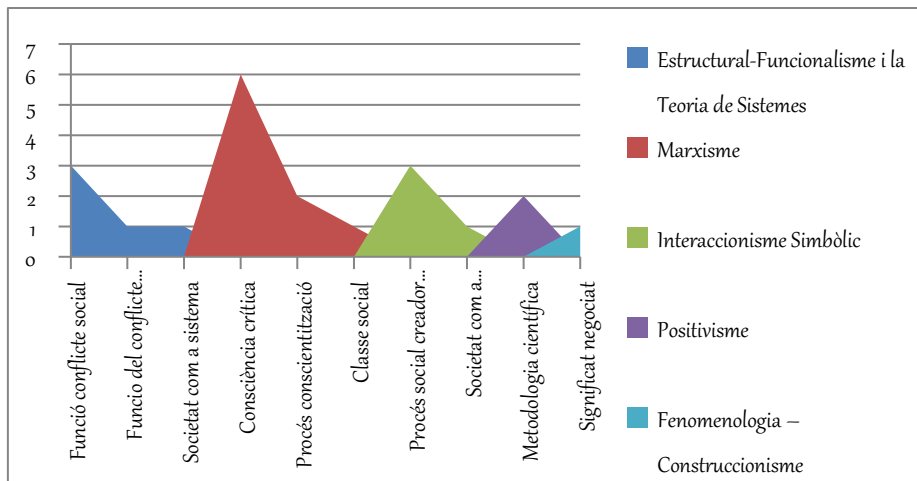
Gràfic 24. Representació dels corrents teòrics identificats en tant per cents

Font: elaboració pròpia

Dels corrents que representen aquest 82%, la freqüència més destacada seria la del corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**. Sembla que seria aquest el corrent que hauria de predominar amb una major presència en l'assignatura, però si ens centrem a analitzar la presència de les dimensions identificades i la seva freqüència podríem interpretar que no necessàriament sigui així. En el Gràfic 25, es poden identificar els corrents teòrics centrals del discurs, on s'han destacat les dimensions associades als corrents que tenen una freqüència major o igual a 3, que serien:

- funció conflicte social
- consciència crítica
- procés social creador de realitats.

Gràfic 25. Representació de les dimensions identificades i la freqüència

Font: elaboració pròpia

Com s'ha comentat en l'apartat anterior, **la dimensió Funció conflicte social** (corresponent al corrent teòric Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes), que atribueix al conflicte funcions de cohesió del grup, facilitadora dels processos de cooperació i replantejament de l'estructura social és un dels elements centrals del discurs. Aquesta estratègia la centra principalment en l'autor Saul Alinsky com es pot constatar quan diu: “... jo, per exemple, en les teories del conflicte em basava sobre tot en Saul Alinsky...” (B, 31:32).

També s'ha de fer especial referència a la **dimensió Consciència crítica**, en la que prendre consciència de la situació que ocupa en relació a l'estructura social de poder ho considera com un element estratègic fonamental per portar a terme el Treball Social Comunitari. Aquesta dimensió s'identifica en el corrent **Marxisme**, en el seu discurs es pot copsar un clar biaix cap a la perspectiva de les teories de l'alliberament, centrades de forma molt remarcada en Paulo Freire quan comenta a l'entrevista: “... hi ha molts elements que Paulo Freire aporta, i jo crec que no hi ha cap llibre de treball comunitari que no compti amb Freire” (B, 139:140).

Segons el Gràfic 25, aquesta dimensió és la que es troba més representada en el discurs, es repeteix durant tota l'entrevista com una de les idees centrals en l'ensenyament del Treball Social Comunitari. La **dimensió Procés social creador de realitats**, que se li ha atribuït al corrent **Interaccionisme Simbòlic**, és una altra de les dimensions a destacar. Aquesta dimensió emfatitza el caràcter processual arran de l'experiència social com un element essencial que condiciona la percepció de la “realitat” social.

Si bé cada dimensió es troba associada a un corrent teòric diferent, aquestes serien les dimensions principals que s'articulen en l'assignatura per tal de comprendre el Treball Social Comunitari durant aquest període. Aquests elements prenen sentit en el seu conjunt quan el docent fa referència a l'acció social:

... una situació social, jo com l'entenc, què és una acció social, un ambient d'interaccions, partint que és un ambient d'interaccions d'aquest tipus d'exclusió; es tracta de convertir-lo en l'objecte de la nostra acció, és a dir, entenc que les persones o els grups amb problemes estan envoltats d'accions d'interacció amb diferents subsistemes; es tracta de fer moviment de com connectem les persones i millorem les condicions d'interaccions diverses, però també es tracta de com els diferents subsistemes dels que formem part ajuden o es modifiquen ... (B, 174:184).

Aquesta manera d'entendre l'acció social s'apropa a la concepció d'acció social de Touraine (1969), en la que posa especial èmfasi en l'acció social en la conducta com a element visible, observable de l'acció social, la que comporta els següents elements: 1) està orientada cap a certs objectius, orientació que, no ha de ser definida en termes d'intencions individuals conscients; 2) l'agent està situat en sistemes de relacions socials; i finalment 3) la interacció es fa comunicació gràcies a l'ocupació de sistemes simbòlics, dels quals el llenguatge és el més manifest. Per la interpretació de l'acció social, cal remarcar la importància dels valors culturals i socials de l'acció, no es pot entendre com una conducta individual no influenciada per l'entorn, com destaca Touraine (1969), en sintonia amb la teoria que Vygotsky (1986) va formular, destacant la importància del context social per davant d'actituds personals com el factor més influent en el procés d'aprenentatge.

Si ens preguntem quins són els corrents teòrics més influents a l'assignatura, partint dels resultats de l'anàlisi de les dimensions associades a cada corrent teòric, s'hauria de constatar que hi ha una marcada tendència que englobaria **l'Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes, el Marxisme i l'Interaccionisme Simbòlic**. En el cas de **l'Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, amb una marcada tendència pel que fa a la teoria de sistemes com el professor Barbero afirma: "*... avui dia diria que les teories de sistemes m'influeixen bastant ...*" (B, 171:172).

Del corrent **Marxisme**, cal destacar la tendència a les teories de l'alliberament, com s'ha esmentat anteriorment centrades en la concepció de Freire; i de **l'Interaccionisme Simbòlic**, destacar la importància que el professor Barbero assenyalava dels processos d'interacció com a modelador de la interpretació de "les realitats".

D'aquests tres corrents, amb les característiques esmentades, té una mica més de rellevància el corrent **Marxisme**, si destaquem la freqüència de la dimensió **Consciència crítica**, malgrat que el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** que és el que ostenta una major freqüència com a corrent (veure Gràfic 25).

Els corrents teòrics que fan referència al **Positivisme** i al corrent teòric **Fenomenologia – Construccionisme**, són destacadament més marginals (veure Taula 48, pàg.253), però cal indicar que en els inicis de l'assignatura es decanta pel que podríem anomenar una definició forta en relació a la dimensió **Metodologia científica**, en el transcurs del temps la comprensió d'aquesta dimensió es decanta cap a una definició dèbil.

Justificació del discurs

Per analitzar la intencionalitat, que argumenta el professor Barbero, que va contribuir a una determinada acció i contingut de l'assignatura de Treball Social Comunitari en el període en què ell imparteix l'assignatura, oferiré una interpretació de l'entrevista basada a identificar els *microfonaments*. Per ser més rigorós en la interpretació d'aquesta anàlisi, cal recordar que responen a la justificació que realitza l'entrevistat en el moment de l'entrevista d'uns fets passats i, per tant, es tracta d'una mirada retrospectiva, el que no deixa de ser una (re)interpretació de l'acció que es configura en unes altres circumstàncies socials.

El professor Barbero parteix de la concepció que els agents operen en el que Boudon (1981) ha denominat **Sistemes interdependents**, el que comporta entendre que els agents són gestors intencionals de les interaccions, allunyant-se d'una **racionalitat paramètrica**. Aquesta mirada contempla que els agents són proactius i que poden influir en el seu entorn per exercir modificacions o canvis en aquest. S'identifica aquesta comprensió dels **Sistemes interdependents** quan comenta la ubicació de l'assignatura en un primer moment fruit de les circumstàncies i possibilitats en relació a la resta d'assignatures, i les possibilitats del moment, tal com es pot copsar quan comenta:

... suposo que el van ubicar en el lloc que en aquell moment es podia, i després va anar ocupant una posició més coherent, tot i que també t'he de dir que això de la coherència no està en el moment en el que es fa l'assignatura (B, 13:16).

Possiblement, els següents fragments de l'entrevista encara siguin més explícits:

Per a mi el treball comunitari és una acció entorn als fets col·lectius, és una acció que es fa també en col·lectiu, de manera comunitària, de manera col·lectiva. Les repercussions en el món de les relacions, les comprensions personals, els impactes a nivell personal són molts però construïts en l'entorn de grup i construïts col·lectivament ... (B, 147:151);

... una situació social, jo com l'entenc, què és una acció social, un ambient d'interaccions, partint que és un ambient d'interaccions d'aquest tipus d'exclusió (...) es tracta de convertir-lo en l'objecte de la nostra acció, és a dir, entenc que les persones o els grup amb problemes estan envoltats d'accions d'interacció amb diferents subsistemes (...) es tracta de fer moviment de com connectem les persones i millorem les condicions d'interaccions diverses, però també es tracta de com els diferents subsistemes dels que formem part ajuden o es modifiquen, és el recurs de les persones ... (B, 177:185).

En el discurs del professor Barbero, es pot identificar la **creença** que l'acció intencional del col·lectiu té repercussions personals i comunitàries. També contempla el **mecanisme supraincencional**, en el que les interrelacions i les accions responen a una interacció causal entre els agents; el treball comunitari busca unes fites concretes i el treball comunitari es porta a terme per grups, col·lectius que volen influir en algun aspecte de la vida comunitària, però comporta també la incertesa en la mesura que les accions individuals dels membres del col·lectiu no poden saber la influència que generarà a nivell individual i a nivell de la comunitat. Els fenòmens socials ja no s'entenen com a reflexos de la societat estàtica; s'han d'interpretar com a resultat de la capacitat dels agents implicats per raonar, per decidir, basat en la intencionalitat dels agents que interactuen en contextos socials indexats, concrets en un temps i un espai; que acaben contribuint als **efectes de composició**. També incideix en la **creença** que l'essència del Treball Social consisteix a posar en relació el subjecte amb l'entorn i viceversa, de forma recursiva. Per tant, els components individuals s'han de contemplar i posar en consonància amb el context i les interaccions que aquest estableix, com es pot identificar quan manifesta:

... la meua comprensió del treball social, es vincula molt a la comprensió que s'origina de posar en relació al subjecte amb l'entorn i l'entorn en relació al subjecte. Jo dono a entendre que la tasca del treball social és conèixer aquestes accions d'interacció, i convertir els diversos sistemes en recursos per resoldre aquestes problemàtiques ... (B, 186:190).

Possiblement, el que ens apropa més a establir una relació causal entre l'acció, en aquest cas perquè explicava i utilitzava aquella bibliografia en els plans docents; i les variacions que s'han introduït a l'assignatura, és quan es para atenció en les **Creences, els Desitjos i les Oportunitats**. Per exemple, en els plans docents es troba el llibre de Twelvetress (1988), com una de les **creences** que manifesta, pel que és interessant incloure'l com a bibliografia de l'assignatura és que es troba en català, el que suposa un valor afegit. Possiblement, això respongui també a possibles **desitjos i oportunitats**, però no es manifesten en l'entrevista i no es pot extrapolar res d'aquesta consideració, tal com es pot copsar quan verbalitza: “... aquest llibre de Twelvetress és l'únic que estava en català i consideràvem que era una cosa interessant, en el seu moment tenia un interès i jo encara l'utilitzo”(B, 72:74).

Un dels moments contextuals que remarca en la influència del Treball Social, és quan entra en crisi el franquisme i arriben les idees, la bibliografia de la reconceptualització provinents de Sud-Amèrica. La forta influència que exerceix respon al fet que en aquell moment, només s'identifica aquesta com una oportunitat possible que es troba en castellà, la resta de bibliografia en altres idiomes, especialment l'anglès, no es contemplava com **oportunitats** per no estar traduït i perquè l'anglès no era una llengua que en aquells moments s'entengués. Així podem identificar com aquesta la percepció com una **oportunitat possible** que condiciona els continguts dels plans docents de l'assignatura, com es pot copsar en el seu fragment:

Quan ja entra la crisi del franquisme, ens arriben les teories de la reconceptualització latino-americana, per molts motius; entre d'altres perquè era l'únic que teníem, no enteníem res de l'anglès ni es traduïa res de l'anglès, ens arriba allò produït a Latino-Amèrica en aquells moments (B, 93:97).

Aquestes noves oportunitats que va comportar el moviment de la reconceptualització, va ajudar a repensar i en el seu cas modificar la concepció del treball social comunitari; el que incideix en la creença que el treball comunitari no necessàriament només ha de vetllar pel consens, sinó que es pot exercir des del que ell anomena *paradigma de la conscienciació*. Aquesta nova concepció del treball comunitari que l'atribueix a la influència de Paulo Freire, la considera cabdal; de fet ho identifica com un dels elements principals que intenta transmetre en l'assignatura. Aquestes idees les podem identificar en l'entrevista en els següents moments de l'entrevista on manifesta:

... doncs ens arriba el moviment de la reconceptualització, i el moviment de la reconceptualització es Paulo Freire, jo diria, el món del treball social de conscienciació. Això fa que en els anys 70, s'introdueix una variació de com entendre el treball comunitari; en comptes de comprendre-ho en el paradigma del consens comença a dir-se que també es pot fer dins d'un altre paradigma, organitzant les poblacions però dins del paradigma de la

conscienciació, passant per la consciència social, per la mobilització social i aquestes teories contribueixen en bona mida a que els treballadors social s'incorporin a la lluita contra el franquisme en el món professional (B, 99:106);

...jo Paulo Freire l'he utilitzat des del principi, molt, Paulo Freire és un element que és molt importat, (...)jo crec que no hi ha cap llibre de treball comunitari que no compti amb Freire (B, 132:140).

Hi ha un moment de l'entrevista, que considero que aglutina de forma exemplar el que ell ha intentat transmetre en l'assignatura i és quan manifesta:

... del treball social les anomenem treball comunitari; però totes tenen un nucli, intervenir amb la població per aconseguir alguna cosa o organitzar un nucli, crear organitzacions per abordar la comprensió d'algun problema, aquesta és la meua comprensió. Jo diria que ubicar el treball comunitari en aquesta posició és donar-li sentit (B, 212:216)

Es pot identificar la **creença** de la importància de crear una organització per oferir conjuntament una comprensió de la situació, del problema —posar en marxa els **mecanismes moleculars o supraindencionals**— en relació a les idees de Freire (1970). Aquesta comprensió conjunta de la situació afavoreix el procés de conscienciació, el que pot afavorir contemplar noves oportunitats que fins aleshores no es contemplaven com oportunitats possibles, per tant, em qüestiono per què és tan important la conformació de grups, d'accions organitzades en col·lectiu segons el professor Barbero? La resposta és perquè parteix de la **creença** que en la tensió individu-societat o individu-col·lectiu, allò social, el col·lectiu exerceix una major influència en l'individu que l'individu al col·lectiu. Aquesta **creença** comporta l'acció de situar el treball comunitari com un element essencial de la pràctica del Treball Social, tal com s'identifica en el següent moment de l'entrevista:

Sí, la influència exterior és molt potent. En fi, en tota la meua comprensió destaca que per a mi, per comprendre qualsevol cosa l'hem de posar en comú, en context per comprendre qualsevol fenomen; diguem que és l'entorn social i el món el que dona més compte d'aquell fenomen que no forces de tipus personal (...) (B, 204:205).

Els elements centrals del discurs del professor Barbero han estat:

- Que entén que els agents, els col·lectius, les organitzacions comunitàries operen en **sistemes interdependents**, els agents són els gestors de les accions amb una intencionalitat.

- Les **creences**, en relació a la comprensió conjunta o en col·lectiu de la situació que pot modificar els desitjos, amb la importància del *paradigma de la conscienciació* tal com ell ho anomena, en relació a la gran influència que han exercit les idees de Paulo Freire. Les **creences** i els **desitjos** poden propiciar que el ventall que es contempli com **oportunitats** disponibles variï, essent aquests aspectes els que ofereixen una explicació causal intencional de l'acció, del que s'ha explicat en aquesta assignatura.

BIBLIOGRAFIA DELS PLANS DOCENTS –TSC–

Com s'ha comentat anteriorment, l'assignatura de Treball Social Comunitari durant aquest període s'ha ubicat en diferents cursos de l'Ensenyament de Treball Social. Al seu inici, **en el curs 1994-1995 es troba ubicada al primer curs** fins al curs 2000-2001. Durant el curs 2001-2002, es deixa d'impartir l'assignatura per tornar el **curs 2002-2003**, aquesta vegada la trobem en el segon curs; és en el curs **2003-2004** quan s'ubica a tercer curs de l'ensenyament fins al final de període que ens ocupa (curs 2008-2009). Per a l'anàlisi de la bibliografia referenciada en els plans docents, s'han agrupat els plans docents per cursos, per coincidir el canvi d'ubicació de curs amb els canvis més significatius en els plans docents. Les diferents referències bibliogràfiques no necessàriament responen a una única tendència teòrica i, per tant, he trobat que una mateixa obra no necessàriament se subscriu unívocament a un corrent teòric, atès que podem trobar diferents influències en una mateixa obra, com es constata en el transcurs de l'anàlisi de la bibliografia que es mostra a continuació.

Resultats de l'anàlisi de la bibliografia del 1r curs (curs 1994-1995 al curs 2000-2001) –TSC–

En aquesta primera etapa o període que comprèn la ubicació de l'assignatura en el primer curs, les influències en relació a la bibliografia que s'identifiquen per ordre decreixent serien les que fan referència als corrents teòrics **Estructural-Funcionalisme** i **la Teoria de Sistemes**, i el **Marxisme**; per últim, amb la mateixa freqüència **l'Interaccionisme Simbòlic** i el **Positivisme**; tal com mostra la Taula 54.

Taula 54

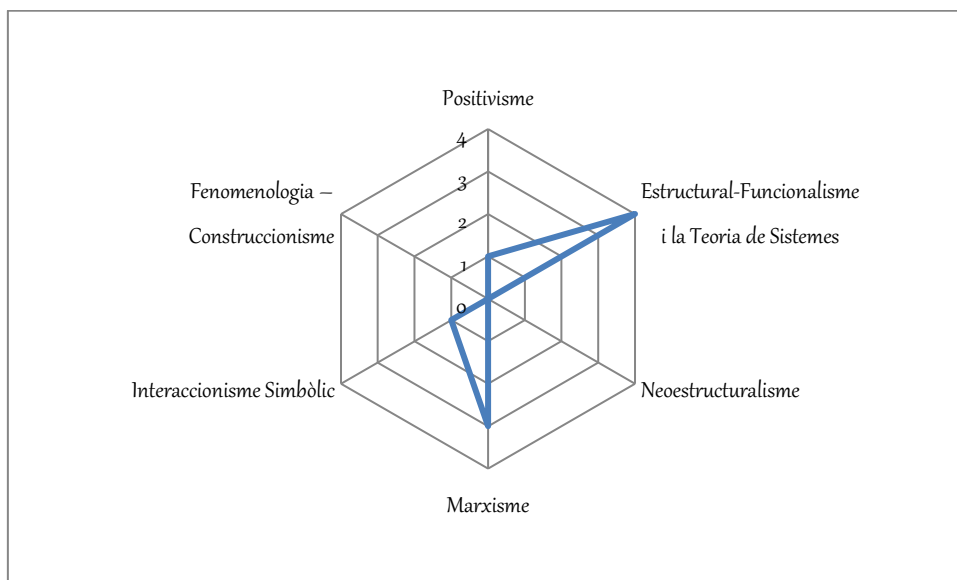
Corrents teòrics identificats en la bibliografia durant el període que compren la ubicació de l'assignatura en el primer curs

	Positivisme	Estructural- Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia- Construccionisme
TOTALS:	1	4	0	3	1	0

Font: elaboració pròpia

Com s'identifica a la Taula 54, el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** és el que s'associa a un major nombre d'obres referenciades a la bibliografia, concretament 4, seguit del corrent del **Marxisme** amb 3 llibres vinculats a aquest corrent; finalment trobem el corrent **Positivisme** i el corrent **Interaccionisme Simbòlic** amb un llibre associat a cada corrent respectivament.

Abans de passar a l'anàlisi de les dimensions associades als corrents identificats, el Gràfic 26 ubica la bibliografia referenciada en els plans docents en un espai multidimensional en relació als corrents teòrics utilitzats per a l'anàlisi.

Gràfic 26. Representació gràfica dels corrents teòrics identificats en la bibliografia durant el període que compren la ubicació de l'assignatura (TSC) en el primer curs

Font: elaboració pròpia

A continuació es presenten els corrents teòrics identificats a la bibliografia i les dimensions associades, de les obres citades en els plans docents:

- Alinsky, S. (1976). *Manuel de l'animateur social: une action directe non violente*. (du Seuil). Paris.
- Barbero, J. M. (1996). *Viure el treball social: reflexions sobre el treball social, l'avaluació i crítica de la intervenció*. Girona: Ajuntament de Girona.
- Freire, P. (1970). *Pedagogía del oprimido*. Madrid: Siglo XXI.
- Marchioni, M. (1987). Reflexiones en torno a la metodología de la intervención social en las nuevas condiciones de hoy. *Documentación Social*, 69, 53–67.
- Twelvetress, A. C. (1988). *Treball de comunitat*. Barcelona: INTRESS.

Corrent teòric Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes **—TSC—**

La identificació del corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** *visió sistèmica de la societat*, incideix més en la perspectiva Sistèmica, entesa la societat, la comunitat, el territori, el barri, com un tot que és el resultat de la interrelació dels diferents agents que conformen el sistema. Aquesta perspectiva, la podem identificar amb l'anàlisi de les dimensions associades a aquest corrent tal com es mostra a continuació.

El corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** es pot identificar, amb els diferents matisos que ens ofereixen les dimensions, en quatre de les obres citades a la bibliografia.

Twelvetress (1988) exposa les dues grans postures del moment, en relació al Treball comunitari per part dels professionals. L'autor distingeix entre l'escola més professionalitzadora, amb una idea del treball social comunitari que opta pel consens; i una altra escola que es decanta més per a la confrontació, més propera a les idees del socialisme. En aquesta dicotomia que presenta Twelvetress (1988) entre escoles, podem identificar la dimensió que fa referència a la **Funció del conflicte anti-funcional**, associada a la primera escola, que mitjançant els grups de pressió vol cercar el consens entre els agents implicats, entre comunitat o entitats comunitàries i l'Administració. Aquesta idea queda ben explicitada en el següent fragment de la seva obra:

Dins del corrent principal del treball social comunitari, existeixen dues perspectives oposades sobre la qüestió, gairebé dues ideologies. La primera es podria definir com l'escola professional, i la segona com l'escola socialista (...)

Els treballadors de comunitat de l'escola professional tendeixen a donar més importància a l'ajuda mútua que no pas a l'activitat dels grups de pressió; i prefereixen col·laborar amb l'Administració local més que enfrontar-s'hi (Twelvetress, 1988, p.15).

Aquesta perspectiva no pretén fer trontollar les estructures de poder, però sí aconseguir millores en relació al grup o comunitat afectada. Subscrivint-se a aquesta perspectiva, Marchioni (1987) centra les seves estratègies del treball comunitari en la idea de consens entre les parts, comunitat i Administració com es pot identificar en aquest breu fragment:

Por lo que se refiere a la dimensión político-institucional de la comunidad, una vez afirmado que el ayuntamiento/municipio es la base fundamental de toda intervención social, hay que decir que el ayuntamiento actual, aun utilizando recursos y contribuciones de otros niveles administrativos, no es viable para estos procesos así como es y así como funciona (fundamentalmente por compartimentos estancos, sin una visión de conjunto y planificada). Tendría que llegar a una efectiva capacidad de promocionar y recoger, dándole sentido real, a los procesos descentralizados de participación. Por lo tanto, hay que hacer avanzar una visión del ayuntamiento que al mismo tiempo que trabaja cada vez más por áreas homogéneas e interrelacionadas a través de momentos planificatorios armónicos, organizando sus políticas en estas visiones, tendrá que ir descentralizando hacia los procesos de participación procedentes desde abajo, momentos y estructuras reales de gestión y de control (Marchioni, 1987, p.58).

Seguint amb Twelvetress (1988), en contraposició l'altra escola té un plantejament diametralment diferent, en el que s'entén el conflicte com a necessari, com un mitjà per tal de replantejar les estructures de poder i la redistribució dels béns materials. En aquesta escola, podem identificar-la els trets que fan referència al corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** i del corrent **Marxisme**. Fent referència al primer corrent es poden identificar trets de la **dimensió Funció conflicte social**, en la que el conflicte social és necessari per portar a terme una transformació de la societat. El següent fragment de la seva obra resulta molt il·lustratiu en relació a aquesta perspectiva:

... Els treballadors comunitaris que he catalogat dins de l'escola socialista no parteixen del mateix punt que els que pertanyen a l'escola professional (...) La seva anàlisi de la qüestió és explícitament socialista o marxista, i consideren el treball comunitari com a part de la lluita de classes per arribar a una societat socialista. Els seus objectius principals són despertar la consciència de la classe treballadora, i ajudar les seves organitzacions a augmentar el seu

poder sobre les institucions que afecten les seves vides; un procés que s'associa, si no s'igualava, amb la lluita per enderrocar el capitalisme, encara que no necessàriament per mitjans revolucionaris (Twelvetress, 1988, p.15).

Alinsky (1976), de manera explícita, se subscriu al que comprèn el contingut de la **dimensió Funció conflicte social**, amb una destacada diferència respecte al que Twelvetress (1988) exposa sobre l'escola socialista. En aquest cas, Alinsky (1976) va més enllà, afirmant que el conflicte és necessari i l'únic camí per canviar la distribució del poder. La creació del conflicte social per part dels grups o comunitats respecte les organitzacions que ostenten el poder, passa a esdevenir l'eina que pot afavorir oportunitats per modificar aquesta situació. En els següents apartats de l'obra, l'autor esbossa clarament aquesta idea de forma sintètica:

L'intérêt (que ce soit celui des individus, d'un groupe, d'une organisation), qui est pour lui la motivation première sur laquelle doit tabler l'animateur; le pouvoir à acquérir par l'organisation pour avoir droit au chapitre et modifier la structure du pouvoir; la tactique du conflit comme technique d'intégration sociale du groupe contestant et de désintégration des fonctions du pouvoir contesté pour conduire celui-ci à la négociation et au compromis.

... Qu'est-ce qui pousse un organisateur à organiser? Une curiosité contraignante qui ne connaît pas de limite. Un vieux dicton assure que la «curiosité est un vilain défaut». De telles mises en garde n'ont aucune prise sur l'organisateur. La vie est pour lui la recherche d'un plan d'ensemble, la recherche de ressemblances dans les différences apparentes, la recherche de différences dans les ressemblances apparentes, la recherche d'un ordre dans le désordre, la recherche d'un sens autour de lui, la recherche d'une façon de se situer par rapport à lui-même, une recherche incessante. Il avance, guidé par la question posée, et se doute bien qu'il n'y a pas de réponse, mais seulement d'autres questions. L'organisateur est porteur du germe contagieux de la curiosité, car un peuple qui commence à se poser des questions est un peuple en passe de prendre le maquis. La remise en question des valeurs acceptées jusqu'alors est le premier pas vers la réforme, qui est elle-même le signe avant-coureur de toute révolution (Alinsky, 1976, p.11 i 131).

La perspectiva que ofereix Barbero (1996) en la seva obra *Viure el treball social: reflexions sobre el treball social, l'avaluació i crítica de la intervenció*, podem identificar com la seva visió del treball social gira en torns a aquests quatre corrents teòrics:

- Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes
- Marxisme
- Interaccionisme Simbòlic
- Positivisme

Parant l'atenció en les dimensions del corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** s'ha de fer referència primordialment al de **Societat com a sistema**, incidint especialment en la interrelació entre les parts, on els efectes de composició s'han d'entendre més enllà de la suma de les parts. Els canvis socials els entén com a canvis no només individuals, els canvis transcendeixen a l'individu.

Corrent Marxisme –TSC–

Prosseguint amb l'obra de Twelvetress (1988), l'escola socialista, com l'autor la cataloga, vol canviar les situacions d'opressió d'una estructura social que afavoreix les desigualtats. El fragment de la seva obra citat anteriorment incideix explícitament en aquesta perspectiva, concretament identifica la **dimensió Classe social**, la **dimensió Consciència crítica** i la **dimensió Procés conscienciació**. L'escola socialista s'identifica amb la perspectiva de la teoria de l'alliberament i amb el procés de conscienciació que proposa Paulo Freire, en el que es pren consciència que comparteixen una mateixa situació d'opressió per la distribució de les forces de poder que operen en l'estructura social imperant. El fet d'identificar les causes d'aquestes desigualtats, facilita el procés per atorgar-li el seu propi sentit a la realitat que viuen, amb la finalitat de modificar les relacions de poders del sistema capitalista i propiciar una redistribució propera a les idees socialistes.

L'obra de Barbero (1996), citada anteriorment, té molt present la **dimensió Consciència crítica** i més concretament des del procés de conscienciació que proposa Freire. Barbero incideix en la importància de la comprensió del problema i les possibles solucions o oportunitats que s'identifiquen com a possibles, més enllà del subjecte, fruit d'un procés dialèctic de la realitat, dels processos relacionals.

Freire (1970), en *Pedagogía del oprimido*, incideix en el procés de conscienciació que es trobaria més proper a la **dimensió Procés de conscienciació**, en la que la paraula esdevé un mitjà per prendre consciència de la seva situació i per transformar el sentit que si li atorga, com es pot identificar en aquest fragment de la seva obra:

Al intentar un adentramiento en el diálogo, como fenómeno humano, se nos revela la palabra, de la cual podemos decir que es el diálogo mismo. Y, al encontrar en el análisis del diálogo, la palabra como algo más que un medio para que éste se produzca, se nos impone buscar, también, sus elementos constitutivos.

Esta búsqueda nos lleva a sorprender en ella dos dimensiones —acción y reflexión— en tal forma solidaria, y en una interacción tan radical que, sacrificada, aunque en parte, una de ellas, se resiente inmediatamente la otra. No hay palabra verdadera que no sea una unión inquebrantable entre acción y reflexión y, por ende, que no sea praxis. De ahí que decir la palabra verdadera sea transformar el mundo (Freire, 1970, p.70).

Corrent Interaccionisme Simbòlic –TSC–

S'incideix en com la nostra concepció del món, del nostre entorn social, es troba subjecte als corrents teòrics i normes que poden variar com a resultat de les successives interrelacions. En l'obra de Barbero (1996), s'identifica la **dimensió Canvi permanent**, com a comprensió que les interrelacions afavoreixen una modificació del significat de les situacions socials de forma recursiva, sent un dels elements centrals en el seu discurs.

Corrent Positivisme –TSC–

Aquest corrent teòric seria un dels que ostenta una representació més marginal, però val la pena destacar-ho per ser una de les preocupacions que també es va contemplar en l'entrevista. En l'obra citada de Barbero (1996), s'identifica el seu esforç per dotar la disciplina del Treball Social amb una metodologia científica com a camí per evidenciar el coneixement de la realitat i dotar-se d'elements per interaccionar amb altres disciplines acadèmiques amb les mateixes eines. Aquesta perspectiva la contemplaria la **dimensió Metodologia científica**. En aquest fragment s'explicita aquesta concepció de la metodologia científica en el Treball Social:

La investigació avaluativa és un instrument que pot ajudar a la presa de decisions sobre la intervenció que s'ha de prendre. L'avaluació elabora una sèrie de judicis sobre la forma en què s'estan fent les coses, els resultats i els impactes que s'estan produint, i la relació d'aquests resultats amb la intervenció. L'efecte més important d'una avaluació és permetre que els canvis siguin més ràpids perquè les conclusions arribin abans (...) Es tracta d'un tipus d'avaluació particular que podríem caracteritzar, d'una banda, per la seva sistematització; i per una altra, per la seva imbricació en la intervenció. És una model d'avaluació que no es pot qualificar d'avaluació de línia tova, sinó que utilitza un cert aparell metodològic i tècnic procedent del món de la investigació científica (Ibíd., p.73-74).

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE LA BIBLIOGRAFIA 2n curs (2002-2003) –TSC–

A continuació, em centraré en l'assignatura de Treball Social Comunitari durant el període que comprèn el curs 2002-2003, que és quan s'ubica en el segon curs de la Diplomatura en Treball Social. La Taula 55 mostra la bibliografia referenciada en el pla docent en aquest període respecte als corrents teòrics.

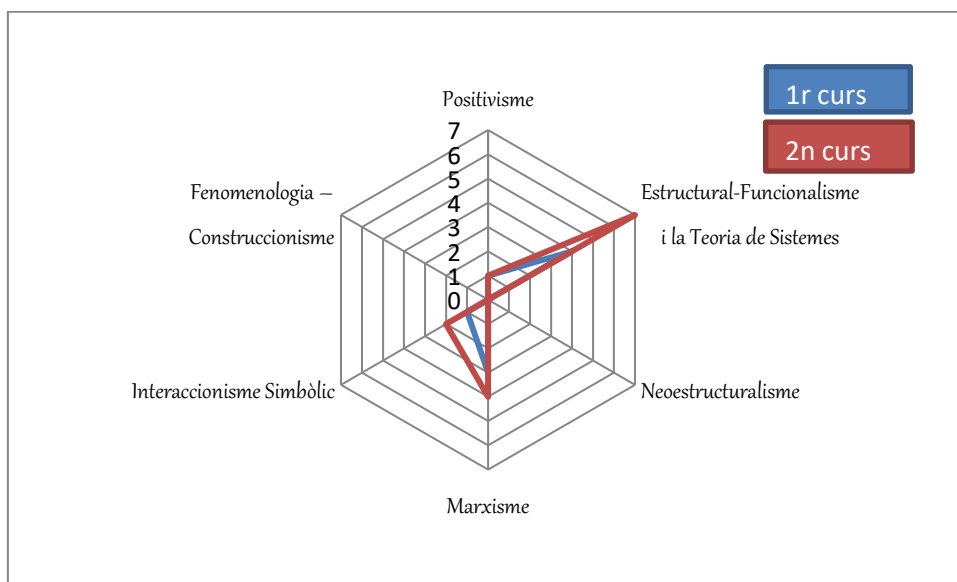
Taula 55

Corrents teòrics identificats en la bibliografia durant el període que compren la ubicació de l'assignatura en el segon curs

	Positivisme	Estructural- Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia- Construccionisme
TOTALS:	1	7	0	4	2	1

Font: elaboració pròpia

El corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, i el **Marxisme** segueixen essent els que tenen més representació, també es troba representació de l'**Interaccionisme Simbòlic** i el **Positivisme**. El Gràfic 27 representa la bibliografia referenciada en els plans docents en un espai multidimensional en relació als corrents teòrics utilitzats per a l'anàlisi, durant el primer curs i en el segon curs.

Gràfic 27. Ubicació de la bibliografia referenciada en els plans docents en un espai multidimensional en relació als corrents teòrics utilitzats per a l'anàlisi, durant el primer curs i en el segon curs

Font: elaboració pròpia

El Gràfic 27 mostra de forma més il·lustrativa, com es consoliden els corrents teòrics amb una major presència en l'etapa anterior, **l'Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, i **el Marxisme**; també comença a incrementar-se les perspectives que he identificat com hermenèutica, que inclou **l'Interaccionisme Simbòlic**.

A continuació, presento els corrents identificats a la bibliografia, així com les dimensions associades a cada corrent. Només es comentarà la bibliografia incorporada respecte als plans docents de la primera etapa, donat que la bibliografia d'aquesta es va mantenint en etapes posteriors, això es té en compte també per quantificar les freqüències de les dimensions identificades.

Corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes –TSC–

Aquest corrent teòric s'identifica en els següents dos llibres a la bibliografia del pla docent:

- Lillo Herranz, N., i Roselló Nadal, E. (2001). *Manual para el trabajo social comunitario*. Madrid : Narcea.
- Marchioni, M. (1969). *Comunidad y desarrollo*. Barcelona : Nova Terra.

Les dues obres parteixen del que comprèn la **dimensió Societat com a sistema**, en aquest cas a un nivell més micro, de comunitat, de grup, en la que la interacció dels agents del sistema, els individus i organitzacions acaben per sustentar l'entramat social com si es tractés d'un tot.

En el cas del llibre de Marchioni (1969), incideix en la impossibilitat de la neutralitat de la metodologia, en aprofitar el que aporta la comunitat com a punt de partida per plantejar les modificacions d'aquesta. Possiblement, el que resulta més interessant per a la recerca és com es concep la intervenció a la comunitat. La seva concepció de la persona que viu, es desenvolupa en comunitat, sent aquesta el fruit de les interrelacions dels agents. El nivell de participació i implicació en la comunitat dels diferents agents es planteja com un acte lliure, no imposat, incidint en l'estratègia dels tres cercles o les teories dels tres cercles com l'autor anomena. En aquest sentit segueix present, com en el llibre d'aquest autor citat anteriorment, la idea de consens no rupturista entre els agents de la comunitat que contempla la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**, de forma menys accentuada. Aquestes idees es poden identificar en els següents fragments del llibre:

En efecto, no existe una metodología neutral o neutra que valga para cualquier finalidad: evidentemente la metodología e incluso las técnicas tiene que ser coherentes con los planteamientos teóricos, los principios inspiradores y las finalidades intrínsecas del trabajo comunitario (...) Este tiene que partir de lo existente, tanto por lo que a las condiciones sociales de la comunidad se refiere, como por los recursos con los que cuenta. Se va a incidir

en el uso de estos recursos y se va a plantear una reconversión paulatina y parcial de los mismos, de otra forma es imposible modificar las cosas; pero no se plantea una sobreposición de nuevos recursos a los existentes (...).

(...) A diferencia de no hace muchos años, hoy en día toda comunidad está dotada de recursos técnicos y profesionales para atender las demandas de la población. Resulta oportuno dejar claro que la intervención comunitaria sólo puede hacerse con el concurso del conjunto de ellos, y no puede ser llevada a cabo por uno solo, sobreponiéndose a todo lo que ya está funcionando.

(...) En este proceso y en estas relaciones, no todo el mundo puede participar de la misma manera. La praxis también nos ha enseñado que cada persona (o grupo, asociación o servicio) tiene que elegir libre y autónomamente el nivel o el grado de implicación en el proceso.

(...) La necesidad de que los protagonistas se escuchen y comuniquen mutuamente es intrínseca al proceso comunitario. Sin comunicación y sin osmosis permanente y sistemáticamente, las relaciones se estancan o se enquistan. Pero el hecho de comunicarse y de escucharse recíprocamente no se da de manera espontánea, sino en momentos puntuales y, en general, en ocasión de conflictos, cuando se plantea claramente la exigencia de comprender las razones o motivos del otro, para poder llegar a algún tipo de acuerdo (Marchioni, 1969, p.7, 9-10, 15 i 91).

Lillo i Roselló (2001) ofereixen la perspectiva del que s'entén per comunitat des de la mirada de diferents disciplines, la Sociologia, la Psicologia i el Treball Social. En tractar-se d'un manual, transita per la perspectiva de diferents autors i no ofereix una visió unívoca del Treball Social Comunitari, s'ha identificat la **dimensió Societat com a sistema**, en què l'individu forma part i interactua en un territori, en una població; comparteix les necessitats expressades per l'entorn en el qual es desenvolupa i dels recursos a què pot accedir, essent ell reproductor d'aquesta realitat.

Corrent Marxisme –TSC–

Aquest corrent teòric, en aquesta segona etapa, es troba en quatre dels llibres de la bibliografia referenciada en el pla docent; en aquest cas es mantenen els tres llibres identificats amb aquest corrent teòric de l'etapa anterior i s'incorpora el llibre d'Ander-Egg, E. (1982), *Metodología del trabajo social*, associat a la **dimensió Consciència crítica**. Parteix de què el poble es troba oprimat per la distribució desigual de la riquesa que imposa el sistema capitalista i

s'ha d'alliberar, la seva estratègia alliberadora comporta prendre consciència de la seva situació d'opressió, per plantejar-se estratègies d'alliberament. Aquesta perspectiva la podem identificar en aquest fragment:

... el trabajador social no es indiferente a los resultados, y esto es lo que lo impulsa, cuando las circunstancias no son favorables, a aprovechar todo lo que no obtaculice su trabajo. Actúa porque cree, espera y desea la liberación del pueblo, que es su propia liberación en razón de su inserción en la práctica social del pueblo y de su proyecto político ... (Ander-Egg, 1982, p.33).

Corrent Interaccionisme Simbòlic –TSC–

A aquest corrent teòric ja identificat en la bibliografia de l'etapa anterior, s'ha d'incorporar el llibre:

- Robertis, C. de, i Pascal, H. (1994). *La Intervención colectiva en trabajo social : la acción con grupos y comunidades*. Buenos Aires.

L'argumentació que justifica la manera d'intervenir per part del treballador social transita en el que contempla la **dimensió Societat com a percepció mental**. De Robertis i Pascal (1994) li atorga molta importància a què és important per l'individu o col·lectiu, que conformen aspectes significatius per a ell i que es va (re)significant amb l'experiència social, les interrelacions que manté i la cultura que comparteix. Per tant, és molt important contextualitzar al client o usuari en un temps i en un espai per intentar entendre la seva posició. Aquesta perspectiva es pot copsar en el transcurs del llibre, només cito aquest fragment a tall d'exemple:

En una intervención con un individuo o una familia, la dimensión colectiva se nos presenta en dos formas: en primer lugar, hay que volver a situar a la persona en los diversos grupos a los que pertenece: familia, tiempo libre, trabajo, vecindad, amigos (...). Toda persona, incluso aislada, forma parte de los grupos que existen en la vida social. Se la tiene también que ubicar en su entorno o contexto social particular. Ese entorno tiene una vida cultural, una vida asociativa, deportiva, comercial (...) en el seno de las cuales, el individuo evoluciona, se realiza como persona, se debate y lucha. A veces, sería también necesario reubicar a la persona en el seno de la red de relaciones significativas que mantiene con personas y grupos, a veces alejadas geográficamente, pero que constituyen los apoyos de solidaridad, de ayuda y lazos afectivos más importantes. La toma en consideración de la red relacional significativa de las personas es cada vez más utilizada en la intervención de los trabajadores sociales (Robertis i Pascal, 1994, p.15-16).

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE LA BIBLIOGRAFIA 3r curs (curs 2003-2004 al curs 2008-2009) –TSC–

En aquest període de l'assignatura de Treball Social Comunitari, en la que s'ubica en el tercer curs de l'ensenyament de Treball Social i es manté fins al final del període temporal que comprèn la recerca. La Taula 56 representa la freqüència dels corrents teòrics identificats en els documents referenciats als plans docents durant aquest període.

Taula 56

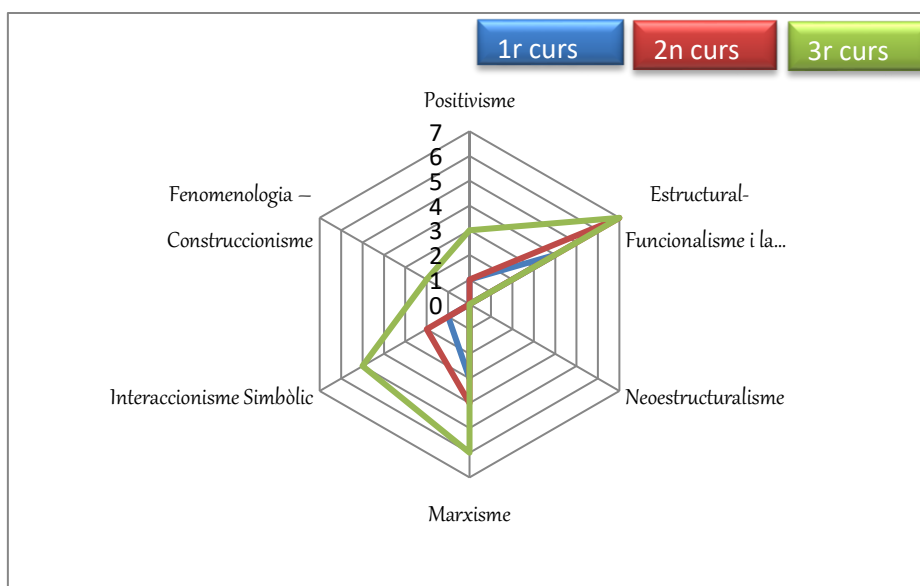
Corrents teòrics identificats en la bibliografia durant el període que comprèn la ubicació de l'assignatura durant el tercer curs

	Positivisme	Estructural- Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia– Construccionisme
TOTALS:	3	7	0	6	5	2

Font: elaboració pròpia

Els corrents amb més representació en la bibliografia referenciada en els plans docents durant aquest període, serien els que fa referència a l'**Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, el **Marxisme** i l'**Interaccionisme Simbòlic**; a continuació es troba el **Positivisme** i la **Fenomenologia–Construccionisme**, respectivament.

El Gràfic 28 mostra en un espai multidimensional la freqüència amb què s'han identificat els corrents en la bibliografia referenciada en els plans docents durant els tres períodes.

Gràfic 28. Freqüència amb què s'han identificat els corrents teòrics en la bibliografia referenciada en els plans docents durant els tres períodes. Font: elaboració pròpia.

Com es pot identificar en el Gràfic 28, en el transcurs de l'assignatura es consoliden amb una major presència els corrents teòrics **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, i el **Marxisme** i el **corrent Positivisme**. El que resulta un canvi significatiu, és la major presència durant el transcurs de l'assignatura —de forma més destacada a partir de la ubicació de l'assignatura al 3r curs— dels corrents que es trobarien dins del que he anomenat anteriorment perspectiva heurística, que comprendria els corrents **Interaccionisme Simbòlic** i el corrent **Fenomenologia–Construccionalisme**. Sembla que hi ha certa tendència a aquesta perspectiva, amb l'anàlisi global del període de l'assignatura es podrà identificar si aquesta tendència persisteix.

A continuació, presento els corrents teòrics identificats a la bibliografia i a les dimensions associades a cada corrent durant aquest període.

Corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes –TSC–

A aquest corrent teòric, s'incorpora a la bibliografia dels plans docents la següent obra:

- Barbero, J. M., i Cortès Izquierdo, F. (2005). *Trabajo comunitario, organización y desarrollo social*. Madrid : Alianza.

En aquesta s'identifica la **dimensió Societat com a sistema**, destacant la importància que se li concedeix al grup respecte a l'individu, la funció que cada individu té sentit en la mesura que contribueix en benefici del sistema. Aquesta característica s'identifica en un dels fragments de l'obra a tall d'exemple:

En el Trabajo Comunitario, el grupo aparece como sujeto protagonista de unas relaciones que pretenden la redensificación o la reconstrucción social (relaciones grupales, interpersonales, proyección en espacios externos al propio grupo). El protagonista fuerte de esta manera de abordar situaciones sociales —y no debe olvidarse— es el grupo, de la organización social que se ha constituido (...) En este abordaje, la persona y las situaciones sociales personales toman un papel secundario (...) Lo esencial en este abordaje son las situaciones sociales colectivas ... (Barbero i Cortès Izquierdo, 2005, p. 22-23).

Corrent Marxisme –TSC–

Aquest corrent teòric s'identifica en la següent incorporació a la bibliografia dels plans docents:

- Freire, P. (1969) El rol del trabajo social en el proceso de cambio. *Hoy en el Trabajo Social*, 16-17.

L'element central de què parteix Freire (1969), com a procés de canvi és el que contempla la **dimensió Consciència crítica**, oposant-se al que l'autor anomena *consciència ingènua*, una mirada simple i supèrflua de la realitat social. Freire parteix d'un auto-qüestionament de la pròpia posició per tal de projectar un nou futur, com s'identifica en aquest fragment:

... el trabajador social que actúa en una realidad que permanece, para a su vez cambiar, necesita estar advertido de que, como hombre, solamente se puede atender o explicar a sí mismo como un ser en relación con esta realidad; de que su quehacer en esta realidad se da con otros hombres, tanto cuanto condicionados por la realidad dialécticamente permanente y cambiante y que, finalmente, necesita conocer la realidad en la cual actúa con otros hombres (Freire, 1969, p.15).

Corrent Interaccionisme Simbòlic –TSC–

Aquest corrent teòric l'identifiquem en les següents obres de la bibliografia:

- Barbero, J. M., i Cortés Izquierdo, F. (2005). *Trabajo comunitario, organización y desarrollo social*. Madrid : Alianza.
- Llobet, Marta; Cortés, Ferran; Alemany, R. (2004). Proyecto de investigación/acción en trabajo social comunitario: la construcción de prácticas participativas. *Portularia*, 4, 445-454.

En el llibre de Barbero i Cortès (2005), s'identifica la **dimensió Societat com a percepció mental**, on s'incideix en les potencialitats que ofereix el grup als seus membres com a espai privilegiat per a les interrelacions socials; espai per tal de compartir experiències que permeten modelar conjuntament un significat de les situacions que comparteixen i permeten atorgar a l'individu un paper dins de l'organització, una identitat. Aquesta dimensió es troba en aquest fragment del llibre:

Las experiencias organizativas son un espacio social y un instrumento para la construcción de definiciones, interpretaciones, visiones y lecturas comunes de las problemáticas y de los proyectos de intervención. La acción comunitaria aparece como un encuentro cultural, un espacio de intervención vital con los demás que devienen un evento decisivo en el proceso de cambiar la perspectiva de uno mismo. El trabajo en equipo de los miembros de la organización y el conocimiento mutuo permiten que ciertos <<a priori>>, <<imágenes>>, <<resistencias>> se desbloqueen como efecto del encuentro y de las negociaciones. Además, se produce una diversificación de los modelos intelectuales, una ampliación de las percepciones y análisis (...) Son un espacio social y un instrumento de creación de identidades colectivas y grupales; un instrumento de creación de imágenes y autoimágenes, de nuevas identidades (Barbero i Cortès Izquierdo, 2005, p.52-53).

En el cas de l'article de Llobet, Cortés i Alemany (2004), expliciten la seva posició envers el sistema en què opera la realitat social, en sistemes oberts, en el que el significat i (re)significat es va modificant com a producte de la interacció social. Aquest argument s'identifica amb la **dimensió Carvi permanent**, com es pot copsar en aquest fragment:

La utilización de metodologías de Investigación-Acción Participativa en la intervención comunitaria nos obliga a tomar en consideración dos aspectos: por un lado, la necesidad que estas aplicaciones se realicen desde un enfoque interdisciplinar; y, por otro lado, reconocer que estamos ante situaciones sociales complejas, que por lo tanto, no podremos predeterminar los resultados de las orientaciones de antemano, y ello supone aceptar el riesgo y aprender a manejarse en la incertidumbre (Llobet, Cortés, Ferran; Alemany, 2004, p.448).

Corrent Fenomenologia – Construcció – TSC –

En aquest corrent teòric s'incorpora la següent bibliografia dels plans docents:

- Barbero, M. (2003). El método en el Trabajo Social. En Fernández García, T., i Alemán Bracho, C., *Introducción al trabajo social*. (p. 394-419). Madrid: Alianza.
- Llobet, M. (2004). El Trabajo Social Comunitario como una oportunidad y estrategia para poder repensar, trans-formar y co-construir la organización de la atención primaria en Servicios Sociales. *Revista de Servivios Sociales Y Política Social*, 66, 63–76.
- Rebollo, Ó., Pindado, F., i Martí, J. (2002). *Eines per a la participació ciutadana : bases, mètodes i tècniques*. Barcelona : Diputació de Barcelona. Patronat Flor de Maig.

El replantejament que proposen de l'atenció primària en els serveis socials respon al fet que es posicionen principalment des de la perspectiva construccionista, en la que el coneixement de la realitat social són fruit dels processos de la vida quotidiana, dels processos de tipificació de la realitat social que incorporen les persones que ho viuen; no serveix partir d'un coneixement unidireccional. S'identifiquen dues dimensions, la **dimensió Abandó de pressupòsits** i la **dimensió Significat negociat**, on el significat de la realitat, dels esdeveniments no és constant, es troba sotmès a variacions. Els serveis socials han de respondre a aquest nou significat amb estructures flexibles, tal com s'identifica en aquest fragment de l'article de Llobet (2004):

... las formas y/o mecanismos que se han utilizado para hacer frente a esta situación de presión asistencial, no han sido suficientes y/o eficaces para resolver el desbordamiento y colapso que vive el sistema de servicios sociales (...) la imagen actual de incapacidad del sistema ha generado mucha insatisfacción por parte de todos los actores sociales y ha replegado a la atención primaria en una difícil encrucijada, que no sólo debe identificarse como una amenaza o dificultad, sino que a nuestro entender puede y debería ser una oportunidad para poder re-pensar el actual modelo que se identifica como caduco y obsoleto (...) En contraposición a todo este análisis sobre el panorama actual de la atención primaria en servicios sociales, queremos presentar y compartir el enfoque de entender el trabajo social comunitario como una oportunidad y, al mismo tiempo, como una estrategia para poder re-pensar la actual organización de la atención primaria, así como fijar las bases desde la aplicación práctica para poder transformar y co-construir otro modelo de atención primaria en nuestros barrios, pueblos y ciudades, vertebrado a partir de la acción comunitaria (Llobet, 2004, p.65 i 70).

Rebollo, Pindado i Martí (2002) també comparteixen la concepció de la **dimensió Abandó de pressupòsits**, com una idea central en l'estratègia de la participació ciutadana i en l'auto-educació que genera canvis, tal com s'identifica en aquest fragment de l'obra:

La pràctica ens demostra cada dia que el principal instrument per al canvi és la gent. Nosaltres som els que canviem i, en fer-ho, aconseguim canviar les coses. A aquest tipus de canvi, l'anomenen educatiu i, per tant, per fer que les coses canviïn, ens hem d'educar; perquè estem parlant del canvi de la gent (...) L'educació –el canvi– és en valors, en actituds, en formes de relacionar-se (tant en la cooperació com en el conflicte), i només és possible des de la pràctica: és la pràctica quotidiana la que, ens agradi o no, ens educa. És per aquest camí, que hem de començar a construir de nou per on es transforma el col·lectiu. No es pot començar la casa per la teulada (...) Entendre els processos participatius com a processos educatius és per a nosaltres d'una gran transcendència, ja que ens obliga a fixar

l'atenció en aspectes que tot sovint no tenim en compte. Ens referim als aspectes més quotidians (Rebollo, Pindado, i Martí, 2002, p.18).

Barbero (2003) també s'identifica amb la **dimensió Significat negociat**, per tal d'aproximar-se i participar del significat des de la (co)construcció com a posició del treballador social. En aquest fragment de la seva obra s'identifica aquesta dimensió:

Una situación es una problemática adecuada al Trabajo Social cuando es intersubjetiva; es decir, definida, elaborada y/o sentida como situación que se ha de tratar por los sujetos destinatarios y por los profesionales. La construcción de esa comprensión intersubjetiva, sólo puede realizarse a través de una escucha y un diálogo en los que se encuentren y se contrasten las comprensiones diversas de las situaciones sociales que abordamos y de las posibles soluciones. La aproximación a la diversidad de los puntos de vista es el resultado de un proceso de diálogo, de comunicación entre las partes que se prolonga en todos los momentos u oportunidades de la intervención social (Barbero, 2003, p.401).

Corrent Positivisme –TSC–

Aquest corrent teòric s'identifica en dos llibres de la bibliografia dels plans docents, concretament en:

- Barbero, M. (2003). El método en el Trabajo Social. En Fernández García, T., i Alemán Bracho, C., *Introducción al trabajo social*. (p. 394-419). Madrid: Alianza.
- Barbero, J. M., i Cortès Izquierdo, F. (2005). *Trabajo comunitario, organización y desarrollo social*. Madrid : Alianza.

Les dues obres citades posen l'èmfasi en la **dimensió Metodologia científica**, afirmant que el Treball Social orienta la seva metodologia a la metodologia científica per portar a terme la seva activitat, per aproximar-se al coneixement de la realitat social i contribuir a un corpus de coneixement de la disciplina. En el següent fragment de l'obra de Barbero (2003) es pot identificar aquesta dimensió:

... el Trabajo Social se orienta en base a medios y criterios científicos. Ello podemos afirmarlo por varias razones, entre las que quiero subrayar las siguientes:

- a) En primer lugar, porque se sirve de procedimientos que le conectan con las formas de hacer propias de la actividad científica.
- b) En segundo lugar, porque se sirve de conocimientos y teorías, sean propias o procedentes de otras ciencias, para realizar comprensiones satisfactorias.
- c) En tercer lugar, porque se sirve del pensamiento sistemático y del examen lógico para argumentar dudas, y poner en relación sus proposiciones (Barbero, 2003, p.394).

Aquesta mateixa afirmació i amb la mateixa argumentació, s'identifica en l'obra de Barbero i Cortès (2005).

TEMARI: corrents i dimensions identificades en els plans docents –TSC–

Com s'ha comentat anteriorment, el temari dels plans docents és la font d'informació que menys evidències aporta a la recerca, perquè només enuncia què es pretén desenvolupar en l'assignatura, generalment de forma generalista, i això no permet associar-lo de forma sustentada amb els corrents teòrics d'anàlisi.

Tot i això, podem trobar alguns apartats del temari que ofereixen alguns elements per associar-ho amb alguns dels corrents utilitzats per a l'anàlisi.

En pla docent del curs 1995-1996, en el punt 9 del temari exposa:

Abordatge fenomenològic i treball social participatiu. Contra les "evidències" i la il·lusió de la transparència.

En aquest cas, s'ofereixen indicis que faria referència al que contempla el corrent **Fenomenologia – Construccionisme**, però no aporta suficients elements per poder fer l'associació amb cap dimensió. La resta de plans docents només anuncien temàtiques de manera que no es pot extrapolar una associació amb els corrents teòrics.

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE L'ASSIGNATURA DE TREBALL SOCIAL COMUNITARI (curs 2009-2010 al curs 2012-2013)

A partir del curs 2009-2010, deixa la coordinació i la docència en aquesta assignatura el professor Manel Barbero, i l'assumeix el professor Ferran Cortés. Si bé es troba una continuïtat en molts aspectes, l'anàlisi en profunditat de l'entrevista al professor Cortés, de la bibliografia referenciada als plans docents i el temari d'aquests ofereixen matisos significatius, com s'exposa a continuació.

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE L'ENTREVISTA AL PROFESSOR CORTÉS —TSC—

La Taula 57 resumeix la freqüència en les que s'ha identificat els diferents corrents teòrics utilitzats per portar a terme l'anàlisi.

Taula 57

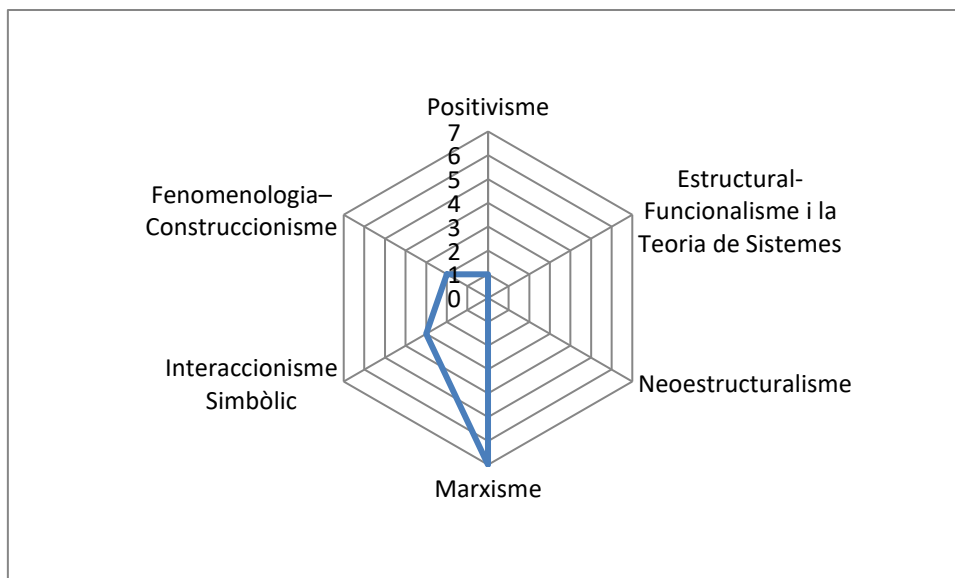
Identificació dels corrents teòrics en l'entrevista al professor Cortés

	Positivismisme	Estructural- Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia- Construccionalisme
TOTALS:	1	0	0	7	3	2
%	7,7%	0,0%	0,0%	53,8%	23,1%	15,4%

Font: elaboració pròpia

Els corrents teòrics que ostenten una major presència són el **Marxisme**, l'**Interaccionisme Simbòlic** i el corrent **Fenomenologia-Constructivisme**, representant el 53,8%, el 23,1% i el 15,4% respectivament, aquests serien els corrents teòrics centrals que s'han identificat a l'entrevista. Amb una menor representació, amb el 7,7%, s'ha identificat el corrent **Positivismisme**.

El Gràfic 29 representa en un espai multidimensional els corrents referenciats en la metodologia per portar a terme l'anàlisi, ubicant en aquest els corrents identificats en l'entrevista al professor Cortés.

Gràfic 29. Representació gràfica dels corrents teòrics identificats en l'entrevista al professor Cortés

Font: elaboració pròpia

Resultats de l'anàlisi dels conceptes que s'han identificat a l'entrevista –TSC–

En aquest apartat faré referència als corrents teòrics identificats en l'entrevista i a les dimensions amb les quals se l'associa.

Corret Marxisme –TSC–

El corrent teòric **Marxisme** és el que ostenta una major presència, com un dels corrents teòrics presents en l'ensenyament de l'assignatura de Treball Social Comunitari, concretament amb una freqüència de 7 com es pot veure a la Taula 57. L'anàlisi de les dimensions identificades, associades a aquest corrent teòric en l'assignatura, tenen una especial rellevància en la franja que es troba més propera a les teories de l'alliberament, especialment amb la perspectiva de Freire (1970). Les idees principals que es van repetint durant l'entrevista són la importància d'identificar les situacions d'opressió, de desigualtat, per poder abordar-les des d'un procés de conscienciació, i poder desenvolupar accions col·lectives per intentar revertir-les o propiciar una modificació que afavoreixi la seva situació.

La Taula 58 mostra les dimensions identificades associades al corrent Marxisme

Taula 58

Dimensions identificades relacionades al corrent teòric Marxisme

	Consciència crítica	Procés conscientització	**Sense dimensió
Resultat	2	2	3
Fragments entrevista identificats	(B, 30:36) (C, 139:142)	(C, 100:104) (C, 209:218)	(C, 90:92) (C, 123:124) (C, 201:203)

¹Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

**Fan referència als moments de l'entrevista en el qual l'entrevistat reconeix explícitament la influència d'aquest corrent.

Dimensió Consciència crítica –TSC–

Aquesta dimensió la identifiquem en dos moments de l'entrevista; en un primer moment, incideix en la importància d'identificar aquells aspectes de la societat que ens produeixen insatisfacció, que s'identifiquen com una opressió i desigualtat, per considerar i intentar portar a la pràctica accions col·lectives per canviar aquestes situacions, tal com evidencia el següent fragment de l'entrevista:

... quan ens situem en el Treball Social, i també dins de la Sociologia aplicada com per exemple es l'article de Martí, hi ha una proposta de canvi, aquesta societat no ens agrada i aquí evidentment hi ha una certa adscripció a les teories conflictivistes de tipus marxista, en el sentit de reconèixer la desigualtat les opressions; que la societat està estructurada desigualment, i que hi ha una distribució del poder inadequada. I el que cal fer en les propostes d'intentar canviar aquesta realitat, fer una reconfiguració de les situacions de poder ... (C, 30:36).

Posteriorment, també s'identifica aquesta dimensió com a nuclear en el Treball Social Comunitari, en aquells aspectes o causes que s'identifiquen com a opressores, reconèixer les noves oportunitats de canvi que ofereix l'acció col·lectiva per tal de projectar accions per portar a terme, com exemplifica aquest fragment de l'entrevista:

... hem de poder identificar quina és aquella realitat que nosaltres podem canviar, que podem influir o què depèn de nosaltres, per ser capaços de construir en el nostre context quotidià una realitat diferent, en la que millori la convivència ... (C, 139:142).

Dimensió Procés conscienciació –TSC–

Aquesta dimensió es troba representada en la mateixa proporció que l'anterior, sent una dimensió nuclear en l'assignatura. El professor Cortés considera imprescindible prendre consciència de la posició que un ocupa com a individu, com a grup de pertinença en l'estructura social i que condicionen el marge de maniobra, les oportunitats que es contemplen com a plausibles, tal com es pot copsar en el següent fragment de l'entrevista:

... és molt rellevant perquè els estudiants ho entenguin, la idea que la societat, que per entendre la societat hem de poder adonar-nos de què hi ha una sèrie de condicionants, determinants socials de l'estructura sobre els individus i sobre els grups, que evidentment redueixen els nostres marges de maniobra, tant dels subjectes siguin individuals, grupals o col·lectius ... (C, 100:104).

El segon moment de l'entrevista, en què s'identifica aquesta dimensió encara expressa de forma més explícita la proximitat amb la perspectiva de Freire (1970), incidint la importància de detectar les situacions d'opressió i com s'han arribat a incorporar com a pròpies aquestes situacions, tal com s'identifica en aquest moment de l'entrevista:

El meu interès serà com aquestes persones són capaces de construir una mirada de la realitat, que els sigui més alliberadora i, per tant, com els allibera de la interiorització que han fet de la situació d'opressió; perquè ja sabem que la desigualtat no només es construeix a base d'estructures externes, sinó internes també; com aquestes persones pobres, aquestes persones en situació de desigualtat que potser no és d'ells, sinó que ja ve de família, com aquestes persones han interioritzat la seva inferioritat, han interioritzat la seva desconfiança, la seva impossibilitat de prosperar, la seva impossibilitat d'estudiar, no estudio perquè no serveixo, com han interioritzat que han d'ocupar unes posicions poc potenciadores o poc satisfactòries (C, 209:218).

Hi ha tres moments de l'entrevista, on s'identifica la influència del corrent **Marxisme** en l'assignatura de Treball Social Comunitari, però no s'especifica des de quina perspectiva o elements, que em permeti associar-los a una de les dimensions del corrent teòric. Considero rellevant identificar aquests moments de l'entrevista, però no tinc dades que em permetin associar-lo a una les dimensions, seria quan comenta que:

... jo, per comprendre la desigualtat social o la societat d'una manera global, estructural, em va molt bé el marxisme; el marxisme a mi em dóna o apunta molt bé com s'ha estructurat desigualment la societat (...). Sí, jo crec que des del punt de vista estructuralista és més una mirada, les teories dels conflicte, marxisme i tots els seus derivants, per la mirada estructuralista ... (C, 123:124),

Finalment, en aquest fragment de l'entrevista, el professor Cortés manifesta que les teories de l'alliberament tenen un paper molt rellevant:

... Si m'hagués d'inclinar, en el sentit de què és el que més t'il·lumina?, a mi m'il·lumina més concretament aquestes lectures que les tinc com a llibres de capçalera, més de construccionisme social i també les teories de l'alliberament ... (C, 201:203).

Corrent Interaccionisme Simbòlic –TSC–

L'**Interaccionisme Simbòlic** és un dels corrents teòrics centrals d'aquest període i amb una especial rellevància de la **dimensió Procés social creador de realitats**. Com es pot copsar a continuació, la qüestió de la naturalesa mental de la societat de la qual ens parla Cooley (1966) es troba molt present. La que considera que la societat és un producte que genera cada individu utilitzant com a matèria prima la relació amb els altres, les idees sobre els altres, en relació a les seves experiències. Posant un especial èmfasi en l'assignatura en el procés, aquest és un dels punts neuràlgics de l'estratègia d'intervenció en el Treball Social Comunitari, que es verbalitza durant el transcurs de l'entrevista al professor Cortés. És per aquesta raó, per la rellevància del caràcter processual, s'ha associat a la dimensió **Procés social creador de realitats**.

Taula 59

Dimensions identificades associades al corrent teòric Interaccionisme Simbòlic

	Procés social creador de realitats	**Sense dimensió
Resultat	3	1
Fragments entrevista identificats*	(C, 163:167) (C, 178:183) (C, 97:99)	(C, 90:94)

*Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

**Fan referència als moments de l'entrevista en els quals l'entrevistat reconeix explícitament la influència d'aquest corrent.

Dimensió Procés social creador de realitats –TSC–

En el Treball Social Comunitari, els processos que emergeixen de les interaccions dels col·lectius, dels grups en què es participa, és on ha d'incidir la tasca del treballador social que vol portar a terme treball comunitari. Aquests processos conformen, de manera recursiva, nous significats a les situacions i experiències que viu l'individu que participa d'aquesta col·lectivitat, aquesta dimensió es pot identificar en el següent fragment de l'entrevista:

... però després per poder analitzar, entendre les situacions socials micro, per tant com funcionen els processos de construcció col·lectiva va molt bé l'interaccionisme simbòlic i la fenomenologia i el construccionisme social, perquè en definitiva és aquest el nostre objecte principal ... (C, 163:167).

De forma no tan explícita, però incidint en la generació de realitats com a producte d'una lògica col·laborativa, es pot identificar el següent fragment:

... hem de poder identificar quina és aquella realitat que nosaltres podem canviar, que podem influir o que depèn de nosaltres, per ser capaços de construir en el nostre context quotidià una realitat diferent, en la que millori la convivència, en la que hi hagi lògiques col·laboratives que ens permetin tenir més possibilitats de cobrir les nostres necessitats bàsiques ... (C, 178:183).

També s'identifica la rellevància d'aquesta dimensió en el següent fragment de l'entrevista, on se li atorga un nou significat a la realitat social i com propiciar-ho:

... per allò micro, em serviran molt més aquestes teories que posen l'èmfasi no tant en els determinants o condicionants socials, sinó en la possibilitat que tenen els actors de construir la societat, i això sí que ho expliquem molt a Treball Comunitari (C, 97:99).

L'última referència a aquest corrent teòric s'identifica en el següent fragment, on s'explicita la rellevància de l'Interaccionisme Simbòlic per oferir-li un sentit a què succeeix en un grup. Aquest fragment de l'entrevista resulta rellevant per la seva explicitació, tot i que no tinc elements per associar-lo amb una de les dimensions:

... evidentment, jo per comprendre la desigualtat social o la societat d'una manera global, estructural, em va molt bé el marxisme; el marxisme a mi em dona o apunta molt bé com s'ha estructurat desigualment la societat; però jo per a dinamitzar un grup no em serveix el marxisme, per entendre el que passa en un grup a mi em serveix l'interaccionisme simbòlic o em serveix la fenomenologia per intentar entendre ... (C, 90:94).

Corrent Fenomenologia – Construccionisme –TSC–

La perspectiva de la **Fenomenologia** es troba present en el seu discurs, autors com Luckmann són referents per a la comprensió de la realitat social a nivell micro (veure C, 224:225). Les dimensions que s'identifiquen més amb el **Construccionisme** es troben molt presents i molt en concordança amb la dimensió **Procés social creador de realitats** associat al corrent **Interaccionisme simbòlic**.

Les dimensions que s'identifiquen posen l'accent en com els individus atorguen un significat a les seves vivències, com construeixen un significat, però de forma aïllada. Aquest significat pren el seu sentit com acte (inte)relacional entre els agents implicats, en un context social i temporal.

Taula 6o

Dimensions identificades associades al corrent Fenomenologia – Construccionisme

	Significat negociat	Intersubjectivitat	**Sense dimensió
Resultat	1	1	1
Fragments entrevista identificats*	(C, 223:230)	(C, 164:167)	(C, 201:203)

*Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

**Fan referència als moments de l'entrevista en el quals l'entrevistat reconeix explícitament la influència d'aquest corrent.

Dimensió Significat negociat –TSC–

La construcció del significat es troba en constant (re)composició per l'autenticitat que té cada vivència, les interrelacions, el context social. Aquesta construcció de la realitat, el professor Cortés, la considera com un dels elements importants en l'aproximació a la comprensió de la realitat social pel Treball Social Comunitari, que en aquest cas s'ha identificat amb la **dimensió Significat negociat**, tal com s'exemplifica en aquest fragment de l'entrevista:

... Per exemple, parlant d'influències metodològiques, més que tots aquests corrents; a mi per exemple m'influeix molt i m'encanta i encara me'l rellegeixo a Peter Berger o a Luckmann, per exemple el llibre Invitació a la Sociologia, m'encanta, és un llibre molt senzill i que és molt il·luminador de com es produeixen tots aquests

processos, i ell evidentment posa l'èmfasi, sense treure-li la importància que té l'estructura, les condicions; ell fa molt èmfasi en com es construeix la societat, sobretot en la construcció social de la realitat ... (C, 223:230).

Dimensió Intersubjectivitat –TSC–

Pràcticament, encavalcant-se amb la dimensió anterior, s'identifica la **dimensió Intersubjectivitat**, posant l'accent en com des del Treball Comunitari es propicien espais per compartir la intersubjectivitat en major o menor mesura, que no deixa de ser la base per (co)construir significat a l'experiència viscuda. Es poden identificar aquests aspectes en el següent moment de l'entrevista:

... per poder analitzar, entendre les situacions socials micro, per tant com funcionen els processos de construcció col·lectiva, va molt bé l'interaccionisme simbòlic, la fenomenologia i el construccionisme social, perquè en definitiva és aquest el nostre objecte principal (C, 164:167).

El professor Cortés reconeix explícitament la influència del **Construccionisme**, com un dels corrents que es troben presents a l'assignatura. En aquest sentit, considero rellevant destacar aquesta afirmació, però aquesta afirmació no s'acompanya de certs atributs que ens ofereixin elements per associar-la a algunes de les dimensions; el moment de l'entrevista en què es fa referència és el citat anteriorment, amb el concepte Marxisme:

... Si m'hagués d'inclinar, en el sentit de què és el que més t'il·lumina?, a mi m'il·lumina més concretament aquestes lectures que les tinc com a llibres de capçalera, més de construccionisme social i també les teories de l'alliberament ... (C, 201:203).

Corrent teòric Positivisme –TSC–

Aquest corrent s'identifica una vegada durant l'entrevista, fent referència a la importància de seguir una metodologia per conèixer o fer un diagnòstic de la realitat, que permeti plantejar intervencions comunitàries de forma rigorosa, identificant els aspectes prioritaris d'aquella realitat. Es pot associar amb la **dimensió Metodologia científica**, on el professor Cortés explicita que el disseny de la intervenció el situa en un sistema obert o en paraules seves *“un disseny no determinat de la intervenció”*. Aquesta dimensió s'identifica en el següent fragment:

... hi ha un èmfasi en parar atenció a la metodologia d'atenció comunitària, en què s'ha de treballar seguint un mètode; evidentment fent un estudi de la situació, un diagnòstic, una planificació, un disseny no determinat de la intervenció, com s'ha d'executar i com s'ha d'avaluar. És clar que en la nostra assignatura, posem molt èmfasi, òbviament, en què els estudiants sàpiguen fer bé això, perquè facin una intervenció rigorosa d'intentar incidir en la realitat; a partir d'una anàlisi rigorosa d'aquesta realitat, una identificació de quines coses es poden fer per intentar produir canvis en aquesta realitat i fer una intervenció ben precisa, enfocant adequadament aquells aspectes de la realitat que són prioritaris, i que també la gent mateixa que està afectada per aquesta situació ha identificat (C, 63:72).

Taula 61

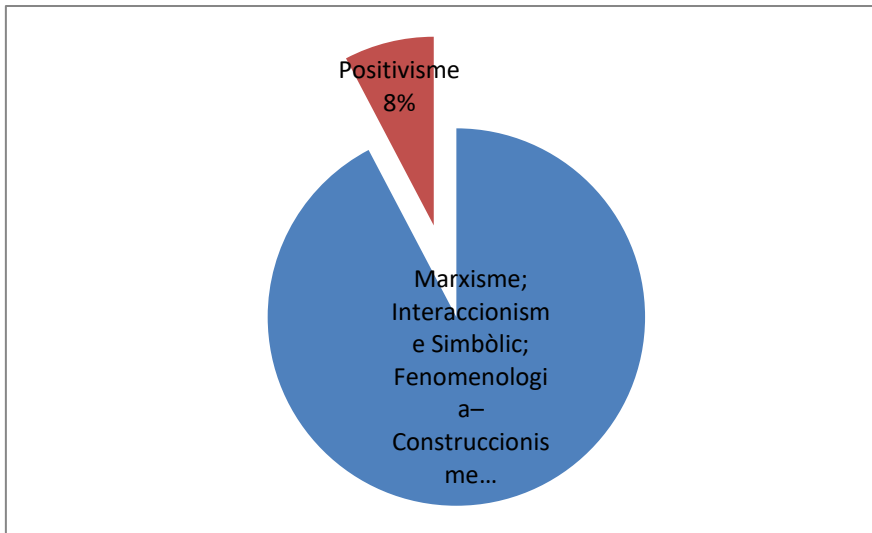
Dimensions identificades relacionades al concepte Positivisme —TSC—

	Metodologia científica
Resultat	1
Fragments entrevista identificats *	(C, 63:72)

* Identifica els fragments de l'entrevista als que es fa referència.

INTERPRETACIÓ DELS RESULTATS LES DIMENSIONS —TSC—

A la Taula 57 (veure pàg. 294) es mostren els corrents teòrics amb una major presència en l'assignatura, que són els corrents **Marxisme**, **l'Interaccionisme Simbòlic** i **el corrent Fenomenologia–Construccionisme**. Concretament, aquests tres corrents representen el 92,3% dels corrents identificats en l'entrevista del professor Cortés (Gràfic 30).

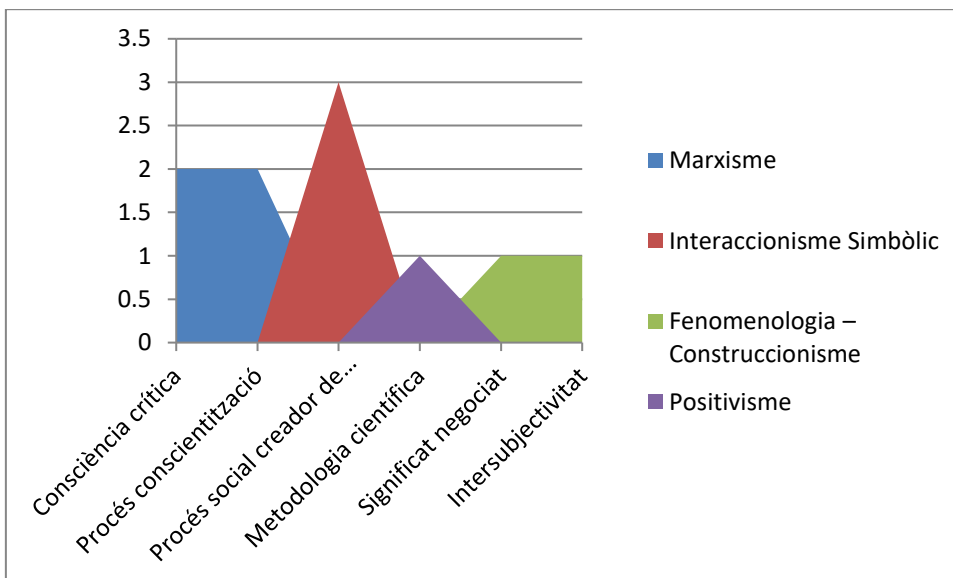
Gràfic 30. Representació dels corrents teòrics identificats —TSC—

Font: elaboració pròpia

En el Gràfic 30 es poden identificar els corrents centrals del discurs que serien:

- Marxisme
- Interaccionisme Simbòlic
- Fenomenologia–Construccionisme

El Gràfic 31 identifica les dimensions associades als corrents teòrics que s'han identificat en l'entrevista.

Gràfic 31. Representació de les dimensions identificades a l'entrevista —TSC—

Font: elaboració pròpia

Les dimensions identificades, associades al corrent del **Marxisme** han estat **Consciència crítica i Procés de conscienciació**. Aquestes dimensions són centrals en l'ensenyament del Treball Social Comunitari d'aquesta segona etapa de l'assignatura. Les dues dimensions són nuclears dins de la perspectiva de la teoria de l'alliberament (Freire, 1970). En aquest sentit, el professor Cortés ha plantejat que les dinàmiques que facilita el Treball Comunitari són la matèria prima pel treball, les interrelacions, les vivències, de manera que aquest procés esdevé una eina per intentar provocar la presa de consciència de si mateixos i en relació a l'estructura social. I així, poder proposar estratègies per revertir les situacions d'opressió que s'hagin identificat, per projectar un futur diferent. Amb molta concordança amb les dimensions anteriors, s'identifica la dimensió **Procés social creador de realitats** del corrent **Interaccionisme Simbòlic**. Les interaccions que es produeixen quan es participa d'un grup, d'una associació de veïns, d'una iniciativa comunitària, poden introduir elements no contemplats en el significat inicial individual, que poden propiciar nous significats i que la seva comprensió s'ha de contextualitzar en un temps i en un espai, el que li oferirà un sentit a les conductes i desitjos dels agents implicats. Aquesta perspectiva posa molt èmfasi en el seu caràcter processual i dels individus en relació al context, al grup o organització comunitària de la qual participa, o com diu el professor Cortés *"un disseny no determinat de la intervenció"*. Resulta molt interessant la incorporació del corrent **Fenomenologia–Construccionisme** i encara em sembla més interessant les dimensions identificades, **Significat negociat i Intersubjectivitat**. Són com diferents matisos que van acompanyant la idea original de la teoria de l'alliberament, intent transmetre la perspectiva de què el protagonisme de tota intervenció comunitària recau en els agents, incidint en el significat de la temporalitat dels esdeveniments, inacabats, un significat recursiu que es veu atrapat en el temps i en l'espai, que es negocia o es (re)interpreta compartint en major o menor mesura la intersubjectivitat.

Totes aquestes dimensions s'intenten estructurar dins del que s'identifica amb la **dimensió Metodologia científica**, associada al **Positivisme**. Si bé no incideix massa en aquesta dimensió, deixa clar que el Treball Social Comunitari que es vol transmetre respon a com ell diu *"en parar atenció en la metodologia d'atenció comunitària, en què s'ha de treballar seguint un mètode"*. Aquesta metodologia, d'acord a les dimensions identificades anteriorment, respon a tècniques *suaus*.

Justificació del discurs –TSC–

En aquest apartat, s'analitza el contingut de l'entrevista amb el professor Cortès per oferir una interpretació del que impulsa o contribueix en l'enfocament, a incidir en determinats aspectes i no en uns altres en l'ensenyament del Treball Social Comunitari.

El següent fragment de l'entrevista aglutina la majoria d'aspectes que es van desgranant en el transcurs de l'entrevista:

... en totes les lectures pràcticament hi ha, diguem, ja de base aquest reconeixement de la desigualtat i aquest repte d'intentar corregir aquesta desigualtat; i en aquest procés de corregir aquesta desigualtat, hi ha tot un plantejament que cal apoderar aquests col·lectius que estan en una situació de desigualtat, i en aquest procés evidentment que prengui consciència lligat amb les Teories de l'alliberament, Paulo Freire ... (C, 36:41).

El professor Cortès posa l'èmfasi en la presa de consciència per part del col·lectiu en què s'està intervenint, considerant essencial passar d'un **sistema interactiu** a comprendre que es tracta d'un **sistema interdependent**. Els **sistemes interactius** es troben altament normats, amb una estratificació molt marcada i amb un escàs marge pel canvi social; serà necessari variar aquesta concepció del sistema social en la que es troba la comunitat per oferir altres perspectives possibles. Els **sistemes interdependents** parteixen de què els agents, en aquest cas els col·lectiu, la comunitat s'organitza perquè entenen que poden gestionar intencionalment les seves interaccions, amb unes finalitats no imposades. Aquesta comprensió del sistema social, el professor Cortès ho identifica amb una gran influència de la Teoria de l'alliberament, especialment vinculada a Freire. Una vegada que s'instaura en una comprensió de la societat com a sistema interdependent, té sentit centrar-se en les possibilitats que ofereixen els **mecanismes supraindencionals**, els fenòmens socials, les situacions socials passen a ser el resultat de la capacitat de raonar, de la interrelació, de les seves decisions, d'entendre l'acció dels agents com intencional; i que adquireix el sentit quan es posa en relació al seu context, quan es posa en relació a la seva comprensió del sistema interdependent. Aquesta nova comprensió o significat de la realitat social, de desigualtat i/o opressió que han identificat en que es troben, facilita una percepció de l'**entorn** diferent, uns **antecedents intencionals** que desencadenen aquesta nova interpretació dels fets socials, les causes les hauríem de cercar a nivell intern —**causalitat subintencionals per mantenir o modificar les preferències**— i a nivell extern. Un altre moment de l'entrevista en que s'identifiquen els sistemes interdependents i els **mecanismes supraindencionals**, que s'ha comentat anteriorment, és quan manifesta:

... per allò micro em serviran molt més aquestes teories, que posen l'èmfasi no tant en els determinant o condicionants socials, sinó en la possibilitat que tenen els actors de construir la societat i això sí que ho expliquem molt a Treball Comunitari ... (C, 97:99),

El professor Cortès destaca com a element rellevant “la possibilitat que tenen els actors de construir la societat”, com la resultant d'accions totes elles efectives i individualment intencionals, d'accions coordinades que contribueixen als **efectes de composició**, esperant que es materialitzin en els **resultats intencionals**. També s'identifica aquest argument en aquest altre moment de l'entrevista: “... també mirant-los de baix cap a dalt, hem d'entendre que els subjectes tenim capacitat també de construir la societat” (C, 104:105).

Les accions que planteja des del Treball Social Comunitari, s'han d'emmarcar en la **creença** que el marge de maniobra o moviment del treballador social es troba limitat per una estructura social i per les característiques de la institució, i això condicionarà les oportunitats que es considerin disponibles o alternatives, com quan comenta:

... Més o menys, el que és important és obrir la reflexió per entendre la realitat social sobre allò que podem incidir com a professionals. Hem de poder reflexionar com en quina mesura identifiquem condicionants de la nostra realitat quotidiana, però també la nostra capacitat d'acció, el nostre marge de maniobra (C, 153:156);

Possiblement, resulta més exemplificador el següent fragment de com la creença de la situació en la qual es troba el col·lectiu amb el que s'està treballant, impulsa una metodologia concreta per portar a terme l'acció:

El meu interès serà com aquestes persones són capaces de construir una mirada de la realitat que els sigui més alliberadora, per tant com els allibero de la interiorització que han fet de la situació d'opressió ... (C, 209:211).

Els (pre)supòsits que contempla el professor Cortès per oferir una possible explicació de la situació objecte d'estudi, parteix de la perspectiva de l'**individualisme metodològic**, en les que contempla les intencions individuals i les seves expectatives, com aquestes es troben afectades per les circumstàncies socials segons el següent fragment de l'entrevista a tall d'exemple:

Sí, hi ha més èmfasi, descaradament, en la mirada de l'individual a la societat i com?, des de baix com es pot intentar canviar la societat; des de les teories més accionalistes que d'alguna manera posen l'èmfasi en l'acció, i com per exemple els individus canviem la realitat, transformem la realitat. Més èmfasi en això que no en l'estructura, m'interessa més (C, 180:184).

BIBLIOGRAFIA DELS PLANS DOCENTS –TSC–

En aquest apartat, es mostren els resultats de l'anàlisi de la bibliografia referenciada en els plans docents durant els cursos esmentats, del curs 2009-2010 al curs 2012-2013, identificant la bibliografia amb els corrents teòrics i les dimensions associades a cada corrent per la seva anàlisi.

En relació a la bibliografia d'aquest període, amb el professor Cortés com a coordinador de l'assignatura, s'ha de remarcar que hi ha molta continuïtat des del curs 2004-2005, que és quan l'assignatura s'ubica en el tercer curs de l'ensenyament. Aquesta continuïtat té sentit en la mesura que el professor Cortés considera al professor Barbero un dels seus grans referents, com ell manifesta en l'entrevista:

... has de tenir en compte que la persona més influent intel·lectualment és el Manel Barbero. El meu referent i mestre principal és el Manel Barbero i, per tant, tampoc és que jo em surti, ho dic per també entendre que hi ha molta continuïtat. El que passa que també hi ha hagut una evolució, també té a veure amb l'equip docent, l'equip docent també canvia i ha passat a un funcionament bastant diferent (C, 264:269).

Com el professor Cortés explicita, la incorporació de docents a l'assignatura també ha contribuït a la incorporació de nova bibliografia. La incorporació no va suposar treure cap de les obres que s'havien citat en el període anterior, per aquesta raó només es comenta la bibliografia incorporada de nou.

La Taula 62 ofereix una primera aproximació amb les freqüències acumulades dels corrents teòrics identificats en la bibliografia dels plans docents.

Taula 62

Freqüències acumulades dels corrents teòrics identificats en la bibliografia dels plans docents

	Positivisme	Estructural- Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia- Construccionalisme
TOTALS:	3	7	0	7	5	6

Font: elaboració pròpia

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE LA BIBLIOGRAFIA (curs 2009-2010 al curs 2012-2013) –TSC–

A continuació, es presenten els corrents teòrics identificats a la bibliografia i a les seves dimensions associades.

Corrent Fenomenologia – Construccionisme –TSC–

Aquest corrent és el que ostenta una major presència, i el trobem en les següents obres de la bibliografia:

- Llobet, M.; Cortés, F.; Alemany, R. (2004). Proyecto de investigación/acción en trabajo social comunitario: la construcción de prácticas participativas. *Portularia*, 4, 445–454.
- Llobet, M.; Cortés, F. (2006): La acción comunitaria desde el Trabajo Social. A Úcar, X., Llena Berne, A., i Caride, J. A. (2006). *Miradas y diálogos en torno a la acción comunitaria*.(p.133-159) Barcelona : Graó.
- Martí, J. (2005): Diagnósticos comunitarios y participación local. A Pascual i Saüc, J., Rebollo, Ó., i Martí Olivé, J. *Participación y desarrollo comunitario en medio urbano : experiencias y reflexiones*.(p. 103-121). Madrid : Cimas.
- Subirats, J. (2005). Democracia, participación y transformación social. *Polís*, 12, 1–9.

Els quatre textos prenen com a nuclear la posició que contemplen les **dimensions Intersubjectivitat** i la **dimensió Significat negociat**. Totes incideixen en el procés relacional, la percepció subjectiva dels esdeveniments, de les vivències i la capacitat de compartir la percepció particular entre els subjectes; és en aquest moment quan entra en joc la (re)significació de les vivències, dels esdeveniments. Es pot identificar en els següents fragment de l'obra de Llobet i Cortès (2006):

La perspectiva ecológica (Bronfenbrenner, 1987; Kisnerman, 1991; Payne, 1995, Costa y López, 1986), la intervención con las redes sociales (Villalba, 2000) y la de apoyo social (Gracia, Herreo y Musitu, 1995) como modelos teóricos que guían la acción y prácticas comunitarias que se han activado desde el trabajo social, también tienen una clara conexión con el nuevo paradigma. Estas perspectivas permiten tal y como señala Silvia Navarro (2004) dar un salto con red a la comunidad. Sitúan al sujeto en constante relación dialéctica con su contexto y lo integran en su red de relaciones interpersonales (Llobet i Cortés, 2006, p.137).

Llobet, Cortès i Alemany (2004) conviden a re-pensar el coneixement en la pràctica comunitària, incidint en aquestes dimensions tal com es recull en el següent fragment de l'obra:

La importancia de la investigación en estos nuevos escenarios resulta fundamental e indiscutible para los docentes, pero también para los trabajadores sociales. La investigación en la medida que nos acerca a la realidad social, nos permite ampliar nuestros conocimientos respecto a las situaciones sociales que se problematizan, y que constituyen el objeto y los sujetos de estudio y de abordaje desde el Trabajo Social. Pero también supone la posibilidad de favorecer los procesos de retroalimentación del conocimiento hacia la práctica, y de esta hacia el conocimiento. Supone la oportunidad desde el ámbito académico de revisar y re-pensar la teoría, los conceptos y las metodologías que se utilizan en la formación de los profesionales (Llobet et al., 2004, p.448).

El text de Martí (2005), reflecteix molt clarament aquestes perspectives, partint de què l'elaboració del diagnòstic no es realitza d'una forma unidireccional, sinó que han d'estar implicats tots els agents per elaborar conjuntament el diagnòstic de la situació, com exemplifica el següent fragment:

En resumen, un diagnóstico busca, en primera instancia, compartir visiones sobre la realidad cotidiana entre los distintos actores de una comunidad local, y producir consensos desde la reflexión colectiva. Al mismo tiempo, como señalábamos más arriba, estas visiones que se someten a discusión deben ser un instrumento de transformación, de recuperación y reconstrucción de espacios de ciudadanía ... (Martí, 2005, p.182-183).

Des d'un vessant més política-filosòfica, s'identifica l'aportació de Subirats (2005), en la pregunta de com arribar a la democràcia, una democràcia que es crea conjuntament amb el diàleg, des de la igualtat i amb un potencial transformador, tal com es pot copsar en el següent de l'article:

La democracia no tiene por qué considerarse como un fin en sí misma. Lo que está en juego, lo que podría constituir la pregunta a hacerse sería: ¿cómo avanzamos hacia un mundo en el que los ideales de libertad e igualdad puedan cumplirse de manera más satisfactoria, manteniendo además la aceptación de la diversidad como elemento estructurante en un escenario indefectiblemente globalizado? La respuesta sigue siendo: democracia. Una democracia que recupere el sentido transformador, igualitario y participativo que tenía hace años (Subirats, 2005, p.5).

Si bé tots els textos, de forma latent, incorporen el contingut de la **dimensió Abandó dels pressupòsits**, s'identifica de forma manifesta en el text de Llobet et al. (2004), en dubtar dels nostres a-priori i centrant-ho en l'aplicació de la metodologia d'Investigació- Acció Participativa (IAP), tal com s'expressa en el següent fragment:

La utilización de metodologías de IAP en la intervención comunitaria, nos obliga a tomar en consideración dos aspectos: por un lado, la necesidad que estas aplicaciones se realicen desde un enfoque interdisciplinar; y, por otro lado, reconocer que estamos ante situaciones sociales complejas, que por lo tanto, no podremos predeterminar los resultados de las orientaciones de antemano, y ello supone aceptar el riesgo y aprender a manejarse en la incertidumbre (Llobet, 2004, p.448).

Corrent Marxisme –TSC–

En el text de Cortès i Llobet (2006), s'incideix en una perspectiva propera a la **dimensió Conscienciació**, molt emmarcada en la línia de Freire (1970), en què prendre consciència de la situació que comparteixen com a membre d'aquella comunitat, és essencial per plantejar-se possibles accions conjuntes, com mostra el següent fragment:

Se trata de procesos organizativos que implican a los sujetos individuales y colectivos, concebidos estos como actores sociales, que muestran algún tipo de anclaje relacional con el territorio, y que toman conciencia y decisión en poder transformar y, por lo tanto, mejorar sus condiciones de vida (Cortés i Llobet, 2006, p.134).

En aquest text, també es reconeix la influència del **Marxisme** com a corrent que influeix en la modulació de la seva mirada social (Ibid., p.136).

TEMARI: corrents i dimensions del plans docents –TSC–

La informació que ofereix el temari dels plans docents, anuncia continguts que no aporten elements que permetin la identificació amb els corrents teòrics utilitzats per a l'anàlisi. Per aquesta raó, en aquest apartat no s'aporta informació en relació als resultats de l'anàlisi.

5.4.1. SÍNTESI DE RESULTATS DE L'ANÀLISI DE L'ASSIGNATURA DE TREBALL SOCIAL COMUNITARI

Aquest apartat, presenta els resultats de l'anàlisi de l'assignatura de Treball Social Comunitari des del curs 1955-1956 al curs 2012-2013. L'anàlisi d'aquest període comprèn l'entrevista a la professora Rossell, a la professora Domènech, al professor Barbero i al professor Cortés; la bibliografia i el contingut dels respectius temaris dels plans docents.

Comparativa dels resultats de l'anàlisi de les entrevistes a la professora Domènech, al professor Barbero i al professor Cortés —TSC—

La Taula 63 i el Gràfic 32 mostren de manera conjunta, la freqüència amb la qual s'ha identificat cada corrent teòric en l'entrevista a la professora Domènech, al professor Barbero i en l'entrevista al professor Cortés. L'entrevista a la professora Rossell no incorpora evidències que permetin la identificació amb els corrents en relació a l'assignatura de Treball Social Comunitari i, per tant, no es contempla aquesta entrevista en aquest apartat de resultats de l'anàlisi.

El Gràfic 32 permet identificar una alta coincidència en relació al **corrent Marxisme**, la Taula 63 mostra una freqüència de 2, 6 i 7 respectivament. En el cas del **corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, té molta rellevància en els dos primers professors —professora Domènech i professor Barbero—, amb una freqüència de 8 i 7 respectivament, però no es troba present en l'entrevista del professor Cortés. La presència del **corrent Fenomenologia—Construccionisme** també té presència en les dues últimes etapes —professor Barbero i professor Cortés—, la freqüència és més modesta que en els corrents anteriors, en aquest cas és de 2. En el cas de l'**Interaccionisme Simbòlic**, podem veure que també es troba present en les dues últimes etapes, amb freqüències diferents, de 6 i 3 respectivament. Aquestes diferències de freqüències responen al fet que en el cas del professor Barbero s'ha manifestat i s'ha pogut identificar una major presència d'aquest corrent. El **corrent Positivism** s'identifica en les entrevistes corresponents a les dues últimes etapes, però les freqüències que mostren, 2 i 1 respectivament, configura un espai més modest per aquest corrent teòric.

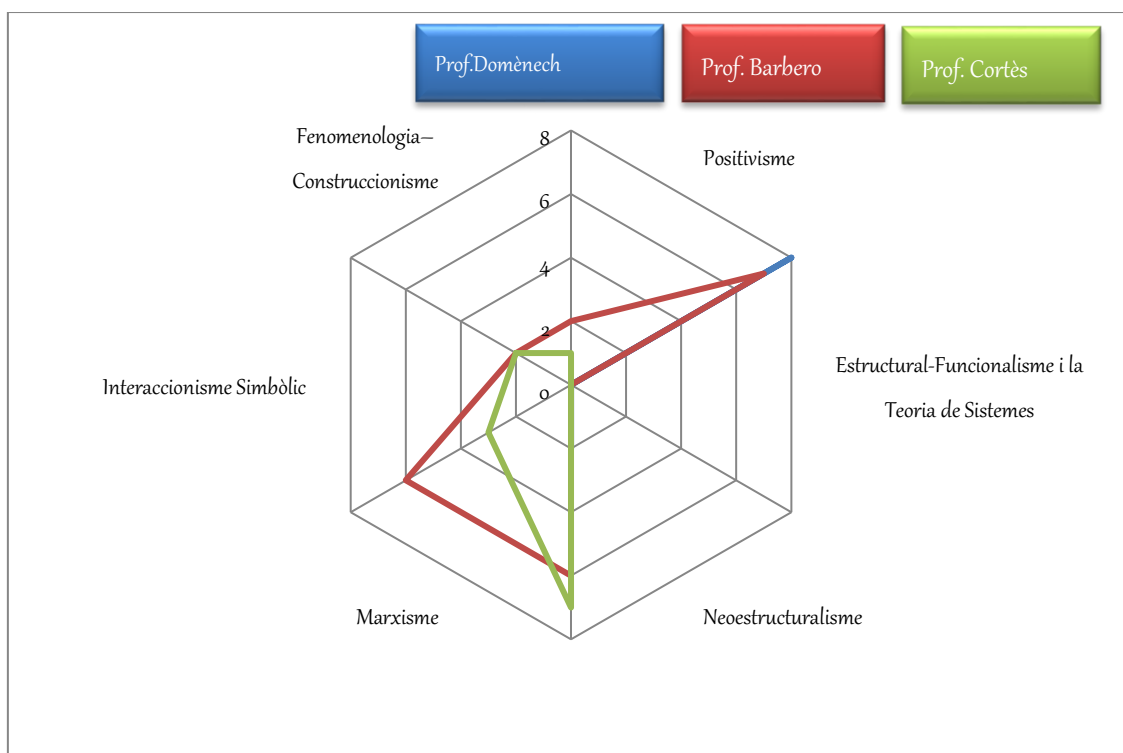
La presència d'aquests cinc corrents, que s'han pogut identificar en la comparativa dels resultats de les entrevistes, són els eixos vertebradors sobre els quals es va desplaçant principalment l'assignatura. En el cas del període que va del curs 1972-1973 al curs 19789-1990, gira principalment en l'**Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** i de forma més modesta en el **Marxisme**. Si ens fixem en les tres etapes o períodes, el **Marxisme** és el corrent que té presència en tots els períodes de l'assignatura; l'**Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** seria la que té més rellevància en les dues primeres etapes —amb la professora Domènch i amb el professor Barbero, període que comprèn des de 1972 al 2009—. Posteriorment, em centraré a analitzar les diferències, les semblances i les implicacions que aquestes comporten en la docència de l'assignatura.

Taula 63

Corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Domènech, al professor Barbero i al professor Cortés

	Positivisme	Estructural- Funcionalisme i la Teoria de Sistemes	Neoestructuralisme	Marxisme	Interaccionisme Simbòlic	Fenomenologia- Construccionalisme
Domènech (Curs 1972-1990)	0	8	0	2	0	0
Barbero (Curs 1994-2009)	2	7	0	6	6	2
Cortés (Curs 2009-2013)	1	0	0	7	3	2

Font: elaboració pròpia

Gràfic 32. Representació gràfica simultània dels corrents identificats en l'entrevista a la professora Domènech, al professor Barbero i al professor Cortés

Font: elaboració pròpia

Comparativa de les dimensions identificades a les entrevistes –TSC–

La Taula 64 i el Gràfic 33 mostren simultàniament les dimensions identificades en l'entrevista a la professora Domènech, al professor Barbero i al professor Cortès. Es poden identificar els cinc corrents, amb els quals hi ha coincidència i diferències, comentats anteriorment, perquè les dimensions es troben agrupades per corrents.

El Taula 64 mostra la similitud entre els corrents i les dimensions, en aquest cas el Gràfic 33 només identifica la freqüència de les dimensions dins de l'anàlisi de l'entrevista.

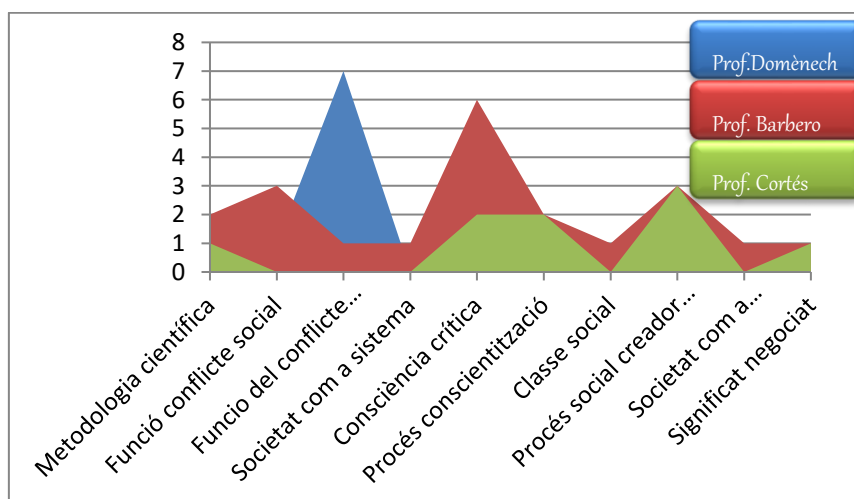
Taula 64

Dimensions identificades en l'entrevista a la professora Domènech, al professor Barbero i al professor Cortès

Entrevista	Metodologia científica (P)	Funció conflicte social (EFTS)	Funció del conflicte anti-funcional (EFTS)	Societat com a sistema (EFTS)	Consciència crítica (M)	Procés conscientització (M)	Classe social (M)	Procés social creador de realitats (IS)	Societat com a percepció mental (IS)	Significat negociat (FC)
Domènech		1	7			2				
Barbero	2	3	1	1	6	2	1	3	1	1
Cortès	1				2	2		3		1

Font: elaboració pròpia

Corrents teòrics: P: Positivism
EFTS: Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes
M: Marxisme
IS: Interaccionisme Simbòlic
FC: Fenomenologia – Construccionisme

Gràfic 33. Representació gràfica de les dimensions identificades en l'entrevista a la professora Domènech, al professor Barbero i al professor Cortès

Font: elaboració pròpia

A continuació, s'ofereixen els resultats de l'anàlisi en relació als corrents i les dimensions associades de cada corrent en el contingut de les entrevistes.

Corrent Marxisme en relació a les dimensions identificades –TSC–

Dins de la prolífica bibliografia que ha generat el **Marxisme**, resulta molt ben identificable especialment a partir del curs 1994-1994 i en els cursos successius, la presència en l'assignatura durant tot aquest període de la teoria de l'alliberament, concretament la proposta de Freire. El **Marxisme** s'ha centrat a intentar desvetllar, desemmascarar les situacions d'opressió, les situacions d'explotació, les situacions de desigualtat social en la qual alguns éssers humans es veuen abocats. En aquest sentit, trobem una proliferació de conceptes que identifiquen aspectes de l'estructura social com estructura i supraestructura, classe social, reificació..., en la que es posa l'èmfasi en l'anàlisi macro-social, el que proporciona poc marge de maniobra al Treball Social. El professor Cortés comenta que és important identificar els aspectes de l'estructura social que sustenten les situacions de desigualtat, l'economia liberal... però com ell manifesta, una vegada que he identificat aquests factors macro,, *“jo amb aquestes eines no puc treballar”*; necessita eines per per treballar a nivell micro, com ara la teoria de l'alliberament que són les que ofereixen aquesta mirada local:

... les teories de l'alliberament fixat que es van inspirar en el marxisme, però ho baixen, es situen en una acció concreta en allò micro. Com d'alguna manera aconseguim que les persones s'alliberin d'aquesta situació d'opressió, jo tinc que entendre que estan en una situació d'opressió (C, 203:207).

Per entendre el que va representar aquesta perspectiva, com puntualitza el professor Barbero, les idees del moviment de la reconceptualització llatino-americana comença a arrelar a Espanya en la dècada dels 70, en un moment de crisi de la dictadura franquista. La reconceptualització aporta al Treball Social Comunitari una visió diferent, la possibilitat de replantejar-se les situacions d'opressió, de lluitar contra el franquisme; aquesta visió l'aporta principalment Freire, per utilitzar una expressió del professor Barbero que considero que resulta molt il·lustrativa: *“... el moviment de la reconceptualització és Paulo Freire, jo diria, al món del treball social de conscienciació”*(B, 98:100).

Les eines que ofereix les teories de l'alliberament per fer front a les situacions de desigualtat, d'opressió, sustenten gran part de l'estratègia d'intervenció de l'assignatura de Treball Social Comunitari. No és d'estranyar, que dues de les dimensions centrals que s'han identificat en les entrevistes han estat **Consciència crítica i Procés de conscienciació**, les dues centrades en la teoria de l'alliberament. *"El fer fora de les nostres ments, l'opressor"* (B, 133:134) és una idea recurrent que trobem a partir del curs 1972-1973 (veure, C, 249:250), vinculat amb especial rellevància a partir del curs 1994-1995 a la metodologia d'Investigació- Acció Participativa (IAP).

Dimensió procés conscientització –TSC–

Sense assolir els continguts d'aquesta dimensió, difícilment es pot projectar un possible escenari alliberador. La presència d'aquesta dimensió en l'assignatura es va repetint amb independència de si ens centrem en un grup, en un col·lectiu, en una comunitat...; el que totes tenen en comú és que la interrelació, la dialèctica afavoreix la dinàmica de prendre consciència mitjançant la paraula de la seva situació respecte als altres, de la posició que ocupa en relació a l'estructura a nivell macro i a nivell micro. Només quan s'assoleixi aquest consciència intersubjectiva, es pot proposar la possibilitat d'un canvi social. Treballar el procés que es genera en els grups, els col·lectius, és un aspecte que s'identifica com a primordial, molt lligat a la metodologia IAP (veure C, 52:56). El fet de prendre consciència de la situació d'opressió, es parteix de la creença que molt sovint aquestes situacions s'han objectivat, s'han interioritzat com a pròpies, com comenta el professor Cortés: *"El meu interès serà com aquestes persones són capaces de construir una mirada de la realitat que els sigui més alliberadora, per tant, com els allibero de la interiorització que han fet de la situació d'opressió"*(C, 209:211).

Aquest procés de conscienciació seria el preàmbul de la dimensió **Consciència crítica**.

Dimensió Consciència crítica (i Classe Social) –TSC–

La presa de consciència de la seva situació social respecte als altres s'emmarca en l'assignatura, en el que contempla la **dimensió Consciència crítica**, que qüestiona l'ordre social establert, les relacions de poder, per proposar escenaris d'una societat en llibertat. La **dimensió Classe social** en el global de l'assignatura, prefereixo considerar-la dins d'aquesta altra, perquè acaba sent implícita en la dimensió **Consciència crítica** i, per tant, moltes vegades costa

desvincular-la d'aquesta, es comporta més com un annex important però sempre acompanyant-la. La seva identificació només la trobem en l'entrevista al professor Barbero. La dimensió de **Classe social** es troba molt a prop del que Lukács, (1970) va proposar, de passar a ser *una classe en sí a ser una classe per a sí*. Freire (1970) ho adapta d'aquesta manera a una visió més micro, perspectiva que a partir del curs 1994-1995 els professors entrevistats ho consideren nuclear pel Treball Social Comunitari (veure B, 30:36). Aquesta dimensió afavoreix plantejar accions col·lectives per provocar canvis socials.

Corrent Interaccionisme Simbòlic –TSC–

El corrent teòric que fa referència a l'Interaccionisme Simbòlic, seria el segon gran pilar teòric en el qual es fonamenta l'assignatura a partir del curs 1994-1995, parant especial atenció en el caràcter processual dels esdeveniments socials, del seu significat negociat i (re)negociat que són portats a terme per individus intencionals. En les dues entrevistes —professor Barbero i professor Cortés— s'identifica el corrent, però hem de parlar de dues aproximacions amb subtileses diferents. En el cas del professor Barbero, la concepció de l'Interaccionisme Simbòlic es troba més propera a la concepció de Peirce i la de Mead, en la que la societat és la unitat crítica per oferir explicacions dels valors i conductes dels individus. El professor Barbero no diu que el determini, però que la influència de la societat en l'individu és major que la de l'individu a la societat, punt del qual parteix Durkheim (1912), com s'identifica en aquests fragments de l'entrevista:

Sí, la influència exterior és molt potent (...) Tot i que en l'interaccionisme micro hi ha subjectes concrets i col·lectius concrets però bé, jo sempre tendixo a entendre-ho d'aquesta manera, nosaltres per donar compte d'una situació hem de comprendre el context en el que es dona ... (B, 402 i 414:416).

La perspectiva del professor Cortés s'apropa més a la branca més estesa en l'Interaccionisme Simbòlic, en la que es poden citar autors com William James i Herbert Blumer entre altres, que entenen que l'individu és la unitat crítica que explica la societat. El professor Cortés no nega la influència de la societat cap a l'individu, de fet considera que és difícil saber què té més pes, però explicita que la seva posició va de l'individu a la societat, com es pot copsar en aquest moment de l'entrevista:

Si, hi ha més èmfasi, descaradament, en la mirada de l'individu a la societat i còm? des de baix com es pot intentar canviar la societat, des de les teories més accionalistes que d'alguna manera posen l'èmfasi en l'acció, i com per exemple els individus canviem la realitat .... (C; 153:156).

Aquesta diferència té implicacions en la docència de l'assignatura durant el període de cada professor i li atorga una major congruència que el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** s'identifiqui només en el cas del professor Barbero.

Dimensió Procés social creador de realitats –TSC–

Aquesta dimensió, es troba present en els dos darrers períodes, amb el professor Barbero i el professor Cortés —del curs 1994 al curs 2013—. L'utilitzen com un reforç o eina per enfatitzar les dimensions identificades en el corrent **Marxisme**. Les interrelacions socials que faciliten els entorns comunitaris afavoreixen la conformació de realitats diferents, atorgar-li nous significats. Això pot oferir noves oportunitats d'acció col·lectives, entenent-se com un procés recursiu.

Dimensió Societat com a percepció mental –TSC–

Aquesta dimensió té una presència més modesta, només la trobem en l'entrevista al professor Barbero —curs 1994-2009—, però és coherent amb la percepció que ha expressat de l'**Interaccionisme simbòlic**. Aquesta dimensió posa l'èmfasi de la ment com a fenomen de l'experiència social, el que es trobaria molt proper a la proposta de Mead (1972) en la que parteix que la societat és prèvia a l'individu, que la percepció mental de la societat és un fenomen que sorgeix de l'experiència social i la comunicació dels individus dins d'aquesta.

Corrent Positivisme –TSC–

La **dimensió Metodologia científica** està associada al corrent teòric **Positivisme**, com a mètode que ens portarà a la “veritat”. En el cas dels professors Barbero i Cortés, ambdós han manifestat que és important aplicar i ensenyar una

metodologia per portar a terme un Treball Social Comunitari rigorós, però com s'ha comentat anteriorment, en el cas del període del professor Barbero gradualment passa del que he qualificat de *definició forta* en la metodologia científica, per acabar gradualment utilitzant criteris més dèbils. En el període que trobem al professor Cortés, se situa en el que he catalogat de *definició dèbil* (veure C, 63:72).

Corrent Fenomenologia – Construccionisme –TSC–

Aquest corrent s'identifica a partir del curs 1994-1995, no seria un corrent central, més aviat estratègicament complementa a corrents anteriors en concordança amb la dimensió **Procés social creador de realitats** atribuït al corrent **Interaccionisme simbòlic**. Les dimensions que tot seguit s'analitzen, posen l'accent en com els individus li atorguen un significat a les seves vivències, com construeixen un significat, però de forma aïllada. Aquest significat pren el seu sentit com acte (inte)relacional entre els agents implicats, en un context social i temporal, socialment indexat.

Dimensió Significat negociat –TSC–

La dimensió **Significat negociat** la trobem amb el professor Barbero i amb el professor Cortés. El que atribueixo a aquesta dimensió en els fragments identificats en les entrevistes, es trobaria molt proper al que autors com White i Epson (1990) consideren que “les persones concedeixen significat a les seves vides i relacions relatant la seva experiència” (White i Epston, 1990, p.13). En aquest sentit, el treball comunitari al voltant dels grups, col·lectius, comunitat, el presenten a l'assignatura com un entorn privilegiat per relatar als altres i amb els altres les vivències, el significat que se li atorguen als fets socials. I així es contribueix a la construcció del jo en relació als vincles, interaccions socials, que propicia el treball comunitari. Aquesta construcció de la realitat conjunta, que no vol dir que tots la percebin igual, però que sí en major o menor mesura han contribuït; el professor Cortés explicita que és un dels elements importants en l'aproximació a la comprensió de la realitat social pel Treball Social Comunitari.

Corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes—TSC—

Aquest corrent té una importància molt significativa en el cas de l'entrevista a la professora Domènech i al professor Barbero, que és on s'ha identificat. La seva concepció de la societat s'apropa més a la concepció de la societat com un tot, en la que totes les parts es troben interrelacionades, decantant-se clarament per una idea sistèmica de la societat. El professor Barbero entén que: “... en treball comunitari això és molt clar, en el sentit del què pretenem normalment, es tracta del model sistèmic en el qual juguen diversos sistemes”(B, 191:192).

Aquesta mirada sistèmica de la societat, que la contemplaria la **dimensió Societat com a sistema**, és congruent amb la seva percepció de la tensió entre individu i societat, relacionat amb la seva concepció de **l'Interaccionisme Simbòlic**. En la tensió entre individu i societat, el professor Barbero posa una major influència en la relació que exerceix cada un sobre l'altre, es decanta clarament per la societat cap a l'individu, tal com es pot copsar quan diu:

Sí, la influència exterior és molt potent. En fi, en tota la meua comprensió destaca que per a mi, per tal de comprendre qualsevol cosa, l'hem de posar en comú, en context per comprendre qualsevol fenomen; estem, diguem que és l'entorn social i el món el que dóna més compte d'aquell fenomen que no forces de tipus personals..., suposo que és una mirada molt pròpia de la sociologia (B, 402:409).

El professor Barbero es distancia clarament de la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**, el que no vol dir que renunciï a explicar aquesta perspectiva en l'assignatura. Entén el conflicte com una estratègia necessària pel Treball Social Comunitari, com contempla la **dimensió Funció conflicte social**, recolzant-se en la visió d'Alinsky (1976).

En el cas de la professora Domènech, se situa en l'antítesi d'aquesta dimensió i clarament es posiciona en la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**. La professora Domènech manifesta que el Treball Social Comunitari que es proposa pretén contribuir, recolzar els objectius de l'Administració.

A la Figura 12, mostra les dimensions que s'han identificat en l'assignatura segons l'etapa en què s'assumeix la coordinació de la docència per part de cada professor/a, representant de forma gràfica les dimensions que comparteixen i les que només trobem en un dels períodes.

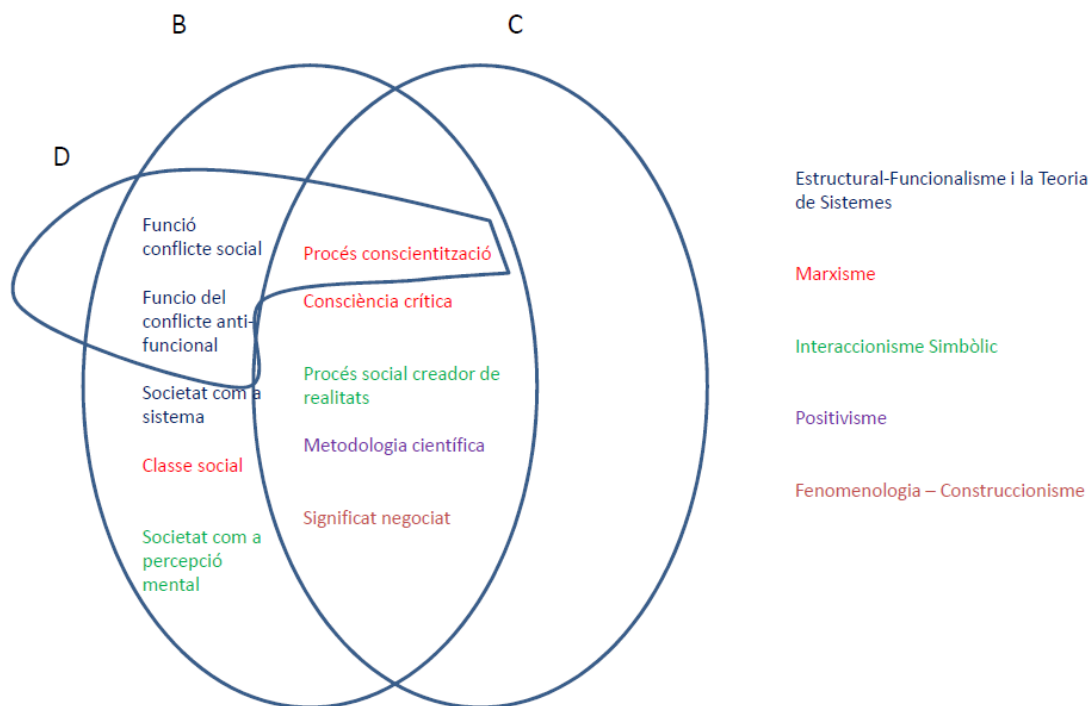

Figura 12. Representa les dimensions que s'han identificat en l'assignatura de TSC en els diferents períodes segons el professor/a que assumeix la coordinació

Font: elaboració pròpia

D: fa referència a la professora Domènech

B: fa referència al professor Barbero

C: fa referència al professor Cortés

CAP A UN MODEL DE COMPRESIÓ DEL CONTINGUT DE L'ASSIGNATURA DE TREBALL SOCIAL COMUNITARI

En aquest apartat, es posa atenció en els aspectes de l'entrevista que justifiquen la inclusió d'elements, la incidència en determinants aspectes i com l'acció del docent, partint que respon a un significat, a una intencionalitat, justifica el contingut de l'assignatura i de la docència. Aquest apartat es troba relacionat amb l'apartat *Justificació del discurs*, com aspectes en què se sustenten aquests resultats —no es tornen a reproduir per no ser redundants—.

L'anàlisi de les entrevistes ha ofert els següents elements bàsics que sustenten la seva elecció en el contingut de l'assignatura:

- **Sistemes de decisió interdependents:** sistemes d'interacció amb gestió intencional per part dels agents.
- **Sistemes interactius amb o sense decisió autònoma:** comprenen a aquells sistemes altament normats, tendeixen a reproduir contextos interactius amb escàs marge de reacció estratègica (Simmel, 1977).
- **Mecanisme Supraintencional:** sota aquesta concepció els fenòmens socials deixen de veure's com a simples reflexos de la societat i de la cultura, per passar a presentar-se com a resultat de la capacitat humana de raonar i decidir, hi ha una cerca intencional de l'acció dels agents que interactuen en contextos socialment indexats (Lizón, 2007).
- **Components vinculats a micro-accions que donen resultats macros** (Hedström, 2005).
- **Efectes emergents o de composició:** seran el resultat de les accions de conductes individuals, els resultats socials no poden ser interpretats al marge de les propietats i atributs dels agents implicats.
- **DBO⁵⁷:** fan referència a les Creences dels agents, Desitjos i Oportunitats percebudes que influiran en les seves accions.
- **Causalitat Subintencional:** són operacions mentals que escapen a la voluntat de l'agent (Elster, 1990). Aquest tipus d'explicacions en ciències socials es fonamenten en dues premisses: 1) que les intencions són estats mentals individuals i, 2) que tota acció es deriva dels estats mentals. Si es parteix d'aquesta ontologia de la ment humana, l'explicació basada en termes d'individus i els seus estats mentals són els pilars de les explicacions causals subintencionals. L'explicació intencional serà possible si som capaços d'establir una relació lògica entre la conducta, el conjunt de creences i els desitjos dels agents.
- **Entorn o antecedents intencionals:** El fenomen social que és objecte d'estudi, individualista metodològic consistent no només té en compte les intencions i les expectatives individuals, sinó que l'elecció en part, es troba configurada per circumstàncies socials.

Aquests elements es troben ubicats a la Figura 13, que mostra els elements principals que sustenten el contingut de l'assignatura i la ubicació en aquesta de les dimensions identificades en les entrevistes respectives:

---

⁵⁷ Fan referència a les sigles en anglès DBO, desires, beliefs i opportunities (veure Hedström (2005)).

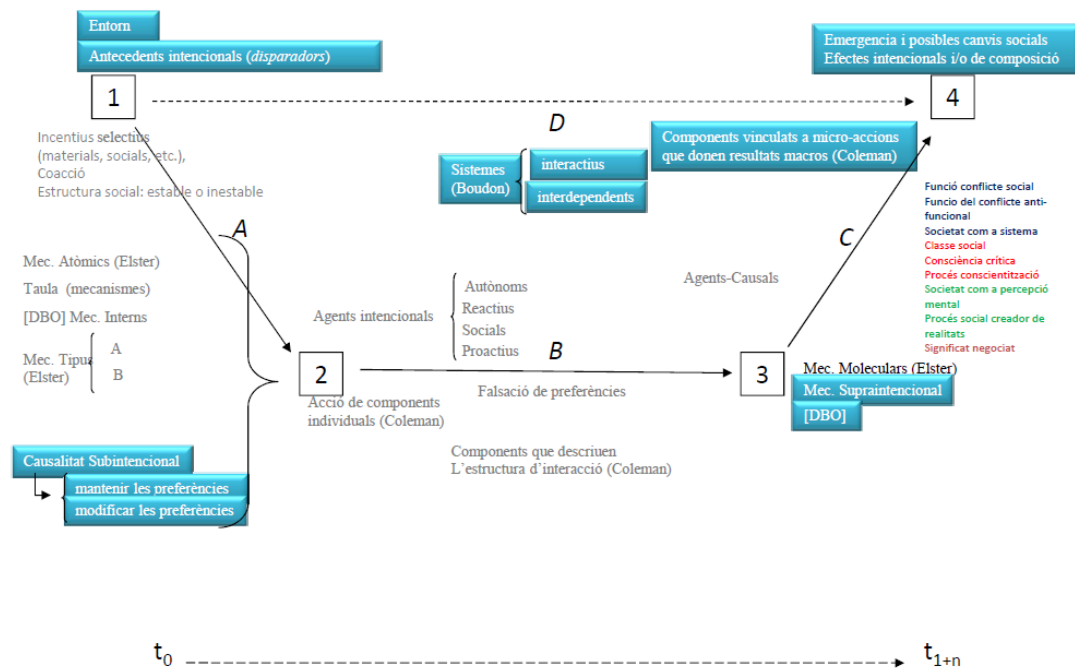

Figura 13. Elements que sustenten el contingut de l'assignatura

Font: elaboració pròpia, basat en Coleman (1990)

Com s'identifica en la Figura 13, la fase 3 és en la que se sustenta la majoria del contingut de l'assignatura amb una especial rellevància en els **mecanismes supraintencionalment** i amb les **DBO**, molt relacionat en les dimensions:

- Consciència crítica
- Procés conscientització
- Societat com a percepció mental
- Procés social creador de realitats
- Significat negociat

Totes aquestes dimensions tenen en comú que els fenòmens socials són producte de les accions intencionalment dels agents, que interactuen, s'interrelacionen i s'influeixen mútuament en un context social indexat. Els **Desitjos**, **Creences** i **Oportunitats**, poden veure's modificats arran d'aquests espais d'interacció que propicien les intervencions comunitàries. En el cas de l'entrevista al professor Cortés, s'identifica la **Causalitat Subintencional**, en compte de

forma més explícita la percepció individual dels fenòmens socials en un entorn que actua com **antecedent intencional**.

Les següents dimensions tenen més afinitat, sense que sigui exclouent de l'anterior, amb la concepció de Boudon (1981) de **Sistema de decisió interdependents**:

- Funció conflicte social
- Funció del conflicte anti-funcional
- Societat com a sistema
- Classe social

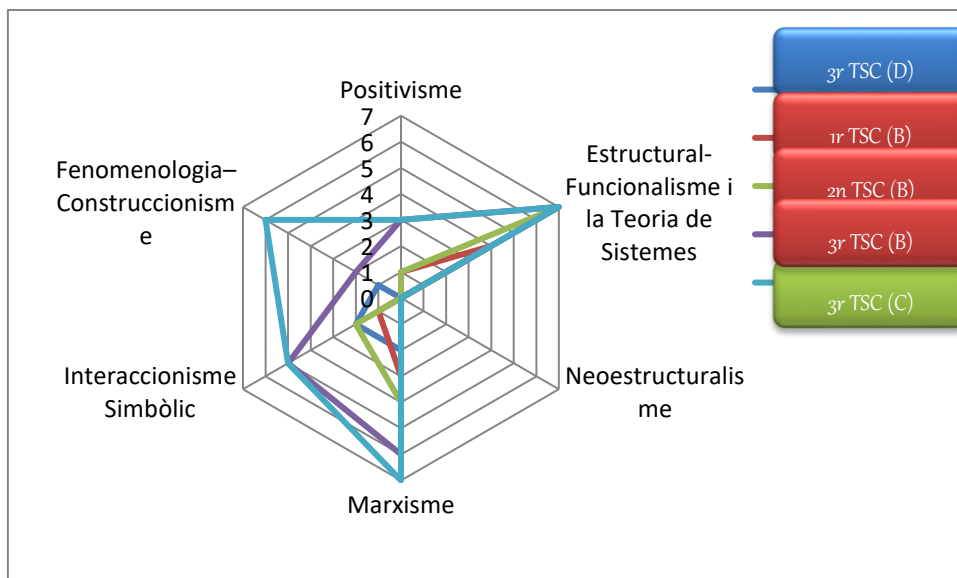
Aquestes operen en sistemes oberts, indeterminats, en la que els efectes emergents o de composició s'han d'entendre com un procés recursiu ubicat de la fase 3 a la 4.

RESULTATS DE L'ANÀLISI DE TOTA LA BIBLIOGRAFIA DE L'ASSIGNATURA DE TREBALL SOCIAL COMUNITARI

Els resultats de l'anàlisi de la bibliografia, comprenen tots els cursos a partir del curs 1972-1973, que són els plans docents en què es troba la bibliografia referenciada. Els resultats d'aquest apartat es troben vinculats a l'apartat en què s'analitzen els plans docents, de l'etapa de la professora Domènech, el professor Barbero i del professor Cortés respectivament.

Corrents teòrics identificats –TSC–

El següent Gràfic 34 representa en un espai multidimensional, de forma sobreposada, les freqüències dels corrents teòrics identificats durant els diferents períodes, s'identifica la ubicació de l'assignatura en el curs d'ensenyament en què es troba ubicat, 1r, 2n i 3r.

Gràfic 34. Representació multidimensional dels corrents teòrics identificats a la bibliografia durant els diferents períodes

Font: elaboració pròpia

3r TSC (D) TSC: fa referència a l'etapa de la professora Domènech

1r TSC (B) TSC: fa referència a l'etapa del professor Barbero

2n TSC (B) TSC: fa referència a l'etapa del professor Barbero

3r TSC (B) TSC: fa referència a l'etapa del professor Barbero

3r TSC (C) TSC: fa referència a l'etapa del professor Cortés

El període longitudinal-temporal de la bibliografia referenciada en els plans docents i la seva identificació amb els corrents teòrics representat en el Gràfic 34, mostra els corrents teòrics que han incrementat la seva presència en el transcurs del temps i en el cas dels corrents amb una perspectiva més heurística comença a identificar-se una presència més marcada —**Interaccionisme Simbòlic i Fenomenologia – Construccionisme**—.

Cronològicament, a partir del curs 1972-1974 —l'assignatura es troba ubicada al 3r curs (període 1972-1990) de l'ensenyament i posteriorment a 1r curs (període 1994-2001). Posteriorment passa a 2n curs (període 2002-2004) i finalment passa a 3r de l'ensenyament (període 2004-2013). Els corrents teòrics que s'han identificat de l'anàlisi de la bibliografia del primer període a 3r curs, han estat l'**Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes, Marxisme, Interaccionisme Simbòlic i el corrent Fenomenologia–Construccionisme**. Posteriorment, quan passa a 1r curs i a 2n curs, es mantenen aquests corrents, a excepció de corrent **Fenomenologia–Construccionisme** i s'incorpora el **Positivisme**.

Quan s'ubica l'assignatura a 2n curs, la presència dels corrents **Positivisme, l'Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes, Marxisme i Interaccionisme Simbòlic** s'incrementen a excepció del **Positivisme** en què es manté igual. L'**Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes, i el Marxisme**, seran els corrents que es veuen més reforçats amb l'increment de la seva presència, especialment el primer. Si ens fixem en el període que torna a ubicar-se l'assignatura en el 3r curs —amb el professor Barbero—, el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** no varia en la seva presència, segueix ostentant una major presència en la bibliografia referenciada en els plans docents, a la vegada que el **Marxisme i el Positivisme** augmenten la seva presència respecte a l'etapa anterior. Resulta especialment interessant, com les perspectives més heurístiques comencen a tenir una presència considerable, que en cursos anteriors no havia estat així, en aquest cas augmenta la presència de **l'Interaccionisme Simbòlic** i es torna a incorporar el corrent **Fenomenologia – Construccionisme**, cosa que no he trobat ni al 1r curs ni al 2n curs. Si ens fixem en l'etapa en què s'ubica l'assignatura a 3r curs, vinculada al professor Cortés, s'identifica com el **Marxisme**, es troba consolidat amb un increment de la seva freqüència, el **Positivisme, l'Interaccionisme Simbòlic, i l'Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, es mantenen sense variacions, amb la mateixa presència; destaca l'increment de bibliografia identificada en el corrent **Fenomenologia – Construccionisme**.

La tendència de la bibliografia referenciada en els plans docents, en el transcurs dels diferents períodes, mostra una marcada consolidació del **Marxisme i del corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**. Després apareix un segon bloc que englobaria les perspectives més heurístiques de **l'Interaccionisme Simbòlic i del corrent Fenomenologia – Construccionisme**.

Dimensions identificades durant els diferents períodes de l'assignatura a la bibliografia –TSC–

La Figura 14 mostra les dimensions identificades en la bibliografia de tots els períodes que comprèn l'assignatura, amb la bibliografia referenciada en els plans docents i la ubicació de l'assignatura respecte als cursos. En el cas de 3r curs, es diferencia amb una D el període de la professora Domènech, amb una B el del professor Barbero i amb una C per fer referència al del professor Cortés.

Figura 14. Dimensions identificades en la bibliografia —TSC—

Font: elaboració pròpia

Posteriorment, es contrasten aquestes dimensions identificades en la bibliografia amb les identificades al llarg de l'entrevista amb els docents.

CONTINGUT DELS TEMARI DELS PLANS DOCENTS —TSC—

Com s'ha comentat anteriorment, els temaris dels plans docents és la font d'informació que menys evidències aporta a la recerca, perquè només enuncia el que es desenvoluparà a l'assignatura, generalment de forma generalista i no permet en molts casos fer una identificació de forma sustentada amb els corrents teòrics utilitzats per a l'anàlisi.

En el cas dels plans docents dels cursos 1975-1976 fins al curs 1978-1979, ofereix alguns elements, citant a Marchioni, per identificar-ho amb el **corrent teòric Estructural-Funcionalisme** i la **Teoria de Sistemes**, i al seu torn a la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional**, apartat que es reproduïx a continuació:

A partir del curs 1987-1988, que l'assignatura passa a identificar-se com *Treball Social "Els Serveis Socials d'atenció primària i el Treball Social Comunitari"*, permet identificar-ho amb el corrent teòric **Estructural-Funcionalisme** i la **Teoria de Sistemes**, proper a la dimensió **Societat com a sistema**.

Posteriorment, en el pla docent del curs 1995-1996, ofereix indicis que podrien identificar-se amb el corrent **Fenomenologia – Construccionisme**, però no aporta elements per fer una atribució a cap dimensió d'aquest corrent i, per tant, no s'estableix cap associació específica amb una dimensió.

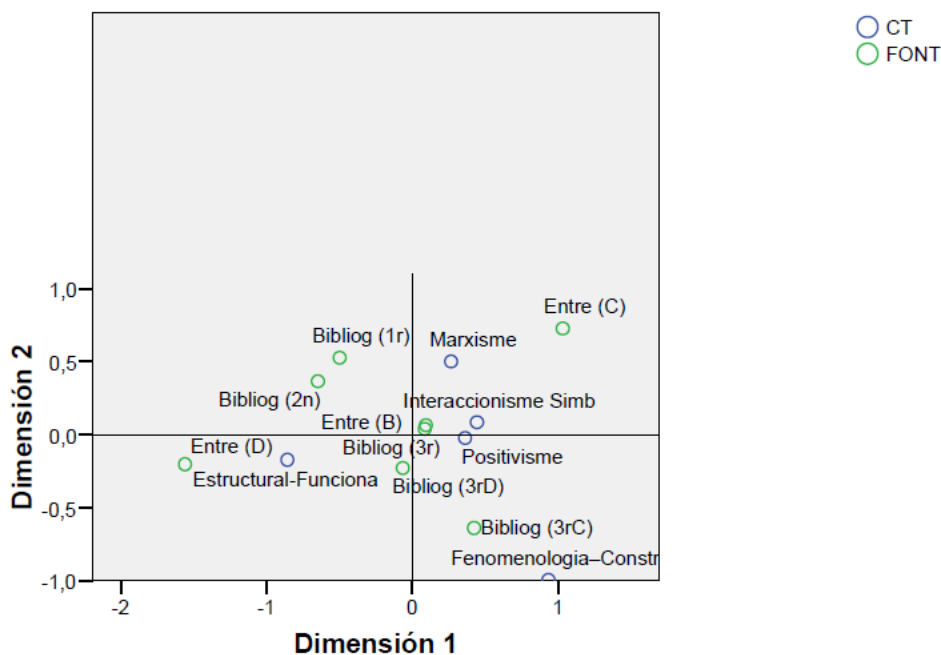
5.4.2. PROPOSTA D'UN MODEL D'INFLUÈNCIA –TSC–

Per intentar identificar les possibles tendències, respecte als corrents teòrics i a les dimensions associades a cada corrent amb una major presència a l'assignatura de Treball Social Comunitari, a continuació es mostra el gràfic que aglutina dades que anteriorment s'han mostrat de forma desagregada. El Gràfic 35 mostra, mitjançant una anàlisi de correspondència les dues dimensions, la dimensió 1 representa les fonts (entrevistes i bibliografia⁵⁸) i la dimensió 2 els corrents teòrics.

---

⁵⁸ No s'han inclòs les dades que ofereixen el plans docents per ser molt febles a nivell quantitatiu, i no varien els resultats obtinguts.

Punts de columnes i files

Gràfic 35. Representació gràfica a partir d'una anàlisi de correspondència entre fonts d'informació i corrents teòrics.

Font: elaboració pròpia

*CT: són els corrents teòrics utilitzats per l'anàlisi (Positivisme, Marxisme, etc.)

FONT: fa referència a les Entrevistes i a la bibliografia

Entre (D): entrevista a la professor Domènech

Entre (B): entrevista al professor Barbero

Entre (C): entrevista al professor Cortés

Bibliog (3rD): bibliografia referenciada en els plans docents de l'etapa de la professor Domènech.

Bibliog (1r); Bibliog (2n)

Bibliog (3r): bibliografia referenciada en els plans docents de l'etapa del professor Barbero

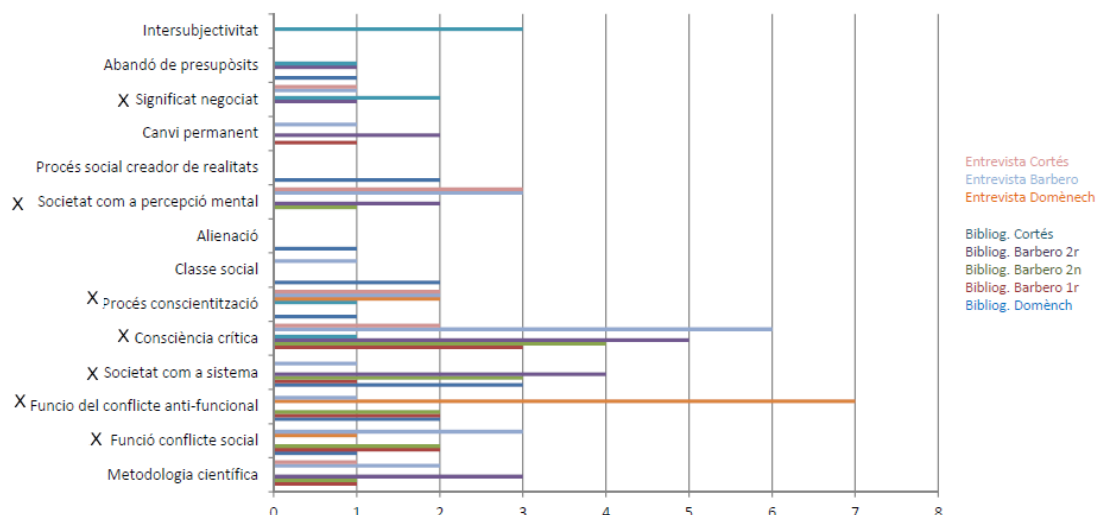
Bibliog (3rC): bibliografia referenciada en els plans docents de l'etapa del professor Cortés

Si s'analiza la ubicació de l'entrevista de cada docent en relació als corrents teòrics, de forma cronològica, el període de la professora Domènech (cursos 1972-1990) té una clara identificació amb el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, és amb el que mostra una clara proximitat en la representació gràfica (identificat com *Entre (D)*). El període que representa el professor Barbero (curs 1994-2009) presenta una clara transició cap a l'etapa posterior, manté la identificació amb el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, incorporant el corrent **Positivisme, l'Interaccionisme Simbòlic i el Marxisme** (identificat com *Entre (B)*). El professor Cortés (cursos

2009-2013) manté la mateixa identificació per proximitat en el gràfic que en el període anterior a excepció del corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**. La presència d'aquest corrent en aquest període no té rellevància, es pot observar en el gràfic que no es troba en l'àrea d'influència d'aquest període (identificat com *Entre (C)*).

En el cas de la bibliografia del període del professor Cortés (identificat com *Bibliog (3rC)*), el corrent **Fenomenologia-Construccionisme** es troba molt present en la bibliografia, però com ja s'ha comentat, no es pot establir, amb les dades que proporciona aquesta evidència, una correspondència positiva directa. En aquest cas, les dades que proporcionen les entrevistes corregeix aquesta possible desviació —per considerar l'entrevista la font que proporciona la dada privilegiada per a l'anàlisi de la recerca—. L'entrevista ens confirma la presència d'aquest corrent en l'assignatura, però de forma molt més modesta en comparació a la presència de la dada que proporciona la bibliografia. Per últim, en aquesta confluència, hem de fer referència al corrent **Positivisme**, com s'ha comentat anteriorment en l'anàlisi de les entrevistes, molt centrat en un procediment estructurat per portar a terme el Treball Social Comunitari. En el cas del corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, el trobem amb una elevada presència en el cas de la bibliografia i de l'entrevista a la professora Domènech, i l'entrevista al professor Barbero. El que indica que en l'etapa de la professora Domènech i l'etapa del professor Barbero el que contempla aquest corrent té una presència significativa en l'assignatura, molt centrat en la Teoria de Sistemes en els dos casos, contràriament, no s'identifica en l'etapa del professor Cortés, sent aquesta és una diferència destacable.

A continuació, em centro en l'anàlisi de la presència de les dimensions identificades en les entrevistes i en la bibliografia. El Gràfic 36 mostra les freqüències de les dimensions identificades en la bibliografia —desagregada segons el curs on s'ha ubicat l'assignatura— i les freqüències de les dimensions identificades en les entrevistes.

Gràfic 36. Dimensions identificades en les entrevistes i en la bibliografia

Font: elaboració pròpia

En el Gràfic 36, s'ha destacat amb una X les dimensions que s'han identificat en les entrevistes. Cal esmentar la **dimensió Consciència crítica**, amb una major presència en l'entrevista del professor Cortés, essent una dimensió molt rellevant en l'última etapa de l'assignatura. A continuació, la **dimensió Societat com a percepció mental**, amb la mateixa presència en les entrevistes del professor Barbero i del professor Cortés. Posteriorment, s'identifica la **dimensió Procés de conscienciació**, amb la mateixa presència en les dues entrevistes, i finalment la **dimensió Significat negociat**. Finalment, la presència de la **dimensió Funció conflicte social**, la **dimensió Funció del conflicte anti-funcional** i la **dimensió Societat com a sistema**, només s'identifiquen en l'entrevista a la professora Domènech i al professor Barbero, i són dimensions vinculades al corrent **Estructural-Funcionalisme** i la **Teoria de Sistemes**.

5.5. SÍNTESE DE L'ANÀLISI DE RESULTATS DE LA RECERCA

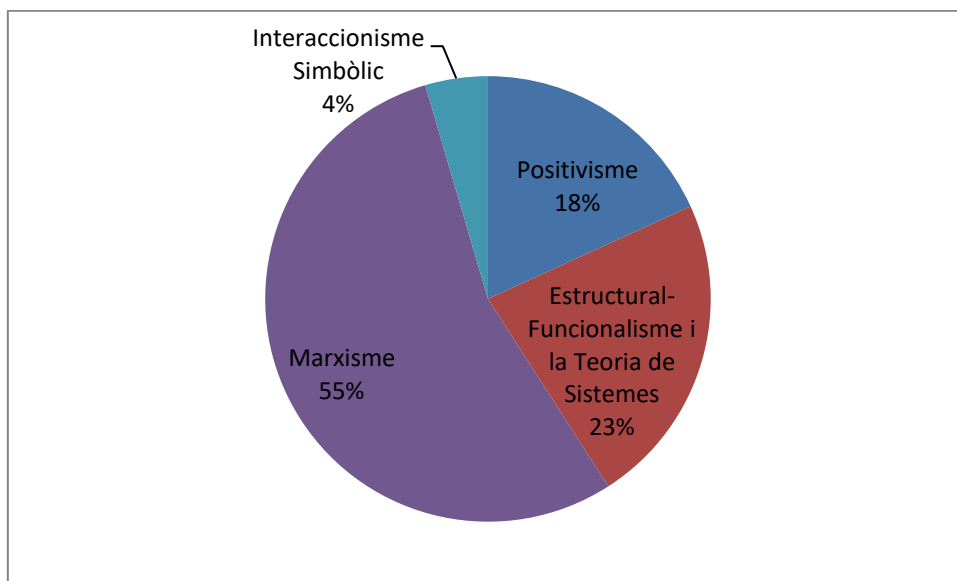
Aquest apartat final vol respondre a la pregunta inicial que ha guiat tota la investigació. Per tal de donar resposta a la pregunta inicial i poder assolir els objectius marcats a la tesi, es presentaran de forma sintètica els resultats

obtinguts, mostrats en detall anteriorment, de l'anàlisi de les fonts primàries i secundàries utilitzades per a la recerca.

Aquest apartat presenta la síntesi dels resultats obtinguts dels corrents teòrics identificats per a cada assignatura, durant el període que comprèn la investigació. Posteriorment, es mostren les tendències dels corrents teòrics que s'han identificat en l'ensenyament del Treball Social. Finalment, es destaquen aquells aspectes dels corrents teòrics que han tingut una major rellevància en l'ensenyament del Treball Social.

Corrents teòrics identificats en les entrevistes als docents de les assignatures

Dels resultats de l'anàlisi del discurs de les entrevistes realitzades als docents, de les assignatures que he agrupat sota l'epíleg de **Conceptes Bàsics del Treball Social** (Gràfic 37), el corrent teòric **Marxisme**, seguit del corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, són els que es troben més presents en el seu discurs, representant el 78% dels corrents identificats. Es tractaria dels corrents teòrics amb una major presència en l'assignatura. El corrent **Positivisme** també es troba present, amb menys proporció en un 18%; i amb una presència molt més modesta, es troba el corrent **Interaccionisme Simbòlic**, representant un 4%.

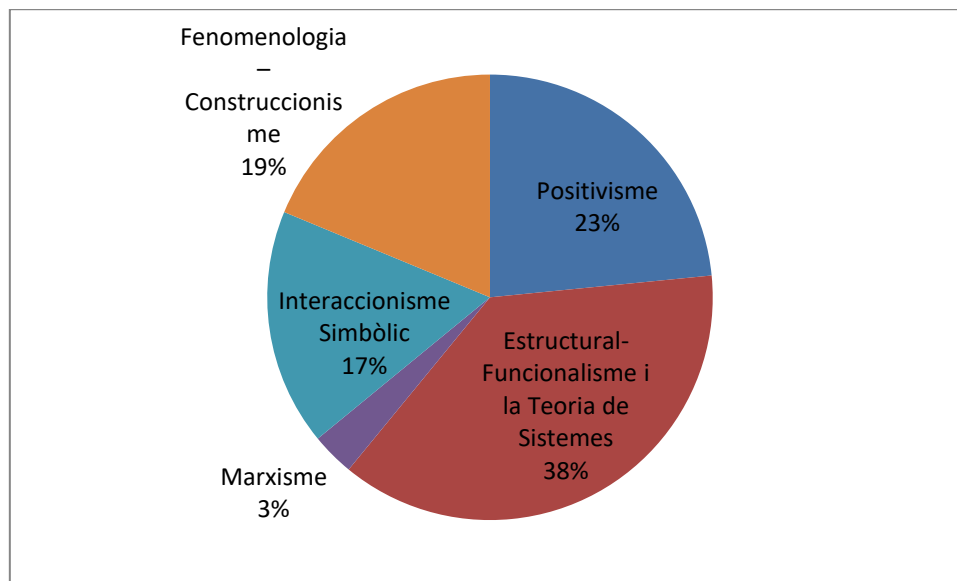

Gràfic 37. Representació dels corrents teòrics identificats en les entrevistes als docents de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social

Font: elaboració pròpia

De les assignatures que he agrupat sota l'epíleg **Treball Social Individual i Familiar**, el corrent teòric **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** (Gràfic 38), i el corrent **Positivisme** són els que més s'han identificat en els

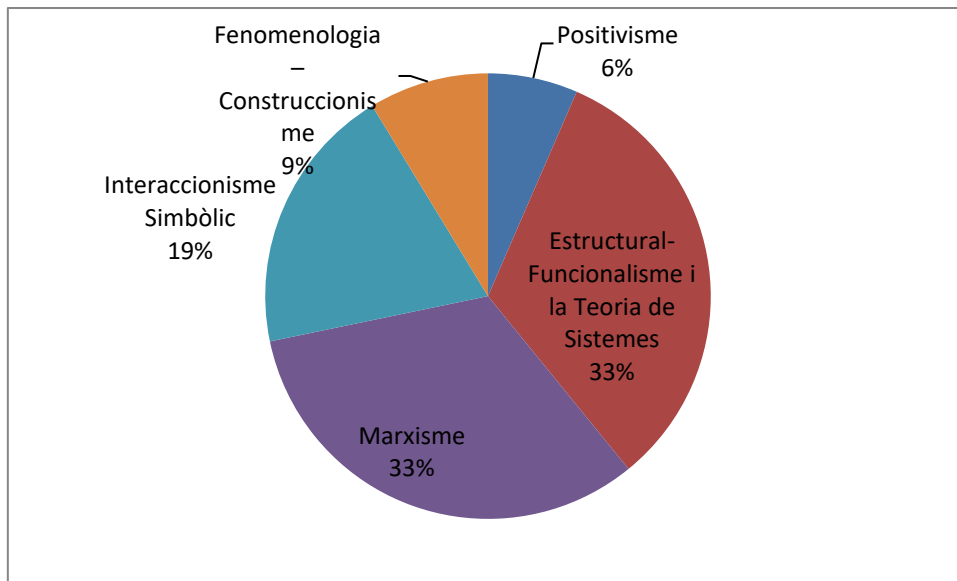
discursos dels docents, representant el 61%. També tenen una presència considerable els corrents que he englobat com a perspectiva heurística, el corrent **Fenomenologia–Construccionisme** i el corrent **Interaccionisme Simbòlic**, aquests dos corrents representen el 36%. A diferència de l'assignatura anterior, CBTS, en l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar, la presència del corrent **Marxisme** és la menys representada, amb un 3%.

Gràfic 38. Representació dels corrents teòrics identificats en les entrevistes als docents de l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar

Font: elaboració pròpia

Els corrents teòrics que han emergit amb una major representació en les assignatures que he agrupat sota l'epíleg de **Treball Social Comunitari** (Gràfic 39) ha estat el corrent **Marxisme** i el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, representant el 66%. La perspectiva dels corrents heurístics, el corrent **Interaccionisme Simbòlic** i el corrent **Fenomenologia–Construccionisme**, seria el segon gran bloc en representació dins de l'assignatura amb un 28%; en el cas del corrent **Positivisme** la seva representació és més modesta, amb un 6%.

Gràfic 39. Representació dels corrents teòrics identificats en les entrevistes als docents de l'assignatura de Treball Social Comunitari

Font: elaboració pròpia

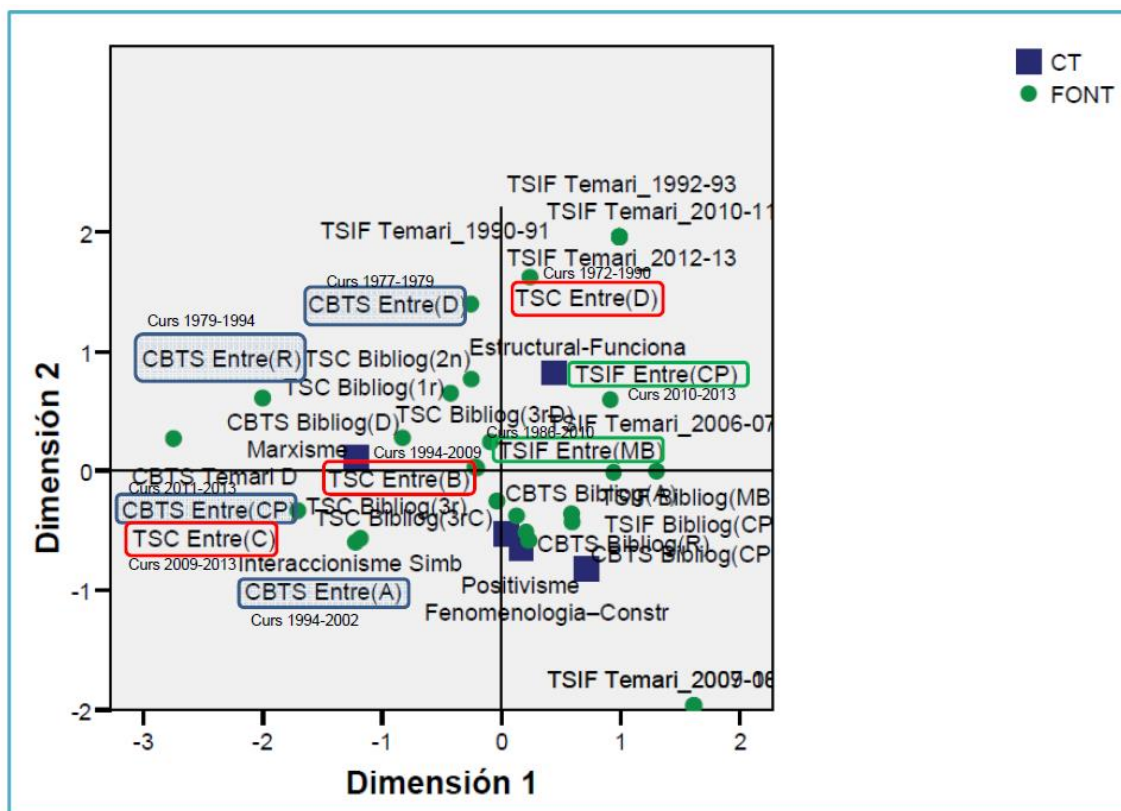
L'únic corrent teòric que es troba en les tres assignatures amb una alta presència, és el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**. El corrent **Marxisme**, té una alta presència en l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social i en l'assignatura de Treball Social Comunitari —55% i 33% respectivament—; per l'assignatura Treball Social Individual i Familiar la representació d'aquest corrent resulta més residual, d'un 3%. La presència del corrent **Positivisme**, en l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social i en l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar resulta considerable, amb el 18 i el 23% respectivament; en contraposició en l'assignatura de Treball Social Comunitari, que seria la que ostenta una menor presència amb un 6%. La perspectiva més heurística que comprèn el corrent **Interaccionisme simbòlic** i el corrent **Fenomenologia-Construccionisme**, té una presència important en l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar i en l'assignatura de Treball Social Comunitari —36% i 28% respectivament—, i en el cas de l'assignatura de Conceptes Bàsics la seva presència resulta més residual del 4%.

En aquest apartat, els resultats de l'anàlisi del discurs de les entrevistes realitzades als docents en relació als corrents teòrics s'han tractat de forma estàtica, atemporal. A continuació, es presenten els resultats dels corrents teòrics identificats de forma sincrònica, tenint present el període al qual es fa referència, els resultats de l'anàlisi de les entrevistes als docents, els corrents teòrics identificats en el contingut del temari i la bibliografia referenciada en els plans docents.

5.5.1. A LA RECERCA DE TENDÈNCIES DELS CORRENTS TEÒRICS EN L'ENSENYAMENT DE TREBALL SOCIAL

El Gràfic 40, elaborat mitjançant l'Anàlisi de Correspondència, mostra en dues dimensions les assignatures, el contingut del temari i la bibliografia dels plans docents respecte als corrents teòrics; la dimensió 1 representa les entrevistes als docents per assignatures i cursos, la bibliografia i el contingut del temari i la dimensió 2 els corrents teòrics utilitzats per a l'anàlisi.

Gràfic 40. Representació gràfica mitjançant Anàlisi de Correspondència de les assignatures, el contingut del temari i la bibliografia dels plans docents respecte als corrents teòrics

Font: elaboració pròpia a partir dels resultats de l'anàlisi de les entrevistes als docents, els resultats de l'anàlisi dels temaris i la bibliografia referenciada en els plans docents de les assignatures.

*Nomenclatura:

TSIF Entre(MB): Entrevista a la professora Bacardit de l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar

TSIF Entre(CP): Entrevista al professor Palacín de l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar

TSIF Bibliog(MB): Bibliografia referents al període de professora Bacardit de l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar

TSIF Bibliog(CP): Bibliografia referents al període del professor Palacín de l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar

TSIF Temari: Temaris referent a curs que especifica de l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar

CBTS Entre(D): Entrevista a la professora Domènech de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social

CBTS Entre(R): Entrevista a la professora Rubí de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social

CBTS Entre(A): Entrevista a la professora Ainsa de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social
 CBTS Entre(CP): Entrevista al professor Palacín de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social
 CBTS Bibliog(D): Bibliografia referents al període de la professora Domènech de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social
 CBTS Bibliog(R): Bibliografia referents al període de la professora Rubí de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social
 CBTS Bibliog(A): Bibliografia referents al període de la professora Ainsa de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social
 CBTS Bibliog(CP): Bibliografia referents al període del professor Palacín de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social
 CBTS Temari D: Temaris referent referents al període de la professora Domènech de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social
 CBTS Temari 56-72: Temaris referent referents al 1956-72 de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social
 TSC Entre(D): Entrevista a la professora Domènech de l'assignatura de Treball Social Comunitari
 TSC Entre(B): Entrevista al professor Barbero de l'assignatura de Treball Social Comunitari
 TSC Entre(C): Entrevista al professor Cortés de l'assignatura de Treball Social Comunitari
 TSC Bibliog(3rD): Bibliografia referents al període de la professora Domènech de l'assignatura de Treball Social Comunitari
 TSC Bibliog(1r): Bibliografia referents al període del professor Barbero de l'assignatura de Treball Social Comunitari, quan s'ubica a 1r.
 TSC Bibliog(2n): Bibliografia referents al període del professor Barbero de l'assignatura de Treball Social Comunitari, quan s'ubica a 2n
 TSC Bibliog(3r): Bibliografia referents al període del professor Barbero de l'assignatura de Treball Social Comunitari, quan s'ubica a 3r
 TSC Bibliog(3rC): Bibliografia referents al període del professor Cortés de l'assignatura de Treball Social Comunitari, quan s'ubica a 3r

Amb l'objectiu de fer emergir les possibles tendències teòriques que han tingut un pes significatiu en les assignatures de l'ensenyament de Treball Social objectes d'estudi, durant el període comprès entre el curs 1955-1956 al curs 2012-2013 —57 anys—, considerant les entrevistes realitzades als docents seleccionats per a l'estudi com la font primària que aporta una informació més rellevant en relació a les fonts secundàries —com s'ha especificat en l'apartat metodologia—; a continuació s'interpretarà el Gràfic 40 de forma temporal ascendent prenent com a referent les entrevistes als docents.

Si comencem per l'entrevista a la **professora Rosa Domènch**, en relació a **l'assignatura de Treball Social Comunitari** que **comprèn des del curs 1972-1973 al curs 1989-1990 (identificat com TSC Entre (D))**, la seva disposició en el gràfic en relació als corrents teòrics, es troba molt a prop del corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, el que evidencia que aquest corrent és el que ha exercit una major influència en relació a aquest període en l'assignatura. També s'identifica una lleu aproximació al **Marxisme**, però la seva influència és molt marginal. La posició en el gràfic de la bibliografia referenciada en els plans docents durant aquest període (identificat com **TSC Bibliog (3rD)**), se situa principalment entre els corrents **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, i el corrent **Marxisme**, amb una tendència als corrents heurístics de **l'Interaccionisme Simbòlic** i el corrent **Fenomenologia-Construccionisme**, reforçant els resultats obtinguts en l'anàlisi del discurs de la professora Domènech. La font anterior a aquesta cohort temporal representada en el gràfic, són els resultats de l'anàlisi dels continguts dels temaris de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social que comprèn des del curs 1956-1957 al curs 1971-1972

(identificat com *CBTS Temari 56-72*)⁵⁹, que s'identifica amb el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**.

Cronològicament, es passaria a l'assignatura de **Conceptes Bàsics del Treball Social** que fa referència al curs 1977-1978 fins al curs 1978-1979, essent també la **professora Domènech** la docent de referència per aquest període (identificat com *CBTS Entre (D)*). En aquest cas, la seva posició en el gràfic, en relació als corrents, es troba pràcticament equidistant entre el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, i el corrent **Marxisme**, tot i que l'aproximació al primer corrent és major. En relació al període anterior, es manté **l'Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** com un corrent essencial i s'incrementa la presència del corrent **Marxisme**. Els resultats de l'anàlisi de la bibliografia referenciada en l'assignatura durant aquest període, accentua encara més la influència cap al corrent **Marxisme**; en el gràfic ho localitzem molt més a prop d'aquest corrent (identificat com *CBTS Bibliog (D)*). En el cas dels temaris, segueix identificant-se una major tendència al corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** (identificat com *CBTS Temari D*).

Continuant amb la mateixa assignatura, **Conceptes Bàsics del Treball Social**, en aquest cas fent referència al període que compren des del curs 1979-1980 al curs 1993-1994, amb la **professora Carme Rubí** com a docent de referència (identificat com *CBTS Entre (R)*), es pot identificar en el gràfic com es manté present el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, però passa a ser el **Marxisme** el corrent teòric amb una major influència en l'assignatura. La correlació de forces s'ha invertit, passant a ser el corrent **Marxisme** el que té una major presència. En la bibliografia referenciada durant aquest període (identificat com *CBTS Bibliog (R)*) es manté **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** com un dels corrents identificats amb una presència considerable, s'incrementa la presència del corrent **Positivisme** i la presència de la perspectiva més heurística que engloba el corrent **Interaccionisme Simbòlic** i el corrent **Fenomenologia–Construccionisme**.

Fins ara, hem recorregut el període que comprèn des de l'any 1956 fins a l'any 1994⁶⁰, en què s'ha identificat el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** amb una forta presència en les assignatures; la presència

---

⁵⁹ En el Gràfic 40 la representació de *CBTS Temari 56-72* no resulta visible per què es solapa amb la representació del corrent teòric **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**

del corrent **Marxisme** ha estat més modesta fins al curs 1977-1978, on aquests dos corrents es van equiparant per acabar decantant-se la seva presència cap al corrent **Marxisme** a partir del curs 1979.

Si passem al període comprès pel curs 1986-1987 fins al curs 2009-2010, que es concreta amb l'assignatura de **Treball Social Individual i Familiar**, amb la professora **Montserrat Bacardit** com a docent de referència (identificat com *TSIF Entre (MB)*), es pot identificar en el gràfic com la posició que ocupa respecte a les assignatures del període esmentat anteriorment, s'ha desplaçat més cap al centre del gràfic, el que indica que les influències del corrent **Interaccionisme simbòlic** i del corrent **Fenomenologia–Construccionisme** comencen a emergir com uns dels corrents que van ocupant un espai en l'assignatura; però torna a ser el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** el que ostenta una major influència. En el cas de la bibliografia d'aquest període, segueix pràcticament la mateixa tendència que ha mostrat els resultats de l'entrevista amb un increment respecte a aquesta en el corrent **Positivisme** (identificat com *TSIF Bibliog (MB)*). Si ens fixem en els resultats de l'anàlisi dels temaris d'aquest període, podem identificar com a partir del curs 2006-2007 comença a introduir-se la perspectiva dels corrents més heurístics en l'assignatura (identificat com *TSIF Temari 2006-07*). Els temaris del curs 1974-1975, el curs 1990-1991 i el curs 1992-1993 es trobem clarament vinculats, per proximitat en la distribució del gràfic, al corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** (identificat com *TSIF Temari 1974-75*⁶¹, *TSIF Temari 1990-91* i *TSIF Temari 1992-93*). En canvi, el curs 2006-2007 en l'espai que representa el gràfic el situa en un espai intern mig entre el corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, i el corrent **Fenomenologia–Construccionisme** (identificat com *TSIF Temari 2006-07*). En els temaris del curs 2007-2008 i el curs 2009-2010, el corrent **Fenomenologia–Construccionisme** és el més representat, com es pot veure en el gràfic (identificat com *TSIF Temari 2007-08* i *TSIF Temari 2009-10*).

El següent moment seria el que identifica l'assignatura de **Treball Social Comunitari** durant el període que va del curs 1994-1995 fins al curs 2008-2009, amb el professor **Manel Barbero** com a docent de referència (identificat com *TSC Entre (B)*). Es manté, com en l'assignatura anterior, una forta presència del corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**; el corrent **Marxisme** torna a ser un dels corrents amb una forta presència; però com a punt d'inflexió, s'identifica la forta presència del corrent **Interaccionisme simbòlic** i de forma més modesta del corrent

---

⁶⁰ S'utilitza aquest any com a referència aproximada, per fer-la coincidir amb l'assignatura de Treball Social Comunitari que es reprèn aquest any.

⁶¹ La representació de *TSIF Temari 1974-75* en el Gràfic 40 no és visible perquè se li sobreposa la representació de *TSIF Temari 1990-91*.

Fenomenologia–Construccionisme, on la distribució espacial en el gràfic de la bibliografia **identificada com a TSC Biblio (3r)** mostra també aquest desplaçament cap a l'Interaccionisme simbòlic i el corrent Fenomenologia–Construccionisme. **Aquestes dues assignatures, TSIF Entre (MB) i TSC Entre (B), es podrien identificar com les que fan de frontissa** entre les quals es troben entre els anys 1956 fins al 1994 i les assignatures que trobem a partir de l'any 1994 fins a l'any 2013. Farien de frontissa perquè segueixen conservant la forta presència del corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, i del corrent **Marxisme**, i comencen a introduir el corrent **Interaccionisme Simbòlic** i el corrent **Fenomenologia–Construccionisme** que es consoliden en l'etapa posterior.

L'assignatura **Conceptes Bàsics del Treball Social** que comprèn el període que va del **curs 1994-1995 fins al curs 2001-2002 (identificat com CBTS Entre (A))**, es troba en la representació espacial, pròxima al corrent **Marxisme** i al **Positivisme** i es comença a introduir l'**Interaccionisme simbòlic**.

L'assignatura **Treball Social Comunitari** del període que va del **curs 2009-2010 al curs 2012-2013**, amb professor **Ferran Cortés** com a referent (**identificat com TSC Entre (C)**), seria la que millor representa la tendència d'aquest darrer moment, que el caracteritza perquè accentua la presència del corrent **Marxisme**, augmenta la presència en el corrent **Interaccionisme simbòlic** i en el corrent **Fenomenologia–Construccionisme**. Els resultats de l'anàlisi de la bibliografia referenciada evidència la consolidació de la perspectiva més heurística en l'assignatura —corrent **Interaccionisme Simbòlic** i corrent **Fenomenologia–Construccionisme**—, la situa molt més propera a aquest corrent (**identificat com TSC Biblio (3rC)**).

L'última assignatura que es trobaria en aquest grup seria la de **Conceptes Bàsics del Treball Social**, que comprèn des del curs **2011-2012 al curs 2012-2013** amb el professor **Càndid Palactn** com a docent de referència (**identificat com CBST Entre (CP)**). En aquest cas, l'assignatura té més afinitat amb el corrent **Marxisme**, tot i que la bibliografia té una presència més heterogènia, identificant el corrent **Positivisme**, l'**Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, el **Marxisme**, l'**Interaccionisme Simbòlic** i el corrent **Fenomenologia–Construccionisme** (**identificat com CBTS Biblio (CP)**).

He deixat pel final l'assignatura de **Treball Social Individual i Familiar** que comprèn des del curs **2010-2011 al curs 2012-2013**, amb el professor **Càndid Palactn** com a docent de referència (**identificat com TSIF Entre (CP)**), perquè si per temporalitat semblaria que hauria d'estar ubicada en l'últim període; el resultat de l'anàlisi de l'entrevista situa l'assignatura amb unes característiques més properes a les del primer període, amb una forta presència del corrent

Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes. La bibliografia referenciada se situa més propera a les assignatures coetànies temporalment, amb presència de l'**Interaccionisme Simbòlic** i del corrent **Fenomenologia–Construccionisme** (identificat com *TSIF Bibliog (CP)*). Però el resultat de l'anàlisi del contingut del temari, s'apropa més als resultats de l'entrevista, situant-se amb una presència considerable del corrent **Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes** (identificat com *TSIF Temari_2012-13*).

Aquest apartat s'ha centrat a fer emergir les tendències dels corrents teòrics presents en les assignatures per cohorts temporals. A continuació, es presenten els resultats de les dimensions identificades en aquests tres moments o cohorts temporals que he agrupat per afinitat, el que ha de permetre identificar els aspectes de la teoria que han tingut una major rellevància en l'ensenyament de Treball Social, respecte a les assignatures referenciades.

5.5.2. ASPECTES DELS CORRENTS TEÒRICS QUE HAN TINGUT UNA MAJOR RELLEVÀNCIA EN L'ENSENYAMENT DE TREBALL SOCIAL

Les dimensions associades als corrents teòrics ajuden a copsar, de manera molt més acurada que amb una simple classificació en corrents teòrics, la concepció amb què els docents s'aproximen a l'explanandum i el que li dona sentit a l'explans .

Fins a principis de la dècada del 1980⁶², la dimensió que destaca, del resultat de l'anàlisi de les entrevistes, és la dimensió **Funció del conflicte anti-funcional**, —vinculat al corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de

---

⁶² La tendència que ha emergit ha estat arran de *Resultat de l'anàlisi de les assignatures agrupades sota l'epíleg Treball Social Individual i Familiar de l'ensenyament del Treball Social durant el període del 1955 a la dècada dels 70* (veure pàg.110), a *Resultats de l'anàlisi de l'entrevista a la professora Domènech en l'assigantura de Treball Social Comuniari* (veure pàg.236) i *Resultats de l'anàlisi de l'entrevista a la professora Rosa Domènech —CBTS—* (veure pàg.115).

Sistemes—. El que comportava en l'ensenyament, aportar la visió que una de les tasques de les institucions, siguin públiques o privades que treballen en els serveis socials, comparteixen el mateix objectiu, el de contribuir positivament a l'estructura del sistema, al “bon” funcionament de la comunitat. El que es concreta en recolzar els objectius de l'Administració. Aquesta concepció de la funció que exerceixen les institucions en l'estructura social, és una visió que posa l'accent en els elements de l'estructura social que assegurin la seva conservació, contribueixen a “l'harmonització” de la societat, el que comporta una visió del conflicte desintegrador, desestabilitzador de l'ordre social establert; el que no deixa de ser una visió molt parsoniana del conflicte social (Parsons, 1966). Aquesta dimensió pren especial rellevància a principis de la dècada del 1980, la professora Domènech reconeix que tenia sentit en el context socio-polític del moment, perquè es tractava de crear l'estructura de serveis socials i la seva consolidació, en el que es comprèn que totes parts, l'Administració i el Tercer Sector contribueixen per assolir l'objectiu (veure D, 66:72⁶³). Un dels autors que hi ha contribuït a aquesta visió en Treball Social i que el trobem identificat en la bibliografia dels plans docents d'aquest període, amb aquesta proposta de cercar estratègies d'intervenció no conflictivistes, que posin l'accent en el consens, ha estat Marchioni (1969), amb especial rellevància en el Treball Social Comunitari. Això no s'ha d'entendre com que el conflicte social estigués desterrat de l'ensenyament del Treball Social durant aquest període, on també s'ha identificat la dimensió **Funció conflicte social**, però té un espai molt més residual enfront de la dimensió **Funció del conflicte anti-funcional**. Els resultats de l'anàlisi del temari i la bibliografia d'aquest període referenciada en els plans docent, destaca aquesta dimensió també com a molt rellevant, acompanyada de la dimensió **Societat com a sistema**; també s'identifiquen altres, però que no han tingut tanta incidència en l'ensenyament durant aquest període: **Procés conscienciació**, **Classe social**, **Alienació** o la dimensió **Procés social creador** de realitats —dimensions vinculades al corrent teòric Marxisme i al corrent Interaccionisme Simbòlic respectivament—.

---

⁶³ Identifica el moment de l'entrevista a la professora Domènech al que es fa referència, la transcripció de l'entrevista es troba en l'apartat *Apèndix*.

En la dècada dels 80⁶⁴, la dimensió **Procés conscienciació** —vinculada al corrent Marxisme— passa a ser una de les que ostenta més presència en l'ensenyament. Aquest viratge comporta abandonar la idea que la resposta a la situació ha de venir primordialment des de fora, dels que “saben”, de l'Administració, de les entitats, dels professionals, etc., per posar l'accent en el fet que siguin els agents implicats els que prenguin consciència de la seva situació social, de la realitat que viuen i ser capaços de “llegir-la” amb les seves pròpies paraules. Els que facilita nous escenaris d'oportunitats per plantejar-se modificar la situació, petits canvis individuals que contribueixen a afavorir els canvis estructurals, a nivell social. De forma més modesta, en relació a la dimensió **Procés conscienciació**, es troba present en aquesta dècada la dimensió **Societat com a sistema**, en detriment de la dimensió **Funció del conflicte anti-funcional** que deixa d'ocupar un espai rellevant en l'ensenyament. La incorporació de la **Societat com a sistema** parteix de la premissa que l'individu té interrelacions amb grups, amb la comunitat, amb la societat a la qual ell també pertany; de manera que la resultant de la interrelació explica l'existència de cada component i del propi sistema. A partir d'aquí, el sistema en què es desenvolupa l'individu, la família, els grups, la comunitat, passa a tenir un interès primordial en l'ensenyament; aquest abordatge en el Treball Social implica apropar-se al que Durkheim (1928) anomena *idees, interesso i valors comuns, «estats de la consciència col·lectiva»*, per diferenciar-los, per la seva naturalesa, dels estats de la consciència individual. La concepció sistèmica de la societat, que han manifestat els docents entrevistats, s'allunya del que s'ha conegut com el principi regulador dels sistemes, o en ciències socials el principi d'autopoiesis dels sistemes socials, desenvolupat per Luhmann, (1983) i atribuït a Maturana (1980). Han mostrat una concepció, del que s'ha identificat amb la dimensió **Societat com a sistema**, que s'apropa més a la d'autors com Bertalanffy (1976), considerant que l'homeòstasi és inapropiada com a principi explicatiu per a les activitats humanes, que no fan referència a aspectes utilitaristes amb objectius conseqüencials.

La bibliografia d'aquest període posa especial accent en la dimensió **Metodologia científica** i **Positivisme pragmàtic** —vinculat al corrent Positivisme—, amb una presència destacable de les dimensions **Funció del conflicte anti-funcional** i **Societat com a sistema** —vinculat al corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes—. També

---

⁶⁴ Fa referència a l'apartat *Ressultats de l'anàlisi de l'assignatura de Treball Social 11 (curs 1979-1980 curs 1993-1994)* —CBTS— (veure pàg.128).

resulta interessant com comença a fer-se un espai en la bibliografia referència en els plans docents, la perspectiva més heurística —el corrent **Interaccionisme Simbòlic** i el corrent **Fenomenologia–Construccionisme**—; en aquest cas associat a la dimensió **Procés social creador de realitats**, a la dimensió **Canvi permanent**, a la dimensió **Significat negociat** i a la dimensió **Significat subjectiu**; es podrien considerar els pròdroms d'esdeveniments posteriors.

A finals de la dècada dels 80 i aproximadament fins al curs 2009-2010⁶⁵, és un període en què la dimensió **Societat com a sistema** és una de les dimensions centrals en l'ensenyament, destacant l'entrevista realitzada al professor Barbero i l'entrevista realitzada a la professora Bacardit, on en la conjuntura de la tensió individu versus societat, es decanten clarament cap a la societat com l'element que exerceix una major influència en l'individu⁶⁶. Resulta interessant recordar que són docents de Treball Social Comunitari, i de Treball Social Individual i Familiar, respectivament.

Les altres dues dimensions centrals d'aquest període fan referència al corrent Marxisme, seria la dimensió **Consciència crítica** i la dimensió **Procés conscienciació**. Aquestes dimensions suposen distanciar-se de les propostes d'intervenció més “harmonitzadores”, contemplades en el primer període amb la dimensió **Funció del conflicte anti-**

---

⁶⁵ Fa referència a l'apartat *Resultats de l'entrevista a la professora Bacardit —TSIF—* (veure pàg.191) i l'apartat *Resultats de l'anàlisi de l'entrevista al professor Barbero* (veure pàgina. 253) i l'apartat *Resultats de l'anàlisi de l'entrevista a la professora Ainsa —CBTS—* (veure pàg.149).

⁶⁶ A continuació es reproduceix un dels fragments de l'entrevista al professor Manel Barbero en el que es posiciona clarament en el que comprèn la dimensió societat com a sistema, “*Si la influència exterior és molt potent. En fi en tota la meua comprensió destaca que per a mi per comprendre qualsevol cosa l'hem de posar en comú, en context per comprendre qualsevol fenomen, estem diguem que és l'entorn social i el món és el que dona més compte d'aquell fenomen que no forces de tipus personals (...)*” (B, 402:405). En els cas de la professora Montserrat Bacardit també es decanta pel sistema social com la gran influència que “modela a l'individu”, com es pot identificar en el següent fragment de l'entrevista:

Crec que ens feien, resumint una mica, com tres besants importants per entendre la persona i la família de la relació, molt de la psicologia dinàmica, l'altre seria com construïm l'entorn de les famílies amb l'entorn i la societat, com està construïda amb una estructura social que la està influïnt constantment a part de la família i els seus elements psicològics, etc., etc., i després tota la relació molt més pròpia del sistema que van donant capacitat o que es van menjant les capacitats que té la persona, la família, com un sistema pot ensorrar a una persona o com un sistema la pot ajudar a sortir; i aquí sí que jo diria que al començament d'aquets anys que es va posar el tema de sistèmic... (MB, 187:194).

funcional. Aquesta proposta es troba plenament vinculada a l'autor Paulo Freire (1970), autor que entén que la *consciència crítica* s'allunya de la *consciència intransitiva*, per utilitzar la classificació de certs nivells de consciència que ell proposa, circumscrit en un pensament màgic, supersticiós, que impossibilita passar a l'acció. També deixa de banda el que Freire (1970) anomena *consciència ingènua*, amb interpretacions simplistes de la realitat i gregària, afavorint una visió de la realitat estàtica, per centrar-se en el que ell anomena la *consciència crítica*, que ofereix oportunitats per interpel·lar el passat i projectar el futur, incidint especialment en la possibilitat de canvi social, en els col·lectius, en els grups. El procés de conscienciació afavoreix interpel·lar les situacions socials objectivades i comprendre la posició social en la qual s'ubica cadascú respecte als altres, respecte a l'estructura social; si un es descobreix oprimat, pot esdevenir un incentiu per plantejar-se ser un agent de canvi social, per canviar l'estructura social. En aquest sentit i de forma indissoluble respecte la dimensió anterior —dimensió Consciència crítica—, conforme l'eix vertebrador d'aquest període que estimula les intencionalitats de les accions focalitzades al canvi social.

Amb menys intensitat que les dimensions identificades fins ara, és en aquest període en el qual es comença a posar un especial èmfasi en l'adequació de la metodologia utilitzada en Treball Social, perquè es comprenguin els criteris del que es considera una metodologia científica, tendència que trobem en tots els cursos successius. Aquest aspecte s'ha englobat en la dimensió **Metodologia científica**, que contempla l'aplicació del mètode científic en el Treball Social com un mètode que ha de permetre apropar-se a la "veritat".

Una altra de les innovacions d'aquest període, que transcendeix a cursos posteriors, és la incorporació de la vivència de la persona, com l'altre ho interpreta, ho viu; s'incorporen la dimensió **Procés social creador de realitats** —vinculat al corrent Interaccionisme Simbòlic—, s'incideix en l'ensenyament en la importància dels processos socials com a susceptibles de manipulació per les consciències individuals; tenint en conta que els agents operen en contextos socialment indexats, es reforça el sentit de la conducta en un temps en un espai, subscriuint-se a la proposta d'autors com Thomas (2004). També suposa una innovació, la incorporació de la dimensió **Significat subjectiu** —vinculat al corrent Fenomenologia—Construccionisme—, molt influenciada per la proposta de Schutz (1977), que posa l'accent en el que ell ha anomenat *la vida quotidiana*. En aquest sentit, els docents han manifestat que li han atorgat importància als aspectes subjectius de la persona, per acostar-se al significat que aquesta li ofereix a la seva conducta, entesa com subjectivament significativa i en relació als altres; aproximant-se al concepte d'acció social weberiana. Els resultats de l'anàlisi de la bibliografia i dels temaris també reflecteixen aquesta tendència.

De les assignatures que comprenen aquest període, s'ha de destacar que en el cas de Treball Social Comunitari, solament en aquesta assignatura i en aquest període, la dimensió **Funció conflicte social** —vinculada al corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes —ha resultat especialment significativa en l'assignatura, des d'una perspectiva més propera a la postura de Coser (1961), en la que el conflicte lluny d'atribuir-li trets exclusivament anti-funcionals, pot tenir una funció de cohesió de grup, de dinamitzador de la comunitat, pot propiciar processos de cooperació i de replantejament de l'estructura social. Aquesta particularitat la trobem en el professor Barbero i amb una especial atribució a la proposta de l'autor Alinsky (1976).

L'últim període, que comprèn de l'any 2009 a l'any 2013⁶⁷, es manté la dimensió **metodologia científica** i s'incorpora la dimensió **Positivisme pragmàtic** —vinculat al corrent Positivisme—. L'eix central, d'aquest període, orbita en la dimensió **Consciència crítica** i la dimensió **Procés conscienciació** —vinculat al corrent Marxisme—, el que suposaria la consolidació de l'etapa anterior, aquestes dimensions es complementen amb dimensions més heurístiques, com la dimensió **Procés social creador de realitats**⁶⁸ —vinculat al corrent Interaccionisme Simbòlic—, present en el període anterior. En relació a la dimensió **Societat com a sistema**, identificada en el període anterior, en aquesta etapa s'identifica com una dualitat, on assignatures com Conceptes Bàsics del Treball Social i l'assignatura Treball Social Comunitari es distancien d'aquesta dimensió com a eix vertebrador de l'assignatura per centrar-se en les que s'han comentat. Només en el cas de Treball Social Individual i Familiar, la dimensió **Societat com a sistema** segueix mantenint-se com a dimensió central i amb menys representació de les dimensions associades als corrents heurístics. Aquesta tendència és la que també identifica els resultats de l'anàlisi de la bibliografia d'aquest període.

---

⁶⁷ Fe referència a l'apartat *Bibliografia dels plans docents* (curs 2009-2010 al curs 2012-2013) —TSC— (veure pàg.307) i apartat *Resultats de l'anàlisi de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social* (curs 2011-2012 al curs 2012-2013) (veure pàg.168) i l'apartat *Resultats de l'anàlisi de l'entrevista al professor Càndid Palacín* —TSIF— (veure pàg.211).

⁶⁸ El següent fragment de l'entrevista al professor Ferran Cortés mostra la importància que ell li atorga a la (re)composició iteresubjectiva, genuïna de cada vivència:

...Per exemple parlant d'influències metodològiques, més que tots aquest corrents, bueno a mi per exemple m'influeix molt i m'encanta i encara me'l rellegeixo a Peter Berger o a Luckmann, per exemple el llibre *Invitació a la Sociologia*, m'encanta, és un llibre molt senzill i que és molt il·luminador, com es produeixen tots aquests processos i ell evidentment posa l'èmfasi, sense treure-li la importància que té l'estructura, les condicions, ell fa molt èmfasi en com es construeix la societat, sobre tot en la construcció social de la realitat ... (C, 223:230).

La Figura 15 mostra de forma sintètica la tendència de les dimensions identificades per períodes (s'han subratllat les que tenen una major rellevància).

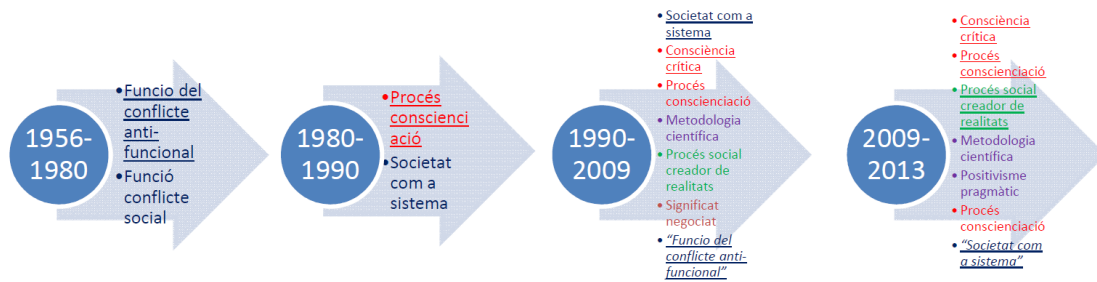

Figura 15. Tendència de les dimensions identificades per períodes

Font: elaboració pròpia

*Els colors es corresponen als corrents teòrics:

Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes

Marxisme

Positivisme

Interaccionisme Simbòlic

Fenomenologia – Construccionisme

Capítol 6. CONCLUSIONS

Els resultats de la tesi doctoral que s'ha presentat, han ofert una dissecció de les assignatures analitzades objecte d'estudi —Conceptes Bàsics del Treball Social, Treball Social Individual i Familiar, i Treball Social Comunitari—, guiat per la pregunta que ha orientat la recerca:

Quins han estat els principals corrents teòrics, provinents de la Sociologia, que han influït i contribuït al naixement i configuració de la disciplina del Treball Social; acotat a l'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona (UB) durant el període comprès de 1955 fins al 2013?

Es tracta d'una recerca que introdueix elements d'innovació, no només identifica els corrents teòrics de la Sociologia que han influït a l'Ensenyament de Treball Social durant aquest període, tal com podem trobar en estudis similars anteriors portats a terme en altres contextos⁶⁹. Així, en aquesta recerca s'identifiquen les dimensions associades a cadascun dels corrents teòrics més significatius, matís que no s'ha trobat de forma sistemàtica en la revisió bibliogràfica realitzada sobre l'estat de la qüestió. Aquest darrer aspecte suposa un valor afegit per a la investigació, perquè permet aprofundir en els elements de la teoria que han estat nuclears per a l'Ensenyament de Treball Social i plantejar-se les seves possibles conseqüències en relació a les preguntes de *per què i com?*, contextualitzades en un temps i un espai.

Els resultats obtinguts de la recerca han permès identificar els corrents teòrics que han exercit una major influència en l'Ensenyament de Treball Social a la Universitat de Barcelona han estat **l'Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes**, i el corrent teòric del **Marxisme**. També té rellevància, però amb molta més distància en relació a la influència dels dos primers, el corrent del **Positivisme**. Hem d'esperar a finals de la dècada de 1990, per identificar el

---

⁶⁹ El Sociòleg Robert Maciver (1931) en el llibre titulat *The Contribution of Sociology to Social Work*, suposa un dels pocs intents, per part de la Sociologia, per indagar en les relacions de les dues disciplines. Obres més contemporànies, com la de Natividad de la Red (1993, p.222) *Aproximaciones al trabajo social*, conclouen que conjuntament amb la Teoria Sistèmica, les perspectives interpretatives i concretament l'Interaccionisme Simbòlic i la Fenomenologia, han estat els corrents teòrics que han exercit una major influència en el Treball Social a partir de 1975.

corrent **Interaccionisme Simbòlic** i el corrent **Fenomenologia–Construccionisme**, que és quan es comença a introduir en l'Ensenyament de Treball Social.

Això vol dir que la presència dels corrents teòrics identificats han incidit en els mateixos aspectes en el transcurs del temps? Com mostren els resultats de l'anàlisi de les assignatures esmentades, les dimensions que s'han identificat revelen els diferents aspectes dels corrents teòrics que han tingut una major rellevància en diferents moments de la cohort temporal que contempla la recerca. I això ha permès l'emergència d'aspectes nuclears de l'Ensenyament, en contextos socialment indexats (Lizón, 2007).

El fet de posar de manifest la relació entre la teoria i la pràctica en l'Ensenyament de Treball Social, no deixa de ser un acte epistèmic de repensar el constructe del coneixement en l'elaboració de la ciència, en com entendre o intentar apropiarse a l'alteritat. (Re)plantejar els aspectes dels corrents teòrics de la Sociologia que han estat més presents en la docència és una oportunitat per a la disciplina que permet replantejar els explanans o explicacions de forma més consistent amb la "realitat". En la mesura que ens interroguem en "com coneixem" el "què coneixem" i posem en relació el conjunt de sabers als quals tenim accés; el ventall d'oportunitats per a la producció de coneixement augmenta, tant per a la disciplina en particular i per a les ciències socials en general tal com ens recorda Adorno (2001); no hi ha *factum* social que no es trobi mediat per la societat. En aquesta mediació per a la interpretació, es troben les teories com eines que auxiliïn en la reducció de la complexitat, per tal d'oferir una interpretació del fet social.

Aquest estudi permet posar en qüestió les potencialitats i limitacions dels corrents teòrics en Sociologia de què s'ha partit des de l'Ensenyament de Treball Social, plantejar-se si han respost i responen als reptes als quals ens aboquen les noves realitats socials, quines és la mirada o mirades de partida i a què responen.

Aquesta recerca circumscriu l'objecte d'estudi a tres assignatures, acotat a la casuística dels docents entrevistats, seria interessant estendre la recerca o plantejar-se recerques similars a totes les assignatures del Grau en Treball Social, que permetin evidenciar des d'on s'està exercint la docència i a què respon. Aquesta proposta hauria d'incloure no només les contribucions des de la Sociologia al Treball Social, sinó que hauria de contemplar també la contribució d'altres disciplines com la Psicologia, l'Antropologia, la Història o l'Economia. En aquest sentit, resultaria molt interessant evidenciar l'aportació i la contribució del Treball Social a les Ciències Socials en general.

Bibliografía

- Ackerman, N. W., & Bernstein, J. (1971). *Diagnóstico y tratamiento de las relaciones familiares: psicodinamismos de la vida familiar*. Buenos Aires: Hormé.
- Adorno, T. W. (2001). *Epistemología y ciencias sociales*. Madrid: Cátedra.
- Aguiar, F., Francisco-de, A., & Noguera, J. A. (2009). Por un giro analítico. *Revista Internacional de Sociología*, 67, 437–456.
- Aguilar Hendrickson, A. (2010). La huella de la beneficencia en los Servicios Sociales. *Zerbitzuan*, 48, 9–16.
- Alayón, N., & Grassi, E. (1983). *El Trabajo social de hoy y el mito de la asistente social*. Buenos aires: Humanitas.
- Alinsky, S. (1976). *Manuel de l'animateur social: une action directe non violente (du Seuil)*. Paris.
- Almaraz, J. (1981). *La Teoría sociológica de Talcott Parsons: la problemática de la constitución metodológica del objeto*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- Ander-Egg, E. (1975). *Del desajuste a la transformación: apuntes para una historia del trabajo social. Cuadernos de trabajo social* (Vol. 10). Buenos Aires: Ecro.
- Ander-Egg, E. (1976). *Reconceptualización del servicio social: primera aproximación*. Buenos Aires: Humanitas.
- Ander-Egg, E. (1982). *Metodología del trabajo social* (Vol. 3a corr y). Barcelona: El Ateneo.
- Ander-Egg, E. (1985). *¿Qué es el trabajo social?* Buenos Aires: Hmanitas.
- Anguera Aguilaga, M. T. (1986). La investigación cualitativa. *Educación*, 10, 23–50.
- Anguera, .T. (1979). Observational Typology. *Quality & Quantity. European- American Journal of Methodology*, 13 (6), 449–484.
- Austin, J. L., & Urmson, J. O. (1971). *Cómo hacer cosas con palabras: palabras y acciones*. Barcelona [etc.]: Paidós.
- Aylwin de Barros, N., Jiménez de Barros, M., & Quezada de Greppi, M. (1982). *Un Enfoque operativo de la metodología de trabajo social* (Vol. 2a). Buenos Aires: Humanitas.
- Badiou, A., & Althusser, L. (1975). *El (Re)comienzo del materialismo dialéctico*. México, D.F.: Pasado y Presente.

- Barbero, J. M. (1996). *Viure el treball social : reflexions sobre el treball social, l'avaluació i crítica de la intervenció*. Girona : Ajuntament de Girona.
- Barbero, J. M., & Cortès Izquierdo, F. (2005). *Trabajo comunitario, organización y desarrollo social*. Madrid : Alianza.
- Barbero, J. M., Feu, M., Ramírez Agustins, P., & Díaz Durán, H. (2009). *Treball social a Catalunya : 1932-1978*. Barcelona : Hacer.
- Baudrillard, J. (1991). *La Guerra del golfo no ha tenido lugar*. Barcelona : Anagrama.
- Baudrillard, J. (1997). *El Crimen perfecto*. Barcelona : Anagrama.
- Bauman, Z. (2001). *La Sociedad individualizada*. Madrid: Cátedra.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1968). *La Construcción social de la realidad*. Buenos Aires : Amorrortu.
- Berlo, D. K. (1969). *El Proceso de la comunicación : introducción a la teoría y a la práctica*. Buenos Aires : El Ateneo.
- Bertalanffy, L. von. (1976). *Teoría general de los sistemas : fundamentos, desarrollo, aplicaciones*. Madrid [etc] : Fondo de Cultura Económica.
- Bhaskar, R. (1978). *A Realist theory of Science*. Hassocks, Sussex: Harvester Press.
- Blalock, H. M. (1970). *Introducción a la investigación social*. Buenos Aires : Amorrortu.
- Blumer, H. (1981). *El Interaccionismo simbólico : perspectiva y método*. Barcelona : Hora.
- Boudon, R. (1983). *La desigualdad de oportunidades : La movilidad social en las sociedades industriales. Papel 451. Sociología (Vol. 58)*. Barcelona: Laia.
- Boudon, R. (1986). *Theories of social change : a critical appraisal*. Cambridge etc.: Poity Press etc.
- Boudon, R., & Horno Liria, L. (1981). *La Lógica de lo social : introducción al análisis sociológico*. Madrid : Rialp.
- Bourdieu, P. (1976). *El Oficio de sociólogo : presupuestos epistemológicos*. Madrid [etc.] : Siglo XXI.
- Bunge, M. (1999). *La Relación entre la sociología y la filosofía*. Madrid : Edaf.
- Campbell, D. T. (1974). Qualitative knowing in action research. *Journal of Social Issues, Septiembre*(Society for the Psychological Study of Social).

- Castel, R. (1984). *La Gestión de los riesgos :de la antipsiquiatría al post -análisis*. Barcelona: Anagrama.
- Castells, M. (2000). *The Rise of the network society* (Vol. 2). Oxford: Blackwell.
- Codi de bones pràctiques en recerca*. (2010). Barcelona : Universitat de Barcelona.
- Coleman, J. S. (1990). *Foundations of social theory*. Cambridge (Mass.) : Belknap Press of Harvard University Press.
- Coletti, M., & Linares, J. L. (1997). *La Intervención sistémica en los servicios sociales ante la familia multiproblemática : la experiencia de Ciutat Vella*. Barcelona [etc.] : Paidós.
- Colomer, M. (1973). *Metodo basico de Trabajo social* (Federación). Madrid.
- Comte, A. (1830). *System of Positive Philosophy*. (Bachilier, Ed.). París.
- Comte, A. (1965). *Dsicurso sobre el espíritu positivo* (Aguilar). Buenos Aires.
- Condorcet, J.-A.-N. de C., Torres del Moral, A., & Suárez, M. (1980). *Bosquejo de un cuadro histórico de los progresos del espíritu humano*. Madrid : Editora Nacional.
- Cook, T. D., & Reichardt, C. S. (1986). *Métodos cualitativos y cuantitativos en investigación evaluativa*. Madrid : Morata.
- Cooley, C. H. (1966). *Social process*. Carbondale [Ill.] [etc.] : Southern Illinois University Press.
- Coser, L. A. (1961). *Las Funciones del conflicto social*. : Fondo de Cultura Económica.
- Dallos, R. (1996). *Sistemas de creencias familiares : terapia y cambio*. Barcelona [etc.] : Paidós.
- Davidson, D. (1980). *Essays on actions and events*. Oxford: Clarendon Press.
- De Bray, L., & Tuerlinckx, J. (1966). *La Asistencia social individualizada :(social casework) : principios, enseñanza, supervisión. Psicología y educación* (Vol. 3a). Madrid: Aguilar.
- Del Valle, F. (1988). *Introducción a la documentación*. (I. O. de R. y Televisión., Ed.). Madrid.
- Delgado, J. M., & Gutiérrez Fernández, J. (1994). *Métodos y técnicas cualitativas de investigación en ciencias sociales*. Madrid : Síntesis.
- Delumeau, J. (1992). *La Confesión y el perdón : las dificultades de la confesión, siglos XIII a XVIII*. Madrid : Alianza.
- Doménech Massons, J. M., & Portell Vidal, M. (1994). *Análisis de datos con el sistema SPSS*. Barcelona : Signo.

- Du Ranquet, M., & Tello, C. (1996). *Los Modelos en trabajo social : intervención con personas y familias*. Madrid : Siglo XXI de España.
- Durkheim, É. (1912). *Le Suicide : etude de sociologie*. Paris : Félix Alcan.
- Durkheim, É. (1928). *La División del trabajo social*. Madrid : Jorro.
- Durkheim, É. (1986). *Las Reglas del método sociológico*. México, D.F. : Fondo de Cultura Económica.
- Durkheim, É., & González Noriega, S. (1993). *Las Formas elementales de la vida religiosa*. Madrid : Alianza.
- Elster, J. (1989). *Ulises y las sirenas : estudios sobre racionalidad e irracionalidad*. Mexico, D.F.: Fondo de Cultura Económica.
- Elster, J. (1990). *El Cambio tecnológico : investigaciones sobre la racionalidad y la transformación social*. Barcelona : Gedisa.
- Elster, J. (1995). *Psicología política*. Barcelona : Gedisa.
- Elster, J. (1996). *Tuercas y tornillos : una introducción a los conceptos básicos de las ciencias sociales*. Barcelona: Gedisa.
- Elster, J. (2002). *Alquimias de la mente : la racionalidad y las emociones. Paidós básica* (Vol. 117). Barcelona etc: Paidós.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three worlds of welfare capitalism*. : Polity Press.
- Estruch, J., & Güell Fortuny, A. M. (1976). *Sociología de una profesión : los asistentes sociales*. Barcelona : Península.
- Faleiros, V. de P. (1972). *Trabajo social : ideología y método*. Buenos Aires : Ecro.
- Fernández García, T., & Alemán Bracho, C. (2003). *Introducción al trabajo social*. Madrid : Alianza.
- Fernández García, T., & Ponce de León Romero, L. (2011). *Trabajo social con familias*. Madrid : Ediciones Académicas,.
- Fiske, S. T., & Taylor, S. E. (1984). *Social cognition*. New York: Random House.
- Font, T., & Porcel, A. (1986). *Estudio sobre técnicas de trabajo social : materiales de trabajo social-2*. Barcelona : Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya.
- Foucault, M. (1976). *Histoire de la sexualité*. Paris : Gallimard.

- Foucault, M., & Frost, E. C. (1968). *Las Palabras y las cosas : una arqueología de las ciencias humanas*. México, D.F. : Siglo XXI.
- Foucault, M., & Garzón del Camino, A. (1999). *Vigilar y castigar*. Barcelona : Círculo de Lectores.
- Francisco, A. de. (1997). *Sociología y cambio social*. Barcelona : Ariel.
- Freire, P. (1969). El rol del trabajo social en el proceso de cambio. *Hoy En El Trabajo Social*, 16/17. Bue.
- Freire, P. (1970). *Pedagogía del oprimido*. Madrid : Siglo XXI.
- Freire, P. (1979). *Pedagogía y acción liberadora*. Bilbao : Zero.
- Friedlander, W. A. (1969). *Conceptos y métodos del servicio social*. Buenos Aires : Kapelusz.
- Gallardo Clark, M. A. (1973). *La Praxis del trabajo social en una dirección científica : (teoría-metodología-instrumental de campo)*. Buenos Aires : Ecro.
- Gambetta, D. (1998). "Concatenations of Mechanisms", en *Social Mechanisms: An Analytical Approach to Social Theory*. (pp. 102-24 P. Hedström and R. Swedberg. Cambridge: Cambridge University Press, Ed.).
- Gambetta, D. (2007). *La Mafía siciliana : el negocio de la protección privada*. México, D.F. : Fondo de Cultura Económica.
- García Alba, J., & Melián Melián, J. R. (1993). *Hacia un nuevo enfoque del trabajo social*. Madrid : Narcea.
- Garfinkel, H. (1967). *Studies in ethnomethodology*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall.
- Gergen, K. J. (1992). *El Yo saturado : dilemas de identidad en el mundo contemporáneo*. Barcelona [etc.] : Paidós.
- Gergen, K. J. (1996). *Realidades y relaciones : aproximaciones a la construcción social*. Barcelona : Paidós.
- Gergen, K. J. (2006). *Construir la realidad : el futuro de la psicoterapia*. Barcelona [etc.] : Paidós.
- Giddens, A. (1990). *La Teoría social, hoy*. Madrid : Alianza.
- Giner, S. (2011). *Teoría sociológica clásica*. Barcelona : Ariel.
- Glennan, S. S. (1996). "Mechanisms and Nature of Causation". *Erkenntnis* 44: 49-71.
- González Muñoz, M. A. (1975). *Aproximación a la historia social del trabajo en Europa*. Madrid : Ediciones Júcar.
- Gramsci, A., & Gerratana, V. (1981). *Cuadernos de la cárcel*. México D.F. : Era.

- Gramsci, A., & Solé Tura, J. (1972). *Introducción a la filosofía de la praxis*. Barcelona : Península.
- Habermas, J. (1984). *The Theory of communicative action*. London: Heinemann.
- Habermas, J. (2010). *Teoría de la acción comunicativa*. Madrid : Trotta.
- Habermas, J., & Fabra Abat, P. (2002). *Acción comunicativa y razón sin transcendencia*. Barcelona [etc.] : Paidós.
- Hamilton, G. (1951). *Teoría y práctica del trabajo social de casos* (Vol. 2a rev). México: La Prensa Médica Mexicana.
- Hedström, P. (2005). *Dissecting the social : on the principles of analytical sociology*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Hegel, G. W. F., Baillie, J. B., & Lichtheim, G. (1967). *The Phenomenology of mind*. New York [etc.] : Harper.
- Hempel, C. G. (1966). *Philosophy of natural science*. Englewood Cliffs (N.J.) : Prentice-Hall.
- Hempel, C. G. (1973). *Filosofía de la ciencia natural*. Madrid : Alianza.
- Hernández Sampieri, R., Fernández Collado, C., & Baptista Lucio, P. (1998). *Metodología de la investigación*. México [etc.] : McGraw-Hill Interamericana.
- Hill, R. (1979). *Caso individual : modelos actuales de práctica*. Buenos Aires : Humanitas.
- Hirschman, A. O., & Suárez, E. L. (1977). *Salida, voz y lealtad : respuestas al deterioro de empresas, organizaciones y estados. Sección obras de economía*. (Vol. 1a). México: Fondo de Cultura Económica.
- Husserl, E. (1991). *La Crisis de las ciencias europeas y la fenomenología trascendental : una introducción a la filosofía fenomenológica*. Barcelona : Crítica.
- Ibáñez Gracia, T., & Jiménez Domínguez, B. (2001). *Psicología social construccionista*. Guadalajara (México) : Universidad de Guadalajara.
- Jackson, F., & Pettit, P. (1992). "Structural Explanation in Social Theory", in *Reduction, Explanation, and Realism*. (pp. 97-131 K. Lennon. Oxford: Clarendon Press, Ed.).
- James, W. (1984). *Pragmatismo*. Madrid : Sarpe.
- Janis, I. L. (1965). "The problem of validating content analysis", pàg. 55-82 en Lasswell, H. D., Leites, N. C., & Fadner, R. (1965). *Language of Politics : studies in quantitative semantics*. Cambridge : The M.I.T. Press.
- Karlsson, G. (1958). *Social Mechanisms. Studies in Sociological Theory*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

- Kisnerman, N. (1972). *Servicio social pueblo*. Buenos Aires : Humanitas.
- Kisnerman, N. (1975). *Práctica social en el medio rural*. Buenos Aires : Humanitas.
- Kisnerman, N. (1981). *Introducción al trabajo social*. Buenos Aires: Humanitas.
- Kohs, S. C., & Eskenazi, S. S. (1966). *Las Raíces del trabajo social*. Buenos Aires : Paidós.
- Kuran, T. (1995). *Private truths, public lies : the social consequences of preference falsification*. Cambridge, Mass. etc.: Harvard University Press.
- Le Goff, J., & Pérez Gutiérrez, F. (1985). *El Nacimiento del purgatorio*. Madrid : Taurus.
- Lévi-Strauss, C. (1992). *Antropología estructural*. Barcelona [etc.] : Paidós.
- Lillo Herranz, N., & Roselló Nadal, E. (2001). *Manual para el trabajo social comunitario*. Madrid : Narcea.
- Lima, B. A. (1986). *Contribución a la epistemología del trabajo social*. Buenos Aires: Humanitas.
- Little, D. (1991). Varieties of Social Explanation.
- Lizón Ramón, M. A. (2007). *La Otra sociología : una saga de empíricos y analíticos*. [Barcelona] : Montesinos.
- Llobet, Marta; Cortés, Ferran; Alemany, R. (2004). Proyecto de investigación/acción en trabajo social comunitario: la construcción de prácticas participativas. *Portularia*, 4, 445–454.
- Llobet, Marta; Cortés, F. (2006). La acción comunitaria desde el Trabajo Social. In *A Úcar, X., Llena Berñe, A., & Caride, J. A. Miradas y diálogos en torno a la acción comunitaria* (Graó, pp. 133–159). Barcelona.
- Llobet, M. (2004). El Trabajo Social Comunitario como una oportunidad y estrategia para poder re-pensar, transformar y co-construir la organización de la atención primaria en Servicios Sociales. *Revista de Servicios Sociales Y Política Social*, 66, 63–76.
- Luhmann, N. (1983). *Fin y racionalidad en los sistemas : sobre la función de los fines en los sistemas sociales*. Madrid : Editora Nacional.
- Lukács, G. (1970). *Historia y conciencia de clase*. La Habana : Editorial de Ciencias Sociales, Instituto Cubano del Libro.
- Lukes, S. (1984). *Émile Durkheim : su vida y su obra : estudio histórico-crítico*. Madrid : Siglo XXI.
- Maciver, R. (1931). *The Contribution of Sociology to Social Work*. (C. U. Press, Ed.). New York.

- Malinowski, B. (1926). *Antropology in The Encyclopaedia britannica*. London [etc.] : The Encyclopedia Britannica Company.
- Malinowski, B. (1970). *Una Teoría científica de la cultura y otros ensayos*. Barcelona : EDHASA.
- Manheim, J. B., & Rich, R. C. (1988). *Análisis político empírico : métodos de investigación en ciencia política*. Madrid : Alianza.
- Marchioni, M. (1969). *Comunidad y desarrollo*. Barcelona : Nova Terra.
- Marchioni, M. (1987a). *Planificación social y organización de la comunidad : alternativas avanzadas a la crisis*. Madrid : Editorial Popular.
- Marchioni, M. (1987b). Reflexiones en torno a la metodología de la intervención social en las nuevas condiciones de hoy. *Documentación Social*, 69, 53–67.
- Martí, J. (2005). Diagnósticos comunitarios y participación local. In . *A Pascual i Saüc, J., Rebollo, Ó., & Martí Olivé, J. Participación y desarrollo comunitario en medio urbano : experiencias y reflexiones* (Cimas, pp. 103–121). Madrid.
- Marx, K., Deville, G. P., & Pareto, V. (1922). *El Capital*. Madrid : Francisco Beltran.
- Marx, K., & Rubio Llorente, F. (2001). *Manuscritos de economía y filosofía*. Madrid : Alianza Editorial.
- Maturana, H. (1995). “La ciencia y la vida cotidiana: la ontología de las explicaciones científicas”, en Watzlawick, Paul y Krieg Peter, comp. *El ojo del observador. Contribuciones al construccionismo* (Gedisa). Barcelona :
- Maturana, H. R., & Varela, F. J. (1980). *Autopoiesis and cognition : the realization of the living*. Dordrecht [etc.] : Reidel.
- Mauss, M. (1972). *Sociedad y ciencias sociales*. Barcelona : Barral.
- Mauss, M., & Lévi-Strauss, C. (1971). *Sociología y antropología*. Madrid : Tecnos.
- Max-Neef, M. A., Elizalde, A., & Hopenhayn, M. (1994). *Desarrollo a escala humana : conceptos, aplicaciones y algunas reflexiones*. Montevideo : Nordan-Comunidad.
- Mayntz, R. (2004). “Mechanisms in the Analysis of Social Macro-Phenomena.” *Philosophy of the Social Sciences* 34: 237-59.

- McNamee, S., & Hosking, D. M. (2012). *Research and social change : a relational constructionist approach*. New York : Routledge.
- Mead, G. H., & Morris, C. W. (1972). *Espíritu, persona y sociedad : desde el punto de vista del conductismo social*. Buenos Aires : Paidós.
- Memoria del I Congreso Nacional de Asistentes Sociales*. (1969). Barcelona : Federación Española de Asociaciones de Asistentes Sociales.
- Merton, R. K. (1968). *Social theory and social structure* (Enlarged E). New York: The Free Press.
- Merton, R. K., Lowenthal, M. F., & Kendall, P. L. (1956). *The Focused interview*. Illinois: The Free Press, of Glencoe.
- Merton, R. K., & Torner, F. M. (1964). *Teoría y estructura sociales*. Mexico, D.F. : Fondo de Cultura Económica.
- Miranda Aranda, M. (2004). *De la caridad a la ciencia : pragmatismo, interaccionismo simbólico y trabajo social. Trabajo social hoy*. Zaragoza: Mira editores.
- Moix Martínez, M. (1991). *Introducción al trabajo social*. Madrid : Trivium.
- Molina Sánchez, M. V. (1994). *Las Enseñanzas del trabajo social en España, 1932-1983 : estudio socio-educativo*. Madrid : UPCO.
- Morin, E. (1994). *Introducción al pensamiento complejo. Hombre y sociedad. Cla.de.ma*. Barcelona: Gedisa.
- Parsons, T. (1966). *Estructura y proceso en las sociedades modernas*. Madrid : Instituto de Estudios Políticos.
- Parsons, T. (1968). *La Estructura de la acción social : estudio de teoría social, con referencia a un grupo de recientes escritores europeos*. Madrid : Guadarrama.
- Pawson, R. (2000). "Middle-Range Realism." *Archives Europeennes de Sociologie* 41: 283-325.
- Perlman, H. H. (1965). *El Trabajo social individualizado*. Madrid : Rialp.
- Popper, K. R. (1967). *La Sociedad abierta y sus enemigos*. Buenos Aires : Paidós.
- Popper, K. R. (1994). "Models, Instruments, and Truth: The Status of the Rationality Principle in the Social Science", in *The Myth of the Framework: In Defence of Science and Rationality*. (K. R. Popper, Ed.). London: Routledge, pp. 154-84.
- Porzecanski, T. (1983). *Desarrollo de comunidad y subculturas*. Buenos Aires : Humanitas.

- Pujadas, J. J. (1992). *El Método biográfico: el uso de las historias de vida en ciencias sociales*. Madrid : Centro de Investigaciones Sociológicas.
- Quivy, R., & Campenhoudt, L. van. (2001). *Manual de recerca en ciències socials*. Barcelona : Herder.
- Radcliffe-Brown, A. R. (1935). On the Concept of Function in Social Science. *American Anthropological Association*, 37, n° 3, 394-402.
- Rebollo, Ó., Pindado, F., & Martí, J. (2002). *Eines per a la participació ciutadana : bases, mètodes i tècniques*. Barcelona : Diputació de Barcelona. Patronat Flor de Maig.
- Red Vega, N. de la. (1993). *Aproximaciones al trabajo social*. Madrid : Consejo General de Colegios de Diplomados en Trabajo Social y Asistentes Sociales.
- Richmond, M. E., & Kisnerman, N. (1982). *Caso social individual* (Vol. 2a). Buenos Aires: Humanitas.
- Ripol-Millet, A., Garcia Villaluenga, L., & Bolaños Cartujo, I. (2011). *Estrategias de mediación en asuntos familiares*. Madrid : Reus.
- Robertis, C. de. (1988). *Metodología de la intervención en trabajo social*. : El Ateneo.
- Robertis, C. de. (2003). *Fundamentos del trabajo social : ética y metodología*. València : Universitat de València.
- Robertis, C. de, & Pascal, H. (1994). *La Intervención colectiva en trabajo social : la acción con grupos y comunidades*. Buenos Aires : El Ateneo.
- Rossell, T., & Social, E. U. de T. (1987). *L'Entrevista en el treball social*. Llar del llibre.
- Rubí, C., & Social, E. U. de T. (1989). *Introducción al trabajo social. Monografies* (Vol. 4). Barcelona: La Llar del Llibre.
- Sabater i Garcia, J. (2002). *L'ICESB : 1951-2001 : crònica de mig segle al servei de l'Església i la societat catalanes*. Barcelona : Claret.
- Saint-Simon, H. de. (1975). *El Sistema industrial*. Madrid : Ediciones de la revista de trabajo.
- Sanguineti, J. J. (1977). *Augusto Comte, Curso de filosofía positiva*. : Magisterio Español.
- Saussure, F. de, Bally, C., Sechehaye, A., Riedlinger, A., Alonso, A., & Bosque, I. (2002). *Curso de lingüística general*. Buenos Aires [etc.] : Losada.

- Sautu, R. (2005). *Manual de metodología : construcción del marco teórico, formulación de los objetivos y elección de la metodología*. Buenos Aires: Clásico.
- Schelling, T. C. (1989). *Micromotivos y macroconducta*. México : Fondo de Cultura Económica.
- Schutz, A. (1993). *La Construcción significativa del mundo social : introducción a la sociología comprensiva*. Barcelona [etc.] : Paidós.
- Schutz, A., & Luckmann, T. (1977). *Las Estructuras del mundo de la vida*. Buenos Aires : Amorrortu.
- Searle, J. R. (1980). *Actos de habla : ensayos de filosofía del lenguaje*. Madrid : Cátedra.
- Segado Sánchez-Cabezudo, S., & López Peláez, A. (2011). *Nuevas tendencias en trabajo social con familias : una propuesta para la práctica desde el empowerment*. Madrid : Universidad Nacional de Educación a Distancia.
- Simmel, G. (1977). *Filosofía del dinero*. Madrid : Centro de Estudios Constitucionales.
- Skog, O. J. (1988). "Testing Causal Hypotheses about Correlated Trends: Pitfalls and Remedies". *Contemporary Drug Problems*, 15, 565–607.
- Sørensen, A. B. (1998). "Theoretical Mechanism and Empirical Study of Social Processes", in *Social Mechanisms: An Analytical Approach to Social Theory*. (P. and S. Hedström R. Cambridge: Cambridge University Press pp. 238-66., Ed.).
- Soydan, H., & Acero Sáez, C. (2004). *La historia de las ideas en el trabajo social*. Valencia : Tirant lo Blanch.
- Spencer, H. (1966). *The principles of sociology*. (O. Zeller, Ed.). Osnabrück.
- Spencer, H. (1975). *The principles of sociology*. Westport : Greenwood Press.
- Stake, R. E., & Filella Escolà, R. (1998). *Investigación con estudio de casos*. Madrid : Morata.
- Stone, P. J. (1966). *The General inquirer : a computer approach to content analysis*. Cambridge : The M.I.T. Press.
- Subirats, J. (2005). Democracia, participación y transformación social. *Polis*, 12, 1–9.
- Thomas, W. I., Znaniecki, F., & Zarco, J. (2004). *El Campesino polaco en Europa y en América*. Madrid : Centro de Investigaciones Sociológicas.
- Torres, Z. (1982). *Grupo instrumento de trabajo social*. Buenos Aires : Humanitas.
- Touraine, A. (1969). *Sociología de la acción*. : Ariel.

- Towle, C. (1964). *El Trabajo social y las necesidades humanas básicas*. México : La Prensa Medica Mexicana.
- Turner, S. (1983). "Weber on Action". *American Sociological Sociological Review*, 48, 506–519.
- Twelvetress, A. C. (1988). *Treball de comunitat*. Barcelona : INTRESS.
- Valdecantos, A. (1996). "El sujeto construido", en Cruz, M. *Tiempo de subjetividad* (Paidós). Barcelona etc.
- Vilà Valentí, J. (1999). *Professor Joan Vilà Valentí : el seu mestratge en la geografia universitària*. Barcelona : Publicacions Universitat de Barcelona.
- Vilà, A. (2005). *Els Serveis socials a Catalunya : una visió històrica*. Girona : Diputació de Girona.
- Voloshinov, V. N., & Bakhtin, M. M. (1992). *El Marxismo y la filosofía del lenguaje : los principales problemas del método sociológico en la ciencia del lenguaje*. : Alianza.
- Von Foerster, H., & Pakman, M. (1996). *Las Semillas de la cibernética : obras escogidas*. Barcelona : Gedisa.
- Von Glasersfeld, E. (1989). "Introducción al construccionismo radical", en Watzlawick, Paul y otros, *La realidad inventada* (Gedisa). Buenos Aires.
- Vygotski, L. S., Itzigsohn, J., & Piaget, J. (1986). *Pensamiento y lenguaje : teoría del desarrollo cultural de las funciones psíquicas*. : La Pléyade.
- Walrond-Skinner, S. (1978). *Terapia familiar*. Buenos Aires : Abril.
- Watzlawick, P., Krieg, P., & Von Foerster, H. (1994). *El Ojo del observador : contribuciones al constructivismo : homenaje a Heinz von Foerster*. Barcelona : Gedisa.
- Weber, M. (1949). Max Weber on the Methodology of the Social Sciences.
- Weber, M. (1992). *La Ciencia como profesión ; La política como profesión*. Madrid: Espasa-Calpe.
- Wecter, D. (1941). *The hero in America* (Scribner). New York.
- White, M., & Epston, D. (1990). *Narrative means to therapeutic ends*. New York: Norton.
- Zamanillo, T., & Gaitán, L. (1991). *Para comprender el trabajo social*. Estella : EVD.

Índex de Figures

<i>Figura 1. Representació dels fenòmens socials per fases</i>	55
<i>Figura 2. Representació dels fenòmens socials per fases</i>	56
<i>Figura 3. Representació del mecanisme de tipus A</i>	64
<i>Figura 4. Representació del mecanisme de tipus B</i>	64
<i>Figura 5. Acció i interacció (Components de la teoria basada en DBO)</i>	70
<i>Figura 6. Representa les dimensions que s'han identificat en l'assignatura de CBTS en els diferents períodes segons el professor de referència</i>	180
<i>Figura 7. Elements que sustenten el contingut de l'assignatura —CBTS—</i>	183
<i>Figura 8. Dimensions identificades en la bibliografia —CBTS—</i>	186
<i>Figura 9. Representa les dimensions que s'han identificat en l'assignatura de TSC en els diferents períodes segons el docent que la imparteix —TSIF—</i>	227
<i>Figura 10. Elements que sustenten el contingut de l'assignatura —TSI—</i>	229
<i>Figura 11. Dimensions identificades en la bibliografia —TSIF—</i>	231
<i>Figura 12. Representa les dimensions que s'han identificat en l'assignatura de TSC en els diferents períodes segons el professor/a que assumeix la coordinació</i>	320
<i>Figura 13. Elements que sustenten el contingut de l'assignatura</i>	322
<i>Figura 14. Dimensions identificades en la bibliografia —TSC—</i>	326
<i>Figura 15. Tendència de les dimensions identificades per períodes</i>	345

Índex de Taules

<i>Taula 1. Nivells de consciència</i>	35
<i>Taula 2. Diferents camps de recerca —Física, Biologia i Ciències Socials- amb les diferents modalitats d'explicacions</i>	57
<i>Taula 3. Diferents tipus d'explicacions</i>	58
<i>Taula 4. Intencionalitat, sistemes interactius i interdependents</i>	60
<i>Taula 5. Efectes més destacats</i>	61
<i>Taula 6. Catàleg dels mecanismes més destacats a nivell cognitiu</i>	71
<i>Taula 7. Escoles dedicades a l'ensenyament del Treball Social a Catalunya</i>	75
<i>Taula 8. Quadre resum de la informació exposada</i>	79
<i>Taula 9. Nom de les assignatures agrupades segons l'epígraf de Conceptes Bàsics del Treball Social, Treball Social Individual i Familiar, i Treball Social Comunitari</i>	85
<i>Taula 10: Tipus d'Anàlisi de Contingut</i>	97
<i>Taula 11. Assignatures que contempla el pla docent del curs 1955-1956</i>	104
<i>Taula 12. Identificació dels corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Domènch —CBTS—</i>	115
<i>Taula 13. Dimensions identificades vinculades al corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes —CBTS—</i>	116
<i>Taula 14. Dimensions identificades vinculades al corrent Marxista —CSBT—</i>	118
<i>Taula 15. Identificació dels corrents identificats en la bibliografia durant el primer període —CBTS—</i> .	122
<i>Taula 16. Identificació dels corrents teòriques identificades en entrevista a la professora Carme Rubí —CBTS—</i>	129
<i>Tala 17. Dimensions identificades relacionades al corrent Marxisme —CBTS—</i>	130
<i>Taula 18. Dimensions identificades relacionades al corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes —CBTS—</i>	132
<i>Taula 19. Identificació dels corrents identificats en la bibliografia durant el curs 1979-1980 al curs 1993-1994 —CBTS—</i>	134

Taula 20. Identificació dels corrents teòrics en l'entrevista a la professora Ainsa —CBTS—	149
Taula 21. Dimensions identificades vinculades al corrent Positivista —CBTS—	150
Taula 22. Dimensions identificades vinculades al corrent Marxista—CBTS—	152
Taula 23. Reconeixement explícit del corrent Interaccionisme Simbòlic —CBTS—	153
Taula 24. Corrents teòrics identificats en la bibliografia —CBTS—	158
Taula 25. Identificació dels corrents teòrics en l'entrevista al professor Palacín —CBTS—	169
Taula 26. Dimensions identificades relacionades al corrent Marxista —CBTS—	170
Taula 27. Dimensions identificades relacionades al corrent Positivista —CBTS—	171
Taula 28. Corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Domènech, a la professora Rubí, a la professora Ainsa i al professor Palacín —CBTS—	175
Taula 29. Dimensions identificades en l'entrevista a la professora Domènech, a la professora Rubí, a la professora Ainsa i al professor Palacín —CBTS—	176
Taula 30. Identificació dels corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Bacardit —TSIF—	191
Taula 31. Dimensions identificades vinculades al corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes —TSIF—	193
Taula 32. Dimensions identificades vinculades al corrent Fenomenologia – Construccionisme —TSIF—	195
Taula 33. Dimensions identificades vinculades al corrent Interaccionisme Simbòlic —TSIF—	196
Taula 34. Dimensions identificades vinculades al corrent Positivisme —TSIF—	197
Taula 35. Identificació dels corrents identificats en la bibliografia durant el període del curs 1986-1987 al curs 2010-2011 —TSIF—	199
Taula 36. Identificació dels corrents teòrics identificats en l'entrevista al professor Candid Palacín —TSIF—	211
Taula 37. Dimensions identificades vinculades al corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes —TSIF—	212
Taula 38. Dimensions identificades vinculades al corrent Positivisme —TSIF—	214
Taula 39. Identificació dels corrents identificats en la bibliografia referenciada en els plans docents des del curs 2010-2011 fins al curs 2012-2013 —TSIF—	218
Taula 40. Corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Bacarditsa i al professor Palacín —TSIF—	223
Taula 41. Dimensions identificades en l'entrevista a la professora Bacarditsa i al professor Palacín—TSIF—	224
Taula 42. Vinculació del contingut dels plans docent en relació al corrent teòric i la dimensió	231
Taula 43. Corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Domènech en l'assignatura de Treball Social Comunitari.....	236
Taula 44. Dimensions identificades vinculades al corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes.....	238
Taula 45. Dimensions identificades vinculades al corrent Marxisme	240
Taula 46. Corrents teòrics identificats en la bibliografia durant del curs 1972-1973 al curs 1989-1990	242
Taula 47. Contingut del temari del Pla Docent de l'assignatura Treball Social II (curs 1980-1981)	252
Taula 48. Corrents teòrics identificats en l'entrevista al professor Barbero	253
Taula 49. Identificació de les dimensions vinculades al corrent Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes.....	255
Taula 50. Dimensions identificades relacionades al corrent teòric Marxisme.....	259
Taula 51. Dimensions identificades relacionades al corrent teòric Interaccionisme Simbòlic	263
Taula 52. Dimensions identificades relacionades al corrent teòric Positivisme.....	265
Taula 53. Dimensions identificades relacionades al corrent teòric Fenomenologia – Construccionisme	267

Taula 54. Corrents teòrics identificats en la bibliografia durant el període que compren la ubicació de l'assignatura en el primer curs	277
Taula 55. Corrents teòrics identificats en la bibliografia durant el període que compren la ubicació de l'assignatura en el segon curs	283
Taula 56. Corrents teòrics identificats en la bibliografia durant el període que compren la ubicació de l'assignatura durant el tercer curs.....	287
Taula 57. Identificació dels corrents teòrics en l'entrevista al professor Cortés.....	294
Taula 58. Dimensions identificades relacionades al corrent teòric Marxisme.....	296
Taula 59. Dimensions identificades associades al corrent teòric Interaccionisme Simbòlic.....	298
Taula 60. Dimensions identificades associades al corrent Fenomenologia – Construccionisme	300
Taula 61. Dimensions identificades relacionades al concepte Positivisme – TSC—	302
Taula 62. Freqüències acumulades dels corrents teòrics identificats en la bibliografia dels plans docents	307
Taula 63. Corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Domènch, al professor Barbero i al professor Cortés.....	312
Taula 64. Dimensions identificades en l'entrevista a la professora Domènech, al professor Barbero i al professor Cortés.....	313

Índex de Gràfics

Gràfic 1. Representació gràfica dels corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Domènch –CBTS—.....	115
Gràfic 2. Representació gràfica dels corrents identificats en la bibliografia (curs 1977-1978 al curs 1978-1979) –CBTS—	122
Gràfic 3. Representació gràfica dels corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Rubí –CBTS—.....	129
Gràfic 4. Representació gràfica dels corrents identificats en la bibliografia durant durant el curs 1979-1980 al curs 1993-1994 –CBTS—	135
Gràfic 5. Representació gràfica dels corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Ainsa –CBTS—.....	149
Gràfic 6. Representació gràfica dels corrents identificats en la bibliografia de l'assignatura –CBTS— .	158
Gràfic 7. Representació gràfica simultània dels conceptes identificats en l'entrevista a la professora Domènech, a la professora Rubí, a la professora Ainsa i al professor Palacín –CBTS—	175
Gràfic 8. Representació gràfica de les dimensions identificades en l'entrevista a la professora Domènech, a la professora Rubí, a la professora Ainsa i al professor Palacín –CBTS—	177
Gràfic 9. Representació multidimensional dels corrents teòrics identificats a la bibliografia de l'assignatura durant els diferents períodes –CBTS—	185
Gràfic 10. Representació gràfica a partir d'una Anàlisi de Correspondència –CBTS—	188
Gràfic 11. Dimensions identificades en les entrevistes i en la bibliografia i els temaris –CBTS—	189
Gràfic 12. Representació gràfica dels corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Bacardit –TSIF—	192
Gràfic 13. Representació gràfica dels corrents identificats en la bibliografia durant el període del curs 1986-1987 al curs 2010-2011 –TSIF—	200
Gràfic 14. Representació gràfica dels corrents teòrics identificats en l'entrevista al professor Candid Palacín –TSIF—	211
Gràfic 15. Representació gràfica dels corrents identificats en la bibliografia referenciada en els plans docents des del curs 2010-2011 fins al curs 2012-2013 –TSIF—	218

Gràfic 16. Representació gràfica simultània dels conceptes identificats en l'entrevista a la professora Bacardit i al professor Palacín —TSIF—	224
Gràfic 17. Representació gràfica de les dimensions identificades en l'entrevista a la professora Bacardit i al professor Palacín —TSIF—	225
Gràfic 18. Representació multidimensional dels corrents teòrics identificats a la bibliografia de l'assignatura durant els diferents períodes —TSIF—	230
Gràfic 19. Representació gràfica a partir d'una Anàlisi de Correspondència —TSIF—	233
Gràfic 20. Dimensions identificades en les entrevistes i en la bibliografia i els temaris —TSIF—	235
Gràfic 21. Representació gràfica dels corrents teòrics identificats en l'entrevista a la professora Domènch en l'assignatura de Treball Social Comunitari	237
Gràfic 22. Bibliografia referenciada en els plans docents representada en un espai multidimensional en relació als corrents teòrics	242
Gràfic 23. Representació gràfica dels corrents teòrics identificats en l'entrevista al professor Barbero	254
Gràfic 24. Representació dels corrents teòrics identificats en tant per cents	269
Gràfic 25. Representació de les dimensions identificades i la freqüència	270
Gràfic 26. Representació gràfica dels corrents teòrics identificats en la bibliografia durant el període que compren la ubicació de l'assignatura (TSC) en el primer curs	277
Gràfic 27. Ubica de la bibliografia referenciada en els plans docents en un espai multidimensional en relació als corrents teòrics utilitzats per l'anàlisi, durant el primer curs i en el segon curs	283
Gràfic 28. Freqüència amb què s'han identificat els corrents teòrics en la bibliografia referenciada en els plans docents durant els tres períodes	287
Gràfic 29. Representació gràfica dels corrents teòrics identificats en l'entrevista al professor Cortés ...	295
Gràfic 30. Representació dels corrents teòrics identificats —TSC—	303
Gràfic 31. Representació de les dimensions identificades a l'entrevista —TSC—	303
Gràfic 32. Representació gràfica simultània dels corrents identificats en l'entrevista a la professora Domènech, al professor Barbero i al professor Cortés	312
Gràfic 33. Representació gràfica de les dimensions identificades en l'entrevista a la professora Domènech, al professor Barbero i al professor Cortés	313
Gràfic 34. Representació multidimensional dels corrents teòrics identificats a la bibliografia durant els diferents períodes	324
Gràfic 35. Representació gràfica a partir d'una anàlisi de correspondència entre fonts d'informació i corrents teòrics	328
Gràfic 36. Dimensions identificades en les entrevistes i en la bibliografia	330
Gràfic 37. Representació dels corrents teòrics identificats en les entrevistes als docents de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social	331
Gràfic 38. Representació dels corrents teòrics identificats en les entrevistes als docents de l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar	332
Gràfic 39. Representació dels corrents teòrics identificats en les entrevistes als docents de l'assignatura de Treball Social Comunitari	333
Gràfic 40. Representació gràfica mitjançant Anàlisi de Correspondència de les assignatures, el contingut del temari i la bibliografia dels plans docents respecte als corrents teòrics	334

Acrònims i abreviatures

1r TSC (B) TSC:	fa referència a l'etapa del professor Barbero en l'assignatura de TSC
2n TSC (B) TSC:	fa referència a l'etapa del professor Barbero en l'assignatura de TSC
3r TSC (B) TSC:	fa referència a l'etapa del professor Barbero en l'assignatura de TSC
3r TSC (C) TSC:	fa referència a l'etapa del professor Cortés en l'assignatura de TSC
3r TSC (D) TSC:	fa referència a l'etapa de la professora Domènech en l'assignatura de TSC
A:	professora Concepció Ainsa
B:	professor Manel Barbero
Bibliog (1r):	bibliografia referenciada en els plans docents de l'etapa del professor Barbero
Bibliog (2n):	bibliografia referenciada en els plans docents de l'etapa del professor Barbero
Bibliog (3r):	bibliografia referenciada en els plans docents de l'etapa del professor Barbero
Bibliog (3rC):	bibliografia referenciada en els plans docents de l'etapa del professor Cortés
Bibliog (3rD):	bibliografia referenciada en els plans docents de l'etapa de la professor Domènech.
C:	professor Ferran Cortés
CBTS Bibliog(A):	Bibliografia referents al període de la professora Ainsa de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social
CBTS Bibliog(CP):	Bibliografia referents al període del professor Palacín de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social
CBTS Bibliog(D):	Bibliografia referents al període de la professora Domènech de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social
CBTS Bibliog(R):	Bibliografia referents al període de la professora Rubí de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social
CBTS Entre(A):	Entrevista a la professora Ainsa de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social
CBTS Entre(CP):	Entrevista al professor Palacín de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social
CBTS Entre(D):	Entrevista a la professora Domènech de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social
CBTS Entre(R):	Entrevista a la professora Rubí de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social
CBTS Temari 56-72:	Temaris referent referents al 1956-72 de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social
CBTS Temari D:	Temaris referent referents al període de la professora Domènech de l'assignatura de Conceptes Bàsics del Treball Social
CBTS:	Conceptes Bàsics del Treball Social
CP:	professor Cándid Palacín
D:	professora Rosa Domènech
EEES:	Espai Europeu d'Educació Superior
EFTS:	Estructural-Funcionalisme i la Teoria de Sistemes
Entre (B):	entrevista al professor Barbero
Entre (C):	entrevista al professor Cortés
Entre (D):	entrevista a la professor Domènech
FC:	Fenomenologia – Construccionisme
IAP:	Intervenció Acció Participativa
IM:	Individualisme Metodològic
IS:	Interaccionisme Simbòlic
ISSW:	International of School of Social Work

JONS:	Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista
M:	Marxisme
MB:	professora Montserrat Bacardit
MEC:	Ministerio de Educación y Ciencia
p. ex.:	Per exemple
P:	Positivisme
SA:	Sociologia Analítica
T:	fa referència a l'entrevistador Toni López
TER:	Teoria de l'Elecció Racional
TIC:	Tecnologia de la Informació i de la Comunicació
TR:	professora Teresa Rossell
TSC Bibliog(1r):	Bibliografia referents al període del professor Barbero de l'assignatura de Treball Social Comunitari, quan s'ubica a 1r
TSC Bibliog(2n):	Bibliografia referents al període del professor Barbero de l'assignatura de Treball Social Comunitari, quan s'ubica a 2n
TSC Bibliog(3r):	Bibliografia referents al període del professor Barbero de l'assignatura de Treball Social Comunitari, quan s'ubica a 3r
TSC Bibliog(3rC):	Bibliografia referents al període del professor Cortés de l'assignatura de Treball Social Comunitari, quan s'ubica a 3r
TSC Bibliog(3rD):	Bibliografia referents al període de la professora Domènech de l'assignatura de Treball Social Comunitari
TSC Entre(B):	Entrevista al professor Barbero de l'assignatura de Treball Social Comunitari
TSC Entre(C):	Entrevista al professor Cortés de l'assignatura de Treball Social Comunitari
TSC Entre(D):	Entrevista a la professora Domènech de l'assignatura de Treball Social Comunitari
TSC:	Treball Social Comunitari
TSIF Bibliog(CP):	Bibliografia referents al període del professor Palacín de l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar
TSIF Bibliog(MB):	Bibliografia referents al període de professora Bacardit de l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar
TSIF Entre(CP):	Entrevista al professor Palacín de l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar
TSIF Entre(MB):	Entrevista a la professora Bacardit de l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar
TSIF Temari:	Temaris referent a curs que especifica de l'assignatura de Treball Social Individual i Familiar
TSIF:	Treball Social Individual i Familiar
UB:	Universitat de Barcelona
UCISS:	Unió Catòlica Internacional d'Escoles de Serveis Socials
UFR:	Unitat de Formació i Recerca
URL:	Universitat Ramon Llull

Capítol 7. Apèndix

L'apèndix consta de:

- 1) el model de consentiment informat i
  - 2) les transcripcions de les entrevistes focalitzades.
-

CONSENTIMENT INFORMAT

El Sr./Sra....., dóna la seva autorització per tal de ser entrevistat pel doctorand Josep Antoni López Rodríguez del Programa de Doctorat "Educació i Societat" de la Facultat d'Educació, per a la realització de la seva tesi amb el títol *"Influència i contribució dels Corrents Teòrics en Sociologia al naixement i configuració de la disciplina del Treball Social: El cas de Catalunya (1932-2011)"*, de la qual és el director el Dr. Josep Maria Torralba i Roselló del Departament de Treball Social i Serveis Socials.

La seva participació en aquesta recerca consistirà en una entrevista focalitzada d'una durada aproximada d'una hora, de la que s'enregistrarà el so.

La participació és totalment voluntària, i pot decidir deixar de participar en qualsevol moment, així com negar-se a respondre.

El tractament de les seves dades es farà respectant les disposicions de la Llei Orgànica 15/1999 de Protecció de Dades de Caràcter Personal, i només seran utilitzades per aquesta recerca, dins del Conveni de col·laboració entre la Universitat de Barcelona i el Col·legi de Treball Social de Catalunya.

Accepto les condicions esmentades en aquest document.

Signat:

Data: de   de 20

- 1 Toni (T) -Entrevista a Rosa Domènch 27 de maig del 2014
- 2 T –El Camp de la Bota, eh...?
- 3 Rosa Domenech (D) –El Camp de la Bota, quan jo vaig venir, la gran possibilitat que vaig
4 conèixer paral·lelament a una persona políticament molt important que era el Josep Pallach i
5 després que era el meu cap al Camp de la Bota. En un moment en el que un està, veient com
6 m'ha anat la vida això em va anar molt bé, el Cuspineda em va ensenyar què era la justícia
7 social, la igualtat de veritat. Un concepte que encara ho tinc, ara que parlen del què fer amb la
8 gent gran, que cal fer amb els immigrants. Ara penso que als immigrants els hem de tractar
9 amb igualtat, sinó els tractem amb igualtat no fem res, cosa que avui en dia no fem, no fem. I
10 amb el Pallach que vàrem fundar el partit, vaig aprendre que la justícia social es pot fer també
11 a través de la política, perquè jo abans solament pensava en lo social en l'església i vaig
12 entendre que també es podia fer a través de la política. A les hores vaig abocar-me al Camp de
13 la Bota a fer el que jo creia que era un disseny de treball social comunitari, que el treball
14 comunitari no me l'havien ensenya a l'escola, jo vaig anar a l'escola que era encara de la Secció
15 Femenina i no ens havien parlat mai, teníem molt bons professors però mai ens havien parlat
16 del treball social comunitari, però la necessitat de veure i descobrir el que passava allà. Vaig
17 conèixer a Marco Marchioni.
- 18 T- La va marcar de cara a...?
- 19 D- Em va marcar molt, conèixer al Marco Marchioni em va donar l'oportunitat de conèixer
20 professionalment els paràmetres que havia d'utilitzar, coneixement de la realitat, el contacte
21 amb la gent, coneixement de la realitat amb consens, atendre les necessitats conjuntament, la
22 guarderia, el dispensari; aquelles etapes del Marco encara les tinc aquí guardades,
23 coneixement de la realitat, apropar-se a la gent, tinc l'esquema del treball social comunitari,
24 que és l'esquema que a mi em va ensenyar Marchioni, que en aquells anys a mi em va marcar
25 molt i vaig tindre molta sort del Marco, al Pallach i al Cuspineda . El Marco a nivell professional
26 em va ensenyar coses que no m'havien ensenyat a l'escola, les etapes que són fantàstiques,
27 serveixen ara.
- 28 T- A dia d'avui les citen.
- 29 D- I tu les agafes i dius, aquesta la primera a veure conèixer la realitat, m'apropo a la gent,
30 quines és la segona, quina és la tercera i les vas fent, la quarta que és l'execució i la quinta que
31 és l'avaluació; sense això jo no sabia què fer. A les hores les aplicava per tot arreu, era el meu
32 paràmetre professional i la veritat és que em va anar molt, molt bé. També s'ha de dir que en
33 aquell moment hi havia un marc pels treballadors socials molt diferent al d'ara, en aquell
34 moment teníem el marc d'una necessitat, jo vaig anar al Camp de la Bota quan encara
35 estudiava a l'any 65 i després vaig estar 7 anys, després vaig acabar la carrera i vaig estar 7
36 anys al Camp de la Bota, el marc era la resistència al franquisme, així com ara és
37 l'independentisme que està de moda l'independentisme, en aquell moment era la residència
38 al franquisme. I com ara els partits van una mica aquí i una mica enllà, els partits col·laboraven
39 a fer coses conjuntament i aquest era el treball comunitari que fèiem conjuntament. Recordo

40 una cosa que vàrem fer a Santa Coloma havia deixat el Camp de la Bota, havia deixat la
41 guarderia, comissin obreres, un marc d'il·lusió un marc d'esperança, un marc que la nostra
42 professió anava pujant ,pujant, pujant. Un treball social comunitari i de barri, l'altra ja l'he
43 conegut, i a aquest nivell fèiem la resistència al franquisme, després va vindre la democràcia,
44 vaig viure en primera fila tot el que era la Constitució, crec que vàrem fer el que vàrem pogué
45 per la Constitució.

46 T- Els Serveis Social són el marc de tot Espanya.

47 D- Vàrem fer el que vàrem poder, vaig anar a l'Ajuntament amb el Partit Socialista de Narcís
48 Serra, i vàrem fer el disseny que encara ahir parlàvem amb la Montse Colomer, vàrem fer el
49 disseny del que va ser els Serveis Socials. Als anys 81, 82 vàrem fer un llibre en que explicàvem
50 què era l'ajuda a domicili, perquè aquí no se sabia, ningú sabia què era l'ajuda a domicili i vam
51 començar des de l'Ajuntament unes publicacions on ho explicàvem, a les hores el marc era
52 favorable, perquè nosaltres teníem il·lusió, empena, hi havia que tenien la ideologia de
53 l'església, altres del partit socialista, d'altres de la social democràcia i anàvem pujant, cosa que
54 ara no passa. Jo crec que ara els professionals estan més aviat estancats, estancades. No tenen
55 projecció com teníem nosaltres. Jo estava al Camp de la Bota i feia casos, sempre m'ha agradat
56 el casework, feia entrevista, feia comunitari. Jo crec que ara les professionals, aquesta atenció,
57 fan la primera entrevista i a partir d'aquí fan més papeleo que treball social, crec, no sé si tu
58 que les veus de la vora ho veus igual.

59 T- Bueno m'he trobat de tot, haig de dir que una professional deia que estem en una situació
60 molt difícil però que haig de dir que a nivell professional m'alegro, perquè com que no tenim
61 res ara puc fer treball social, deia, perquè abans solament feia papers, ara puc parlar amb ells.

62 D- Si però abans teníem una missió, la resistència al franquisme, de restaurar la democràcia,
63 després anar a l'Ajuntament, vam fer el tercer sector per ajudar a l'administració.

64 T- Posa molt en l'èmfasi en la col·laboració amb l'administració, des de el tercer sector.

65 D- És que el tercer sector hauria, nosaltres estem aquí a l'Ateneu cada mes fem un xerrada i la
66 fem el tercer dilluns i l'últim tercer dilluns va vindre l'Àngels Guiterras, la presidenta del tercer
67 sector a explicar què era el tercer sector i evidentment hi ha una diferència de quan ho veiem
68 nosaltres a ara, ara han agafat un paper reivindicatiu contra l'administració i quan nosaltres
69 vàrem néixer, era una idea que estava en els països de Dinamarca i en aquests països, que era
70 ajudar com a gran executor a l'administració en els serveis socials, el que ara s'ha convertit en
71 el tercer sector és reivindicatiu, per què, perquè hi ha menys reconeixement, perquè hi ha vells
72 que no poden anar a les residències perquè les retallades van per aquí, tot això d'alguna
73 manera la gent li toca més reivindicar això. Els seus clients són l'administració, l'Ajuntament,
74 de la Generalitat o de Madrid. Ells han agafat el rol de reivindicar, això és una mica confós
75 perquè és seu client, quan et fa un conveni o un contracte amb l'administració és evident que
76 l'administració quan et presentes és que vagis a la baixa, el que vol dir que si va a la baixa
77 d'alguna manera no pots garantir el servei, no vull dir que és com passa a Estat Units
78 contractar una mútua privada, aquí es confiava en lo pública però han hagut d'agafar aquest
79 paper perquè una mica l'hem anant demanat reivindicatiu.

80 T- Ha esmentat que no ha de ser substituït de drets públics les empreses del tercer sector.

81 D- Tenen com a client l'administració, el que passa és que no pots ajudar a l'administració a fer
82 aquestes coses. Jo treballava per a una residència a Cornellà, la primera que em van donar,
83 que havia centre de dia . Estaria més a prop dels indignats, del moviment i la Ada Colau que lo
84 que ara va lligat al tercer sector, jo. Aquí a l'ateneu tenim una editorial. Jo no cobro res d'en
85 lloc, jo crec que això és com una taca d'oli, que si aconseguim que la gent tingui disposició per
86 a viure millor, perquè tot això del finançament està molt bé, perquè a nivell polític vagi
87 canviant i que els aspectes socials no prengui a la gent perquè no pot pagar la hipoteca, que
88 estan amagats, això ho trobo denigrant i m'agrada lluitar. No fa gaire vàrem convidar, no fa
89 gaire a un professional Felber que parla de la teoria del bé comú, jo ho trobo perfecte, perquè
90 hi ha gent que passa gana, hi ha gent en precari, que hi hagi gent que cregui en això i que la
91 seva empresa. Doncs nosaltres el vam fer venir aquí el vam pagar de la nostra butxaca. La
92 teoria del bé comú, jo vaig conèixer a aquest senyor, mitjançant seminaris que es fan aquí,
93 consisteix en reinvertir en la mateixa entitat pel que cobren menys, jo vull anar per aquí.

94 T- Ell es basa en el filòsof Jon Rawls?

95 D- Si, ara jo em plantejo el que puc fer amb la meva circumstància, amb la meva edat (...), no
96 vull fer coses que siguin menys trencadores, a mi m'agrada això. Hi arribarem, no hi arribarem,
97 és possible, no és possible. Pel camí es quedarà molta gent perquè, com aquests quatre
98 diputats que et dic de Podemos, però la meva aposta és per aquí, el que fem aquí, les xerrades
99 que fem aquí. Jo vaig en aquesta línia. Lluito perquè les coses socials estiguin reivindicades,
100 perquè les coses socials estiguin al dia i això es justícia social, això el vaig aprendre quan tenia
101 vint-i pics d'anys. Imagina que m'ho vaig creure tant, tant, tant, que encara ara ho defenso,
102 aleshores he anat evolucionant, pot ser estic equivocada però vull dir que he anat
103 evolucionant a l'entorn d'aquesta idea.

104 T- Jo no sé si està equivocada o no però el que m'ha cridat l'atenció al parlar amb vostè del
105 treball social, alumnes de segon em diuen que en aquests moments quan surtin de la carrera
106 no podran fer res, els hi dic home no em digueu això esteu a segon. Aquests entusiasme hi ha
107 un punt que no sé, això crida l'atenció, si tan joves no hi ha entusiasme?

108 D- El que et deia abans, el marc no és tant com per tenir il·lusió, potser al haver treballat en
109 una barri i veure la necessitat de la gent, era com més motivador, més diguem arremanguem-
110 nos i lluitem. També hi ha gent, que no volia fer treball de barri o comunitari perquè li
111 representava anar tard a dormir. A mi el meu marit em venia a buscar a Santa Coloma de
112 Gramenet, em venia a buscar a Montjuïc, estant al Camp de la Bota tothom el coneixia; quan
113 encara no érem casats, fa molts anys, al Camp de la Bota que em venia a buscar. De alguna
114 manera ell també té aquesta sensibilitat, opció política, tots dos hem pensat que era el camí
115 que havíem de seguir. A mi m'ha complagut molt ser assistent social, la veritat és que ha estat
116 una feina que m'ha aportat molt, tant de persona, com de vida, com de parella i penso que no
117 m'he equivocat. Ja tinc uns quants més anys que tu. Jo quan vaig començar a cobrar de la
118 seguretat social, per jubilació, però jo no em jubilo continu fent, jo no em veig en el sofà cada
119 tarda, anant aquí, fent xerrades, fent actes; això verdaderament va amb el caràcter.

120 D- Quan explicava lo del Camp de la Bota deia, aquí la gent és que no existeix pràcticament,
121 eren il·legals, no sabem quants eren i vam comencen a fer una cens, ostres això és el que
122 nosaltres expliquem que va fer Mary Richmond, això s'ha fet aquí,

123 T – A partir d'ara jo seguiré parlant de Mary Richmond, però també parlaré de vostè.

124 D – Molts dels barris, com Torre Romeu, etc. van començar a fer això, estàvem imbuïts,
125 immersos en el treball social, en el treball de barri, lluitàvem, sentíem que estàvem compartint
126 el món. Encara ara intento que no hagi frau fiscal, el diner negre que puja. Jo no lluitaré en
127 aquesta línia. Jo crec que en aquest moment ha canviat el rol del treballador social. Jo anava a
128 treballar a les 6 de la tarda, em reunia amb uns veïns, a les 6 o a les 7 de la tarda que era quan
129 trobaves a la gent, clar hi ha gent que no vol el treball comunitari perquè té una criatura, per ...
130 En el treball comunitari pel matí pots fer gestions, pel matí pots organitzar coses però si tens
131 reunió es fa al vespre. Vaig anar a presentar un llibre a la Pere Tarrés a la gent de segon, tercer
132 i quart, i vaig veure que eren diferents que estaven en una altre orbita, no sé tu com ho veus.

133 T- Em s'opta molt, perquè jo vaig donar classes a la universitat de Lleida, a gent que estava
134 fent la re-titulació, gent que volia treure's la llicenciatura i estaven entusiasmats i estaven en
135 dificultats, alguns amb contractes precaris, si que era gent més gran; això em s'opta.

136 D- Per exemple l'altre dia vaig dinar amb la presidenta del col·legi de treball social la Núria
137 Carrera i em dei que sí que es fa treball comunitari, d'una altre manera i amb una altre
138 situació.

139 T- Hi ha aquest discurs hi ha equips que han dit, com que ara tenim retallades i tenim menys
140 professional i tenim més gent a atendre sortirem a fora, s'han replantejat fer el 90 per cent de
141 la feina fora del despatx. Clar entre això i treball comunitari hi ha un pas.

142 D- Però quina feina farà fora del despatx?

143 T- No, en comptes d'esperar que la gent vingui als despatxos perquè se t'acumula la cua, el
144 que fan es dir, nosaltres tal dia anem aquest barri.

145 D- Ja, ja, és bona idea, però fan casos?

146 T- Clar ells duen que surten més, clar equiparar això al treball comunitari, són dues coses
147 diferents.

148 D- El treball comunitari es fa d'alguna manera en el barri que la gent té problemes i fer o una
149 guarderia o una escola o un dispensari, o no saber quan habitants hi ha fem un cens. No el
150 tractes diferent, ni amb menys preu. Has de ser capes de tractar la problemàtica que hi ha.
151 Això és pel que jo he lluitat sempre i la veritat és que m'ha donat molt bon resultat, he estat
152 molt feliç, et fa riure?

153 T- No, no, vull que vingui un dia a parlar amb els meus alumnes i transmetre aquest
154 entusiasme.

155 D- He estat molt feliç, he estat encantada. Jo crec que a la meva vida vaig triar bé. El meu marit
156 també ve del món social, ha estat polític, li ha agradat molt això. Jo he pensat que era fantàstic

157 i continuar fent-ho i estar a la bretxa. Jo era al Camp de la Bota, una tarda d'un diumenge
158 varen robar un cotxe i els joves van acabar a la presó, al cap de dos anys van sortir de la presó,
159 un d'aquells nois era el Vaquilla, va néixer allà. Aquests nois anaven prostituït per la presó.
160 Quan jo veig un delinqüent penso, què passa a casa seva, sempre que veus un delinqüent
161 sempre, sempre, sempre hi ha una problemàtica a casa seva. Aquest que està tancat en una
162 ambaixada, el Julian Assange, tu has vist la vida d'aquest noi? Un noi que en un any ha viscut
163 en 8 pobles, que vols que sigui aquest nen, a dintre ha de tenir algu a dintre que li ha de sortir,
164 aquest xicot no ha tingut una vida normal. Si mires, sempre, sempre, sempre hi ha una
165 problemàtica familiar, sempre. Que les problemàtiques no es exclusiu de les classes pobres, jo
166 he conegut gent amb càrrecs de responsabilitat i han tingut molts problemes a casa seva
167 perquè no sabien tractar. He conegut nens que els seus pares no podien estar per ells o no han
168 estat, nens que ara ja son homes, quina ha estat la resposta d'ells, molts han acabat
169 delinqüents. Jo tinc de continuar perquè així m'ho he cregut, doncs lluitant pels fills, lluitant
170 pel frau fiscal. Ho tinc tant interioritzat que crec que tinc que continuar, és com la meva vida,
171 forma part del que tinc de continuar fent.

172 T- Jo he vist que vostè ha fet del 77 al 88 ha fet de coordinadora de l'assignatura de Treball
173 Social, aquest període, el treball social que vostè impartia creu que havia de donar una
174 resposta concreta per aquest període del 77 al 88, contextualitzat en aquells moment de
175 transició?

176 D- Estava contextualitzat en un moment l'escola no et deixava, els caps de l'escola no et
177 deixaven parlar.

178 T- Estava la Secció Femenina.

179 D- Si estava la Secció Femenina, jo estava donant classes perquè (...), jo era bona estudiant
180 però relativament, jo anava aprovant, però quan vaig fer la tesi del Camp de la Bota, es van
181 quedar al·lucinat, que jo pogués fer aquella tesi de 10 i a les hores em van preguntar que com
182 era que jo havia fet aquella tesi i el director de l'escola em va proposar de donar classes. Quan
183 estava donant classes, que jo donava treball comunitari, ja tenia la influència del Marco, tenia
184 les meves etapes a les hores a l'escola no li va agradar i ho va prohibir, perquè em van dir
185 aquest marc no era l'adequat.

186 T- I el marc qui era?

187 D- El marc de lluita, vull dir de treball comunitari, de barri, de fer cas a marc de la transició que
188 s'estava fent, de fer cas a la transició del franquisme, aquest era el marc i al marc del
189 franquisme a mi no m'agradava, jo deia d'alguna manera el que havíem de fer per anar contra
190 el franquisme, per canviar la nostra societat, per la justícia social. El meu marc era un marc que
191 no era el de l'escola. A les hores hi havia professors molt bons.

192 T- Perdoni estem parlant del 77 fins al 86, que ja havia mort, encara hi havia aquesta
193 residència a nivell institucional?

194 D- I tant, la resistència per la part institucional a la nostra escola, hi havia molts bon professors
195 d'estadística, hi havia el Ferran ..., però a les hores els que portaven tota l'escola, aquest marc
196 era anti-escola. A les hores em van dir que jo no expliqués i amb mi m'encantava explicar això

197 i la gent estava encantada i em van dir que alerta, que jo allò en aquell marc no ho podia
198 explicar. Jo després vaig fer un partit polític, diguem la preparació de la democràcia, però això
199 vam trigar anys. Ens reuníem amb les associacions de veïns, estava la gent motivada, amb les
200 comissions obreres, la Generalitat encara no era la d'en Jordi Pujol, que després va anar bé
201 "dentro de lo que cabe no", a les hores era una marc que l'escola no volia, l'escola el
202 comunitari encara ho veia d'una altre món i em van cridar a l'alto. Jo a l'altre anys vaig dir que
203 no em venia de gust i que m'he n'anava. No em venia de gust allò, a mi em venia de gust
204 explicar lo que explicava, la gent estava encantada.

205 T- Fent un estudi del seu pla docent he vist que la majoria del autors de la bibliografia eren de
206 sud-amèrica, molt influenciats per les teories marxistes, en el marc de la teoria de l'alliberació,
207 amb algunes afinitats amb el funcionalisme però principalment el marxisme, molt influenciats
208 per Althusser i la reconceptualització ocupa un espai especial.

209 D- Va ser importantíssima la reconceptualització.

210 T- Això que ara queda pràcticament com anals de la història, què explicaven de la
211 reconceptualització perquè no ho he vist, en la literatura no hi ha un consens del concepte de
212 la reconceptualització.

213 D- Nosaltres vam fer una escola que es deia GITS, Grup d'Investigació de Treball Social, vaig
214 poder entrar allà gràcies al Solà, que era el que havia format el partit amb ell, no estava
215 legalitzat però quan ho va estar sí i a les hores, d'alguna manera teníem una escola que es
216 deia GITS. L'altre dia, un alumen que també volia saber, lo que donàvem en aquell moment, és
217 vàlid ara.

218 T- Jo he vist que van portar les primeres figures Ander-Egg, al Marchioni...

219 D- L'Ander-Egg era íntim amic nostre, l'Ander-Egg venia fugint del seu país, era quan lo
220 d'Argentina bueno, a les hores es va refugiar en nosaltres, després va vindre el Natalio
221 Kisnerman, també em va agradar molt. Tota aquesta gent si no hagués estat per l'institut de
222 l'Autònoma no ho hauríem pogut portar a terme, que després ens van fer fora per atrevits. Ens
223 cridaven de tot Espanya, però nosaltres també teníem gent d'aquí, que podia explicar la
224 política social, un marc de la política, teníem gent que ja la fèiem venir. GITS va ser una escola
225 d'investigació molt important, per aquí i per tot Espanya, a l'estiu venia gent de tot espanya
226 que a les hores va ser per Catalunya fantàstic, uns professors extraordinaris, que encara aquell
227 temari ens val ara, que la gent que formàvem, supervisió, dret, etc., fantàstic i explicàvem la
228 reconceptualització. En una classe vam tenir a l'Ander-Egg, a Kisnerman, això era al
229 començament dels anys 80, estava aquí exiliat, després es va casa aquí, es va separar de la
230 dona que tenia, es va casar amb una persona que fa de professora a Múrcia que ha escrit un
231 llibre darrerament, que ella és Catedràtica. Quan va esgotar tot el que ell explicava es va tornar
232 al seu país i nosaltres vàrem intentar aplica-ho a la nostra realitat, això va ser estupendu. Si no
233 haguéssim tingut el Marc Pegí, no ens haguéssim instal·lat allà, recolzat per Pallach, pel Josep
234 Pallach, que ell estava dins de l'Autònoma i no ens hagués fer entrar allà. Després això que
235 deies de la tradició marxista, a mi en un moment determinat de la meva vida em van agradar
236 molt, a les hores vam fer unes jornades, que les vam fer a Pamplona amb les Assistents Socials,
237 els Treballadors Socials, van tenir un èxit impressionant, però en aquelles jornades ens vam

238 barallar una part de les assistents socials i una altra, jo era de les que m'encantava el marxisme
239 imaginat, i les altres deien així vosaltres ara sou marxistes perquè heu acceptat el mètode
240 dialèctic, el mètode dialèctic era si fa o no fa les etapes del Marco Marchionni. Ens vam arribar
241 a discutir, però era vida. A mi m'agradava, en el moment de llegir-lo és la doctrina més justa i
242 més igualitària que hi ha, una altra cosa és com l'ha posat en pràctica segons quins països.

243

244 T- Això ho explicava vostè a les classes, la reconceptualització, què explicava de la
245 reconceptulització, hi ha uns que parlen d'ideologia, altres de teoria; hem de repensar els
246 Serveis Social, hem de repensar ...

247 D- Jo bàsicament la reconceptualització l'aplicava al Treball Social Comunitari, a les hores
248 explicava la meva experiència. Jo per exemple vaig donar moltes classes a tot Espanya, que me
249 les demanava GITS o l'Ajuntament de Barcelona explicava planificació, el nou model.
250 L'Ajuntament de Barcelona deia beneficència, nosaltres vam aconseguir que l'Alcalde Narcís
251 Serra dictés un decret perquè alguna manera pogués ser en contes de beneficència assistència
252 i un treball d'apropament a la gent. Això ho vàrem aconseguir a l'Ajuntament de Barcelona.
253 Després vam fer un model d'organització, un organigrama, el veiem bastant descentralitzat.
254 Aquest model que posa en el llibre el vàrem fer per a la Generalitat, quan el Tarradellas en va
255 fer fora, en aquest model hi va jugar un paper molt important la Glòria Rubiols, la Glòria
256 Rubiols la coneixes?

257 T- No, l'he llegit solament.

258 D- És una persona que es va formar a fora i ens va ajudar molt a centrar el model i el vam
259 posar en funcionament a l'Ajuntament de Barcelona durant 6 anys, encara ahir parlàvem amb
260 la Montserrat Colomer, però el Partit Socialista es va vendre aquella àrea als Comunistes la
261 presidenta d'aquella àrea l'Eulàlia Vintró, que encara ara estar en el partit Comunista, va
262 ajuntar Serveis Social i centre.

263 T- En l'assignatura vostè remarcaria alguns conceptes claus, si vostè hagués de remarcar el
264 Treball Social que vostè explicava, jo diria que era aquestes idees claus...

265 D- Jo el que explicava i a mi també em va anar bé és, cas, grup, comunitat; o sigui que tu fas
266 case work, fas casos, a través dels casos coneixes a la persona. A través dels casos en el Camp
267 de la Bota vaig conèixer un grup de mares, que no podien anar a treballar perquè no tenien un
268 lloc on deixar als seus nens. A través del cas jo vaig anar agrupant un grup de mares, vuit o
269 deu, i va sorgir la guarderia i què vam fer a la guarderia pedagogia, aquestes mares es van
270 formar i el treball de casos va passar a treball de grup. També ho vaig fer a Santa Coloma, a
271 Montjuic que vaig treballar a Montjuic, a Montjuic feia casos en el barri, després vaig fer grups
272 pel tema d'habitatge, i després vaig fer comunitari. Havia d'anar a reunions a la nit però
273 bueno, jo crec que sense la premsa que ens ajudava..., sense la meva planificació. El problema
274 era que a les barraques, que a moltes barraques hi havia dues famílies i l'Ajuntament solament
275 volia donar una habitatge per barraca i vam lluitar i ho vam aconseguir, bueno allò va ser
276 fantàstic. El treball comunitari que vam fer allà, si convocàvem una assemblea venia tothom,
277 convocàvem que la gent resistís davant de la barraca i resistia tothom. I a la nit que portàvem

278 El Cideruelo, que era un diari, portàvem una nota que a l'endemà sortia. A tots els llocs on he
279 estat al Camp de la Bota a Montjuïc, a Santa Coloma feia lo mateix cas, dels casos va sortir
280 un grup de pares disminuïts, aquells pares disminuïts volien fer una associació però que fos
281 president d'aquella associació un senyor metge de Santa Coloma, clar jo els vaig dir però
282 vostès que fan posant aquí al metge i vaig aconseguir que els pares fossin els que fessin la
283 junta. Després feia treball comunitari en Sint Berlin que era un barri, en aquest barri hi havia
284 un capellà, que era el Luís Hernández, va ser Alcalde del PSUC de Santa Coloma, ell venia de
285 Colòmbia i ell feia un treball social més participatiu, amb reunions, agafava el micròfon, perquè
286 *vosotros teneis que ver...*, jo feia més tenint en compte a la gent. Jo per tot arreu he fet les tres
287 coses, el cas, el grup i la comunitat. De fer casos a Santa Coloma recordo, vaig conèixer els
288 pares dels disminuïts i després tercera edat, persones velles que tenien problemes de tercera
289 edat que no cobraven, que havien treballat al camp; sempre he fet les tres coses i això m'ha
290 anat com molt bé a la meua mentalitat, el grup de mares també apropament a la realitat,
291 treball en grup i comunitari; i això és el que jo intentava explicar a la classe. Als alumnes els hi
292 agradava perquè ho fèiem bastant proper. Jo vaig anar a explicar el meu llibre també a la teua
293 classe a la teua Universitat de Llars Mundet, vaig anar a la Pere Tarrés. A les hores el llibre el
294 vaig presentar amb un altre discurs, el meu discurs ara és més reivindicatiu, el meu discurs ara
295 és que si volem apropar-nos a un barri i ens diuen que solament podem fer papers hem de
296 protestar, no perquè mira aquest senyor té la problemàtica X el que sigui, i nosaltres el que
297 volem és fer grup i comunitari, ho hem de reivindicar. El meu discurs ara no és explicar la
298 reconceptualització sinó reivindicar el que creiem necessari i això és el que vaig exposar durant
299 la xerrada que vaig fer allà. Aquest és el discurs que faig ara, perquè en el meu llibre en la
300 última part m'ho carrego una mica tot. A mi m'interessa el "tu" que va fer el llibre aquell,
301 Indigneu-vos, me'l sé de memòria, aquell llibre m'encanta, el meu discurs ara no més que el de
302 la reconceptualització o de les etapes, el meu discurs és dir tant si feu casos o si feu comunitat,
303 com si feu grups, reivindiqueu, estem al costat de la gent, perquè la gent en aquests moments
304 tenen menys drets que 10 anys endarrere, m'és igual que estigui demanat la independència,
305 m'és igual, el que jo reivindico és el dret a decidir. Ara el meu discurs és un altre perquè el
306 marc és un altre, el marc deu anys endarrere anaven pujant, és igual que partit que fos
307 convergència, els socialistes, és igual i havia un marc com diria d'anar conquerint drets, ara
308 hem anat endarrere, els disminuïts han anat endarrere, la societat ha anat endarrere, pel que
309 el nostre discurs ha de ser més reivindicatiu. És una mica el que li passa a la gent del tercer
310 sector, com que se'ls exigeix, se'ls demana que han de ser més reivindicatius, han perdut una
311 mica el primer paper, perquè ara hem de ser reivindicatius, és una mica això. Hi ha un llibre de
312 la Montserrat Mestre, no una revista, Treball Social Comunitari crec que hi ha un article de la
313 Montserrat Mestre que diu què han de fer els Assistents Socials, ella és coordinadora dels
314 Serveis Socials de Manresa, diu el que han de fer els Assistents Socials des del seu lloc de
315 treball i diu que encara que hagin de fer casos, la postura que hem de tenir amb la gent, al seu
316 costat..., la nostra postura ha de ser de comprensió, de que no estem d'acord amb el que està
317 passant ara i que voldríem una altra cosa; la postura i això és el que et diferencia a tu d'un veí
318 com a professional que a través de cas, grup i comunitat..., aquesta distinció és encara bona,
319 és encara la qualificació, les etapes, el que són les etapes per a l'acció política.

320 T – En el llibre de Kisnerman que ha citat vostè, ell ratifica que el funcionalisme ha intervingut
321 molt en les ciències socials, però ell reivindica el paper de trencar amb aquesta idea i vol

322 apropar-se més a aquesta idea que vostè parla ara, hem de parlar des de la comprensió, des de
323 lo que l'interessa a la gent, no de lo que diu la teoria sinó de lo que diu la seva teoria, però es
324 contraposa una mica amb altres bibliografia que també tenia al Pla docent d'Ander-Egg que és
325 més taxatiu quan ells està més centrat en la reivindicació.

326 D – Perquè venien d'un altre món, a l'Ander-Egg el perseguien, no sé en quin anys, al setanta i
327 pico, que a Argentina hi va haver una revolució, ell va marxar, va estar a casa meva i anava coix
328 per la reprimendes que va rebre en el seu país i això el va com.. el va mentalitzar i el
329 Kisnerman era més suau perquè la seva situació era diferent.

330

331 D – Jo et diré, que em va influir de veritat de veritat va ser el Marco Marchioni, lo altre ho
332 llegíem, fèiem jornades, fèiem un grup al col·legi, a l'Ander-Egg el llegíem i vaig tenir
333 l'oportunitat de coneix el moltíssim i no era tant revolucionari i això també hi fa. Qui em va
334 ajudar molt i a més a més era comunista Marco Marchioni, perquè a més a més quan jo vaig
335 estar al camp de la bota ells ens va dir com ho havíem de fer per fer un treball a la zona, que a
336 la zona tingués el mateix problema, ell d'alguna manera va suggerir i després va presentar el
337 que vàrem fer al Bessos, no al barri que era un problema que teníem tots i el Assistents Social
338 junts amb els Sociòlegs, que no ens vam entendre massa bé, i que vam intentar portar a
339 terme... El que m'ha ajudat de veritat ha esta el Marco Marchioni, és molt intel·ligent, molt
340 pragmàtic en el treball comunitari. Ell va explicar la maner fe fer una entrevista a la família. Tu
341 per entrar a una casa lo primer és que entraves a una barraca i si ho has de fer amb la família
342 ho has de fer a quarts de vuit perquè treballaven, perquè hi hagi el marit. El que em va ajudar
343 de veritat era el Marco Marchioni, lo altre, les idees..., també hi havia aquell el Freire que
344 també ens influïa i havia el Kisman... hi havia bastants d'aquets que venien una mica revoltats
345 de casa seva. Però a mi el que em va ensenyar a treballar, em va ensenyar les etapes va ser
346 Marco Marchioni, un gran professional i a mi aquelles etapes em van ajudar, amb totes les que
347 fèiem treball amb ell comunitari o de barri ens va ajudar una barbaritat, ens va ensenyar, això
348 com l'escola no ens havien ensenyat ens feia molta falta. El vaig veure no fa gaire i li vaig dir
349 "*Chico a mi me salvaste la vida profesional*", perquè una cosa és la igualtat, diguem ell allà i tu
350 aquí, però és com la feina, com fas la feina amb aquesta gent, com fas que us agafeu de la
351 menta i neu junts, lo de la guarderia ens va servir molt..., a partir d'una actitud cristiana
352 política, però la feina professional de l'escola em va ensenyar el Dr. Pou que feina estadística,
353 que això em va servir, però el qui em va ajudar a donar-li el valor va ser el Marco, em va ajudar
354 horrors, jo hauria estat aquesta professional si no hagués sigut el Marco; a l'escola no ens
355 explicaven res i a les hores el col·legi ens anava molt bé perquè es feien moltes coses, fèiem,
356 organitzàvem jornades, trobades. Ara trobo que no solament els treballadors socials i ha
357 educadors especialitzats, educadors de no sé que..., hi ha moltes professions que ens estan
358 prenent el lloc. Jo crec que en aquest moment la professió d'Assistant Socials hauria d'estar
359 més prestigiada en aquest moment, m'explico, quan vaig anar a la vostre escola hi havia gent
360 molt jove, gent molt maca i quan vaig anar a la Pere Tarrés pot ser era gent un mica més gran,
361 a les hores haurien de tenir més il·lusió, per lluitar i fer un TS comunitari. Jo vaig troba en totes
362 4 escoles que ja es conformaven en fer atenció primària, no i havia il·lusió i havia una que
363 estava esperant una criatura, treballava en un poble i havia demanat l'excedència per cuidar la
364 criatura, aquella moment no tenia l'interès... Jo estimo la professió per això em sap greu que

365 crec que això ha anat una mica a baix perquè el paper que li demanar l'Ajuntament on
366 l'Administració a la Treballadora Social és un paper menys agressiu o menys comunitari del
367 que ens demanàvem, per a mi és una altra cosa i crec al ser tots tant joves, que teniu el deure
368 de revoltar-vos. És una professió que et permet, jo no diria ajudar a la gent, jo diria conviure
369 amb la gent, l'altre dia em dèiem, tal Ajuntament té una llista cada dia, que fa casos, de 20
370 persones, 7, 8 ja és molta càrrega. El casos també són molt interessant però ara estàs obligat a
371 fer-ho ràpid, ràpid perquè tens 20 entrevistes no sé. Això que deies del Sociòleg, en la meua
372 època eren escassos, no hi havia massa hi havia un que es deia Jorge Miguelez, que era el que
373 tallava una mica el bacallà perquè ell va venir de la mà del Marco Marchioni i després aquí hi
374 havia l'Estruch i el Güell que l'any, no sé quin any, van fer un llibre, una carregada contra els
375 assistents social bestial que ens va sacsejar, una mica de raó tenien, la professió va anar molt
376 en contra d'ells però una mica de raó tenien. Jo crec que no ho van fer amb mala bava però
377 eren una mica creguts i com que eren creguts ens van humiliar una mica. A les hores quan vaig
378 tractar amb els sociòleg, és quan vaig fer la zona del Basos no ens vàrem posar d'acord,
379 nosaltres donàvem més importància a la gent i ells no i ells als informes que varen arribar a fer,
380 van ser una mena de bloc, pot-ser també perquè ells tenen una professió i nosaltres una altre,
381 teníem rivalitats, en canvi el psicòleg era una persona molt coneguda. Necessitaves el sociòleg
382 per segons quines coses però tampoc et trobaves cada dia, després s'havia d'anar a estudiar a
383 França al començament, després es va estudiar aquí, però jo sociòlegs ara no em trobo masses
384 pel camí dintre de la nostra professió, per exemple en una Ajuntament no hi ha sociòlegs, hi ha
385 psicòlegs, hi ha educadors, Treballadors Socials, però sociòlegs.

386 T – Pot ser és por al TS Comunitari, què passarà si es comença a fer TS Comunitari de veritat?

387 D – Moltes por, hi van començar a tenir por del TS Comunitari els socialistes, no van ser els de
388 dretes, van ser els socialistes, van començar a tenir por..., per exemple vaig tenir una reunió
389 amb uns que volien reivindicar per Nou Barris i diu la meua jefa que en aquell moment era la
390 Mercè Sala, que ja és morta, que era la tinent Alcalde, va dir, no, no, no; no els rebem perquè
391 aquests són aquells que tenen aluminosi i en demanaran que els arreglem, digues-li que no,
392 això és una mostra de la por que tenien els socialistes... Alguna altre cosa que et pugui dir.

393 T – Si em surt alguna altre pregunta jo la trucaré, moltíssimes gràcies pel seu temps.

1 Toni (T)— Barcelona, 23 d'octubre del 2014, entrevista amb la Sra. Carme Rubí. Abans de res,
2 em dóna la seva autorització per utilitzar aquest material per a la tesi doctoral?

3 Sra. Carme Rubí (R)— Si, si.

4 T— Em comentava que va ser un moment de canvi, seria el 77.

5 R— Si va ser un moment de canvi inclús a nivell de l'altre escola, l'escola de l'ICESB, d'alguna
6 manera la Rosa Domench, hi havia varies, que lluitaren molt pel treball comunitari i semblava
7 que el treball familiar o individual, que era més psicològic i l'altre seria més sociològic, això ha
8 estat una batalla durant bastant de temps. Jo sobre això tinc una opinió personal perquè amb
9 la Conxita Requena i amb la Rosa Domenech, vaig tindre unes certes discussions, que ja no
10 m'encordava. A veure, jo he fet sempre, des de que vaig entrar en un centre privat de
11 disminuïts, lo primer que vaig fer és organitzar una associació de pares i després vaig fer
12 moltíssim treball de grups de mares amb nanos deficients, per a mi això tenia una verten no
13 solament psicològica individual sinó que tenia molt, realment comunitari, perquè en l'escola
14 de pares que jo vaig portar durant 3 o 4 anys al centre on jo treballava , teníem relació amb
15 tota la comunitat, amb les altres escoles. No era treball comunitari com s'entenia a les hores,
16 anem al barri i que la gent col·labori i tal, hi havia aquesta com dicotomia diguéssim, jo
17 reivindicava i ara també que una de les funcions importants del treballador social, a part de tot
18 el que és i que està molt respectat el saber els recursos que té la comunitat per donar
19 resposta, com també un treball amb les persones, amb les persones perquè col·laborin i tindre
20 relacions amb les persones per veure de quina manera les pots ajudar, perquè elles mateixes o
21 realment aprofitin, els pocs recursos en aquell moment, que donava la societat. Jo et diria que
22 dins de la mateixa escola de treball social, aquesta d'avui en dia, que sempre l'havíem dit
23 escola universitària pot-ser tenia més aquesta vertent com psicològica, en canvi no es
24 preocupaven tant del que seria un treball comunitari; però després de 10 o 15 anys de jo fer el
25 treball de l'escola de pares, que vaig anar a Granda, no sé a quants llocs vaig anar a predicar,
26 un sociòleg i ja no et diré el nom, a unes jornades a Andalusia va fer com una cosa
27 moderníssima de les escoles de pares com a treball comunitari, jo no sé quan de temps que ho
28 feia i ja me'l vaig trobar d'speaker a Màlaga i no precisament amb el meu nom, va ser uns
29 temps una mica estranys.

30 T— Si concretem en el temps.

31 R— Jo he buscat, perquè clar, jo vaig començar en l'ICESB, amb dedicació parcial del 73 al 77,
32 al departament de pedagogia terapèutica del 82 al 84, a Blanquerna del 83 al 85 i a l' Institut
33 d'Estudis de la Salut del 85 al 87, que més o menys és el temps que tu i després amb l'escola
34 universitària jo tinc de dedicació del setembre del 76 fins al 90 i de dedicació complerta des del
35 1990 fins que em vaig anar al 90. Impartia l'assignatura de Principios Generales y Metodología
36 del Trabajo Social els cursos 75-76 i 76-77, ja ho feia, del 82 al 84 Treball familiar per la
37 Generalitat a les escoles de pares, vaig ser la primera que va aconseguir diner per això, a
38 Blanquerna del 83 al 85 "Trabajo con familiares en el tema educativo" i això sí que és
39 important en el cas meu i que vaig aprendre molt que va ser en l'Institut d'Estudis de la Salut
40 que al 86 i al 87 he estat membre de la direcció com a coordinadora de l'àrea de serveis socials

41 i participa com a professora i organitza els cursos de serveis socials d'atenció primària
42 celebrats en l'institut per a tot Catalunya, és responsable directe dels continguts, planificació i
43 programació del 85-86, 86-87. Jo vaig participar en la planificació en aquell moment que vam
44 sortir de la dictadura del mapa de Serveis Socials, al costat de l'Artell, jo vaig estar 2 anys amb
45 ell, allò va ser purament teòric, vaig participar en el Mapa directament i amb les economistes,
46 i després em vaig passar o vaig marxar de l'administració pública a l'associació de disminuïts
47 on vaig aprendre molt perquè vam començar 12 persones jo com assistent social, jo sola i quan
48 em vaig anar al cap de 10 anys hi havia 86 tècnics i 6 assistents socials, va ser molt, jo era cap
49 de departament i cap de direcció. Jo penso que pel que tu em preguntes relacionat amb
50 sociologia penso que l'experiència que pot ser et pot interessar per a tu és de que vaig
51 participar en això de la Renta Mínima d'Inserció.

52 T— Això de quina època parlem.

53 R— Perquè jo vaig fer oposicions i vaig entrar a la Generalitat, quan el Tarradellas i en teníem
54 una il·lusió de que tot canviaria, pensa que jo amb els pares de l'associació de pares no ens
55 podíem reunir perquè sinó estava prohibit.

56 T— Estem parlant abans del 75.

57 R— Abans de que arribés el canvi, jo vaig estar tancada a l'institut de la Seguretat Social amb
58 els pares al carrer Balmes 2 dies, ara hi ha molt moviment però a les hores també en teníem
59 molt i amb molta il·lusió. Vaig estar contractada per la Generalitat al 82, al servei de
60 planificació, vaig formar part del departament d'infància, vam crear el EAIAs, amb els Ferran
61 Cases i aquesta gent.

62 T— Vostè a gestat el que tenim ara.

63 R— Els EAIAs els vam fer nosaltres, el Ferran Cases, el Miquel Gómez del departament vostre,
64 la Rosa Clara Cerveto i jo, vam ser els que vam començar amb els EAIAs, que vam suar, quin
65 treball més difícil. Mira aquí està a partir del 28 de març de 1990 coordina el equips
66 d'assessorament tècnic del programa interdepartamental de la renda mínima d'inserció,
67 format per tècnics, i això va ser un problema, del departament de benestar social i el
68 departament de treball.

69 T— Format per tècnics i això va ser el problema què vols dir?

70 R— Això va ser un problema com una cosa de greu, perquè convergència i unió, nosaltres per
71 aconseguir les firmes necessitàvem la firma del director general, això és un problema perquè
72 els dos de dalt, perquè els tècnics normalment estem lluitant perquè estem coneixen el
73 problema directament i lluitant amb aquesta estructura. Jo he treballat amb gent que al cap de
74 dos dies de sortir de l'escola, eren d'un partit determinat, m'estaven a mi donant ordres i gent
75 molt mitjana, ara passen coses però a les hores també.

76 T— En relació a algunes coses que he vista als plans docents, em dóna la sensació que des de
77 el 77 aproximadament o a partir del 86 queda bastant consolidat el pla docent en treball social
78 i tinc la impressió que a partir del 90, més o menys, que hi ha canvi també, jo ho trobo a
79 positiu el que he vist, si que també m'ha parlat d'uns autors com Ander-egg, d'Ayllon, sobre

80 tot de llatino-amèrica i el tema de la reconceptualització i la lluita de classes, per lo menys a la
81 bibliografia són autor sud-americans, això es vivia així aquí, la professió?

82 R— Si, completament, es va lluitar molt, va ser una lluita intensa de cada escola, perquè pensa
83 que sortíem d'una dictadura, jo me'n recordo d'unes classes quan els canvi democràtic que
84 van vindre els alumnes, hi ha alguns que encara els estimo tant perquè venien moltes monges,
85 sacerdots rebotats, gent que havia treballat amb molta empena per canviar les coses i es
86 pensaven que a nivell de treball social podia realment ser una font, llavors a les classes, me'n
87 recordo d'una que ara està a Alemanya era una líder del grup i que a demés és llesta com ella
88 sola però que et posa verda, me'n recordo d'ella perquè l'estimava tant, era una líder preciosa,
89 era una lluitadora. Es queixaven, el que ara diu Podemos, la casta érem els professors que no
90 l'havíem fet bé i llavors per molt que tu facis a les classes, tu el que li dius és com està la cosa,
91 però anar amb la bandera aniràs com a persona però no com a professor però era maco
92 perquè hi havia un hervidero molt important i l'escola aquesta de treball social on et trobes,
93 parla amb alguns d'abans, van lluitar moltíssim pel canvi. Quan jo estudiava una de les meves
94 professores era la Pilar Maya, i la Maya quan va passar a la Generalitat, ella va ser la que em va
95 dir presenta't perquè ara tenim que fer i lluitar des de l'administració, la Pilar Maya va sortir
96 quan es va anar el Pujol. En fin que vam lluitar. Ara no penso que hi ha dos plans, l'escola o el
97 treball social com a professió, jo sempre he reivindicat, perquè a mi mateixa em va passar, no
98 necessàriament té que ser una cosa vocacional sinó tens un pel de sensibilitat social no pots
99 fer res, perquè tant el treball social com inclús la professió, inclús la docència, la meitat són
100 taules i la mitat és contingut, però les dues coses fan falta per tant el processos de
101 comunicació són importantíssims. Tu fas alguna cosa de comunicació, nosaltres fèiem una cosa
102 de comunicació i quan jo em vaig anar ho van treure, nosaltres fèiem tècniques d'entrevista,
103 tècniques de grup, jo he posat grups i m'han supervisat durant 3 anys.

104 T— He vist que en el seu temari, amb aquest temari, com poden fer tanta cosa, hi ha de tot?

105 R— Ho fèiem a nivell de metodologia, una cosa eren les classes teòriques, ho hem fet dos o 4
106 anys amb molta il·lusió, estava dividit, fèiem treball de grup, era preciós i l'entrevista i la
107 comunicació, allò tant senzill del receptor i el emissor i tot això, sobre tot jo sempre he donat
108 classes als de primer curs i venien tant verds és que despertar-los això, lo que són els
109 processos comunicatius però un treballador social que no tingui això malament, bueno tothom
110 que treballa amb persones. Jo penso que un treballador social a nivell de perfil té que tindre
111 uns certa sensibilitat social, que s'ho cregui, i això porta a darrera una empanada ideològica. Jo
112 he tingut situacions, home quan més he patit de tot era amb els EAIAs, per impotència com els
113 nens per la manca de sensibilitat dels que ens manen no solucionàvem les coses, hi havia un
114 problema amb els pares realment, problemes en la societat, però...

115 T— Aquell context de sortida de la dictadura, he vist que si que té uns quants llibres que parlen
116 de la importància d'introduir la ciència de treball social com disciplina científica, vostè també
117 advoca en els seu llibre, això com ho transmetia o com ho explicava, com ho concretava
118 després a les classes.

119 R— No feien molt cas els alumnes d'això, he tornat a mirar el llibre i lo que si que et puc dir
120 que l'importi als alumnes que mirin el llibre tal i com havia molt pocs que només queden
121 aquests sub-americans doncs només podies donar-li això, que ho miraven o no ho miraven,

122 pot-ser nosaltres tampoc forçàvem molt, era un altre moment, pensa que jo el meu llibre el
123 vaig escriure a mà, tres o quatre vegades i a màquina tres o quatre vegades, llavors perquè
124 els alumnes, no hi havia internet, perquè els alumnes tinguessin això, teníem el quatre llibres
125 que teníem a la biblioteca però no teníem més. Ho vam fer amb molta il·lusió. Les coses han
126 canviat molt, molta gent amb la que vaig treballar va acabant fent altres estudis, quasi tota la
127 gent té dos carreres, jo no, jo ja vaig començar gran era una altra cosa.

128 T— Vostè corroboraria això, que menys o menys fins als 90 o fins al 85, sobre tot la
129 bibliografia, que no dóna tantes pistes el pla docent, està més imbuïda per la franja més
130 marxista, llatino-americana, em dóna la impressió que molts d'aquest autors, bueno Althusser
131 era molt important, a partir dels 90 ja comença haver-hi..., el Kisnerman ja havia entrat però,
132 Liskman, que dóna una altre perspectiva, posteriorment també van citar a Zamanillo, també
133 vostè amb el seu llibre, comença a haver-hi no una sola mirada o tant esbiaixada i també
134 comença a haver més bibliografia.

135 R— Si, hi ha més treballadors socials que comencen a dominar diferents idiomes, molta gent
136 que ja sabia anglès i comencen a portar, jo me'n recordo d'haver presentat 3 o 4 casos a la
137 Getoven que era una anglesa, però clar és com aquest aspecte com més psicològic ara si per
138 descomptat jo diria que la principi, el que destacava en quan a influències, tot el que seria
139 l'humanisme, i tot el que seria els sud-americans i tota aquesta gent bastant, ens influïen
140 personalment i això es traduïa en les classes i en tot era en aquells moments era molt fort.

141 T— No sé si casava molt bé també amb la situació socio-política, que ells parlaven d'opressió i
142 vostès ho estaven vivint en primera persona.

143 R— Perfectament, clar, és que la vivíem, es que no podíem estar més de 10 persones juntes i
144 llavors somiàvem amb el canvi i després jo he treballat amb la Generalitat i a l'ajuntament,
145 he treballat amb tots el colors polítics i desgraciadament la cosa no se'n merda.

146 T— Somiàvem vol dir que no s'ha materialitzat el que somiaven?

147 R— No, però més que res és que ara ja ho veus, ja t'ho dic, els tècnics som un cosa i els polítics
148 són una altre, quan tens un polític que és llest s'aprofita dels tècnics, quan és mig tonto i a
149 demés a nivell de serveis socials, jo ho he tingut davant meu perquè era molt bona persona de
150 parròquia i tot això aquesta gent ha treballat a serves social perquè es confonia la caritat amb
151 la justícia i sent bon persona ja és suficient i no, ni molt menys, s'ha de conèixer el camp i
152 llavors. Hem tingut molta manca de directius, a partir del tècnics perquè som tècnics i entrem
153 per oposició, a partir dels enxufes en la renda mínima es va veure molt això i a mi la que em
154 donava molta pena perquè jo era més gran és que entrava molta gent molt il·lusionada a
155 treballar a l'administració i veies les dos versets la que s'acostumava a no fer res i ja li anava bé
156 i molta gent que marxava, en aquell moment s'anaven de la generalitat a l'ajuntament,
157 després de l'ajuntament també es van cremar, i jo que he fet supervisió a atenció primària, a la
158 diputació. Jo m'he desconnectat, hem van trucar molt perquè jo havia fet molt voluntariat
159 però quan em vaig jubilar "borrón y cuenta nueva".

160 T— Després dels darrers plans docents als que jo he tingut accés que són els del 93-94, si que
161 veig que aquesta visió més dogmàtica es comença a perdre, de la lluita de classe d'opressió i es

162 comença a personalitzar més personalitzat, més individualitzat, més subjectiu, lo psicològic no
163 té tant pes m'ha donat la impressió.

164 R— Jo penso que això depèn molt del professor que doni les classes, si tu quan dones les
165 classes i jo penso que el bloc important, això són reflexions d'ara que..., jo penso el bloc molt
166 important de les classes a nivell de contingut és tot l'anàlisi del que són les necessitats socials i
167 això ha estat molt clar i quan això ho enfrontes a la responsabilitat de donar resposta amb
168 recursos, aquí el professor té molt a dir, sobre tot en el meu cas és que jo era teòrico-pràctica.

169 T— Això que vol dir?

170 R— Home, fins als 10 últims anys jo estava treballant amb la gent, per tant jo sabia exactament
171 què estava passant, si tu aportes aquestes experiències, encara que facis una classe molt
172 teòrica, tu dones un cas pràctic perquè treballin per grups, clar depèn molt, clar "a mi me
173 importa poco lo que le pasa a este señor, que no tiene ingresos para lo de la renta" o com tu
174 ho vius, jo crec que el bloc de necessitats, que també és un bloc sociològic i si vols psicològic,
175 però a nivell d'estructura, és igual que dels recursos, quan jo vaig començar a treballar al
176 centre aquest privat de deficients que vaig començar a treballar per 12 hores, en aquell
177 moment la resposta de les necessitats socials per part de l'administració pública era graciable,
178 o sigui tu podies demanar, jo havia arribat, me'n recordo del meu fill que és metge que encara
179 se'n recorda que jo me'n portava les beques a casa i els dissabtes i els diumenges jo havia
180 arribat a fer beques per les famílies, per cada família 5 o 6, havia arribat a demanar per
181 construcció, jo me'n vaig anar al complex aquest d'Horta que me'n vaig anar vam fer Sants
182 Inocents, la Guarderia Rella, l'Escola Gavina, el centre formació professional i el taller, tot això
183 sabia els recursos perquè jo tenia que saber quina resposta donava l'administració a les
184 necessitats, era un obligació meva saber-ho. Jo vaig entrenar a una administrativa, però jo era
185 la posava en contacte de quina era la resposta que donaven i com en aquell moment tenien
186 d'anar els paperets. Pensa que venien directors d'escoles de deficients al meu centre i el
187 director deia parreu amb la Carme Rubí, jo el primer que deia era, què necessiteu un assistent
188 social o una administrativa perquè l'assistent socials té altres funcions, ara el que jo vaig fer
189 allà va ser a base de saber els recursos que hi havia, lo que passa és que la queixa dels
190 assistents socials no tenim recursos, és pura "verdad", però esbrinar una mica quines
191 condicions posen per aquests recursos, jo havia arribat en aquest moment a anar amb les
192 senyores a omplir el paper, això és labor d'una assistent social, no, però jo ho feia, entens el
193 que et vull dir, el més desagradable és que lluites cap a dalt, mira que hi ha molta gent..., i no
194 et fan cas. Home el col·legi professional últimament està fet bastantes denúncies no, es per
195 aquí que s'ha de canalitzar, no sé si t'he respòs a això que em preguntaves. Ja et dic que si
196 vam canviar, a nivell de docència en un pla d'estudis no és subjectiu de les persones, però que
197 sí que és subjectiu de lo que tens davant.

198 T— Una cosa que es va repetint en diferent plans d'estudi és, que surt en els primer títols, és Treball
199 social i acció social, l'acció social és molt important, a què fa referència quan es diu l'acció social, perquè
200 això a vegades porta controvèrsia.

201 R— Bueno, acció social vol dir la comunitat posar-la en marxa, lo que ha fet ara el 15M. Això ha sortit del
202 treballador social en alguns barris, ha sigut un més, una persona més, jo que tinc 8 netes i en aquest

203 moment 3 universitàries, 2 han viscut amb mi molt de temps, ja no és necessari tant aquest professional
204 que pivoti, això ja està molt arrelat, amb la gent que és sensible ja està.

205 T— Diu que no és necessari, jo l'ubico sortint de la dictadura, del teixit social, la ubica així l'acció social.

206 R— En aquell moment, mira et dono un exemple de com tu ho pots traduir, formar dins de l'escola de
207 pares gent que era analfabeta, dones analfabetes, en aquest cas. Aquestes dones analfabetes en 2 o 3
208 anys se les ajuda realment, automàticament tens un camí en que la persona aquesta en comptes de dir
209 "que desgraciada soy" això no hi ha dret, o sigui passar de l'aspecte aquest de caritat és que lluitàvem,
210 què és això és una cosa individual, sí però individual amb una altre versió, escolta què hem de fer, i
211 llavors aquesta senyora que havia estat en aquest context, que era analfabeta, estava a l'associació de
212 veïns i per aquí anava fent camí, jo diria que l'acció social anava per aquí. Després ha canviat molt a
213 nivell dels plans d'estudis jo ho he vist, és que va amb serveis socials després de que fem el mòdul de
214 serveis socials és una altra, hi ha gent que ha treballat molt en aquest camp i això seria més aquesta
215 branca no. Ara jo que he treballat molt interdisciplinàriament, segueixo reivindicant el treball social amb
216 les famílies i amb els individus, sense ser una cosa terapèutica però sí d'ajuda.

217 T— Per què diu no terapèutica?

218 R— En el sentit psicològic, per exemple amb els EAIEs jo havia treballat en grup amb el Miquel Gómez i
219 amb la Clara Cerveto i estava claríssim com ens repetíem les famílies. El pedagog normalment agafa als
220 joves, la psicòloga algun problema que ja sigui terapèutic psicològic i l'assistent social és més aquesta
221 família, que això no vol dir que no tingui problemes psicològics, però no malaltia, que és diferent i si
222 alguna vegada he tingut algun problema a nivell interdisciplinari ha sigut amb algun psicòleg, tinc una
223 filla psicòloga, però per la visió diferent, en quan a lo que és estructura familiar que és molt important,
224 aquí està tot, està la llibertat, està l'educació, està la relació, està la veu, està tot, "es una petiqueta
225 cèlula" sense parlar de la família està, m'entens.

226 T— Pel jo he entès es potenciava més el canvi estructural no el canvi de l'individu que s'hagi d'ajustar a
227 la situació en la docència, bueno comencem per aquí de forma individual però això va irradiant al seu
228 entorn.

229 R— Aquesta jo penso que era la polèmica d'abans, no sé si ara està o no està, però sí perquè són
230 processos educatius i jo penso que és important, sí, el treball social, clar depèn un mica del que estiguis
231 fent, la tècnica de l'entrevista si pots organitzar, però és que la gent no vol, jo m'he trobat allà a Sants
232 Inocents mateix jo me'n vaig anar d'allar i es va deixar de fer treball de grup perquè la gent no
233 s'atreveix, jo vaig fer treball de grup, em supervisava la Teresa Rossell, però jo tenia una observadora de
234 grup, igual que treballar i tindre una de pràctiques, jo sempre he tingut alumnes de pràctiques, sempre
235 t'estan censurant i sempre t'estan posant al dia i llavors jo penso que això i et faig una crítica que ara
236 per contractar professors tenen que ser doctors, hi ha gent que dona classes però que no té la pràctica,
237 jo quan vaig estudiar vaig fer pràctiques des de primer, jo penso que les pràctiques són molt importants
238 i ara la crítica que jo veig quan jo parlo amb elles em deien, és que "con tal que tanga el doctorado ya
239 entra aunque no haya trabajado nunca", jo penso que això és un problema.

240 T— Jo penso que sí i que la tendència és aquesta.

241 R— Per què això, jo tinc una neta que estudia infermeria, un altra que ha estudiat psicologia i ella fan
242 pràctiques i fa pràctiques davant de qui, d'una infermera, d'un no sí què, llavors aquestes serien les
243 que després podrien fer docència, perquè si es fa docència només perquè té un doctorat.

244 T— És com abans, des d'adult no miren lo d'a baix.

245 R— Després hi ha una cosa que em sembla que tu em deies de la docència, a ninguna ens havien
246 ensenyat com ha de ser un docent, ens ho vam muntar tot, quan parlàvem de la planificació, jo vaig fer
247 planificació i supervisió de planificació a tot Catalunya, això tant fàcil de dir i definir l'objectiu, jo li deia,
248 per fer planificació és lo mateix que fer una pella, a quí li tinc que fer, quan em constarà i a on..., per fer-
249 ho senzill. Penso que la docència la fem vocacional però que també s'ha d'aprendre. La docència igual
250 que el treball social, que el metge o la infermera o tothom que treballi amb persones els processos de
251 comunicació són importants i això és bastant la persona, hi ha gent que té més facilitat per la
252 comunicació i les relacions socials que altres, però bueno lo important és que el professor tingui bon
253 contingut i ara teniu més que abans, la bibliografia i si et fiques a internet, si a nosaltres, saps el que ens
254 constava?, moltes hores i molta il·lusió.

255 T— Em sorprèn que a partir del 94 o així treball social passa a ser treball social comunitari, a primer, es
256 curiós, suposo que també reflexa aquella tensió que diu de si potenciar més el treball individual o el
257 comunitari.

258 R— Jo penso que aquí concretament, encara estàvem arrossegant allò que et deia, ara també es fa
259 treball comunitari, quan es fa?

260 T— No a primer no a tercer.

261 R— Clar, però va ser aquesta lluita o sigui segueix la cosa aquesta, quins professors eren els que la
262 donàvem, la Cristina Requena era d'aquest temps?

263 T— La Conxita Ainsa i el Manuel Barbero.

264 R— Clar, la Conxita també va fer sociologia i la Conxita també feia metodologia.

265 T— També està amb vostè al programa anteriorment.

266 R— Clar jo ho feia com assignatura, com assignatura no com part del programa i això ja va ser una
267 assignatura, que aquí jo vaig tindre les meves diferències i a demés importants, de lo que me'n recordo.
268 Jo em vaig enfadar molt quan van treure de treball social de primer tot el que era els taller d'entrevista
269 de grups, perquè jo pensava que el treball comunitari tenia que ser després, igual que la Teresa Rossell
270 també reivindicava el treball de grups a segon com un corpus teòric important, però som la gent que
271 hem fet teoria de l'entrevista i teoria del treball social, del treball de grup, perquè són dos tècniques que
272 s'han de treballar i la gent no s'atreveix, molta cosa del treball comunitari, però no s'atreveix a estar
273 amb grup durant un any, amb uns objectius molt clars, li costa més a la gent. L'entrevista no costa tant
274 perquè no te l'estan mirant, però el treball de grups té molts observadors i a les hores a mi em va saber
275 greu perquè en els tallers aquests fèiem tot el que serien els processos de comunicació i fèiem lo que
276 era la tècnica de l'entrevista i llavors el treball comunitari si perquè bueno escorçàvem això, jo no l'he
277 fet més dins de les meves classes i reivindicant que el treball comunitari és organitzar una associació de
278 pares o una escola de pares, jo vaig tindre la sort que durant els primer anys jo treballava en les
279 vivendes del congrés i llavors nosaltres teníem molta relació amb altres entitats del barri però ja et dic.

280 T— Actualment està així a primer segueix sent individual, de grups en segon, tercer comunitari, si que
281 comparteixo que encara a dia d'avui lo de grups és una cosa que....

282 R— Tu saps lo que és fer un grup i tindre un supervisor durant dos anys, però no solament un supervisor
283 sinó un observador. Jo la meva filla psicòloga fa treball terapèutic però també fa molt treball de recursos
284 humans de les empreses i no tothom s'atreveix a fer un treball deliberat en una empres i ella ho fa, però
285 perquè està formada, això t'has de formar igual que l'entrevista jo vaig tindre supervisor, jo tenia interès
286 en aprendre i això no sé fins a quin punt. En canvi jo penso que es coneix molt millor ara des de que han

287 posat que és un grau el treball social que abans, jo la meva mare crec que es va morir sense saber què
288 era una assistent social, pobre dona, es que no hi havia manera i ara..., jo parlo amb les meves netes i
289 mira "mi amiga estudia Trabajo social", a mira que ve, és més inclús a nivell de premsa, a nivell de tot és
290 una figura, a veure si el Wert ens torna als 3 anys.

291 T— Em sembla que va per aquí.

292 R— No sé si vols alguna cosa més Toni.

293 T— No moltes gràcies.

294 R— Segueixo reivindicant que els assistents mantinguin el contacte amb la comunitat, amb la gent que està tenint el
295 problema, això per la supervisió també va bé, si la supervisió funciona bé.

296 T— Moltes gràcies.

- 1 Toni (T)— Entrevista a la Sra. Montserrat Bacardit a Manresa 10 de novembre del
2 2014. Autoritza la utilització d'aquest material per la tesi que estic elaborant.
- 3 Sra. M. Bacardit (MB)— Si, cap problema.
- 4 T— He vist que canvien els títols que li posen a l'assignatura que després s'ha
5 consolidat més com a Treball Social Individual i Familiar.
- 6 MB— Aquí tenim...
- 7 T— Aquests són els anys...
- 8 MB— El títol era metodologia del Treball Social, era?
- 9 T— No això és la bibliografia que tenen els plans docents, jo he extret el que trobo que
10 fa referència a Treball Social i intento ubicar una mica, les diferents lectures o
11 bibliografia en relació als corrents o afinitat a corrents i aquí tinc els anys. El primer
12 que jo he trobat és Treball Social: l'atenció directa i l'atenció indirecte en Treball Social
13 i procés metodològic, que fa referència a Treball Social i intento ubicar una mica les
14 diferents lectures o bibliografia en relació als corrents o afinitat a corrents i aquí tinc
15 els anys, els docents i llavors els títol, el primer que jo he trobat és el que té el títol
16 Treball Social: l'atenció directa i l'atenció indirecte en Treball Social i procés
17 metodològic.
- 18 MB— I això eren els anys?
- 19 T— Al 88 i previs i del 85 cap endavant, després en el 92 comença a dir-se Treball
20 Social l'atenció individual-familiar i col·lectiva i després ja passa, a partir del 95 com a
21 Treball Social Individual i Familiar.
- 22 MB— Evidentment, com tu deduïes, respon una mica a l'orientació de lo que en
23 moment es creia que s'havia de donar en Treball Social i es parlava més de
24 metodologia que d'una intervenció basada en aspecte més sociològics, més sistèmics,
25 més psicològics i quan jo la vaig agafar la vam orientar molt més a una docència que
26 anés a buscar teories per treballar amb les persones i amb les famílies, possiblement
27 aquí, es parlava en aquesta època d'individual com de comunitari conjuntament.
- 28 T— Després si que hi ha, més endavant.
- 29 MB— Per lo tant, jo quan la vaig agafar és això, definint molt més que l'assignatura és
30 Treball Social Individual i Familiar, després hi havia la comunitat.
- 31 T— Com una altre assignatura.

32 MB— Com una altre assignatura, i en aquella època per l'orientació i pel títol d'aquell
33 moment era una assignatura molt més complexa i el títol englobava més el tema més
34 individual i comunitari. Jo sempre la vaig impartir amb aquest títol d'individual i
35 familiar pensant que els estudiants o parts dels estudiants en la pràctica del Treball
36 Social, què els hi ofería a aquells estudiants que estaven en aquell moment era un
37 treball individual, un persona amb dificultats per ajudar-la a buscar a trobar el seu
38 espai etc., etc. O una família, quan es parlava tant de persones soles però sempre
39 contemplant tot el seu entorn familiar i també tot el seu entorn de relacions, siguin
40 comunitàries però sense treballar a nivell comentari directament, aquesta és la nostra
41 orientació en aquell moment i si tu mires el programa està tot basat en un procés que
42 intenta.

43 T— L'any 2000.

44 MB— El programa està tot orientat per la persona i la família amb l'entorn familiar.

45 T— La meva sensació així global, que jo tinc una perspectiva sense saber què és el que
46 es donava, em dona la sensació, del que he vist als plans docents i la bibliografia que
47 s'ha derivat que en el 85 comença a haver una mica de viratge més eclíptica en quan
48 als diferents corrents i és especialment a partir del 2000 quan s'accentua o una mirada
49 més personalitzada, em dona la sensació, amb això em refereixo a, veig que surt
50 Morin, que surt Watzlawick, també Freire; em dona la sensació com a personalitzar
51 més, lo que després s'ha dit la perspectiva més construccionista.

52 MB— En aquest època, en el 2000 es quan comencen a entrar les teories
53 construccionistes com dius tu i les teories sistèmiques. Evidentment jo diria que cada
54 vegada més i es fa el doctorat, en aquell moment no, llegien molt i ens ho preparaven
55 molt i llegíem teories d'altres països i ens anaven aportant, per lo tant anàvem creixent
56 en cos teòric. Aquest és el procés que en aquells anys, aquell anys va entrar la teoria
57 construccionista, va entrar la teoria sistèmica tot i que no es va deixar mai el tema de
58 la relació basant-nos en un tema del psicoanàlisi basant-nos en les teories assistencials
59 psicològiques. Perquè precisament, a l'assignatura aquesta, com la donàvem amb la
60 Teresa Rossell i quan parlis amb ella, ella et pot explicar molt més, era molt més
61 orientada sobre una base psicològica.

62 T— He vist que en algun moment surt també Brown en aquesta branca, bueno no sé si
63 això també respon a la tradició que ha tingut l'escola, en els seus orígens...

64 MB— Els seus orígens són molt del camp de la psicologia, per lo tant el professor o
65 professora venia amb una arrel, com Teresa Rossell que venia d'una arrel psicologia,
66 ella havia estudiat en el clínic, per lo tant la base més forta jo diria que es base en lo de
67 la relació assistencial, la Isca Salzberger, molt més psicològic. Quan entro jo i la Núeria
68 Perejero ho agafem pensant, jo diria, en el tema molt més de relacions, psicològiques
69 també, però també de relacions dels sistema, del que representa el constructivisme,

70 molt més de de la branca de les relacions socials, sense entrar pràcticament, això ja ho
71 hauràs vist, nodrint-nos de tots els professors tant de psicologia com de sociologia,
72 com els aspectes de política social. Jo diria que són els tres factors que constantment
73 en la pràctica de la docència del Treball individual i familiar, nodrien les teories i
74 nodrien tots aquests més exercicis pràctics que a partir de la teoria anàvem fent,
75 treballàvem molts casos pràctics i partint de cada cas pràctic trobaves el pont amb els
76 moviments teòrics.

77 T— I això que em comentava que hi havia una forta influència des de la perspectiva
78 psicoanalista, jo interpreto que això dura fins al 85-90, que a partir d'aquesta data això
79 ja es va perdent o no té tanta influència, o ...?

80 MB— Jo diria que persisteix, però el que passa és que entren altres disciplines o altres
81 organitzacions. Jo crec que és de les Escoles d'Espanya, pel que coneix jo, que treballen
82 més tots els aspectes psicològics de les persones, el context social i potser al
83 començament era molt focalitzat en aquest assignatura això i després aquesta
84 assignatura va tenir això de cos important però també es nodreix del
85 construccionisme, de sistemes, de tot el que és la policia social més últimament
86 perquè clar les polítiques socials del benestar tenia una influència com a recurs i com a
87 moviment també per a les persones i per a les famílies.

88 T— Comparant-lo, més o menys per aquesta època, amb el Treball Social de primer,
89 em dóna la sensació que té més influència de la perspectiva més sud-americana o dels
90 autors sud-americans i aquí no tant, si que surt Ander-Egg, es parla de
91 reconceptualització però veig que a diferència de l'altre no té un pes tant específic.

92 MB— Jo diria que, l'Ander-Egg si com a persona que havia construït tot un recorregut
93 pel treball familiar, però tot el que és el corrent americà pròpiament dit com el
94 constructivisme, tot el que venia de la reconceptualització en la nostra assignatura no
95 es parlava.

96 T— Ho he vist alguna vegada en els plans del 85 al 88 i després ja no.

97 MB— Per què no? Perquè a primer es parla més de la construcció de la professió i
98 llavors les influències americanes d'aquells anys encara, cosa que ara no es deu ni
99 parlar.

100 T— No, no, no saben ni el que és els estudiants.

101 MB— A segon no hem treballat mai, en Treball Social Individual i Familiar no havíem
102 treballat mai. L'Ander-Egg com a persona que portava unes teories, la família, el treball
103 amb famílies si però tots els altres temes no, inclús jo diria, es piquen una mica amb
104 tot el que és la basant psicològica que tenia la nostra escola i potser casaven més amb

105 l'altre escola aquests aspectes que no pas que a la nostra, aquesta és una impressió,
106 aquí també hi ha modes. Jo crec que aquí van passar de moda els sud-americans.

107 T— Veig molt marcada els 80, són monotemàtics, tots els programes, la biografia i
108 també m'han comentat que tampoc tenien res més, no podíem escollir, després es
109 comença a obrir i a arribar altres cosetes.

110 MB— Jo et dirà que la nostra escola també va tenir molta influència en els anys 90 i a
111 continuació de lo americà perquè està molt imbuïda dels aspectes psicològics.

112 T— Si he vist que té també un pes important.

113 MB— En els anys 90 i 2000, són anys en els que la Teresa Rossell donava aquesta
114 assignatura. Agafàvem aspectes de la psicologia dinàmica i introduïm tots els nous
115 conceptes, dels sistèmic, constructivisme, de tots altres actors que han anat aportant
116 coses, en la relació, amb la persona ha anat completant per poder entendre en el
117 context de la família, en el context de la societat que viu i el context polític que vivim.

118 T— Al 88 es manté, es van incorporant altres coses, trobem el llibre *Como realizar una*
119 *investigación social*, de Moreno, no sé si el tema de la metodologia era molt treballat
120 en aquesta assignatura o ...

121 MB— Jo diria que el Treball Social sempre, a nivell d'individual i familiar, a nivell
122 comunitari, d'estructura metodològica sempre l'he tingut molt present, evidentment
123 quan explicàvem l'entrevista que era de lo primer que es treballava en l'estudi de la
124 situació, començàvem parlant de metodologia, amb estudi, anant complementant
125 dades, arribar a fer el diagnòstic, arribar a fer un pla de treball i a fer una intervenció i
126 una valoració, tot això ho cercaves, buscaves elements d'anar reforçant cada pas
127 d'aquest amb elements metodològics.

128 T— L'estudi d'establir relacions causals o ...?

129 MB— La situació respectant molt i aquí sí que agafàvem els moments de com la
130 persona viu la seva situació, com l'altre explica i com l'altre viu tot el procés en aquell
131 moment que ve a demanar ajuda, o ve a demanar, com ell t'explica; no buscant causa
132 efecte sinó una situació que ell viu i buscant el camí en el context, en el context
133 familiar, en el context individual, amb les relacions que tingui, buscant com ella pot
134 refer i pot canviar a la seva situació, amb un gran pes de les capacitats de cada
135 persona.

136 T— Si bé a mi em donava aquesta impressió a partir del 2000, prèviament al 2000, per
137 la bibliografia, això em constava més trobar-lo, també hi ha menys bibliografia i
138 després a posteriori si al 2000 si que veig que hi ha un canvi de lo més modern en
139 aquell moment, de Morin, i molta bibliografia que fa referència sobre tot a aquesta

140 part més contruccionista. El que passa és que abans del 2000, m'ha sobtat una mica
141 aquest llibre de *Como realizar una investigación social*, estableix relacions molt causals

142

143 MB— Però tenia una aspecte de metodologia, perquè a vegades hi ha bibliografia que
144 agafes coses i altres no les toques, jo crec que la causa no sempre..., és com ell viu la
145 situació i com ell la pot canviar. Nosaltres ens trobàvem sempre a l'hora de treballar.
146 Utilitzàvem molt casos pràctics i utilitzàvem uns vídeos que vam fer, no sé si t'han
147 arribat, són projeccions de vídeos.

148 T— No sé si són uns que van fer conjuntament amb la Sílvia Iannitelli.

149 MB— Si, eren molt útils perquè quan explicaves uns elements teòrics doncs els
150 situaves, mireu aquí què diu i què passa i en quin context està situada aquesta família,
151 anaves fent referència per anant fent reflexionar a l'estudiant, del que havia llegit i
152 havia estudiat, posat en aquelles imatges. Ens va ser molt útils, molt pràctics.
153 Situacions familiars i varies entrevistes, tenia tot un procés, on sortien els elements de
154 la persona, de la família, llavors s'entrevistava a un membre de la família, tota la
155 família i com el rol de la família, vista en el vídeo, com la interpretaven quan el fill
156 explicava una cosa el marit una altre i anàvem veient com construïen les relacions en la
157 família.

158 T— S'ubica més la seva docència més des del sistèmic?

159 MB— En aquell moment, quan dic família, utilitzàvem més el sistèmic i com aquell
160 sistemes externs a la família, també hi ha una relació. El tema sistèmic era molt
161 utilitzat en la nostra assignatura, jo penso que té molta importància, en la
162 bibliografia... jo no ho recordo...

163 T— En la bibliografia jo no ho recordo però crec que no hi havia tan, del pla docent es
164 pot deduir, crec que seria a partir del 2000 que el sistèmic entre amb força.

165 MB— Jo crec que en el 2000 no hi ha gaire material però en el 2002 ja va entrar més el
166 sistèmic i aquí no hi és a la bibliografia però utilitzàvem molt el llibre de la Silvia
167 Navarro, que ella és molt sistèmica.

168 T— Surt a la bibliografia?

169 MB— No aquest a no, jo diria que en algun moment en l'assignatura el material de la
170 Silvia Navarro va sortir, aquell llibret que té, no m'enredorto ara com es diu.

171 T— Hi ha aquet de *Sistemas de creencias familiares: terapia y cambio*, aquest ja és més
172 cap al final.

173 MB— Aquí surt Roberti, Kisnerman, Morin, aquest més del construccionisme i llibre
174 que crec que ara ja no es fa però que era molt útil era de la Teresa Rossell el de
175 l'entrevista, Isca Salzberger, *el ojo del observador* del constructivisme, aquest era molt
176 apreciat i la Salzberger també, no sé si els coneixes.

177 T— Si.

178 MB— Jo penso que aquest era el tronc del que vam treballar en els anys que vaig ser
179 jo amb desviacions o coses noves que cada any s'introduïen, jo diria que el Kisnerman
180 el últims anys penso que va perdre importància, perquè és un llibre molt senzill.

181 T— S'arrossega per edat suposo?

182 MB— Si, és un llibret molt senzill, com l'entrevista de la Teresa Rossell també es molt
183 senzilla ara han sortit altres coses d'entrevistes. La documentació, la recollida
184 d'informació, la història social, l'informe social, això també canvia degut a un fet que
185 encara es troba que resumir les coses i fer informes això és un esforç, no sé si ara
186 passa?

187 T— Si, si, si.

188 MB— Arriben estudiant que és que els hi costa molt fer intervencions en públic, els hi
189 costa molt fer un informe i això són una de les coses que s'ha d'anar a cada cas i ho
190 intentàvem fer en cada aspecte de la documentació que podíem requerir, des de la
191 història social on registraríem aquesta entrevista, recollir dades per a fer un informe i
192 com aquell informe ha de tenir relació amb allò que expliquen, aquesta és una de les
193 coses que a mi em preocupàvem per la imatge del propi treballador social, per la
194 imatge dels que el reben, per la imatge de la família i això és una lluita que jo penso
195 que encara és present.

196 T— I crec que no ha millorat, no sé si ha empitjorat; llavors que diu vostè que a partir
197 del 2000 la teoria sistèmica arrela amb força amb influències, amb la trajectòria de
198 l'escola, sobre tot amb la teoria psicodinàmica i del psicoanàlisi i que la branca més
199 cosntruccionista també té una forta influència.

200 MB— Crec que ens feien, resumint una mica, com tres besants importants per
201 entendre la persona i la família de la relació, molt de la psicologia dinàmica, l'altre
202 seria com construïm l'entorn de les famílies amb l'entorn i la societat, com està
203 construïda amb una estructura social que la està influint constantment a part de la
204 família i els seus elements psicològics, etc., etc., i després tota la relació molt més
205 pròpia del sistema que van donant capacitat o que es van menjant les capacitats que
206 té la persona, la família, com un sistema pot ensorrar a una persona o com un sistema
207 la pot ajudar a sortir; i aquí si que jo diria que al començament d'aquets anys que es va

208 posar el tema de sistèmic, la Silvia Navarro va ser una de les persones que va portar el
209 material amb el seu llibre.

210 T— I em comenta que la perspectiva o la branca més marxista amb el tema de la
211 reconceptualització i tot això ja no té una influència...?

212 MB— No, es que clar va venir d'amèrica i com aquí no hi havia..., això és una
213 interpretació meva, com que aquí no hi havia gran cosa i com que els americans tenen
214 la capacitat de vendre el producte molt alta doncs aquí vam quedar impactats amb
215 Ander-egg i el Kisnerman, impactant amb aquesta corrent, però després et poses a
216 aprofundir en aquesta corrent i a nosaltres no ens va massa. Són un país que encara
217 tenen present la reconceptualització però que al context nostra no ens ha aportat
218 massa, de fet allà treballen molt diferent, tenen un context polític i social molt diferent
219 que aquí, ni millor ni pitjor, es clar quan tu va per allà i veus els Treballadors Socials
220 que estan fent, estan treballant en la política i en el context del barris com diuen, és
221 una altre mentalitat, és un altre món social, estan molt més polititzats, total que aquí
222 no va enganxar mai perquè no som sudamèrica. Tot i que jo penso que el Kisnerman i
223 l'Ander-egg van fer un moviment aquí que va porat els seus beneficis, especialment
224 ells dos. Després quan intentes portar-ho a la docència aquí, jo crec que no.

225 T— Potser aquí coincideix amb la transició, on comença tot a la dècada dels 80.

226 MB— Ander-egg ja era d'abans, abans del canvi.

227 T— Si, Si.

228 MB— Abans del canvi polític i jo diria que a l'Escola de la Universitat de Barcelona, el
229 Kisnerman el vam utilitzar el seu llibre que el teníem a la Universitat de Barcelona pel
230 tema de família però no vam entrar mai en profunditat, així com a l'altre escola jo
231 sentia que sí.

232 T— Hi ha una cosa que m'ha cridat l'atenció, on era, a mi em sembla que els seus plans
233 docents, dels anteriors, aquí hi ha el llibre per exemple, he revisat els plans docents
234 anteriors, quan arriba l'assignatura, suposo que hi ha coses heretades i que després
235 cada un va fent el seu pla docent seu i el va..., aquí hi ha la Maria Gallardo Clark *La*
236 *praxis del trabajo social en una dirección científica* i ella és molt taxativa en aquest
237 llibre, "que el Trabajo individual de casos tiene una fuerte influencia funcionalista",
238 això ella ho diu afavorint el treball grupal o comunitari, però pel que diu aquesta
239 basant no es veu a la docència ni als plans docents.

240 MB— Perquè ella deu ser molt més del treball de grups, si vols treballar el treball de
241 grup i el que diu jo no estic d'acord. Penso que seré defensora del individual i familiar,
242 però també seré defensora del comunitari i seré defensora del treball de grup. Penso
243 que en cada situació, en cada moment, cada persona, tenen un nivell de treball,

244 segons la seva necessitat, el que has vist versus una situació o una altra i per lo tant
245 cada un d'aquets tres nivells té els seus valors, té el seu benefici social i en aquell
246 moment amb tant de mancança de recursos que hi havia el comunitari el grupal
247 s'havien de potenciar més i estem enganxats amb l'individual perquè penso que és
248 més rentable treballar amb grups i treballar amb la comunitat que no pas entendre
249 famílies amb un tipus de treball que és molt assistencial, aquesta és la impressió que
250 em dóna.

251 T— Dues coses, si creu que el context d'aquell moment, quan va donar les classes en el
252 85, clar és un període molt llarg de molts canvis, vostè diria que ha anat influint a la
253 manera d'evolucionar o en quan a la demanda del context de lo que s'ensenyava en
254 Treball Social, en aquell context vam intentar fer l'esforç de ..., fer-ho d'aquesta
255 manera per...?

256 MB— Una evolució de teories, es clar, que surtin de la societat i van entrar a
257 l'assignatura, va haver una evolució, si, si.

258 T— I d'aquell moment, hi ha algun concepte que vostè remarcaria, mira aquest és un
259 concepte que jo el tenia molt present o ve jo creia que era bastant clau en quan a la
260 docència que s'estava impartint en aquell moment o una idea principal a més a més
261 del que ja m'ha comentat.

262 MB— Com a teoria m'encantava Morin, m'encantava Salzberger.

263 T— Per resumir em quedo amb el que m'ha comentat que la gran influència que ha
264 tingut la individual subjectiva, de com ho viu cada persona en la seva situació
265 particular i que això ha sigut el nucli de la seva assignatura i com corrents em sembla
266 que vostè ha destacat les teories sistèmiques; ja em serveis perquè això no l'he vist
267 reflectit amb força dintre dels plans docents.

268 MB— Però segur que hi ha alguns plans després d'aquest, que hi ha el llibre de la Silvia
269 Navarro.

270 T— I vostè m'ha dit que va estar del 85 al 2005?

271 MB— Si, jo diria que quan vaig agafar l'assignatura era molt més psicològica i després
272 van anar entrant tots els corrents.

273 T— Doncs m'ha servit molt puntualitzar aquesta part perquè com que als plans
274 docents no li pots fer preguntes.

275 MB— I després el tema tot el que és la relació de la psicologia dinàmica també.

276 T— Clar aquesta part sí que l'he vist, però jo l'obvio, faig esment de que ho trobem
277 però com que no és una part que jo contemplo, perquè en aquesta branca em perdo
278 per la meva formació. Doncs moltes gràcies pel seu temps, ha estat un plaer per a mi.

Entrevista al Dr. Manel Barbero, actualment professor de la UdG (03/11/2015)

1 Toni(T) - Entrevista al Dr. Manel Barbero, Girona 3 de novembre del 2015 en relació a
2 la tesi titulada actualment "Influència i contribució dels Corrents Teòrics en Sociologia
3 al naixement i configuració de la disciplina del Treball Social: El cas de Catalunya (1932-
4 2011). Això és una mica orientatiu, això és primer l'any 1994-2000, va estar impartint
5 docència també amb la professora Conxita Ainsa, també he pogut entrevistar-la.
6 Primer el que em sobta a mi que pot ser és per una situació del moment o per la
7 tradició Treball Social Comunitari el van ubicant del últims o a tercer o a quart i aquí al
8 94 doncs l'ubiquen a primer a mi em va sobtar una mica.

9 Dr. Barbero (B)- Bueno ja t'he dit que de les dates no sóc gaire, no tinc una memòria
10 gaire bona però crec recordar que quan jo vaig entrar a la Universitat de Barcelona
11 l'assignatura, almenys durant alguns anys, havia deixat de donar-se i llavors doncs vaig
12 tenir l'encàrrec o vaig fer la proposta de recuperar-la i llavors crec que amb l'ajuda la
13 Conxita Ainsa vam elaborar el programa de Treball Comunitari, o sigui que suposo que
14 el van ubicar en el lloc que en aquell moment es podia i després va anant ocupant una
15 posició més coherent, tot i que també t'he de dir que això de la coherència no està en
16 el moment en el que es fa l'assignatura.

17 T- Jo ubico en els diferent corrents, són corrents molt molt grans, la part de dalt és la
18 part més positivista i després l'Estructural-Funcionalisme i Teoria de sistemes,
19 després l'estructuralisme, després el marxisme i aquí englobo la teoria de
20 l'alliberament, l'interaccionisme simbòlic i acabo amb la fenomenologia
21 conjuntament amb al perspectiva constructivista, llavors dintre del programa el seu
22 llibre de viure el Treball Social, a *grosso modo*, a mi m'ha donat la sensació que la
23 part estructural se li donava molta importància jo l'ubicaria més proper a aquesta,
24 després aquests dos autors, aquests dos llibres.

25 B- Twelvetress i Paulo Freire.

26 T- Aquet (Twelvetress) si que ens parlava de dos corrents una més, una més
27 professional i un altre més socialista, en aquesta polaritat em donava la sensació
28 que es decantava més del professional, no sé si t'he aquesta sensació.

29 B- Twelvetress en principi no, jo diria que més professional, consirant que el
30 treballador social en algun moment pot prendre decisions que pugui escapar a la
31 institució, jo no diria que sigui (...), jo per exemple en les teories del conflicte em
32 basava sobre tot en Saul Alinsky, per cert crec que de seguida el vam introduir en la
33 bibliografia nosaltres i va ser dels primers llibres, no llibres, la primera formació

34 sobre Saul Alinsky que es donava pràcticament en l'estat espanyol, jo crec, que no
35 era conegut. Jo vaig arribar a Saul Alinsky a través d'un llibre que vaig trobar a
36 França i que es titulava *Manual de l'animateur social*, una acció directe no violenta
37 o algo así; resulta que era un títol de conveniència d'un llibre que es titula *Rules for*
38 *Radicals*, que actualment s'ha traduït i està traduït en espanyol i és *Tratado para*
39 *radicales*. Afortunadament ara ja, però ara recentment probablement fa 2 o 3 anys
40 que s'ha traduït i per fi contem amb ell. Jo la seva perspectiva la treballava a classe
41 bastant.

42 T- I aquesta es troba més propera a, em dona la sensació del títol i pel que explica (...).

43 B- Ell és conegut per la teoria del conflicte, per l'estratègia del conflicte en matèria
44 d'organització comunitària i ell és un radical pragmàtic nord-Americà i d'alguna
45 manera diríem que exposa una manera de comprendre l'acció social. Primer critica
46 l'acció social d'alguna manera acomodada de manteniment de les situacions i ell
47 proposa una forma de comprendre que per abordar una situació i canviar-la hem de
48 constituir una organització. L'organització és la font de poder de qualsevol col·lectiu
49 per canviar les coses. A partir d'aquí el poder està en la organització i hi ha tota una
50 estratègia de constitució d'aquestes organitzacions. Clar Saul Alinsky nosaltres
51 l'explicàvem des de llavors, després hem vist que no és rar que ara, amb tot el
52 moviment del 15M i el que hem viscut que s'hagi traduït Saul Alinsky. Saul Alinsky
53 ara és molt ben recepcionat per part de les organitzacions socials que no renunciïn
54 al conflicte, no sé jo he vist molt retratada tota la teoria de Saul Alinsky en a la PAH,
55 en tots aquests moviments de contestació actual que s'han donat.

56

57 T- Pot-ser es troba més proper al clàssic de Coser, d'aquest autor de teories del
58 conflicte, que el conflicte no ha de ser necessàriament desestabilitzador sinó que
59 pot haver-hi canvi en la teoria del conflicte.

60 B- Ell proposa el conflicte precisament per desestabilitzar el poder establert i abocar el
61 poder a una negociació i a un compromís, de fet Saul Alinsky té molta influència per
62 part dels moviments sindicals americans. Les seves primeres experiències estan en
63 el món sindical i ell ho trasllada al món de la organització dels veïns, es tracte de
64 seguir el mateix procés d'organitzar-se per entrar en conflicte amb el poder pre-
65 establert forçant a negociar i una negociació que ens ha d'avocar a un compromís,
66 un compromís en que no guanyarem 100 però una part sí. Crec recordar que ja el
67 vam introduir en aquest període, mentre que Twelvetress jo diria que sí que parla
68 de les diferents posicions de diferents maneres de veure el treball comunitari en
69 Anglaterra, el seu llibre jo diria que és d'orientació més professionalitzant en el món
70 del treball social, més típic del treball comunitari des de l'entrada en l'espai
71 d'intervenció fins a com es crea una organització ben bé no és un manual però té un

72 mica de format de manual, a més a més aquest llibre de Twelvetress és l'únic que
73 estava en català i consideràvem que era una cosa interessant , en el seu moment
74 tenia un interès i jo encara l'utilitzo.

75

76 T- Aquesta perspectiva o idees més properes a la idea de l'alliberament, tenien un pes
77 rellevant o és una cosa o constant que es va recuperant?

78

79 B- No marxa, de fet jo diria, si ens remuntem a la pròpia reconceptualització
80 llatinoamericana que ens arriba a nosaltres a finals dels 60, principis dels 70, parteix
81 de com es comprèn el treball comunitari en aquell moment; quan arriba el treball
82 comunitari al nostra país, a finals del 50 principis del 60, és una proposta de consens
83 de posar d'acord a les administracions i les poblacions per aconseguir una cosa.
84 Tots els poder estan d'acord amb aquest enunciat, de fet és l'enunciat que s'ha
85 anant produint durant, bueno en el desenvolupament comunitari durant molt de
86 temps, encara és vigent en algunes de les comprensions del treball comunitari, per
87 exemple en Marco Marchioni en algunes de les concrecions del treball comentari i
88 que continuen vigents per exemple en Marco Marchioni continua dient el mateix
89 des de fa, des de els anys 60; en aquest sentit i dins d'aquest paradigma de dir de
90 posar d'acord a les poblacions amb les autoritats.

91 T- Les tres esferes.

92 B- Sí, la població, les institucions i els poders polítics, etc., i es tracte de fer projectes
93 d'aquest tipus, des de el paradigma del consens. Quan ja entra la crisi del
94 franquisme, ens arriba les teories de la reconceptualització llatino-americana, per
95 molts motius, entre altres perquè era l'únic que teníem, no enteníem res de l'anglès
96 ni es traduïa res de l'anglès , ens arriba lo produït en llatino-Amèrica en aquells
97 moments, que eren moments en llatino-Amèrica de molta lluita, estava ple
98 d'organitzacions fins i tot guerrilleres. Doncs ens arriba el moviment de la
99 reconceptualització i el moviment de la reconceptualització es Paul Freire, jo diria,
100 al món del treball social de conscienciació. Això fa que en els anys 70 s'introdueix
101 una variació de com entendre el treball comunitari, en comptes de comprendre-ho
102 en el paradigma del consens comença a dir-se que també es pot fer dins d'un altre
103 paradigma organitzant les poblacions però dins del paradigma de la conscienciació,
104 passant per la consciència social, per la mobilització social i aquestes teories
105 contribueixen en bona mida a que els treballadors social s'incorporin a la lluita
106 contra el franquisme en el món professional una mica, bueno que s'incorporin en la
107 lluita contra el franquisme en el sentit que la lluita contra el franquisme tingui un
108 impacte també en la formació del treballadors socials a través de, jo diria, a través
109 de Paulo Freire; que aquí ja et dic més que Paulo Freire en les teories de la

110 reconceptualització llatino-americana. En aquests anys jo penso que hi ha un
111 moviment de renovació del treball social, s'ha parlat de moviments de renovació en
112 l'educació però en el treball social podríem qualificar-lo d'aquesta manera de
113 moviment de renovació teòrica i pràctica, que era un manera de contestar les
114 formes del treball social més autoritàries, més tradicional, paternalistes, que
115 s'havien exercit durant la dictadura.

116 T- Això té un pes significatiu?

117 B- S'havien exercit durant la dictadura i això no es reconeix, perquè fins i tot nosaltres
118 hem de canviar fins i tot el nom d'assistència social a treball social, perquè
119 renunciem fins i tot al nom perquè el concepte d'assistència social que era magnífic
120 al principi en el 31 després queda contaminat completament per les pràctiques del
121 franquisme i fins i tot canviem de nom perquè no ens identifiquem gens amb
122 aquelles pràctiques. Això no es diu però és al darrera.

123 T- No, el discurs és un altre.

124 B- D'ignorar, primer el gran lapsus dels anys 40, 50 i anar als anys 60 com les primeres
125 accions fora de lo institucional diríem i els anys 70 que és el que es reivindica, quan
126 es reivindica el moment de renovació. Però clar aquest moviment de renovació
127 contesta, a què contesta? A les pràctiques i comprensió dels treball social de les
128 pràctiques dels anys 40 i 50 i bona part dels 60, a una forma de fer paternalista,
129 tradicional (...), pròpia del franquisme.

130

131 T- Pel que diu aquesta idea de la Teoria de l'alliberament tenia un pes significatiu.

132 B- Tenia un pes significatiu i tant, jo Paulo Freire l'he utilitzat des del principi, molt,
133 Paulo Freire hi ha un element que és molt importat, el fer fora, diria, de les nostres
134 ments l'opressor; i què vol dir, nosaltres adoptem els punts de vista de l'opressor i
135 tot una estratègia de treball de fixar les coses, de debatre en grup tot això,
136 d'explorar, la investigació participativa. Tot això són elements que ens fan construir
137 noves comprensions de la realitat, comprensions més properes a lo real,
138 construïdes per nosaltres, que suposa desfer-nos una mica de les interpretacions
139 pròpies del sistema opressiu, hi ha molts elements que Paulo Freire aporta i jo crec
140 que no hi ha cap llibre de treball comunitari que no conti amb Freire.

141 T- Em venia al cap una pregunta que em faig, creu que ara es va substituint tota
142 aquesta sustentació que va aportar en el seu moment Freire per l'empowerment?

143 B- Bueno jo no m'he deixat que m'influís gaire i crec que tota la teoria de
144 l'empowerment, encara que solament sigui com a concepte circula i circula, jo no
145 l'utilitzo, ja de seguida vaig veure el tuf psicologista, perdona que l'expressi així, vaig

146 notar que era d'una aire des de la perspectiva psicològica i per tant com un procés
147 de caire individual. Per a mi el treball comunitari és una acció entorn als fets
148 col·lectius, és una acció que és fa també en col·lectiu, de manera comunitària, de
149 manera col·lectiva. Les repercussions en el món de les relacions, comprensions
150 personals, els impactes a nivell personals són molts però construïts en l'entorn de
151 grup i construïts col·lectivament i llavors la veritat és que jo no he incorporar
152 l'empowerment entre les formes de comprendre el treball comunitari. Tu en aquest
153 esquema intentes ubicar els llibres en diferents corrents, etcètera, t'he de dir una
154 cosa, jo utilitzo, jo no m'he ser col·locar en ningun corrent d'una manera explícita
155 però totes aquestes influències que hi poses les veig. A veure, el Viure el treball
156 social és la meva *òpera prima*, que després aquest llibre l'he reformulat, trobaràs
157 que la primera part està reformulada en un llibre que es titula El treball social en
158 acció, que té un subtítol, no sé si l'autogestió de la pràctica professional que vaig
159 corregir certes coses, la òpera prima tenia dos fonts d'una banda jo ja havia exercit
160 el treball social durant bastants anys en Girona, en un equip molt potent de
161 professionals en aquell moment, en una experiència de treball col·lectiu, de molta
162 cohesió com a grup, de molt de debat, de molt de distribució de feines, que van
163 tenir els seus resultats importants, un mica d'aquestes experiències jo vaig escriure
164 Viure el treball social, vaig escriure però fixat quan estava estudiant sociologia o ja
165 l'havia acabat, fins i tot aquest llibre em va servir com a treball del doctorat, el
166 treball dels màster no el treball antic que es feia, la tesina; per tant té diferents
167 influències, segur que de la sociologia que és on vaig aprendre més a pensar de
168 manera més sistemàtica i més seriós amb les teories socials; però clar en la
169 construcció del meu pensament jo bec de múltiples fonts; inicialment em deia
170 marxista, segurament era més un marxisme militant que un marxisme teòric, segur
171 que influències del marxisme tinc, les teories de l'alliberament, per suposat avui dia
172 diria que les teories de sistemes m'influeixen bastant, si les teories de sistemes està
173 dins del funcionalisme això és evident, però també de l'interaccionisme simbòlic,
174 per exemple jo utilitzo molt els aspectes de l'interaccionisme simbòlic, bueno de
175 l'interaccionisme, jo normalment parlo de situació social o de situacions socials com
176 l'objecte del treball social, que són situacions social d'exclusió, marginació o rebuig i
177 a la vegada, com que té dos cares integració, etc., etc. Dos cares de l'objecte i una
178 situació social jo com l'entenc, què és una acció social, un ambient d'interaccions,
179 partint que és un ambient d'interaccions d'aquest tipus d'exclusió, etc., es tracte de
180 convertir-lo en l'objecte de la nostra acció, es a dir, entenc que les persones o els
181 grup amb problemes estan envoltats d'accions d'interacció amb diferents
182 subsistemes, etc., es tracte de fer moviment de com connectem a les persones i
183 millorem les condicions d'interaccions diverses, però també es tracte de com els
184 diferents subsistemes dels que formem part ajuden o es modifiquen, és el recurs de
185 les persones, faig una mica amb aquest exemple jo contínuament parlo de
186 situacions d'interacció, pot-ser en aquest llibre no era tan clar, però després sí és la

187 meva comprensió del treball social, es vincula molt a la comprensió s'origina de
188 posar en relació al subjecte amb l'entorn i l'entorn en relació al subjecte. Jo dono a
189 entendre que la tasca del treball social és conèixer aquestes accions d'interacció i
190 convertir els diversos sistemes en recurs per resoldre aquestes problemàtiques, clar
191 en treball comunitari això és molt clar, en el sentit de què pretenem normalment,
192 es tracte del model sistèmic en el que juguen diversos sistemes, aquí no té perquè
193 ser un subjecte poden ser col·lectius, posar d'acord un sistema per desenvolupar un
194 projecte comú, de modificació d'una situació en un territori, d'aconseguir millors
195 recursos, de modificar fins i tots ambients que es donen en les interaccions i posar-
196 nos d'acord en un projecte en comú, aquesta seria una mirada, no. Clar posar-nos
197 d'acord no deixa de ser el paradigma del consens, però jo també penso que el
198 treball social també pot ser des de l'altre perspectiva, construir un grup i per
199 modificar les interaccions a vegades t'has d'enfortir i t'ha de convertir en un
200 problema que llavors es poden desencadenar possibles respostes.

201 T- Pel que m'ha explicat el nucli principal del que parteix és que el grup decideix.

202 B- Exacte jo entenc que el treball comunitari és una tasca organitzativa, de poblacions i
203 entenc que pràctiques organitzatives de població es donen en tots els espais de la
204 vida social. aquelles pràctiques d'organitzacions de població d'organització de gent
205 que es donen en món del treball social o en l'àmbit del treball social les anomenem
206 treball comunitari, les pràctiques organitzatives que es donen en el món laboral
207 sindicalisme, les pràctiques organitzatives que es donen política, o les pràctiques
208 organitzatives que es donen de manera autònoma en el món dels barris
209 associacionisme veïnal, el cooperativisme doncs també és una pràctica
210 organitzativa. Pràctiques organitzatives hi ha en tots els espais de la vida social,
211 aquelles pràctiques organitzatives que es donen entorn a aquelles pràctiques
212 pròpies del treball social les anomenem treball comunitari; però totes tenen un
213 nucli, intervenir amb la població per aconseguir alguna cosa o organitzar un nucli,
214 crear organitzacions per abordar la comprensió d'algun problema, aquesta és la
215 meva comprensió. Jo diria que ubicar el treball comunitari en aquesta posició és
216 donar-li sentit. El treball comunitari no és solament nostra, no, nosaltres podem
217 aprendre de totes les pràctiques comunitàries de la societat i convertir-les en input
218 d'aprenentatge per constituir el treball comunitari en un repertori fort de
219 coneixements i això no s'ha fet prou, això jo diria que és tot un projecte de recerca,
220 què es pot aprendre del moviments social, que es pot aprendre de la política (...), és
221 una pràctica organitzativa d'organització de poblacions, així és com ho entenc.

222

223 T- Per curiositat, m'ha dit que va estar fent aquesta pràctica en l'ajuntament de
224 Girona, entenc que si parteix dels grups o poders fàctics, el grup o organitzacions
225 pot agafar un caire al revés del que planteja, entenc que si des del consistori es

226 detecta una situació molesta pot ser més fàcil que el que es plantegi sigui arribar a
227 un consens.

228 B- Tal i com jo ho compren i espero poder-lo traduir també en la docència, hi ha
229 teories, no es tracte de dir que solament ho comprenen de manera consensuada o
230 de manera conflictiva sinó que en la vida d'una organització hi ha moments
231 d'aproximació i moments que poden ser més de conflicte. Clar abans hem dit que és
232 una pràctica organitzativa i la pràctica organitzativa en el món dels professionals
233 també es dóna. Si nosaltres volem constituir un treball social com ens agrada doncs
234 ens hem de constituir en equip en les organitzacions, jo parteixo que en els primers
235 anys en l'ajuntament de Girona, nosaltres teníem una experiència d'equip molt
236 forta, però d'equip no solament per la tasca, dèiem en aquell moment que fins hi
237 tot construïa doctrina, comprensió, com comprenem nosaltres el treball social,
238 estava al darrera de totes les discussions i debats que teníem, construïem una
239 comprensió comú. Construir, com diu Freire, construir la paraula en comú és una
240 tasca important, això t'empodera molt, això et fa fort i et fa fort davant de la teva
241 pròpia institució. La compressió del nostra equip al final va ser assumida per la
242 institució. Està plegat de moments de certes tensions? Es clar, però també en
243 moments de consens i també de molts èxits perquè quan hi ha un equip fort i han
244 molt èxits al darrera; en el món dels barris poso exemples, jo en el seu moment
245 estava en un centre cívic, un centre social molt petit, però recordo que vam
246 constituir un grup d'una revista i fèiem una revista, en el seu moment vaig tenir
247 l'obligació d'obrir un centre cívic i vaig treballar molt en disseny de centre cívic que
248 fos ple de vida, que a l'obrir-se hi hagués moltes organitzacions dintre, vaig
249 organitzar-lo i abans d'obrir-se vaig constituir una junta de gent gran, perquè es
250 crearia un espai de la gent gran, resulta que en poc temps van arribar a 1100 socis;
251 en aquest anys no hi ha col·lectiu de dones, no hi ha ningun grup, aquí les dones no
252 pinten res, constituïm un grup de dones que primer pensàvem que seria un grup de
253 conscienciació sobre el tema de la dona, no, el grup es va anant decantant com un
254 grup d'activitats culturals populars, una quantitat d'activitats brutals, un èxit
255 extraordinari, lo mateix amb un grup de monitors per crear els esplais de la gent
256 gran, és a dir tots aquets projectes neixen si es genera el grup i si formen part de
257 l'estratègia del treballador social crear altres grups. El treball comunitari s'entén des
258 d'una perspectiva; es tracte de comprendre el treball comunitari a un nivell general
259 però després es tracte de saber com posar-se a fer treball comunitari i és això el que
260 s'intenta ensenyar en l'assignatura des del principi, com es pot estimular perquè la
261 gent senti la necessitat de constituir un grup, després acompanyar-los en els seus
262 primers moments, etc., etc., es a dir que la idea és aquesta, jo tinc exemples d'això
263 del treball comunitari, quan lideres darrera d'un grup hi ha un projecte i aquest
264 projecte esclata perquè un grup es potent, perquè un grup té molta repercussió en
265 la vida social, un grup genera, ambients, genera opinions, de seguida la vida política
266 s'interessa pels grups, ni que siguin el grup de dones grans que feien puntes al coixí

267 doncs allà es presenten els polítics per rebre les seves propostes i els recolzen. Va
268 néixer ple de vida aquest centre, de tota manera que després tots el barris van
269 voles centre cívic i vam passar d'una primera generació de centres socials a centres
270 cívics, a la vegada tot això acompanyat d'altres estratègies, bueno què podem
271 aportar a aquest centre cívic perquè ja neixi ple de vida aquest centre cívic, aquell
272 grup de taller que fan audiovisual vinga va l'acollim en el centre o aquelles
273 associacions també l'acollim, etc., etc., això formaria part. També jo que se
274 influències en el programa de lluita contra la pobresa, allà veus el fet de constituir
275 grups no va ser tant potent però bueno sí que hi havia espais grupals, espais
276 assemblearis de debat d'intercanvi de les pròpies poblacions afectades això tenia la
277 seva gràcia, pot-ser havíem haver de treballat més la creació de grups, tenir molt
278 clar que sense grup no hi ha treball comunitari. Hi ha molta gent que confon el
279 treball comunitari amb moltes coses, fins hi tot elabores un projecte en el que
280 dones a conèixer tal però que ho fan els professionals, sense la participació de la
281 gent no hi ha treball comunitari i parlar de treball comunitari sense estar organitzat.

282 T- Doncs hi ha bastant.

283 B- Clar parlem de participació, participació, participació, què vol dir? Parlar de
284 participació sense tenir poder, sense tenir subjectes col·lectius jo crec que el nucli
285 del treball comunitari és comprendre com una organització, si elimines el grup no hi
286 ha treball comunitari, no és que tu fas coses i les difons, ho fa tu, és igual si
287 l'organitzen els professionals un projecte magnífic en el que solament treballen
288 professionals, és una pràctica organitzativa? Sí que és una pràctica organitzativa,
289 però al treball d'equip jo no l'he anomenat treball comunitari, el treball d'equip és
290 un treball d'equip dels equips professionals. Perquè sigui un treball comunitari hem
291 de parlar d'un nucli organitzat que incorpori a part de la població, pot ser un grup
292 mixt també però que incorpori. Quan constituïm un comitè directiu d'un gran pla si
293 incorporem a població, si incorporem a professionals, podríem parlar d'un nucli
294 organitzatiu de treball comunitari, però també quan organitzem un petit grup, de
295 dones, d'immigrants, del que sigui, és treball comunitari o alguns pensen que el
296 treball comunitari és sols el treballen els barris. Si tu estàs en una residència de gent
297 gran i organitzes un nucli de persones residents que volen dinamitzar la vida de la
298 residència o que tenen projectes, sigui els que siguin, d'excursions el que sigui, això
299 és treball comunitari, hi ha un pràctica organitzativa de gent i ho fas en una
300 institució, si ho fa en un barri; es tracte d'identificar qui és el nucli d'aquestes
301 pràctiques que anomenem treball comunitari i jo després d'explorar els autors vaig
302 arribar a la conclusió de que era aquest el nucli. Doncs valdria la pena saber de què
303 parlem i eliminar la confusió del significat de molts de conceptes que utilitzem en la
304 nostra professió.

305 T- Aquest és el Pla Docent de segon que va donar durant el 2003-2004 després ja passa
306 a tercer, no sé si va ser un curs d'impàs degut a les circumstàncies. A *grosso modo* si
307 que sembla que es trobi més a prop d'aquesta línia o corrent, interaccionisme
308 simbòlic i la perspectiva més del construccionisme, el diferents llibres que he anat
309 explorant de la bibliografia, segueix mantenint a Freire, després tenim aquest
310 Metodología del Trabajo social es troba en la línia o per lo menys amb un llenguatge
311 més marxista, aquest que ja es troba en l'anterior, a Marchioni, si que és veritat que
312 no es mulla molt i després tenim aquest de Intervención colectiva en Trabajo social
313 de Crisitina de Roberti que es trobaria més proper o jo l'he ubicat més en la
314 perspectiva del construccionisme hi ha com...

315 B- Una de badalla.

316 T- De badalla no.

317 B- De vegades les bibliografies no et donen massa compte.

318 T- Per això l'entrevista és molt més rellevant, a vegades em diu que per a ell aquest era
319 molt important i l'altre era més marginal.

320 B- No és el més rellevant, per exemple llegir a Marchioni bueno, també el podria fer
321 llegir ara, no m'identifico però, no m'identifico massa, és d'alguna manera el
322 desenvolupament comunitari tal i com ja es va enunciar en aquell anys i que té
323 continuïtat, una continuïtat important, de fet les institucions és aquesta la
324 continuïtat que recolzen sobre tot, la teoria que recolzen les institucions.

325 T- La del consens.

326 B- Si, si, a més a més Marco Marchioni ha estat convidat per desenvolupar plans de
327 desenvolupament comunitari i continua seguint aquesta, la perspectiva institucional
328 és la que més s'avé amb ells. Si el posem no passa res, no tinc cap inconvenient de
329 posar-lo, es una mica com estan les coses.

330 T- A mi m'ha donat la impressió que van agafant més força aquests aspectes o que ja
331 està present anteriorment, però que es comença a remarcar amb més claredat la
332 veu de les persones implicades, més interaccionisme i més la perspectiva del
333 construccionisme, això és el 2003 em dona la impressió que comença a agafar més
334 força. No se si és del 2004 al 2009 que la va fer a tercer conjuntament amb el
335 Ferran, amb la Marta.

336 B- És possible.

337 B- Respecte al positivisme i tot això, jo no sé si en un primer moment.

338 T- Jo no he destacat res, igual que en altres moments en Treball social pel moment en
339 el que es troba...

340 B- Que no vol dir que jo no em senti també influït, a vegades jo que sé, en Viure el
341 treball social vulguis o no pots trobar una contradicció entre alguns discursos sobre
342 antipositivistes però després unes propostes d'avaluació o fins i tot de comprensió
343 de l'exercici del treball social d'alguna manera molt metòdica i sistemàtica que a
344 vegades podria haver dit, jo també he tingut les meves contradiccions en aquest
345 sentit, com en l'exercici de l'avaluació en un moment determinant vaig ser amb
346 models molt tancats des de la perspectiva diríem de la comprensió més positivista,
347 ja és correcte, després m'he inclinat més per avaluacions de tipus impressionista, de
348 partir del món de les impressions cap a objectivant coses, intentant, sistematitzant
349 idees o conclusions i després en la forma d'entendre el treball social jo dono molta
350 importància a com connectem les operacions amb el coneixement que prové de les
351 ciències social, per interpretar aquestes situacions explorades connectar-lo amb el
352 món teòric de les ciències socials, connectar-lo amb l'elaboració del projecte, amb
353 les orientacions pròpies del treball social, amb la pedagogia que poden ajudar-nos,
354 etc., etc., un cert cop de puny en el sentit de dir que hem de fer un treball social
355 amb cara i ulls ben treballat, orientat per un procediment i connectat amb el
356 coneixements científics, entre cometes o les teories interpretatives.

357 T- A tercer al 2004 – 2009 té la mateixa tendència.

358 B- Sí, tu tens que pensar que per exemple a Marchioni el posem però una mica per
359 compensar, no, clar nosaltres expliquem un tipus de treball social, també hi són
360 aquests i també et dones compte i que ho llegeixin no tinc cap inconvenient al
361 contrari, també per compensar perquè si solament parlem de la nostra comprensió,
362 per exemple tenim aquí Trabajo comunitario desarrollo y Trabajo Social, aquest
363 llibre doncs ha tingut un gran impacte, no solament en la nostra formació a partir
364 del moment en el que ja el tenim escrit, aquest llibre és el meu projecte docent per
365 les classe amb algunes aportacions posterior de Ferran i si és el projecte docent vol
366 dir que ja el comprenien així i el vaig treballar.

367 T- I es troba més proper a aquesta línia de Freire.

368 B- Freire hi és però no solament, ja et dic que jo bec de molts.

369 T- Aquest publicació concretament Trabajo Social Comunitario, aquest ha estat.

370 B- Freire és influent però n'hi ha d'altres com Saul Alinsky que és influent, amb tot una
371 sèrie d'autors anglesos doncs que també ho són en fi.

372 T- També hi ha un grup considerable de llibres o publicacions que jo les ubico com
373 anteriorment en l'interaccionisme i el construccionisme com el Método en Trabajos
374 Social es troba més en aquesta línia bueno jo l'ubico no sé.

375 B- Tu la ubiques, de fet ets tu el que l'has ubicat.

376 T- Si, però jo vull el contrast, que em digui doncs jo trobo aquesta relació o no.

377 B- Hi ha elements.

378 T- Si hi ha elements, faig l'esforç, sé que a vegades és una mica forçada, jo l'ubico en
379 aquests dos però també en aquesta PARTICIPACIÓN SOCIAL Y COMUNITARIA de la
380 revista de Treball Social i també aquestes EINES PER A LA PARTICIPACIÓ
381 CIUTADANA, per exemple aquest no l'he sabut ubicar en cap lloc Redes sociales y
382 construcción comunitaria.

383 B- Marco Marchioni en marxisme jo no sé si ubicar-lo, jo el veuria més en
384 funcionalisme, probablement.

385 T- Ara que l'obligo a pensar sobre la seva pròpia..., que jo he revisat des de fora, des de
386 la meva ignorància, creu que aquesta part, l'interaccionisme i el construccionisme
387 està agafant més rellevància o que es troben més presents.

388 B- Si, si el marxisme, l'interaccionisme simbòlic té una influència important.

389 T- En Treball Social la idea de sistemes es manté però no es remarca tant com en el seu
390 moment va tenir ara no desapareix però segueix present, però potser es va a lo més
391 micro encara.

392 B- Si, jo ja t'he dit per mi la interacció social com objecte, els ambients d'interacció que
393 envolten una problemàtica personal o social o col·lectiva terminada no, si jo diria
394 que marxisme, interaccionisme simbòlic fenomenologia i construccionisme, si. Jo
395 una mica de teoria de sistemes poder que també m'influeix.

396 T- *end l en relació al seu llibre, aquí deixa molt clar o és la meva impressió que és de
397 fora cap a dintre, em dona la impressió que les idees de com construïm el nostra
398 entorn ve de fora cap a dintre, clar que cada un després ho viu de forma individual,
399 però entre aquesta tensió de concepció del món de dintre a fora o de fora a dintre.

400 B- Jo li he donat molta importància al món social.

401 T- La influència exterior.

402 B- Si la influència exterior és molt potent. En fi en tota la meva comprensió destaca
403 que per a mi per comprendre qualsevol cosa l'hem de posar en comú, en context
404 per comprendre qualsevol fenomen, estem diguem que és l'entorn social i el món
405 és el que dóna més compte d'aquell fenomen que no forces de tipus personals i la
406 meva visió en aquest sentit diria que, probablement algú diria que és sociologista,
407 molt de tecnicista-social, una mica, és una manera de dir. Té una influència des del
408 món social determinant, jo si l'èmfasi el poso aquí segurament, si ara l'hagués de
409 definir sí, suposo que és una mirada molt pròpia de la sociologia.

410 T- Bueno

411 B- Si hi ha l'individualisme metodologia però jo no sóc gaire d'aquestes corrents,
412 l'individualisme metodològic mai l'he entès massa.

413 T- Molt bé, molt bé.

414 B- Tot i que en l'interaccionisme micro hi ha subjectes concrets i col·lectius concrets
415 però bueno, jo sempre tendeixo a entendre-ho d'aquesta manera, nosaltres per
416 donar compte d'una situació hem de comprendre el context en el que es dona i per
417 resoldre la situació hem de mobilitzar el seu context, l'entorn social, els ambients
418 d'interacció.

419 T- Jo amb el buidatge que faci li enviaré.

420 B- Ja en tens prou?

421 T- Si hi ha alguna cosa que vulgui afegir?

422 B- En el Método, quan parles del Método alguna influència tens també d'aquest
423 positivisme, d'aquest intent de parlar d'una estructura del procediment, de
424 connectar aquesta estructura amb el que et deia abans amb la part científica, jo
425 crec que va ser un element singular, quan es fan de manera gràfica aquestes
426 estructures del procediment ens hem oblidat sempre de connectar les operacions
427 amb les fonts d'informació teòriques o científiques, és important, també un
428 element molt important d'aquest llibre és el de filosofia de la intervenció, que és
429 aquell argument o aquella forma d'argumentar que trobem en el conjunt dels
430 nostres projectes, de la interpretació dels fenòmens a les formes d'intervenir,
431 connexió no, les connexions d'aquestes filosofies de la intervenció que no és
432 simplement fer filosofia, jo crec que vaig equivocar-me en el concepte, no sé si
433 hauria d'haver posat un altre perquè algun l'interpreten..., aquest argument està en
434 acumular informacions o té ingredients d'informació, dades, teories, també no ens
435 podem desvestir ni dels nostres valors ni de la nostra ideologia; per suposat un
436 projecte que sigui creïble per nosaltres mateixos és la única forma de que t'impulsi i
437 sigui el motor de l'acció ha d'acumular tots aquets elements, però sense oblidar
438 aquestes fonts de coneixements més acreditades.

439 T- Vostè m'està dient que el Método en Trabajo social hi ha alguns aspectes que es
440 troben més a prop del positivisme.

441 B- Si està bé, probablement està ben situat aquí en l'interaccionisme simbòlic, la
442 fenomenologia, però té element lògicament de...

443 T- De fet jo faig una representació multiaxial per representar-les per no perdre altres
444 influències, no agafo solament lo principal, que no es perdin pel camí. Em dona la

445 impressió que quan es parla de positivisme en treball social hi ha aquesta
446 connotació pejorativa, que a mi no m'agrada, no necessàriament ha de ser
447 pejoratiu.

448 B- Ja t'he dit, que en ubicar-nos en escoles en aquest sentit jo sóc molt eclèctic, per
449 suposat que hi ha influències més grans, saber-me ubicar en una de sola no, sé que
450 he tingut influències per suposat del marxisme si, a l'inici, de l'interaccionisme
451 també, fenomenologia també, de la teoria de sistemes també.

452 T- I de l'estructural funcionalisme més proper a Durkheim també,

453 B- És possible

454 T- En la idea, no vull dir que després s'apliqui com ell la comprèn. Jo li faré una
455 devolució tipus mètode Delphi perquè m'ho pugui corroborar, jo li presentaré miri
456 jo he vist això i ho corrobora o no.

457 B- No apareix en aquest anys Saul Alinsky, Saul Alinsky no el podíem posar perquè era
458 solament en francès i no el podíem posar en la bibliografia, però la influència
459 d'Alinsky en el treball comunitari és important.

460 T- Jo l'incorporaré a l'entrevista.

461 B- En alguns moments l'he posat com a lectura Tratado para radicales, fins i tot en
462 algun màster i els alumnes de màster ho han vist com un descobriment, com és
463 possible ni en les nostres carreres de polítiques no ens hagin donat aquest llibre per
464 llegir, és molt interessant.

465 T- Jo no m'he l'he llegit però me'l llegiré.

466 B- És un llibre interessant.

467 T- Doncs moltíssimes gràcies, jo li faré aquesta devolució.

1 Toni (T) – Entrevista a la Sra. Conxita Ainsa 8 d'abril del 2015 entrevista de la tesi doctoral Toni
2 López.

3

4 T – Jo el que he fet o millor podríem parlar de dos moments diferents primer el Treball Social
5 (TS) com assignatura i després la de Bases Conceptuals. Jo el que he fet en relació als plans
6 docents he fet un buidatge, sobre tot en aquest cas de la bibliografia més significativa i més
7 relacionada sobre tot amb el TS, si em parlava de política social per exemple aquest no l'he
8 agafat i l'he situat en relació a algun d'aquest grans corrents teòrics. Això es va prolongant i a
9 més són llibres que s'han anant citant. Em sembla que vostè comença al 90 Treball Social o no
10 sé si al 86 perquè al 86 em surt la Carme Rubí però després surt vostè amb la Carme Rubí.

11 Ainsa (A) – Jo començo amb la Carme Rubí.

12 T – Llavor vostè comença al 86.

13 A – Mira no ho sé perquè la meva entrada en aquets estudis va ser primer com a coordinadora
14 de pràctiques, el que passa que després es va ampliar, es va duplicar la matrícula, es va fer
15 matí i tarda i llavors em van dir que havia de donar classes, però jo no vaig entrar per això vaig
16 entrar a una plaça que era de coordinadora de pràctiques i de supervisora. Vaig començar que
17 hi havia la Cristina, vaig fer una assignatura de primer d'inici de pràctiques. Bueno ara
18 entràriem en un altre, formava part del Treball Social. A nosaltres ens semblava que l'estudiant
19 per entendre la professió, en aquell moment si fèiem una mica d'introducció a la pràctica li
20 ajudava a entendre i el que fèiem era durant el curs una mena de presentacions de camps
21 diferents o d'àmbits, aquí la discursiu entre camps i àmbits ja no sé on està. Els estudiants
22 feien visites a les institucions. Això ens semblava que, paral·lelament a l'enfoc teòric, aclaria
23 moltes coses. Després això es va deixar de fer i vaig passar només a la part teòrica. Sempre ha
24 sigut una assignatura una mica dura, perquè arriben els estudiants i els estudiants són molt
25 diferents, perquè són diferents en edat, en motivacions, en coneixement de la professió, en
26 preparació; això suposo que és igual ara que a les hores. Et trobes amb un grup d'estudiants,
27 que per gestionar això, que tothom tingui interès... Uns et diuen que ja ho saben tot i altres et
28 diuen res la primera vegada. Gestionar això no és fàcil i llavors aquesta assignatura sempre ha
29 tingut aquest handicap. També en quan a contingut, diguéssim a la bibliografia i tot això, doncs
30 també ha estat supeditada al programa general de la carrera i també a les assignatures que
31 seguien Treball Social, et demanaven fins aquí o això no o si perquè ja ho tracto jo. Ha sigut
32 una assignatura que d'alguna manera gestionar-la era complexa i el contingut ha anant variant
33 una mica, però diria que sempre ha tingut uns eixos que eren els que teníem quan jo vaig
34 marxar. Bàsicament sempre ha estat el mateix amb noms diferents, que és una presentació del
35 que és la professió i aquesta presentació de la professió vol dir, explicar els objectius, finalitats,
36 explicar una mica d'història, d'antecedents i desenvolupament de la professió només a
37 espanya, perquè no preteníem pas fer-ho arreu, si que dèiem que hi havia escoles a tot el
38 món. Però era una mica una presentació per veure on esteu, el TS no és coneixia, què és això?,
39 quina diferència hi ha amb els Educadors? i no sé què? Aquestes preguntes encara hi són.

40 T – En aquest aspecte no hem millorat.

41 A – Tot això et condicionava el contingut i podríem dir els autors, perquè alguns deien: això ja
42 ho treballem a segon. Val però que posarem a primer.

43 T – Si que he vist que hi ha moments que es solapen algunes cosetes en els Plans Docents, hi
44 ha coses que trobem referenciades a primer i també a segons, inclús els mateixos autors i
45 llebres.

46 A – Aquest és l'entorn de gestió de l'assignatura, el contingut jo crec que si tu has vist els plans
47 docent, normalment és això a primer d'introducció i presentació, un segon que eren les
48 necessitats, la política social, els recursos i finalment entrar una mica a la metodologia, objecte
49 i metodologies, però com una presentació.

50 T – En algun moment he vist o m'ha donat la sensació que en aquesta assignatura de Treball
51 Social de primer, no es feia gaire distinció, com es fa ara que estan les coses més
52 compartimentades, es tractaven també Serveis Social en alguns moments.

53 A – No, almenys jo des del que em sembla que... No el que s'explicava, no perquè en aquest
54 bloc central de necessitats socials, la política social i recursos, no, per lo menys jo no sé si
55 antigament, jo el que recordo serveis socials estava diferenciat. Serveis Socials com
56 organització de sistemes i tot això, això es posterior. Què s'explicava? doncs s'explicava, quins
57 eren, bueno al principi hi havia pocs recursos, perquè d'alguna manera el desenvolupament de
58 serveis social ha sigut a partir d'una època determinada. Quan jo vaig començar, si que és
59 veritat que els serveis socials pròpiament els vaig veure néixer, fèiem molt èmfasi en els
60 recursos personals i en els recursos que la societat podia tenir que eren minsos i més que mai
61 fèiem un accent especial en dir que són les capacitats de la persona, són les seves possibilitats i
62 per tant el primer són els recursos humans, com a recurs de la pròpia persona, la família,
63 l'entorn. Com a sistema de serveis socials i com a organització jo crec que ha estat diferenciat
64 en una assignatura des de que va sorgir, ara no sé si a través dels programes hi ha alguna
65 confusió, jo no ho recordo això.

66 T – Això són des del curs del 77 hi ha una bibliografia, si que és veritat que hi ha una
67 bibliografia com vostè diu...

68 A – Sud-America, l'Ander-Egg.

69 T – Jo els ubico més en la perspectiva marxista.

70 A – És que durant molts anys la influència que teníem, anàvem cap al marxisme, vull dir que va
71 tenir un pes important, perquè estava incorporat en tots el moviments socials d'aquella època.
72 Per tant l'escola buscàvem d'alguna manera autors crítics, encara que parlàvem de la Mary
73 Richmond. La Mary Richmond no es pot dir que sigui una Ander-Egg.

74 T – Aquest és el guix a partir del 77, hi ha alguna cosa aquí més dissonant, que parla una mica
75 més proper a la fenomenologia i també cita a Alayón " *El trabajo social de hoy y el mito de la*
76 *asistente social*", que també es troba en aquesta línia.

77 A – Perdona que et talli, jo vaig donar tota una sèrie de revistes que trèiem articles d'allà, una
78 revista que es deia serveis socials, les vaig donar perquè em vaig subscriure molts anys i quan
79 vaig marxar vaig dir si les voleu, “Hoy en los Servicios sociales o en el TS”, no me'n recordo ara
80 i algunes coses d'aquestes eren articles que eren publicats en aquesta revista i evident ment la
81 seva ideologia era aquesta, era tot una tendència de sud-america que era molt crítica, molt
82 crítica, no parlaven d'Espanya parlaven dels seus països, però ens identificàvem. A més amb el
83 tancament que hi havia a espanya, en quant a relació amb Europa, durant molts anys va ser
84 molt bestia. No teníem relació amb Anglaterra on s'escrivia molt en altres països i es clar una
85 altre font importat era el coneixement de llengües. A banda de la identificació ideològica
86 també hi havia una possibilitat de lectura i d'accés més limitat cap a Europa, després això va
87 canviar una miqueta però sempre hem tingut dificultat per l'anglès. Llegíem més en francès i
88 evidentment en castellà i l'anglès entre que no teníem tanta relació i a demés teníem dificultat
89 de lectura i d'expressió en l'anglès en aquella època.

90 T – Després a mi m'ha donat la sensació; alguns llibres que diuen, no ara hem de posar l'accent
91 en la científicitat del TS, hi ha alguns molt marcats.

92 A – Hi ha una lluita aquí que...

93 T – A partir del 86 veiem “Introducción al trabajo social” de Kisnerman que aquest és molt
94 accentuat en aquest sentit i després passem, si no recordo malament, vostè es troba aquí al
95 90, doncs hi ha un canvi important en quan a la bibliografia, si que es mantenen la
96 Kisnerman..., molts d'aquests, però em dóna la sensació que comença a haver-hi una
97 introducció massiva d'altres autors que surten o no venen del corrent més marxista.

98 A – Mira el Freire era de la mateixa època.

99 T – Veiem a Lima, la Zamanillo, que si ve la seva influència té corrent marxista però també es
100 troba influenciada per l'interaccionisme simbòlic i comença a parlar-se de forma més explícita
101 del construccionisme, les relacions es construeixen com es viuen. Això és el que interessa, com
102 ho viu cada un.

103 A – Això de la definició de l'objecte és una lluita de la vida, que no sé si està aclarit. La
104 Zamanillo va insistir en la construcció de l'objecte, però no tothom estava d'acord en lo que
105 diu la Zamanillo.

106 T – A mi em sembla que es va deixar posicionar-se teòricament primer, no justifica des d'on
107 parteix... Després també hi ha aquest gruix, si ve semblen molt significatius, trobem aquest
108 gruix en el que trobem a la Teresa Rossell, tenim aquest de Roberto “Metodología de la
109 intervenció en Trabajo Social”, totes aquestes fan un gran esforç en posar l'accent en
110 justificar la científicitat del TS o com portar-lo a terme o a mi em dóna la impressió. De totes
111 maneres, des de la meva innocència jo pensava que els llibres tindrien consistència teòrica i
112 veig alguns que es fonamenten molt en el positivisme o la modernitat però hi ha coses que són
113 discordants per exemple de Roberti en “Metodología de la intervenció en Trabajo Social” fa
114 un gran esforç en intentar veure com podem establir el mètode científic en TS però també
115 veus que s'apropa a una vesant més de l'interaccionisme o més construccionista, llavors o
116 adaptem el mètode aquí o el posem aquí.

117 A – En TS s’ha parlat molt de l’eclecticisme, no tant posicionat solament des d’una teoria sinó
118 anant agafant.

119 T – I què pensa vostè d’això.

120 A – Jo penso que a la pràctica, una persona en l’exercici de la professió, que això ha sigut una
121 no sé ara però hi ha agut alguns moment que lo que era TS deien, lo que expliqueu de teoria a
122 la pràctica no sé què, discordant. Jo penso que en el moment que exerceixes la professió a
123 vegades no ets conscient de com estàs treballant i aquest és el fallo que hem tingut molts
124 treballadors socials de cara a tenir un diàleg amb les altres professions ens ha afeblit, ens ha
125 faltat estar satisfets amb el que fem. No sé si perquè hem treballat o treballem amb la part de
126 la societat més feble i amb més carències i llavors amb aquest ajut que fa la professió ens ha
127 induït no sé d’estar empobrits en el sentit de creure’ns que el que fèiem és necessari, és útil i a
128 demés té una consistència i a les hores aquesta divergència entre lo teòric i lo pràctic, suposo
129 que els teòrics a l’hora d’ensenyar no s’ha fet bé o no ho hem fet del tot bé i els pràctics diuen
130 que la teoria no ens serveix de res. Penso que és un desencaix, no sé si encara hi és i em sap
131 greu, jo me’n recordo que va venir una senyora que és porta l’Ana Maria Fertoven que
132 treballava a Londres però era Belga em sembla, va venir a fer-nos una formació, va vendre
133 vàries vegades, i ens ho va dir claríssim des del principi; vosaltres el que necessiteu és tenir una
134 autoestima millor, clar la gent portava casos i es deia si això es podia treballar d’una altre
135 manera millor amb referències teòriques, però deia és que vosaltres ho feu bé però no sabeu
136 que ho feu bé. Era claríssim, no dic que tothom treballi bé, “cuidado”, i ha faltat això aquesta
137 falta de creure en unes arrels i en un posicionament ha sigut penso una dificultat. En quan a
138 l’eclecticisme, jo crec que en determinats moment sí que ens hem decantat per una teoria, i jo
139 ho dic per a mi, per exemple jo vaig fer Treball Comunitari també i evidentment, en aquell
140 moment jo tenia la meva formació i les meves font eren crítiques eren marxistes, això no vol
141 dir que jo anava explicant el marxisme, però el meu posicionament a l’hora de treballar tenia
142 en compte l’anàlisi de la societat des d’aquest punt de vista, però això no vol dir que a l’hora
143 de treballar la situació d’una família..., es clar veus de la psicologia i no d’una font pròpiament
144 marxista i a vegades tot i que ens hem posicionat, jo que sé, que ens explica més la persona
145 des de la psicologia dinàmica, en un determinat moment amb una persona que és molt corteta
146 ho has hagut de fer d’una forma més conductista, això i aquí. Sí que agafem el que podem,
147 mentre sigui útil, quin mal hi ha en que busquem quina ciència o quina pràctica ens pot
148 aportar o ajudar, això s’ha fet sempre o em sembla que no som nosaltres ho ha fet molta gent
149 això, coses que surten de la biologia s’han utilitzar en altres camps, jo penso que ha d’haver
150 aquesta, a mi no em fa res que en TS s’agafi d’aquí i s’agafi d’allà, doncs, mentre sigui útil,
151 reconec que a vegades m’he posicionat més en una cantor que en una altre. A mi si la
152 psicologia dinàmica m’ajuda a entendre però després resulta que un altre enfoc de la
153 psicologia també m’ajuda doncs sí.

154 T – Ens aquests primers inicis dels anys 90 fins aquí veuríem un canvi radical, vostè diria que el
155 que té més influència en quan a programes o teories tenen un especial esforç en donar un
156 esperit de científicitat, més des de l’estructuralisme, més des de la influència que té
157 l’estructura en la societat, en la comunitat o tot i que en nombre són menys no em trobava
158 més a prop de l’interaccionisme o del marxisme o del construccionisme o no sé si feia més

159 èmfasi en... en el programa hi ha un moment que es parla o anomena *influències de la*
160 *sociologia en TS*.

161 A – Això en el programa hi és?

162 T – Sí, em va sobtar gratament, a mi.

163 A – Ni ho recordo jo això, aquest és...?

164

165 T – Aquí en el Pla Docent del 94, també parla de psicologia.

166 A – Sí, aquest és el programa de la Carme Rubí, em sona molt. Fixa't que aquesta part era la
167 més complicada de fer, precisament per això, perquè sustentar quines són les teories que en
168 aquell moment d'alguna manera recolzaven l'exercici de la professió era molt difícil.

169 T – Suposo que contextualitzat en Espanya i Catalunya?

170 A – Clar, això és del 90. A partir dels 90 hi ha molts autors que comencen a escriure llibres, aquí
171 però hi havia molts pocs, això volia dir que des del punt de vista individual, de l'atenció
172 individual a les persones eren les teories psicològiques les que recolzaven més la comprensió
173 del que estava passant i pot-ser també la forma de tractar, de relacionar-nos amb les persones
174 i les teories sociològiques eren més des de el punt de vista de comprensió de l'entorn social de
175 l'estructura del món que a través de la història les persones. La sociologia ens ajudava més
176 entendre tant el canvi social o no, com a la estructura que podia haver-hi, aquesta era la
177 intenció en aquí, unes ens servien més per lo que era el tracte més personal tant de la situació
178 de dificultat o problema, per la forma de treballar-ho, i les altres en el sentit de tenir una
179 mirada en l'entorn del que estava passant, que podia ser crítica o no, en aquest sentit es
180 diferenciaven unes teories i les altres sense que això tingués un aprofundiment de dir quines
181 sinó de dir perquè ens serveix la sociologia, perquè ens serveix el dret, les ciències social..., és
182 a dir molt genèric no, no tant en aprofundir en que tal autor es posiciona d'aquesta manera, es
183 a dir era una cosa molt genèrica que el que pretenia de dir que durant els anys de la carrera
184 trobareu que hi ha assignatures, com el dret, com la sociologia, com la psicologia..., que us
185 seran útils, era com una mica una presentació genèrica hi ha la necessitat d'aquest programa
186 de 3 anys necessiteu formació per això, això i per això, el dret us servirà per això, la sociologia
187 per això. Era més fer èmfasi en la importància de que treballessin aquests aspectes perquè en
188 l'exercici de la professió després els hi aniria bé. Aquest era l'objectiu d'això, no sé si
189 t'explico...

190 T – Sí, m'ha cridat l'atenció que no sé si solament surt en aquest i en el següent tant
191 explícitament.

192 A – La intenció era aquesta la de dir..., perquè aquesta assignatura era una assignatura molt
193 d'introducció. Al principi no però després ja venia gent amb una altre carrera, al principi podia
194 venir gent perquè és curta, perquè surt feina, o perquè conec a algú que l'exerceix..., la
195 motivació, la posició i la formació de la persona era molt dispar i gestionar tot això en un aula
196 era bastant difícil, això ho pots recordar tu mateix amb els teus companys. Trobaves gent...,

197 veies que estava molt motivada i més a més té ganes i un altre que venia aquí a veure quan era
198 l'hora del pati, a mi m'han dit això a l'hora del pati farem això. Hi ha gent que després en tres
199 anys canvia, es fa més gran, perquè agafa..., que ha triat aquesta carrera perquè és curta, és
200 fàcil diuen i perquè trobaré feina, l'interès per la formació teòrica sempre ha costat una
201 miqueta.

202 T – Si, si, ara segueix amb aquest tendència...

203 A – L'assignatura ara és quadrimestral i es converteix en 3 mesos, abans era anual, depèn molt
204 del temps que tinguis. No és el mateix un curs, que menys de mig curs. Com es van organitzar
205 els quadrimestres eren trimestres. Si tens una o dues hores a la setmana, clar la gestió d'això
206 metodològicament a l'aula és molt diferent, perquè dos hores explicant rollo no hi ha qui
207 l'aguanti, l'atenció baixa. Sempre hem intentat fer una part pràctica, fer part pràctica quan
208 l'assignatura dura un any, és molt fàcil, pots fer petits grups, vas veient com la gent es va
209 interessant, però en 3 mesos i volent explicar tantes coses, que retalles i no saps per on has de
210 retallar, no és fàcil, jo trobava que no era fàcil aquest assignatura i la prova és que no hi havia
211 molta gent que la volgués fer. Suposo que es volia fer més segon i tercer perquè es suposa que
212 entres més a aprofundir. Gestionar aquestes diferències i que a la gent li resulti interessant, no
213 és fàcil i no sempre ho fem bé.

214 T – I vostè diria que es posava molt èmfasi o hi havia una tendència en relació al tema de
215 científicitat o no si pot ser interessava més la perspectiva d'interaccions i si hi ha científicitat a
216 posteriori doncs millor.

217 A – Jo crec que va haver un moment que la professió va voler aprofundir en això en una
218 metodologia, es va voler sentar les bases perquè la professió tingués unes bases més
219 científiques, encara que sempre hi ha hagut discussió, perquè és o no és; una cosa és que hi
220 hagi una metodologia però ciència hi ha molta gent que et dirà que no, que el treball social no
221 és ciència, una altra cosa és que busquis com treballar, molt més metodològicament i en uns
222 coneixements que t'ajuden a la comprensió i a l'hora de treballar. Jo diria que això va ser tot
223 una època que la professió va tenir molt interès.

224 T – Pot coincidir a partir del 90...

225 A – Les dates les tinc una mica esborrades, però crec que s'hauria de relacionar amb els
226 congressos de la professió, no sé si tens informació d'això.

227 T – No, no, no.

228 A – Si busques informació dels congressos veuràs que hi ha un moment, que pot ser és quan
229 s'acaba el franquisme, quan comencen els socialistes, llavors hi ha un interès en crear el
230 Serveis Social i hi ha un moment que la professió diu hem de fer això.

231 T – Deu coincidir amb aquestes dates, la dècada dels 80 i als finals del 80 és quan queda
232 reflectit més aquest accent de científicitat en els programes, ja és el que vostè diu, però
233 podríem dir que això és lo principal o no dintre de lo que vostè explicava.

234 A – No, no, no, perquè l'aparat de metodologia des de les assignatures que ens seguien
235 ens deien que havíem de retallar molt perquè precisament era objecte de l'assignatura
236 següent i si nosaltres explicàvem 4 coses de la metodologia. Per exemple l'objecte no el vam
237 explicar fins més tard, al principi solament sortien els objectius, les finalitats. L'objecte, parlar
238 de construcció de l'objecte no, es fa més tard i ens plantejem per què no parlem de
239 construcció de l'objecte, cosa difícil i “¿quié dice què?”, es clar aquesta assignatura que
240 intentava fer una presentació molt genèrica no era la seva finalitat aprofundir molt
241 metodològicament. Metodològicament sobre tot s'explicava la Mery Richmond, per explicar
242 els casos, el grup i el comunitari, et parlo d'aquest època, s'explicava. S'explicava què es feia,
243 què significava el treball de grup, què significava el treball individual, què significava el treball
244 comunitari, però no podíem pròpiament nosaltres treballar molt això, era una part de
245 l'assignatura.

246 T – Estava mirant les dates i a partir del 94, en l'assignatura de TS hi ha un canvi important,
247 aquest desapareix i comença a dir-se TS Comunitari i coincideix amb el que vostè ha dit que
248 això ho assumeix o rescata Bases Conceptuals.

249 A – És que tu has d'agafat TS I, Bases Conceptuals, Introducció al TS, Conceptes Bàsics, tot això
250 és el mateix, pot variar una mica el contingut però és aquesta primera assignatura, és quan els
251 estudiants arriben i voles saber què és això, perquè abans es deien ja ho veuran més tard. No,
252 no, no perquè comencen a tenir molts dubtes i aclarim una mica això i fem una presentació.
253 Ha canviat el nom i el contingut també i s'ha estructurat ara expliquem primer història o
254 expliquem després, però la idea d'aquesta assignatura segueix tot el temps amb noms
255 diferents però té la mateixa intencionalitat, que és el primer contacte que té l'estudiant amb el
256 que és el TS. Una presentació amb més o menys gràcia, que sàpigues on ha anat a parar i que
257 hi ha tota una sèrie d'assignatures que l'ajudaran en la comprensió d'això i que la formació
258 que rebrà durant aquets 3 anys li servirà per exercir la professió i que vinculi què li dóna la
259 sociologia, què li dóna el dret, què li dóna la psicologia, què li dóna l'economia per
260 comprendre aquest entorn de les persones amb les que treballarà. Aquesta era la idea al llarg
261 dels anys s'ha estructurat com s'ha pogut o com millor hem sabut.

262 T – A mi m'ha sorprès que al 94 entra a primer amb molta força el TS Comunitari...

263 A – Perquè se li va donar una assignatura, perquè fins aquell moment no havia tingut, abans es
264 feia l'individual i el grup, eren els tres com assignatura.

265 T – Aquesta sí que té una tendència molt marcada, en aquell moment des de la tendència més
266 marxista i des de l'estructuralisme.

267 A – El Barbero va tenir molta influència, jo vaig fer aquest assignatura amb el Barbero, en
268 aquell moment deixo de fer l'assignatura de pràctiques i em van donar una quantitat
269 d'assignatures que anava de bòlit.

270 T – Si no recordo malament en aquest llibre de TS Comunitari, Institut de Treball Social i
271 Serveis Socials de Twelvetress.

272 A – Aquest li tenia molt interès el Barbero.

273 T – He vist que fa una diferenciació de si en el TS es potencia més potenciar l'ajuda mútua, que
274 segons explica aquest autor és més ajustador, menys combatiu o més crític, més proper al
275 socialisme i em dóna la sensació que és aquesta segona part la que tenia més força, no sé si és
276 així o no?

277 A – Si, jo penso que sí, jo crec que s'explicaven totes les possibilitats, però es clar des de el seu
278 inici, si fèiem la història del que era el TS Comunitari, al menys eren les arrels que a nosaltres
279 ens havien arribat. Com et vaig dir al principi, la bibliografia que ens havia arribat a nosaltres
280 era la sud-americana i era des de un posicionament molt crític perquè va haver-hi un moment
281 que tota la crítica que es feia al treball individual, des de sud-americana, i es deia que
282 s'adaptaven a les persones, que en comptes d'ajudar a les persones des de aquest punt de
283 vista contribuïa a desplaçar-la podríem dir. Les persones havien de tenir una consciència de
284 perquè els hi passava i per tant s'havien d'organitzar i havien de voler fer canvis i aquests
285 canvis partien de l'organització de la gent i el TS ajuda, podríem dir, en aquest procés
286 d'organització de presa de consciència i de fixar objectius de canvi. Evidentment, aquí no
287 s'explicava el canvi revolucionari, que si tu agafes la bibliografia de Sud-Amèrica és un canvi "a
288 lo grande" però si que en el entorn, el context en el que viuen les persones, si hi ha un
289 problema d'habitatge, si hi ha un problema de falta d'escola..., es a dir les necessitats no són
290 individuals són necessitats, a lo millor, col·lectives d'un factor determinant i per tant des de
291 aquest punt de vista el TS pot ajudar a aquesta organització de les persones a crear una
292 estructura, un funcionament..., facilitar les decisions i a partir d'aquí les persones prenen les
293 decisions, en cap moment el TS era diguéssim el líder sinó al revés.

294 T – I es posa a primer per alguna cosa en especial?

295 A – No, a vegades és per què en el puzzle, no se sap on posar, però pot haver-hi un
296 posicionament de que no s'ignori perquè el TS Comunitari estava una mica oblidat com a
297 formació com la de Grups, va haver varis moments que no hi era. Pot ser que sí també va ser
298 una intenció de marcar territori, el Barbero et dirà això .

299 T – Vaig entrevistar a Montse Bacardit i em va dir havien tingut disputes intel·lectuals entre TS
300 Individual i Comunitari en el departament.

301 A – Bueno perquè el TS Comunitari havia esta estat desestimat fins aquell moment, com a
302 formació s'hi feia poc, ho podíem explicar a primer, com aquell que diu. Si que es veritat que
303 va haver, amb la Montse Bacardit amb el TS individual que va renunciar a fer unes hores
304 perquè es feien uns tallers d'entrevista i va deixar un espai i el TS Comunitari va dir doncs per a
305 mi. Si que hi havia diferents maneres de fer èmfasi en el TS i al començament d'aquesta
306 assignatura va ser un posicionament de posar també el TS Comunitari com una possibilitat
307 més. Mira l'Obama era un Treballador Social, suposo que treballava en aquells centres d'Estats
308 Units. Nosaltres quan explicàvem la història explicàvem el treball de grup i el treball comunitari
309 i es clar fèiem referència a Europa i a Estats Units i a sub-amèrica, clar mereixia una
310 assignatura el treball de grup que tingués unes bases més consistents, i TS Comunitari també,
311 sí que hi ha una intencionalitat, clar. Però jo crec que a vegades és més el puzzle, on podem
312 posar aquesta assignatura, aquí no, aquí sí... Perquè la idea és que al llarg dels tres anys o
313 quatre anys, ja no sé..., no el quart ja no els vaig agafar jo, la idea és que al llarg dels tres anys
314 sempre hi hagués assignatures de treball social, una o dues.

315 T – El que entenc és que les assignatures es transformen, Bases Conceptuals era el que abans
316 era TS I, i TS pròpiament no hi havia i apareix TS Comunitari.

317 A – Hi havia les bases i el Comunitari i a segon hi hauria l'individual i el grup o el grup estava a
318 tercer ara no me'n recordo.

319 T – A mi em dóna la sensació que es troba molt en aquesta franja el TS Comunitari, en aquest
320 cas des de la perspectiva del Barbero que li dona molta importància a l'entorn.

321 A – És que és important, no?

322 T – Després si passem a Bases Conceptuals, aquest és un canvi important perquè sembla que,
323 o em sembla a mi, suposo que es revisa tot, comença al 94 i suposo que és això que m'ha dit
324 abans que és a partir del 90 que hi ha un gran impuls a la metodologia i trobem molts llibres o
325 molts autors que fan referència a aquesta part de la perspectiva més científica i autors que si
326 ve no és la seva principal franja, el mètode científic sí que tenen moltes referències de forma
327 reiterada a la metodologia, i aquí sembla que el tema del marxisme ocupa un espai més
328 marginal, han deixat, no sé si per nostàlgia un llibre de l'Anderson. Després trobem aquesta
329 franja molt marcada i aquesta, després hi ha molts que es troben molt a prop de
330 l'interaccionisme simbòlic, la fenomenologia i alguns molt a prop del que podríem dir la franja
331 més construccionista. Hi ha aquests dos pols que sí que respon a això que vostè diu, és que
332 una vegada que s'han muntat els serveis socials hi altres inquietuds altres perspectives més
333 noves, humanistes o d'interacció personal i aquestes són les dos que jo he trobat que es van
334 prolongant fins al 2009 fins que vostè se'n va, que si no recordo malament és al 2010 quan
335 comença el canvi als 4 anys.

336 A – Si perquè ja s'estava treballant de quina manera s'estructurava. De fet en TS ha passat una
337 cosa, que és que a les assignatures s'anaven movent continguts sense avaluar massa, sempre
338 teníem aquest interès avaluable però també va molt bé que els canvis vagin acompanyats per
339 això, això i això, érem més d'impressions que d'una cosa més científica de que justificués que
340 hem de canviar del programa per això o per lo altre, érem més de discussions de posar èmfasis
341 en això o en lo altre. Això ja és una crítica personal meva, pot ser l'entorn de professors,
342 volem tots fer-ho tots el millor possible i donar el millor de vagades ens deixem portar per
343 qüestions que són poc fonamentades i sí que és veritat que la professió, en el moment en que
344 hi ha l'oportunitat de la creació d'un estat del benestar, clar hi ha molta demanda i els
345 professionals han de respondre sense tenir massa experiència i el treball comunitari queda...,
346 pot ser sí que hi ha alguns professionals que tenen interès, però en el fons l'organització de
347 serveis socials el va tallant, el va desplaçant i la professió es troba en fer front a una sèrie
348 d'atenció a les persones i en unes institucions que no sempre faciliten que el treballador social
349 pugui exercir com li agradaria. En aquest sentit la demanda de què ha proporcionar la formació
350 també està marcada per aquest interès de que hem de donar consistència als professionals
351 que treballen doncs metodològicament i que tingui una formació...

352 T – Vostè creu que el fet que hi hagi un volum considerable de bibliografia que faci referència a
353 temes de metodologia en aquell moment que es consolida o es comença a consolidar serveis
354 socials.

355 A – Molts treballadors socials accedeixen a càrrecs de direcció o càrrecs de responsabilitat que
356 els exigeix justificar i que d'alguna manera si tu tens un equip de, ara els companys em dirien
357 que no tinc raó, si tu organitzes un servei i els professionals han de fer d'alguna manera coses
358 semblants, es clar d'alguna manera es va volgué pautar com treballar, perquè si una cosa s'ha
359 de posar en relació a l'altre i s'han de fer estudis, s'han de marcar prioritats..., evitament
360 necessita una metodologia i llavors hi molts aquest interès però que no solament ve donat per
361 això sinó que és una mica, jo diria que no solament a espanya, la metodologia també ve
362 d'altres països; perquè sempre havia sigut una professió molt pràctica que se li havia demanat
363 una resposta, clar aquesta resposta, que teníem un cos de coneixement que evidentment allò
364 es canalitzava en un forma de fer però la metodologia pròpiament i aquest interès de s'hi ha
365 de ser científic o no ha de ser científic, tot això també, jo diria que no era solament una cosa
366 d'aquí, nosaltres també estàvem en contacte amb gent d'altres llocs i veies que, pot ser tenien
367 millor formació que nosaltres però aquest interès i aquesta discursiu existia fora d'aquí també i
368 gent que es posicionava en dir no i gent que deia que sí. Jo crec que hi ha una, no sé si està
369 aclarit en aquests moments, metodologia segur que tothom et diu que si, ara que si és un
370 treball científic o és una ciència o no el TS perquè és molt pràctic, ara. Al TS què li passa, el TS
371 està en contacte permanent amb les necessitats i amb la forma en que la societat les entén i
372 les vol resoldre o mal resoldre o no. Es a dir un reconeixement de necessitats, reconegudes o
373 no per una part de la població, d'altres és que la història va variant en això i la forma de
374 resoldre o no a uns serveis o tens accés si o no. Clar representa que la professió està en
375 contacte amb tot això i té molta informació, clar si treballem metodològicament i
376 sistemàticament podem d'alguna maner elaborar coses.

377 T – Entenc que també respon, o entenc que també hi ha la demanda de sistematitzar el que
378 s'està fent, recollir aquesta informació...

379 A – No s'ha escrit, era una professió que hi havia molt pràctica professional, poca reflexió, poca
380 bibliografia, jo la primera. El sociòleg necessita anar a que un altre li doni les dades, el
381 treballador social les té i perquè no, doncs perquè no té la preparació, pot-ser la pràctica li
382 agafa massa temps i tampoc té temps de fer-ho. Nosaltres com a professionals tenim accés tan
383 a coneixement de necessitats, a com són interpretades i com són mal resoltes o resoltes, quina
384 és la resposta històricament en cada moment, això és importantíssim, no ens les podem
385 quedar allà en un paper, les hem de treballar i llavors... Aquí està la necessitat de dir,
386 necessitem major preparació, una metodologia que sigui contrastada tot i que tu treballes allà
387 i jo treballa aquí. Aquesta és la lluita que hi ha hagut i que s'ha aconseguit una mica més, però
388 aquesta és la realitat que hi havia en aquests moments, contestar que el TS estava agafant
389 embranzida perquè estava treballant a molts llocs, però quan va començar la informàtica cada
390 un tenia el seu programa informàtic, que no lligava ni de pomes a peres i que era molt difícil,
391 clar això nosaltres ho veiem però com fer-ho i es clar els professionals han de tenir una
392 preparació més científica i metodològicament han de ser consistents i a més estan treballant
393 amb altres professions que ens tenen com si fóssim de segona categoria i no sabem parlar el
394 mateix llenguatge i uns saben vendre el producte i nosaltres no; és molt poc científic el que et
395 dic.

396 T – I en Bases Conceptuals es comença a introduir més aquestes idees metodològiques.

397 A – Si...

398 T – Però el gruix de lo que explicava feia més referència a metodologia o més a contacte
399 directe o no hi havia un gruix que destaqués...?

400 A – Fixat que entre presentar el que era el treball, fer una mica d'història, fent èmfasi molt en
401 les necessitats socials i com estudiar-les i la diferència que hi havia en fer una cosa i un altre.
402 En política social, amb ètica, els recursos..., la metodologia que quasi sempre era al final de
403 l'assignatura era una cosa poc aprofundida, perquè fixa't tu les coses diferents que volíem
404 explicar amb poc temps, llavors es clar, en el ben estès que la metodologia formava part
405 d'assignatures posterior, tant en el comunitari, del grup i de l'individual. El que passa que
406 nosaltres intentàvem veure que no les separessin, és a dir que era una forma d'atenció que
407 apreníem treballant amb un grup o amb una família o en un sector determinant però que en el
408 fons el TS era diguéssim el mateix que agafava formes d'acostament metodològicament
409 diferents i que es podia fer treball comunitari i fer treball individual, i que pots treballar
410 individualment i introduir a aquella persona en un grup, crear un grup. Aquesta era la
411 presentació des de l'inici, el que es pretenia, la intenció era aquesta. A nosaltres no ens
412 correspon fer un aprofundiment de cada metodologia, però que si que s'ha de valorar que hi
413 ha formes d'abordatge diferents a les necessitats que tenen les persones i una persona pot
414 tenir necessitats en la seva família o individualment però pot formar part d'un grup perquè
415 resulta que són persones afectades del mateix o pot estar en un centre comunitari fent una
416 altre cosa, la intenció era aquesta, metodològicament que eren formes d'atenció
417 complementàries, no excloses, encara que una persona es podia dedicar més a fer un treball
418 de grup i l'altre més individual, amb metodologies diferents i calia formar-se en cada un d'ells.

419 T – Em diu que no és un interès exclusiu de la Universitat de Barcelona, d'aquell moment sinó
420 que era una cosa compartida amb altres escoles inclús fora d'Espanya.

421 A – En una determinant moment l'Escola de Barcelona..., Barcelona va ser també referent per
422 la resta d'Espanya, pot-ser després va anar canviant però, després va haver un moment en el
423 que teníem relació amb altres escoles i estaven interessades en veure quins programes fèiem i
424 què fèiem. Clar la relació amb altres països, per exemple la Teresa Rossell, si parles amb ella,
425 és la que des de el context en el que estàvem nosaltres teníem més relació internacional,
426 perquè ella ha tingut càrrecs a nivell internacional i érem d'una associació internacional
427 d'escoles. Hi ha diferències a nivell internacional, pot-ser nosaltres comencem a avançar en el
428 TS després del franquisme i en canvi fora d'aquí el TS ja tenia un cos molt important a Estats
429 Units, Anglaterra...

430 T – El gruix de la part metodològica respon molt al context d'aquell moment.

431 A – Tot l'anàlisi que podem fer d'aquesta assignatura, sempre l'has de contextualitzar, jo diria,
432 és una manera d'entendre què passava, i la resposta dels estudiants era com un termòmetre
433 del que passa a fora. Jo sempre he vist als estudiants de si estan organitzar o no estan
434 organitzats, si els interessa o no una cosa..., és una mica el termòmetre del que passa a fora de
435 lo que és pròpiament l'escola o la universitat. Jo he tingut estudiants que la seva il·lusió era
436 tenir una plaça de funcionari, on sigui, i deies home pot-ser que volis una mica abans de ser
437 funcionari, si tu profunditzes en aquella persona, en la seva història l'entendràs, però et

438 sorprendria i en canvi un altre que tenia ganes d'anar-se a Anglaterra..., no podem oblidar mai
439 el context i la biografia de cada un. Vaig arribar a aquest estudiant quan em deia això
440 coneixent un mica més la seva biografia i t'he n'adones perquè ho deia i quines influències
441 familiars hi havia, però et sorprèn. Et sorprèn que un nen de 20 anys et digui: "jo funcionari".
442 És un estudi sociològic interessant el de les motivacions dels estudiant per fer a la carrera i
443 com ha canviat en el temps. Jo me'n recordo que al principi els estudiants eren més ideòlegs,
444 però que hi havia molta motivació.

445 T – No sé si voldria dir-me alguna cosa més en relació a l'assignatura.

446 A – Aquest equilibri entre un cos de coneixement per una comprensió, per entendre què és el
447 que passa, es clar si jo he de treballar amb unes famílies o amb un context territorial, jo he de
448 tenir elements per saber què miro, com ho miro i què interpreto i això em pot ajudar gent que
449 ha pensat abans que jo i que mai em dirà l'abc, aquest l'agafaré d'aquí, agafaré d'allà i a lo
450 millor aquest que està obsolet a mi em diu alguna cosa i el que acaba de sortir diu el mateix
451 que diuen els altres. Clar necessitem això per entendre, un cop entès o mal entès, perquè és
452 ben difícil i ara què faig, què em correspon a mi fer per ajudar a l'altre, que no és fàcil llavors
453 és la guerra entre professions, quan estàvem sols jo no tenia aquest problema, "sola ante el
454 perill" no hi havia ningú més però ara treballes en equip i treballes en contextos on
455 tothom..., llavors com ho hem de fer? Que sigui completaria a lo que fa l'altre i que l'altre em
456 complementi a mi, que tinguem aquets processos de compartir i això és molt difícil.

457 T – L'important jo crec que és plantejar-s'ho.

458 A – Plantejar-s'ho ja és molt, el treball social té molta responsabilitat, molta ètica; si la gent ho
459 simplifica, que m'han dit que el treballador social és un senyor que està darrera de la taula i
460 dona recursos, per això no cal que m'expliquis epistemologia. Hi ha gent que està molt
461 motivada, ens havíem plantejat fa molts anys l'edat d'entrada i l'experiència anterior i hi ha
462 escoles que ho fan, no aquí a espanya. Alguns reclamaven experiències socials anteriors, si
463 nosaltres treballem amb les persones, clar un respecte, però sembla que tothom ho pot fer,
464 treball social per a què necessita tant. Jo sempre explico que com estan organitzats els serveis
465 han creat una determinada imatge de la professió que no és certa. Clar jo sempre he donat
466 molta importància al que fan els treballadors socials, després ho faran o no ho faran.

467 T – Jo en principi no tinc més preguntes, m'ha servit molt lo de relacionar-ho amb el context,
468 en relació a TS I, revisant els plans docents al principi tot el que es trobava en aquesta franja
469 marxista posteriorment pràcticament desapareix, això em coincideix amb el que deia la
470 Montse Bacardit, que deia que a partir d'aquest moment ens comença a venir molta
471 bibliografia que no era de sud-amèrica, molta traduïda i amb més professors a altres llengües
472 estrangeres, això té una influència important que coincideix amb el que vostè m'ha dit. Si que
473 veig que queda molt marcada l'esforç en la metodologia i en el científic i que després més en
474 el tema de complexitat i interacció.

475 A – Si ho relaciones veuràs que és el creixement de Serveis Socials això. És l'expansió de la
476 professió, en aquell moment comencen a sortir possibilitats de llocs de treball i representa que
477 està més palès la necessitat d'un treball metodològic, això no vol dir que sigui universal la
478 metodologia que es fa servir.

479 T – Jo crec que lo important és que hi hagi metodologia, que s’hagi plantejat, millor o pitjor.

480 A – No, la metodologia existia sempre, en la primera època que tu marques el TS I es feia molt
481 èmfasi en l’aparició històricament de la Mery Richmond en aquesta necessita de sistematitzar
482 i de crear professió i com a partir de les hores trobem a diferent gent però que la professió
483 com a professió neix en aquest moment. És el moment de donar-li un cos teòric, això ha existit
484 sempre però el que passa en aquell moment es feia la separació dels tres mètodes i després,
485 ara recordo que la Motserrat Colomer en un article que va fer no sé en quin anys però que
486 parla de “El método básico”, es a dir que sempre hi ha hagut aquest interès per la
487 metodologia, li hem dit d’una manera, li hem dit d’una altra, després hem explicat grup,
488 individu, comunitat per aprofundir més però això no vol dir que la metodologia per sí pugui
489 incorporar tot això. Jo crec que l’interès per la metodologia i la formació teòrica ha existit
490 sempre però el que passa que el contingut teòric està pobre.

491 T – En aquell moment és quan l’Escola s’incorpora a la Universitat a l’any 86.

492 A – Com escola adscrita, perquè integrada és posterior.

493 T – No sé si això és una dada...

494 A – Si, es clar, segurament. De l’Escola adscrita a integrada, el que jo vaig notar és que la
495 capacitat de decisió estava molt en mans de l’equip de direcció. Jo recordo que quan vaig estar
496 en l’equip de direcció amb la Teresa Rossell, per una assignatura sempre buscàvem a la
497 persona que millor pogués aportar per explicar lo seu, eren persones que estaven treballant a
498 fora, mal pagades, sense contracte a vegades. Aquest interès per donar una formació
499 consistent, per persones qualificades, això hi era sempre. Ara a les universitat han entrat
500 altres, qui pot entrar? Aquesta figura ha desaparegut, perds aquesta possibilitat de triar els
501 millors. Qui pot entrar? Qui tingui un doctorat. Això configura una altre context de professors.
502 Jo recordo que quan era escola que hi havia un cos de professors que era gent de vàlua i que
503 dintre de lo seu explicaven, l’explicació estava feta per gent molt experta ho dic en aquest
504 sentit de tenir una formació teòrica els estudiants i pràctica, tot això ara és una altre cosa, no
505 dic que sigui ni millor ni pitjor és diferent. Per explicar TS es demanava gent que estès
506 treballant, per fer supervisió, la gent s’ho compaginava, la seva feina com a professional i
507 aquest servei; clar comportava no contracte o un contracte molt precari, no dic que no sigui
508 ara però al menys firmes, treballaves sense seguretat social. Aquest ensenyament ha perdurat
509 per la voluntat d’una sèrie de persones, que l’han mantingut viu perquè va haver-hi un
510 moment que havia de desaparèixer.

511 T – Això quan?

512 A – Quan es va iniciar la Generalitat, l’any vuitanta i algo, perquè aquesta escola en l’últim
513 moment depenia del ministeri de cultura, després va passar a la Generalitat, va fer un traspàs i
514 d’aquest traspàs no sé si van traspasar 2 o 3 persones i li van treure quasi tot el local, es a dir
515 que en aquell moment es podia haver mort. Van traspasar a la Cristina i a la Teresa i una
516 secretària i “punto”. Tota la història d’aquesta institució ha sigut anant conquerint. Si hem
517 arribat a la universitat és per l’interès de persones que.., totes han anant marxar, encara
518 queda alguna.

519 T – Doncs moltes gràcies, m’ha anat molt bé que m’expliqués què hi ha darrera del pla docent.

520 A – Els autors que hem introduït al pla docent i altre no són ni d’una sola branca ni una sola
521 ideologia. De cara al final per l’estudi de necessitats fèiem servir a Max Neef, no ens
522 adscriuíem només a una tendència.

523 T – Hi ha una tendència molt marcada de la psicologia.

524 A – Sempre, aquí sempre hi ha hagut la psicologia, però també hem agafat altres..., bàsicament
525 la formació bàsica ha sigut psicologia i la psicologia dinàmica en aquesta escola. Tu em
526 preguntaves si estava més en lo que era l’interaccionisme, en determinants moments sí que
527 hem fet molt èmfasi, però tot barreixat, jo per lo menys no m’he agafat només a una. El que
528 passa que tot el context, que no el pots oblidar, els sentits més crítics va haver-hi un moment
529 que estaven passats de moda, semblava que..., ara ja no cal. Va haver-hi un moment que quan
530 els socialistes van agafar el poder semblava que tot el que s’havia fet que la gent s’organitzés i
531 reclamés coses això ja no calia perquè tots estaven ja en els càrrecs de comandament i que ho
532 farien molt bé. No és una crítica als socialistes sinó també als que eren d’esquerra, va haver un
533 context històric, en totes les organitzacions de la gent que havia hagut, de veïns..., ara ja no cal
534 dediqueu-vos al folclore, dediqueu-vos a les festes majors, com que ja em accedit al poder ho
535 farem bé. Va haver un en un congrés a Espanya que es va posicionar molt en aquest sentit. El
536 context va anant evolucionant d’alguna manera que sembla que ideològicament ja no ens
537 havíem de preocupar. És a posteriori que es diu, cal un cert control del que s’està fent i pot-ser
538 que ens tornem a organitzar.

539 T – M’ha anat molt bé parlar amb vostè.

540 A – Els programes sempre han volgut millorar, aquest fer i desfer l’hem avaluat mentalment,
541 hem mantingut discussions, això és poc sistemàtic, la metodologia l’hem aplicar a nosaltres
542 mateixos i no ho hem interioritzat bé.

- 1 Entrevista al professor Càndid Palacín el 14 de març del 2015 en relació a la tesi doctoral.
- 2 Toni (T) – El que jo he fet, si anem al Treball Social (TS) de segon que li dieu treball social
3 familiar, no?
- 4 Càndid (CP) – TS individual i familiar, si.
- 5 T – Mira això és d'anys anteriors, és la ubicació de les assignatures de la bibliografia i per
6 exemple en aquest cas en el que estava la Rosa Domènech i l'Anna Morató, doncs la seva
7 bibliografia en aquesta franja té un component, molt centrat, estem parlant del 77, en la
8 perspectiva més estructuralista, funcionalista, amb autors que es troben en la franja més
9 marxista i després altres que es troben en una franja com més proper al construccionisme i
10 també amb branques des del marxisme. Veiem algunes que van arrossegant i en molts casos si
11 no hi ha molts canvis del pla docent doncs simplement són petites incorporacions, clar en el
12 2012 que és quan veig que estàs tu. En el buidatge dels llibres hi ha algun llibre com per
13 exemple del de La Teoria del vinculo, que l'he trobat interessant però que jo no he sabut on
14 ubicar-lo.
- 15 CP – La teoria del vincle és una teoria que ve del món psicodinàmic i que agafa les teories de
16 Bowlby, les teories de Bowlby les intenta aplicar en el TS. A mi no em desagrada el que passa
17 és que sí ens vam donar compte, arrel de que jo feia també psicologia social, de que el vincle
18 era molt semblant a lo que es feia a psicologia, amb lo qual vam decidir suprimir-ho de TS, era
19 quasi igual i fins i tot fèiem servir la mateixa referència teòrica i ho vam suprimir de TS
20 individual i familiar.
- 21 T – Jo per exemple he vist que els que tenen el pes principal en la branca de psicologia aquests
22 no els ubico, si lo principal no és una d'aquestes branques no nego que pugui tenir influència
23 però si no és el pes específic de sociologia, per exemple el de vincle jo no ho he posat però tu
24 si que el fiques en la bibliografia del 2012. Per exemple aquest de Robertis Metodologia de La
25 Intervención del TS, fa un gran esforç per intentar sistematitzar el TS com a base científica, fins
26 i tot el positivisme, això no vol dir que sigui al 100%, sinó que té més pes en l'esforç que fa
27 Roberti. Aquest que es cita anteriorment en els plans docents he vist que tu el segueies
28 conservant.
- 29 CP – És veritat que la Cristina de Roberti va molt bé perquè fragmenta d'una manera tant
30 dràstica la teoria que et permet anar treballant element per element, jo crec que t'afavoreix
31 ser didàctic amb els alumnes. Però també m'he trobat, és criteri meu, que copia molt a una
32 autora que venia del món psicodinàmic que és Helen Perlman del TS que és la del *problem*
33 *solving*, la resolució de problemes que s'utilitza sovint la terminologia anglesa que és de Helen
34 Perlman. Helen Perlman també fa una divisió bastant semblant i ella ha agafat bastant els
35 elements de la Helen Perlman, que a mi darrerament m'agrada una miqueta més, l'he anat
36 incorporant fins i tot els he donat alguna lectura als alumnes; clar l'avantatge de Roberti és
37 que et permet agafat tot punt per punt, ara el contracte, ara la primera part de la diagnosi,
38 que ella no li diu diagnosi sinó avaluació preliminar i operativa, ara la fase preliminar ara la fase

39 operativa que d'alguna manera al alumnes sí que els permet entrar, si després fas un exercici
40 integrador que si no és complicat i és per això que jo la continuo utilitzant. Reconec que estic
41 cansat d'ella però també li reconec la utilitat.

42 T – Bueno aquesta és la classificació que jo he fet però pots dir-me si no estàs d'acord. Jo he
43 fet aquesta classificació perquè com que fa aquestes afirmacions tant categòriques, no vull dir
44 que ella pertanyi a aquest corrent, parlo d'aquest llibre, si tingués més afinitat amb alguna jo la
45 posaria aquí.

46 CP – Jo l'ha hagués ubicat en el positivisme però ara que ho dius no ho tinc clar com a corrent.
47 Hi ha una part que m'agrada molt d'ella que s'anomena l'anàlisi de situació, que crec que és de
48 les parts més treballades hi ha altres menys però aquesta la trobo molt treballada perquè
49 divideix d'alguna manera els factors que influeixen sobre un cas que van des de el context a la
50 pròpia relació assistencial, el geogràfic, el dispositiu, el treballador social i els condicionants de
51 l'usuari. A mi m'agrada bastant perquè et permet discriminar coses, distribuir la informació,
52 categoritzar-la d'alguna manera, es queda curta en algunes coses, per exemple en el punt
53 cinquè que jo el complemento amb altre autor, el complemento amb De Bray perquè aquesta
54 sí que distribueix, ella sí que distingeix el que és la part de diagnòstica, de quines influències,
55 com antecedents familiars, antecedents personals, antecedents socials, et permet molt més la
56 discriminació, d'aquest punt cinquè de Cristina de Roberti. Em vaig trobar amb una grata
57 sorpresa, uns alumnes van dir que la part cinquena de Cristina de Roberti correspondria a lo de
58 De Bray, algo fem de positiu perquè no? Però ho vaig completant però si la utilitzo. Si que és
59 veritat que categoritza molt, marca molt les línies del TS, posa un èmfasi enorme en el
60 contracte, com una eina a utilitzar, si pot ser escrit millor que oral però no l'hagués ubicat en el
61 positivisme.

62 T – Tu on l'ubicaries, són corrents molt àmplies, ho dic no amb ella sinó aquest llibre.

63 CP – No t'ho ser dir, dintre de l'estructuralisme i la teoria de sistemes segur que no, menys en
64 el marxisme, tampoc, interaccionisme simbòlic jo crec que tampoc, fenomenologia podria ser
65 però no n'estic segur.

66 T – Ubicaries el llibre aquí, en aquesta franja?

67 CP – Em fa l'efecte que per la manera que treballa la situaria més en fenomenologia, però no
68 t'ho podria confirmar, el Rudy Labos crec que l'utilitzava abans la Silvia i no me'n recordo, la
69 Montse Mestres. És un autora que coneixia de psicologia i que combinava el sistema de
70 creences amb el món sistèmic. Particularment no m'agrada, ja no m'agradava a psicologia i per
71 tant no em vaig plantejar incorporar-la aquí.

72 T – La ubico aquí però quan hi ha una fletxa, la dificultat amb la que m'he trobat és que no hi
73 ha congruència o la congruència que jo espero, perquè el que jo intento és forçar al text. Si el
74 gruix està aquí però hi ha coses les hauríem de buscar en la fenomenologia, però el gruix jo el
75 poso aquí però també hi ha referències a això i per exemple aquesta tu també l'arrossegues de
76 l'anterior.

77 CP— Si però la Biestek l'he suprimit pràcticament perquè a l'haver entrat en el tema de
78 models com d'altres qüestions d'investigacions m'ha semblat que era més confosa que una

79 altre cosa, utilitzo un autor que és el Viscarret, que dintre de lo confós que és el més clar. Però
80 tant el Payne com la Viscarret. Utilitzo bàsicament aquest perquè és el que trobo que fa una
81 proposat més complerta, però el que passa es queden molt en no explicar-te on s'apliquen les
82 coses, fenomenològicament jo no el relacionaria, fan una formulació molt teòrica, molt
83 desvinculada de la pràctica del treball social. Clar la feina que jo tenia és en dir això com es
84 concreta i realment trobes veritables boixerines, com les constel·lacions familiars aplicades al
85 treball social, o més antic l'anàlisi transaccional que va ser una teoria que es va posar de moda
86 un anys, dos o tres com a molt, molt simplificadora, va desaparèixer d'escena; i em va sembla
87 que eren molt confosos aquets textos, tots en general, molt confosos i que s'agafen a les
88 teories que li són més properes. Viscarret especialment, separa el model familiar del model
89 sistèmic, no el model sistèmic no l'anomena, separa el model familiar sense anomenar-lo com
90 a sistèmic del model psicosocial de Gordon Hamilton, del model de la resolució de problemes
91 de la Pelman que agafa la teoria de Otto Rank, ara no m'encordo del nom però agafava la
92 teoria d'Otto Rank com a referència la Virginia Robinson el principal nom d'aquesta tendència.
93 Per l'altre banda començava lo psicodinàmic i lo familiar i no entenia aquesta diferenciació, tal
94 i com ho pensava des de el model psicosocial no es podia treballar lo familiar i la trobava més
95 confosa encara per això la vaig descartar.

96 T – El més nuclear que jo he trobat de la teva bibliografia o la que fa referència al 2012 que hi
97 ha, en aquest cas, 4 llibres amb una forta presència de l'estructuralisme-funcionalista.

98 CP – Hamilton sí.

99 T – Aquest d'aquí

100 CP – Sagrario Segado, aquest l'hem suprimit, perquè els alumnes donen l'*empowerment* en
101 varies assignatures i ja ho havien treballat.

102 T – Jo aquesta l'he ubicat amb una forta influència de l'estructuralista funcionalista i influències
103 també des de el marxisme.

104 CP – Per què penses que és estructuralista la Sagrari.

105 T – Bueno més a prop del funcionalisme.

106 CP – Potser no arribo a aquest nivell d'anàlisi.

107 T – Tu on l'ubicaries d'aquestes perspectives, a mi el que m'ha suggerit, feia referència, sense
108 anomenar-lo estava parlant de la perspectiva de Lukács amb l'*empowerment*, no ho diu en cap
109 moment però a nivell estructural li dona bastanta importància, ara t'ho dic de memòria i l'he
110 ubicat més en aquestes dues franges, la idea de classe en si a classe para si?

111 CP – És el marxista.

112 T – Bueno és qui desenvolupa després la idea de Marx, Marx no explica com i Lukács és qui diu
113 que quan la gent agafi consciència de classe és quan pot ser conscient de la seva situació. És en
114 el que es basa l'*empowerment*, però l'estructura té molta influència com a grup, la consciència
115 la determina un grup, al grup al que pertany.

116 CP – No ho sé, no conec a Lukács com a poder-t'ho..., sí que l'he sentit a nomenar, més en la
117 època en la que era “bolchevique”, que ja fa uns quants anys. Sí el tinc més d'aquesta època
118 perquè sortia en textos i de vegades discutíem a *La Cèl·lula* coses així i no massa perquè ja era
119 massa elaborat, però clar, sí que el marxisme en relació a l'estructura jo els veig bastant
120 vinculats, de manera que la super-estructura i la infraestructura, cosa que després ho aborda
121 Max Weber aquest tema i que determina, que diu ell que determina el canvi. No sé gaire bé
122 com entendre l'*empowerment*, a mi em sembla més un valor que es mira de transmetre a
123 través de la consciència això seria poc marxista agafat fredament perquè són les condicions
124 objectives les que promouen la transformació, molt vinculades a lo econòmic, això transforma
125 els valors i aquesta idea de generar consciència, fins i tot aquesta idea problematitzadora de
126 Paulo Freire em sembla que ve des de els valors de generar consciència d'una determinada
127 cosa per a transformar la situació. Crec que el marxisme s'ho plantejava des de una altre...,
128 que deia materialisme científic i es quedaven així, aquesta idea que indignava tant a Popper de
129 científic però això són unes classes, una s'anirà enriquint, un s'anirà empobrint i hi ha una que
130 malgrat no tingui poder, té molta força, la força de treball, serà la transformadora i no ho feien
131 des de la consciència sinó que ho feien des de les condicions objectives que portarien la
132 transformació social.

133 T– Jo he fet marxisme i teoria de l'alliberament, perquè a vegades es centren més aquí i unes
134 altres en aquesta, respectivament Freire i aquests dos, Fernández en Trabajo social con
135 famílies, també l'he ubicat en un corrent més funcionalista amb trets del construccionisme de
136 la fenomenologia.

137 CP– És un llibre, eh, jo l'utilitzo a Fernandez i a Ponce de Leon perquè fa una descripció de
138 tipologies de famílies, però el tema de models, de tots els textos que hagi trobat, de tots, el
139 pitjor, no sé com tenen la cara de fotre un text que a més està pensat per alumnes i que l'únic
140 que pots fer és confondre'ls fins a l'infinit. Ells fins i tot proposen un nou model serien les
141 repeticions de cicles tancats o una cosa així, però com tens el morro d'introduir això si no ho
142 coneix ningú, “éramos pocos y parió la abuela”, el que cal és veure què passa amb la pràctica i
143 a partir de què passa amb la pràctica i com construïm la teoria anem fotem model teòrics,
144 models teòrics..., després preguntes als professionals i no tenen ni idea de què els estem
145 parlant i aquest text és terrible en aquest aspecte. Suposo que la persona que ho va escriure li
146 feien gràcia les constel·lacions familiars i la “abertura de ciclos cerrados” i mira els va col·locar,
147 però poc rigorós, molt poc rigorós de veritat. L'altre el Ripoll Millet jo crec que és molt clar
148 respecte al tema de la mediació però només utilitzem això, perquè aplica la mediació al TS,
149 nosaltres tenim una part que és mediació familiar i utilitzo aquest text que m'anava bé, no te'l
150 sabria ubicar perquè utilitzo un capítol exclusivament d'aquest home.

151 T – Després el de diagnostico social...

152 CP – Aquest el veig més a conceptes que a individual familiar, a conceptes bàsics.

153 T – Bueno estava citat en el 2012.

154 CP – Sí és possible l'ubico més que en l'interaccionisme en el pragmatisme a la prèvia, a la
155 perspectiva pragmàtica , la seva idea d'utilitzar la ciència per a millorar les situacions
156 particulars i ser pràctics, casa pràcticament mimètica i amb un moment històric.

157 T— Aquesta és la meva percepció, tu em diu després si correspon amb el que tu expliques en
158 classe o la bibliografia l'utilitzes d'aquesta manera i si posen l'èmfasi en una cosa o en una
159 altre, aquesta franja estructural funcionalisme no, amb aquesta àmplia franja.

160 CP – El propi estructuralisme era una corrent molt important a França, que a mi particularment
161 m'agrada bastant, quan feia Antropologia m'agradava Lévi-Strauss, hi ha Lacan que ell és
162 estructuralista, és un problema epistemològic important, que resulta que apareix el subjecte
163 darrera de l'estructura. El fa desaparèixer darrera de l'estructura del llenguatge. Jo utilitzo
164 bastant l'estructuralisme per treballar el que és el subjecte, el subjecte dintre de l'estructura,
165 com s'organitza, sense citar masses autors.

166 T – Si bé ell s'ubica en la perspectiva estructuralista però a diferència de la majoria, que diuen
167 que és l'estructura qui ens dona les idees com la concepció de l'amor..., no, és al rebés, són les
168 nostres idees les que es projecten en, i això no acaba de...?

169 CP – Ara de quin em parles?

170 T – De Lévi-Strauss, diu no, és al rebé, és més la projecció mental, l'estructura mental, la que
171 la projectem cap a fora...? Jo no sé si aquesta franja en el 2012-13 tenia bastanta rellevància i
172 després veiem pinzellades de la perspectiva de la teoria de l'alliberament.

173 CP – Per exemple l'estructuralisme té molt efecte, però no el funcionalisme em sembla, igual
174 m'equivoco, però jo crec que és exclusivament l'estructuralisme en un autor com Robert
175 Castel perquè ell si que utilitza molt l'estructura social.

176 T – En aquesta franja?

177 CP – L'utilitzo, no el dono com a bibliografia, perquè és una cosa massa específica, incideix
178 molt on intervenim els TS i què podem fer, sí que l'utilitzo. L'utilitzo perquè quan expliquem
179 l'objecte del TS, un del objecte, el programa psicosocial que la Zamanillo utilitza bastant i amb
180 aquesta m'esplallo una mica explicant les tres parts que té l'estructura social, la de
181 vulnerabilitat, com pot anar, augmentant o disminuït en funció de determinades
182 circumstàncies i que m'era molt clara; jo penso que sí que és bastant herència de
183 l'estructuralisme molt relacionat amb Michel Foucault.

184 T – Aquest és el PD del 2012, hi ha un moment que es cita textualment l'enfocament sistèmic,
185 no sé si aquí feu èmfasi a l'hora d'explicar-lo, perquè veig que li dediqueu un apartat.

186 CP – Això es va modificar després i se'l va posar, aquest primer any és al 2012, vam tenir el
187 problema que vam donar tots els models, jo particularment vaig donar-los tots, els 9 que
188 proposa Viscarret, va ser una espècie de bogeria, no sabia de quin model parlàvem. L'any
189 següent vam fer una re-agrupació i vam dir, donem el psicodinàmic amb els tres enfoc, el
190 crític radical, el sistèmic, el d'intervenció en crisi i el conductual, que són els que més o menys
191 es podem trobar en algun cantó, el d'intervenció en crisi és veritat que s'aplica molt en
192 situacions de catàstrofe però jo no em trobo amb TS que em diguin jo faig servir la intervenció
193 en crisi però bueno el donem perquè té molta rellevància teòrica. El sistèmic el vàrem situar
194 com un model més i aquí se li donava més rellevància, se li dóna importància a l'enfocament
195 sistèmic. Se li dedica bastanta estona, s'intenta construir des de la teoria de sistemes de

196 Murray Bowen, les qüestions lingüístiques més lligades a Basladi als seus axiomes i després ja
197 es va passar a l'aplicació del TS tota aquesta història. Si que se li dóna bastant rellevància al
198 model sistèmic, igual que al psicodinàmic i al conductual. Ja saps que no és la meua adscripció,
199 que el conductual es fa servir molt dintre del món del TS i jo crec que és important poder-lo
200 donar, malgrat que aquest sí que els enquadraria en el positivisme lògic de fet venen d'allà i
201 encara no s'han pogut desprendre, el positivisme lògic ha caigut però ells han seguit com si no
202 passes res.

203 T – Jo he entès que em deies que dintre de l'estructural funcionalisme, des de la importància
204 estructural.

205 CP – Al donar l'escola psicosocial l'adscripció Gordon Hamilton juntament amb l'escola
206 psicoanalista amb l'escola funcionalista de la sociologia, aquí sí que es vincula, ella mateixa es
207 diu escola funcionalista, té aquest nom i agafa molt de la psicoanàlisi, de manera molt
208 exagerada parlen de regressions i tal.

209 T – Ell ho explica que ho agafa sense cap complex, ho explica no t'enganya...

210 CP – Però clar quan estàs parlant de resistència, de transferència, de constransferència, jo
211 crec que el dispositiu de TS no ens dóna per això, ja en altres dispositius més protegit, per dir-
212 ho d'alguna manera, posant en interrogant si venen un cop a la setmana, el de TS que moltes
213 vegades ho fas com pot i quan pots no et dóna, una altra cosa és que ho tinguis com a
214 referència, de què està passant, per què no avança aquest cas i com puc traduir això a un
215 llenguatge que la persona pugui..., però ella realment ho aplica directament sense cap
216 resistències i clar, aquí sí que hi ha un vincle complicat, que no sé com l'enquadraria que és la
217 ego-psychology, ells s'adscriuen a aquesta corrent la ego-psychology que posen el concepte
218 d'adaptació per davant de tot, una idea molt darwiniana, d'un cert darwinisme social que
219 això afecta tant a la Hellen Pelman com a la noció de voluntat que adopta la Virginia Robinson
220 de Otto Rank que donen molta importància a lo que la ego-psychology anomenava un "Yo libre
221 de conflictos", que el pressuposen des de el primer moment.

222 T – Hellen Pelman també la ubicaries aquí.

223 CP – La psicoanàlisi Europea és molt crítica amb la ego-psychology, agafes textos que analitzen
224 l'ego-psychology desde fora, malgrat ells tinguin rellevància, tota la història del primer DSM
225 lligat a la homosexualitat com a malaltia venen d'aquí de la ego-psychology, de la
226 homosexualitat com a malaltia, quan la van treure no va ser una qüestió gaire digne, la van fer
227 per votació, igual de greu hi havia l'època persecutora del senador McCarthy de totes les
228 activitats que consideraven comunistes i tal i "el comité de actividades anti-americanes" que
229 fins i tot va abordar fins i tot a Hollywood, que va arruïnar la vida de Déu i se mare, els
230 psicoanalistes s'hi van sumar, molts ells s'hi van sumar a aquest corrent, dient que els que no
231 estiguin en això és un inadaptat. Una situació molt fotuda hi havia aquest aplicació de
232 darwinisme social, posaven molt èmfasi en l'adaptació social, tema que la Mary Richmond
233 també li posa en la noció d'adaptació de que partien l'individu és el problema. Si hem de fer
234 alguna cosa amb l'estructura modifiquem-la molt poquet perquè l'individu es pugui adaptar
235 bé, si l'hem de canviar de casa el canviem de casa però no és un problema d'estructura social
236 com dirien el *steelmen*, aquesta versió es fotuda; tenen molt a aportar però la diagnosi que

237 proposa Gordon Hamilton no està superada per ningú, i la distribució que fa Hellen Pelman és
238 molt brillant però per altra banda tenen aquesta maleta que arrosseguen, una maleta fotuda i
239 molt reaccionaria amb la concepció del TS i que ve d'aquí de la ego-psychology que era
240 poderosa a Estat Units com a corrent de la psicoanàlisi. Aquí ni els klenians ni els lacanians dels
241 corrents europees; hi ha un autor que se li ha de rescatar d'aquest grup és el Erikson que
242 també el donem bastant, sobre tot per al cicles de vida, ell tot i que pertany a la ego-
243 psychology es va desvincular d'aquestes qüestions ideològiques i va ser crític amb totes
244 aquestes posicions i li va reportar expulsions i problemes però en general va ser un corrent
245 potent i que estava lligada al poder establert, a la defensa del *statu quo* i el que no estava en
246 això "era una patologia".

247 T – Bueno no ha canviat molt la cosa.

248 CP – No.

249

250 T – En relació a Conceptes Bàsics que estàs des del 2011.

251 CP – Des de el 2009.

252 T – Aquest gràfic comença en el 94, que és quan comença l'assignatura i aquesta representació
253 és la prèvia on vaig fent la ubicació, amb la Conxita Ainsa que és la que comença l'assignatura
254 si bé des del 94 al 2009 és un període molt ampli, la perspectiva que ella em deia és que en
255 aquell moment, no solament aquí sinó creu que era una cosa bastant homogeneïtzada a les
256 escoles de per aquí i inclús de fora, és posa l'èmfasi en si el TS pot ser científic, en aquell
257 moment hi ha una obsessió d'aval des de les ciències i llavors clar i clar trobes molts autors que
258 parlen des d'una perspectiva de justificar des d'una perspectiva més positivista, ella deia inclús
259 els congressos la temàtica estava molt centrada en aquella època en el tema de científicitat.

260 CP – Per exemple la Natividad de la Red quan parla de definicions de ciència agafa a Mario
261 Bunge, que és un gran defensor de la del positivisme, és un defensor del conductisme com a
262 científica, fins i tot el cognitivisme el qüestiona, no tant com qüestiona a la psicoanàlisi. La
263 Natividad de la Red utilitza la definició de ciència d'aquest home. Suposo que s'adscriuen, clar
264 què volem del TS; aquí tens una autora la Nidia Aylwin que lo interessant que té la Nidia
265 Aylwin és que fa un canvi.

266 T – Vaig trobar unes franges bastant definides, molts aquí, també des de la perspectiva
267 estructuralista i després passa al positivisme i després hi ha un salt a la perspectiva
268 integracionista i a la perspectiva construccionista, no són coses pures, en els capítols trobes
269 algunes idees. En conceptes bàsics del 94 hi ha aquesta perspectiva, jo he agafat de referència
270 els que posava qui era el coordinador, jo pensava que tu estaves a partir del 2011.

271 CP – Com a coordinador si, però dintre de l'assignatura ja estava en el 2009.

272 T – Hi ha alguns llibres que no he pogut ubicar perquè feien més referència a temes de
273 psicologia, dels que sí he ubicat com Robeti parla des de el funcionalisme amb moltes idees de

274 modernitat i en diferència als anys anteriors veig que l'obsessió que es veia en la perspectiva
275 d'ubicar les bases científiques, no té molta rellevància des del positivisme.

276 CP – Jo dintre de la universitat sí que la veig.

277 T – No, dic en l'assignatura de Conceptes no sé si feu molt èmfasi.

278 CP – No l'he discutit amb la Tomasa i ara hi ha el Josep Maria no he acabat de discutir amb el
279 Josep Maria, no ho crec, per altres temes que hem parlat. No hem discutit específicament
280 aquesta qüestió.

281 T – Però no seria lo nuclear o sí?

282 CP – No, no, inclús abans donàvem algo d'epistemologia que després l'hem suprimit perquè
283 teòricament ho feia des de l'assignatura d'epistemologia, és un tema que recorre per
284 l'assignatura, és un interrogant que se'ls hi fa als alumnes, al menys jo no ho tinc clar. No
285 només per a TS, a mi quan en venen de la facultat de psicologia, si agafes Kuhn com a molt
286 estem en un estadi pre-paradigmàtic i gràcies, no sou de física i gràcies, que ja té els seus
287 problemes. TS crec que estem iguals en una fase de construcció, entenc que hem de caminar a
288 que estigui reconegut com una ciència en el nostra objecte, però fins i tot en la construcció del
289 nostra objecte jo no ho tinc clar a part que hi ha autors que es citen i no es nomenen entre
290 ells.

291 T – Jo he vist que aquesta franja, perspectiva interaccionista i fenomenologia-
292 construccionisme, a mi em dona la sensació que arran del que citeu de bibliografia té més
293 rellevància, que us moveu més per aquesta franja, no sé si és així?

294 CP – Hi ha algo d'estructuralisme també.

295 T – O sigui que tu dius que dintre de...

296 CP – Pensa que el Fernández Alemany i companyia són textos una mica de “corta y pega”, la
297 sort que puguis tenir en lo millor o pitjor que estigui fet l'article que ha fet aquella persona. Jo
298 he incorporat en el tema de necessitats i que no es troba a la bibliografia i que jo relacionaria
299 amb el marxisme de Manfred Max Neef.

300 T – Però l'heu incorporat després del 2013 o...

301 CP – Jo des del 2009 ja el donava, quan el vaig veure, poc a poc al anar-ho llegint vaig veure
302 que els textos confonien bastant perquè és de teoria complexa però sobre tot m'agradava la
303 idea de que la necessitat és algo estable que no varia, no varia mai, el que varia és la forma. I
304 em semblava molt rigorós a l'hora de treballar el tema de la necessitat, en comparació en
305 altres autors. Una llar bressol és una necessitat o és una altre cosa?, Max Neef diria no és una
306 necessitat, és la manera que tu tens de cobrir una necessitat de cura en aquest cas dels nens,
307 ell fa un esforç discriminador de les necessitats bàsiques, una mica complicat pels alumnes,
308 una part la vam suprimir perquè els hi generava molts llius; llavors vaig incorporar el propi text
309 de Max Neef de “*El desarrollo a escala humana*” és un llibre i aquest el situaria al marxisme i
310 teories de l'alliberament. És un autor que ell no ho proposa tant per treballar casos sinó per
311 treballar amb comunitats, té una nomenclatura molt ben elaborada, tot i que ve dels 70 la

312 teoria a mi m'agrada bastant. Em sembla que hi ha una altre assignatura que també el fan
313 servir. Jo l'he vist a una altre assignatura a estructura em sembla. El tema de la necessitat si
314 que el treballa bastant Tomasa.

315 T – Llavors aquí diries que el corrent estructuralista també tindria rellevància i que la
316 perspectiva marxista, més propera a la teoria de l'alliberament.

317 CP – Si, perquè també l'utilitzen encara que no consti a al bibliografia, per exemple a Herman
318 Kruse i Boris Lima que són bastant radicals a l'hora de fer pressupostos, a vegades sonen més a
319 un activista polític que a un TS el que proposen, això és viable? Com a tal t'ho qüestionen, però
320 que també fan propostes molt interessant i molt transformadores, que aquí les pots fer servir
321 quan estàs en el tercer sector però que ha d'anar en compte quan estàs a l'administració.

322 T – Jo, crec que m'ha quedat bastant clar i m'has aclarit coses que no es poden extreure
323 solament mirant el Pla Docent. Moltes gràcies Càndid pel teu temps.

1 Entrevista al professor Ferran Cortés en relació a la tesi doctoral de Toni López 17 de
2 maig del 2016. Entrevista en relació a l'assignatura de Treball Social Comunitari que es
3 va impartir duran el període 2009-2012 en la Universitat de Barcelona.

4 Toni (T) —La meva primera qüestió és, si bé, del buidatge que jo faig de la bibliografia
5 tens aquesta bibliografia, tens aquesta *Trabajo Social de las Organizaciones*, i la de
6 Twelvetress, doncs jo la ubico més en relació amb la perspectiva de les teories de
7 l'alliberament, però aquest fa referència també a la perspectiva funcionalista i aquest
8 per exemple jo trobo que també té alguns aspectes que fa referència a aspectes més
9 metodològiques del positivisme i també a Marchioni que també el cites dintre de la
10 perspectiva més de consens doncs l'ubico més en la perspectiva funcionalista. No vol
11 dir que es trobin solament aquí sinó que jo veig que predomina. Coses que són més
12 específiques a partir del 2009 a la bibliografia veig aquesta en la que esteu vosaltres *La*
13 *acción comunitaria desde el Trabajo Social*, i aquesta del *Proyecto de Investigación*,
14 aquesta les ubico més o es troben més properes a la idea de construir conjuntament
15 amb la comunitat i la ubico més en la perspectiva fenomenològica i sobre tot
16 construccionista però en les dues veig la idea d'agafar consciència de la situació, em
17 sembla que s'incideix bastant, té traces de la teoria de l'alliberament, no sé si tu creus
18 que és així, sinó diguem? i després aquest per exemple el Martí "*Diagnósticos*
19 *comunitarios y participación local*" aquest m'ha costat una mica també ubicar-lo però
20 em sembla que parla més d'interaccions, resulta una mica forçat pot-ser, no se ...

21 Ferran Cortés (C) —A veure, per començar em costa una mica l'esforç aquest de situar
22 una sèrie de lectures d'aproximacions teòriques pel que s'entén per Treball Comunitari
23 i en que diguem que majoritàriament es fan reflexions metodològiques de com es fa el
24 Treball Comunitari per tant classificar-ho en un marc de teoria sociològica és una mica
25 complex, perquè en si no són treballs que intentin explicar com funciona la societat, no
26 són lectures de sociologia, es veritat que darrera dels autors hi ha una mirada
27 determinada de com entenen la societat i sí que és veritat que aquesta mirada de
28 l'autor de com entén la societat i com es situa d'avant d'aquesta societat influeix en
29 les propostes que fa de com s'ha d'intentar canviar aquesta societat. En definitiva
30 quan ens situem en el Treball Social i també dintre de la sociologia aplicada com per
31 exemple un Martí hi ha una proposta de canvi, aquesta societat no ens agrada i aquí
32 evidentment hi ha una certa adscripció a les teories conflictivistes de tipus marxista,
33 en el sentit de reconèixer la desigualtat les opressions, que la societat està
34 estructurada desigualment i que hi ha una distribució del poder inadequada i que el
35 que cal fer en les propostes d'intentar canviar aquesta realitat fer una reconfiguració de

36 les situacions de poder, en totes les lectures pràcticament hi ha diguem ja de base
37 aquest reconeixement de la desigualtat i aquest repte d'intentar corregir aquesta
38 desigualtat i en aquest procés de corregir aquesta desigualtat i en aquest corregir la
39 desigualtat hi ha tot un plantejament de que cal apoderar aquest col·lectius que estan
40 en una situació de desigualtat i en aquest procés evidentment que prengui consciència
41 lligat amb les Teories de l'alliberament, Paulo Freire, etc., i també la metodologia de
42 participació acció participativa d'alguna manera també s'adscriu en aquesta línia
43 diguem de la importància de la conscienciació i que els subjectes que estan en una
44 situació d'exclusió prenguin consciència de la seva situació i per tant s'impliquin en el
45 procés de canvi. En aquest sentit totes les lectures, totes, estan molt inspirades en el
46 que planteja una participació acció participativa que té una clau clarament marxista i
47 de teoria de l'alliberament, que això ja ve de la "*reconceptualización*" dels anys 70, té
48 moltes línies; en aquest sentit sobre tot aquestes propostes metodològiques, com s'ha
49 de construir, impulsar un projecte de desenvolupament comunitari i transformador, jo
50 crec que la base està aquí en totes les lectures tant les de Manel Barbero i jo mateix
51 com gent com el Martí, com el Carmona, Marchioni mateix, tots provenen una mica
52 del mateix to, per exemple hi ha un autor que és molt referent que és Tomás
53 Rodríguez Villasante, sociòleg que lidera una mica o és el punt de referència d'aquest
54 tipus de plantejament, el que seria impulsar processos de transformació social a partir
55 de processos d'investigació de participació acció participativa. Aquí hi hauria una línia,
56 jo crec que la més identificable, això ho veig clar.

57 T —I on l'ubicaries o on creus...?

58 C —Però llavors també, no sé tu l'identifiques amb el positivisme jo no sé ben bé però
59 evidentment aquí hi ha tot una línia de lo que és l'aplicació del que és diguem més un
60 model de planificació social, el que seria l'aplicació de la planificació social, jo no sé a
61 nivell de teoria sociològica jo no sé tu ho situes més al posar l'èmfasi però jo no sé si
62 prové més del positivisme o prové més de Treball Social, no ho sé aquí em perdo un
63 mica, però aquí hi ha un èmfasi en parar atenció en la metodologia d'atenció
64 comunitària, en que s'ha de treballar seguint un mètode, evidentment fent un estudi
65 de la situació, un diagnòstic, una planificació, un disseny no determinat de la
66 intervenció, com s'ha d'executar i com s'ha d'avaluar; clar en la nostra assignatura
67 posem molt èmfasi, òbviament, en que els estudiant sàpiguen fer bé això, perquè facin
68 una intervenció rigorosa d'intentar incidir en la realitat, a partir d'una anàlisi rigorosa
69 d'aquesta realitat, una identificació de quines coses es poden fer per intentar produir
70 canvis en aquesta realitat i fer una intervenció ben precisa enfocant adequadament
71 aquells aspectes de la realitat que són prioritaris i que també la gent mateixa que està
72 afectada per aquesta situació ha identificat.

73 T —Però sobre tot qui ho identifica, des de els professionals o des de les persones
74 afectades?

75 C —Bueno aquí hi ha un plantejament diguem de que el professional ha de fer l'esforç i
76 aquí veiem una de les claus de la participació acció participativa fer un esforç per
77 donar la veu el màxim possible a les persones que formen part d'aquesta realitat, que
78 són afectades per aqueta realitat, però també tenint en compte que també hi ha una
79 saber tècnic que també juga un paper en aquest procés, sobre tot un procés
80 dinamitzador, de donar veu, de dissenyar els espais necessaris perquè pugui diguem
81 articular o perquè es pugui expressar primer aquestes opinions i que es pugui articular
82 el treball comú; aquí ve tot una feina de construir relacions, de generar grup, de
83 generar organització, clar aquí el que es posen en joc altres tipus de coneixement, aquí
84 per exemple l'interaccionisme simbòlic evidentment aquí agafa molta importància per
85 entendre per exemple els processos grupals, per entendre les interaccions, entendre
86 que el que nosaltres volem és en posar relacions persones, que es comuniquin
87 aquestes persones i que juntes construeixin un comprensió comuna que els hi serveixi
88 per articular una acció conjunta. Per tant aquí ja tenim un altre tipus de coneixement,
89 d'alguna manera els enquadres teòrics em costa una mica, jo sóc així o jo sóc aixà,
90 evidentment jo per comprendre la desigualtat social o la societat d'una manera global,
91 estructural, em va molt bé el marxisme, el marxisme a mi em dóna o apunta molt bé
92 com s'ha estructurat desigualment la societat, però jo per a dinamitzar un grup no em
93 serveix el marxisme, per entendre el que passa en un grup a mi em serveix
94 l'interaccionisme simbòlic o em serveix la fenomenologia per intentar entendre, també
95 depèn de quin tipus de situació social estiguem analitzant m'il·luminarà o em serviran
96 determinats marcs teòrics, evidentment per lo macro em serviran les teories més
97 estructurals per lo micro em serviran molt més aquestes teories que posen l'èmfasi no
98 tant en els determinant o condicionants socials sinó en la possibilitat que tenen els
99 actors de construir la societat i això si que ho expliquem molt a Treball Comunitari,
100 això és molt rellevant perquè els estudiants ho entenguin, la idea de que la societat de
101 que per entendre la societat hem de poder adonar-nos de que hi ha una sèrie de
102 condicionants, determinants socials de l'estructura sobre els individus i sobre els grups
103 que evidentment redueixen els nostres marges de maniobra, tant del subjectes siguin
104 individual grupals o col·lectius però també mirant-los d'a baix cap a dalt hem
105 d'entendre que els subjectes tenim capacitat també de construir la societat i
106 evidentment per entendre la realitat social hem de poder utilitzar les teories més
107 estructurals que ens ajuden a entendre quins són aquest condicionants socials però
108 també és molt interessant saber com es gestionen els processos a través dels quals els
109 individus interaccionem, compartim el nostre coneixement i som capaços d'articular
110 societat, de fer grups, de fer col·lectius i com des d'a baix es pot transformar en alguna
111 mesura les estructures socials, per tant totes aquestes teories més accionalistes, que
112 posen l'ènfaci en la capacitat que tenen els actors de trasfermar la societat des de el
113 Treball Comunitari ens interessa molt perquè en definitiva és sobre això que nosaltres
114 treballem intentem veure com podem fer que determinats actors socials sigui capaços
115 de construir societat i de construir una societat diferent una societat que permeti

116 generar relacions de poder diferent, per tant que hi hagi un poder diferent un
117 empoderament, per tant un canvi en les relacions de poder un obtenció de més poder
118 d'aquells que tenen menys.

119 T —Entenc que si bé aquesta també la utilitzeu per a nivell més macro aquesta
120 perspectiva seria la franja més rellevant, el marxisme, l'interaccionisme simbòlic, la
121 perspectiva més construccionista.

122

123 C —Si jo crec que des de el punt de vista estructuralista és més un mirada, les teories
124 del conflictes, marxisme i tots els seus derivants, per la mirada estructuralista però
125 després per poder analitzar, entendre les situacions socials micro, per tant com
126 funcionen els processos de construcció col·lectiva va molt bé l'interaccionisme simbòlic
127 i la fenomenologia i el construccionisme social perquè en definitiva és això el que
128 nosaltres, és aquet en nostre objecte principal, clar que hem d'entendre els
129 determinants socials o els condicionants socials que d'alguna manera limiten els
130 marges de maniobra però no ens podem tampoc ficar massa en això, perquè això és
131 més aviat bloqueixador, per exemple quan es dissenyen activitats participatives i tu
132 intentes que la gent sigui capaç, què vol dir, com t'ho fas perquè la gent o els ciutadans
133 puguin pensar sobre la seva realitat social, evidentment identifiquen situacions macros
134 o situacions estructurals que tenen que veure amb la desigualtat social o que el poder
135 està molt malament distribuït, que hi ha unes multinacionals que d'alguna manera
136 dominen el cotarro, etc., clar amb això es veritat que està condicionant, el capitalisme
137 en general està condicionant les possibilitats de desenvolupament de les persones o
138 dels grups però clar això acaba sent algu que explica la situació però que nosaltres des
139 de el nostre barri, des de el nostre punt no podem fer, hem de poder identificar quina
140 és aquella realitat que nosaltres podem canviar, que podem influir o què depèn de
141 nosaltres per ser capaços de construir en el nostre context quotidià una realitat
142 diferent, en la que millori la convivència, en la que hi hagi lògiques col·laboratives que
143 ens permetin tenir més possibilitats de cobrir les nostres necessitats bàsiques, etc.,
144 etc. Sense perdre la visió crítica i saber coses que també s'han de fer per produir els
145 canvis estructurals, també és important que la gent pugui ser capaç de poder definir
146 accions viables, possibles que es pugin tenir resultats a curt i mig termini i que els
147 permeti millorar una mica les seves condicions de vida no i per tant en aquest sentit és
148 molt important més l'anàlisi micro.

149 T —I en la tensió de la influència que rep, en aquest cas els col·lectius de la comunitat i
150 de l'individu en la capacitat d'influir en la comunitat, en aquesta tensió, tu et situaries
151 més en una o en un altre, dic en aquest cas des de el que tu expliques, de si la
152 comunitat influeix més en l'individu o ...

153 C —Més o menys, el que és important és obrir la reflexió per entendre la realitat social
154 sobre allò que podem incidir com a professionals. Hem de poder reflexionar com en
155 quina mesura identifiquem condicionants de la nostra realitat quotidiana però també
156 la nostra capacitat d'acció, el nostre marge de maniobra. Què influeix més, tampoc jo
157 ho sé, més aviat es comparteixen preguntes o dubtes, tampoc tindria la resposta i que
158 tampoc seria adequat si com a procés és bo pels estudiants que hi pensin i que treguin
159 les seves pròpies conclusions. Aquí no es tracte tampoc de, no és una assignatura de
160 sociologia, evidentment de la sociologia es podrien presentar que analitzin
161 determinants fenòmens veure com aquests fenòmens o en quina mesura t'han
162 condicionant perquè hi ha una sèrie de factors estructurals probablement la lectura
163 sociològica és més pessimista, en el sentit de la força de l'estructura, dels
164 condicionants socials, del poc marge de maniobra del subjecte que estan atrapats en
165 determinades situacions socials. Jo crec que el Treball Social o el Treball Comunitari en
166 general té un punt d'optimisme intrínsec que et fa sobreviure, difícilment amb el
167 pessimisme sociològic pots sobreviure com a treballador social i com a sociòleg hi ha
168 un punt com de confiança en la humanitat o no sé com dir-ho, un optimisme
169 antropològic, jo crec que és com a condició necessària, per tant la meua mirada
170 sociològica, no diria esbiaixada però si contaminada per aquest optimisme del Treball
171 Social. Potser vindria més del corrent o no només estic influenciat per la sociologia,
172 també per la psicologia i per la filosofia, el nostre pensament no es circumscriu a la
173 mirada sociològica sinó també la filosòfica, la psicològica, més en un humanisme
174 diguem radical en el que hi ha una espècie de fe en la humanitat que fa que encara
175 que ho tinguem molt malament hem de confiar. Jo crec que si ens centrem en la
176 mirada sociològica i fem una anàlisi sociològica sempre sortim més malt parats que el
177 que intenta transmetre el Treball Comunitari.

178 T —Entenc que poseu molt èmfasi en les classes en les capacitats dels individus que
179 formen el col·lectiu ...

180 C —Si, hi ha més èmfasi, descaradament, en la mirada de l'individua a la societat i
181 com? des de a baix com es pot intentar canviar la societat, des de les teories més
182 accionalistes que d'alguna manera posen l'èmfasi en l'acció i com per exemple els
183 individus canviem la realitat, transformem la realitat, més èmfasi en això que no en
184 l'estructura, m'interessa més. Per exemple parlant d'influències metodològiques, més
185 que tots aquest corrents, bueno a mi per exemple m'influeix molt i m'encanta i encara
186 me'l rellegeixo a Peter Berger o a Luckmann, per exemple el llibre Invitació a la
187 Sociologia, m'encanta, és un llibre molt senzill i que és molt il·luminador, com es
188 produeixen tots aquests processos i ell evidentment posa l'èmfasi, sense treure-li la
189 importància que té l'estructura, les condicions, ell fa molt èmfasi en com es construeix
190 la societat, sobre tot en Construcció social de la realitat, que el trobo molt il·luminador.
191 Per a mi el construccionisme social que és on ubicaríem aquesta aportació per a mi és
192 molt il·luminador, a mi em sembla molt més útil que molt marx, molt marx ja està, ja

193 ho sabem, una vegada que ja sabem el tema de la desigualtat, com es construeix la
194 desigualtat, la importància de la base econòmica, etc., està clar que ho hem de saber,
195 però a l'hora diguem d'il·luminar l'acció concreta, a mi em sembla molt més
196 il·luminadora, jo per exemple per fer la tesi, per fer l'anàlisi de processos comunitaris,
197 tu analitzes com determinants actors posen a treballar junts per intentar de construir
198 alguna cosa en comú, clar a mi Marx no em serveix per a res, em serveix el Luckmann,
199 em serveix el Berger, aquets em serveixen molt més perquè aquest m'expliquen com
200 es produeixen aquests processos. Em permeten interpretar el que diuen les persones.
201 Si m'hagués d'inclinar, en el sentit de què és el que més t'il·lumina?, a mi m'il·lumina
202 més concretament aquestes lectures que les tinc com a llibres de capçalera, més de
203 construccionisme social i també les teories de l'alliberament, perquè clar les teories
204 de l'alliberament fixat que es van inspirar en el marxisme però ho baixen, es situen en
205 una acció concreta en lo micro. Com d'alguna manera aconseguim que les persones
206 s'alliberin d'aquesta situació d'opressió, jo tinc que entendre que estan en una situació
207 d'opressió. Una vegada que ho he entès ja no em dedico més, que hi hagi altre gent
208 que es segueixi dedicant a analitzar com funciona lo macro, que ha d'haver-hi gent,
209 però no serà el meu interès. El meu interès serà com aquestes persones són capaces
210 de construir una mirada de la realitat que els sigui més alliberadora, per tant com els
211 allibero de la interiorització que han fet de la situació d'opressió. Perquè ja saber que
212 la desigualtat no solament es construeix a base d'estructures externes sinó internes
213 també, com aquestes persones pobres, aquestes persones en situació de desigualtat
214 que potser no és d'ells sinó que ja ve de família, com aquestes persones han
215 interioritzat, la seva inferioritat, han interioritzat la seva desconfiança, la seva
216 impossibilitat de prosperar, la seva impossibilitat d'estudiar, no estudio perquè no
217 serveixo, com han interioritzat que han d'ocupar unes posicions poc potenciadores o
218 poc satisfactòries. Clar a mi el que m'interessa és això, les persones, els grups, les
219 famílies, les situacions socials concretes.

220 T— Quan comença específicament com assignatura al 94, comença a primer i
221 ràpidament puja a segon i després es manté a tercer, tu li trobes alguna coherència
222 que estigui a tercer o (...)?

223 C— Jo crec que (...), no sé és molt discutible, no sé, jo crec que si ara ho hagués de fer
224 no ho posaria a tercer, més a partir una mica del que passa, ho del que puc percebre
225 del que passa de que no arribi fins a tercer, quan a tercer han construït una mirada del
226 Treball Social que moltes vegades costa que entenguin i a mi em sorprèn, com
227 d'alguna manera no han incorporat el treball comunitari. Un dels reptes fonamentals
228 del Treball Social, sense el qual per a mi no hi ha Treball Social, em sorprèn no, quan
229 arriben els estudiants a tercer, tenen una mirada del Treballs Social molt centrada en
230 l'atenció individual, familiar i molt centrada en com el rol del Treballador Social en un
231 determinat sistema, però que li costa molt veure diguem veure la importància de la
232 mobilització col·lectiva o d'impulsar la intervenció comunitària o com molts problemes

233 socials s'han de poder abordar des de aquesta dimensió, per tant, ara mateix penso
234 que seria important que des de primer es pogués tenir aquesta comprensió o que en
235 principi se'ls hauria de donar i jo suposo que se'ls hi dóna, no és que el posi en dubte,
236 però no sé perquè (...), sé que en l'àmbit conceptual entra el Treball Comunitari, entra
237 dintre del discurs, però no sé perquè sempre queda com algo accessori,
238 complementari, no com algo troncal. Cada vegada més faig molt èmfasi en aquesta
239 troncalitat diguem del Treball Social, la troncalitat del Treball Comunitari diguem del
240 Treball Social i ara ja faig afirmacions del tipus, no hi ha bon Treball Social sinó hi ha
241 Treball Comunitari o al menys si no hi ha la dimensió comunitària i que sempre es pot
242 fer Treball Comunitari, en qualsevol lloc, en més o menys mesura no a tot arreu el
243 mateix però a tot arreu es pot fer Treball Comunitari; tinc més problemes els que
244 treballen en una presó per exemple per trobar-li, però pràcticament en el cas de la
245 presó. En el cas de la presó, no perquè en la presó no es pugui fer Treball Comunitari
246 que es pot fer moltíssim, sobre tot en la presó com a comunitat, però el Treballador
247 Social allà no té marge, a la presó es fa molt però que ho faci el Treballador Social és el
248 que ja em costa més. També és veritat que el Treball Social estigui en determinades
249 organitzacions, molt atrapat en un rol molt estricte de molt poc marge de maniobra no
250 ajuda, en tot cas es tracte de comunicar o has de treballar que quan tu estàs allà has
251 de treballar per obrir-te camí, el Treball Comunitari no sempre és una cosa fàcil te l'has
252 de guanyar, tenir un projecte, tenir idees i intentar vendre-les a la teva organització.
253 Encara que no ho puguis fer d'un dia per l'altre, si tu tens la idea de que s'ha de fer,
254 com a professional que sap de lo seu, has de poder-ho vendre, aquest és una mica el
255 meu repte. Ara m'he anat del que tu em preguntaves, ara mateix m'agradaria fer
256 primer, ara com a docent el que vull és fer classes a primer, perquè a tercer els tinc ja
257 massa cremats, potser tens més capacitat d'influència, en tota cas és una reflexió
258 conjunta que cal fer de per què està passant això.

259 T— Molt bé Ferrant, no sé si volies afegir alguna cosa més o (...). Jo crec que el teu
260 discurs ha sigut molt aclaridor i em servirà molt per fer l'anàlisi. Em dóna la sensació,
261 així a priori, sense fer l'anàlisi, que si que hi ha un canvi respecte a aquest període
262 anterior al 2009, de que sí que es manté però aquesta perspectiva més des de
263 l'individualisme de les persones per poder influir (...).

264 C— Home hi ha un canvi relatiu, has de tenir en conte que la persona més influent
265 intel·lectualment és el Manel Barbero. El meu referent i mestre principal és el Manel
266 Barbero per tant, tampoc és que jo em surti o dic per també entendre, hi ha molta
267 continuïtat el que passa que també hi ha hagut una evolució, també té ha veure amb
268 l'equip docent , l'equip docent també canvia i ha passat a un funcionament bastant
269 diferent.

270 T— Manel Barbero insistia bastant que per a ell ha esta molt important les lectures d'
271 Alinsky, no les he vist en els plans docents, no sé si aquesta mirada també.

272 C— Alinsky, en aquest sentit pot-ser si que és una mica diferent, en això si que canvia
273 pot-ser amb el Manel Barbero. Per a mi Alinsky no és tant referent, però més que res
274 perquè clar, jo he anat modificant el meu discurs per intentar-lo fer cada vegada més
275 pròxim a una pràctica viable, encaixable dintre del context de les pràctiques del treball
276 comunitari i dintre de les pràctiques del Treball Social, entendre el que és el Treball
277 Social en una institució, per tant Alinsky és molt il·luminador a nivell teòric, pot ser
278 referent dels moviments socials, però aquí no hi ha treballadors social inclús nega que
279 per a l'existència hi hagi d'haver un professional en els moviments socials, inclús els
280 Treballadors Socials que estan en les organitzacions socials neguen que ha d'haver un
281 Treballador Social, no és que ho neguin altres activistes, ho neguen els Treballadors
282 Socials que formen part de l'organització social per tant allà no hi ha camp
283 professional, per tant és un discurs que és molt per les minories, és un discurs que si
284 per a la gent de l'assemblea Mundet, pels activistes radicals però clar el meu públic és
285 un altre públic jo faig un esforç per construir un discurs que arribi al màxim possible,
286 renuncio una mica a aspectes d'introduir que sí que els refereixo però no li dono un
287 pes molt important perquè encara que a mi m'agradin o que jo pensi que en els
288 moviments socials es fa més treball comunitari que no des de les institucions, aquesta
289 és una altra, però hem de tenir en conte que allà no treballaran i per tant t'has de
290 moure una mica en la lògica de si als moviments socials es fa molt treball comunitari,
291 el treball comunitari s'ha d'aprendre moltíssim, però no hem de perdre de vista que els
292 estem preparant per un exercici professional que es desenvolupa en un context
293 determinat per tant el tipus de coses que es poden fer també són diferents, intento
294 buscar un equilibri entre, busco coses més de tipus consensual no tant del tipus
295 conflictivista, més de grup de pressió, que mi m'interessen més, perquè jo també
296 notava i amb raó que un vegada que et deixes portar per aquest discurs més radical i
297 encès et veuen com un *friqui*, bueno com que aquesta gent explica unes coses que no
298 serveixen per a res per al Treball Social. Si ja tenen prou en situar-se en un context
299 institucionalitzat han de buscar maneres que encaixin més, lo d'Alinsky jo crec que
300 consta molt d'encaixar, no tot, algunes coses o idees més teòriques, més abstractes, la
301 importància de l'apoderament , entendre que l'Organització és poder, això
302 evidentment però és agafar tota la trajectòria o entrar més en profunditat en la vida i
303 les coses que va plantejar, aquí si que ja no entro.

304 T— Moltes gràcies Ferran.

Entrevista a la professora Teresa Rossell, 24 de novembre del 2015, en relació a la tesi doctoral de Toni López.

1 Teresa Rossell (TR) – Podem dir el que vulguem, doncs volia dir que abans de la transició
2 política, hi ha un problema molt important que és el problema que estem sota el franquisme i
3 que encara que les corrents marxistes estiguin molt presents i aquí i sobretot en professions
4 socials, en sociologia en el programa, la sociologia que es dona i la visió del Treball Social,
5 podrim dir que és també molt oficial, molt clàssic, encara que per sota a la pràctica tenen
6 molta importància totes les teories del socialisme actiu, del marxisme, quan ve aquest autor
7 italià, que és de Treball Social, ja em sortirà hi ha moltes coses que no m'han recordat i
8 després em sortiran; hi ha tota una pressió però que fins que no arriba l'any 75, aquesta
9 pressió no es pot manifestar i no es pot incloure més i no es pot incloure a dintre dels
10 programes de treball social. Has de pensar que entre els anys 70, abans de que es morí el
11 Franco i una mica d'anys després i havia un seguit de moviments que es deien d'auto gestió, a
12 les escoles, aquest moviment d'auto gestió lligat al corrent de sud amèrica eren tot una pressió
13 perquè el Treball Social prengué partit ideològic, prengué partit polític i ideològic, però es
14 clar fins que no es morí en Franco tot això no es pot, podríem dir que no pot sortir a la
15 superfície.

16 Toni (T) – He vist aquest article seu, en la Revista de Treball Social, entre altres persones, que
17 el trobo fantàstic.

18 TR – Mel deixaràs?

19 T – És seu, aquest estava aquí, suposo que vostè el va deixar.

20 TR – Aquest és meu i el vaig posar aquí, sí.

21 T – M'ha servit molt perquè parla de tot el que diu, d'una mica de l'anterior i una mica del
22 posterior i parla d'aquest part d'auto-gestió, la trobo fantàstica. I a més a més que no tenim
23 precedents de com fer-ho.

24 TR – Va ser una època convulsa, que es diu, que ens em vam sortir al final, com a tot moviment
25 extremista arriba un punt, com que és molt idealista, arriba un punt d'impossibilitat de posar-
26 se a la pràctica i en aquell moment o es tira endavant o no és possible tirar-ho endavant en
27 aquesta manera o es reformula d'una altra manera, però va ser molt important per a l'escola
28 el fet d'haver pogut tenir aquesta etapa i d'haver-la pogut superar. D'haver-la pogut superar,
29 no a l'extremisme però sí a la participació.

30 T – Parla d'un concepte molt interessant que li deien, "paro activo, el que fèiem era paro
31 activo".

32 TR – Si, vol dir que no fèiem classe però fèiem assemblees, etc. Doncs mira, no m'han
33 recordat d'aquest article. Jo el vaig viure des del principi fins al final i les persones que van
34 participar, anys després, algunes d'elles, jo era la directora, i van quedar molt sorpreses per la
35 pressió. Jo era la que representava la poder, van quedar molt sorpreses de que els demanés de

36 fer classes, eren molt bones treballadores socials. Es clar una cosa era el moviment i un altre
37 era el potencial. Però tot això era fruit d'una pressió que hi havia perquè el Treball Social. Aquí
38 hui havia una forta influència de l'Amèrica llatina, perquè aquí es prengué el mateix model,
39 però quan encara estàvem sota la dictadura del Franco i l'escola depenia de la Càtedra de
40 psiquiatria supervisada per la Secció Femenina, això era, però Bueno era interessant. Bueno
41 pregunta.

42 T – En aquest article vostè dia, “proveníem d'una estructura molt jeràrquica”, i entenc que
43 amb la nova direcció això és el que es volia trencar?

44 TR – Si.

45 T – Doncs si li sembla, jo li he portat els plans docents.

46 TR – Em pots tractar de tu.

47 T – Jo estic més còmode...

48 TR – Si, asclar, jo ho entenc perfectament, a mi també em passa.

49 T – Els plans docents, per exemple aquí tinc aquest del 55 i aquest per exemple...

50 TR – I això don ho has tret?

51 T – D'aquí, aquí posa “Escuela de visitadora” aquest és del 56 i clar en aquest altre exemple,
52 explícitament Treball Social no surt.

53 TR – Em deixes explicar, fer un parèntesi una cosa. El Treball Social comença aquí a Catalunya a
54 l'any 32, quan es crea l'altre escola, la creació d'aquesta escola que estem ara ve perquè el Dr.
55 Ramon Sarró va anar a Estats Units i a Estats Units va veure que en els hospitals, psiquiàtrics i
56 tot això, no hi havia només metges, no hi havia només psiquiatres, sinó que hi havia un equip
57 que era el psiquiàtric, el psicòleg, l'enfermeria i el treballador social. Ell va tornar aquí el que
58 va dir, no, no, el que hem de formar nosaltres són equips. Es clar en quin sentit, perquè aquí ja
59 es coneixia que hi havia treballadors socials, i ell va dir a mi m'agradarien visitadores socials. Si
60 volgués jo ho podria buscar, perquè a Amèrica durant molts anys, allà eren visitadores socials
61 tant infermeres com treballadors socials. No tothom però hi havia una part que hi anaven a les
62 cases, era una direcció entre els psiquiatres, els mestres..., que es queden a la institució i
63 aquestes professions que també anaven a les cases i per tant se'ls hi deia també visitadors
64 socials. A les hores el Dr. Sarró va dir, crearem una escola de visitadores socials. Hi ha un fet
65 molt important en aquell moment i que fins a molt més tard, no es van crear els estudis de
66 psicologia a Espanya, o sigui sociologia estava vetada perquè el règim creia que sociologia era
67 marxisme i llavors els sociòleg d'aquí havien d'anar a França, “uno”, a l'any cinquanta i pico
68 treball social, vaja que no es coneixia molt, llavors el professor Sarró va dir crearem una figura
69 que serà aquesta visitadora social que és la que ens aporta els aspectes socials. Però es clar,
70 quan crea l'escola al 53 hi ha unes senyores, la Secció Femenina, la Secció Femenina tenia tota
71 una vessant social, de fer obres socials i llavors hi ha unes senyores que van dir que volien
72 col·laborar i el Dr. Sarró diu això don fem això de les visitadores socials. Es passen dos anys,
73 que si mires el programa tot és psicologia.

74 T – Clar, al 56 si que ja comença i ja no es deixa...

75 TR – Comença i és la Montserrat Castell i la Maria Dolores *Gener Aguila les que fan les classes
76 de Treball Social, perquè allà és que ningú més en sabia, a llavors aquestes professionals que
77 provenen d'aquest any 53, que són boníssimes, la Irene Vázquez, la Roser Grau, l'Antònia
78 Solsona, aquestes que treballaven en psiquiatria, però ja són persones que es comencen a
79 formar en tot el que és pròpiament l'àmbit de treball social; o sigui que al 55 comença
80 pròpiament a haver professors de treball social però encara tantejant, perquè la mateixa
81 càtedra de psiquiatria dona una formació molt bona en psicologia, per exemple hi havia un
82 professor que era el González Monclus que donava "sociologia de la família" i a les hores des
83 de el seu punt de vista de psiquiatre explicava lo que era la família i etc., etc. Et volia
84 puntualitzar això perquè no és fins a més endavant..., jo vaig ser la primera treballadora social
85 de grup a l'any 62 o 64, per què, perquè va venir..., bueno a les hores va ser molt important,
86 això ja ho deus saber que van venir aquestes expertes de les Nacions Unides, que una era la
87 Nathirka Furi, l'altre la Helen Cassidy i aquestes senyores explicaven el que era el Case Work,
88 suposo que a l'altre escola també hi van anar. Aquestes jo ja les vaig agafar perquè jo vaig
89 estudiar en el 59 o 62, algo així. A llavors aquestes senyores explicaven case work, què era el
90 treball social i és quan moltes de nosaltres vam veure que la psicologia i la sociologia eren molt
91 important per a reforçar el que era el treball social.

92 T – Aquest programa de 1960 ho posa explícitament case work.

93 TR – Si, si, i qui el donava la Montserrat Castell, però a les hores es va implantar una cosa que
94 no ben bé com a va anar però el Dr. Sarró ho va veure claríssim que aquestes persones que es
95 formaven havien de tenir supervisió. A les hores en el Treball Social era com molt bàsic, perquè
96 per treballar bé s'ha de tenir una època de supervisió, clar, tot això formava una engranatge
97 ideològic, o sigui que podríem dir que la nostra escola ideològicament es va centrar molt en els
98 objectius i la filosofia del treball social, que era una filosofia que podríem dir democràtica,
99 m'explico, tot i estant en un règim, així com l'altre escola era una filosofia democràtica basada
100 en valors més religiosos, però que al final tot s'ajunta, aquí més una filosofia de Treball Social
101 democràtic del Estats Units, que volia dir un respecte a la persona a l'autonomia, l'autogestió,
102 etc., etc., basat més en un ideal democràtic més que religiosos, però convergien les dues
103 coses.

104 T— Clar això, com m'ha comentat abans no queda reflectit, un cosa és el que s'havia de
105 visualitzar i una altre cosa era el que es feia.

106 TR— El que passa es que quan mires la bibliografia que s'utilitzava.

107 T— Si busquem la bibliografia hem d'anar al 72, bibliografia explícitament als programes es
108 troba a partir del 72.

109 TR— Abans no la posàvem.

110 T— A partir del 72 comença a explicitar-se la bibliografia, si que del Casa Work a partir del 60
111 es parla. Una cosa que m'ha sorprès, suposo perquè jo vaig estudiar a l'altre escola, es que el
112 treball de grup se li dóna molta importància.

113 TR— El treball de grup ve de la Gisela Konopka, jo vaig ser la primera professora a l'altre escola
114 i a la nostra quan no hi havia ningú que en sabia. Jo vaig ser la primera professora per donar
115 classes, coneixia molt la professora de l'altre escola, a la nostra escola i a l'altre, durant 3 o 4
116 anys i el treball de grup ve perquè una experta de les nacions unides va fer un seminari al País
117 Basc i a les hores van anar professores de Treball Social, em sembla que va anar la Montserrat
118 Castell i la Montserrat Castell va venir il·lusionada dient que “es que el Trabajo social que se
119 habló es de Trabajo individual, de grupo y individual” i llavors li vaig dir, “de grupo tenemos
120 que ampliar el Trabajo social y dar Trabajo de grupo”, llavors hi havia un llibret així i em va dir,
121 perquè era una alumne que m'estimava molt. A mi la Glòria Rubiols em va deixar el llibre de la
122 Gisela Konopka en anglès, que en aquells moments, i el tenia tot, tot guixat; a les hores va
123 començar el mètode de grup a les dues escoles.

124 T— Pel que veig s'incorpora aquí alguna pinzellada bastant ràpid perquè ja el trobem a la
125 dècada dels 60, aquí ja començà a dir-se Treball Social individual, comunitari i també de grups.

126 TR— Si, si.

127 T— després si que és una assignatura sola.

128 TR— Comunitari també va començar la Montserrat Castell perquè a l'ajuntament, bueno, comunitari a
129 la pràctica, a l'altre escola hi havia molta gent que treballava. A part de que hi havia una bibliografia
130 comuna, el Gordon Halilton i tots aquests, els llibres que teníem en castellar i tots utilitzàvem els
131 mateixos, potser aquesta escola en aquell moment agafava més un model anglosaxó i les escoles que a
132 les hores es deien de l'església que eren majoritàries, agafaven més un model franco-belga i per tant
133 tenien unes arrels més sociològiques i nosaltres tenim unes arrels més psicològiques, sent tot treball
134 social, perquè tothom feia un esforç per aspectes de les assignatures que es donaven i integrar-los al
135 treball social, perquè quan hi havia el model sistèmic a molt bé, per exemple psicoteràpia sistèmica,
136 molt bé però nosaltres no fem psicoteràpia, però en canvi l'abordatge sistèmic, és molt important en
137 treball social.

138 T— Abans del 72 en alguns plans docents trobem un esforç en explicitar els mètodes en Treball Social,
139 això es va repetint, tant en individual com en comunitari, de grups. Quan diu mètodes es refereix a...,
140 també parla de mètodes en l'entrevista, es refereix més a processos o es refereix més a com aconseguir
141 una fi sense un procés?

142 TR— D'un procés clarament, em sap greu perquè jo tinc un esquema que m'agrada molt, no l'he
143 publicat però el vull publicar, tinc un esquema que és molt senzill. Quan parlem de mètodes, jo ho tinc
144 posat així, per un costat en el Treball Social tenim teories, per l'altre tenim filosofia, podríem dir
145 ideologia, ètica, el que vulguis de valors, això i això es corresponen; aquí al mig jo poso la metodologia o
146 el mètodes, ara no me'n recordo ben bé com va, però podríem dir que tot això aboca..., aquesta teoria
147 sinó passa per un mètode, perquè un mètode vol dir per exemple en l'entrevista que és el que jo
148 domino, tens un moment que és un moment d'exploració, sinó t'ha fet un diagnòstic amb una idea clara
149 de què passa la intervenció pot ser fallida per tant sempre anem al mateix, si treballes en grup, el grup
150 no és com l'entrevista, hi ha un moment que has de saber aquest grup com reacciona, és un grup molt
151 depenent, és un grup contestatari i és un grup amb una rivalitat..., per tant sempre hi ha una fase que
152 metodològicament és exploració pel diagnòstic i després ja ve clarament d'intervenció, per tant el
153 mètode sigui quin sigui, aquí a baix hi ha l'acció i l'acció agrupa filosofia, teoria, que va a parar a la
154 metodologia i la metodologia va a parar a l'acció amb l'usuari, no està bé però el que tinc jo està més
155 bé.

156 T— El que dóna el diagnòstic, mitjançant aquest mètode, són els coneixements teòrics, pregunto?

157 TR— No, no, és la comprensió, jo el diagnòstic dic es igual si agafem a una família o a una comunitat, el
158 diagnòstic sempre seria una síntesi, perquè es clar tenim tants elements que hem de fer una síntesi, és
159 una interpretació perquè en un diagnòstic sempre hi ha un element que el professional fa una
160 interpretació, tot ho hem de fer amb l'usuari, però si jo vaig al psicòleg, o si em vull separar, jo tinc la
161 meua visió i a lo millor és molt encertada, però no agafes la visió de l'altre, un diagnòstic vol dir que el
162 professional aquella situació la sintetitza i la interpreta. Interpreta què vol dir?, que li dóna un valor
163 afegit a lo que ja sap la gent, un cert valor interpretatiu, que tu no ets capes de fer, com una comunitat
164 o com aquests grups, com la CUP ara, volem fer això i allò som antisistema, anticapital, però ara dic això
165 que és una tonteria, però situem-nos, això és factible, és solament això la societat, necessitem una
166 interpretació i després una valoració, per a mi això és molt important i una valoració sempre et dirà,
167 segons lo afinat, quins aspectes positius tenim i quins aspectes negatius. La síntesi seria què
168 t'expliquen, quins elements tens, l'altre seria què interpreto jo com a professional. El que jo interpreto
169 és que aquí hi ha una situació anquilosada i que tots es queixen d'aquesta situació però ningú vol
170 canviar per tant aquí s'hauria de veure quins elements tenim de canvi, llavors quan faig la valoració dic
171 vale, doncs escolta aquesta filla que ha vingut seria positiu, en canvi què tenim de negatiu, que no tenen
172 feina, que tenen molts problemes econòmics i que sembla que la mare que tot que els valora tants és
173 una persona que està com immòbil, m'explico, aquí et vindrà el pronòstic i el pla d'acció, la metodologia
174 englobaria tot això.

175 T— I aquesta és més la tendència quan es parla de metodologia en els plans docents.

176 TR— Això, això, si, si, del procés, perquè és el procés que et porta a la pràctica diguem, abans les
177 escoles de Treball Social eren unes escoles molt professionalitzadores, des de el primer any ja anaves a
178 veure institucions i tal, llavors jo porto un grup, jo tenia dos anys de grup amb les alumnes i anaven a fer
179 grup a moltes institucions tancades, a les hores supervisàvem segon, supervisàvem tercer i lo important
180 la gent anés aprenen a treballar bé, ara s'ha emfatitzat molt tot el tema.

181 T— Ara quan diu ara, a quina època es refereix?

182 TR— Ara, amb el pla de Bolonja, s'ha emfatitzat molt per exemple les teories, els models, però lo
183 principal de la formació del Treballador Social des de el meu punt de vista, ara aquesta metodologia si
184 no té clar la teoria, si no té clar la ideologia tampoc fem res i això jo crec que ha tingut molt pes en el
185 Treball Social, perquè això està lligat amb els mètodes, està lligat amb la pràctica i està lligat amb la
186 supervisió.

187 T— Diu que pot-ser el que tenia més rellevància és la metodologia i que ara, el pla de Bolonja, emfatitza més la
188 perspectiva més teòrica?

189 TR— Clar perquè has de pensar que per exemple, saber fer entrevistes és molt difícil, llavors si tu tens, per exemple
190 si tu tens Treball Individual i Familiar i es fan entrevistes, jo per exemple els últims anys que feia classe teníem una
191 optativa que era l'entrevista i era fantàstic perquè ens ho passàvem, l'alumne es donava compte de lo difícil que és
192 escoltar, lo difícil que és quan t'explica com fas una pregunta que sigui interessant, no pots fer una pregunta
193 estandarditzada, un pregunta a la babalà i a les hores era molt bo perquè tot era rol playing, però bueno estaven a
194 tercer i era optativa; vull dir per aprendre a fer Treball Social és com a psicologia jo diria que és lo mateix i a la
195 universitat es dóna aquesta tendència i a l'altre el no sé què, escolta quan tens una persona davant que està amb
196 una angoixa tal, tal, tal, bueno. Es clar la formació nosaltres intentàvem que tingués les dos opcions, tot el suport
197 de les teories sociològiques, vam ser la primera escola que vam fer antropologia aquí, perquè hi havia una
198 antropòlegs molt bons aquí a Catalunya i a la Universitat de Barcelona i de seguida vam introduir l'Oriol Romaní, va
199 ser un grup de la Universitat de Barcelona, que és un dels caps del Departament de Tarragona i es clar era fantàstic
200 col·laborar amb els Antropòlegs, aquí no era nomes teoria de Treball Social sinó de Psicologia, d'Antropologia, de
201 Sociologia, on tot això havia d'anar a parar.

202 T— He vist que ràpidament s'introdueix Sociologia, de fet Sociologia la introdueixen amb molta força, ara no
203 recordo si hi havia Sociologia de la Família, Sociologia... algo de socio-mètric, també.

204 TR— A, si, si. Jo havia fet test mentals i tant, es que es clar quan el Dr. Sarró funda aquesta escola ningú sabia que
205 era el Treball Social i la psicologia, la psicologia era la psicologia clínica aquella que feia el Pavlov amb els gossos i tot
206 allò, estem al cinquanta i pico.

207 T— I d'una altre cosa que ha parlat una mica per sobre és de la Secció Femenica tenia una influència o estava
208 present, perquè havia d'estar?

209 TR— Mira, la meva vivència tant quan vaig ser alumne o quan, quan vaig acabar la carrera de seguida la Mtserrat
210 Castell em va demanar de que fes una classe i després a l'any 73 vaig començar a treballar com a cap d'estudis
211 perquè no podia ser directora perquè no tenia una llicenciatura.

212 T— NO, si la secció femenina?

213 TR— Estàvem a l'any 59, que és quan jo vaig acabar, era una societat marcada pel franquisme, la Secció Femenina, a
214 veure a casa meva li tenien un mania que no la podien, es clar la gent catalana, ara després institucionalment hi
215 havia lo que hi havia a llavors jo t'he de dir, això el Manel Barbero com ell ha fet més treball de comunitat pot-ser
216 incorpora aspectes que ha escrit molt aspectes més sociològics, però quan ell i la Montse Feu fan un estudi que jo ja
217 no sé, el Manel Barbero té una visió que no és certa de la Secció Femenina a l'escola; però a l'escola com que va ser
218 la Montserrat Castell i la Maria Dolores Perez Àguila es van prestar a portar a terme aquest projecte de l'escola de
219 Treball Social, elles eren unes persones molt, molt, amb una actitud ètica, eren molt religioses, amb una actitud
220 ètica fantàstica i mai van introduir a l'escola aspectes..., aquí he vist que hi ha unes assignatures de "Historia del
221 movimiento Nacional", però no era el movimiento de Franco es que no me'n recordo d'això, ara elles eren unes
222 persones que pertanyien a la secció femenina però a l'escola sempre van donar aquesta visió del Treball Social i
223 molt eclèctica; ara ve quan la Montserrat Castell van deixar l'escola, perquè ja es va dir l'any 72, 73 que el Franco es
224 moriria aviat a les hores la secció femenina es va reorganitzar per quedar assegurades totes la gent que treballàvem
225 aquí i els hi van manar a la Montserrat Castell i a la Maria Dolores *Aguila que s'anessin a treballar a no sé on. Total
226 que la Monserrat Castell preocupadíssima per què passaria amb l'escola i llavors a mi m'ho va dir i em va dir que jo
227 podria portar i jo vaig dir no, no, l'escola de cap manera i a les hores vam estar buscant ella i jo un possible director
228 i un dels que vam trobar era el Dr. Martí Tusquet, que precisament donava psicologia social i llavors ell que tenia el
229 despatx a al rambla, ell era el director i jo era la Cap d'estudis o la sub-directora i llavors l'escola era molt fàcil, jo
230 me'n recordo que un dia vaig trobar un paper que hi havia els comptes, els comptes eren, de local no pagàvem res,
231 a les hores eren les matrícules i les mensualitats dels alumnes multiplicat per 8 o per 10 pels mesos que pagaven, lo
232 que pagàvem els professors per hores que fèiem i a les hores sumes i restes material i ja està, a mi em pagava la
233 secció femenina i no em pagaven de nòmina, em pagaven d'una caixeta que tenien així perquè cobràvem
234 poquíssim. Ara la teva pregunta és, quan aquestes senyores se'n van anar, és que a de la Secció Femenina a l'escola
235 no es parlava mai, la veritat és que quan jo vaig estudiar i abans hi havia cursos de 15 a 18 persones, però llavors hi
236 havia bastants alumnes que eren persones que provenien de la Secció Femenina i que volien fer aquesta professió,
237 llavors quan ells es van anar i amb el procés de l'autogestió, escara estàvem, no s'havia mort en Franco i llavors el
238 Dr. Martí Tusquets va acceptar de ser director, a les hores jo el anava a veure i li deia mira Martí ara ha passat això,
239 ha passat allò, i què i què penses tu?, home s'hauria de fer això, s'hauria de fer allò, perfecte, perfecte i vam passar
240 un parell d'anys així. Però a les hores va començar a venir el moviment de l'auto gestió, alumnes per allà, grups, que
241 si volem opinar i a llavors el Dr. Martí quan va veure tota aquesta moguda em va dir, mira Teresa ho sento molt
242 però es que estic fent la tesi en aquest moment no em puc dispersar, com ho farem per buscar un altre i llavors
243 l'assemblea va dir hem de buscar un eterna, tres persones i a les hores triarem una d'aquestes tres persones, aneu
244 a la Secció Femenina i els hi dieu, perquè la que pagava al professorat, bueno el professorat érem dos o tres. Me'n
245 recordo que vam anar a la Secció Femenina i ens rebia una senyora que era molt simpàtica i no era gents rígida i a
246 mi també quan em veia "hola que tal", però ja sabia que estava a les antípodes de nosaltres, mira és que tenim un
247 procés i quan vam dir auto-gestió ens va dir aquesta senyora, mira no direm res, quan tingueu el director que us
248 sembli i jo parlaré, no sé qui era la seva cap, però per contestar-te a la teva pregunta. Finalment es va decidir que
249 fos la Cristina Rimbau, vam anar allà i li vam dir que ja teníem a una persona que va estudiar a l'escola, que és
250 fantàstica, que ha estudiat psicologia, a molt bé, molt bé; ella té una d'allò de la Secció Femenina conforme és
251 directora de l'escola i en canvi el Manel, que no va viure tot això, ell posa molt èmfasi en una escola marcada per la
252 Secció Femenina i a no és veritat. Jo t'haig de dir que aquesta Montserrat Castell per la seva manera de ser era

253 autoritària, quan es va jubilar, però quan ja va haver l'altre direcció i tot això els hi vam fer un homenatge a la
254 Montserrat Castell, al Dr. Sarró i a la Maria Dolors *Aguila i jo tinc una carta de la Montserrat Castell super agraïda,
255 però penso que no s'ha reivindicat prou aquesta figura, en el sentit que va portar endavant una escola, i ella ja et
256 dic que era d'aquesta organització i penso que si es parlava de marxisme era perquè ella tenia una actitud ètica de
257 que s'havia d'acceptar el pensament que no fos exclusiu. T'ho explico així, això no està escrit en lloc, en canvi el
258 Manel Barbero, es poquet tros en el que diu, però ell fa molt èmfasi però no és veritat.

259 T— Em dóna la sensació que ràpidament agafa una autonomia la trajectòria...

260 TR— Jo tinc un article molt bo, a la Revista de Treball Social pel tema de l'auto gestió, que surto jo allà al mig de
261 l'assemblea, que volíem ser universitàries, també hi ha haver molta dificultat per arribar a ser universitàries perquè
262 el propi de professionals alguns no volien ser universitaris perquè tenien por que es perdés l'essència del treball
263 social enclavat a la comunitat i amb la gent.

264 T— He vist que al 53 es deia Escola de Visitadoras *Psiquiàtriques i després, ràpidament,*Escuela de Visitadoras
265 Sociales Psicológicas, al 66 Escola Superior de Asistente Sociales, si no estic mal documentat això surt al 66 al BOE
266 que s'inicia al nou pla d'estudis de la Escuela Superior de Asistentes Sociales de Santa Teresa i després hi ha al 67 es
267 diu Escuela de Formación Psicosocial, el llibre aquest de "La enseñanza en Trabajo Social en España del 32 al 83"
268 explica que segons consta en els documents de la secció femenica amb data del 8 de juny de 1987 la delegación
269 provincial de Madrid va comunicar a la delegació provincial de Barcelona que en acurdo a un consejo de ministros
270 no publicado no se admite para las escuelas de asistente sociales el nombre de superior i diu que això va propiciar
271 que al 67 que es deia Escuela Superior de Asistentes Sociales al 67 s'hagi de posar Escuela de Formación Psicosocial.

272 TR— Això no l'havia vist mai, i quan torna a canviar?, a torna a canviar quan ja són escoles universitàries.

273 T— Per exemple aquest programa que és del 72 diu Escuela de Formación Psicosocial, manté lo del 67, jo no he fet
274 la continuïtat ho tinc per desgosar ; el que si que és interessant que ja en el 64 l'escola de Barcelona de la que
275 estem parlant pertany a la Escuela Católica Internacional.

276 TR— Al 62, no al 64.

277 T— Bueno aquí posa el 64.

278 TR— A de la UCI, si, si.

279 T— I més tard de la Intenational Social Works.

280 TR— Al 73, és molt interessant perquè entrar a l'associació internacional de Treball Social feien enviar a cada escola
281 perquè fos acceptada , el pla d'estudis, l'emplaçament..., hi ha un document que la Montserrat Castell diu, no sé si
282 l'any 73, que finalment la ISSW accepta l'escola de Treball Social com a membre d'aquesta associació mundial, al 73,
283 però després d'una activitat, d'un informe de lo que era l'escola. A partir d'aquest moment som membres i jo
284 posteriorment vaig ser del comitè directiu d'aquesta organització.

285 T— Suposo que el canvi del nom és a partir del 82 que són escoles universitàries de Treball Social.

286 TR— Si, si.

287 T— És curiós que pràcticament cada dos anys va canviant el nom i veig que en aquell moment comença a agafar
288 embranzida, el Ministerio pren partit, és interessant i que ja des de el primer moment, o em dóna a mi la sensació
289 de que hi ha aquest caire internacional.

290 TR— La UCIs era, em sembla que era Europea i Catòlica.

291 T— Si, Unió Catòlica Internacional de Serveis Socials.

292 TR— Si, veus això és la versió francòfona, de l'església i d'aquest corrent i en canvi l'ISSW és més la versió d'amèrica
293 i més anglosaxona, que totes dues són mundials però aquesta és la visió més del Case Work, d'aquest treball,
294 perquè pensa que a Estat Units, de tota la vida que jo ho he conegut, hi havia els estudis de grau com aquí ara i allà

295 Treball Social sempre era una llicenciatura, sempre, una versió era aquesta i la UCI era l'altre. Cque em sembla que
296 la primera de la secció femenina no sé si va ser la nostra o una altra que hi havia a Madrid, no sé. Aquestes de la
297 secció femenina no teníem cap relació entre nosaltres però formàvem part de la FEDS.

298 TR— Tot això no sé si t'interessa, parlant de la sociologia que es donava a l'escola, hi havia un senyor que donava
299 psicologia que es deia Vidal Folch i va estar molt temps, era un home que explicava una sociologia de lo més
300 estandarditzat, els corrents sociològiques i era un home que en l'escola introduïa el fer recerca. Jo me'n recordo
301 que vaig fer una recerca a Torre Baró perquè la situació urbanística de Torre Baró era fatal i quan a mi em va trucar
302 a fer la recerca, llavors nosaltres els estudiants aportàvem dades i llavors aquest senyor feia la recerca i me'n
303 recordo que vaig anar a Torre Baró a fer unes enquestes i vaig quedar gelada perquè ja era la tercera vegada que es
304 feia un estudi i que no es feia res, i clar la gent aquella quan veia que tornaves allà a fer-li una enquesta estaven ja
305 indignats. I llavors el Vidal Folch era un home de teatre, després va vindre una altre, que el seu fill va ser el primer
306 alumne noi de l'escola, un altre professor de sociologia..., un que també era un senyor molt ben posat, molt estàtic,
307 et dic això perquè amb el movimiento de la autogestió, tots aquests eren els professors que posava la Montserrat
308 Castell provinents del sindicato vertical, el que explicava estava bé però ideològicament eren molt escèptics, a partir
309 de l'autogestió entra l'Oriol Oms, entre tot una corrent de gent, l'Oms era una home d'esquerres total.

310 T— I aquí estem parlant de l'època?

311 TR— L'Oriol Oms és dels anys 80, inclús vam muntar com un Departament d'investigació a l'escola, va ser una època
312 florida de l'escola. Quan va entrar la Cristina Rimbau vam canviar de local perquè una escola de treball social que ja
313 no és per la psiquiatria en al Càtedra de Psiquiatria no fa res i llavors la secció femenina ens va donar uns locals en el
314 carrer Viladomat, tota aquesta moguda de l'autogestió va anar del clínic al carrer Viladomat, després d'aquesta
315 moguda i de la mort d'en Franco i de tot això va canviar molt professorat, els alumnes tant el Vidal Folch, no els hi
316 agradaven, no els veien com a reaccionaris, va haver un canvi clarament amb gent d'ideologia d'esquerres.

317 T— Estem parlant a partir del 75?

318 TR— Si, si. Aquest procés d'auto gestió no em facis dir quan es va acabar, a les hores el que va ser una moguda, que
319 va venir gent d'esquerres però també gent molt bona, gent jove, va venir l'Oriol Romani, l'Oms, el Tizón, el Fortuny,
320 gent molt bona i podríem dir que és el moment i després tota aquesta gent de la reconceptualització que feien
321 totes aquestes super-parides podríem dir que es va anar reestructurant i podríem dir que és el moment en el que el
322 Treball Social agafa cos per ell mateix és quan diem que el Treball Social ha de tenir una perspectiva comunitària,
323 perquè abans era res d'individual tot comunitari, es clar unes coses, aquí és molt important el llibre de la
324 Montserrat Colomer. El llibre del Mètode Bàsic de la Montserrat Colomer és molt important perquè lliga amb la
325 bibliografia d'amèrica-llatina, no sé si t'interessaria jo tinc un parell de números; ella lo que fa integrar el treball
326 social, hi ha un mètode bàsic que després es ramifica en aquest nivell, a nivell individual, familiar, grupal,
327 comunitari, ella ho situa com a nivells del treball social com a metodologia que té aquests passos, l'estudi..., aquesta
328 metodologia es pot aplicar a nivell individual sense perdre mai aquesta visió de que aquesta persona, aquest grup,
329 aquesta família, sense perdre mai la perspectiva comunitària i és molt interessant, en aquell moment va ser molt
330 aclaridor i molt interessant perquè hi havia un lliu que ningú l'entenia. Això no és sociologia però si que és una
331 incorporació d'una visió sociològica que també a dintre del Treball Social.

332 T— La meva impressió és que els primers anys estan molt marcats per la psiquiatria però que ràpidament s'obre a
333 disciplines com antropologia, psicologia té una basant important, sociologia i veig que després es va mantenint i en
334 detriment de la psiquiatria. Si que es va mantenint la...

335 TR— Un pes important de psicologia. A les hores jo, tu puc dir de mi mateixa, per la meva formació i per tot plegat
336 jo vaig incorporar molt els elements psicològics o vaig rescatar de la bibliografia molts aspectes psicològics en el
337 treball social per identificar-los allà, podríem dir dintre de la metodologia.

338 T— Per una altra banda també he revisat quan vostè va fer l'assignatura Treball Social Grupal i si que he vist que hi
339 ha un pes important de psicologia, Bion.

340 TR— Si, Bion i també aquell teòric que va crear lo de la psicologia de la forma, era un alemany que va anar a estats
341 units, tot aquest pas de molts jueus als Estats Units és molt interessant perquè a l'arribar allà en un context on la
342 democràcia era una realitat en la que parlava, es discutia i és un món de treball de grup i ell li aplica la psicologia de

343 la forma a la psicologia dels grups i es veu com a una unitat també i aquest seria tota la part de grup de psicologia
344 social, perquè és l'aspecte psicosocial del grup, el grup com una entitat que té força per ella mateixa.

345 T— En l'entrevista amb Rosa Alemany, en grups, ella diu que segueix la psicologia tenint una força important, tot i
346 que s'ha anant introduint altres alguns aspectes de sociologia però la seva impressió és que es segueix mantenint
347 una forta influència de psicologia.

348 TR— Lo que incorporem comencem més amb aquestes aproximacions inclús, hi ha un part que es diu dinàmica de
349 grups, sinó saps psicologia no pots portar grups, però en canvi incorporem el que seria el mètode al treball social de
350 grup mentre relacionats amb la comunitat, llavors fem una altre assignatura que li diem Treball Social de les
351 organitzacions, es clar quan tu portes el que es diria un grup de treball no és la mateixa metodologia que en els
352 grups d'ajuda mútua o en els grups de persones que tenen dificultat, el grup per prendre decisions és el grup que
353 està relacionat amb el treball de comunitat, que el de comunitat deien que ho feien, jo no ho crec, a les hores vam
354 fer una assignatura que es deia treball social de les organitzacions on hi havia aquest aspecte dels grups, el grup que
355 ha de prendre decisions, el grup que té conflictes, com solucionar el conflicte en funció d'un objectiu que no és en
356 guany de propi individu sinó que és la institució l'associació..., és un altre tipus de grup.

357 T— Encara es manté...

358 TR— Si Encara e manté, esclar.

359 T— Jo l'entrevista la plantejava en relació a que m'expliqués alguna cosa en relació als grans furats de
360 documentació... La situació particular contextual del seu moment del franquisme, en el que vostès fan tota aquesta
361 empresa amb aquest itinerari a vegades nòmada si comença anar al Clínic, després...

362 TR— I el problema que teniu ara tornem a estar en lo mateix... No sé si t'ajudo amb això que t'explico.

363 T— Si és un moment que com vostè diu és molt actiu però no queda reflectit és una llàstima en quan al material,
364 vostè és una actor privilegiat que no solament ha estat a nivell directiu sinó també s'ha format allà.

365 TR— I una cosa molt important que queda del fet de l'autogestió, perquè quan va entrar la Cristina Rimbau de
366 directora ja teníem les assemblees, l'assemblea l'havia elegit, però quan ella va entrar de directora..., jo sempre
367 vaig pensar que aquell procés va ser molt important perquè quan es va extingir lo que vam fer va ser crear un equip
368 de direcció i aquest equip de direcció vam formar com a tres departaments, el departament de treball social, el
369 departament de psicologia i el departament de sociologia, l'equip directiu era un equip on no estàvem la Cristina i
370 jo, hi havia una part molt representativa. Per exemple l'Oriol Oms va ser una persona molt bona, també hi havia el
371 Jordi Estivill però no era gents col·laborador, també l'Oriol Romaní va ser una persona d'una finura intel·lectual
372 fantàstica i tota aquesta gent, advocats, tots aquest havien sigut del PSUC, això va ser l'escola, però a partir de la
373 mort d'en Franco, la Cristina i jo que en vam començar a formar els ajuntaments democràtics vam fer una quantitat
374 de cursos, cursos sobre cooperativa, vull dir-te que l'escola té un to psicològic però arribat aquest moment jo diria
375 que hi ha una compensació important i considero que ha de tenir el treball social una basant psicològica perquè
376 treballa amb persones. Arribat aquest moment després de la mort de Franco amb la Cristina de directora i aquest
377 equip de direcció i aquets professors nous i assignatures noves, realment jo diria que es crea un cos molt sòlid de
378 treball social, d'escola de treball social. A partir de que això està molt ben constituït, comencem a fer cursos i cursos
379 per post-graduats que era com una bogeria, vam fer una que es deia Trabajo Social y Salud Mental, que vam fer la
380 compilació el Gorge Tizón i jo, vam començar a fer mil coses i llavors també l'aspecte internacional que és molt
381 important. A partir del meu llibre l'Entrevista vam crear una col·lecció que era de llibres i una col·lecció de
382 monografies i vam fer moltes coses, del 75 al 95 treballàvem molt i molt bé i treballàvem amb totes les àrees, va ser
383 molt interessant. Pensa que era un moment que ni a les guarderies ni a les residències d'avis hi havia professionals
384 formats, vam fer uns cursos per a persones no qualificades que treballaven a guarderies, vam der una aquí i un a
385 Sabadell i un per a les persones que treballaven amb persones grans no qualificades també, Sabadell perquè
386 l'ajuntament estava interessat i en donaven diners tot i que amb una sabata i una espardenya però bueno. La gent
387 venia amb molta experiència però com de mamas que cuiden nens. Quan va començar el programa ERASMUS,
388 nosaltres ja fèiem intercanvi, jo era molt amiga de la directora de l'escola de treball social de Berlín... Aquí tenim
389 estudiants que han fet estades a l'estranger a Estats Units com la Josef, jo les feia a Anglaterra, això feia que
390 tinguéssim una bibliografia molt bona de treball social, per exemple hi ha un llibre que la Josef el va traduir i que no
391 es va publicar mai que és de la Florens Hollis és abans de tot el model sistèmic és previ però en canvi ella és la que

- 392 parla i nosaltres hem parlat d'aspectes psicosocials, el treball social tracte aspectes psicosocials, donàvem aspectes
393 d'aquesta bibliografia però el llibre no el tenien perquè no estava traduït.
- 394 T— Moltes gràcies.